LEV TOLSTOI

Război și pace

Volumul II

Editura Univers

CLU

Clasicii

Literaturii Universale

Coperta colecţiei : *Vasile Socoliuc*

L. N. Tolstoi

RĂZBOI ŞI PACE

vol. II

ediţia a V-a

În româneşte de ION FRUNZETTI şi N. PAROCESCU

București — 1985

Editura Univers

Partea întîi

I

LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1806, Nikolai Rostov pleca în concediu. Denisov se ducea şi el acasă, la Voronej, şi Rostov îl convinsese să facă drumul împreună pînă la Moscova şi să rămînă cîteva zile la dînsul. La penultima staţie, Denisov se întîlnise cu un prieten şi băuse cu el trei sticle de vin, şi acum, înaintînd spre Moscova, cu toate hurducăturile drumului, dormea dus, în fundul saniei de poştă, alături de Rostov, care, pe măsură ce se apropia de Moscova, îşi pierdea văzînd cu ochii răbdarea.

„Dar nu mai ajungem odată ? Vai, străzile astea nesuferite, prăvăliile, colacii de tablă de la intrarea brutăriilor, felinarele, birjarii !“ se gîndea Rostov, după ce arătaseră la barieră biletele de voie şi intraseră în Moscova.

— Denisov, am ajuns !... Doarme ! vorbi el singur, aplecîndu-se cu tot corpul înainte, ca şi cum prin poziţia asta ar fi tras nădejde să mărească viteza saniei.

Denisov nu răspunse.

— Iată şi colţul străzii de la răscrucea unde stătea birjarul Zahar ; uite-l şi pe Zahar, şi tot cu acelaşi cal, uite şi prăvălia de unde cumpăram turtă dulce. Da' nu mai ajungem odată ? Mînă ! Ei !

— La ce casă ? întrebă surugiul.

— Colo, la casa cea mare din capăt ! Ce, n-o vezi ? Aceea, aceea-i casa noastră ! spuse Rostov.

— Denisov, Denisov, ajungem !

Denisov înălţă capul, tuşi, ca şi cum şi-ar fi dres glasul, şi nu răspunse nimic.

— Dmitri, îi strigă Rostov valetului său de pe capră, lumina ceea e la noi ?

— Chiar aşa ! E lumină şi în cabinetul tatălui dumneavoastră !

— Nu s-or fi culcat încă ? Ai ? Tu ce crezi ? Vezi să nu uiți să-mi scoți, cum ajungem, dolmanul cel nou, adăugă Rostov, ciupindu-și mustăcioara ce abia-i mijea. Mai repede ! îi strigă iar surugiului. Dar trezește-te odată, Vasea, se întoarse el către Denisov, care moțăia din nou cu capul în piept. Hai, mînă mai repede ! Ai de la mine trei ruble de-o votcă, dă-i zor ! strigă iar Rostov, cînd sania nu mai era decît la trei case de poarta lor. Dar lui i se părea că nu trag de loc caii. În sfîrșit, sania o luă la dreapta, spre portal ; Rostov văzu iarăși deasupra capului cornișa bine cunoscută, cu ciubucele de ștuc căzute și, lîngă scară, stîlpul de la marginea trotuarului. Sări din mersul saniei și se repezi în antreu. Casa rămase rece și neprimitoare, ca și cum nici nu i-ar fi păsat de cel care-i călca pragul. În antreu nu era nimeni. „Doamne ! Oare or fi toți sănătoși ?“ se gîndi Rostov, oprindu-se o clipă cu strîngere de inimă, și o luă îndată la fugă mai departe, prin antreu și pe treptele roase ale scării, pe care le știa atît de bine. Aceeași clanță care stîrnea mereu supărarea contesei, pentru că nu era niciodată frecată cum trebuie, se deschidea cu aceeași ușurință ca de obicei. În vestibul ardea o singură lumînare de seu.

Moș Mihailo dormea la locul lui, pe ladă. Prokofi — valetul care-și întovărășea stăpînul în oraș, cel care era atît de voinic, încît putea întoarce trăsura, ridicînd-o de dinapoi — stătea și-și împletea niște încălțări din acelea țărănești. Ridică ochii la ușa care se deschisese și chipul lui somnoros și nepăsător se lumină deodată de încîntare și surprindere.

— Maică Precistă ! Tînărul conte ! strigă el, recunoscîndu-și coconașul. Ce-mi văd ochii, sufletelule ? Și Prokofi, tremurînd de emoție, se repezi înspre ușa salonului, cu gîndul să dea de veste ; dar se răzgîndi, pesemne ; se întoarse de la ușă și se grăbi să sărute umărul tînărului său stăpîn.

— Sănătoși toți ? întrebă Rostov, retrăgîndu-și mîna dintr-a lui.

— Slavă Domnului ! Toți, slavă Domnului ! Chiar acum s-au ridicat de la masă ! Lasă-mă să te văd și eu un pic, luminație !

— Toate-s bune ?

— Slavă Domnului, slavă Domnului !

Rostov, uitîndu-l cu desăvîrşire pe Denisov şi nevoind să dea timp nimănui să-i anunţe venirea, aruncă de pe el şuba şi intră repede, în vîrful picioarelor, în salonul cel mare, întunecos. Totul era ca altădată ; aceleaşi mese de joc, acelaşi policandru în învelitoarea lui de tifon ; se şi prinsese însă de veste de venirea tînărului boier, care n-apucă s-ajungă bine la uşa salonului cel mic, cînd cineva, năvalnic ca o furtună, se năpusti pe una din uşile laterale, îl îmbrăţişă şi începu să-l sărute ; apoi o altă făptură şi încă una năvăliră pe celelalte uşi ; alte îmbrăţişări, alte sărutări, alte strigăte şi lacrimi de bucurie. Nu mai ştia care era taică-său, care Natașa, care Petea. Toţi ţipau, vorbeau şi-l sărutau de-a valma, în acelaşi timp. Doar maică-sa nu era printre ei — de asta-şi putu da numaidecît seama.

— Şi eu să nu ştiu nimic... Nikoluşka... dragul meu !

— Uite-l, el e. Kolea al nostru ! Dragul meu... Cum te-ai schimbat !

— Nu-s destule lumînări aicea ! Aduceţi ceai ! Repede !

— Pe mine nu mă săruţi ?

— Şi pe mine, dragule !

Sonia, Natașa, Petea, Anna Mihailovna, Vera, bătrînul conte, toţi îl îmbrăţişau ; iar servitorii şi slujnicele care umpluseră casa nu mai conteneau să şuşotească între ei şi să se minuneze.

Petea se anină de picioarele lui, strigînd :

— Şi pe mine !

Natașa, după ce-l aplecă spre ea şi-l sărută pe toată faţa, se depărtă puţin, dar îi rămase tot agăţată de poala dolmanului, ţopăind pe loc ca o căprioară şi ţipînd pitigăiat.

Din toate părţile-l înconjurau numai ochi înlăcrimaţi de bucurie şi priviri drăgăstoase, din toate părţile se întindeau spre el buze care cereau sărutări.

Sonia, roşie ca para focului, îl apucase şi ea de o mînă şi strălucea toată de fericire, iar ochii ei blînzi se uitau cu nerăbdare în ochii lui să-i prindă privirea pe care o aştepta... Abia împlinise şaisprezece ani şi era tare frumoasă, mai ales în clipa aceea de entuziastă şi fericită însufleţire. Nu-şi mai lua ochii de la el şi-i surîdea, abia ţinîndu-şi răsuflarea. El se uita la ea plin de recunoştinţă, dar tot mai căuta din ochi pe cineva aşteptat.

Bătrîna contesă tot nu-şi făcea apariţia. Dar iată că la uşă se auziră paşi. Paşi aşa de grăbiţi, că nu se putea să fi fost paşii mamei lui.

Ea era totuşi ; îmbrăcată într-o rochie nouă, pe care Nikolai nu i-o ştia încă, făcută în lipsa lui. Se dădură toţi la o parte şi el alergă să-şi întîmpine mama. Cînd se îmbrăţişară, ea îi căzu la piept, plîngînd în hohote. N-avea putere să-şi ridice capul şi-şi lipise strîns faţa de brandenburgurile reci ale tunicii lui. Denisov, care intrase în odaie, nebăgat în seamă de nimeni, stătea locului, uitîndu-se la ei, şi-şi ştergea ochii.

— Vasili Denisov, prietenul fiului dumneavoastră, rosti el, recomandîndu-se contelui, care se uita la el, întrebător.

— Poftiţi, poftiţi ! Ştiu, ştiu, îi răspunse contele, sărutîndu-l şi îmbrăţişîndu-l. Nikoluşka ne-a scris... Nataşa, Vera, iată-l, dumnealui e Denisov.

Aceleaşi feţe strălucind de bucurie se întoarseră spre ciufulitul Denisov, făcînd cerc în jurul lui.

— Denisov, dragă ! izbucni Nataşa, care, nemaiputîndu-şi stăpîni bucuria, îi sări de gît şi-l sărută. Toţi se simţiră stînjeniţi de izbucnirea Nataşei. Denisov se făcu şi el roşu la faţă, apoi, zîmbind, luă mîna Nataşei şi i-o sărută.

După ce-l conduseră pe Denisov în odaia pregătită pentru el, toţi Rostovii se strînseră roată în jurul lui Nikoluşka, în camera cu divane.

Bătrîna contesă, fără să-i lase mîna pe care i-o tot săruta, se aşeză lîngă el ; ceilalţi, înghesuiţi în jurul lui, îi sorbeau fiece mişcare, fiece cuvînt, fiece privire, fericiţi şi plini de dragoste pentru el, şi nu-l pierdeau o clipă din ochi. Frăţiorul şi surorile lui se certau între ei care să stea cît mai aproape de Nikoluşka şi-şi tot schimbau locul, grăbindu-se care mai de care să-i aducă, el înaintea celorlalţi, ceaiul, tutunul, o batistă.

Rostov era fericit de dragostea pe care i-o arătau, dar primele clipe ale revederii fuseseră aşa de minunate, încît fericirea de acum îi părea neîndestulătoare şi aştepta mereu tot altceva... mai mult... şi mai mult.

A doua zi, Rostov şi Denisov, osteniţi de drum, dormiră pînă pe la zece.

În camera vecină cu a lor zăceau claie peste grămadă săbii, genți, leduncі, geamantane deschise, cizme pline de noroi. Două perechi lustruite oglindă, cu pinteni, erau rezemate de perete. Servitorii le aduseră hainele curățite, apă caldă pentru bărbierit și lighene în care să se spele. Mirosea a tutun și a bărbați.

— Ei, Grișka ! Luleaua ! se auzi vocea răgușită a lui Vaska Denisov. Rostov, scoală !

Rostov se frecă la ochi somnoros și-și ridică de pe perna caldă capul zburlit.

— Dar ce-i, e tîrziu ?

— Tîrziu, aproape zece, îi răspunse vocea Natașei, și din odaia vecină se auziră foșnete de rochii scrobite, șopotit de glasuri și rîsete tinere femeiești, iar prin ușa întredeschisă se zări o clipă ceva albastru, niște funde, bucle negre și fețe vesele. Erau Natașa cu Sonia și Petea, care veniseră să vadă dacă nu cumva fratele lor se trezise.

— Nikolenka, scoală-te ! se auzi iar vocea Natașei de dincolo de ușă.

— Îndată !

Între timp Petea, din cealaltă odaie, zărind săbiile și punînd mîna pe una din ele, cu admirația de care sînt cuprinși de obicei băieții în fața fratelui mai mare venit de la oaste, uită că nu se cuvine ca surorile sale să vadă bărbați dezbrăcați și deschise brusc ușa.

— Asta e sabia ta ? strigă el. Obrazul fetelor dispăru repede îndărătul ușii. Denisov, rotind speriat ochii, își acoperi picioarele păroase cu plapoma, uitîndu-se la Rostov, ca și cum i-ar fi cerut ajutor. Ușa dădu drumul lui Petea în odaie și se închise la loc. De dincolo de ușă, se auziră rîsete.

— Nikolenka, pune-ți halatul și vino, îl rugă glasul Natașei.

— Asta-i sabia ta, îl întrebă Petea, sau e a dumneavoastră ? se adresă Petea oacheșului și mustăciosului Denisov, cu glas înfricoșat de prea mult respect.

Rostov se încălță în grabă, își puse halatul și ieși. Natașa își pusese o cizmă pintenată și încerca să și-o tragă și pe cealaltă în picior. Sonia se învîrti pe călcîie și rochia i se umflă ca un balon ; vroia tocmai să se așeze cînd intră el. Amîndouă aveau rochii noi, la fel, de un albastru-deschis ; erau voioase, cu fețele rumene și proaspete.

Sonia fugi, iar Natașa, luîndu-și fratele de braț, îl duse în odaia cu divane și se puseră acolo pe vorbă, în voie. Nu mai pridideau întrebîndu-se unul pe altul tot soiul de nimicuri, ce nu-i puteau interesa decît pe ei. Natașa își găsea de rîs la fiecare vorbă spusă fie de el, fie de ea și nu atît de hazul celor ce-și povesteau, cît pentru că era veselă și nu se putea opri să-și exprime prin rîs bucuria ce-i umplea sufletul.

— Ah, ce frumos, ce minunat ! repeta ea întruna. Și Rostov simțea cum, sub caldele raze ale dragostei, îi înflorea pentru întîia dată după un an și jumătate, în suflet și pe față, zîmbetul acela de copil, pe care nu și-l mai știuse o clipă măcar, de cînd plecase de acasă.

— Nu, zău, știi că te-ai făcut un bărbat în toată firea ? zise ea. Sînt grozav de fericită că-mi ești frate și, cu degetele, îi atinse mustățile. Tare-aș vrea să știu cum sînteți voi, bărbații. Tot așa ca și noi ? Nu ?

— De ce-a fugit Sonia ? întrebă Rostov.

— Ei, asta-i o poveste întreagă ! Spune-mi, te rog, cum ai să-i spui ? „Tu“ sau „dumneata“ ?

— Cum s-o nimeri, zise Rostov.

— Să-i spui „dumneata“, te rog ; îți spun eu pe urmă de ce.

— De ce nu acum ?

— Ei, dacă vrei, îți spun și-acum. Tu știi că Sonia e prietena mea ; atît de bună prietenă, încît mi-am ars brațul pentru ea. Uită-te, vezi și tu ! Și, ridicîndu-și mîneca rochiei de muselină de pe brațul ei lung, slab și gingaș, ceva mai jos de umăr (în partea care rămîne de obicei acoperită și de rochiile de bal), îi arătă o pată roșie.

— M-am fript eu singură pentru ea ca să-i arăt că o iubesc. Am înfierbîntat rigla în foc și mi-am lipit-o de piele.

Stînd în fosta lui cameră de studii, pe canapeaua cu cele două brațe tapisate și privind în ochii strălucitori și vioi ai Natașei, Rostov se regăsi din nou în lumea copilăriei lui, în lumea familiei, care n-avea pentru nimeni în afară de el vreun înțeles, dar care îi dăduse cele mai mari desfătări în viață ; și arsura brațului cu rigla, ca dovadă de dragoste, nu i se păru deloc nefirească ; o înțelegea și nu-l mira defel.

— Ei, și numai atît ? întrebă Nikolai.

— Așa. Sîntem atît de prietene, atît de bune prietene ! Povestea cu rigla ce-i ? Nu-i nimic... e o copilărie.. dar noi ne-am legat să fim prietene pe vecie. Ea, cînd iubește pe cineva, iubește pe vecie ; eu asta n-o pot înțelege ; mie mi-ar trece repede.

— Ei, și pe urmă ?

— Da, așa ne iubește, și pe mine, și pe tine. Natașa roși deodată. Nu-ți amintești, înainte de a pleca ?... Mi-a spus : lasă să uite el totul... Mi-a spus : eu am să-l iubesc totdeauna ; el e liber să facă ce vrea ! Nu-i așa că e frumos, că e nobil ? Da, da, foarte nobil, nu-i așa ? Nu ? rosti Natașa cu atîta seriozitate și atît de tulburată, încît se vedea bine că lucrurile pe care le spunea acum le mai spusese și altă dată, înduioșată pînă la lacrimi. Rostov rămase pe gînduri.

— Nu-mi iau cuvîntul înapoi pentru nimic în lume, zise el. Și, pe urmă, Sonia e atît de fermecătoare, încît doar nătărău să fiu să mă dau în lături de la propria mea fericire.

— Nu, nu ! izbucni Natașa. Noi de asta am și vorbit între noi. Eram sigure că ai să răspunzi așa ! Dar asta nu se poate, fiindcă, înțelegi, dacă tu vorbești așa, dacă te socotești legat de cuvîntul dat, atunci înseamnă că ea ți-a amintit înadins de asta. Înseamnă că te-ai căsători cu ea din obligație, și asta nu trebuie.

Rostov își dădu seama că totul fusese bine chibzuit între ele. Sonia îl impresionase și în ajun cu frumusețea ei. De dimineață, zărind-o în treacăt, i se păruse și mai frumoasă. Era o fată fermecătoare de șaisprezece ani și se vedea limpede că-l iubea la nebunie (de asta nu se îndoise nici o clipă). Atunci de ce n-ar iubi-o și de ce nu s-ar căsători cu ea, se gîndea Rostov ; dar... pentru moment, îl așteptau atîtea alte bucurii și plăceri ! „Da, au chibzuit ele foarte bine, își zise el, trebuie să rămîn liber."

— Minunat, răspunse Nikolai, vorbim noi mai tîrziu. Ah, ce bucuros sînt că te revăd ! adăugă el. Apoi o întrebă : Ia spune-mi, nu cumva l-ai trădat pe Boris ?

— Astea-s fleacuri ! exclamă Natașa rîzînd. Nu mă gîndesc nici la el, nici la nimeni altul, și nici nu vreau să știu de dragoste.

— Asta-i bună ! Și ce faci tu ?

— Eu ? îi întoarse Natașa întrebarea, și un zîmbet de fericire îi lumină fața. Îl știi pe Duport ?

— Nu.

— Nu-l știi tu pe Duport, faimosul dansator ? Atunci, n-ai cum să mă-nțelegi. Iată ce fac. Și, arcuindu-și brațele, Natașa, cu un gest de dansatoare, își apucă poalele rochiei, se depărtă cîțiva pași, se întoarse, făcu un *entrechat*[1] și, după ce-și ciocni ușor picioarele unul de altul, se ridică pe vîrfuri și mai făcu așa. cîțiva pași. Vezi cum stau ? Uită-te, spuse ea, dar nu reuși să se mențină pe vîrful picioarelor. Iată ce fac. N-am să mă mărit niciodată, cu nimeni ; mă fac dansatoare ! Numai să nu spui nimic nimănui !

Rostov izbucni în rîs atît de tare și plin de voioșie, încît Denisov, din odaia lui, îl invidie, iar Natașa, nemaiputîndu-se stăpîni, începu să rîdă și ea cu fratele ei.

— Ce, nu fac bine ? repeta ea mereu.

— Foarte bine. Va să zică, nu mai vrei să te măriți cu Boris ?

Natașa se aprinse la față.

— Nu mai vreau să mă mărit cu nimeni. Am să i-o spun și lui cînd am să-l văd.

— Ia te uită ! făcu Rostov.

— Ei da, toate astea-s nimicuri, continuă Natașa să flecărească. Dar Denisov e cumsecade ? întrebă ea.

— Cumsecade !

— Ei, te las, du-te de te-mbracă. Dar, ia spune-mi, Denisov nu-i urîcios ?

— De ce să fie urîcios ? întrebă Nicolas. Nu, Vaska e un băiat bun.

— Vaska îi spui tu ?... Curios ! Și zici că e băiat bun ?

— Da, foarte bun.

— Hai, veniți mai repede la ceai. Amîndoi !

Și Natașa, ridicîndu-se pe vîrful picioarelor, ieși din odaie ca dansatoarele, dar zîmbind fericită, așa cum nu zîmbesc decît fetițele de cincisprezece ani. Întîlnindu-se în salon cu Sonia, Rostov se înroși tot. Nu știa cum să se poarte cu ea. În ajun, se sărutaseră în prima clipă a bucuriei de a se revedea, dar acum simțeau amîndoi că asta nu trebuie să se mai întîmple ; el își dădea seama că toți, și mama, și surorile, îl urmăresc cu ochi întrebători și că așteaptă de la el să vadă cum are să se poarte cu Sonia.

[1] Salt ușor...

Îi sărută mîna şi îi spuse „dumneata, Sonia". Dar ochii lor, întîlnindu-se, îşi spuseră „tu", şi se sărutară duios. Sonia îi ceru din ochi iertare pentru că-i amintise prin Nataşa de făgăduinţa dată şi-i mulţumi pentru dragostea ce-i păstra. La rîndul său, el îi mulţumi printr-o privire pentru că-i reda libertatea şi o încredinţă că, orice-ar fi, orice s-ar întîmpla, nu va înceta niciodată s-o iubească, fiindcă pe o făptură ca ea nu se poate să n-o iubeşti.

— Ce ciudat e, totuşi, spuse deodată Vera, rupînd un moment tăcerea, ce ciudat e că Sonia şi Nikolenka îşi spun acum „dumneata", ca doi străini ! Observaţia Verei era întemeiată, ca toate observaţiile ei ; dar aşa cum se întîmpla de cele mai multe ori cu ceea ce spunea ea, şi de data aceasta, vorbind, îi puse pe toţi în încurcătură ; şi nu numai Sonia, Nikolai, Nataşa, dar pînă şi bătrîna contesă, care se temea că dragostea asta a fiului ei pentru Sonia l-ar putea împiedica să facă o partidă strălucită, se înroşi toată, ca o fetişcană.

Denisov, spre mirarea lui Rostov, apăru în salon în uniformă nouă, parfumat şi pomădat, tot aşa de fercheş cum obişnuia să se arate pe cîmpul de luptă şi se purtă faţă de doamne şi de bărbaţi cu o amabilitate la care Rostov nu s-ar fi aşteptat niciodată din partea lui.

II

ÎNTORCÎNDU-SE LA MOSCOVA de pe front, Nikolai Rostov fu primit de toţi ai casei ca un fiu cum nu există altul mai bun pe lume, ca un erou, Nikoluşka, mult iubitul lor ; rudele îl primiră ca pe un tînăr fermecător, simpatic şi respectuos ; cunoscuţii, ca pe un chipeş locotenent de husari, bun dansator şi unul din cei mai de dorit gineri din Moscova.

Toată Moscova se cunoştea cu Rostovii ; bătrînul conte, care îşi ipotecase din nou toate moşiile, avea în anul acela bani din belşug, aşa că Nikoluşka putu să-şi cumpere un cal de curse şi cei mai moderni pantaloni de călărie, cum n-avea încă nimeni în toată Moscova, şi cizme după ultima modă, cu vîrfurile ascuţite şi cu pinteni mici de argint, şi-şi petrecea timpul cît se poate de vesel. Întors acum acasă, Rostov încercă un sentiment

plăcut cînd își reluă felul de viață de altădată, pe care de atîta vreme aproape că-l uitase. Se simțea mai matur și cu forțe sporite. Disperarea care-l cuprinsese cînd căzuse la examenul de religie, împrumuturile de bani de la Gavrilo pentru cursele cu birja, sărutările furișe cu Sonia — de toate-și amintea acum ca de niște copilării, de care era astăzi nemăsurat de departe. Acum era locotenent de husari, purta dolman cu fireturi argintate și pe piept ordinul sfîntul Gheorghe în grad de soldat, își antrena calul pentru curse la un loc cu cei mai faimoși amatori de cai, oameni respectabili, în vîrstă. Avea printre cunoștințele lui o doamnă, care locuia pe bulevard și la care își petrecea serile. El deschidea balul la Arharovi, discuta despre război cu feldmareșalul Kamenski, frecventa Clubul englez și se *tutuia* cu un colonel în vîrstă de patruzeci de ani, pe care i-l prezentase Denisov.

Pasiunea lui pentru împărat, cum nu-l mai văzuse de mult, se mai potolise de cînd venise la Moscova. Îi plăcea cu toate astea să vorbească deseori despre suveran, despre dragostea ce-i purta, lăsînd să se înțeleagă că nu spunea tot ce simte, că în inima lui vibra un sentiment pe care nu-l putea înțelege oricine ; împărtășea din tot sufletul adorația idolatră a locuitorilor Moscovei pentru împăratul Alexandr Pavlovici, căruia i se dăduse în vremea aceea numele de „arhanghelul de pe pămînt".

În răstimpul scurt cît stătu la Moscova, pînă să plece la regiment, Rostov, în loc să se apropie și mai mult de Sonia, se îndepărtă, dimpotrivă, de ea. Era foarte frumoasă, atrăgătoare și, se vedea cît de colo, tare îndrăgostită de el ; dar Rostov trecea prin acea perioadă a tinereții în care atîtea îl asaltează în fiecare clipă pe un tînăr, încît n-are cînd să se mai gîndească și la dragoste, și în care se teme să nu se lege cumva, prețuindu-și mai presus de orice libertatea, care-i e necesară pentru atîtea altele. Cînd se gîndea la Sonia, în timpul ședерii sale la Moscova, el își zicea : „Ei ! Cîte, cîte fete ca ea n-or fi și cîte n-am să cunosc pe unde mă voi duce ! O să găsesc eu timp de dragoste și mai tîrziu, dacă mi-o arde de așa ceva ! Acum însă n-am timp." Pe lîngă asta, societatea femeilor i se părea ceva umilitor pentru demnitatea lui de bărbat. Se ducea la bal și se arăta în societatea femeilor cu aerul că o face împotriva voinței sale. Cursele, Clubul englez, chefurile cu Denisov și *anumite* vizite, asta era cu

totul altceva : astea erau treburi vrednice de un husar viteaz.

La începutul lui martie, bătrînul conte Ilia Andreici Rostov era ocupat pînă peste cap cu organizarea unui banchet, care urma să aibă loc la Clubul englez în cinstea prinţului Bagration.

Contele, în halat, umbla de colo pînă colo prin salon şi împărţea ordine peste ordine, atît intendentului cît şi faimosului Feoktist, bătrînul bucătar-şef al Clubului englez, să aibă grijă să nu lipsească sparanghelul, castraveţii, fragii, friptura de viţel şi peştele pentru banchetul prinţului Bagration. Contele era membru şi decan al clubului, chiar din ziua înfiinţării lui. I se dăduse de către plenul clubului însărcinarea organizării acestei recepţii în cinstea lui Bagration, fiindcă rar se mai putea găsi un om ca el, larg la mînă în pregătirea unui mare ospăţ şi, mai ales, fiindcă greu putea fi găsit altul care să aibă nu numai atîta pricepere, dar şi atîta bunăvoinţă de a contribui cu banii săi, dacă era nevoie, la reuşita unui banchet. Bucătarul şi intendentul clubului ascultau cu plăcere de ordinele contelui, fiindcă ştiau că, dacă de la el nu le pica şi lor cîte ceva din prînzul al cărui cost se ridica la cîteva mii de ruble, atunci nu le mai pica de la nimeni.

— Vezi să nu uiţi să pui creste, creste de cocoş, în supa *„à la tortue“* ! Înţelegi ?

— Feluri reci, va să zică, trei ? întrebă bucătarul.

Contele căzu pe gînduri.

— Mai puţin nu se poate ; trei : maioneză, unul, spuse el, îndoind un deget...

— Aşadar, porunciţi să cumpăr cegă, din cea mare ? întrebă intendentul.

— Cumpără, ce să facem, dacă nu vor să lase mai ieftin. Aoleo, uitasem, bată-te norocul, moşule : ne mai trebuie încă un *„entrée“*. Ah, sfinte Dumnezeule ! îşi luă el capul între mîini. Dar flori cine o să-mi aducă ? Mitenka, Mitenka ! Repede-te călare, Mitenka, la conacul din preajma Moscovei, se adresă el administratorului său care, auzindu-se chemat, se şi înfiinţase. Spune-i lui Maximko — grădinarul, să-şi pună toţi oamenii la treabă şi să se prezinte aici cu toată sera, buluc, dar să le înve-

lească bine cu pîslă ! Pînă vineri să am aici două sute de ghivece.

După ce dădu încă multe alte ordine, vru să plece să se odihnească o clipă lîngă scumpa lui contesă, dar, amintindu-şi încă de ceva important, se întoarse, îi întoarse şi pe bucătar şi pe intendent din drum şi o luă de la capăt cu dispoziţiile. Dinspre uşă se auzi un pas uşor de bărbat, un zăngănit de pinteni şi tînărul conte Rostov, frumos, îmbujorat, cu mustăcioara neagră, îşi făcu intrarea. Avea o înfăţişare odihnită şi se vedea că viaţa tihnită a Moscovei îi priieşte.

— Ah, frate dragă ! Mi-au făcut capul calendar, spuse bătrînul, zîmbindu-i, parcă puţin ruşinat. De ce nu-mi dai şi tu o mînă de ajutor ? Ne mai trebuiesc şi cîntăreţi. Muzică, o am pe a mea, dar ce zici : să aduc şi un taraf de ţigani ? Vouă, militarilor ăstora, vă cam place, după cîte ştiu.

— Zău, tăticule, eu cred că prinţul Bagration, cînd se pregătea să dea lupta la Schöngraben, nu era aşa de preocupat ca dumneata acum, spuse fiul zîmbind.

Bătrînul conte se prefăcu supărat.

— Uşor de spus, dar să te văd la treabă !

Şi contele se adresă din nou bucătarului, care, isteţ şi respectuos cum era, se uita cu luare-aminte şi cu drag la tată şi la fiu.

— Ce ţi-e şi cu tineretul de azi, măi Feoktist ! spuse el. Rîde de-alde noi, bătrînii.

— Ce să faci, luminăţia-voastră ; le place numai să mănînce bine, dar cum se agonisesc şi cum se *amenajează* toate — puţin le pasă.

— Aşa-i, aşa-i ! încuviinţă contele şi, apucîndu-şi voios fiul de amîndouă mîinile, strigă : Şi acum, fiindcă mi-ai căzut în mînă, ia repede o sanie cu doi cai, du-te la Bezuhov şi spune-i aşa : „Contele vă roagă — contele Ilia Andreevici — să-i trimiteţi, dacă vreţi, fragi şi ananas proaspăt. Nu-s de găsit nicăieri în altă parte." Dacă cumva nu-i el acasă, roagă-le din parte-mi pe prinţese şi, de acolo, iată, mai treci şi prin Razguleai [1] — Ipatka, vizitiul, ştie drumul — şi caută-mi-l acolo pe Iliuşka ţi-

[1] Cartier din Moscova, vestit pe vremuri pentru localurile lui de petrecere.

ganul, ştii, cel care a dansat atunci, la contele Orlov, în cazacă albă, ţi-aduci aminte ? Adu-mi-l aici, cu tine, pe loc.

— Să-l aduc cu ţigănci cu tot ? întrebă Nikolai rîzînd.

— Haide-hai !...

În acea clipă, cu paşi neauziţi, intră în cameră Anna Mihailovna, cu aerul ei aferat şi iscoditor şi, în acelaşi timp, pe faţă cu acea smerenie creştină, care n-o părăsea niciodată. Cu toate că nu era zi în care Anna Mihailovna să nu-l vadă în halat, contele se simţea stînjenit de fiecare dată în faţa ei şi-i cerea scuze pentru ţinuta în care-l găsea.

— Nu face nimic, dragul meu conte, zise ea, închizînd ochii cu aer de mironosiţă. Ştii ce ? La Bezuhov mă duc eu ! S-a întors de curînd tînărul conte şi putem acum obţine din serele lui orişice. De altfel, trebuie să-l şi văd. Mi-a trimis o scrisoare de la Boris. Slavă Domnului ! Borea e acum pe lîngă statul-major.

Contele se arătă bucuros că Anna Mihailovna binevoia să ia asupră-şi o parte din griji şi porunci să se înhame pentru ea caii la cupeul cel mic.

— Spune-i lui Bezuhov să vină şi el. Îl trec pe lista invitaţilor. Cum o duce cu căsnicia ? întrebă el.

Anna Mihailovna ridică ochii spre cer, şi chipul ei exprimă o adîncă mîhnire...

— Ah, dragul meu, e foarte nenorocit, răspunse ea. Dacă e adevărat ce se spune, e îngrozitor ! Ne puteam noi gîndi la una ca asta atunci cînd ne-am bucurat atîta de fericirea lui ? Şi ce suflet mare, nobil, are acest tînăr Bezuhov ! Da, îl plîng din toată inima şi mă voi strădui să fac tot ce-mi stă în putinţă ca să-i mai alin durerea.

— Dar ce s-a întîmplat, întrebară în acelaşi timp amîndoi Rostovii, şi bătrînul, şi tînărul.

Anna Mihailovna oftă adînc.

— Dolohov, fiul Mariei Ivanovna, spuse ea pe şoptite, misterios, se zice că a compromis-o, rău de tot. Pierre l-a sprijinit, l-a primit în casa lui la Petersburg, şi el, iată ce-i face... Ea a venit aici, la Moscova, şi ştrengarul tot pe urmele ei, adăugă Anna Mihailovna, voind să-şi arate compătimirea faţă de Pierre, dar intonaţiile involuntare ale vocii ei şi zîmbetul abia schiţat lăsau să i se vadă

simpatia față de strengar, cum îl numea ea pe Dolohov. Se zice că Pierre e doborît de durere !

— Ei, spune-i totuși să vină la club, are să-și mai uite de necazuri ! O să fie un banchet cum nu s-a pomenit !

A doua zi, 3 martie, la ora două după-amiază, două sute cincizeci de membri ai Clubului englez și cincizeci de invitați așteptau la masă pe ilustrul oaspe, prințul Bagration, erou al campaniei din Austria. La început, cînd se răspîndi vestea despre bătălia de la Austerlitz, Moscova fu cuprinsă de nedumerire. Pe atunci rușii erau atît de obișnuiți cu victoriile, încît, primind știrea înfrîngerii, unii pur și simplu nici nu o credeau, iar alții căutau explicația acestui eveniment atît de ciudat în cine știe ce cauze extraordinare. La Clubul englez, unde se aduna de obicei tot ce se cheamă lume bună, avînd surse de informație demne de încredere, părea că se dăduse cuvînt de ordine în luna decembrie cînd începură să sosească veștile de pe frontul înfrîngerii, să nu se facă nici un fel de aluzie la război sau la ultima bătălie. Oamenii ca prințul Iuri Vladimirovici Dolgoruki, contele Rastopcin, Valuev, contele Markov, prințul Viazemski, care dădeau de obicei tonul discuțiilor, nu se mai arătau pe la club, dar se adunau prin casele lor, în cerc intim, iar aceia dintre locuitorii Moscovei care vorbeau totdeauna din auzite (din rîndul cărora făcea parte și Ilia Andreici Rostov) rămaseră o vreme lipsiți de îndrumători și fără putință de a-și face o părere temeinică asupra mersului războiului. Simțeau toți că e ceva care nu merge cum trebuie, că era greu să judeci știrile proaste, și că, prin urmare, mai bine era să le treacă sub tăcere. Dar nu după multă vreme, membrii cu greutate ai clubului, cei care dădeau tonul discuțiilor, reveniră, întocmai ca juriații ce ies din camera de deliberare, la locul lor printre membrii clubului, și începură să discute totul pe față, și fără nici un ocol. Fuseseră găsite pricinile acestei noutăți, socotite de necrezut și de neadmis, că rușii fuseseră înfrînți. Din acel moment, totul se lămurise și în toată Moscova nu se mai vorbi de nimic altceva. Aceste cauze erau : trădarea austriecilor, proasta aprovizionare a armatei, trădarea polonezului Przebyszewski și a francezului Langeron, nedestoinicia lui Kutuzov, precum și (adăugate în șoaptă) tinerețea și lipsa de experiență a împăratului, care acor-

dase încredere unor oameni răi şi incapabili. În schimb armata, armata rusă, erau toţi de acord că se dovedise extraordinară şi făcuse minuni de vitejie. Soldaţii, ofiţerii, generalii, toţi erau nişte adevăraţi eroi. Dar erou între eroi era prinţul Bagration, care se acoperise de glorie în lupta de la Schöngraben şi în retragerea de la Austerlitz, unde fusese singurul comandant care reuşise să-şi menţină coloana în ordine, ţinînd o zi întreagă piept unui inamic de două ori mai puternic. Faptul că la Moscova Bagration era eroul preferat îşi avea originea şi în împrejurarea că el nu avea legături de rudenie în oraş, fiind de prin alte părţi. În persoana lui, locuitorii Moscovei cinsteau pe simplul ostaş rus, viteaz, fără protectori şi în afară de orice intrigi, al cărui nume mai era pe deasupra legat, prin amintirile campaniei din Italia, şi de numele lui Suvorov. Pe lîngă asta, prin asemenea onoruri date lui Bagration, se exprima mai bine decît prin orice altceva nemulţumirea şi dezaprobarea faţă de Kutuzov.

— Dacă Bagration n-ar fi existat, *il faudrait l'inventer* [1], spuse şugubăţul Şinşin, parodiind vorbele lui Voltaire. De Kutuzov nu pomenea nimeni, şi unii îl bîrfeau chiar în şoaptă, numindu-l curtean linguşitor şi satir bătrîn.

Toată Moscova repeta cuvintele prinţului Dolgoruki : „Numai cine nu face nimic nu greşeşte", consolîndu-se de înfrîngerea aceasta a noastră cu amintirea victoriilor trecute şi repetînd cuvintele lui Rastopcin că pe soldaţii francezi trebuie să-i îndemni la luptă cu fraze sforăitoare, că nemţilor trebuie să le înşiri argumente logice, convingîndu-i că e mai primejdios să fugi decît să înaintezi, dar că, în schimb, pe soldaţii ruşi trebuie doar să-i înfrînezi şi să-i rogi s-o lase mai încet ! Din toate părţile nu se auzeau decît noi şi noi exemple de acte eroice săvîrşite la Austerlitz de către soldaţii şi ofiţerii noştri. Cutare salvase drapelul, cutare ucisese cinci francezi, un al treilea avusese în foc, singur, o baterie de cinci tunuri. Se vorbea şi despre Berg ; oameni care nu-l cunoşteau spuneau că, rănit la mîna dreaptă, prinsese sabia cu stînga şi mersese înainte. Doar despre Bolkonski nu se vorbea nimic ; şi numai cîţiva prieteni apropiaţi îi regretau moartea prematură, căci lăsa în urmă o soţie însărcinată şi un părinte sucit.

[1] ...ar fi trebuit inventat...

III

ÎN ZIUA DE 3 MARTIE, toate încăperile Clubului englez răsunau de zumzetul glasurilor celor invitaţi şi, ca albinele în roiuri primăvara, membrii şi oaspeţii clubului, unii în uniforme, alţii în fracuri, alţii cu peruci pudrate şi haine de mătase, umblau de colo-colo, se aşezau pe scaune, se ridicau în picioare, formau grupuri, se împrăştiau. Lachei în livrele, pudraţi, cu ciorapi lungi de mătase şi pantofi cu cataramă, erau postaţi cîte doi la fiecare uşă, şi de acolo se străduiau să pîndească fiece mişcare a invitaţilor şi membrilor clubului, pentru a le oferi serviciile lor. Majoritatea celor de faţă erau bătrîni, oameni respectabili şi siguri de sine, cu degete noduroase, cu mişcări grave şi voci de bas. Această categorie de membri ai clubului şi de invitaţi îşi aveau locurile lor bine ştiute şi alcătuiau, ca de obicei, grupul lor, bine ştiut. Minoritatea o constituiau oaspeţii invitaţi ocazional, mai cu seamă tineretul, din rîndul cărora făceau parte Denisov, Rostov şi Dolohov, care îşi redobîndise gradul de ofiţer al regimentului Semionovski. De pe chipurile acestor tineri, în cea mai mare parte militari, se desprindea îndeosebi acea expresie de respect amestecat cu oarecare dispreţ faţă de bătrîni, expresie care parcă le spunea mereu celor din vechea generaţie : „Da, sîntem gata să vă păstrăm tot respectul şi toată consideraţiunea, dar nu uitaţi cu toate astea că viitorul e al nostru".

Nesviţki era şi el acolo, ca vechi membru al clubului. Pierre — care după sfatul nevestei îşi lăsase păr mare, renunţase la ochelari şi purta haine la modă — se plimba dintr-o sală în alta cu un aer plictisit şi trist. Era, ca de obicei, înconjurat numai de oameni care se închinau în faţa bogăţiei lui şi pe care el, obişnuit să domine, îi trata cu dispreţ şi indiferenţă.

După vîrstă, Pierre se cuvenea să stea cu cei tineri, dar, prin avere şi relaţii, făcea şi el parte din cercul oaspeţilor bătrîni şi respectabili, aşa că trecea mereu de la un grup la altul. Centrul de atracţie al tuturor grupurilor îl forma o mînă de bătrîni dintre cei mai cu vază, de care se apropiau şi cei care nu-i cunoşteau, ascultîndu-i cu religiozitate. Grupuri mai mari se formaseră în jurul contelui Rastopcin, al lui Valuev şi Narîşkin. Rastopcin istorisea

cum ruşii fuseseră năpădiţi de austriecii care o luaseră la fugă şi cum fuseseră nevoiţi să-şi croiască drum cu baioneta printre fugari.

Valuev le povestea confidenţial celor din jurul lui că Uvarov fusese trimis aici de la Petersburg, anume ca să afle atitudinea celor din Moscova faţă de evenimentele de la Austerlitz.

Într-un al treilea grup, Narîşkin povestea despre o şedinţă a consiliului de război austriac, în care Suvorov începuse să cînte cocoşeşte drept răspuns la prostiile înşirate de generalii austrieci. Şinşin, care se afla şi el în grup, ca să-şi plaseze o glumă, adăugă că, de bună seamă, Kutuzov n-a fost în stare să înveţe de la Suvorov nici măcar arta uşoară de a cînta cocoşeşte. Dar bătrînii îi aruncară glumeţului priviri încruntate, dîndu-i a înţelege că aici şi într-o zi ca asta nu era nici locul şi nici timpul să vorbească necuviincios de Kutuzov.

Contele Ilia Andreici Rostov, preocupat la culme, trecea repejor, cu cizmele lui moi, din sala de banchete în salon şi înapoi, salutînd grăbit şi cu acelaşi gest toate persoanele importante sau mai puţin importante pe care le cunoştea. Din cînd în cînd, îşi căuta din ochi chipeşul şi falnicul fecioraş, uitîndu-se bucuros la el şi făcîndu-i semn cu ochiul. Tînărul Rostov stătea de vorbă lîngă o fereastră cu Dolohov, cu care făcuse nu demult cunoştinţă şi pe care-l preţuia. Bătrînul conte se apropie de ei şi-i strînse lui Dolohov mîna.

— Poftim pe la noi. Acum că îmi cunoşti băiatul... aţi fost împreună în lupte, aţi săvîrşit împreună acte de eroism... A ! Vasili Ignatici... noroc, prietene, se adresă el unui bătrînel care tocmai trecea pe lîngă ei. Dar nici n-apucă să termine bine cuvintele de bun venit, că se şi iscă o forfotă generală, şi un lacheu, venind în fugă, anunţă speriat : „A binevoit să sosească !“

Se auzi un clinchet de clopoţel. Decanii clubului se repeziră spre intrare. Invitaţii, împrăştiaţi prin toate colţurile, ca boabele de secară vînturate de lopată, se strînseră grămadă şi se opriră în dreptul uşii salonului.

În uşa vestibulului apăru Bagration, fără chipiu şi sabie, pe care, potrivit tradiţiei clubului, le lăsase portarului. Nu mai purta căciula de astrahan şi nagaică de-a curmezişul pieptului, aşa cum avea cînd îl văzuse Rostov,

în noaptea din ajunul bătăliei de la Austerlitz, ci purta o tunică nouă, strînsă pe corp, cu decoraţii ruseşti şi străine, printre care, în partea stîngă a pieptului, lucea crucea sfîntului Gheorghe. Se vedea că se tunsese de curînd şi îşi aranjase favoriţii înainte de banchet, ceea ce îi schimba înfăţişarea, şi nu tocmai avantajos. Faţa lui avea o expresie naiv sărbătorească ceea ce, asociat cu trăsăturile sale energice şi bărbăteşti, îi dădea un aer întrucîtva comic. Bekleşov şi Feodor Petrovici Uvarov, cu care venise împreună, se opriră puţin în prag ca să-l lase să treacă pe el, oaspetele principal, înaintea lor. Bagration, încurcat, nu voia să profite de amabilitatea lor. La uşă se produse o uşoară învălmăşeală pînă cînd, în cele din urmă, Bagration se supuse şi intră cel dintîi. Păşea, timid şi stîngaci, pe parchetul sălii de recepţie şi nu ştia ce să facă cu mîinile : îi era mai uşor şi se simţea mai la largul său pe cîmpul de luptă, sub ploaia de gloanţe, aşa cum înaintase la Schöngraben, în fruntea regimentului din Kursk. Decanii clubului îi ieşiră întru întîmpinare la prima uşă şi, exprimîndu-şi prin cîteva cuvinte bucuria pe care o resimţeau de a avea în mijlocul lor un oaspe atît de scump, îl înconjurară fără a-i da răgaz să răspundă şi, punînd parcă stăpînire pe el, îl conduseră în salon. Spre salonul de primire nu se putea însă trece, din pricină că în uşă se înghesuiseră membri şi invitaţi care, înălţîndu-se pe vîrful picioarelor, împingîndu-se unul în celălalt şi uitîndu-se unul peste umărul altuia, căutau să-l vadă cît mai bine, ca pe o sălbăticiune curioasă. Contele Ilia Andreici, mai energic decît toţi, rîdea amabil şi spunea : „Faceţi loc, *mon cher*, faceţi loc, faceţi loc", croindu-şi drum prin mulţime, şi astfel îşi conduse oaspetele la canapeaua din mijlocul salonului. Înalţii demnitari, membrii cei mai de seamă ai clubului, se repeziră spre nouveniţi. Contele Ilia Andreici îşi croi din nou drum prin mulţime ca să iasă din salon şi, în scurt timp, se ivi iarăşi, împreună cu un alt decan al clubului, ducînd o tavă mare de argint, pe care o prezentă prinţului Bagration. Pe tavă se afla o foaie scrisă, cu versuri compuse şi tipărite în cinstea eroului. Văzînd tava, Bagration se uită de jur împrejur speriat, ca şi cum ar fi cerut ajutor. Dar toţi ochii aţintiţi asupra lui îi cereau să se supună ritualului. Neavînd încotro, simţindu-se în puterea lor, Bagration apucă hotărît tava cu amîndouă mîinile şi se uită

necăjit şi dojenitor la contele Rostov. Cineva îi veni serviabil în ajutor şi-i luă tava din mîini (căci Bagration părea că ar fi ţinut-o aşa pînă seara şi tot cu ea în mînă s-ar fi dus şi la masă), atrăgîndu-i totodată atenţia asupra versurilor. „Bine, să le citesc", părea să spună Bagration şi, aţintindu-şi privirea plictisită asupra hîrtiei, începu să o citească în gînd, cu un aer serios şi concentrat. Atunci autorul însuşi luă hîrtia cu versurile şi începu să le citească tare. Prinţul Bagration lăsă capul în jos şi ascultă cu resemnare.

Lui Alexandru, veacul, slăveşte-i-l cu noi.
Pe Titus, pe-al său tron, să-l aperi cu tărie.
În patrie Tezeu şi Cezar în război,
Fii aprig comandant, dar om de omenie.
Iar fericitul care-l numim Napoleon
Va şti de azi ce poate-n război Bagration.
Pe-Alcizii ruşi, zadarnic să nu îi mai mînie...

Dar nici nu-şi terminase de citit versurile, cînd majordomul clubului anunţă cu voce răsunătoare : „Masa e servită !" Se deschiseră uşile. Din sufragerie, muzica intona poloneza : „Cînt al biruinţei, răsună, veseleşte-te viteaz popor rus", iar contele Ilia Andreici, uitîndu-se încruntat la autorul care tot nu contenea să-şi citească mai departe versurile, se apropie de Bagration şi-i făcu o adîncă plecăciune. Toţi se ridicară, simţind că ospăţul era mai important decît versurile, şi, cu sărbătoritul în frunte, se îndreptară spre sufragerie. La locul de cinste — între doi Alexandr, Bekleşov şi Narîşkin, ceea ce îşi avea de asemenea importanţa sa, dacă ne gîndim la numele împăratului — îl aşezară pe Bagration. Mai departe, cele trei sute de persoane se aşezară la masă, ocupînd locuri după rang şi demnităţi : cei mai de vază îşi luară locurile mai aproape de sărbătorit, tot atît de firesc cum o apă se scurge spre locul cel mai povîrnit.

Înainte de a se servi masa, contele Ilia Andreici îşi prezentă prinţului fiul. Bagration, recunoscîndu-l, rosti stingherit cîteva cuvinte stîngace, ca toate cîte le rostise în ziua aceea. Şi, în timp ce Bagration vorbea cu fiul său, contele Ilia Andreici se uita la toată lumea fericit şi mîndru.

Nikolai Rostov cu Denisov și proaspăta lui cunoștință, Dolohov, se așezară alături, cam spre mijlocul mesei. În fața lor luă loc Pierre, alături de prințul Nesvițki. Contele Ilia Andreici ședea, împreună cu decanii și membrii de frunte ai clubului, în fața lui Bagration, și îl îmbia pe oaspete să se servească, luînd asupră-și tradiția ospitalității moscovite.

Munca lui nu fusese zadarnică. Mîncărurile, și cele de post, și cele de frupt, erau mai mult decît minunate ; cu toate acestea, de grijă, nu-și mai găsea locul și nu se putu liniști pînă la sfîrșitul mesei. Dădea indicații din ochi chelnerului-șef, poruncea în șoaptă lacheilor și aștepta, nu fără oarecare emoție, fiecare fel nou, deși le gustase cu grijă pe toate din timp. Totul mergea de minune. La felul al doilea, o dată cu ivirea unei cegi uriașe (la vederea căreia fața lui Ilia Andreici se făcu roșie de o modestă mîndrie), începură să pocnească dopurile sticlelor și lacheii umplură cu șampanie cupele. După pește, care făcuse impresie, contele Ilia Andreici schimbă priviri cu ceilalți decani. „Vor fi toasturi multe, e timpul să începem !" șopti el și, luîndu-și paharul în mînă, se ridică. Toți tăcură în așteptarea spuselor lui.

— În sănătatea majestății-sale împăratul ! strigă el cu voce puternică și pe dată ochii lui blînzi se umplură de lacrimi de bucurie și entuziasm. Muzica intonă în aceeași clipă : „Cîntec al biruinței, răsună". Toți se ridicară și strigară : „ura !" Strigă și Bagration „ura", cu aceeași voce cu care strigase pe cîmpul de la Schöngraben. Vocea înflăcărată a lui Rostov se făcea auzită dintre toate cele trei sute de voci. Îi venea să plîngă de emoție. „În sănătatea suveranului, împăratul nostru ! strigă el, ura !" După ce bău dintr-o dată pînă la fund tot paharul, îl trînti de podea. Mulți îi urmară pilda. Și strigătele tot mai însuflețite răsunară multă vreme. Cînd vocile se potoliră, lacheii adunară cioburile de pe jos și toți comesenii se așezară la loc pe scaune și-și zîmbiră, schimbînd între ei priviri, înveseliți de propriile lor strigăte. Contele Ilia Andreici se ridică din nou și, aruncîndu-și ochii pe fila de carnet de lîngă farfuria lui, rosti cu voce puternică toastul în sănătatea eroului ultimei campanii a armatei noastre, prințul Piotr Ivanovici Bagration, în timp ce ochii albaștri i se umplură iarăși de lacrimi. „Ura !" strigară din nou cele

trei sute de glasuri ale invitaţilor şi în locul muzicii răsună de data aceasta corul, care intonă cantata compusă de Pavel Ivanovici Kutuzov.

Stavilă pe-acest pămînt
Nu-i pe ruşi să îi oprească,
Cît Bagrationi mai sînt
Ruşii au să biruiască
ş.a.m.d.

Cum isprăviră cîntăreţii, începură numaidecît alte şi alte toasturi, şi după fiecare înduioşarea părea să-l copleşească tot mai mult pe contele Ilia Andreici ; tot mai des se spărgeau pahare şi strigătele de „ura" se înteţeau. Băură şi în sănătatea lui Bekleşov, Narîşkin, Uvarov, Dolgoruki, Apraksin, Valuev, în sănătatea preşedintelui, a decanilor şi membrilor din Comitetul clubului, în sănătatea tuturor membrilor clubului, a tuturor oaspeţilor şi, în cele din urmă, în special, în sănătatea celui care organizase masa, contele Ilia Andreici. Cum auzi acest toast, contele îşi scoase batista şi, ascunzîndu-şi faţa în ea, izbucni de-a binelea în plîns.

IV

PIERRE ŞEDEA ÎN FAŢA lui Dolohov şi a lui Nikolai Rostov. Mînca mult şi lacom şi bea zdravăn, ca de obicei. Dar cei care-l cunoşteau mai de aproape băgară de seamă că în ziua aceea era foarte schimbat. Tăcuse tot timpul mesei şi, clipind din ochi şi încruntîndu-şi sprîncenele, nu făcuse decît să se uite jur împrejurul său, ori să stea cu privirea fixă şi să se frece cu degetul la rădăcina nasului, cu aerul unui om cu totul absent. Era întunecat la faţă şi posac. Părea că nu vede şi n-aude nimic din cele ce se petreceau în jurul lui şi se gîndea mereu la acelaşi lucru, apăsător şi greu de descurcat.

Problema care-l chinuia şi i se părea de nerezolvat erau aluziile recente ale prinţesei Katerina, vara sa din Moscova, cu privire la legăturile lui Dolohov cu soţia lui şi scrisoarea anonimă, primită chiar în cursul dimineţii, în care, pe tonul de glumă trivială caracteristic scrisorilor

anonime, i se spunea că nu prea vede bine cu toate că poartă ochelari şi că legăturile nevestei lui cu Dolohov au rămas numai pentru dînsul o taină. Pierre era decis să nu dea crezare nici aluziilor prinţesei, nici anonimei, dar îi venea deosebit de greu să-l privească acum în ochi pe Dolohov, care-i şedea în faţă. De fiecare dată cînd, fără voie, privirea lui întîlnea ochii frumoşi şi neruşinaţi ai lui Dolohov, Pierre simţea că se răscolea ceva groaznic şi monstruos în sufletul lui şi se uita repede în altă parte. Fără să vrea, îşi aduse aminte de trecutul soţiei sale şi de raporturile dintre ea şi Dolohov şi-şi dădu seama limpede că toate cele scrise în anonimă puteau să fie adevărate, sau puteau, la urma urmei, să pară adevărate, dacă n-ar fi fost vorba de *nevasta lui.* Îşi mai aminti, tot fără să vrea, că Dolohov, care îşi recăpătase şi grad şi tot la sfîrşitul campaniei, întorcîndu-se la Petersburg, venise la el. Bazîndu-se pe legăturile lor de prietenie de odinioară, din viaţa lor de chefuri, Dolohov trăsese de-a dreptul la el acasă, iar Pierre îl găzduise şi-i şi împrumutase bani. Îşi mai aduse aminte cum Hélène, zîmbind ca totdeauna, îşi exprimase nemulţumirea pentru faptul că Dolohov locuieşte în casa lor, şi cum Dolohov, cinic, lăudase chiar în faţa lui frumuseţea nevestei sale, şi cum, în sfîrşit, de atunci şi pînă la sosirea lor la Moscova, nu se mai dezlipise nici măcar o clipă de ei.

„Da, e un bărbat foarte frumos, e adevărat, îşi spunea Pierre, şi-l cunosc eu. Pentru el ar însemna o satisfacţie deosebită să-mi necinstească numele şi să-şi bată joc de mine, tocmai fiindcă m-am zbătut pentru el, i-am purtat de grijă, l-am protejat şi l-am ajutat. Ştiu şi înţeleg ce picantă trebuie să fie, în ochii lui, această aventură, dacă cumva o fi adevărat. Da, dacă e adevărat. Dar nu cred. N-am dreptul şi nu pot s-o cred !" îşi amintea expresia aceea pe care o lua chipul lui Dolohov în clipele cînd i se stîrnea cruzimea ; ca atunci cînd legase comisarul pe spinarea ursului şi-i dăduse drumul în apă, sau cînd, fără cea mai mică pricină, provoca pe cineva la duel, sau cînd ucidea dintr-un foc de pistol calul unui birjar. Expresia asta o regăsea adesea pe faţa lui Dolohov cînd îl privea. „Da, e un duelgiu, îşi zise Pierre ; ucide un om şi nici capul nu-l doare ; simte nevoia să-şi închipuie că toţi se tem de el şi asta trebuie să-i fie foarte plăcut. O fi crezînd că şi eu mă tem de el. Şi, de fapt, mă tem de el." Şi iarăşi, la gîndurile astea, simţi cum se răscoleşte ceva groaznic şi

monstruos în sufletul lui. Dolohov, Denisov şi Rostov erau aşezaţi în faţa lui Pierre şi păreau foarte veseli. Rostov discuta voios cu cei doi prieteni ai săi, din care unul era un brav husar, celălalt un faimos duelgiu şi un crai cu renume, şi din cînd în cînd se uita batjocoritor la Pierre, care, la prînzul acesta atrăgea atenţia tuturor prin expresia încordată, absentă, împovărată de gînduri a chipului său masiv. Rostov se uita fără pic de bunăvoinţă la Pierre, mai întîi fiindcă, în ochii lui de husar, el nu era decît un bogătaş civil, bărbatul unei femei frumoase, într-un cuvînt, un papă-lapte, şi în al doilea rînd, fiindcă Pierre, preocupat şi împrăştiat cum era astăzi, nu-l recunoscuse şi nu-i răspunsese la salut. Cînd începură să bea în sănătatea împăratului, Pierre, care era adîncit în gînduri, nu se ridică în picioare şi nu-şi luă în mînă paharul.

— Dar dumneata ce stai ? îl apostrofă Rostov, privindu-l plin de înflăcărare şi supărat. N-auzi ? În sănătatea împăratului ! Pierre, oftînd, se ridică supus, îşi goli paharul şi, după ce se aşezară toţi, se adresă lui Rostov cu surîsul lui blajin.

— Ca să vezi, nici nu te-am recunoscut, se scuză el. Dar nu de asta îi ardea lui Rostov ; el îşi spărgea acum pieptul strigînd „ura !"

— De ce nu reînnoiţi cunoştinţa ? îl sfătui Dolohov pe Rostov.

— Lasă-l în plata Domnului. Un prostănac ! răspunse Rostov.

— Trebuie să te pui bine cu bărbaţii femeilor frumoase, observă Denisov.

Pierre nu auzi ce spuneau, dar simţi că despre el vorbesc. Se înroşi şi-şi întoarse capul.

— Ei, să bem acum în sănătatea femeilor frumoase, spuse Dolohov şi, cu o expresie serioasă, dar cu un zîmbet ironic în colţul gurii, întinse paharul spre Pierre.

— În sănătatea femeilor frumoase, Petruşa, şi a ibovnicilor lor, mai spuse.

Pierre, lăsînd ochii în jos, îşi sorbi paharul, fără să-l privească pe Dolohov şi fără să-i răspundă. Lacheul care distribuia cantata lui Kutuzov puse o foaie dinaintea lui Pierre, ca în faţa unuia care făcea parte dintre oaspeţii cu vază. Pierre n-apucă s-o ia, că Dolohov se şi întinse peste masă, îi smulse foaia din mînă şi începu să citească. Pierre se uită la Dolohov. Pupilele i se dilatară ; acel ceva

groaznic şi monstruos care îl tulburase tot timpul cît durase ospăţul se răscoli în el şi puse stăpînire pe toată fiinţa lui. Se aplecă greoi, cu tot trupul, peste masă.

— Cum îndrăzneşti să pui mîna ? strigă el.

Auzindu-i strigătul şi văzînd la cine se răstise, Nesviţki şi vecinul din dreapta al lui Pierre se întoarseră speriaţi spre Bezuhov.

— Linişteşte-te, fii calm ! Ce-i cu tine ? şoptiră ei cu glasuri înspăimîntate. Dolohov se uită la Pierre cu ochii lui strălucitori şi cruzi, care zîmbeau — un zîmbet ce-ar fi vrut parcă să spună : „Aşa da, asta-mi place".

— Nu ţi-o dau, răspunse el răspicat.

Palid, cu buzele tremurîndu-i, Pierre îi smulse hîrtia.

— Dumneata... dumneata... eşti o canalie ! Ai să-mi dai socoteală, spuse el, împingîndu-şi scaunul şi ridicîndu-se de la masă. În clipa cînd făcu gestul şi rosti cuvintele acestea, Pierre simţi că problema vinovăţiei soţiei sale, care-l chinuise în ultimele douăzeci şi patru de ore, îşi căpătase, în sfîrşit, o dezlegare afirmativă. Simţise că e vinovată. O ura acum şi sfîrşise cu ea pentru totdeauna. Rostov, cu toate rugăminţile ce-i făcu Denisov să nu se amestece în această afacere, se declară de acord să-l asiste ca martor pe Dolohov şi, la sfîrşitul mesei, discută cu Nesviţki, martorul lui Bezuhov, condiţiile în care urma să aibă loc duelul. Pierre plecă acasă, iar Rostov cu Dolohov şi Denisov rămaseră la club pînă noaptea tîrziu să mai asculte taraful de ţigani şi cîntăreţii.

— Aşadar, pe mîine, la Sokolniki, spuse Dolohov, luîndu-şi rămas bun de la Rostov, pe treptele clubului.

— Eşti liniştit ? îl întrebă Rostov.

Dolohov se opri.

— Uite, am să-ţi destăinuiesc în două cuvinte tot secretul duelului. Dacă, ştiind că trebuie să ieşi pe teren, îţi faci testamentul şi scrii scrisori duioase părinţilor, dacă nu te gîndeşti decît că s-ar putea să te omoare, atunci eşti un prost şi eşti sigur pierdut. Dar du-te cu intenţia neclintită să-l ucizi, cît mai repede şi mai sigur, şi atunci totul îţi va merge din plin. Cum îmi spunea vînătorul nostru de urşi din Kostroma : de urs — zicea — cum să nu-ţi fie frică ? Dar cum îl vezi, îţi trece toată frica şi nu te mai temi decît să nu-ţi scape ! Aşa şi cu mine acum. *À demain, mon cher !* [1]

[1] Pe mîine, dragul meu !

A doua zi, la ceasurile opt de dimineaţă, cînd Pierre şi Nesviţki ajunseră în pădurea Sokolniki, pe Dolohov, Denisov şi Rostov îi găsiră la locul hotărît. Pierre avea înfăţişarea unui om preocupat de cu totul alte lucruri, fără nici o legătură cu duelul. Era palid şi tras la faţă ; se vedea că nu dormise toată noaptea. Privea distrat împrejur, încruntîndu-şi sprîncenele, ca şi cum lumina prea puternică a soarelui l-ar fi supărat. Două idei puseseră stăpînire pe cugetul lui ; vinovăţia soţiei sale, de care după noaptea asta de nesomn nu se mai îndoia nici o clipă, şi nevinovăţia lui Dolohov, care n-avea nici un motiv să respecte onoarea unui om care-i era străin. „Poate că dac-aş fi fost eu în locul lui, făceam şi eu la fel, îşi zicea Pierre. E chiar sigur că făceam şi eu la fel ; la ce atunci acest duel, acest omor ? Sau îl ucid eu, sau mă nimereşte el pe mine în cap, în cot, în genunchi, cine ştie. Să plec, să fug de aici, să mă ascund oriunde-o fi", îi trecu prin cap. Dar în aceeaşi clipă în care îl măcinau asemenea gînduri, întrebă cu un aer deosebit de liniştit şi preocupat, care-i atrase respectul celor care-l priveau : „Mai avem mult ? Nu sînt gata ?"

După ce toate pregătirile fură puse la punct şi săbiile, marcînd bariera, înfipte în zăpadă, şi pistoalele încărcate, Nesviţki se apropie de Pierre :

— Nu mi-aş socoti toate obligaţiile îndeplinite, conte, zise el cu voce scăzută, şi nu m-aş arăta vrednic de încrederea dumitale şi de cinstea ce mi-ai făcut, alegîndu-mă pe mine martor, dacă, într-o clipă gravă, atît de neobişnuit de gravă, nu ţi-aş spune tot adevărul. Eu cred că afacerea asta nu are temeiuri suficient de serioase şi că nu e cazul să se verse sînge... N-ai avut dreptate, ţi-ai ieşit din fire...

— Da, da, e îngrozitor de stupid... spuse Pierre.

— Aşa că dă-mi voie să le transmit regretele dumitale şi sînt convins că adversarii noştri vor consimţi să primească scuzele dumitale, spuse Nesviţki (care şi el, ca toţi ceilalţi ce luau parte la afacerea aceasta, şi ca toţi cei amestecaţi în asemenea afaceri, nu credea că se va ajunge la vărsare de sînge). Ştii, conte, e mult mai nobil să-ţi recunoşti greşeala decît să împingi lucrurile pînă la ireparabil. Jignire gravă n-a existat, nici de o parte, nici de cealaltă ; dă-mi voie să aranjez...

— Da' de unde ! Ce vorbeşti ? zise Pierre. Mi-e indiferent... Aşadar, sîntem gata ? adăugă el. Dumneata să-mi spui cît, cum şi încotro să merg şi cum să trag, rosti el cu

un zîmbet nefiresc de blajin. Apucă pistolul şi începu să întrebe cum să tragă, ca unul care pînă atunci nu mai ţinuse în mînă un pistol, lucru pe care nu voise să-l mărturisească.

— Ah, da, asta e, ştiu, uitasem, zise el.

— Nici o scuză, absolut nimic, îi răspunse Dolohov lui Denisov, care, la rîndul lui, încercase şi el să-i împace ; şi se îndreptară apoi spre locul indicat.

Locul hărăzit duelului fusese ales la optzeci de paşi de drumul mare, unde-şi lăsaseră săniile, într-o mică poiană a pădurii de pini, acoperită de zăpadă, care începuse să se topească din pricina dezgheţului din ultimele zile. Potrivnicii se postară la patruzeci de paşi unul de altul, la marginile poienii. Martorii, măsurînd paşii, lăsară urme adînci în zăpada groasă şi muiată, de la punctele unde se aflau cei doi adversari şi pînă la săbiile lui Nesviţki şi Denisov, înfipte la zece paşi una de alta, ca să marcheze limita pînă la care rivalii se puteau apr a. Dezgheţul şi ceaţa făceau ca la patruzeci de paşi să nu vadă nimic înaintea ochilor. De vreo trei minute era totul gata, dar cu toate astea nici una din părţi nu se grăbea să dea semnalul. Toţi tăceau.

V

— EI, SĂ ÎNCEPEM ! zise Dolohov.

— Hai, zise Pierre, zîmbind mereu.

Îi cuprinsese pe toţi teama. Era limpede că nimic din ceea ce se începuse cu atîta uşurinţă nu mai putea fi oprit, că lucrurile îşi urmau acum calea de la sine, independent de voinţa oamenilor, şi că trebuiau să fie duse la capăt. Denisov păşi cel dintîi înainte, pînă la barieră, şi rosti :

— Întrucît adversarii refuză reconcilierea, trebuie să începem : luaţi-vă pistoalele şi, la comanda *trei*, începeţi a vă apropia unul de altul.

— U... nu ! Doi ! Trei !... strigă Denisov furios, dîndu-se în lături. Cei doi păşiră pe cărăruia proaspăt bătătorită, tot mai aproape unul de altul şi începură să-şi deslueşească prin ceaţă siluetele. În drum spre barieră, adversarii aveau dreptul să tragă, fiecare cînd voia. Dolohov păşea domol, fără să ridice pistolul, şi-şi fixa

adversarul în față, cu ochii săi luminoși, strălucitori și albaștri. La colțurile gurii avea, ca de obicei, o umbră de zîmbet.

La comanda *trei,* Pierre o luă cu pași repezi înainte, abătîndu-se de pe cărarea bătătorită și călcînd prin zăpada neumblată. Ținea pistolul, întinzînd mîna dreaptă înainte, ca și cum i-ar fi fost frică să nu se împuște singur cu el. Mîna stîngă și-o ținea cu greu la spate, fiindcă simțea instinctiv nevoia să-și sprijine cu ea mîna dreaptă și știa că nu era îngăduit. După ce făcu șase pași, abătîndu-se de pe cărare în zăpada neumblată, Pierre se uită în jos la picioare, aruncă apoi din nou o privire grăbită spre Dolohov și, îndoindu-și degetul cum îl învățaseră, trase. Cum nu se așteptase defel la o detunătură așa de puternică. Pierre tresări, speriat de propria-i împușcătură, apoi zîmbi singur de teama lui și stătu locului. Fumul foarte des, din pricina ceței, îl împiedică să vadă ceva în prima clipă, dar o a doua detunătură, așa cum se aștepta, nu se auzi. Nu se auziră decît pașii precipitați ai lui Dolohov și prin norii de fum îi apăru chipul lui. Cu o mînă își strîngea pieptul în partea stîngă, iar cealaltă i se încleștase pe pistolul plecat în jos. Se făcuse alb ca varul. Rostov alergă spre el și-i spuse ceva.

— Nu... nu, șuieră Dolohov printre dinți, nu, nu s-a sfîrșit. Și, după ce mai făcu cîțiva pași, tîrîndu-și picioarele și clătinîndu-se pînă la sabia înfiptă în zăpadă, căzu lîngă ea. Mîna stîngă îi era plină de sînge. Și-o șterse de tunică și se sprijini în ea. Era palid, încruntat, și tremura.

— Tre... treci... începu Dolohov, dar nu putu rosti tot ce voia... treci la loc, izbuti el să îngîne anevoie. Pierre, abia stăpînindu-și hohotele de plîns, dădu să se repeadă în fugă spre Dolohov, străbătînd spațiul limitat de cele două săbii, dar adversarul îi strigă : La limită ! și Pierre, înțelegînd despre ce era vorba, se opri lîngă sabia din dreptul lui. Doar zece pași îi despărțeau. Lui Dolohov îi căzu capul în zăpadă ; mușcă lacom din ea, apoi ridică iar capul, se îndreptă, își trase picioarele și se așeză, căutîndu-și un centru de greutate mai apropiat. Înfuleca din zăpada rece și o sugea ; buzele îi tremurau, dar tot mai surîdea ; ochii îi străluceau din cauza sforțării și a furiei cu care-și aduna ultimele puteri. Ridică pistolul și ochi.

— Stai, apără-te cu pistolul din flanc, îi strigă Nesvițki lui Pierre.

— Apără-te ! nu se putu nici Denisov abține să nu-i strige adversarului.

Cu un zîmbet blînd, de milă și părere de rău, Pierre, scoțîndu-și pieptul lat înainte, cu picioarele rășchirate și brațele deschise larg și fără nici o putere, aștepta drept în fața lui Dolohov și se uita trist la el. Denisov, Rostov și Nesviţki închiseră ochii. În aceeași clipă în care răsună detunătura se auzi și strigătul mînios al lui Dolohov.

— Pe alături ! strigă el și se lungi sleit de puteri în zăpadă, cu fața în jos. Pierre se apucă cu mîinile de cap și, răsucindu-se în loc, o porni prin pădure, călcînd de-a dreptul prin nămeții de zăpadă și vorbind singur cu glas tare vorbe fără șir :

— Stupid... stupid ! Moarte... minciună... repeta el, făcînd o strîmbătură de scîrbă. Nesviţki îl ajunse din urmă, îl opri și-l duse acasă.

Rostov și Denisov își ridicară prietenul rănit.

Dolohov, tăcut, cu ochii închiși, sta lungit în sanie și nu răspundea nici o vorbă la întrebările pe care i le puneau. Dar, la intrarea în Moscova, își veni deodată în fire și, înălțîndu-și cu greutate capul, luă mîna lui Rostov, care ședea lîngă el. Pe Rostov îl uimi expresia schimbată cu desăvîrșire și neașteptat de duioasă și de senină de pe fața lui Dolohov.

— Ei ? Ce-i ? Cum te simți ? îl întrebă Rostov.

— Rău ! Dar nu despre asta-i vorba. Prietene, spuse Dolohov, cu voce întretăiată, unde sîntem ? Da, sîntem în Moscova, știu. De mine nu-i nici o pagubă, dar știu că o omor pe ea ; pe ea o omor !... N-are să poată suporta lovitura asta... N-are să poată suporta...

— Cine ? întrebă Rostov.

— Mama. Mama mea, îngerul meu, îngerul meu iubit, mama... și Dolohov începu să plîngă, strîngînd mîna lui Rostov. După ce se mai liniști, îl lămuri că locuiește împreună cu mama lui și că dacă ea l-ar vedea, neprevenită, în starea asta, ar muri pe loc. Îl rugă fierbinte pe Rostov să se ducă la ea și s-o pregătească.

Rostov se duse numaidecît să-i îndeplinească dorința și, spre marea lui mirare, află că Dolohov, acest mare crai, faimosul duelgiu Dolohov, trăia laolaltă cu bătrîna sa mamă și cu o soră cocoșată, la Moscova, și că era cel mai duios fiu și cel mai bun frate.

VI

PIERRE, ÎN ULTIMA VREME, se văzuse rareori cu nevastă-sa între patru ochi. Şi la Petersburg, şi la Moscova, casa le era plină totdeauna de musafiri. În noaptea ce urmă duelului, cum făcea adeseori de altminteri, în loc să se ducă în dormitorul conjugal, se culcă în biroul cel mare al tatălui său, acelaşi în care murise bătrînul conte Bezuhov.

Se întinse pe canapea şi încercă să adoarmă, ca să-şi uite toată frămîntarea şi tot ce se petrecuse cu el, dar nu izbuti. O furtună de simţăminte, gînduri şi amintiri i se dezlănţuise deodată în suflet şi nu numai că nu putu închide ochii, dar nu reuşi nici să stea locului şi sări de pe divan ca să se plimbe cu paşi mari prin odaie. I se arătară în faţa ochilor primele lui zile de după căsătorie, ea, cu umerii goi, cu privirea obosită şi pătimaşă, şi pe dată, alături de ea răsări frumosul, impertinentul chip al lui Dolohov, batjocoritor şi crud, aşa cum îl văzuse la banchet, sau acelaşi chip al lui Dolohov, palid şi tremurînd, chinuit de suferinţă, cum era cînd se întorsese pe loc şi căzuse în zăpadă.

„Ce-a fost asta ? se întreba el singur. I-am ucis *ibovnicul*. Da, l-am ucis pe ibovnicul nevestei mele. Da, asta a fost. De ce ? Cum de-am ajuns la asta ?“ „Fiindcă te-ai însurat cu ea“, îi răspundea o voce lăuntrică.

„Dar cu ce sînt eu vinovat ?“ se întreba el iar. „Eşti vinovat că te-ai însurat cu ea, fără s-o iubeşti, fiindcă te-ai lăsat înşelat şi pe tine, şi pe ea !“ Şi îi apăru vie în minte seara aceea cînd, după masa de la prinţul Vasili, îi spusese cuvintele ce i se dezlipiseră atît de greu de pe limbă : *„Je vous aime“* [1]. „De aici veneau toate, din cuvintele astea s-au tras toate ! Simţeam eu, da, de atunci am simţit, gîndea el, am simţit că nu era bine, că nu aveam dreptul la asta. Şi acum, iată, se adevereşte !“ Îşi aminti luna de miere şi roşi la această amintire. Deosebit de chinuitor, de jignitor şi de ruşinos era pentru el să-şi amintească un fapt petrecut la scurt timp după nuntă. Odată pe la amiază, el, într-un halat de mătase, trecuse din domitor în cabinet, unde îl aştepta administra-

[1] Te iubesc.

torul principal al moşiilor sale, care îl salutase. pleconinduse respectuos şi, uitîndu-se la chipul şi pe urmă la halatul lui, zîmbise uşor, ca şi cum ar fi vrut să dea a înţelege prin acest zîmbet că-şi permitea respectuos să împărtăşească fericirea stăpînului său.

„Şi de cîte ori nu m-am mîndrit cu ea ! Eram mîndru de frumuseţea ei impunătoare, de tactul ei cînd era în lume, se gîndi el, eram mîndru şi de casa mea, în care ea primea toată societatea Petersburgului, eram mîndru de felul cum ţinea ea la distanţă pe oricine era atras de frumuseţea ei. Şi uite de ce eram mîndru ! Pe atunci îmi spuneam că nu sînt în stare s-o înţeleg. De cîte ori, cînd mă gîndeam la firea ei, nu mi-am spus că numai eu sînt vinovat că n-o înţeleg, că nu-i pot înţelege răceala asta neclintită, mulţumirea asta de sine şi lipsa oricărei pasiuni şi a oricărei dorinţi ; dar toată enigma era cuprinsă în cuvintele astea îngrozitoare : «e o desfrînată». Mi-am spus cuvintele astea îngrozitoare şi totul mi-a apărut deodată limpede !

Anatol venea la ea să-i ceară bani cu împrumut şi-i săruta umerii goi. Ea bani nu-i dădea, dar îi dădea voie s-o sărute. Cînd tată-său încerca, în glumă, s-o facă geloasă, ea, cu un zîmbet liniştit, răspundea că nu-i aşa de proastă să fie geloasă : «N-are decît să facă ce vrea», spunea ea despre mine. Odată, cînd am întrebat-o dacă nu-i însărcinată, a rîs cu dispreţ şi mi-a răspuns că ar trebui să fie nătîngă ca să vrea să aibă copii şi că de la *mine* nu va avea copii niciodată."

Îşi aminti apoi de grosolănia, vulgaritatea fără ocol a expresiilor ei, în ciuda faptului că fusese crescută în cercurile cele mai aristocrate. „Nu-s aşa de proastă... n-ai decît să te arzi... *allez vous promener*" [1], avea ea obicei să spună. Adesea, citind în ochii bărbaţilor ca şi în ai femeilor, fie mai vîrstnici, fie mai tineri, ce efect producea ea, Pierre nu putea pricepe de ce numai el n-o iubea. „Dar n-am iubit-o niciodată, îşi spunea, ştiam că nu-i decît o desfrînată, îşi repeta el, dar nu îndrăzneam să mi-o mărturisesc.

Şi-acum şi Dolohov, iată-l, căzut în zăpadă, cum face sforţări să mai zîmbească încă şi moare poate, răspunzînd căinţei mele printr-o vitejie prefăcută !"

[1] „...ia mai cară-te !"

Pierre era unul din oamenii care, cu tot evidentul lor caracter aşa-zis slab, nu-şi caută confidenţi pentru durerea lor. El se zbătea de unul singur, înecîndu-şi amărăciunea în inima lui, fără cuvinte.

„Ea, numai ea, ea e singura vinovată de tot ce s-a întîmplat, îşi spunea el. Ei şi ? De ce mi-am legat viaţa de a ei, de ce i-am spus acel : *«Je vous aime»*, care era o minciună şi chiar mai rău decît o minciună. Sînt vinovat şi trebuie să sufăr... Ce ? Ruşinea numelui, nefericirea vieţii mele ? Ei, toate-s mofturi, se gîndi el, şi dezonoarea, şi onoarea, toate-s convenţionalisme, nu depinde nimic de mine.

Pe Ludovic al XVI-lea l-au executat fiindcă *ei* îl considerau necinstit şi ucigaş (îi veni deodată în minte lui Pierre), şi aveau dreptate din punctul lor de vedere, tot aşa cum aveau dreptate şi cei care mureau pentru el ca nişte mucenici şi cei care îl socoteau din tagma sfinţilor. L-au executat apoi pe Robespierre, fiindcă era un tiran. Care-i cel drept ? Şi cine-i cel care greşeşte ? Nimeni ! Dacă trăieşti, bucură-te de viaţă : ca mîine mori, aşa cum puteam muri şi eu acum cîteva ceasuri. Face oare să te mai chinui cînd n-ai trăit decît doar o clipită în comparaţie cu veşnicia ?“ Dar chiar în momentul în care-şi socotea cugetul împăcat cu acest soi de gînduri, îi apăru deodată iar în minte *ea* şi, retrăind clipele în care îi declarase cu atîta pasiune dragostea lui nesinceră, simţi că sîngele îi năvăleşte în inimă şi se văzu nevoit din nou să umble, să se agite, în prada impulsului de a rupe, de a sparge tot ce-i ieşea în cale. „De ce i-am spus : *«Je vous aime»* ?“ îşi imputa singur, mereu. Şi, tot punîndu-şi pentru a zecea oară această întrebare, îi veniră în minte vorbele lui Molière : *„mais que diable allait-il faire dans cette galère ? !“* [1] şi începu să rîdă de el însuşi.

În toiul nopţii, îşi sună valetul şi-i porunci să-i facă bagajele ca să plece la Petersburg. Nu se mai vedea rămînînd sub acelaşi acoperămînt cu ea. Nu-şi mai putea închipui ce ar mai avea de vorbit acum cu ea. Hotărî să plece a doua zi şi să-i lase o scrisoare, în care să-i anunţe intenţia lui de a se despărţi pentru totdeauna de dînsa.

[1] „dar ce naiba căuta el pe galeră ? !“ (Citat din comedia *Vicleniile lui Scapin*, folosit deseori cu sensul : de ce s-o fi amestecat în treaba asta ? !)

Dimineaţa, cînd intră în birou valetul, care-i aducea cafeaua, îl găsi întins pe canapea, dormind, cu o carte deschisă în mînă.

Pierre se trezi şi privi lung în jur, speriat, fără să-şi poată da seama unde se află.

— Doamna contesă m-a trimis să întreb dacă luminăţia-voastră e acasă, spuse valetul.

Dar pînă să se hotărască Pierre ce răspuns să-i dea, contesa însăşi apăru în cabinet, calmă şi impunătoare, într-un capot alb de atlaz brodat cu fir de argint, pieptănată simplu (cu două cozi groase care îi încadrau *en diadème* [1] capul superb) ; doar pe fruntea ei marmoreană, uşor boltită, o cută aspră îi trăda mînia. Cu calmul ei, care rezista la orice încercare, nu scoase o vorbă faţă de valet. Aflase de duel şi venise să discute despre asta cu Pierre. Dar aştepta ca valetul să aşeze mai întîi pe masă cafeaua şi să iasă. Pierre se uită intimidat la ea de după ochelari şi, ca un iepure încolţit de cîini, care, lăsîndu-şi urechile pe spate, stă nemişcat la pămînt în văzul duşmanilor săi, încercă să-şi continue lectura ; dar simţi numaidecît că gestul era absurd şi nefiresc şi o privi iarăşi, cu sfială. Hélène rămase în picioare şi, uitîndu-se de sus la Pierre cu un zîmbet de dispreţ, aşteptă pînă ieşi valetul.

— Asta ce mai e ? Ce ispravă ai mai făcut, mă rog, aş vrea să ştiu ! începu ea pe un ton sever.

— Eu ? Ce-am făcut ? întrebă Pierre.

— Mai faci şi pe viteazul ! De ce nu-mi răspunzi, ce-i cu duelul ăla ? Ce-ai vrut să arăţi prin asta ? Ce ? Te rog să-mi spui !

Pierre se răsuci greoi pe canapea, deschise gura, dar nu putu răspunde nimic.

— Dacă nu vrei să-mi spui dumneata, îţi voi spune eu... continuă Hélène. Dumneata crezi tot ce ţi se spune. Ţi s-a spus... (Hélène începu să rîdă) că Dolohov e amantul meu, rosti ea în franţuzeşte, cu precizia grosolană şi vulgară a termenilor, care o caracteriza, pronunţînd cuvîntul „amant" ca şi cum ar fi fost orice alt cuvînt, şi dumneata ai crezut ! Ei şi ce-ai dovedit prin asta ? Ce-ai dovedit prin acest duel ? Că eşti un prost, *que vous êtes un sot !*

[1] ...în chip de diademă...

Asta o știa toată lumea ! Și la ce ți-a folosit ? Doar ca să mă faci pe mine de rîsul Moscovei ! Ce-ai cîștigat cu asta ? Toată lumea va spune că te-ai îmbătat și, fără să mai știi ce faci, ai provocat la duel un om pe care ești gelos fără nici un motiv. Vorbea pe un ton din ce în ce mai ridicat și-și ieșea din fire pe minut ce trecea. Și care-ți este superior în toate privințele...

— Hm... hm... mormăi Pierre, încruntîndu-se, fără să se uite la ea și fără să facă cea mai mică mișcare.

— Și ce te-a făcut, mă rog, să crezi că era amantul meu ?... Ce ? Fiindcă-mi place societatea lui ? Dacă ai fi mai inteligent și mai simpatic, aș fi preferat-o pe a dumitale.

— Nu-mi mai vorbi... te rog, șopti răgușit Pierre.

— De ce să nu vorbesc ? Am tot dreptul să-ți vorbesc și-ți voi spune deschis că greu s-ar găsi femeia care, cu un bărbat ca dumneata, să nu-și ia ibovnici *(des amants)* ; numai eu n-am făcut-o ! adăugă ea. Pierre voi să-i răspundă ceva și ochii lui îi aruncară o privire ciudată, pe care ea nu i-o înțelese, și se întinse din nou pe canapea. În clipa aceea suferea fiziceşte ; pe piept simțea ca o greutate și nu putea răsufla ; se înăbușea. Își dădea seama că trebuia să facă ceva care să pună capăt acestei suferințe, dar își dădea seama că ceea ce voia să facă era ceva groaznic.

— Mai bine să ne despărțim, spuse el cu glas întretăiat.

— Să ne despărțim, n-ai decît, dar numai dacă-mi asiguri întreținerea, îi răspunse Hélène. Să ne despărțim, crezi că cu asta mă sperii !

Pierre sări de pe canapea și, clătinîndu-se, se repezi la ea.

— Te omor ! strigă el și, apucînd placa de marmoră a mesei cu o forță pe care nu și-o bănuise niciodată, făcu un pas spre femeie, cu mișcări amenințătoare.

Chipul Hélènei se schimonosi de groază ; scoase un țipăt și se feri din calea lui. Se deșteptase într-însul firea aprigă a tatălui său. Simțea acum plăcerea și farmecul furiei. Aruncă de pămînt placa de marmoră și o sparse ; apoi, repezindu-se la Hélène cu brațele încordate, îi strigă : „Afară !" cu un glas așa de fioros, că toată casa îi auzi strigătul, îngrozindu-se. Dumnezeu știe ce ar fi fost în

stare să facă Pierre în clipa aceea, dacă Hélène nu fugea din odaie.

Chiar săptămîna următoare, Pierre îi lăsă nevestei sale procură pentru administrarea tuturor proprietăţilor lui din Velikorosia, ceea ce însemna mai bine de jumătate din avere, şi plecă singur la Petersburg.

VII

TRECUSERĂ DOUĂ LUNI de cînd se ştia la Lîsie Gorî de rezultatul bătăliei de la Austerlitz şi de moartea prinţului Andrei şi, cu toate scrisorile trimise prin ambasadă şi cu toate cercetările făcute, trupul lui nu putuse fi găsit şi, pe lîngă asta, numele nu-i figura pe lista prizonierilor. Mai greu de suportat era pentru rudele lui nădejdea care le rămăsese că prinţul va fi fost ridicat de pe cîmpul de luptă de către oamenii de prin partea locului şi că poate acum ar zăcea pe undeva, muribund sau în convalescenţă, singur, printre străini, fără să aibă putinţa să dea vreun semn de viaţă familiei. Ziarele, din care aflase întîi bătrînul prinţ vestea înfrîngerii de la Austerlitz, relatau, ca de obicei în asemenea împrejurări, foarte vag şi în puţine cuvinte, că trupele ruseşti, după bătălii cu rezultate strălucite, fuseseră nevoite să se retragă şi că retragerea se îndeplinise în cea mai desăvîrşită ordine. Din această ştire oficială, bătrînul prinţ înţelesese că ai noştri fuseseră înfrînţi. La o săptămînă după ziarul care adusese vestea bătăliei de la Austerlitz, sosi o scrisoare de la Kutuzov, care-l înştiinţa pe prinţ despre soarta fiului său.

„Fiul dumitale, scria Kutuzov, a căzut sub ochii mei, cu drapelul în mînă, în fruntea regimentului, ca un erou, vrednic de părintele şi de patria sa. Spre părerea de rău a mea şi a întregii armate, pînă acum nu se poate şti dacă mai e sau nu viu. Trag şi eu nădejde, ca şi dumneata, că fiul dumitale trăieşte, căci în caz contrar, în rîndul ofiţerilor ridicaţi de pe cîmpul de luptă, a căror listă mi-a fost transmisă prin parlamentari, ar figura şi numele lui !"

Primind vestea aceasta seara tîrziu, pe cînd se afla singur în cabinetul său, bătrînul prinţ ieşi a doua zi, ca

de obicei, să-şi facă plimbarea de dimineaţă ; dar era tăcut şi, deşi părea după chip furios, nu schimbă nici o vorbă, nici cu administratorul, nici cu grădinarul, nici cu arhitectul.

Cînd, la ora ştiută, prinţesa Maria intră în cabinetul său, el lucra la strung şi şlefuia ceva, şi nu se întoarse spre ea, aşa cum îi era obiceiul.

— A ! Prinţesa Maria ! zise el deodată, pe un ton silit şi aruncă dalta. (Roata continua să se învîrtească în virtutea inerţiei. Prinţesa Maria îşi aminti multă vreme scîrţîitul acestei roţi, ce se stingea pe încetul, legîndu-se în amintirea ei de toate cele ce urmară.)

Se apropie de tatăl ei şi, văzîndu-l cum arată, simţi deodată că se prăbuşeşte în ea ceva. Ochii i se împăienjeniră. După chipul tatălui, nici trist, nici deznădăjduit, ci mai mult rău şi nefiresc în sforţările ce făcea ca să se stăpînească, înţelese că în clipa aceea o nenorocire cumplită îi atîrna deasupra capului, cea mai groaznică nenorocire din toată viaţa ei, aşa cum nu mai încercase alta pînă atunci, o nenorocire ireparabilă, adîncă, moartea aceluia pe care-l iubeşti.

— *Mon père ! André ?* [1] Şi biata prinţesă, stîngace, lipsită de graţie, spusese aceste cuvinte cu atîta farmec plin de o tristeţe de nespus şi cu atîta uitare de sine, încît tatăl ei nu mai avu tăria să-i înfrunte privirea şi, suspinînd, întoarse capul.

— Am primit veşti ! Nu-l pot găsi nicăieri : pe listele de prizonieri nu-i, pe listele de morţi nu-i. Mi-a scris Kutuzov, strigă el cu voce tăioasă, de parcă ar fi vrut s-o gonească cu ţipătul acesta. A fost ucis !

Prinţesa nu leşină şi nu i se făcu rău. Era palidă dinainte ; dar, la auzul acestor cuvinte, faţa i se schimbă şi ochii frumoşi i se luminară dintr-o dată, ca şi cum o bucurie, o bucurie de esenţă superioară, fără nici o legătură cu tristeţile şi bucuriile acestei lumi, s-ar fi revărsat ca un balsam peste durerea profundă ce o lovise. Uită de toată frica pe care i-o inspira tatăl ei, se apropie de el, îi luă mîna, îl trase spre dînsa şi-l cuprinse cu braţele pe după gîtul uscat, vînos.

— *Mon père,* zise ea. Nu te îndepărta de mine, să plîngem împreună !

[1] Tată ! Andrei ?

— Ticăloșii, nemernicii ! strigă bătrînul, ferindu-și capul. Să distrugă armata, să distrugă oamenii ! Și pentru ce ? Du-te, du-te și-i spune Lizei.

Prințesa, sleită, căzu într-un fotoliu, lîngă tatăl ei, și începu să plîngă. Își revedea acum fratele în clipa cînd își luase rămas bun de la dînsa și de la Liza, cu aerul lui duios și mîndru în același timp. Îl revedea înduioșat, dar privind-o cu o ușoară ironie, cînd își agățase la gît iconița. „Începuse oare a crede ? Se căise oare de necredința lui ? S-o fi aflînd acum, colo-sus ? Colo-sus, în lăcașul păcii de veci și al fericirii ?“ se gîndea ea.

— *Mon père*, spune-mi cum s-a întîmplat ? întreba ea printre lacrimi.

— Du-te, du-te ! A fost ucis în lupta în care-au fost trimiși la moarte cei mai buni fii ai Rusiei, toată gloria Rusiei. Du-te, prințesă Maria, du-te și du-i vestea Lizei. Vin și eu.

Cînd prințesa Maria se întoarse din cabinetul tatălui ei, o găsi pe mica prințesă cu lucrul în mînă ; cu expresia aceea caracteristică de calmă fericire interioară, pe care o au de obicei numai femeile însărcinate, ea se uită la prințesa Maria. Era limpede că ochii ei priveau fără s-o vadă pe prințesa Maria și că, adînc în sine, era atentă la acel ceva misterios care se săvîrșea înlăuntrul ei.

— Marie, spuse ea dînd la o parte ghergheful și lăsîndu-se pe spate, ia dă-mi mîna. Îi luă mîna și și-o puse pe pîntec.

Ochii îi rîdeau, buza ei mică, umbrită de un puf abia mijind, se ridică și rămase așa, așteptînd, cu un surîs de copil fericit.

Prințesa Maria se lăsă în genunchi în fața ei și-și ascunse fața în cutele rochiei cumnatei sale.

— Uite... uite... îl auzi ? Mi se pare atît de ciudat ! Să știi, Marie, o să-mi fie tare drag, spuse Liza, și ochii ei strălucitori de fericire se îndreptară asupra prințesei, care nu putea să-și ridice capul din poala ei și plîngea.

— Ce-i cu tine, Mașa ?

— Nimic... mi s-a făcut dor... dor de Andrei, zise ea, ștergîndu-și lacrimile de genunchii cumnatei sale.

În cursul dimineții, prințesa Maria mai încercă de cîteva ori s-o pregătească pe cumnata ei, dar de fiecare dată o podideau lacrimile. Aceste lacrimi, a căror cauză

mica prințesă n-o înțelegea, o tulburară, cu toate că nu prea avea spirit de observație. Ea nu spuse nimic, dar se uita îngrijorată în jurul ei, ca și cum ar fi căutat ceva. Înainte de prînz, intră în camera ei bătrînul prinț, de care ea se temuse totdeauna și căruia acum i se încrîncenase și mai rău fața, adînc tulburată. Ieși fără să-i fi spus nici o vorbă. Liza se uită la prințesa Maria, apoi rămase puțin pe gînduri, cu acea expresie de concentrare lăuntrică, pe care o au femeile însărcinate, și deodată izbucni în plîns.

— Ați primit ceva de la Andrei ? zise ea.

— Nu, știi doar că n-am avut cînd să primim ceva, dar *mon père* e neliniștit și mie mi-e teamă.

— Așadar, nimic ?

— Nimic, răspunse prințesa Maria, înfruntînd cu ochii ei luminoși privirea cumnatei sale. Se hotărîse să nu-i spună nimic și-l convinse și pe tatăl ei să-i ascundă primirea groaznicei vești pînă după naștere, care trebuia să se întîmple în cîteva zile. Bătrînul prinț și prințesa Maria, fiecare în felul lui, își purtau și-și ascundeau durerea cum puteau mai bine. Bătrînul nu mai vroia să spere : el hotărîse că prințul Andrei e mort și, cu toate că trimisese un funcționar în Austria ca să dea de urma fiului său, îi comandase la Moscova un monument, pe care avea de gînd să și-l pună în grădina casei, și spunea la toată lumea că fiul lui fusese omorît. Făcea toate sforțările să-și ducă mai departe, fără nici o schimbare, viața dinainte, dar nu-l țineau puterile : nu mai putea umbla ca înainte, mînca mai puțin, dormea prost și slăbea pe zi ce trecea. Prințesa Maria tot mai nădăjduia. Se ruga pentru fratele ei ca pentru un om în viață și se aștepta din clipă în clipă la vestea întoarcerii lui.

VIII

— *MA BONNE AMIE* [1], zise tînăra prințesă în ziua de 19 martie, după gustarea de dimineață, și buza ei drăgălașă, umbrită ușor de un puf brun, se ridică într-un surîs, ca de obicei ; dar cum de la primirea groaznicei

[1] Draga mea...

ştiri în toată casa nu numai zîmbetele, ci şi sunetul vocilor şi chiar mersul fiecăruia erau toate pline de tristeţe, şi surîsul acesta al prinţesei Liza, înrîurită şi ea de atmosfera generală fără să-i ştie cauza, era de aşa natură, încît amintea într-o măsură şi mai mare tristeţea generală.

— *Ma bonne amie, je crains que le fruschtique (comme dit* Foka, bucătarul) *de ce matin, ne m'ait pas fait du mal.* [1]

— Dar ce ai, draga mea ? Eşti palidă. Ah, eşti palidă de tot, îi răspunse prinţesa Maria şi veni repede cu paşii ei greoi şi molatici spre cumnată-sa.

— Luminaţie, să nu trimît după Maria Bogdanovna ? întrebă una din slujnice, care era în odaie. (Maria Bogdânovna era o moaşă din capitala judeţului şi era de mai bine de o săptămînă la Lîsîe Gorî.)

— Da, într-adevăr, zise prinţesa Maria, asta trebuie să fie. Exact ! Mă duc. *Courage, mon ange !* [2] o sărută pe Liza şi dădu să iasă din cameră.

— Ah, nu, nu ! Şi pe lîngă paloare, pe faţa micii prinţese se întipări o teamă copilărească la gîndul atîtor dureri fizice de neînlăturat.

— *Non, c'est l'estomac... dites que c'est l'estomac, dites, Marie, dites...* [3] şi prinţesa începu să plîngă, cum plîng copiii capricioşi şi puţin prefăcuţi cînd sînt bolnavi şi-şi frîng întruna mînuţele. Prinţesa Maria ieşi în grabă s-o caute pe Maria Bogdanovna.

— *Oh ! Mon Dieu ! Mon Dieu !* [4] auzi în urma ei.

Dar moaşa, frecîndu-şi mîinile grăsulii, nu prea mari, cu o expresie de gravitate, sigură de importanţa ei, îi şi ieşise înainte.

— Maria Bogdanovna ! Pare c-a-nceput, spuse prinţesa Maria, uitîndu-se la moaşă cu ochi măriţi de spaimă.

— Cu atît mai bine, prinţesă, răspunse Maria Bogdanovna, fără să grăbească pasul. Dumneavoastră, fată tînără, nu se cuvine să ştiţi de lucruri de astea.

— Dar ce ne facem că doctorul de la Moscova încă n-a sosit ! observă îngrijată prinţesa. (După dorinţa Lizei şi a prinţului Andrei, la apropierea sorocului se trimisese

[1] Draga mea, mă tem să nu-mi fi făcut rău fruşticul (cum zice Foka, bucătarul) de azi dimineaţă.

[2] Curaj, îngerul meu !

[3] Nu, e de la stomac... spune şi tu, Marie, spune-i că e de la stomac, spune...

[4] Ah ! Doamne ! Doamne !

la Moscova după un mamoş şi îl aşteptau dintr-o clipă într-alta.)

— Nu-i nimic, prinţesă, n-aveţi nici o grijă, o linişti Maria Bogdanovna, au să meargă toate bine şi fără doctor.

După cinci minute, prinţesa Maria, din odaia ei, auzi cum duceau valeţii ceva greu ; se uită : servitorii duceau, nu ştia de ce, canapeaua de piele din cabinetul prinţului Andrei, în dormitor. Pe feţele oamenilor care o purtau se citea o expresie solemnă şi liniştită.

Singură în odaie, prinţesa Maria asculta atentă zgomotele casei. Din cînd în cînd, auzind paşi în dreptul uşii, o deschidea şi se uita să vadă ce se petrece pe coridor. Cîteva femei de-ale casei umblau încolo şi încoace cu paşi domoli, o cercetau pe prinţesă din ochi şi-şi întorceau capul în altă parte. Ea nu îndrăznea să le întrebe nimic, închidea uşa la loc, întorcîndu-se la ea în odaie ; nu-şi mai găsea astîmpăr : ba se aşeza în fotoliu, ba lua în mîini cartea de rugăciuni, ba cădea în genunchi dinaintea icoanelor. Dar, spre mirarea şi durerea ei, simţea că rugăciunea nu-i putea linişti tulburarea. Deodată, uşa camerei se deschise şi în prag se ivi, legată la cap cu o basma, bătrîna ei dădacă, Praskovia Savişna, care n-avea aproape niciodată voie, din ordinul prinţului, să intre la ea în cameră.

— Am venit, Maşenka, să stau puţin lîngă tine, spuse dădaca, şi uite, am adus şi lumînările de cununie ale prinţesei, ca să le aprindem în faţa chivotului, îngeraşule ! şi oftă spunînd asta.

— Ah, ce bine-mi pare, dădacă !

— Milostiv e Dumnezeu, puişorule. Şi bătrîna dădacă aprinse în faţa chivotului lumînările aurite şi se aşeză la uşă, lucrînd la un ciorap. Prinţesa Maria îşi luă o carte şi încercă să citească. Dar de îndată ce se auzeau prin preajmă paşi sau glasuri, prinţesa se uita speriată şi întrebătoare, şi dădaca îi făcea din ochi semn să se liniştească. Acelaşi sentiment pe care-l încerca prinţesa în camera ei îi stăpînea pe toţi şi se revărsase în toată casa, pînă în cele mai îndepărtate unghere. După vechea superstiţie, care sună că cu cît mai puţini sînt cei care ştiu de femeia aflată în durerile facerii, cu atît mai slabe sînt acestea, toţi se făceau că nu ştiu nimic, nimeni nu vorbea de asta, dar, la toţi oamenii casei, pe lîngă politeţea gravă şi respectul cuvenit rangului fiecăruia, ce domnea în casa

prinţului, se observa un soi de îngrijorare generală, ceva care le muia tuturor inima, dîndu-le conştiinţa că în aceste clipe se săvîrşea ceva măreţ şi de necuprins cu mintea.

În odaia cea mare a slujnicelor nu se mai auzeau rîsete. În odaia lor, lacheii şedeau tăcuţi, gata la orice chemare. La argaţii din curte ardeau focul şi lămpile ; nimeni nu dormea. Bătrînul prinţ se plimba prin cabinetul său, călcînd apăsat, şi-l trimitea pe Tihon s-a întrebe pe Maria Bogdanovna ce se mai aude.

— Spune-i numai atît : prinţul m-a trimis să întreb ce se mai aude ? Şi vino de-mi spune ce ţi-a răspuns.

— Anunţă-l pe prinţ că naşterea a pornit, spuse Maria Bogdanovna, privind sigură de sine la cel trimis. Tihon se întoarse şi aduse stăpînului său răspunsul.

— Bine, zise prinţul, închizînd uşa după el, şi din cabinet Tihon nu mai auzi de atunci nici cel mai mic zgomot. Puţin mai încolo, Tihon intră din nou în cabinet, ca şi cum ar fi vrut să cureţe mucul lumînărilor. Găsindu-l pe prinţ culcat pe divan, Tihon se uită la el şi, văzîndu-l tras la faţă, clătină din cap, fără să spună o vorbă, se apropie şi-l sărută pe umăr, apoi ieşi, fără să cureţe mucurile şi fără să mai arate pentru ce venise. Taina cea mai solemnă din lume urma să se săvîrşească. Trecu şi seara ; se înnoptă. Şi sentimentul de aşteptare şi de smerenie în faţa a ceea ce era de nepătruns nu scădea, ci, dimpotrivă, sporea. Toată lumea veghea.

Era una din acele nopţi de martie, în care iarna pare că vrea să se răzbune şi-şi dezlănţuie cu deznădăjduită înverşunare cele din urmă zăpezi şi viscole. În întîmpinarea doctorului neamţ de la Moscova, pe care-l aşteptau să sosească din clipă în clipă, trimiseseră cai de schimb şi călăreţi cu torţe, pentru a-l conduce prin hîrtoapele şi băltoacele acoperite de zăpadă de pe drumeagul ce porneşte din drumul mare şi duce pînă în cătunul Lîsîe Gorî.

Prinţesa Maria lăsase de mult cartea din mînă ; şedea tăcută, cu ochii luminoşi aţintiţi la faţa stafidită a dădacei, căreia îi cunoştea bine fiecare trăsătură, pînă la cel mai neînsemnat amănunt, pînă la şuviţele de păr alb ce-i ieşeau de sub basma şi pielea zbîrcită ce-i atîrna sub bărbie.

Dădaca Savişna, lucrînd la ciorap, povestea ceva cu glasul stins ; parcă nu-şi mai auzea nici ea vorbele şi nici nu şi le mai înţelegea ; povestea, pentru a suta oară, cum răposata prinţesă, mama prinţesei Maria, o născuse pe prinţesa Maria la Chişinău, avînd drept moaşă doar o bătrînă ţărancă moldoveancă.

— Dacă pune Dumnezeu mila, n-ai nevoie de nici un doftor, spuse ea. Dintr-o dată, o trîmbă puternică de vînt lovi în singura cercevea rămasă la fereastră (după dorinţa prinţului, întotdeauna, o dată cu sosirea ciocîrliilor, se scotea la toate odăile al doilea rînd de cercevele), o desfăcu din cîrligul care nu era bine prins, flutură cu putere draperia de stofă şi, răbufnind în cameră cu un val de ger şi de zăpadă, stinse lumînarea. Prinţesa Maria tresări ; dădaca lepădă ciorapul din mînă, se apropie de fereastră şi, aplecîndu-se în afară, încercă să prindă la loc cerceveaua. Vîntul rece îl umflă colţurile basmalei şi-i răvăşi şuviţele cărunte.

— Prinţesa maicăi, umblă careva pe şuşea ! spuse ea, ţinînd cu o mînă fereastra, fără s-o închidă. Cu felinare ! Trebuie să fie doftorul...

— Ah, Doamne ! În sfîrşit ! Slavă ţie ! exclamă prinţesa Maria. Trebuie să ies să-l primesc : nu ştie ruseşte.

Îşi aruncă un şal pe umeri şi dădu fuga în întîmpinarea noului sosit. Cînd trecu prin vestibul, văzu pe fereastră că trăsura şi felinarele ajunseseră la treptele portalului. Ieşi pe scara interioară. În vîrful unui stîlp al balustradei, o lumînare de seu, bătută de vînt, ardea strîmb şi se topea. Mai jos, pe altă platformă a scării, cu o mutră speriată stătea valetul Filipp, ţinînd în mînă o lumînare. Şi mai jos, la cotitura scării, se auzeau pe trepte paşi şi picioare încălţate în pîslari, şi un glas, care i se păru bine cunoscut prinţesei Maria, spunea ceva.

— Slavă Domnului ! auzi ea. Dar tata ?

— A binevoit să se culce, răspunse vocea majordomului Demian, care avusese timpul să ajungă jos.

Pe urmă vocea cunoscută mai întrebă ceva, la care Demian îi răspunse, şi paşii moi începură să urce în grabă treptele, pe palierul care zăcea în întuneric. „E Andrei ! îşi zise prinţesa Maria. Nu, nu, nu se poate, ar fi într-adevăr ceva cu totul extraordinar !“ Şi, în aceeaşi clipă, la cotitura scării unde stătea valetul cu lumînarea,

se ivi capul şi apăru tot trupul prinţului Andrei, îmbrăcat într-o şubă, cu guler înalt de blană, alb de ninsoare. Da, era el, dar palid, slăbit, schimbat, cu o expresie neobişnuită de blîndeţe, dar şi de îngrijorare pe faţă. Ajuns în capul scării, îşi îmbrăţişă sora.

— N-aţi primit scrisoarea mea ? întrebă el şi, fără să mai aştepte răspunsul, pe care, de altfel, nici nu l-ar fi primit, fiindcă prinţesei îi pierise graiul, se întoarse, coborî scara şi reveni urcînd cu paşi repezi treptele, urmat de medic (se întîlnise cu el la ultima staţie de poştă) şi, cînd fu iarăşi sus, îşi îmbrăţişă încă o dată sora.

— Ce-i şi soarta asta, dragă Maşa ! spuse el. Şi, scoţîndu-şi şuba şi pîslarii, trecu înspre apartamentul soţiei sale.

IX

MICA PRINŢESĂ ZĂCEA într-e perne cu o bonetă albă în cap. (Durerile o lăsaseră o clipă.) Şuviţele părului negru şi lung îi încadrau obrajii aprinşi şi jilavi. Drăgălaşa ei gură mică, rumenă, cu buza de sus umbrită de un puf negricios, era deschisă şi surîdea veselă. Prinţul Andrei intră în odaie şi se opri dinaintea ei, la picioarele canapelei pe care era culcată. Ochii strălucitori ai soţiei sale, cu priviri de copil speriat şi tulburat, se opriră asupra lui, fără să-şi schimbe expresia. „Vă iubesc pe toţi şi n-am făcut nimănui nici un rău, atunci de ce sufăr ? Ajutaţi-mă !“ părea că spune expresia ei. Îşi vedea bărbatul, dar nu-şi dădea seama ce însemnătate are faptul că-l avea acum în faţa ei. Prinţul Andrei ocoli canapeaua şi o sărută pe frunte.

— Scumpa mea ! îi spuse el, o vorbă pe care nu i-o spusese niciodată. Bun e Dumnezeu... Dar ea se uita la el întrebător, cu un soi de copilărească uimire şi dojană, şi nu zicea nimic.

„Mă aşteptam la un ajutor din partea ta, dar nici tu nu mă ajuţi, nici tu...“ spuneau ochii ei. Nu se mira deloc că sosise. Nu-şi da seama de ceea ce se întîmplase, nici acum nu înţelesese că venise. Prezenţa lui n-avea nici un fel de legătură cu suferinţele ei şi cu alinarea lor. O

apucaseră iar durerile, şi Maria Bogdanovna îl sfătui pe prinţul Andrei să iasă din odaie.

Intră doctorul. Prinţul Andrei părăsi camera şi, întîlnindu-şi sora, se apropie iarăşi de ea. Începură să vorbească în şoaptă, dar convorbirea se întrerupea în fiecare clipă. Erau în aşteptare şi stăteau mereu s-asculte.

— *Allez, mon ami* [1], spuse prinţesa Maria, şi prinţul Andrei se îndreptă din nou spre apartamentul soţiei sale şi, intrînd într-o odăiţă alăturată, se aşeză pe un scaun şi aşteptă. Din camera soţiei lui ieşi o femeie de serviciu cu înfăţişare speriată, care, zărindu-l pe prinţul Andrei, se fîstîci. El îşi ascunse faţa în mîini şi rămase aşa cîtăva vreme. Gemete sfîşietoare, ca de animal deznădăjduit, se auzeau prin uşă. Prinţul Andrei se ridică, se apropie de uşă şi încercă s-o deschidă. Dar ţinea cineva de uşă.

— Nu se poate, nu se poate ! auzi el dinăuntru o voce speriată. Începu să se plimbe prin odaie. Gemetele încetară şi mai trecură cîteva secunde. Deodată, un ţipăt înfiorător, nu ţipătul ei, nu se putea să ţipe ea aşa, răsună din odaia vecină. Prinţul Andrei dădu fuga la uşă ; ţipătul se stinsese, dar se auzea un scîncet de copil.

„La ce-au adus acolo un copil ? se gîndi în prima clipă prinţul Andrei. Copil ? Ce copil ?... Ce caută acolo copilul ? N-o fi cel care s-a născut acum ?“

Cînd, dintr-o dată, înţelese cîtă fericire însemna pentru el acest scîncet, îl podidiră lacrimile şi, sprijinindu-se în coate de pervazul ferestrei, plînse cu sughiţuri, cum plîng copiii. Uşa se deschise. Doctorul, cu mînecile cămăşii suflecate, fără haină, palid, cu bărbia tremurînd, ieşi din odaie. Prinţul Andrei îi vorbi, dar doctorul se uită la el cu priviri rătăcite şi, fără să scoată un cuvînt, trecu mai departe. O femeie ieşi pe urma lui în fugă şi, dînd cu ochii de prinţul Andrei, încremeni în prag. Prinţul intră în odaia soţiei sale. Moartă, ea zăcea în aceeaşi poziţie în care o văzuse el cu cinci minute înainte, şi drăgălaşul ei chip copilăresc, cu buza de sus umbrită de un puf negricios, avea aceeaşi expresie, cu toate că ochii îi rămăseseră ficşi şi sîngele-i fugise din obraz.

„Vă iubesc pe toţi şi n-am făcut nimănui nici un rău ; şi voi, ce-aţi făcut din mine ?“ părea că spune chipul ei

[1] Du-te, dragul meu...

drăgălaș, trist și fără viață. Într-un colț al odăii, chițăia și scîncea ceva mic și roșu în brațele albe ale Mariei Bogdanovna, care tremura toată.

Două ceasuri după aceea, prințul Andrei intră cu pași înceți în cabinetul tatălui său. Bătrînul aflase totul. Era chiar lîngă ușă și, cum se deschise, își cuprinse feciorul de după gît cu mîinile lui aspre, bătrînești, și izbucni în plîns, ca un copil.

După trei zile, micii prințese i se cîntă prohodul, și prințul Andrei urcă treptele catafalcului, ca să-și ia rămas bun de la soția sa. În coșciug fața ei era aceeași, cu toate că ochii îi erau închiși. „Ce ați făcut voi din mine ?“ spunea parcă întruna, și prințul Andrei simți că în inima lui ceva se rupe și că-l apasă o vină pe care n-o mai poate nici îndrepta, nici uita. Nu putea plînge. Bătrînul se apropie și el de moartă și-i sărută mînuțele de ceară, încrucișate liniștit pe piept : fața ei părea că-i spune și lui : „Ah, ce-ați făcut voi din mine ? Pentru ce mi-ați făcut asta ?“ Și, văzîndu-i chipul, bătrînul își întoarse încruntat privirea.

După alte cinci zile avu loc botezul nou-născutului, prințul Nikolai Andreici. Doica ținea scutecele cu bărbia, în timp ce preotul ungea cu mir, cu o pană de gîscă, palmele și tălpile roșii și zbîrcite ale micuțului.

Nașul, bunicul lui, de frică să nu-l scape din brațe tremura tot și, după ce-l plimbă jur împrejurul cristelniței de tinichea poșită, îl trecu în mîinile nașei, prințesa Maria. Prințul Andrei, în odaia de alături, aștepta să se săvîrșească taina botezului, tremurînd de frică să nu-i înece copilul. Doica i-l aduse, și el se uită fericit la prunc și clătină din cap în semn de mulțumire, cînd ea îi împărtăși vestea îmbucurătoare că boțul de ceară, în care amestecase firișoare din părul pruncului, aruncat în cristelniță, nu căzuse la fund, ci plutise la suprafața apei.

X

AMESTECUL LUI ROSTOV în duelul dintre Dolohov și Bezuhov fu dat repede uitării, grație stăruințelor bătrînului conte, iar Rostov, în loc să fie degradat, cum se aștepta, fu numit aghiotant pe lîngă generalul guvernator al Moscovei. Ca urmare, el nu mai putu să plece la țară cu toată familia, fiind obligat să rămînă la noul său post, în Moscova, toată vara. Dolohov se însănătoșise și, cît timp fu în convalescență, Rostov legă o și mai strînsă prietenie cu el. Bolnavul fusese îngrijit de mama sa, care-l iubea duios, cu patimă. Bătrîna Maria Ivanova îl îndrăgi pe Rostov pentru prietenia lui cu Fedea și-i vorbea adesea despre fiul ei.

— Da, conte, îi spunea ea, Fedea e prea nobil și curat la suflet pentru lumea noastră de astăzi, lume stricată, care nu prețuiește bunătatea nici cît negru sub unghie, și virtutea îi stă ca un ghimpe în ochi. Ia spune-mi dumneata, conte, drept a fost, cinstit a fost asta din partea lui Bezuhov ? Și Fedea, cu inima lui nobilă, l-a iubit și nici acum nu vorbește niciodată nimic rău despre el. Ștrengăriile acelea ale lor de la Petersburg și pozna cu comisarul nu le-au făcut amîndoi împreună ? De ce atunci pe Bezuhov nici capul nu l-a durut și toate i-au căzut numai lui Fedea în spinare ? Și ce belea ! să zicem că l-au reabilitat, dar, la urma urmei, cum să nu-l fi reabilitat ? Nu cred să fi fost pe acolo mulți ca el, așa viteji și buni fii ai țării ! Și acuma, ce le-o fi venit și cu duelul ăsta ? Știu oamenii ăștia ce-i simțul onoarei ? Să știi că-i singurul fiu la părinți, să-l provoci la duel și să tragi așa, de-a dreptul în el ! Bine că ne-a purtat dumnezeu de grijă ! Și, la o adică, pentru ce ? Cîte nu se vorbesc pe socoteala oamenilor în zilele noastre ? Și ce-i el de vină dacă celălalt e atît de gelos ? Aș fi înțeles să-l fi provocat mai demult, căci asta durează cam de un an ! Dar și acuma, cînd l-a provocat la duel, ce și-a zis ? Că Fedea n-o să se bată, fiindcă îi datorează bani. Ce mîrșăvie ! Ce mișelie ! Știu că-l prețuiești pe Fedea, dragul meu conte, și de aceea te și iubesc, din inimă, crede-mă ! Puțini îl înțeleg pe Fedea. Are un suflet așa de nobil, așa de îngeresc !

Dar și Dolohov îi spunea adeseori lui Rostov în timpul convalescenței lucruri la care nu te-ai fi așteptat cu nici un chip din partea lui.

— Lumea zice despre mine că sînt om rău, știu, spunea el Nu-mi pasă, nu vreau să știu de nimeni și de nimic, în afară de aceia pe care-i iubesc ; dar pe cei pe care-i iubesc, îi iubesc atît de mult, încît mi-aș da și viața pentru ei ; pe ceilalți, pe toți îi strivesc dacă-mi stau în cale. O am pe mama, neprețuita mea mamă, pe care o ador ca pe Dumnezeu, și încă doi-trei prieteni, printre care ești și tu. Restul oamenilor nu mă interesează decît în măsura în care pot să-mi fie ori folositori, ori vrăjmași. Și aproape toți îmi sînt vrăjmași, mai cu seamă femeile. Da, dragul meu, continuă el, am întîlnit în viață bărbați care pot iubi cu adevărat, oameni cu suflet nobil, avîntat ; dar femei, care să nu fie marfă de cumpărat, indiferent dacă sînt contese sau bucătărese, n-am întîlnit încă. N-am întîlnit încă nevinovăția aceea cerească, devotamentul pe care-l caut în orice femeie. Dacă aș fi găsit-o — femeia asta — mi-aș fi dat viața pentru ea. Dar astea... făcu un gest de dispreț. Și, mă crezi ? Dacă mai țin la viață, e pentru că tot mai nădăjduiesc să întîlnesc într-o bună zi ființa aceea ideală, care să mă facă să renasc, să mă pot purifica și înălța. Dar tu n-ai cum să înțelegi toate astea...

— Dimpotrivă, te înțeleg foarte bine, răspunse Rostov, care se afla sub înrîurirea noului său prieten.

Toamna, familia Rostov se înapoie la Moscova. Pe la începutul iernii se întoarse și Denisov, care trase la ei. Primele luni ale iernii anului 1806, petrecute de Nikolai Rostov la Moscova, au fost pentru el și familia lui din cele mai fericite și mai pline de voie bună. Nikolai aducea în casa părintească o mulțime de tineri. Vera avea douăzeci de ani și se putea socoti o fată frumoasă. Sonia, o fetișcană fermecătoare la cei șaisprezece ani ai ei, era ca o floare care abia se deschide ; Natașa, pe jumătate domnișoară, pe jumătate fetiță, cînd îi făcea pe cei din jur să rîdă de năzdrăvăniile ei copilărești, cînd îi fermeca cu grația ei feciorelnică.

Așa cum se întîmplă în casele în care sînt fete foarte tinere și foarte drăguțe, în casa Rostovilor era în epoca aceea o atmosferă care te îmbia la dragoste. Fiecare tînăr care pășea pragul casei Rostov, privind chipurile tinerești

și voioase ale fetelor, care zîmbeau veșnic (poate fericirii lor), cîștigat de freamătul voioșiei lor, ascultîndu-le ciripitul zglobiu, gingaș, cu care se avîntau pline de speranță la tot ce le surîdea, ascultînd acest iureș necontenit de voci, cîntece și muzică, se simțea pătruns de același sentiment al setei de dragoste, al dorului de fericirea mult așteptată, pe care-l încerca și tineretul casei.

Din rîndul tinerilor prieteni aduși de Rostov făcea parte în primul rînd Dolohov, care le era pe plac tuturor celor ai casei, în afară de Natașa. Din cauza lui Dolohov, ea fu cît pe-aci să se certe cu fratele ei. Natașa susținea că Dolohov e om rău și că, în duelul lui cu Bezuhov, Pierre avusese dreptate, iar Dolohov era vinovat, că e nesuferit și afectat.

— Ce să înțeleg ! Nu-i nimic de înțeles ! striga cu îndîrjire încăpățînată Natașa, e rău și fără inimă ! Uite, vezi, Denisov al tău îmi place, e și chefliu și tot ce vrei, dar tot mi-e drag ; vezi, va să zică pot să înțeleg. Nu știu cum să-ți spun : la Dolohov totul e socotit dinainte, și asta nu-mi place. Uite, Denisov...

— Ei, Denisov e cu totul altceva, răspunse Nikolai, lăsînd să se înțeleagă că, în comparație cu Dolohov, Denisov nu e mare lucru : și ca să înțelegi ce suflet are Dolohov, trebuie să vezi cum se poartă cu mamă-sa. Ce inimă !

— Eu asta nu știu ! Dar știu că lîngă el nu mă simt bine. Și știai că s-a îndrăgostit de Sonia ?...

— Ce prostii spui...

— Sînt sigură, ai să vezi.

Prezicerea Natașei se împlini. Dolohov, căruia nu-i plăcea societatea doamnelor, începu să viziteze mai des casa Rostovilor și toți, punîndu-și întrebarea pentru cine venea, foarte curînd se dumiriră (deși nimeni nu sufla nici o vorbă) că venea pentru Sonia. Iar Sonia, cu toate că n-ar fi îndrăznit niciodată să o recunoască, își dăduse seama de asta și se făcea roșie ca focul ori de cîte ori apărea Dolohov.

Dolohov rămînea adeseori la Rostovi la masă, nu pierdea nici unul din spectacolele la care se duceau ei și lua parte la balurile *des adolescentes* [1], organizate de către vestitul profesor de dans Jogel, pe care Rostovii le frecventau regulat. Arăta o deosebită atenție Soniei și se uita

[1] ...codanelor...

cu aşa ochi la ea, încît nu numai că fata nu-i putea înfrunta privirea fără să roşească, dar pînă şi bătrîna contesă, şi Natalia se tăceau ca para focului ori de cîte ori îi surprindeau căutătura asta.

Era vădit că acest bărbat puternic şi ciudat se afla sub vraja acestei graţioase fetiţe oacheşe, care iubea pe altul.

Rostov băgase şi el de seamă că era ceva nou în raporturile dintre Dolohov şi Sonia, dar nu-şi putea lămuri anume ce fel de raporturi noi se stabiliseră. „Toţi se îndrăgostesc de cîte una din ele", îşi spuse el, gîndindu-se la Sonia şi la Natalia. Dar nu se mai simţea, ca înainte, cu inima uşoară alături de Sonia şi de Dolohov şi începu să dea cît mai rar pe acasă.

O dată cu toamna anului 1806, toţi începură să vorbească numai despre războiul cu Napoleon, ba încă mult mai cu foc decît cu un an înainte. Legea prevedea nu numai un număr de zece recruţi la fiecare mie de locuitori ; trebuiau să mai dea şi nouă miliţieni pe deasupra. Toată lumea azvîrlea anatema pe capul lui Bonaparte şi în toată Moscova nu se mai vorbea decît de războiul care bate la uşă. Pentru familia Rostov, tot interesul acestor pregătiri de război se reducea la faptul că Nikoluşka nu se îndupleca pentru nimic în lume să rămînă la Moscova şi nu aştepta decît sfîrşitul concediului lui Denisov pentru ca, după sărbători, să plece împreună la regiment. Apropiata despărţire de ai lui nu numai că nu-i strica voia bună ci, dimpotrivă, i-o sporea. Cea mai mare parte a timpului nu şi-o petrecea acasă, ci pe la mese, serate şi baluri.

XI

A TREIA ZI DE CRĂCIUN, Nikolai luă masa acasă, ceea ce în ultima vreme i se întîmpla destul de rar. Era o masă cu invitaţi, masă de rămas bun, întrucît, îndată după bobotează, urma să plece împreună cu Denisov la regiment. Erau la masă vreo douăzeci de invitaţi, printre care Dolohov şi Denisov.

Niciodată atmosfera care te îmbia la dragoste, suflul dragostei, nu pusese stăpînire pe casa Rostovilor cu atîta putere ca în zilele acestea de sărbătoare. „Culege clipele de fericire, lasă-te iubit, iubeşte ! Era singura realitate a

vieţii ; restul e nerozie. De aceea noi, cei de aici, nici n-avem altă preocupare", părea că spune atmosfera asta.

Nikolai, care, ca totdeauna, deşi vlăguise două perechi de cai zdraveni, tot nu izbutise să treacă pe la toţi cei faţă de care avea obligaţii şi care-l invitaseră, ajunse acasă chiar la ora mesei. De cum intră, observă şi simţi atmosfera îmbibată de dragoste din casă şi, pe lîngă asta, îşi dădu seama de ciudata stingherealâ ce domnea între cei de faţă. Deosebit de tulburaţi păreau Sonia, Dolohov, bătrîna contesă şi, ceva mai puţin, Natasa. Nikolai îşi dădu seama că înainte de masă trebuia să se fi petrecut ceva între Dolohov şi Sonia şi, de aceea, cu delicateţea ce-l caracteriza, fu foarte duios şi atent cu amîndoi tot timpul mesei. În aceeaşi seară a celei de a treia zile de crăciun trebuia să aibă loc unul din acele baluri pe care Jogel, profesorul de dans, le organiza în timpul sărbătorilor pentru toţi elevii şi elevele sale.

— Nikolenka, tu vii la bal ? Vino, te rog, îi spuse Natasa. Jogel te-a invitat în chip special ; şi Vasili Dmitrici (era vorba de Denisov) vine.

— Unde nu m-aş duce eu, cînd e vorba să dau ascultare poruncilor contesei ! răspunse Denisov, luîndu-şi, mai în glumă, mai în serios, rolul de paj al Natasei. Sînt gata să dansez chiar şi *pas de châle* [1].

— Numai să pot ! Am promis Arharovilor să mă duc la serata lor, răspunse Nikolai.

— Dar tu ?... se adresă el lui Dolohov. Dar nu-i pusese bine întrebarea, că-şi dădu numaidecît seama că n-ar fi trebuit să-l întrebe.

— Da, poate... răspunse rece şi răstit Dolohov, cu ochii la Sonia şi, încruntîndu-se, îl privi pe Nikolai cu aceeaşi expresie pe care o avusese la Clubul englez, cînd se uitase la Pierre.

„E ceva la mijloc", îşi spuse Nikolai, şi plecarea lui Dolohov îndată după masă îi întări şi mai mult bănuiala. O chemă pe Natasa şi o întrebă ce însemnau toate astea.

— Tocmai te căutam, spuse Natasa, alergînd spre el. Ţi-am spus eu şi tot n-ai vrut să mă crezi ! adăugă ea cu un aer triumfător. A cerut-o pe Sonia !

Cu toate că prea puţin îl preocupase Sonia în ultimul timp, Nikolai simţi un gol în inimă, auzind de propunerea asta. Pentru Sonia, orfană fără zestre, Dolohov era o

[1] „dansul cu şalul.

partidă convenabilă și, în unele privințe, strălucită. Din punctul de vedere al bătrînei contese și al întregii societăți, propunerea nu putea fi respinsă. De aceea, primul simțămînt al lui Nikolai cînd auzi de cererea în căsătorie fu un simțămînt de ciudă împotriva Soniei. Se pregătea tocmai să-i spună : „Foarte frumos, știu, se-nțelege, trebuie să uiți făgăduiala copilărească ce mi-ai făcut și să primești propunerea". Dar n-avu timpul să spună ce avea de gînd...

— Închipuiește-ți ! L-a refuzat, l-a refuzat categoric ! spuse Natașa, fără să-i dea răgaz. I-a spus că iubește pe altul, adăugă ea după o clipă de tăcere.

„O, altfel nici nu se putea să facă Sonia mea !" gîndi Nikolai.

— Cît n-a rugat-o mama ! Dar n-a vrut. Și eu știu că ea nu-și schimbă părerea. Cînd a spus o dată...

— A rugat-o mama ! exclamă Nikolai pe un ton de dojană.

— Da, răspunse Natașa. Nikolenka, știi, nu te supăra, dar eu sînt sigură că tu n-ai să te însori cu ea niciodată. N-aș putea spune de unde, dar știu bine că n-ai să te însori cu ea.

— Ei, asta n-ai cum s-o știi tu, îi replică Nikolai, dar trebuie să-i vorbesc. Ce minunată fată, Sonia ! adăugă el, surîzător.

— Minunată, într-adevăr. Ți-o trimit. Și, după ce își sărută fratele, Natașa fugi.

După o clipă intră Sonia ; era speriată, încurcată, ca și cum s-ar fi simțit vinovată. Nikolai se apropie de ea și-i sărută mîna. De cînd se întorsese, era întîia dată cînd stătea cu ea între patru ochi și putea să-i vorbească de dragostea lui.

— Sophie, începu el, timid, și continuă din ce în ce mai hotărît, dacă ai de gînd să te dai în lături de la o partidă nu numai strălucită și avantajoasă, dar de la o propunere venită din partea unui om minunat, cu suflet nobil... care mi-e prieten...

Sonia îl întrerupse.

— L-am și refuzat, spuse ea repede.

— Dacă-l refuzi din cauza mea, mă tem că... mie...

Sonia îl întrerupse din nou. Îl privea cu ochi rugători și speriați.

— Nicolas, nu-mi spune asta, zise ea.

— Ba da, trebuie să ţi-o spun. Poate că asta înseamnă din partea mea *suffisance* [1], dar tot e mai bine s-o spun. Dacă refuzi din cauza mea, sînt dator să-ţi spun tot adevărul. Te iubesc, cred, mai mult decît pe oricine...

— Îmi ajunge, zise, îmbujorîndu-se, Sonia.

— Da, dar m-am îndrăgostit de o mie de ori şi mă voi mai îndrăgosti, cu toate că pentru nimeni altcineva n-am un sentiment de prietenie, de încredere, de iubire, cum am pentru dumneata. Dar sînt prea tînăr. *Maman* nu vrea să ne luăm. Aşa că, pur şi simplu, nu-ţi pot promite nimic. Şi te-aş ruga să te mai gîndeşti la propunerea lui Dolohov, încheie el, rostind cu greu numele prietenului său.

— Nu-mi spune asta. N-am nevoie de nimic. Te iubesc ca pe un frate şi te voi iubi mereu ; mai mult decît atîta nu-mi trebuie nimic.

— Eşti un înger şi nu te merit ; mă tem numai să nu-ţi înşel aşteptările. Şi Nikolai îi mai sărută o dată mîna.

XII

LA JOGEL SE DĂDEAU cele mai vesele baluri ale Moscovei. Asta era părerea mamelor cînd îşi vedeau *leurs adolescentes* schiţînd „primii paşi" de-abia învăţaţi ; aceasta era şi părerea *des adolescentes et adolescents*, care dansau pînă nu mai puteau ; aceasta era şi părerea tinerilor băieţi şi fete, care veneau la balurile lui cu ifose de superioritate şi-şi găseau aici pînă la urmă prilej minunat de petrecere. În cursul anului se încheiaseră, datorită acestor baluri, două căsătorii ; cele două drăgălaşe prinţese Gorceakov îşi găsiseră logodnici şi se căsătoriseră, ceea ce făcu să crească şi mai mult faima acestor baluri. Marea lor atracţie se datora faptului că nu exista nici stăpîn, nici stăpînă a casei ; drept gazdă nu era decît bunul Jogel, care, uşor ca fulgul, le făcea la toţi, după toate regulile artei, reverenţe şi-şi primea discret biletele de bancă, pentru lecţiile lui de dans, de la toţi musafirii ;

[1] ...suficienţă...

mai era apoi şi faptul că la aceste baluri venea numai tineretul care nu voia decît să danseze şi să petreacă, aşa cum vor de obicei fetiţele pe la treisprezece-paisprezece ani, cînd îşi pun pentru prima dată rochie lungă. Toate, cu rare excepţii, erau sau păreau drăgălaşe, atîta fericire le lumina zîmbetul şi atîta viaţă le ardea în priviri. Cîteodată cele mai bune dintre eleve — şi cea mai eminentă elevă era Natalia, distinsă şi prin graţia ei — dansau pînă şi *pas de châle,* dar, la acest din urmă bal dansară numai *l'anglaise, l'écossaise* şi, cel mai la modă dans, mazurca. Jogel obţinuse salonul caselor Bezuhov şi toţi erau de acord că balul e foarte reuşit. Fete drăguţe erau cu duiumul şi printre ele se remarcau domnişoarele Rostov. Amîndouă radiau de fericire şi voie bună. La serată, Sonia, mîndră de propunerea lui Dolohov, de refuzul ei şi de explicaţia pe care o avusese cu Nikolai, nu-şi mai găsea astîmpăr ; începuse încă de acasă să ţopăie şi abia putuse fata din casă să-i pieptene cozile, iar acum, în sala balului, părea iluminată de o bucurie ce-o transfigura.

Natalia, care nu era mai puţin mîndră de rochia ei lungă, pe care o îmbrăca pentru prima dată în viaţă, ca la un bal adevărat, era şi mai fericită. Amîndouă purtau rochii albe de muselină, cu panglici roz.

Natalia simţi că e îndrăgostită chiar din clipa în care intră în salon. Nu de cineva anume era îndrăgostită, ci se îndrăgostise de toată lumea. Asupra oricui îşi oprea privirea, de îndată ce-l privea, se şi îndrăgostea de el.

— Ah, ce frumos ! repeta ea mereu, de cîte ori se apropia de Sonia.

Nikolai şi Denisov se plimbau prin saloane, urmărind protector, cu simpatie, perechile de dansatori.

— Ce drăguţă e ! O să fie o frumuseţe, observă Denisov.

— Cine ?

— Contesa Natalia, răspunse Denisov.

— Şi cum dansează, cîtă graţie ! mai spuse el după o clipă de tăcere.

— Dar nu ştiu de cine vorbeşti !

— De sora ta, ce naiba ! se răsti supărat Denisov.

Pe Rostov îl apucă rîsul.

— *Mon cher comte, vous êtes l'un de mes meilleurs écoliers, il faut que vous dansiez,* i se adresă lui Nikolai

mărunțelul Jogel, care se apropiase de ei. *Voyez combien de jolies demoiselles.* [1] Apoi i se adresă cu aceeași invitație lui Denisov, tot un fost elev de-al lui.

— *Non, mon cher, je ferai tapisserie* [2], răspunse Denisov. Ai uitat cumva ce prost elev ți-am fost și că nu profit deloc de lecțiile dumitale ?...

— Da de unde ! se grăbi să-l liniștească profesorul. Erai numai neatent, dar aptitudini aveai, da, da, aveai aptitudini.

Răsunară primele măsuri ale mazurcii celei mai la modă. Nikolai nu-și mai putu refuza profesorul și-o invită la dans pe Sonia. Denisov își găsi un scaun lîngă niște doamne mai în vîrstă și, sprijinit în sabie, începu să bată involuntar măsura, uitîndu-se la tineretul care dansa și povestind totodată ceva care stîrnea rîsul răscoaptelor sale vecine. Jogel deschise dansul cu Natașa, mîndria școlii lui, cea mai bună elevă. Cu pașii mărunți, mișcîndu-și cu grație picioruțele strînse în pantofi cu cataramă, Jogel începu să zboare în elanul dansului prin sală, împreună cu sfioasa Natașa, care însă făcea sfîrguincioasă pașii în chip corect. Denisov nu-și mai lua ochii de la ei și bătea măsura cu sabia, cu un aer care spunea limpede că dacă el nu dansează e numai fiindcă nu vrea și nicidecum fiindcă nu poate. Pe la mijlocul dansului, cum Rostov îi trecea tocmai pe dinainte, îl opri :

— Asta se dansează cu totul altfel, îi zise el. Asta-i mazurcă poloneză la tine ? Ai noroc că partenera ta dansează splendid !

Cunoscînd faima pe care și-o făcuse Denisov chiar și în Polonia prin măiestria lui de a dansa mazurca poloneză, Nikolai fugi repede la Natașa :

— Du-te și-l angajează pe Denisov. Știi cum dansează ? Minunat ! îi spuse el.

Cînd veni iar rîndul Natașei, ea se ridică și, sfioasă, pășind grăbit cu pantofiorii ei cu funde la catarame, traversă în fugă sala pînă la colțul unde stătea Denisov. Simțea că toți o privesc și așteaptă. De departe, Nikolai văzu că Denisov și Natașa discutau rîzînd și că Denisov o refuza, dar zîmbea bucuros. Dădu fuga la ei.

---

[1] Scumpul meu conte, dumneata ești unul dintre cei mai buni elevi ai mei. Trebuie neapărat să dansezi... Ia te uită cîte domnișoare frumoase.

[2] Nu, dragul meu, prefer să stau și să privesc...

— Te rog, Vasili Dmitrici, spunea Natașa, hai, te rog !
— Îngăduie-mi, contesă, nu pot, răspunse Denisov.
— Ei, hai, Vasea, interveni Nikolai.
— Parcă l-ați pofti pe motanul Vaska, răspunse Denisov glumind.
— Am să-ți cînt o seară-ntreagă, îi făgădui Natașa.
— Face tot ce vrea din mine, zîna ! spuse Denisov și-și descinse sabia. Ieși apoi dintre scaune, ținînd strîns în mîna lui mîna partenerei, ridică puțin capul și se lăsă pe un picior, așteptînd să intre în tact. Numai pe cal și la mazurcă trecea neobservată statura mică a lui Denisov, și-n ochii tuturor el apărea deodată plin de bărbăția pe care și-o simțea el însuși. Prinzînd tactul, își privi dintr-o parte cu un surîs curtenitor, țanțoș, partenera, bătu brusc din picioare, apoi, elastic ca o minge, făcu un salt și se avîntă în zbor jur împrejurul salonului, purtînd-o ca pe un fulg. Dintr-un singur salt ajunsese la jumătatea salonului, fără nici un zgomot, și-n zborul lui ai fi crezut că nu vede scaunele care-i stau în față și că se va izbi drept de ele cînd, dintr-o dată, bătînd din pinteni și depărtîndu-și picioarele, se opri pe călcîie, rămase o clipă așa, marcînd cu zgomot pasul și zornăindu-și pintenii pe loc, apoi se răsuci repede și, lovind cu piciorul stîng în dreptul, se avîntă din nou de-a curmezișul salonului ; acum Natașa ghicea ce mișcare avea de gînd să facă și, fără să știe nici ea cum, îl urma, lăsîndu-se în voia lui. El o învîrtea, ba pe dreapta, ba pe stînga ; cînd, lăsîndu-se într-un genunchi, o rotea împrejurul său ca să sară apoi în sus și să se avînte cu atîta repeziciune, încît părea că avea intenția să străbată dintr-o suflare toate încăperile, cînd se oprea iarăși brusc și făcea fel de fel de figuri noi și neașteptate. După ce-și învîrti partenera cu elegantă ușurință pînă în dreptul locului pe care-l ocupase, se opri și se înclină cu zăngănit de pinteni în fața ei. Natașa, tulburată, uită să-i răspundă cu tradiționala reverență. Ea stătu și-l privi țintă, nedumerită, zîmbindu-i ca și cum nu l-ar mai fi recunoscut.
— Ce-i cu el ? se întrebă ea.

În ciuda faptului că profesorul Jogel nu recunoștea acest fel de a dansa mazurca drept cel adevărat, toată lumea era în admirație față de măiestria lui Denisov ; îl asaltau mereu din toate părțile invitațiile la dans din partea fetelor, în timp ce bătrînii, zîmbind, își depănau

aducerile-aminte în legătură cu Polonia şi cu vremurile fericite de altădată. Denisov, înfierbîntat de dans, tamponîndu-şi mereu faţa cu batista, se aşează lîngă Nataşa şi nu se mai dezlipi de ea pînă la sfîrşitul balului.

XIII

ÎN CELE DOUĂ ZILE CE urmară, Rostov nu-l mai văzu pe Dolohov în vizită la ai săi şi nici la el acasă nu dădu de dînsul. A treia zi primi de la el un bilet.

„Întrucît, din motive pe care le cunoşti, sînt hotărît să nu mai trec pe la voi şi să plec la regiment, vino astăzi, pe seară, la Restaurantul englez, unde ofer prietenilor mei o mică petrecere de adio." În ziua hotărîtă, Rostov, ieşind la nouă seara de la teatru, unde fusese împreună cu ai săi şi cu Denisov, se duse la Restaurantul englez. Fu condus îndată în cel mai frumos separeu al restaurantului, reţinut de Dolohov pentru noaptea aceea.

Ca la vreo douăzeci de inşi se înghesuiau în jurul unei mese, în capul căreia, între două lumînări aprinse, şedea Dolohov. Pe masă, se aflau monede de aur şi bancnote. Dolohov ţinea banca. Din ziua cînd acesta o ceruse în căsătorie pe Sonia şi ea îl refuzase, Nikolai nu se mai văzuse cu el şi se simţea oarecum stingherit la gîndul că aveau să se revadă.

Privirea senină şi rece a lui Dolohov îl întîmpină chiar din uşă, ca şi cum l-ar fi aşteptat de mult.

— Nu ne-am mai văzut de atîta vreme, spuse el, îţi mulţumesc c-ai venit. Terminăm îndată jocul. Între timp vine şi Iliuşka, cu corul.

— Am trecut pe la tine, spuse Rostov, înroşindu-se.

Dolohov nu-i răspunse.

— Poţi miza, spuse el.

Rostov îşi aminti în clipa aceea de convorbirea ciudată pe care o avusese odată cu Dolohov. „La noroc joacă numai proştii", îi spusese atunci Dolohov.

— Sau ţi-e frică să joci cu mine ? îl întrebă acum Dolohov, ca şi cum i-ar fi ghicit gîndul, şi zîmbi. După zîmbet, Rostov recunoscu starea de spirit a prietenului său ; era în aceeaşi dispoziţie ca la banchetul de la Clubul

englez şi, îndeobşte, ca de fiecare dată cînd, plictisit de monotonia vieţii cotidiene, simţea nevoia imperioasă de a evada din ea printr-o acţiune ciudată, de cele mai multe ori printr-o cruzime.

Rostov nu prea era la largul lui şi-şi bătea capul zadarnic să găsească vreo vorbă în doi peri cu care să-i răspundă, dar Dolohov i-o luă înainte şi, privindu-l ţintă în ochi, îi spuse rar, răspicat, ca să-l poată auzi toată lumea :

— Îţi mai aminteşti că, vorbind odată despre joc, îţi spuneam : „E un prost cine joacă la noroc ; trebuie să joci la sigur.“ Asta vreau eu să încerc acuma.

„Să încerc la noroc sau la sigur ?“ se gîndea Rostov.

— Sau, mai bine, nu juca deloc, adăugă Dolohov şi, bătînd pachetul de cărţi abia desfăcut, strigă : Banca, domnilor !

Împingînd banii înainte, Dolohov se pregătea să dea cărţile. Rostov se aşeză lîngă el, fără să joace la început. Dolohov trăgea din cînd în cînd cu coada ochiului la el.

— De ce nu joci ? îl întrebă Dolohov. Şi, lucru ciudat, Nikolai simţi deodată nevoia de a cere o carte, mizînd pe o sumă mică, şi în felul ăsta să joace.

— N-am bani la mine, spuse Rostov.

— Te creditez !

Rostov miză cinci ruble pe o carte şi pierdu ; mai miză o dată şi iar pierdu. Dolohov bătu, deci cîştigă, de zece ori la rînd, cartea lui Rostov.

— Domnilor, vorbi el, după ce amestecă un timp cărţile, vă rog să puneţi banii chiar pe cărţi, altfel mă încurc în socoteli.

Unul din jucători ripostă că lui, pe cîte speră, i se poate acorda încredere...

— Încredere am, dar mă tem să nu mă încurc ; pune, te rog, banii pe cărţi, repetă Dolohov. Tu, n-avea nici o grijă, ne socotim noi mai tîrziu, îl linişti el pe Rostov.

Jocul continuă. Lacheul le turna necontenit şampanie în pahare.

Rostov pierdu tot ce mizase şi contul lui se ridica acum la opt sute de ruble. O clipă se îndîrji şi scrise o miză de opt sute de ruble, ca s-o pună pe cartea următoare, dar, cît timp i se turnă şampanie, se răzgîndi brusc şi scrise iarăşi miza lui obişnuită de douăzeci de ruble.

— Las-o cum era, îi spuse Dolohov, cu toate că, după cîte dădea impresia, nici nu se uita la el. Te poţi reface mai repede. Curios : ceilalţi mă bat, dar la tine cîştig mereu. Sau mi-ai prins cumva frica ? mai spuse el o dată.

Rostov se supuse şi lăsă biletul pe care scrisese opt sute, mizînd pe un şapte de cupă cu colţul rupt, pe care îl ridicase de pe jos. Cartea asta şi-o aminti el bine multă vreme. Miză pe şaptele de cupă, scriind pe el cu o fărîmă de cretă cifre rotunde şi drepte. Goli paharul de şampanie, care se încălzise, zîmbi drept răspuns la vorbele lui Dolohov şi, cu strîngere de inimă, cu ochii ţintă la pachetul de cărţi din mîinile lui, aştepta să-i apară şaptele. Cîştigul sau pierderea mizei puse pe acest şapte de cupă însemna mult pentru Rostov. Duminica trecută, contele Ilia Andreici îi dăduse fiului său două mii de ruble, şi ajunsese el, căruia niciodată nu-i plăcuse să vorbească de greutăţile sale băneşti, să-l prevină că banii aceştia sînt ultimii pînă în luna mai şi, de aceea, îşi ruga fiul să fie de data asta mai chibzuit. Nikolai îi răspunsese că pentru el şi suma asta era prea mare şi că-i dă cuvîntul său de onoare că nu-i va mai cere alţi bani pînă la primăvară. Şi acuma din suma aceea îi mai rămăseseră o mie două sute de ruble. Aşadar, şaptele de cupă însemna pentru dînsul nu numai pierderea a o mie şase sute de ruble, ci şi necesitatea de a-şi călca cuvîntul dat. Privea, deci, cu strîngere de inimă la mîinile lui Dolohov şi se gîndea : „Hai, mai repede, dă-mi mai repede cartea, ca să-mi iau chipiul şi să plec acasă, să mă văd iar la masă cu Denisov, Natalia şi Sonia, şi jur să nu mai pun cît oi trăi mîna pe o carte de joc !“ În clipa aceea viaţa lui de acasă, glumele lui Petea, convorbirile cu Sonia, duetele cu Natalia, partidele de pichet cu tatăl său, pînă şi patul lui comod din casa părintească de pe strada Povarskaia îi apărură înaintea ochilor cu atîta limpezime, cu atîta forţă şi atîta farmec, ca şi cum toate astea ar fi fost o fericire nepreţuită, de mult pierdută. Nu putea admite ca hazardul orb, mutînd şaptele de cupă mai la dreapta sau mai la stînga, să-l poată lipsi de fericirea asta, pe care acum o înţelegea într-un chip nou şi o vedea într-o nouă lumină, şi să-l azvîrle în prăpastia unei nefericiri fără margini, nemaiîncercate pînă atunci ! Nu, asta nu se putea întîmpla ! Cu toate astea urmărea cu o nelinşte mereu sporită miş-

carea mîinilor lui Dolohov. Mîinile lui osoase, mari şi roşietice, cu peri care se vedeau pe sub mînecile cămăşii, puseră pachetul de cărţi pe masă şi apucară paharul şi pipa de alăturea.

— Aşadar, nu ţi-e frică să joci cu mine ? repetă Dolohov şi, ca şi cum ar fi avut de gînd să istorisească o întîmplare hazlie, lăsă cărţile pe masă, se răsturnă pe spetează scaunului şi începu să vorbească rar, păstrîndu-şi nelipsitul zîmbet în colţurile gurii : Da, domnilor, am auzit că a făcut înconjurul Moscovei zvonul că aş fi trişor, aşa că v-aş sfătui, fiţi cu ochii-n patru cînd jucaţi cu mine.

— Hai, dă odată cărţile ! zise Rostov.

— Of ! cumetrele astea ale Moscovei ! spuse Dolohov şi, zîmbind, apucă din nou pachetul de cărţi.

— Aaah ! era cît pe ce să strige Rostov şi se luă cu amîndouă mîinile de cap. Şaptele de cupă de care avea nevoie era chiar deasupra, prima carte din pachet. Pierdea mai mult decît putea plăti.

— Vezi să nu întreci măsura, îi zise Dolohov, uitîndu-se în treacăt la el, şi dădu mai departe cărţile.

XIV

DUPĂ O ORĂ ŞI JUMĂTATE de joc, cei mai mulţi dintre parteneri ajunseră să nu mai privească propriul lor joc decît ca pe o glumă.

Tot jocul se concentrase la ceea ce făcea Rostov. În locul celor o mie şase sute de ruble de adineauri, contul lui înfăţişa acum o lungă coloană de cifre, căreia el îi ţinuse socoteala numai pînă la zece mii, şi care acum se ridica, aşa cum presupunea după vagi impresii, la vreo cincisprezece mii. În realitate, contul trecuse de douăzeci de mii de ruble. Dolohov nu mai asculta nimic şi nici nu mai povestea anecdote. Urmărea la fiecare mişcare mîinile lui Rostov şi arunca în răstimpuri priviri furişe la contul acestuia. Hotărîse să joace înainte pînă în momentul cînd suma înscrisă avea să se ridice la patruzeci şi trei de mii de ruble. Alesese această cifră pentru că patruzeci şi trei reprezenta suma anilor lui şi ai Soniei, adunaţi laolaltă. Rostov, cu capul sprijinit în mîini, şedea lîngă masa murdărită de însemnări, de vin vărsat, cu cărţi de joc răvăşite

pe ea. Îl chinuia o impresie care nu-i dădea răgaz defel : mîinile acestea osoase şi late, roşietice şi cu păr ieşind de sub manşetele cămăşii, mîinile acestea, pe care le iubise şi la ura, îl ţineau în puterea lor.

„Şase sute de ruble, as, chenar, novar... nu-mi mai pot scoate pierderea ! Şi ce plăcut era să fi stat acasă... Să mizez pe valet... nu se poate !... De ce s-o fi purtînd aşa cu mine ?"... amesteca Rostov gînduri cu amintiri. Cîteodată punea pe o carte mize mari, dar Dolohov refuza să bată din mînă şi fixa el însuşi suma. Nikolai i se supunea şi se ruga lui Dumnezeu — aşa cum făcuse în lupta de la podul de pe Amstetten — sau începea să tragă nădejde că prima carte ce-i va cădea în mînă din grămada de cărţi îndoite aruncate sub masă, aceea şi nu alta avea să-l salveze. Cîteodată se apuca să-şi numere brandenburgurile de pe surtuc şi cîte găsea, atîtea puncte trebuia să aibă cartea pe care să mizeze toată suma pierdută pînă atunci ; uneori cerea ajutor din priviri celorlalţi jucători, alteori se uita la faţa împietrită a lui Dolohov şi se străduia să înţeleagă ce se petrece în sufletul omului acestuia.

„Ştie prea bine doar ce înseamnă pentru mine pierderea asta. Îmi poate el dori pieirea ? Mi-a fost doar prieten. Doar l-am iubit !... Dar nu-i nici el vinovat ; ce să-i faci dacă are noroc ? Are noroc şi pace ! Nici eu nu-s de vină, îşi spunea el singur. N-am făcut nimica rău. Am ucis eu ? Am insultat pe cineva ? Am dorit cuiva răul ? De ce, dar, nenorocul ăsta groaznic ? Şi cînd a început ? Parcă adineauri m-am apropiat de masa asta fără alt gînd decît să cîştig o sută de ruble, cu care să-i cumpăr mamei de ziua ei caseta aceea, şi să mă duc liniştit acasă. Eram atît de fericit, atît de liber, de vesel ! Atunci nu-mi dădeam seama ce fericit eram ! Unde-i hotarul clipei cînd s-a curmat fericirea şi de cînd a început starea asta nouă, îngrozitoare ? Prin ce mi s-a vădit mie schimbarea asta ? Tot la această masă eram, în acelaşi loc şi tot aşa alegeam şi scoteam cărţi, uitîndu-mă la mîinile acestea osoase îndemînatice. Cînd s-a întîmplat şi ce anume s-a întîmplat ? Sînt sănătos, zdravăn, tot acelaşi om sînt şi stau tot unde stăteam adineauri. Nu, nu-i cu putinţă ! Pînă la sfîrşit, toate au să se aranjeze cu bine !"

Era roşu tot şi curgeau sudorile de pe el, deşi în cameră nu era cald deloc. Chipul lui trezea şi groază, şi milă, mai

cu seamă datorită sforţării neputincioase de a părea liniştit.

Contul lui atinsese cifra fatală de patruzeci şi trei de mii de ruble. Rostov se pregătea să mai ceară o carte, cu care spera să recîştige miza de trei mii de ruble, pierdută cu cîteva clipe înainte, cînd Dolohov, izbind pachetul de cărţi în masă, îl puse deoparte şi, luînd creta, începu să-şi facă repede socotelile, cu scrisul lui citeţ şi atît de apăsat, încît creta i se sfărîma în mînă.

— Ei, e vremea să cinăm ! La masă ! Iată, au apărut şi ţiganii ! Într-adevăr, cu vorba lor tărăgănată, începură să dea bineţe, intrînd pe uşă bărbaţi şi femei tuciurii, aducînd cu ei ceva din frigul de afară. Nikolai înţelese că pentru el totul s-a sfîrşit ; dar, cu o voce cît putu mai nepăsătoare, rosti :

— Ce e, nu mai joci ? Şi eu care tocmai pregăteam o cărticică grozavă ! S-ar fi zis că, mai mult decît orice, îl interesa partea distractivă a jocului.

„Totul s-a sfîrşit, sînt pierdut ! îşi zicea el. Un glonţ în tîmplă, atît îmi mai rămîne", dar, în acelaşi timp, spuse cu glas vesel :

— Hai, încă o cărticică !

— Bine, răspunse Dolohov, încheindu-şi socotelile, bine ! Merg pe douăzeci şi una de ruble, zise el, arătînd spre cifra douăzeci şi unu, care rotunjea suma, urcînd-o la patruzeci şi trei de mii în cap ; apoi, luînd cărţile, se pregăti să ţină banca. Resemnat, Rostov luă cu supunere creta şi, în loc de cele şase mii de ruble pe care le pusese drept miză, însemnă cu îngrijire cifra douăzeci şi unu.

— Mi-e totuna, zise el, sînt curios doar să văd dacă mă baţi, sau îmi dai zecele ăsta.

Dolohov amestecă acum cu toată seriozitatea cărţile. Vai ! Cît le ura în clipa aceea Rostov, aceste mîini roşietice, cu degetele scurte şi cu păr ieşind de dedesubtul mînecii cămăşii, care-l ţineau în puterea lor... Pierdu şi pe zece.

— Am la dumneata patruzeci şi trei de mii, conte, i se adresă Dolohov şi, întinzîndu-se, se ridică de la masă. Oboseşti cînd stai mult timp pe scaun.

— Da, şi eu sînt obosit, zise Rostov.

Dolohov, ca şi cînd ar fi voit să-i atragă atenţia că nu era cazul să glumească, îl întrerupse.

— Pe cînd îmi poţi făgădui banii, conte ?

Aprins la faţă, Rostov îl chemă pe Dolohov într-o încăpere alăturată.

— Nu-ţi pot plăti totul deodată ; îţi semnez o poliţă, spuse el.

— Ascultă, Rostov, zise Dolohov, zîmbind senin şi uitîndu-se ţintă în ochii lui Nikolai, ştii proverbul : „Cine are noroc în dragoste, n-are noroc la joc". Verişoara ta e amorezată de tine, ştiu.

„O ! ce groaznic e să te simţi aşa, în mîinile unui om ca el", îşi zise Rostov. Îşi dădea seama ce lovitură grea le va da el tatălui şi mamei sale cînd le va anunţa cît pierduse la cărţi ; se gîndea ce imensă fericire ar fi fost să nu fi ajuns într-o asemenea situaţie ; mai înţelegea că Dolohov ştie că l-ar putea izbăvi de toată ruşinea şi durerea asta, dar că acum ţinea să se mai joace un pic cu el, de-a pisica cu şoarecele.

— Verişoara ta... vru să spună Dolohov ; dar Nikolai i-o tăie scurt :

— Verişoara mea n-are nici un amestec aici şi n-avem ce vorbi de ea ! îi strigă el, cuprins de furie.

— Aşadar, pe cînd am banii ?

— Mîine, răspunse Rostov şi ieşi din sală.

XV

SĂ SPUNĂ „MÎINE" şi să rămînă în tonul bunei-cuviinţe era uşor ; dar să ajungă să-şi privească în ochi, acasă, surorile, fratele, mama, tatăl, să-şi mărturisească greşeala şi să le ceară banii, la care n-avea nici un drept în urma cuvîntului dat — era ceva îngrozitor.

Acasă nu se culcase încă nimeni. După ce se întorsese de la teatru şi cinase, tineretul casei Rostov se strînse în jurul clavicordului. De cum intră în salonul cel mare, Nikolai se simţi învăluit de atmosfera aceea de poezie şi de dragoste, ce domnea în iarna aceea la ei în casă şi care acum, după cererea în căsătorie a lui Dolohov şi după balul lui Jogel, părea că se condensează şi mai tare în jurul Soniei şi Natașei, ca văzduhul greu înaintea furtunii. Şi una, şi alta, în rochiile albastre cu care fuseseră la teatru, foarte drăguţe şi conştiente de asta, zîmbeau fericite, stînd lîngă clavicord. Vera era cu Şinşin în sa-

lonul cel mic şi juca şah. Contesa, aşteptîndu-şi bărbatul şi fiul, făcea pasienţe lîngă o bătrînică, o femeie de familie mare, de nobili curteni, care, însă, scăpătată, trăia la ei în casă. Denisov, cu ochii scînteind şi cu părul vîlvoi, cu un picior îndoit şi dat puţin înapoi, şedea la clavicord şi, lovind cu degetele lui scurte clapele, cu privirile în tavan, încerca unele acorduri şi cînta cu vocea lui slabă, răguşită, dar corect, compoziţia lui, după o poezie proprie, *Zîna vrăjitoare,* la care încerca să potrivească muzica :

O ! Zînă vrăjitoare, spune
Ce foc în mine-ai aţîţat,
Ce dor m-atrage lîngă strune,
Ce viaţă-n degete mi-ai dat ?

Cînta cu glas pătimaş, aţintindu-şi asupra Nataşei, care-l privea emoţionată şi fericită, ochii lui lucitori ca agatele negre.

— Minunat ! Splendid !... striga Nataşa, încă un cuplet, spunea ea, fără să bage de seamă că fratele ei intrase în odaie.

„Pentru ei, toate-s ca-nainte", îşi spunea Nikolai, aruncînd o privire în salonul în care şedeau Vera, mama lui şi bătrînica.

— A ! iată-l şi pe Nikolenka ! Nataşa veni în fugă spre el.

— Tata e acasă ? întrebă Nikolai.

— Ce bine îmi pare că ai venit ! zise Nataşa, fără să-i răspundă. Petrecem aşa de bine ! Vasili Dmitrici a mai rămas o zi pentru mine, ştii ?

— Nu, tata n-a venit încă, interveni Sonia.

— Coco, te-ai întors ? Vino-ncoace, dragul mamei, se auzi vorba contesei din salonul cel mic. Nikolai se apropie de mamă-sa, îi sărută mîna, se aşează lîngă ea şi, tăcut, se uită la mîinile ei, care întindeau cărţile. Din salonul cel mare se auzeau tot rîsete şi glasuri voioase, care o îndemnau pe Nataşa să cînte.

— Bine, bine, spunea tare Denisov, acum nu mai ai încotro, trebuie să te ţii de cuvînt şi să ne cînţi barcarola, te rog !

Contesa întoarse capul spre taciturnul ei fiu.

— Ce-i cu tine ?

— Ah, nimic, răspunse el, ca şi cum ar fi fost o întrebare pe care s-ar fi plictisit s-o tot audă. Tata se întoarce curînd ?

— Aşa cred !

„La ei, toate-s ca-nainte. Ei nu ştiu nimic ! Unde să mă duc ?“ gîndi Nikolai şi intră iar în salonul în care se găseau cîntăreţii.

Sonia era acum la clavicord şi executa preludiul barcarolei, care-i plăcea atît de mult lui Denisov. Natașa se pregătea să cînte din gură. Denisov se uită la ea cu ochi admirativi.

Nikolai începu să se plimbe încoace şi-ncolo prin odaie.

„Ce atîta stăruinţă ca s-o înduplece să cînte ! Ce poate ea să cînte ? Şi apoi, ce plăcere o fi găsind în asta ?“ îşi zicea.

Sonia atacă primele acorduri ale preludiului.

„Doamne, sînt un om pierdut, dezonorat ! Să-mi zbor creierii, e tot ce mi-a mai rămas de făcut, nu să cînt. Să plec de aici ? Dar unde ? E totuna, lasă-i să cînte !“

Nikolai se plimbă înainte întunecat prin odaie : se uita la Denisov şi la fete, dar fugea de privirile lor.

„Nikolenka, ce-i cu dumneata ?“ îl întrebă din ochi Sonia, care nu-şi mai dezlipea privirile de la el. Ea băgase numaidecît de seamă că se întîmpla ceva cu el.

Nikolai întoarse capul. Natașa, cu sensibilitatea ei, observase şi ea în ce stare-i era fratele, dar se simţea atît de bine în clipa aceea, atît de departe erau de ea şi dureri, şi tristeţe, şi dojeni, încît (aşa cum se întîmplă de multe ori cu cei tineri) căuta să se înşele cu bună ştiinţă. „Nu, prea sînt fericită acum şi e păcat să-mi stric voia bună, ca să compătimesc pe cineva“, îi spunea ei inima, şi-şi zise : „Nu, nu, mă înşel eu, desigur, şi el trebuie să fie tot atît de fericit ca şi mine“.

— Hai, Sonia, spuse Natașa şi se îndreptă spre mijlocul salonului unde, după cît i se părea ei, rezonanţa era mai prielnică. Ridicînd capul, cu mîinile lăsate în voie, cum fac dansatoarele, Natașa, apăsînd tare pe vîrful piciorului şi pe toc, păşi către centrul sălii unde se opri.

„Iată-mă !“ părea că spune, răspunzînd privirii aprinse a lui Denisov, care o urmărea cu admiraţie.

„De ce o fi oare atît de fericită ? se întrebă Nikolai, privindu-şi sora. Cum o fi răbdînd-o inima ! Cum de nu-i

e ruşine !“ Natașa intonă prima notă. Gîtlejul i se umflă uşor, pieptul îi săltă şi privirea-i deveni pe dată serioasă. Nu se gîndea la nimeni şi la nimic în clipa aceea ; din gura ei, înflorită de un surîs, se revărsau numai sunete, aceleaşi care pot fi scoase de orişicine, cu aceleaşi inflexiuni şi în acelaşi ritm, dar care, dacă auzindu-le de o mie de ori te pot lăsa rece, abia la a mia şi una oară te tulbură şi-ţi storc lacrimi de emoţie.

Natașa începuse în iarna aceea să se ocupe pentru prima dată în chip serios de canto, mai ales pentru că Denisov era entuziasmat de vocea ei. Nu mai cînta acum ca un copil şi în cîntecul ei nu mai era acum acea comică sforţare copilărească, pe care o trăda glasul ei dinainte, deşi, cum spuneau toţi cunoscătorii care o auziseră, nu cînta încă bine de tot. „Nu e cultivată vocea, dar e splendidă ; trebuie să şi-o cultive“, spuneau cu toţii. Dar spuneau asta, de obicei, abia după ce ea tăcea. În timp ce răsuna încă vocea ei, aşa necultivată cum era, cu respiraţia incorect dozată şi cu treceri forţate, nici măcar cunoscătorii nu se mai gîndeau să critice nimic şi se delectau cu glasul ei necultivat şi nu doreau decît să o mai asculte o dată. În glasul ei se simţea neîntinarea aceea feciorelnică, necunoaşterea aceea plină de farmec a propriilor forţe şi catifelarea încă necultivată, care se îmbinau în aşa chip cu stîngăciile vocii ei, încît părea cu neputinţă să schimbi ceva în glasul acesta, fără a-i strica, mai curînd, decît a-i veni într-ajutor. „Ce-i asta ? se miră Nikolai, auzind vocea surorii sale, şi-şi deschise larg ochii. Ce s-o fi întîmplat cu ea ? Astăzi cîntă cu totul altfel !“ Şi, dintr-o dată, lumea întreagă se reduse pentru el la aşteptarea emoţionantă a notei următoare, a frazei muzicale care se desfăşura, şi totul în lumea asta se mărgini la ritmul de trei timpi al cîntecului *Oh, mio crudele affetto...* [1] Un, doi, trei... un, doi... trei... un... *Oh, mio crudele affetto...* Un, doi, trei... un... of, ce viaţă stupidă ducem ! îşi spuse Nikolai. Toate acestea — şi nenorocul, şi banii, şi Dolohov, şi furia, şi onoarea, toate nu-s decît fleacuri... iată, aici e viaţa adevărată !... Hai, Natașa, hai, mititico ! Hai, fetiţo !... Să te văd cum iei acest *si !* L-ai luat ! Slavă Domnului ! şi, fără să bage de seamă nici el că a-nceput să cînte, pentru a întări acest *si,* se pomeni

[1] Oh, dragostea mea crudă...

secondînd în terţă nota aceasta acută. „Doamne, ce frumos ! Eu sînt oare cel care a cîntat-o aşa de bine ? Ce fericire !“

O, cît de puternic a vibrat această terţă şi cît de adînc a răscolit ea tot ce era mai bun în sufletul lui Rostov. Şi acest ceva, care era în el tot ce-i mai bun, era cu totul independent de lumea întreagă şi era mai presus de orice pe lume : ce sînt toate pierderile la cărţi şi toţi Dolohovii, şi toate obligaţiile astea pe cuvînt de onoare !... Zădărnicii ! Poţi să ucizi, poţi să furi, şi totuşi să fii fericit...

XVI

DE MULT NU MAI ÎNCERCASE Rostov atîta desfătare cîtă i-a dat muzica în ziua aceea. Dar nu-şi sfîrşi bine Nataşa barcarola, că realitatea şi puse din nou stăpînire pe el. Fără să spună nici un cuvînt, ieşi şi coborî în camera lui. Un sfert de oră mai tîrziu sosi şi bătrînul conte, vesel şi mulţumit, de la club. Nikolai, auzind că venise, intră în cabinetul lui.

— Ei, te-ai distrat bine ? îl întrebă vesel Ilia Andreici, zîmbind mîndru de fiul său. Nikolai voia să spună „da“, dar nu fu în stare : era gata să izbucnească în plîns. Contele, care-şi aprindea tacticos luleaua, nu băgă de seamă starea fiului său.

„Ei, n-am încotro !“ îşi zise Nikolai, pentru a-şi face curaj şi, brusc, cu atîta nepăsare în glas, încît îi fu silă şi lui singur, ca şi cum i-ar fi cerut trăsura să iasă în oraş, îi vorbi tatălui său în chipul următor :

— Tată, am venit cu o treabă la dumneata. Era să şi uit. Mi-ar trebui ceva bani.

— Aşa, răspunse bătrînul, pe care-l prinsese într-un moment de bună dispoziţie. Îţi spuneam eu că n-o să-ţi ajungă ! Cîţi îţi trebuiesc ? Mulţi ?

— Foarte mulţi, spuse, înroşindu-se, Nikolai, cu un zîmbet nepăsător şi stupid, pe care nu şi l-a putut ierta multă vreme... Am o mică datorie făcută la cărţi, adică

nu mică, mare, chiar foarte mare, patruzeci şi trei de mii...

— Cum ? La cine ?... Glumeşti ! strigă contele, căruia deodată i se înroşiseră apoplectic gîtul şi ceafa, cum se înroşesc la bătrîni.

— Am făgăduit să-i achit mîine, preciză Nikolai.

— Ei, nu mai spune ! exclamă bătrînul conte, desfăcîndu-şi braţele şi căzînd pe canapea.

— Ce să-i faci ? Cine n-a trecut prin asta ? vorbi iar fiul, pe acelaşi ton nepăsător şi îndrăzneţ, cînd, de fapt, în sinea lui se socotea un nemernic, un ticălos, care nu-şi va putea răscumpăra o viaţă întreagă crima asta. Ar fi vrut să-i sărute tatălui său mîinile, să-i cadă în genunchi şi să-i ceară iertare, dar, în loc de asta, cu glas nepăsător, chiar brutal, spusese că lucrul acesta se putea întîmpla oricui.

La auzul vorbelor acestora, contele Ilia Andreici îşi lăsă ochii în pămînt, de parcă ar fi căutat ceva, şi se grăbi să spună :

— Da, da, va fi greu, mă tem că va fi greu să-i găsim... Cine n-a trecut prin asta ? Da, cine n-a trecut prin asta ?... Şi, aruncînd în treacăt o privire spre fiul său, contele dădu să iasă din odaie... Nikolai se pregătise să-l înfrunte pe tatăl său şi nu se aşteptase defel la una ca asta.

— Tăticule !... Tă...ticule !... îi strigă el din urmă, suspinînd, iartă-mă ! Şi, luîndu-i mîna, îşi apăsă de ea buzele şi izbucni în plîns.

În timp ce tatăl avea această explicaţie cu fiul, mama şi fiica duceau o discuţie nu mai puţin importantă. Nataşa, tulburată, venise în fugă în camera contesei :

— Mamă !... Mamă !... Mi-a făcut propunerea !

— Ce propunere ?

— Mi-a făcut propunerea de căsătorie ! Auzi ? Mamă ! repeta ea tot mai tare.

Contesa nu-şi putea crede urechilor. Denisov să-i facă propuneri de căsătorie ! Cui ? Nataşei, fetiţei acesteia, care pînă mai ieri încă se juca cu păpuşile şi care mai lua şi azi lecţii.

— Nataşa, fii serioasă, spui prostii ! zise contesa, care tot mai nădăjduia că nu e vorba decît de o glumă.

— Ei, asta-i, prostii ! Îţi vorbesc serios, zise Natașa, supărată. Eu viu să te-ntreb ce să fac, și dumneata-mi răspunzi : „prostii"...

Contesa strînse din umeri.

— Dacă e adevărat că *monsieur* Denisov ţi-a făcut o propunere de căsătorie, n-ai decît să-i spui că-i un prost, asta-i tot !

— Nu, nu-i un prost, răspunse Natașa jignită, pe un ton grav.

— Ei, atunci, ce pretenţii ai la mine ? Astăzi toţi sînteţi îndrăgostiţi pe cîte văd. Bine, îndrăgostito, n-ai decît să te măriţi cu el, rîse contesa supărată, mărită-te și adio !

— Nu, mamă, eu nu-s îndrăgostită de el ; am credinţa că nu-s îndrăgostită de el.

— Atunci, ce mai aștepţi ? Spune-i-o !

— Mamă, văd că te superi. Nu te supăra, măicuţo, ce sînt eu de vină ?

— Nu, cum o să mă supăr, draga mamei ? Dacă vrei, mă duc să-i spun eu, îi propuse contesa, surîzînd.

— Nu, îi spun eu singură, numai învaţă-mă cum. Dumitale ţi s-o fi părînd uşor, adăugă ea, răspunzînd la zîmbetul mamei sale. Dar dac-ai fi văzut cum mi-a vorbit ! Știu bine că n-a avut intenţia asta, dar mi-a spus-o fără să vrea !

— Ei, trebuie totuși să-l refuzi.

— Nu, nu trebuie ! Mi-e așa de milă de el ! E așa de drăguţ !

— Ei, atunci primește-i propunerea. Tot ţi-a venit ţie timpul de măritiș, urmă contesa în zeflemea, nu fără supărare.

— Nu, mamă, mi-e tare milă de el. Nu știu cum aș putea să i-o spun.

— Tu nici n-ai ce să-i spui ; îi voi spune eu, zise contesa, revoltată de faptul că îndrăznise cineva s-o trateze ca pe o domnișoară pe fetiţa asta, pe Natașa.

— Nu, pentru nimic în lume ! Îi spun eu singură. Te rog numai să asculţi la uşă, și Natașa trecu repede prin salonaș în salonul cel mare, unde Denisov rămăsese pe același scaun în faţa clavicordului, cu obrazul ascuns în mîini. La auzul paşilor ei uşori, tresări.

— Nathalie, îi spuse el, păşind grăbit înspre ea, hotărăşte-mi soarta. Soarta mea e în mîinile dumitale.

— Vasili Dmitrici, îmi pare aşa de rău de dumneata !... Eşti aşa de bun... dar nu trebuie... asta... eu aşa, am să te iubesc totdeauna...

Denisov se aplecă deasupra mîinii Natașei şi ea auzi nişte sunete ciudate, neînţelese pentru ea. Îl sărută şi ea, pe părul negru, în creştet. În clipa aceea se auzi foşnetul rochiei contesei. Se apropie de ei.

— Vasili Dmitrici, îţi mulţumesc pentru cinstea ce ne-o faci, spuse contesa cu o voce nesigură, care lui Denisov i se păru severă, dar fiica mea este atît de tînără ! Şi eu eram încredinţată că dumneata, ca prieten al fiului meu, mi te vei adresa mai întîi mie. În cazul acesta nu m-ai fi pus în situaţia de a-ţi refuza categoric propunerea.

— Contesă... zise Denisov, lăsîndu-şi ochii în jos cu un aer vinovat ; voi să mai spună ceva, dar amuţi.

Natașa nu putea suporta să-l vadă pe Denisov atît de trist. Începu să plîngă tare cu sughiţuri.

— Contesă, sînt vinovat faţă de dumneavoastră, continuă Denisov cu vocea întretăiată, dar vreau să ştiţi că o ador pe fiica dumneavoastră, şi iubesc toată familia dumneavoastră, încît mi-aş da şi două vieţi... Se uită la chipul contesei şi, văzîndu-l sever, spuse : Rămîneţi cu bine, contesă. Şi, sărutîndu-i mîna, ieşi din salon cu paşi repezi şi hotărîţi, fără să se mai uite la Natașa.

A doua zi Rostov îl însoţi pe Denisov, care pleca, nevrînd să mai rămînă nici o singură zi la Moscova. Prietenii lui din Moscova îl cărară cu toţii la o petrecere de rămas-bun cu ţigani, aşa că Denisov nu-şi mai putu aduce aminte a doua zi cum îl urcaseră în sanie şi în ce chip călătorise cale de trei staţii.

După plecarea lui Denisov, Rostov, în aşteptarea banilor pe care bătrînul conte nu-i putuse strînge aşa de repede, mai rămase încă două săptămîni la Moscova, şi în tot acest timp nu ieşi defel din casă, petrecîndu-şi vremea mai mult în camera fetelor.

Sonia era şi mai duioasă, şi mai îndrăgostită de el ca înainte. Ţinea parcă să-i arate că pierderea lui la cărţi

era un act de eroism, pentru care-l iubea şi mai mult ; dar Nikolai se socotea acum nevrednic de dînsa.

Umplu albumele fetelor cu versuri şi cu fraze muzicale şi, după ce reuşi, în sfîrşit, să-i trimită cele patruzeci şi trei de mii de ruble şi să primească chitanţă din partea lui Dolohov, plecă pe la sfîrşitul lui noiembrie, fără să-şi mai ia rămas-bun de la nici un cunoscut, ca să-şi ajungă din urmă regimentul, ce trecuse de mult în Polonia.

Partea a doua

I

DUPĂ EXPLICAŢIA PE CARE o avusese cu soţia sa, Pierre plecă la Petersburg. La Torjok nu erau la staţie cai de schimb, sau poate nu voia să-i dea lui căpitanul de poştă. Pierre fu nevoit să aştepte. Se întinse, aşa îmbrăcat cum era, pe o canapea de piele, lîngă o masă rotundă, şi-şi ridică sus, pe tăblia ei, picioarele uriaşe, încălţate cu pîslari, cufundîndu-se apoi în gîndurile lui.

— Doriţi să desfac geamantanele ? Să vă fac patul, să vă aduc un ceai ? îl întrebă valetul.

Pierre nu răspunse, fiindcă nici n-auzea, nici nu vedea nimic. Căzuse pe gînduri încă de la ultima staţie de poştă şi se gîndea mereu la unul şi acelaşi lucru care i se părea atît de important, încît nu mai dădea nici o atenţie la cele ce se petreceau în jurul său. Nu numai că puţin îi păsa dacă va ajunge cu o zi sau cu un ceas mai devreme sau mai tîrziu la Petersburg ori dacă va avea sau nu loc unde să se odihnească la staţia asta, dar, mai mult, îi era totuna, absorbit de gîndurile care-l frămîntau acum, dacă avea să rămînă cîteva ore sau o viaţă întreagă aici, în staţie.

Căpitanul de poştă, nevasta acestuia, valetul, şi o bătrînă care avea de vînzare cusături ţărăneşti din ţinutul Torjok intrară pe rînd să-şi ofere serviciile. Pierre, fără să-şi schimbe poziţia picioarelor, se uita prin ochelari la ei şi nu pricepea la ce-ar putea avea nevoie de el şi cum pot toţi oamenii aceştia să trăiască, fără să fi găsit răspuns la problemele ce-l frămîntau pe dînsul. Iar pe el îl preocupa tot unul şi acelaşi lucru chiar din ziua duelului, de îndată ce se întorsese de la Sokolniki şi-şi petrecuse în birou prima lui noapte de chin şi nesomn ; numai că acum, în singurătatea la care-l silea călătoria, gîndurile acestea puseseră cu deosebită putere stăpînire pe el. La

orice s-ar fi străduit să se gîndească, revenea mereu tot la aceleaşi întrebări, la care nu-şi putea răspunde şi pe care nu se putea totuşi opri să şi le pună. Era ca şi cum în cap i s-ar fi tocit filetul şurubului principal, de care depindea toată viaţa lui. Şurubul se învîrtea mai departe, nu ieşea, dar se răsucea pe loc, în aceeaşi tăietură, fără să se poată fixa, şi nu era chip să-l opreşti.

Intră căpitanul de poştă şi-l rugă umil pe luminăţia-sa să mai aibă răbdare numai două ore, după care îi va da luminăţiei-sale (fie ce-o fi) caii de schimb destinaţi curierilor. Era vădit că şeful staţiei de poştă mintea şi că nu urmărea decît să mai scoată şi de la călătorul acesta ceva bani peste tarif. „E rău, sau e bine ? se întreba Pierre. Pentru mine e bine, pentru alt călător e rău, iar pentru el neapărat necesar, fiindcă n-are ce mînca. Mi s-a plîns că l-a bătut un ofiţer pentru asta ; dar ofiţerul nu l-a bătut decît pentru că avea nevoie să plece cît mai repede. Eu am tras în Dolohov fiindcă m-am socotit jignit... Iar pe Ludovic al XVI-lea l-au executat fiindcă l-au considerat criminal şi, după un an, cei care l-au trimis la moarte au fost şi ei executaţi pentru o pricină oarecare. Ce e rău ? Ce e bine ? Ce trebuie să iubim şi ce să urîm ? De ce trăim şi ce sînt eu ? Ce este viaţa, ce este moartea ? Care-i puterea care le dirijează pe toate ?“ se întreba el şi nu găsea la nici una din aceste întrebări alt răspuns decît unul, nelogic şi cu totul fără legătură cu preocupările sale. Răspunsul acesta suna : „Cînd mori, totul s-a sfîrşit. Mori şi vei afla totul, sau vei înceta să te mai întrebi.“ Dar şi moartea îl înfricoşa.

Vînzătoarea din Torjok îşi întindea marfa înaintea lui, lăudîndu-şi-o cu voce ţipătoare, mai ales nişte papuci din piele de capră. „Eu am sute de ruble cu care n-am ce face, iar femeia asta cu şuba ruptă stă şi se uită cu sfială la mine, îşi zise Pierre. Şi la ce i-ar fi de folos banii ? I-ar putea spori oare fericirea şi liniştea sufletească, măcar cît negru sub unghie ? Există oare ceva pe lume care să ne facă, pe ea şi pe mine, mai puţin supuşi răului şi morţii ? Moartea, care le pune capăt la toate şi care tot vine pînă la urmă — dacă nu azi, mîine — deci într-o clipă în faţa veşniciei.“ Şi apăsă iarăşi pe şurubul nestăvilit al gîndirii sale, şi şurubul se învîrtea în loc fără istov.

Valetul îi aduse o carte cu filele gata tăiate pînă pe la jumătate ; era romanul epistolar al doamnei de Souza.

Incepu să citească povestea suferinţelor şi a luptei unei oarecare Amélie de Mansfeld pentru păstrarea virtuţii ei. „Dar de ce o mai fi luptat împotriva seducătorului ei, se gîndi Pierre, dacă-l iubea ? Dumnezeu nu i-a putut sădi în suflet o dorinţă potrivnică voinţei lui. Fosta mea nevastă n-a combătut-o, şi poate că ea avea dreptate. Nu s-a descoperit nimic, îşi zise iarăşi Pierre, nu s-a născocit nimic nou. Tot ce putem şti noi e doar că nu ştim nimic. Şi asta-i încă treapta cea mai înaltă la care a ajuns înţelepciunea omenească."

Totul, în sufletul lui şi împrejur, îi părea încurcat, fără rost, dezgustător. Şi tocmai în acest dezgust de tot ce-l înconjura, Pierre îşi găsea un soi de satisfacţie răscolitoare.

— Îndrăznesc să rog pe luminăţia-voastră să faceţi un pic de loc pentru dumnealui, spuse căpitanul de poştă, intrînd în odaie cu un călător, nevoit şi el să rămînă acolo din lipsă de cai. Călătorul era un bătrîn scund, lat în spate, galben şi zbîrcit tare la faţă, cu sprîncene albe străjuind doi ochi pătrunzători, de un cenuşiu spălăcit.

Pierre îşi dădu jos picioarele de pe masă, se ridică şi se întinse pe patul ce i se pregătise, azvîrlind din cînd în cînd o privire spre noul-venit, care, posomorît şi obosit, fără să se uite la Pierre, se dezbrăcă anevoie, ajutat de servitorul lui. După ce rămase într-un cojocel ponosit cu faţa de nanchin şi-şi vîrî picioarele slabe şi osoase în nişte şoşoni groşi de casă, din pîslă, noul-venit se aşeză pe canapea, sprijinindu-şi de spătar capul neobişnuit de mare şi lat în tîmple, cu părul tuns scurt, şi se uită la Bezuhov. Expresia severă, inteligentă şi pătrunzătoare a acestei priviri îl izbi pe Pierre. Grozav ar fi vrut să intre în vorbă cu el, dar, în clipa în care se pregătea să i se adreseze, întrebîndu-l ceva în legătură cu drumul, noul-venit închise ochii şi-şi încrucişă mîinile bătrîne zbîrcite — la una purta pe un deget un inel mare de fier forjat cu cap de mort — şi rămase neclintit, fie odihnindu-se, fie meditînd adînc, în tăcere, cum i se păru lui Pierre. Servitorul călătorului era şi el un bătrînel la fel de galben ca şi stăpînul său ; tot numai zbîrcituri, fără mustăţi, fără barbă, de bună seamă nu fiindcă le rădea, ci fiindcă nu-i crescuseră niciodată. Acest bătrînel desfăcu îndemînatec cufăraşul cu merinde şi veselă de drum, pregăti masa de ceai şi aduse un samovar în clocot. Cînd totul fu gata, călătorul deschise

ochii, se apropie de masă şi, după ce-şi umplu un pahar cu ceai, mai umplu unul şi pentru bătrînelul spîn şi i-l dădu. Pierre începu să simtă o neliniște ciudată şi un îndemn căruia nu i se putea împotrivi, de a intra în vorbă cu noul-venit.

Servitorul se întoarse, aducînd îndărăt paharul gol cu fundul în sus, şi cu o bucăţică de zahăr ştirbită şi-şi întrebă stăpînul dacă mai poruncește ceva.

— Nimic. Adu-mi cartea, spuse călătorul. Servitorul îi aduse o carte, care lui Pierre i se păru bisericească, şi bătrînul se cufundă în lectură. Pierre îl privea. Dintr-o dată, călătorul lăsă deoparte cartea, puse între filele ei un semn şi o închise ; apoi închise iar ochii şi se lăsă pe spate, sprijinit pe coate, aşa cum stătuse la început. Pierre îl privea şi nu izbuti să-şi întoarcă ochii de la dînsul, atunci cînd bătrînul făcu deodată ochi mari şi-şi aţinti căutătura tăioasă şi severă asupra lui.

Pierre se simţi tulburat şi voi să-i evite privirea, dar ochii scînteietori ai bătrînului îl atrăgeau spre ei cu o putere căreia nu-i putea rezista.

II

— AM PLĂCEREA SĂ VORBESC, dacă nu mă-nşel, cu contele Bezuhov, spuse călătorul cu glas domol, dar puternic. Pierre rămase tăcut şi-şi privi întrebător, prin ochelari, interlocutorul.

— Am auzit de dumneata, domnul meu, continuă bătrînul, şi de nenorocirea care te-a lovit. Rosti ultimele cuvinte, subliniindu-le, ca şi cum ar fi spus : „Da, nenorocire, oricum ai vrea să o numeşti ; ştiu că ceea ce ţi s-a întîmplat la Moscova a fost pentru dumneata o nenorocire.“ Te compătimesc mult pentru asta, domnul meu.

Pierre se înroşi tot, îşi dădu grăbit picioarele jos din pat şi, aşezîndu-se pe margine, zîmbi cu sfială, în silă.

— Nu din simplă curiozitate ţi-am amintit de asta, domnul meu, ci din motive mult mai întemeiate. Tăcu o clipă, fără să-şi ia ochii de la Pierre, şi se retrase la un capăt al canapelei, dîndu-i a înţelege lui Pierre, prin asta, că-i face loc lîngă el. Lui Pierre nu-i era prea plăcut să

intre în vorbă cu acest bătrîn, dar i se supuse fără voie, se apropie şi se aşeză alături de el.

— Eşti nefericit, domnul meu, continuă el. Dumneata eşti tînăr, iar eu sînt bătrîn. Aş vrea să-ţi vin, pe cît îmi stă în putere, într-ajutor.

— Ah, da ! exclamă Pierre, cu acelaşi zîmbet silit. Vă sînt foarte recunoscător... De unde veniţi, mă rog ? Faţa călătorului nu exprima defel bunăvoinţă, era rece şi severă ; dar, cu toate astea, atît figura cît şi vorba noii lui cunoştinţe exercitau asupra lui Pierre o atracţie căreia nu-i putea rezista.

— Dar dacă, pentru vreun motiv oarecare, convorbirea cu mine vă este neplăcută, zise bătrînul, spuneţi-mi sincer, domnul meu. Şi zîmbi deodată neaşteptat de blînd şi de părinteşte.

— Ah, nu, deloc, dimpotrivă, sînt foarte bucuros să vă cunosc, răspunse Pierre şi, lăsîndu-şi ochii în jos la mîinile noului cunoscut, se uită îndeaproape, la inel. Văzu pe el capul de mort, semnul masoneriei.

— Îmi îngăduiţi să vă întreb, zise el : sînteţi mason ?

— Da, aparţin frăţiei liberilor constructori, răspunse călătorul, adîncindu-şi tot mai mult privirea în ochii lui Pierre. Şi în numele lor şi al meu personal, îţi întind o mînă frăţească.

— Mi-e teamă, zise Pierre, zîmbind şi şovăind între încrederea ce i-o inspira personalitatea masonului şi obişnuinţa pe care şi-o făcuse de a-şi bate joc de credinţele masonice, mi-e teamă că sînt foarte departe de a înţelege... cum aş putea spune ?... Mă tem că întregul meu fel de a gîndi, toată concepţia mea despre lume şi viaţă este atît de contrarie celei pe care o aveţi dumneavoastră, încît între noi doi nu va putea exista înţelegerea dorită.

— Mi-e cunoscut felul dumitale de a gîndi, zise masonul, şi acest fel de a gîndi, al dumitale, despre care-mi vorbeşti, şi care ţi se pare că e rezultatul unei trudnice meditaţii personale, este de fapt modul de a gîndi al majorităţii oamenilor, este fructul caracteristic al semeţiei, al lenei şi al ignoranţei. Iartă-mă, domnul meu, dar dacă nu ţi-l ştiam nici nu intram în vorbă cu dumneata. Modul dumitale de a gîndi este o jalnică rătăcire.

— Întocmai cum pot şi eu presupune despre dumneavoastră că mergeţi pe un drum greşit, observă Pierre, schiţînd un zîmbet.

— Nu m-aş încumeta niciodată să afirm că aş cunoaşte adevărul, răspunse masonul, uimindu-l din ce în ce mai mult pe Pierre prin precizia şi proprietatea termenilor lui. Nimeni nu poate ajunge singur la adevăr ; numai punînd piatră peste piatră, cu participarea tuturor, a milioanelor de generaţii, de la strămoşul Adam şi pînă în zilele noastre, se poate înălţa templul care să fie lăcaş vrednic de Marele Arhitect al universului, spuse masonul şi închise ochii.

— Trebuie să vă mărturisesc că nu cred... nu cred în... în Dumnezeu, spuse cu părere de rău în glas Pierre, făcînd o sforţare ; dar simţea neapărată nevoie de a spune tot adevărul.

Masonul îl măsură atent şi-i zîmbi, cum ar zîmbi un nabab cu milioane de ruble unui calic care i-ar mărturisi că lui, sărmanului, îi lipsesc cele cinci ruble care ar putea să-l facă fericit.

— Da, dumneata nu-l ştii, domnul meu, continuă masonul. Dumneata nu-l poţi şti. Nu l-ai aflat şi de aceea şi eşti nefericit.

— Da, sînt nefericit, încuviinţă Pierre, dar ce pot face ?

— Nu l-ai aflat, domnul meu, de aceea eşti aşa de nefericit. Nu l-ai aflat, dar el e aici, e şi în mine, în cuvintele mele, e şi în tine, chiar şi în vorbele nesăbuite pe care gura ta le-a rostit acum o clipă, spuse masonul sever, cu vocea tremurătoare de emoţie.

Tăcu o clipă şi oftă, făcînd sforţări vizibile ca să-şi astîmpere tulburarea.

— Dacă n-ar exista, reluă el încet, noi doi n-am vorbi acum despre el, domnul meu. Despre ce, despre cine am vorbit ?... Pe cine ai tăgăduit ? spuse el deodată cu solemnă şi impunătoare severitate. Cine l-a născocit, dacă nu există ? Cum de s-a născut în tine presupunerea că există o asemenea fiinţă neînţeleasă ? De ce şi tu şi lumea întreagă presupuneţi existenţa unei asemenea fiinţe de necuprins, a unei fiinţe care să fie atotputernică, şi veşnică, şi infinită în toate atributele ei ?... Se opri şi rămase mult timp fără să spună o vorbă.

Pierre nu putea şi nu voia să întrerupă tăcerea.

— Există, dar e greu să-l cuprindem cu mintea, vorbi din nou masonul, uitîndu-se de data asta nu la Pierre, ci drept înainte, în timp ce mîinile sale de om bătrîn care,

din pricina tulburării lăuntrice, nu puteau sta locului, răsfoiau nervos filele cărții. Dacă ar fi un om de a cărui existență te-ai îndoi, te-aș pune față în față cu omul acesta : l-aș lua de mînă și ți l-aș aduce. Dar cum pot arăta eu, muritor nevolnic, toată atotputernicia, toată veșnicia, toată bunătatea lui, unui orb sau unuia care închide ochii ca să nu-l vadă, ca să nu-l înțeleagă și să nu-și vadă totodată, să nu-și înțeleagă toată ticăloșia și toată nemernicia sa ? Tăcu. Cine ești tu ? Ce ești tu ? Îți închipui că ești înțelept numai fiindcă poți rosti cîteva cuvinte nelegiuite, continuă el, zîmbind întunecat și disprețuitor, cînd de fapt tu ești mai prost și mai fără minte decît un copil care, jucîndu-se cu piesele unui ceasornic măiestrit lucrat, ar îndrăzni să spună că, întrucît nu înțelege rostul acestui ceasornic, nu poate crede nici în meșterul care l-a făcut. E și greu să-l cunoști. De veacuri, de la Adam și pînă în zilele noastre, lucrăm pentru a-l cunoaște și sîntem încă departe, foarte departe de atingerea acestui țel, dar în incapacitatea noastră de a-l cuprinde, noi vedem doar bicisnicia noastră și măreția lui...

Pierre asculta cu strîngere de inimă, uitîndu-se cu ochi strălucitori la chipul masonului, fără să-l întrerupă și fără să-l întrebe ceva, și credea din adîncul sufletului tot ce-i spunea omul acesta străin. Îl convingeau oare argumentele raționale pe care le găsea în vorbele masonului, sau se lăsa, asemenea copiilor, furat de mlădierile vocii, de hotărîrea și de sinceritatea cu care îi vorbea, de tremurul care-i întretăia adeseori glasul, sau de privirile acestea scînteietoare, îmbătrînite într-una și aceeași credință, ori, în sfîrșit, îl cucereau liniștea, dîrzenia acestui om și conștiința menirii sale, radiind din întreaga ființă a masonului, care-l izbeau cu atît mai puternic, cu cît contrastau mai vădit cu delăsarea și deznădejdea în care se afla el. Sigur e doar că vroia din toată inima să creadă, și credea chiar ; încerca un sentiment îmbucurător de liniște, de înnoire și de întoarcere la viață.

— Nu poate fi cuprins cu mintea, dar îl cuprinzi trăind, adăugă masonul.

— Nu înțeleg, zise Pierre, simțind cu groază cum îndoiala îi încolțea în suflet. Se temea să nu descopere slăbiciuni și confuzii în argumentele interlocutorului său, se temea să nu ajungă cumva să nu-l mai creadă. Nu

înţeleg, zise el, cum se face că mintea omenească nu poate cuprinde cunoaşterea de care îmi vorbiţi.

Masonul zîmbi, cu zîmbetul său blajin, părintesc.

— Suprema înţelepciune şi supremul adevăr sînt asemenea unei cuminecături pe care am vroi să o sorbim. Pot oare eu primi, vas pîngărit ce sînt licoarea asta curată şi pot eu oare preţui puritatea ei ? Numai purificîndu-mi sufletul de orice urmă de necurăţenie aş fi vrednic să mă împărtăşesc cît de cît din limpezimea acestei cuminecături.

— Da, da, aşa e ! exclamă Pierre cu bucurie.

— Suprema înţelepciune nu se întemeiază exclusiv pe raţiune, nu se bizuie pe ştiinţe laice ca fizica, istoria, chimia şi celelalte în cîte se divide cunoaşterea raţională. Suprema înţelepciune cunoaşte o singură ştiinţă, ştiinţa universală, ştiinţa care explică întreaga creaţie şi locul pe care îl ocupă omul în această creaţie. Pentru a-i putea face loc în noi acestei ştiinţe, trebuie neapărat să ne purificăm şi să ne înnoim fiinţa lăuntrică şi, de aceea, înainte de a dori să cunoaştem, trebuie să credem şi să ne desăvîrşim. Şi pentru a atinge ţelurile acestea înalte, în sufletele noastre este sădită lumina divină, pe care noi o numim conştiinţă.

— Da, da, încuviinţă Pierre.

— Priveşte cu ochii sufletului la fiinţa ta lăuntrică şi întreabă-te singur dacă eşti mulţumit de tine însuţi. La ce-ai ajuns, călăuzindu-te exclusiv după raţiune ? Ce eşti ? Eşti tînăr, eşti bogat, eşti inteligent şi cultivat, domnul meu. Ce-ai făcut din toate aceste binecuvîntate daruri hărăzite ţie ? Eşti mulţumit de tine şi de viaţa pe care o duci ?

— Nu. Dimpotrivă, urăsc viaţa pe care o duc, răspunse Pierre, încruntîndu-se.

— Dacă o urăşti, schimb-o, purifică-te şi, pe măsură ce te vei purifica, vei cunoaşte înţelepciunea. Cercetează-ţi viaţa, domnul meu. Cum ai trăit-o ? În orgii sălbatice şi în desfrîu, primind din partea societăţii totul şi nedîndu-i în schimb nimic. Ţi-au fost hărăzite bogăţii. Cum le-ai folosit ? Ce-ai făcut pentru aproapele tău ? Te-ai gîndit cumva la zecile de mii de robi pe care-i ai, ai căutat vreodată să-i ajuţi fiziceşte şi moralmente ? Nu. Te-ai folosit de truda lor, ca să duci o viaţă desfrînată. Iată ce-ai făcut. Ţi-ai ales cumva o îndeletnicire care

să-ţi fi îngăduit a veni în ajutorul aproapelui ? Nu ! Ţi-ai dus viaţa numai în deşertăciuni. Apoi te-ai însurat, domnul meu, ţi-ai luat asupra dumitale răspunderea îndrumării unei femei tinere, şi ce-ai făcut ? În loc s-o ajuţi, domnul meu, să găsească drumul adevărului, ai aruncat-o în vîltoarea minciunii şi a nefericirii. Un om te-a jignit, şi dumneata l-ai lovit de moarte ; şi pe urmă vii şi-mi spui că nu l-ai aflat pe Dumnezeu şi că urăşti viaţa pe care o duci. Nu-i de mirare, domnul meu, nici nu se putea altfel !

După ce rosti cuvintele acestea, masonul, ca şi cum ar fi obosit de discuţia aceasta prelungită, se sprijini din nou de speteaza canapelei şi închise ochii. Pierre îi privea faţa bătrînă, severă, neclintită ca moartă, şi-şi mușca buzele fără să scoată nici un sunet. Ar fi vrut să spună : da, e adevărat, am dus o viaţă ticăloasă, netrebnică, desfrînată, dar nu îndrăzni să curme tăcerea.

Masonul tuşi, hîrîind răguşit, ca bătrînii, şi-şi strigă sluga.

— Ce-i cu caii ? întrebă el, fără să se uite la Pierre.

— Au sosit caii de schimb, răspunse servitorul. Nu vă mai odihniţi ?

— Nu, spune să înhame.

„Va pleca oare şi mă va lăsa singur, fără să-mi spună tot ce are de spus şi fără să-mi făgăduiască sprijinul său ? se gîndi Pierre, ridicîndu-se în picioare, şi începu să se plimbe prin odaie, cu capul plecat, uitîndu-se din cînd în cînd la chipul masonului. Da, nu m-am gîndit la asta, da, am dus o viaţă vrednică de dispreţ, desfrînată, care însă nu mi-a plăcut şi pe care n-am voit-o, gîndea Pierre, iar omul acesta cunoaşte adevărul şi, dacă ar vrea, mi l-ar putea dezvălui." Asta ar fi voit Pierre să-i spună masonului, dar nu îndrăznea. Călătorul îşi strînse, cu gesturi tacticoase de bătrîn, lucrurile, şi-şi încheie cojocelul. Sfîrşind ce avea de făcut, se adresă lui Bezuhov şi, pe un ton de politicoasă nepăsare, îi zise :

— Şi unde pleci acum, mă rog, domnul meu ?

— Eu ?... La Petersburg, îi răspunse Pierre cu nehotărîre copilărească în glas. Vă sînt recunoscător pentru cele ce mi-aţi spus. Sînt întru totul de părerea dumneavoastră. Să nu credeţi însă că aş fi atît de păcătos. De cînd mă ştiu, mi-am dorit din toată inima să fiu aşa cum aţi voi dumneavoastră să fiu ; dar n-am găsit niciodată,

nicăieri, sprijin... De altminteri, eu sînt cel mai vinovat. Ajutaţi-mă, învăţaţi-mă şi, poate am să... Pierre nu mai putu continua, respiră adînc şi se întoarse cu spatele.

Masonul tăcu îndelung ; se vedea că-l frămînta un gînd.

— Ajutor nu-i de aşteptat decît de la Dumnezeu, vorbi el, dar atîta cît e în puterea ordinului nostru, ordinul nostru ţi-l va dărui, domnul meu. Tot te duci la Petersburg : predă asta contelui Willarsky (îşi scoase portvizitul, luă o hîrtie mare, împăturită în patru, şi scrise pe ea cîteva cuvinte). Un sfat, dacă-mi dai voie să-ţi dau : o dată ajuns în capitală, închină-ţi cele dintîi zile singurătăţii, judecă-te singur şi părăseşte căile pe care ai mers pînă acum. Îţi doresc drum bun, domnul meu, încheie el, băgînd de seamă că servitorul intrase în odaie, şi succes !

Călătorul era Osip Alexeevici Bazdeev, după cum află Pierre din registrul căpitanului de poştă. Bazdeev era unul din cei mai cunoscuţi masoni şi martinişti [1], încă din epoca lui Novikov. Mult timp după plecarea lui, Pierre nu se mai culcă să se odihnească şi nici nu mai ceru caii de schimb, ci se plimbă întruna prin încăperea staţiei de poştă, gîndindu-se la trecutul lui de desfrînat şi reprezentîndu-şi, cu bucuria omului renăscut, un viitor fericit, curat şi plin de binefaceri, care i se părea atît de uşor de atins. Fusese păcătos, aşa i se părea acum, numai pentru că uitase întîmplător ce bine este să fii virtuos. În suflet nu-i mai rămăsese nici urmă din vechile îndoieli. Credea cu toată tăria în putinţa frăţiei dintre oameni, uniţi în scopul de a se sprijini unul pe altul în drumul spre virtute, şi asta-şi închipuia el că e masoneria.

III

AJUNS LA PETERSBURG, Pierre nu înştiinţă pe nimeni că venise, nu se duse nicăieri şi-şi petrecu tot timpul citind pe Thomas Kempis [2], a cărui carte nu ştia cine i-o adusese. Citind această carte, Pierre încerca mereu unul şi acelaşi sentiment : simţea desfătarea pe

[1] Adepţii martinismului, sectă mistică din sec. al XVIII-lea.

[2] Thomas Hemerken, cunoscut sub numele de Kempis (1379—1471) scriitor mistic german.

care n-o cunoscuse pînă atunci de a crede că desăvîrşirea poate fi atinsă, că e cu putinţă dragostea frăţească şi constructivă dintre oameni, credinţă pe care i-o dezvăluise Osip Alexeevici. La o săptămînă după sosirea sa, Pierre primi într-o seară vizita tînărului conte polonez Willarsky, pe care avusese prilejul să-l cunoască în treacăt în societatea înaltă petersburgheză. Acesta intră în camera lui cu acelaşi aer oficial şi solemn cu care-i călcase pragul martorul lui Dolohov şi, după ce trase uşa după sine şi se convinse că nu se mai află nimeni în odaie, afară de Pierre, îi vorbi :

— Am venit la dumneavoastră, conte, cu o misiune şi o propunere, zise el, fără să ia loc pe scaun. O persoană sus-pusă, om de foarte mare grad în frăţia noastră, a intervenit ca dumneavoastră să fiţi primit în rîndurile frăţiei noastre, înainte de termen, şi m-a însărcinat să vă fiu îndrumător. Consider împlinirea voinţei acestei persoane ca pe o datorie sfîntă pentru mine. Voiţi să intraţi, sub îndrumarea mea, în frăţia liberilor constructori ?

Vocea rece şi severă a acestui om, pe care Pierre îl văzuse aproape totdeauna zîmbind curtenitor la baluri, în societatea celor mai strălucite femei, îl izbi.

— Da, vreau, răspunse Pierre.

Willarsky înclină capul.

— Încă o întrebare, conte, zise el, la care vă rog să-mi răspundeţi cu toată sinceritatea, nu de viitor mason, ci de om de onoare *(galant homme)* : aţi renunţat la convingerile dumneavoastră anterioare ? Credeţi acum în Dumnezeu ?

Pierre stătu să se gîndească.

— Da... da, cred în Dumnezeu, spuse el.

— În cazul acesta... începu Willarsky, dar Pierre îl întrerupse :

— Da, cred în Dumnezeu, mai spuse el o dată.

— În cazul acesta putem pleca, zise Willarsky. Trăsura mea vă stă la dispoziţie.

Tot timpul drumului, Willarsky tăcu. La întrebarea lui Pierre, ce anume trebuie să facă şi cum să răspundă, Willarsky nu-i dezvălui decît că fraţi mai vrednici decît el îi vor pune întrebări şi că Pierre n-are nimic altceva de făcut decît să spună adevărul.

Cupeul intră pe poarta clădirii impozante în care se afla sediul lojii şi, urcînd o scară întunecoasă, ei pătrun-

seră într-un vestibul nu prea spațios, dar bine luminat, unde își scoaseră singuri șubele, neajutați de nici un lacheu. Din vestibul trecură într-o altă încăpere. Un om îmbrăcat într-un chip ciudat se arătă în ușă. Willarsky se apropie de el, îi șopti ceva în franțuzește, și se îndreptă spre un dulăpior, în care Pierre observă niște veșminte cum nu mai văzuse niciodată. Scoțînd din dulap o basma, Willarsky i-o trecu peste ochi și i-o înnodă la ceafă, prinzîndu-i din greșeală în nod o șuviță de păr, ceea ce-i pricinui o senzație de durere. Îl trase apoi spre sine, îl sărută și, luîndu-l de mînă, îl duse într-o direcție necunoscută. Pierre, pe care-l sîcîiau firele de păr prinse în nod, se strîmba de durere și în același timp zîmbea, ca și cum s-ar fi rușinat de ceva. Uriaș, cu mîinile lăsate în jos, cu figura încreștită de un zîmbet, îl urma pe Willarsky cu pași nesiguri și supuși.

După ce făcu vreo zece pași cu el, Willarsky se opri.

— Orice ar fi să se întîmple cu dumneata, zise el, trebuie să înduri totul cu bărbăție, dacă ești ferm hotărît să intri în frăția noastră. (Pierre răspunse afirmativ printr-o înclinare a capului.) Cînd vei auzi o bătaie în ușă, te vei dezlega la ochi, adăugă Willarsky. Îți urez curaj și succes. Și, strîngîndu-i mîna, ieși.

Rămas singur, Pierre continuă să zîmbească. Ridică o dată, de două ori din umeri și duse mîna la basma, ca și cum ar fi vrut să și-o dezlege, dar se răzgîndi și-și lăsă iar în jos mîna. Cele cinci minute cît stătu cu ochii legați i se părură un ceas. Mîinile îi amorțiseră, picioarele i se muiaseră. I se părea că e obosit de tot. Încerca tot felul de simțăminte necunoscute. Îi era teamă și de ceea ce urma să i se întîmple, și îi era încă și mai teamă să nu lase să i se ghicească teama. Era curios să știe ce mai avea de făcut și ce va mai afla ; dar, mai presus de orice, era bucuros că venise clipa în care, în sfîrșit, avea să pășească pe drumul acela al reînnoirii și al unei vieți de virtute și binefacere, pe care o dorea din ziua întîlnirii cu Osip Alexeevici. În ușă răsunară bătăi puternice. Pierre își scoase legătura de la ochi și privi în jur. În încăpere era întuneric beznă, doar într-un colț ardea o candelă, pusă în ceva alb. Pierre se apropie și văzu că lîngă candelă, pe masa neagră, se mai afla și o carte deschisă. Cartea era evanghelia iar obiectul alb în care ardea candela era un

craniu omenesc, cu orbitele și găurile dinților luminate. După ce citi primele cuvinte ale evangheliei : „La început era cuvîntul, și cuvîntul era Dumnezeu și Dumnezeu era cuvîntul", Pierre făcu ocolul mesei și dădu peste o ladă mare deschisă, plină cu ceva nedesluşit. Era o raclă cu oseminte. Nimic nu-l mai uimea din tot ce vedea. Nădăjduind să intre într-o viață cu desăvîrșire nouă, cu desăvîrșire alta decît cea de pînă atunci, se aștepta tot la lucruri neobișnuite, chiar mult mai neobișnuite decît acelea pe care le vedea. Craniul, racla, evanghelia — i se părea că se aștepta la toate astea, că aștepta ceva și mai neobișnuit. Străduindu-se să-și deștepte în suflet un sentiment de pietate, el se uită în jurul său. „Dumnezeu, moartea, dragostea, frăția umană", își zise ca pentru sine, legînd aceste cuvinte de imagini nelămurite, dar dătătoare de bucurie. O ușă se deschise și cineva intră.

În lumina slabă, cu care totuși Pierre izbutise să se obișnuiască, se ivi un om mai mult mărunt decît înalt. Omul se opri o clipă : venea de bună seamă de la lumină ; se apropie apoi de masă, păşind cu băgare de seamă, și-și puse pe tăblia ei mîinile mici, cu mănuși de piele.

Omul acesta scund era îmbrăcat cu un șorț alb de piele, care-i acoperea pieptul și în parte picioarele ; de gît îi atîrna un fel de salbă, iar de sub salbă ieșea un jabou alb, ce-i încadra fața lunguiață, luminată de jos în sus.

— De ce-ai venit aici ? întrebă omul, îndreptîndu-și privirea spre locul unde era Pierre, pe care îl ghici după mișcări. De ce-ai venit, dumneata, care nu crezi în lumina adevărului și nici nu vezi lumina, de ce-ai venit aici și ce dorești de la noi ? Înțelepciune, virtute, învățătură ?

În clipa în care se deschise ușa și apăru necunoscutul, Pierre încercă sentimentul de teamă și de evlavie pe care-l simțea în copilărie, la spovedanie : se vedea între patru ochi cu un om cu totul străin, de care nu-l lega nimic în viața de toate zilele, și totuși atît de apropiat sub raportul frăției dintre oameni. Cu respirația întretăiată de bătăile repezi ale inimii, Pierre se îndreptă spre ritor (așa se numea în masonerie fratele care pregătește *pe cel ce caută* să intre în frăție) și, apropiindu-se de el, recunoscu pe unul din cunoscuții săi, Smolianinov ; dar gîndul că omul care intrase era un cunoscut îl supăra ; ar

fi vrut să vadă în noul-venit doar un frate şi un îndrumător pe căile virtuţii. O bucată de vreme, Pierre nu putu scoate nici o vorbă, aşa că ritorul fu nevoit să-şi repete întrebarea.

— Da, vreau... vreau înnoirea, izbuti Pierre să îngaime.

— Bine, încuviinţă Smolianinov şi numaidecît adăugă : Ai vreo idee de mijloacele prin care sacrul nostru ordin te va putea ajuta să-ţi ajungi scopul ?... Spusese asta repede, dar calm.

— Nădăjduiesc... îndrumare... şi ajutor... în vederea înnoirii, rosti anevoie Pierre, al cărui glas tremura, atît de emoţie, cît şi din pricină că nu era obişnuit să formuleze în ruseşte lucruri atît de abstracte.

— Care sînt noţiunile dumitale despre francmasonerie ?

— După cît înţeleg eu, francmasoneria este *fraternité* [1] şi egalitatea oamenilor pentru binele omenirii, răspunse el, şi pe măsură ce vorbea, se simţea din ce în ce mai stingherit de faptul că vorbele sale erau nepotrivite cu solemnitatea clipei. După părerea mea...

— Bine, se grăbi să-l încurajeze ritorul, pe deplin satisfăcut pesemne de acest răspuns. Ţi-ai căutat cumva mijloacele pentru atingerea ţelului dumitale în religie ?

— Nu, am socotit-o ca inechitabilă şi nu i-am urmat preceptele, mărturisi Pierre cu glas atît de scăzut, încît ritorul nu-l auzi şi-l întrebă ce-a spus. Am fost ateu, răspunse Pierre.

— Dumneata cauţi adevărul în scopul de a-i urma legile în viaţă : prin urmare, cauţi înţelepciunea şi virtutea, nu-i aşa ? îl întrebă ritorul după o clipă de tăcere.

— Da, exact, întări Pierre.

Ritorul îşi drese glasul, îşi încrucişă pe piept mîinile înmănuşate şi începu :

— Trebuie să-ţi dezvălui acum ţelul principal al ordinului nostru — zise el. Dacă ţelul acesta este întru totul corespunzător cu al dumitale, înseamnă că nu va fi fără folos să intri în frăţia noastră. Cea dintîi şi cea mai însemnată ţintă a noastră, piatra de temelie, pe care se sprijină ordinul nostru şi pe care nici o putere omenească nu o poate doborî, este păstrarea şi transmiterea către

[1] ...frăţia...

posteritate a unei taine de seamă... ajunsă pînă la noi încă din erele preistoriei şi chiar de la cel dintîi om, taină de care depinde, poate, soarta întregului neam omenesc. Cum însă această taină are însuşirea de a nu putea fi nici cunoscută şi nici folositoare nimănui, dacă nu s-a pregătit şi purificat îndelung şi cu stăruinţă pe sine însuşi, e limpede că nu oricine poate nădăjdui să-i afle dezlegarea. De aceea, cel de-al doilea ţel al nostru constă în a-i pregăti, pe cît e cu putinţă, pe membrii ordinului nostru să-şi însănătoşească sufletul, să-şi purifice şi să-şi cultive raţiunea prin mijloacele transmise nouă de către aceia care s-au ostenit să cerceteze taina şi, prin aceasta, a-i face vrednici de a o prelua. Purificîndu-i şi îndreptîndu-i pe membrii ordinului nostru, noi ne străduim, în al treilea rînd, să îndreptăm totodată întreg neamul omenesc, dîndu-i pe membrii noştri drept pildă de pietate şi virtute, şi astfel, ne străduim în acelaşi timp să luptăm din răsputeri împotriva răului ce domneşte în lume. Gîndeşte-te la asta ; mă întorc îndată la dumneata, îi spuse el, ieşind din cameră.

„Să luptăm împotriva răului ce domneşte în lume..." repetă Pierre şi-şi închipui numaidecît activitatea lui pe acest tărîm în viitor. Se gîndea la categoria oamenilor din rîndul cărora fusese şi el nu mai departe decît cu două săptămîni în urmă şi în gînd le adresă cuvinte de povaţă şi de îndrumare, văzîndu-i, în închipuirea lui, pe aceşti oameni păcătoşi şi nefericiţi, ajutaţi de el cu vorba şi cu fapta. Se vedea smulgînd din mîinile asupritorilor victimele. Din cele trei ţeluri pomenite de ritor, ultimul — îndreptarea neamului omenesc — îi stătea cel mai la inimă. Taina aceea atît de importantă, de care amintise ritorul, deşi-i aţîţase întrucîtva curiozitatea, nu i se părea lucrul cel mai de căpetenie ; iar cel de-al doilea ţel, purificarea de sine şi îndreptarea fiinţei lăuntrice, nu-l prea preocupa, fiindcă în aceste clipe se simţea cu încîntare gata izbăvit de viaţa păcătoasă pe care o dusese şi hotărî să facă numai binele.

După vreo jumătate de oră, ritorul se întoarse, ca să transmită candidatului cele şapte virtuţi, corespunzînd celor şapte trepte ale templului lui Solomon, virtuţi pe care trebuie să le cultive fiecare mason în sufletul lui. Aceste virtuţi erau : 1) *tăcerea,* păstrarea secretelor

ordinului, 2) *supunerea* față de gradele superioare ale ordinului, 3) bunele moravuri, 4) iubirea de oameni, 5) bărbăția, 6) generozitatea și 7) dragostea de moarte.

— În ce privește aceasta a șaptea *virtute*, stărui ritorul, dă-ți osteneala să ajungi, prin repetate meditații asupra morții, să nu mai vezi în ea un dușman îngrozitor, ci un prieten... care-ți izbăvește de suferințele acestei vieți sufletul ce tinde spre virtute, pentru a-l conduce la loc de răsplată și de împăcare.

„Da, așa trebuie să fie, își zise Pierre cînd, după cuvintele acestea, ritorul plecă din nou, lăsîndu-l să mediteze în singurătate. Așa trebuie să fie, dar eu sînt prea slab și-mi iubesc încă viața, al cărei rost abia acum începe să mi se dezvăluie." Dar celelalte cinci virtuți pe care, numărîndu-le pe degete, și le aminti una cîte una, Pierre le simțea în sufletul său : și *bărbăția*, și *generozitatea*, și *bunele moravuri*, și *iubirea de oameni* și mai ales *supunerea*, care i se prezenta chiar ca o adevărată fericire și nu ca o virtute. (Cu dragă inimă se lepăda acum de liberul arbitru și era fericit să-și supună voința aceluia sau acelora care cunosc adevărul cel neîndoielnic.) Uitase însă a șaptea virtute și nu izbutea cu nici un chip să și-o amintească.

A treia oară, ritorul se întoarse mai curînd și-l întrebă dacă e tot ferm în intențiile sale și dacă e hotărît să se supună la tot ce i s-ar cere.

— Sînt gata la orice, răspunse Pierre.

— Trebuie să-ți mai împărtășesc, adăugă ritorul, că ordinul nostru își propovăduiește învățătura nu numai prin cuvinte, ci și prin alte mijloace, care pot avea asupra adevăratului căutător al înțelepciunii și al virtuții o înrîurire poate mai mare decît orice lămurire prin cuvînt. Acest templu, cu tot ce vezi în el, trebuie să vorbească inimii dumitale, dacă e sinceră, mai mult decît cuvintele ; vei mai vedea poate în decursul acestui ritual al inițierii dumitale și alte asemenea feluri de a lămuri înțelesuri ascunse. Ordinul nostru merge pe urmele asociațiilor din vechime, care-și dezvăluiau învățăturile prin hieroglife. hieroglifa, continuă ritorul, este un semn a ceva ce nu poate fi supus simțurilor și care cuprinde în sine însușirile proprii unei imagini simbolice.

Pierre știa foarte bine ce este o hieroglifă, dar nu îndrăznise să spună. Asculta, fără să rostească o vorbă, spusele ritorului, simțind după toate semnele acestea că în curînd avea să fie supus la încercări.

— Dacă-ți menții hotărîrea, va trebui să trec la călăuzirea dumitale spre inițiere, spuse ritorul, apropiindu-se mai mult de Pierre. Ca semn al generozității, îți cer să-mi predai toate lucrurile dumitale de preț.

— Dar nu le am la mine, zise Pierre, înțelegînd că i se cere să dea tot ce posedă.

— Predă ce ai asupra dumitale : ceas, bani, inele...

Pierre se grăbi să dea portofelul, ceasul și se căzni mult pînă să-și scoată din degetul gros inelul de logodnă. Cînd punctul acesta din ritual fu îndeplinit, masonul rosti :

— Ca semn al supunerii, îți cer să te dezbraci. Pierre își scoase fracul, vesta și gheata din piciorul stîng, după indicațiile ritorului. Masonul îi desfăcu cămașa în partea stîngă a pieptului și, aplecîndu-se, îi suflecă pantalonul stîng, pînă mai sus de genunchi. Pierre, pripit, vru să-și scoată și cealaltă gheată și să-și suflece și pantalonul drept, pentru a-l scuti de osteneală pe acest om aproape necunoscut, dar masonul spuse că nu e nevoie de asta și-i dădu un papuc de stofă pentru piciorul stîng. Cu un surîs copilăresc de sfială, de îndoială și de ironie față de sine însuși, surîs care, fără voia lui, i se întipărise pe figură, Pierre stătea în fața fratelui-ritor cu mîinile lăsate în jos și cu picioarele depărtate, așteptînd și alte indicații.

— Și, în sfîrșit, ca semn al sincerității, îți cer să-mi destăinuiești viciul dumitale de căpetenie, mai zise acesta.

— Viciul meu ! *Am avut* atît de multe, zise Pierre.

— Viciul care, mai mult decît celelalte, te-a făcut să șovăi pe drumul virtuții, precizează masonul.

Pierre se gîndi în tăcere.

„Vinul ? Lăcomia ? Huzurul ? Lenea ? Violența ? Ura ? Femeile ?“ își cercetă el viciile, cîntărindu-le în gînd și neștiind pe care să-l dea drept viciu de căpetenie.

— Femeile, rosti el cu voce înceată, de-abia auzită. Masonul nu făcu nici o mișcare și nu spuse o vorbă mult timp după răspunsul acesta. În cele din urmă se apropie de Pierre, luă de pe masă basmaua și-l legă din nou la ochi.

— Îţi spun pentru cea din urmă oară ; îndreaptă-ţi toată atenţia asupra ta însuţi, înfrînează-ţi simţurile şi caută-ţi fericirea nu în patimi, ci în inima ta. Izvorul fericirii nu este în afara noastră, ci în noi, în lumea lăuntrică...

Pierre se şi simţea inundat de izvorul înviorător al fericirii, care-i umplea sufletul de o duioasă bucurie.

IV

NU TRECU MULT ŞI ÎN întunericul camerei de chibzuinţă mai intră la Pierre o persoană, nu ritorul, ci Willarsky, pe care el îl recunoscu după voce. La noile lui întrebări asupra hotărîrii lui Pierre, acesta îi răspunse :

— Da, da, consimt, şi, cu un zîmbet luminos ca de copil, cu paşi inegali şi sfioşi, înaintă cu un picior încălţat şi celălalt desculţ, condus de sabia lui Willarsky, pe care acesta i-o ţinea întinsă spre pieptul gras şi dezgolit. Din camera de chibzuinţă îl purtară prin diferite coridoare, întorcîndu-l cînd într-o direcţie, cînd într-alta, pînă ajunseră în sfîrşit dinaintea uşii lojii. Willarsky tuşi. I se răspunse cu bătăi masonice de ciocan şi uşa lojii se deschise. O voce de bas (Pierre tot legat la ochi era) îi puse întrebări : cine este, unde şi cînd s-a născut etc. După aceea îl conduseră undeva, fără să-l dezlege la ochi, şi tot timpul drumului i se vorbi în chip alegoric de obstacolele ce avea de întîmpinat în călătoria sa, de sfinţenia legăturilor prieteniei, de Marele Arhitect al universului, cel dinainte de toţi vecii, de bărbăţia cu care se cuvenea să ia asupră-şi greutăţile şi primejdiile muncii ce avea de îndeplinit. Cît timp fu purtat aşa, Pierre reţinu că era numit cînd *cel ce caută*, cînd *cel ce suferă*, cînd *cel care cere*, şi că din vreme-n vreme se mai auzeau şi lovituri de ciocan şi zăngănit de săbii. În clipa cînd ajunse în faţa unui anume obiect, îşi dădu seama că se iscase un freamăt şi oarecare învălmăşeală printre călăuzele lui. Auzi cum discutau în şoaptă între ei cei care-l înconjurau şi cum unul stăruia să fie condus pe

un anumit covor. Cineva îi luă după asta mîna dreaptă, i-o puse pe un obiect, iar pe cea stîngă îi porunciră să şi-o ţină în echer pe sînul stîng şi să repete, după cineva care i-o citea, formula jurămîntului de credinţă faţă de legile ordinului. Apoi lumînările fură stinse şi cineva aprinse puţin spirt, cum simţi Pierre după miros. I se spuse că va vedea acum lumina cea mică. Îi dezlegară ochii şi, la lumina palidă a flăcării spirtului, Pierre văzu ca prin vis cîţiva oameni cu şorţuri la fel ca acela al ritorului, stînd drept în faţă şi ţinîndu-şi săbiile îndreptate spre pieptul lui. Între ei, ţineau un om a cărui cămaşă albă era pătată de sînge. Văzînd asta, Pierre se repezi cu pieptul deschis înspre săbii, dornic să le înfrunte cu trupul lui. Dar săbiile se feriră din calea sa, şi în aceeaşi clipă, fu legat iar la ochi.

— Acum ai văzut lumina cea mică, rosti o voce. După asta, aprinzîndu-se din nou lumînările, i se spuse că va avea parte de lumina deplină ; şi din nou îi scoaseră legătura de pe ochi. Mai bine de zece voci spuseră deodată : *sic transit gloria mundi.*

Pierre începu să-şi vină treptat în fire şi să cerceteze din ochi încăperea în care se găsea şi persoanele care se aflau înăuntru. În jurul unei mese lungi, îmbrăcată în negru, şedeau doisprezece oameni, în aceleaşi veşminte ca şi cei pe care-i văzuse pînă atunci. Pe cîţiva îi cunoştea din societatea petersburgheză. Locul prezidenţial îl ocupa un tînăr necunoscut, pe pieptul căruia era o cruce de formă ciudată. La dreapta lui şedea abatele italian, pe care Pierre îl văzuse cu doi ani în urmă la serata Annei Pavlovna. Mai erau acolo un foarte important demnitar şi un elveţian, fost preceptor în casa Kuraghin. Toţi tăceau şi ascultau solemn cuvintele venerabilului lojii, care ţinea în mînă un ciocan. Sus, pe zid, era înfăţişată steaua înflăcărată ; de o parte a mesei, spre încăpere, era întins un mic covor, cu diferite imagini, iar de cealaltă parte a mesei, spre perete, era un fel de altar, pe care se vedeau o evanghelie şi un craniu. Jur împrejurul mesei ardeau şapte sfeşnice mari, de felul celor bisericeşti. Doi dintre fraţi îl conduseră pe Pierre către altar, îl aşezară cu călcîiele în unghi drept şi-i ordonară apoi să se prosterne, în semn de închinare a fiinţei sale la porţile templului.

— Ar trebui să i se dea mai întîi mistria, spuse şoptit unul dintre fraţi.

— Ah, nu-i nevoie, iartă-mă, răspunse altul.

Pierre, puţin zăpăcit, îşi plimbă o clipă în jurul lui privirea tulbure de miop şi nu se înclină, cuprins deodată de o îndoială : „Unde mă aflu ? Ce m-am apucat să fac ? Nu cumva îşi rîd de mine oamenii aceştia ? N-are să-mi fie ruşine cînd mi-oi aminti de toate acestea ?“ Dar îndoiala asta nu ţinu decît o clipă. Uitîndu-se la chipurile grave ale celor dimprejur şi gîndindu-se la toate prin cîte trecuse, Pierre înţelese că nu mai e cu putinţă să se oprească la jumătatea drumului. Se îngrozi de îndoielile ce-l cuprinseseră şi, căutînd să-şi trezească din nou în suflet sentimentul de pietate de mai înainte, se prosternă la porţile templului şi, într-adevăr, sentimentul evlaviei puse şi mai puternic stăpînire pe el. După ce zăcu o vreme cu faţa în jos, i se ordonă să se ridice şi-i puseră un şorţ alb de piele la fel cu şorţurile celorlalţi, îi dădură o mistrie şi trei perechi de mănuşi, iar marele maestru de ceremonii începu să-i vorbească. Îi spuse să-şi dea silinţa să nu întineze prin nimic albeaţa imaculată a şorţului, care întruchipează tăria şi nevinovăţia ; în ceea ce priveşte mistria cu pricina, ea avea să-i servească pentru a-şi curăţi inima de patimi şi pentru a netezi cu blîndeţe inima aproapelui. Despre prima pereche de mănuşi bărbăteşti îi spuse că trebuie să le păstreze, cu toate că nu-i e încă dat să le cunoască rostul ; a doua pereche de mănuşi, tot bărbăteşti, trebuie să le poarte în timpul adunărilor ; în sfîrşit, cît priveşte a treia pereche, cele de femeie, marele maestru îi spuse :

— Iubite frate şi aceste mănuşi femeieşti îţi sînt hărăzite. Le vei da acelei femei, pe care o vei stima mai mult decît pe toate celelalte. Prin acest dar vei convinge de neprihănirea inimii tale pe aceea pe care ţi-o vei alege de vrednică cioplitoare a pietrei brute. După o tăcere de cîteva clipe, adăugă : Dar bagă de seamă, iubite frate, ca aceste mănuşi să nu împodobească mîini întinate. Lui Pierre i se păru că venerabilul se tulburase cînd marele maestru rostise aceste din urmă cuvinte. Se tulbură şi el însuşi şi mai tare ; roşind pînă la lacrimi, aşa cum roşesc de obicei copiii, privi neliniştit împrejur şi o tăcere apăsătoare se aşternu.

O întrerupse unul dintre frații care, conducîndu-l pe Pierre lîngă covor, începu să-i citească dintr-un caiet explicația tuturor figurilor de pe el: soarele, luna, ciocanul, firul cu plumb, mistria, piatra brută și piatra cubică, coloanele, cele trei ferestre, și altele. Apoi i se indică locul rezervat lui, i se arătară semnele de recunoaștere ale lojii, i se dădu cuvîntul de ordine care se spune la intrare și, în sfîrșit, i se îngădui să stea jos. Marele maestru începu să citească statutul. Era foarte lung, și Pierre, tulburat de bucuria și sfiala inițierii, nu fu în stare să urmărească nimic din ceea ce i se citea și nu ascultă decît ultimele cuvinte ale statutului, pe care și le putu aminti mai tîrziu.

„În templele noastre, citea marele maestru, noi nu cunoaștem alte ranguri decît acelea ce despart virtuțile de viciu. Ferește-te să faci vreo deosebire, care ne-ar putea știrbi egalitatea. Sări în ajutorul fratelui, oricine ar fi să fie, povățuiește pe cel rătăcit, ridică pe cel căzut și nu nutri niciodată față de un frate ură sau dușmănie. Fii prietenos și binevoitor, trezește în inimile tuturora flacăra virtuții. Împarte-ți fericirea cu aproapele, iar pizma să nu-ți tulbure niciodată această bucurie curată.

Iartă dușmanului tău și nu te răzbuna decît făcîndu-i bine. Împlinind în felul acesta legea supremă, îți vei regăsi calea trecutei tale măreții, pierdute din vechime", încheie marele maestru și, ridicîndu-se, îl îmbrățișă pe Pierre și-l sărută.

Pierre, cu lacrimi de bucurie în ochi, se uita în jurul lui și nu știa ce să răspundă la felicitările și la reînnoirea cunoștinței cu cei care-l înconjurau. Nu mai știa pe cine cunoscuse și pe cine nu. Dar în toți oamenii aceștia el vedea doar niște frați, cu care ardea de nerăbdare să pornească la lucru.

Marele maestru bătu cu ciocanul; se așezară cu toții la locurile lor, și un frate citi un îndemn la smerenie.

După asta, marele maestru dispuse să se împlinească ultimul ritual, și înaltul demnitar, care purta denumirea de paznic al trunchiului de caritate, trecu pe la fiecare dintre frați. Pierre ar fi voit să subscrie la trunchiul de caritate toți banii pe care îi avea la el, dar, de teamă să nu se creadă că o face din trufie, subscrise o sumă la fel cu ceilalți.

Şedinţa luase sfîrşit. Ajuns acasă, lui Pierre i se păru că se întorcea dintr-o călătorie lungă, care durase zeci de ani, în timpul căreia se preschimbase cu totul, uitîndu-şi vechile obiceiuri de viaţă şi vechile preocupări.

V

A DOUA ZI DUPĂ PRIMIREA sa în lojă, Pierre, singur acasă, citea o carte şi se străduia să pătrundă înţelesul unui pătrat, ale cărui laturi simbolizau una pe Dumnezeu, alta lumea psihică, a treia lumea fizică, iar a patra lumea psiho-fizico-divină. Din cînd în cînd îşi ridica ochii de pe carte şi de pe pătrat şi închipuirea lui făurea un plan de viaţă nouă. În ajun, la lojă, i se spusese că împăratului îi ajunsese la ureche un zvon despre afacerea cu duelul şi că ar fi mai cuminte din partea lui să se ţină departe de Petersburg o vreme. Pierre plănuia să plece la moşiile lui din sud, să-şi vadă acolo de ţăranii săi. Se gîndea cu bucurie la această viaţă nouă cînd, pe neaşteptate, se pomeni că intră în cameră prinţul Vasili.

— Dragul meu, ce te-ai apucat să faci la Moscova ? De ce te-ai certat cu Liolia, *mon cher* ? Ai fost indus în eroare, îi spuse prinţul Vasili, de cum păşi pragul. Sînt la curent cu tot ce te pot încredinţa că Hélène e nevinovată faţă de tine ca Christos faţă de iudei.

Pierre voi să răspundă, dar prinţul Vasili îl întrerupse.

— Şi de ce nu mi te-ai adresat de-a dreptul mie, ca unui prieten ? Ştiu tot, te înţeleg, zise el. Te-ai purtat aşa cum se poartă un om care ţine la onoarea lui ; te-ai cam pripit, poate, dar să trecem peste asta. Nu uita, însă, în ce situaţie o pui pe Hélène şi pe mine faţă de o lume-ntreagă, şi faţă de curte chiar, spuse el, coborînd vocea. Ea la Moscova, tu aici ! Nu uita, dragul meu, adăugă el, apucîndu-i mîna şi trăgîndu-i-o în jos, nu poate fi la mijloc decît o neînţelegere ; cred că-ţi dai singur seama de asta. Hai, scrie-i chiar acum, cu mine, o scrisoare ; ea va veni numaidecît aici şi totul se va lămuri ; altminteri, ţi-o spun limpede, dragul meu, s-ar putea foarte uşor să ai neplăceri !

Prinţul Vasili se uită cu înţeles la Pierre.

— Mi s-a spus din sursă vrednică de încredere că împărăteasa mamă se interesează în chipul cel mai viu de toată această afacere. Ştii că e foarte binevoitoare faţă de Hélène.

Pierre era pe cale să spună şi el ceva, dar, pe de o parte, prinţul Vasili nu-i dădea răgaz, pe de altă parte îi venea greu să-i răspundă socrului său pe tonul categoric de refuz şi de frondă, la care era hotărît în primul moment. În afară de aceasta îi stăruiau în minte cuvintele din statutul masonic : „Fii prietenos şi binevoitor". Se încrunta, roşea, se ridica şi se lăsa din nou pe scaun, căznindu-se să se hotărască a face lucrul cel mai greu din viaţa lui şi care-l costa totdeauna mari sforţări : să spună cuiva în faţă lucruri neplăcute şi, în special, să-i spună acelui om, oricine ar fi el, altceva decît ceea ce aştepta acesta de la dînsul. Era atît de deprins să se supună tonului de sfidătoare încredere în sine al prinţului Vasili, încît simţea că nici de această dată nu va avea tăria să i se împotrivească ; dar mai simţea că de ceea ce avea să spună în clipa asta atîrna toată soarta lui viitoare : va continua să meargă pe drumul cel vechi, bătut pînă atunci, sau va apuca altă cale, aceea pe care i-o înfăţişaseră atît de atrăgător masonii şi prin care era pe deplin încredinţat că va renaşte la o viaţă nouă.

— Hai, dragul meu, rosti cu ton glumeţ prinţul Vasili, spune-mi „da" şi o să-i scriu eu ; pe urmă vom tăia viţelul cel mai gras. Dar n-apucă prinţul Vasili să-şi sfîrşească gluma, că Pierre, cu o expresie de furie pe faţă, care-l făcea să semene cu tatăl său, rosti aproape şoptit, fără să se uite în ochii celui cu care vorbea :

— Prinţe, nu v-am chemat ; plecaţi, vă rog, de aici, plecaţi ! Se repezi şi-i deschise uşa. Plecaţi ! repetă el, fără să-şi creadă singur urechilor, bucuros de zăpăceala şi teama ce se întipăriseră pe faţa prinţului Vasili.

— Ce-i cu tine ? Eşti bolnav ?

— Plecaţi ! mai repetă o dată Pierre şi glasul îi tremură. Prinţul Vasili n-avu încotro şi trebui să plece fără altă explicaţie.

După o săptămînă, Pierre, luîndu-şi rămas-bun de la noii săi prieteni masoni, cărora le lăsă sume mari de bani

pentru trunchiul de caritate, plecă la moşiile lui. Noii săi fraţi îi dădură pentru Kiev şi Odesa scrisori către masonii de acolo şi-i făgăduiră să-i scrie şi să-l îndrumeze prin scris pe noua lui cale.

VI

AFACEREA PIERRE-DOLOHOV fu muşamalizată şi, cu toată severitatea ţarului faţă de dueluri, nu avu de suferit nici unul din cei doi adversari şi nici martorii lor. Dar istoria cu duelul confirmată prin despărţirea lui Pierre de soţie, se răspîndi în societate. Pierre, care fusese privit cu indulgenţă şi binevoitoare îngăduinţă cînd nu era decît un fiu nelegitim, pe care-l linguşeau şi-l proslăveau toţi cînd devenise cea mai strălucită „partidă" din întreg imperiul rus, scăzuse foarte mult în ochii societăţii cînd, după căsătoria sa, fetele de măritat şi mamele lor nu mai aveau ce aştepta de la el, cu atît mai mult, cu cît el nu se pricepea şi nici nu ţinea să-şi cîştige bunăvoinţa societăţii. Acum toţi îl socoteau singurul vinovat de ceea ce se întîmplase şi-l vorbeau de rău ca pe un om nebun de gelozie, stăpînit de aceleaşi accese de furie sîngeroasă ca şi tatăl său. Şi cînd, după plecarea lui Pierre, Hélène se înapoie la Petersburg, toţi cunoscuţii o primiră nu numai cu toată dragostea, ci şi cu o consideraţie plină de respect pentru nefericirea ei. Ori de cîte ori venea vorba de bărbatul ei, Hélène îşi lua un aer demn, pe care ea, cu tactul ce o caracteriza, şi-l însuşise, cu toate că nu-i pătrundea înţelesul. Acest aer demn ţinea să exprime hotărîrea ei de a suporta, fără a se plînge, nefericirea ce o lovise şi să arate că bărbatul ei nu era decît crucea pe care i-o sortise Dumnezeu s-o poarte. Prinţul Vasili îşi arăta mai deschis părerea. Cînd aducea vorba cineva de Pierre, ridica din umeri şi, arătînd cu mîna la frunte, spunea :

— *Un cerveau fêlé, je le disais toujours.* [1]

— Am susţinut cea dintîi, zicea Anna Pavlovna, am spus-o numaidecît, de atunci şi înaintea tuturor (ţinea mult la această întîietate), că Pierre e un tînăr fără minte,

[1] Un ţicnit, am spus-o totdeauna.

pervertit de ideile deşănţate ale veacului. Am spus-o încă de atunci cînd, abia sosit din străinătate, îi cucerise pe toţi ; vă amintiţi, desigur, de seara aceea cînd făcea pe Marat la mine în casă ? Iată unde a ajuns ! Eu de pe atunci am fost împotriva căsătoriei acesteia şi am prorocit tot ce avea să se întîmple...

Anna Pavlovna continua, după obiceiul de altădată, să dea în zilele ei libere seratele acelea, pe care numai ea avea darul să le organizeze ca şi înainte, serate la care lua parte *„la crème de la véritable bonne société, la fine fleur de l'essence intellectuelle de la société de Pétersbourg"* [1], cum se exprima ea însăşi. În afară de precizia măiastră cu care-şi alegea invitaţii, seratele Annei Pavlovna se mai distingeau şi prin grija ce o avea de fiecare dată de a prezenta invitaţilor ei cîte o figură nouă, interesantă şi, în afară de asta, prin faptul că nicăieri ca la aceste serate nu se înregistra mai clar şi mai hotărît temperatura politică la care se ridica starea de spirit a legitimiştilor de la curtea din Petersburg.

Spre sfîrşitul anului 1806, cînd ajunseseră la Petersburg tristele veşti despre nimicirea armatelor prusace la Jena şi Auerstadt de către Napoleon şi despre capitularea celor mai multe dintre cetăţile germane, cînd trupele ruseşti intraseră în Prusia şi începuse cel de-al doilea război cu Napoleon, Anna Pavlovna organiză din nou la ea acasă o serată. *„La crème de la véritable bonne société* [2] erau în acea seară încîntătoare şi nefericita Hélène, părăsită de bărbatul ei, Mortemart şi încîntătorul prinţ Ippolit, abia sosit de la Viena, precum şi doi diplomaţi, mătuşica, şi un tînăr care fusese prezentat în salon sub simpla denumire de *un homme de beaucoup de mérite* [3], o domnişoară de onoare de curînd numită, împreună cu mama ei, şi alte cîteva persoane mai puţin importante.

Persoana pe care Anna Pavlovna o servea în seara aceea drept trufanda musafirilor ei era Boris Drubeţkoi, care tocmai venise în calitate de curier de la armatele din Prusia şi era aghiotantul unui personagiu foarte sus-pus.

---

[1] ...„crema adevăratei bune societăţi, floarea fină a esenţei intelectuale a societăţii petersburgheze..."

[2] „Crema adevăratei bune societăţi..."

[3] ...un om cu mari calităţi...

Termometrul politic arăta societății aflate la această serată următoarele : oricît s-ar strădui suveranii și comandanții de armate din Europa să-l încurajeze pe Bonaparte, pentru ca să-mi creeze *mie*, și în general *nouă*, neplăceri și supărări, părerea noastră asupra lui Bonaparte nu se va schimba. Nu vom înceta să arătăm pe față felul nostru de a vedea lucrurile și vom spune regelui Prusiei și celorlalți : „Cu atît mai rău pentru voi. *Tu l'as voulu, Georges Dandin.* [1] Asta-i tot ce vă putem spune". Iată ce arăta termometrul politic la serata Annei Pavlovna. Cînd Boris, care trebuia servit musafirilor, își făcu intrarea în salon, aproape toți invitații erau adunați și discuția, sub îndrumarea Annei Pavlovna, ajunsese la relațiile diplomatice cu Austria și la speranțele ce se puteau pune într-o asemenea alianță.

Boris, maturizat, proaspăt și rumen, îmbrăcat într-o elegantă uniformă de aghiotant, intră cu dezinvoltură în salon și fu condus, așa cum se cuvenea, s-o salute întîi pe mătușica, apoi adus la loc în cercul celorlalți invitați.

Anna Pavlovna îi întinse mîna ei uscățivă ca să i-o sărute și-i prezentă apoi persoanele pe care nu le cunoștea, caracterizîndu-i-le pe fiecare în șoaptă.

— *Le prince Hyppolite Kouraguine — charmant jeune homme. M-r. Kroug, chargé d'affaires de Copenhague — un esprit profond,* apoi pur și simplu : *M-r. Shittoff, un homme de beaucoup de mérite* [2] — pentru cel cunoscut numai sub această formulă.

Boris izbutise, datorită grijii Annei Mihailovna, propriilor sale gusturi și caracterului său tenace, să-și creeze o poziție cît se poate de avantajoasă în această perioadă a serviciului său. Era aghiotantul unei persoane foarte suspuse, avea o foarte importantă misiune în Prusia, de unde tocmai sosea în calitate de curier. Își însușise pe deplin disciplina, neprevăzută de regulamente, care îi plăcuse atunci la Olmütz, după care un sublocotenent poate avea o situație incomparabil superioară unui general, și după care, pentru a face carieră, nu se cereau eforturi, muncă,

[1] Singur ți-ai făcut-o, George Dandin (citat din comedia cu același nume, de Molière).

[2] Prințul Ippolit Kuraghin — un tînăr încîntător. Domnul Krug, însărcinat cu afaceri din Copenhaga — un spirit de mare profunzime... Domnul Șitov, un om cu merite deosebite...

acte de vitejie sau de străduinţă, ci numai arta de a şti să cîştigi favoarea acelora care împart recompensele. Şi adesea se mira el însuşi de succesele sale rapide şi de faptul că alţii nu puteau înţelege acest lucru. Ca urmare a acestei descoperiri, întregul său fel de viaţă, toate legăturile cu cunoscuţii de pînă atunci, toate planurile lui de viitor se schimbară cu desăvîrşire. Nu era defel bogat, dar îşi cheltuia ultimii bani ca să se îmbrace mai bine decît toţi ceilalţi ; s-ar fi lipsit mai curînd de orice plăceri decît să-şi permită să se urce într-o trăsură urîtă, sau să se arate într-o uniformă învechită pe străzile Petersburgului. Nu intra în legături şi nu-şi căuta cunoştinţe decît printre persoanele mai sus-puse decît el, şi care-i puteau fi deci de folos. Îi plăcea Petersburgul şi dispreţuia Moscova. Amintirea casei contelui Rostov şi a dragostei lui copilăreşti pentru Natașa îi era neplăcută şi, de la plecarea lui în armată, nu mai dăduse o dată măcar pe la Rostovi. În salonul Annei Pavlovna, a cărui frecventare echivala în mintea lui cu o importantă avansare în grad, îşi înţelese numaidecît rolul şi-i lăsă Annei Pavlovna grija de a se folosi pe deplin de ceea ce-i părea ei vrednic de interes în persoana lui, mărginindu-se să observe cu atenţie fiecare figură nouă şi să cîntărească foloasele ce le-ar putea trage şi posibilităţile de a se apropia de fiecare. Se aşeză la locul ce i se indică, lîngă frumoasa Hélène, şi urmări conversaţia celorlalţi.

— *„Vienne trouve les bases du traité proposé tellement hors d'atteinte, qu'on ne saurait y parvenir même par une continuité de succès les plus brillants, et elle met en doute les moyens qui pourraient nous les procurer." C'est le phrase authentique du cabinet de Vienne,* [1] spuse însărcinatul cu afaceri danez.

— *C'est le doute qui est flatteur !* obiectă cu un zîmbet fin *l'homme à l'esprit profond.* [2]

— *Il faut distinguer entre le cabinet de Vienne et l'Empereur d'Autriche,* interveni Mortemart. *L'Empereur*

[1] „Viena consideră că prevederile de bază ale tratatului propus sînt în asemenea măsură greu de realizat, încît nu s-ar putea îndeplini nici chiar printr-o continuitate de succese din cele mai strălucite ; ea se îndoieşte de mijloacele care ni le-ar putea asigura." Este fraza autentică a cabinetului din Viena...

[2] Măgulitoare îndoială !... omul cu spirit profund.

d'Autriche n'a jamais pu penser à une chose pareille, ce n'est que le cabinet qui le dit. [1]

— *Eh, mon cher vicomte,* observă Anna Pavlovna, *l'Urope* (nu se ştia de ce ea pronunţa *l'Urope*, ca o subtilitate deosebită a limbii franceze, pe care şi-o putea, în sfîrşit, permite atunci cînd vorbea cu un francez), *l'Urope ne sera jamais notre alliée sincère.* [2]

După asta, pentru a-i da lui Boris prilej să intervină în discuţie, Anna Pavlovna aduse vorba de vitejia şi tăria de caracter a regelui Prusiei.

Boris, aşteptînd momentul să-şi spună şi el părerea, asculta cu atenţie ce spunea fiecare, dar, totodată, îşi aruncă în cîteva rînduri ochii spre frumoasa lui vecină, Hélène, care, zîmbitoare, îşi încrucişă de mai multe ori privirile cu ale frumosului şi tînărului aghiotant.

În chipul cel mai firesc, cum se discuta poziţia Prusiei, Anna Pavlovna îl rugă pe Boris să istorisească peripeţiile călătoriei sale la Glogau şi starea în care găsise el armata prusacă. Boris povesti pe îndelete, într-o franceză curată şi curgătoare, cîteva episoade deosebit de interesante cu privire la armată şi la curte, străduindu-se cu multă grijă, tot timpul cît povesti, să lase deoparte orice părere personală asupra faptelor înfăţişate. Un timp, Boris izbutise să fixeze atenţia întregii societăţi, şi Anna Pavlovna simţea că trufandaua pe care le-o oferise în seara aceea invitaţilor săi fusese pe placul tuturor. Dintre toţi, Hélène arăta cel mai viu interes pentru cele povestite de Boris. De cîteva ori îi ceru amănunte în legătură cu călătoria lui şi părea că e foarte curioasă să se edifice asupra armatei prusiene. Cum încheie Boris, ea îi şi adresă cuvîntul, cu obişnuitul zîmbet pe buze :

— *Il faut absolument que vous veniez me voir,* [3] îi spuse ea pe un ton care dădea a înţelege că, din anumite motive care lui nu-i puteau fi cunoscute, vizita aceasta era absolut necesară. *Mardi entre les 8 et 9 heures. Vous me ferez grand plaisir.* [4]

---

[1] Trebuie să facem o distincţie între cabinetul din Viena şi împăratul Austriei... Împăratul Austriei nu s-ar fi putut gîndi niciodată la asemenea lucru, numai cabinetul lui a putut susţine aceasta.

[2] Ei, dragul meu viconte... Europa nu va fi niciodată aliata noastră sinceră.

[3] Trebuie neapărat să veniţi să mă vedeţi...

[4] Marţi, între orele opt şi nouă. Îmi veţi face mare plăcere.

Boris făgădui să răspundă invitației și era pe cale să înceapă o conversație numai cu Hélène, cînd Anna Pavlovna îl chemă, sub pretext că mătușica vrea să-i asculte povestirea.

— Îl cunoști, cred, pe bărbatul ei ? întrebă Anna Pavlovna, închizînd ochii și arătînd spre Hélène cu un gest de compătimire. Ah, e o femeie atît de nefericită și atît de încîntătoare ! Să nu-i pomenești de el, te rog, să nu-i pomenești. Suferă mult, mult de tot !

VII

CÎND BORIS ȘI ANNA PAVLOVNA se întoarseră în cercul invitaților, prințul Ippolit dădea tonul discuției. Afundat într-un fotoliu, el se săltă puțin, ca să spună :

— *Le Roi de Prusse !* [1] și, spunînd asta, rîse. Toți își îndreptară privirile spre el : *Le Roi de Prusse ?* întrebă Ippolit, rîzînd iar, și se afundă din nou grav și calm, în fotoliu. Anna Pavlovna așteptă cîteva clipe, dar cum Ippolit, hotărît, părea că nu mai vrea să continue, începu ea să povestească cum sceleratul de Bonaparte răpise la Potsdam sabia lui Frederic cel Mare.

— *C'est l'épée de Frédéric le Grand, que je...* [2] începuse ea, dar Ippolit îi tăie vorba :

— *Le Roi de Prusse...* și, iarăși, de îndată ce simți atîntite asupră-și privirile tuturor, se scuză și tăcu. Anna Pavlovna se încruntă. Mortemart, prietenul lui Ippolit, se întoarse deodată spre el :

— *Vayons, à qui en avez vous avec votre Roi de Prusse ?* [3]

Ippolit rîse și parcă se rușină de rîsul lui.

— *Non, ce n'est rien, je voulais dire seulement...* [4] (ținea să repete o glumă auzită la Viena și pe care se pregătise toată seara s-o plaseze). *Je voulais dire seulement que nous avons tort de faire la guerre pour le Roi de Prusse.* [5]

---

[1] Regele Prusiei !

[2] Sabia lui Frederic cel Mare, pe care eu.

[3] Ei bine, și ce vrei dumneata cu regele Prusiei ?

[4] Nu, nimic voiam numai să spun...

[5] Voiam numai să spun că rău facem luptînd pentru regele Prusiei.

Boris rîse prudent, în aşa fel, încît zîmbetul să-i poată fi interpretat şi ca zeflemisire şi ca efect al reuşitei glumei, după chipul în care avea să fie primită: Toţi rîseră.

— *Il est très mauvais votre jeu de mots, très spirituel, mais injuste,* observă Anna Pavlovna, ameninţîndu-l cu degetul ei zbîrcit. *Nous ne faisons pas la guerre pour le Roi de Prusse, mais pour les bons principes. Ah, le méchant, ce prince Hyppolite !* [1]

Discuţia nu se mai potoli toată seara, învîrtindu-se cu predilecţie în jurul chestiunilor politice, şi se însufleţi şi mai mult spre sfîrşit, cînd veni vorba de decoraţiile acordate de suveran.

— Dacă anul trecut N. N. a primit tabachera cu portret, întrebă *l'homme à l'esprit profond,* de ce nu ar putea primi şi S.S. aceeaşi distincţie ?

— *Je vous demande pardon, une tabatière avec le portrait de l'Empereur est une récompense, mais point une distinction,* preciză diplomatul, *un cadeau plutôt.* [2]

— *Il y eut plutôt des antécédents, je vous citerai Schwarzenberg.* [3]

— *C'est impossible,* [4] interveni un altul.

— Pariem. *Le grand cordon, c'est différent...* [5]

Cînd toţi se ridicară să plece, Hélène, care vorbise foarte puţin toată seara, îi aminti din nou lui Boris pe un ton uşor, amabil, dar stăruitor, că-l aşteaptă marţi la ea.

— Ţin foarte mult să vii, spuse ea zîmbind şi se uită la Anna Pavlovna, care-i încuviinţă dorinţa, schiţînd zîmbetul acela trist ce-i însoţea cuvintele de cîte ori vorbea de augusta ei protectoare. S-ar fi putut crede că în seara aceea anumite amănunte din povestirea lui Boris în legătură cu armata prusacă îi stîrniseră Hélènei dorinţa de a-l vedea şi că ea îi promitea să-i lămurească motivele acestei dorinţi, la vizita pe care avea să i-o facă marţi.

---

[1] Jocul dumitale de cuvinte e foarte spiritual, dar e plin de răutate şi nedrept... Noi nu luptăm pentru regele Prusiei, ci pentru principiile sănătoase. O, ce răutăcios şi prinţul Ippolit !

[2] Iertaţi-mă, vă rog, o tabacheră cu portretul împăratului poate fi o recompensă, dar niciodată o distincţie... e mai curînd un dar.

[3] Şi au tot fost antecedente, Schwarzenberg, de exemplu.

[4] Imposibil...

[5] ...Marele cordon e altceva...

Prezentîndu-se marți seara în somptuosul salon al Hélènei, Boris nu primi nici un fel de lămurire asupra motivului pentru care fusese atît de stăruitor invitat. Erau acolo și alți oaspeți, și contesa vorbi destul de puțin cu dînsul ; abia la plecare, cînd el îi sărută mîna, ea, drept răspuns, îi spuse pe neașteptate, mai mult în șoaptă, fără să mai zîmbească după obicei, ceea ce la ea părea ciudat :

— *Venez demain dîner... le soir. Il faut que vous veninez... Venez.* [1]

În cursul ședерii sale la Petersburg, Boris ajunse un obișnuit al casei contesei Bezuhov.

VIII

RĂZBOIUL SE ÎNTEȚEA și teatrul luptelor se apropia de granițele Rusiei. Pretutindeni nu se auzeau decît blesteme la adresa lui Bonaparte, dușmanul neamului omenesc. În sate se mobilizau ostașii și se făceau recrutări noi, iar de pe teatrul de război soseau tot felul de știri, ca de obicei, mincinoase și, în consecință, interpretate în fel și chip.

Viața bătrînului prinț Bolkonski, a prințului Andrei și a prințesei Maria se schimbase mult de la 1805 încoace.

În 1806, bătrînul prinț fusese numit printre cei opt comandanți teritoriali ai miliției populare, însărcinați cu operațiile de încorporare pe tot cuprinsul Rusiei. Bătrînul prinț, deși slăbit de vîrstă, slăbiciune ce se făcuse simțită cu deosebire în vremea cît își crezuse fiul mort, socotise că n-are dreptul să se dea în lături de la o slujbă în care îl numise însuși împăratul și acest nou tărîm de activitate care i se deschidea îl însufleța și-i dădea puteri noi. Se ducea mereu în inspecție în cele trei gubernii ce-i fuseseră încredințate, își îndeplinea îndatoririle cu o exactitate riguroasă, pînă la pedanterie, se purta sever pînă la cruzime cu subalternii și se amesteca în cele mai mici amănunte ale serviciului. Prințesa Maria încetase de a mai lua lecții de matematici cu tatăl ei și numai dimineața mai intra în cabinetul tatălui însoțită de doică, împreună cu micuțul prinț Nikolai (cum îi spunea bunicul),

[1] Veniți mîine la masă... seara. Trebuie să veniți... Veniți.

cînd bătrînul prinţ se întîmpla să fie acasă. Micul prinţ Nikolai locuia împreună cu doica sa şi cu Savişna — dădaca — în apartamentul defunctei prinţese, iar prinţesa Maria îşi petrecea cea mai mare parte din zi lîngă copil, ţinîndu-i, pe cît era în stare, loc de mamă. *Mademoiselle* Bourienne părea şi ea că iubeşte cu pasiune băieţelul, şi prinţesa Maria îi lăsa adeseori prietenei sale plăcerea de a dădăci *îngeraşul* (cum îşi numea ea nepotul) şi de a se juca cu el.

Lîngă altarul bisericii din Lîsîe Gorî, deasupra mormîntului prinţesei Liza, era acum o capelă, şi în capelă familia pusese un monument de marmoră, adus din Italia, care înfăţişa un înger cu aripile desfăcute, gata să se înalţe la cer. Îngerul avea buza de sus puţin ridicată, ca şi cum ar fi fost gata să zîmbească şi, într-un rînd, ieşind din capelă, prinţul Andrei şi prinţesa Maria îşi împărtăşiră impresia că faţa îngerului acestuia amintea de chipul răposatei. Dar, ceea ce era şi mai ciudat, lucru pe care prinţul Andrei nu-l mărturisi surorii sale, era că în expresia pe care artistul o dăduse întîmplător îngerului, el citea aceleaşi cuvinte de blîndă dojană, pe care le citise atunci pe faţa soţiei sale moarte : „Ah, de ce mi-aţi făcut asta ?“...

Curînd după întoarcerea prinţului Andrei, bătrînul prinţ îi făcu fiului său parte de averea ce i se cuvenea, şi-i dădu marea moşie Bogucearovo, aflată la patruzeci de verste de Lîsîe Gorî. Parte din pricina amintirilor triste legate pentru el de Lîsîe Gorî, parte pentru că nu totdeauna era în stare să suporte caracterul tatălui său, parte şi pentru că simţea nevoia de singurătate, prinţul Andrei se mută la Bogucearovo, începu să-şi clădească acolo o locuinţă şi să-şi petreacă în ea cea mai mare parte din vreme.

După bătălia de la Austerlitz, prinţul Andrei hotărîse cu toată tăria să renunţe la cariera armelor, şi cînd războiul reîncepu şi toţi fură obligaţi să se înroleze, el nu mai intră în serviciul activ, ci primi un post sub ordinele tatălui său, ajutîndu-l la încorporarea rezerviştilor. Tatăl şi fiul păreau că-şi schimbaseră rolurile după campania din 1805. Bătrînul prinţ, însufleţit de activitatea sa, nu aştepta decît bine de la campania ce începuse ; prinţul Andrei, dimpotrivă, neluînd parte la război şi ascunzînd

în suflet regretul că nu ia parte, nu prevedea decît înfrîngeri.

În ziua de 26 februarie 1807, bătrînul prinţ plecă în inspecţie, în district. Prinţul Andrei, aşa cum se întîmpla de cele mai multe ori cînd tatăl său lipsea, rămase la Lîsîe Gorî. Era a patra zi de cînd micului Nikoluşka nu-i mergea bine cu sănătatea. Vizitiii, care-l duseseră pe bătrînul prinţ în oraş, aduseseră de acolo prinţului Andrei hîrtii şi diferite scrisori.

Valetul, cu scrisorile în mînă, negăsindu-l pe tînărul prinţ în biroul lui, îl căută în apartamentul prinţesei Maria, dar nici acolo nu era. I se spuse că se află în odaia copilului.

— Luminăţie, vă caută Petruşa cu nişte hîrtii, îi spuse una din fetele din casă prinţului Andrei, care şedea pe un scăunel de copil şi, încruntat, cu mîini tremurătoare, turna dintr-o sticluţă picături într-un păhărel umplut pînă la jumătate cu apă.

— Ce este ? întrebă el supărat şi, mîna cu sticluţa tremurîndu-i mai tare, turnă în păhărel picături mai multe decît era doza. Vărsă doctoria pe jos şi mai ceru o dată apă. O slujnică îi turnă din nou în păhărel.

În odaie erau un pătuţ, două cufere, două fotolii, o masă şi o măsuţă de copil cu un scăunel, cel pe care şedea prinţul Andrei. Ferestrele erau acoperite cu perdele grele, iar pe masă ardea o lumînare pusă după un caiet de note muzicale cu scoarţe tari, ca lumina ei să nu ajungă la pătuţul copilului.

— Dragul meu, spuse către fratele ei prinţesa Maria, care stătea lîngă pat, mai bine aşteptăm... mai tîrziu...

— Te rog lasă-mă-n pace, spui numai prostii ; ai tot aşteptat şi iată unde-am ajuns, răspunse prinţul Andrei mînios, dar pe şoptite, vizibil pornit să-şi înţepe sora.

— Dragul meu, zău, mai bine să nu-l trezeşti ; abia a adormit, spuse cu glas rugător prinţesa.

Prinţul Andrei se ridică şi se apropie de pătuţ în vîrful picioarelor, cu păhărelul în mînă.

— Zici să nu-l mai trezim ? întrebă el, nehotărît.

— Cum crezi ! Adică... asta e părerea mea... dar cum crezi tu, răspunse prinţesa Maria, care părea că se sfieşte şi că-i e ruşine de părerea ei care triumfase. Arătă apoi spre fata care-i chema în şoaptă fratele.

Era a doua noapte de cînd nu dormeau, nici ea, nici el, veghindu-l pe micuțul care avea fierbințeli și ardea ca jarul. În tot acest timp, neîncrezîndu-se de ajuns în medicul casei și așteptînd altul, după care trimiseseră la oraș, încercaseră cînd un leac, cînd altul. Istoviți de nesomn și îngrijorați, își vărsau necazul unul asupra celuilalt, se învinovățeau reciproc și se certau.

— A sosit Petrușa cu hîrtii de la tatăl dumneavoastră, șopti slujnica. Prințul Andrei ieși.

— Ei, ce vrei ? întrebă el supărat și, după ce ascultă ceea ce îi comunica tatăl său prin vizitiu, luă plicurile și scrisoarea pe care i le întindea acesta și se înapoie în odaia copilului.

— Ei, cum îi mai este ? întrebă el.

— Tot așa ; dar mai așteaptă, pentru Dumnezeu. Karl Ivanîci spune totdeauna că somnul e leacul cel mai de preț, șopti prințesa Maria, oftînd. Prințul Andrei se apropie de copil și-i puse mîna pe căpșor. Ardea.

— Mai slăbiți-mă cu Karl Ivanîci al vostru ! Luă păhărelul cu picăturile diluate în apă și se apropie iar de pătuț.

— André, nu face asta ! se rugă prințesa Maria.

Dar el se încruntă la ea, mînios și îndurerat, și se aplecă asupra copilului cu paharul în mînă.

— Eu vreau să i-o dăm ! spuse el. Dă-i-o tu, te rog.

Prințesa Maria ridică din umeri, dar luă resemnată păhărelul și, chemînd dădaca, încercă să dea copilului doctoria. Micuțul începu să scîncească și să se înece. Prințul Andrei se încruntă, se luă cu mîinile de cap și ieși din odaie ca să se așeze pe canapea, în odaia vecină.

Avea în mînă scrisorile. Le desfăcu mașinal și începu să le citească. Hîrtia albastră, cu scrisul mare, prelung, al bătrînului prinț, care folosea pe alocuri prescurtări, îi vestea următoarele :

„Chiar în clipa de față, am primit printr-un curier o știre cu totul îmbucurătoare, numai de-ar fi adevărat ! Benigsen a repurtat o victorie, deplină, se pare, asupra lui Napoleon, la Eylau. La Petersburg se umflă toți în pene, iar decorațiile curg, cu nemiluita, în armată. Cu toate că e neamț, îl felicit. Comandantul de la Korcevo, un oarecare Handrikov, nu pot pricepe ce face : nici pînă acum nu mi-a trimis suplimentul de proviant și de oameni. Repede-te îndată pînă la el și spune-i că-i tai capul

dacă într-o săptămînă nu am totul aici. Despre bătălia de la Preussisch-Eylau am mai primit veşti şi de la Petenka, mi-a scris, a luat şi el parte — totul este adevărat. Cînd nu-şi vîră nasul cine nu se cade să-şi vîre nasul, pînă şi un neamţ îl bate pe Buonaparte. Se spune că fuge în mare dezordine. Vezi, repede-te fără zăbavă la Korcevo şi execută-mi ordinele !"

Prinţul Andrei oftă şi desfăcu alt plic. Erau două foiţe acoperite cu scrisul mărunt al lui Bilibin. Le împături fără să le citească şi străbătu din nou cu ochii scrisoarea tatălui său, care se încheia cu cuvintele : „Vezi, repede-te fără zăbavă la Korcevo şi execută-mi ordinele !"

„Ba, să am iertare, nu mă duc pînă nu se îndreaptă copilul", îşi spuse el şi, apropiindu-se de uşă, aruncă o privire înăuntru. Prinţesa Maria era tot lîngă pătuţ şi legăna încet copilul.

„Ce lucru neplăcut îmi mai scrie ?" căuta să-şi amintească prinţul Andrei conţinutul scrisorii tatălui său. Da, victoria alor noştri asupra lui Bonaparte, care se-ntîmplă tocmai acum, cînd eu nu-s în armată. Da, da, soarta îşi bate joc de mine... ei, n-au decît, să le fie într-un ceas bun !"... şi începu să citească scrisoarea lui Bilibin, scrisă în limba franceză. O citea fără să reţină nici jumătate din ce citea, dar o citea, numai ca să pună capăt măcar cîteva clipe gîndurilor care de atîta vreme îl frămîntau, chinuindu-l, tot aceleaşi şi iar aceleaşi.

IX

BILIBIN SE GĂSEA ACUM în calitate de membru al corpului diplomatic la cartierul general al armatei şi, deşi scria în limba franceză, cu glume şi întorsături de frază franţuzeşti, descria campania cu acea îndrăzneală proprie numai ruşilor de a se autojudeca şi autoironiza. Se plîngea că faimoasa „discreţie" diplomatică îl chinuia şi spunea că era fericit să ştie că are în prinţul Andrei un corespondent de nădejde, faţă de care putea să-şi verse tot năduful ce i se adunase în suflet picătură cu picătură, cîtă vreme fusese martor la cele ce se petreceau în armată. Scrisoarea era veche, dinaintea bătăliei de la Preussisch-Eylau.

„Depuis nos grands succès d'Austerlitz vous savez, mon cher prince, scria Bilibin, que je ne quitte plus les quartiers généraux. Décidément, j'ai pris le goût de la guerre, et bien m'en a pris. Ce que j'ai vu ces trois mois est incroyable.

Je commence ab ovo. L'ennemi du genre humain, comme vous savez, s'attaque aux Prussiens. Les Prussiens sont nos fidèles alliés, qui ne nous ont trompés que trois fois depuis trois ans. Nous prenons fait et cause pour eux. Mais il se trouve que l'ennemi du genre humain ne fait nulle attention à nos beaux discours, et, avec sa manière impolie et sauvage, se jette sur les Prussiens sans leur donner le temps de finir la parade commencée, en deux tours de main les rosse à plate couture et va s'installer au palais de Potsdam.

«J'ai le plus vif désir, écrit le Roi de Prusse à Bonaparte, que V. M. soit accueillie et traitée dan mons palais d'une manière qui lui soit agréable, et c'est avec empressement que j'ai pris à cet effet toutes les mésures que les circonstances me permettaient. Puissé-je avoir réussi !» Les généraux prussiens se piquent de politesse envers les Français et mettent bas les armes aux premières sommations.

Le chef de la garnison de Glogau, avec dix mille hommes, demande au Roi de Prusse ce qu'il doit faire s'il est sommé de se rendre ?... Tout cela est positif.

Bref, espérant en imposer seulement par notre attitude militaire, il se trouve que nous voilà en guerre pour tout de bon, et ce qui est plus, en guerre sur nos frontières avec et pour le Roi de Prusse. Tout est au grand complet, il ne nous manque qu'une petite chose, c'est le général en chef. Comme il s'est trouvé que les succès d'Austerlitz auraient pu être plus décisifs, si le général en chef eut été moins jeune, on fait la revue des octogénaires et, entre Prosorofsky et Kamensky, on donne la préférence au dernier. Le général nous arrive en kibik à la manière de Souvoroff, et est accueilli avec des acclamations de joie et de triomphe.

Le 4 arrive le premier courrier de Pétersbourg. On apporte les malles dans le cabinet du maréchal qui aime à faire tout par lui-même. On m'appelle pour aider à faire le triage des lettres et prendre celles qui nous sont destinées. Le maréchal nous regarde faire et attend les

paquets qui lui sont adressés. Nous cherchons — il n'y en a point. Le maréchal devient impatient, se met lui-même à la besogne et trouve les lettres de l'Empereur pour le comte T., pour le prince V. et autres. Alors le voilà qui se met dans une de ses coléres bleues. Il jette feu et flamme contre tout le monde, s'empare des lettres, les décachète et lit celles de l'Empereur adressées à d'autres. «A, așa se poartă cu mine ! N-are încredere ! Aha, a pus să fiu urmărit ! Bine ! Ieșiți afară !» *Et il écrit le fameux ordre du jour au général Benigsen.* [1]

[1] De cînd cu marile noastre succese de la Austerlitz, știi și dumneata, dragul meu prinț... că nu mai părăsesc cartierele generale. Hotărît, am prins gust pentru război și așa îmi trebuie. Ceea ce am văzut în aceste trei luni e de necrezut.

S-o iau *ab ovo*. *Dușmanul neamului omenesc*, după cum știi, îi atacă pe prusaci. Prusacii sînt aliații noștri credincioși care nu ne-au înșelat decît de trei ori în ultimii trei ani. Noi facem tot ce putem pentru ei. Dar, ce să vezi, *dușmanul neamului omenesc* nici nu se sinchisește de frazele noastre frumoase, și cu felul său de a fi, nepoliticos și sălbatic, el se năpustește asupra prusacilor fără a-i lăsa măcar să-și termine prada începută, îi bate măr cît ai clipi din ochi și se instalează la palatul Potsdam.

„Nutresc cea mai vie dorință, îi scrie regele Prusiei lui Bonaparte, ca Majestatea-voastră să fie primită și tratată în palatul meu așa ca totul să-i fie pe plac și cu mare rîvnă am luat în acest scop toate măsurile pe care circumstanțele mi le îngăduiau. Numai de aș fi reușit ! Generalii prusaci fac mare caz de politețea lor față de francezi și depun armele la primele somații.

Comandantul garnizoanei Glogau, ce dispune de zece mii de oameni, îl întreabă pe Regele Prusiei ce trebuie să facă dacă e somat să se predea... Toate acestea sînt lucruri absolut verificate.

Pe scurt, tot nădăjduind să ne impunem numai prin atitudinea noastră militară, iată-ne de-a binelea în război, în război la frontierele noastre *cu și pentru Regele Prusiei*. Avem tot ce ne trebuie, doar o nimica toată ne lipsește — un comandant suprem. Cum s-a văzut că succesele de la Austerlitz ar fi putut fi mai decisive dacă am fi avut un comandant suprem ceva mai copt, acum sînt trecuți în revistă octogenarii și, între Prozorovski și Kamenski, e preferat cel din urmă. Generalul ne sosește în chibitcă ca pe vremea lui Suvorov și este întîmpinat cu aclamații de bucurie și de triumf.

În ziua de 4 sosește primul curier de la Petersburg. Valizele sînt transportate în cabinetul mareșalului, căruia îi place să facă el însuși totul. Sînt chemat ca să ajut la trierea scrisorilor și să le iau pe cele ce ne sînt destinate. Mareșalul stă și se uită la noi, așteptînd plicurile ce-i sînt adresate. Căutăm noi ce căutăm — dar nici pomeneală. Mareșalul devine nerăbdător, se pune el însuși pe treabă și găsește scrisorile Împăratului pentru contele T., pentru prințul V. și alții. Și atunci se face vînăt de furie : tună și fulgeră împotriva tuturor, pune mîna pe scrisori, le desface și le citește pe cele ale Împăratului adresate altora. Apoi scrie faimosul ordin de zi către generalul Benigsen.

«Sînt rănit şi nu pot să încalec, prin urmare nu pot nici să comand armata. Dumneata ţi-ai adus corpul de armată înfrînt, ce-a mai rămas din el adică, la Pultusk : aici el este descoperit, fără lemne şi fără furaje, aşa că trebuie să ne îngrijim de toate acestea şi, după cum aţi raportat ieri chiar dumneavoastră contelui Bukshoewden, trebuie să ne gîndim la o retragere spre graniţa noastră, ceea ce veţi executa chiar astăzi.»

«După atîtea drumuri cîte am bătut, *écrit-il à l'Empereur,* [1] m-am ales cu o nouă rosătură de şa care, pe lîngă cele vechi, mă împiedică cu desăvîrşire să încalec şi să comand o armată atît de importantă, din care cauză am predat comanda generalului imediat inferior mie, contele Bukshoewden, încredinţîndu-i serviciile respective şi tot ce ţine de ele şi sfătuindu-l, dacă rămîne fără hrană, să se retragă cît poate mai mult înăuntrul Prusiei, căci hrană nu mai e decît pentru o zi, şi în unele regimente nu mai e deloc, după cum m-au informat comandanţii de divizie Ostermann şi Sedmoreţki, iar mujicilor li s-a luat tot ce aveau. Cît despre mine, pînă la însănătoşire voi rămîne în spitalul din Ostrolenka. În privinţa numărului celor care zac acolo, aduc la augusta voastră cunoştinţă, printr-un raport special, că dacă armata mai zăboveşte în condiţiile actuale de bivuacare încă cincisprezece zile, pînă la primăvară nu ne va mai rămîne nici un om sănătos.

Îngăduiţi să se retragă la ţară bătrînul care, oricum, şi-a pierdut gloria, fiindcă n-a putut împlini marele şi slăvitul destin pentru care a fost ales. Preamilostiva învoire o voi aştepta aici, la spital, ca să nu joc rolul de *furier* în loc de *comandant* în faţa armatei. Plecarea mea din armată nu va pricinui nici cea mai mică vîlvă, căci doar nu pleacă decît *un orb* din armată. Oameni ca mine sînt mii şi mii în Rusia.»

Le maréchal se fâche contre l'Empereur et nous punit tous ; n'est-ce pas que c'est logique !

Voilà le premier acte. Aux suivants, l'intérêt et le ridicule montent, comme de raison. Après le départ du maréchal, il se trouve que nous sommes en vue de l'ennemi, et qu'il faut livrer bataille. Boukshoewden est général en chef par droit d'ancienneté mais le général

[1] ...scrie el împăratului...

Benigsen n'est pas de cet avis ; d'autant plus qu'il est lui, avec son corps, en vue de l'ennemi, et qu'il veut profiter de l'occasion d'une bataille, «aus eigener Hand», comme disent les Allemands. Il la donne. C'est la bataille de Poultouske, qui est censée être une grande victoire, mais qui, à mon avis, ne l'est pas du tout. Nous autres pékins avons, comme vous savez, une très villaine habitude de décider du gain ou de la perte d'une bataille. Celui qui s'est retiré après la bataille, l'a perdue, voilà ce que nous disons, et à ce titre nous avons perdu la bataille de Poultousk. Bref, nous nous retirons après la bataille, mais nous envoyons un courier à Pétersbourg, qui porte les nouvelles d'une victoire et le général ne cède pas le commandement en chef à Boukshoewden, espérant recevoir de Pétersbourg, en reconnaissance de sa victoire, le titre de général en chef. Pendant cet interrègne, nous commençons un plan de manoeuvres excessivement interessant et original. Notre but ne consiste pas, comme il devrait l'être, à éviter ou à attaquer l'ennemi ; mais uniquement à éviter le général Boukshoewden, qui, par droit d'ancienneté, serait notre chef. Nous poursuivons ce but avec tant d'énergie, que même en passant une rivière qui n'est pas guéable, nous brûlons les ponts pour nous séparer de notre ennemi, qui, pour le moment n'est pas Bonaparte, mais Boukshoewden. Le général Boukshoewden a manqué d'être attaqué et pris par des forces ennemies supérieures, à cause d'une de nos belles manoeuvres qui nous sauvait de lui. Boukshoewden nous poursuit — nous filons. À peine passe-t-il de notre côté de la rivière, que nous repassons de l'autre. A la fin, notre ennemi Boukshoewden nous attrappe et s'attaque à nous. Les deux généraux se fâchent. Il y a même une provocation en duel de la part de Boukshoewden et une attaque d'épilepsie de la part de Benigsen. Mais, au moment critique, le courrier, qui porte la nouvelle de notre victoire de Poultousk, nous apporte de Pétersbourg notre nomination de général en chef, et le premier ennemi, Boukshoewden, est enfoncé : nous pouvons penser au second, à Bonaparte. Mais ne voilà-t-il pas qu'à ce moment se lève devant nous un troisième ennemi, c'est la pravoslavnica *oştire qui demande à grands cris du pain, de la viande, des souchary, du foin — que sais-je ! Les magasins sont vides, les chemins impraticables. La* pravoslavnica *se met à la maraude, et d'une*

manière dont la dernière campagne ne peut vous donner la moindre idée. La moitié des régiments forme des troupes libres, qui parcourent la contrée en mettant tout à feu et à sang. Les habitants sont ruinés de fond en comble, les hôpitaux regorgent de malades, et la disette est partout. Deus fois le quartier général a été attaqué par des troupes de maraudeurs et le général en chef a été obligé lui-même de demander un bataillon pour les chasser. Dans une de ces attaques on m'a emporté ma malle vide et ma robe de chambre. L'Empereur veut donner le droit à tous les chefs de divisions de fusiller les maraudeurs, mais je crains fort que cela n'oblige une moitié de l'armée de fusiller l'autre." [1]

---

[1] Mareşalul se supără pe Împărat şi ne pedepseşte pe noi toţi ; nu e aşa că e logic !

Cam acesta ar fi actul întîi. În cele următoare, interesul şi ridicolul sporesc, aşa cum se şi cuvine. După plecarea mareşalului, ne trezim că sîntem în văzul duşmanului şi că trebuie să dăm bătălia. Lui Bukshoewden îi revine comanda supremă ca fiind cel mai vechi, dar iată că generalul Benigsen nu e de aceeaşi părere ; cu atît mai mult, cu cît el şi corpul lui de armată se află în văzul duşmanului şi că el ar vrea să profite de ocazia unei bătălii *„aus eigener Hand"* cum spune neamţul. De aceea o şi dă : e bătălia de la Pultusk, considerată drept o mare victorie, dar care, după părerea mea, nu e nici pe departe. Noi ăştia, ţivilii, avem, după cum ştii, prostul obicei de a hotărî dacă o bătălie e cîştigată sau pierdută. Cel care se retrage după bătălie, a pierdut-o, spunem noi — şi dacă-i aşa, atunci am pierdut bătălia de la Pultusk. Pe scurt, ne retragem după bătălie, dar trimitem un curier la Petersburg, care duce vestea unei victorii, iar generalul nu-i cedează lui Bukshoewden comanda, sperînd să primească de la Petersburg, drept răsplată a victoriei, titlul de comandant suprem. În timpul acestui *interregn* noi începem să aplicăm un plan de manevre extrem de interesant şi de original. Acum scopul nostru nu mai e, aşa cum ar trebui să fie, de a evita sau de a ataca duşmanul, ci numai şi numai de a evita pe generalul Bukshoewden care, după vechimea lui în grad, ar trebui să ne fie comandant. Urmărim acest scop cu atîta energie, încît chiar cînd trecem un rîu ce nu poate fi trecut prin vad, dăm foc podurilor pentru a ne îndepărta de inamic, care, pentru moment, nu e Bonaparte, ci Bukshoewden. Generalul Bukshoewden a fost pe punctul de a fi atacat şi prins de forţele duşmane superioare, din cauza uneia din frumoasele noastre manevre menite să ne depărteze de el. Bukshoewden ne urmăreşte — noi o ştergem. Nu trece el bine un rîu pe acelaşi mal cu noi, că noi îl şi trecem îndărăt. În cele din urmă, duşmanul nostru Bukshoewden ne prinde şi ne atacă. Cei doi generali se supără. Are loc chiar o provocare la duel din partea lui Bukshoewden şi un atac de epilepsie din partea lui Benigsen. Dar, în momentul cel mai critic, curierul care a adus vestea victoriei noastre de la Pultusk,

Prințul Andrei parcurse la început scrisoarea doar din ochi, dar în curînd, pe măsură ce citea, cele ce-i comunica Bilibin (deși știa în ce măsură putea să-l creadă) îl interesau din ce în ce mai mult. Ajuns la pasajul acesta, mototoli scrisoarea și o aruncă. Nu ceea ce citise în ea îl supărase, ci faptul că viața de acolo, străină de el, putea să-l tulbure. Închise ochii, se frecă pe frunte cu mîna, ca și cum ar fi vrut să îndepărteze orice preocupare în legătură cu cele citite, și trase cu urechea la ce se petrecea în odaia copilului. Deodată, i se păru că de dincolo de ușă se aude un zgomot ciudat. Frica puse stăpînire pe el ; se temu să nu i se fi întîmplat ceva copilului în timpul cît citise scrisoarea. Se apropie în vîrful picioarelor de ușa odăii și o deschise.

În clipa cînd intră, văzu că dădaca, speriată, ascundea ceva de el și că prințesa Maria nu mai era lîngă pătuț.

— Dragul meu, i se păru că aude din spatele lui șoapta deznădăjduită a prințesei Maria. Așa cum se întîmplă adesea după nopți lungi de veghe și emoții prelungite, o teamă nebună îl cuprinse ; îi trecu prin cap că micuțul murise. Tot ce vedea și auzea i se părea doar o confirmare a acestei temeri.

„Totul s-a sfîrșit", își zise el, și o sudoare rece îi îmbroboni fruntea. Se apropie de pătuț disperat, încredințat că-l va găsi gol și că dădaca ascunsese trupul mort al

---

ne aduce de la Petersburg numirea comandantului nostru suprem și astfel inamicul nostru numărul unu, Bukshoewden, e înfrînt : acum ne putem gîndi și la cel de-al doilea, la Bonaparte. Dar ce să vezi ? Tocmai atunci se ridică în fața noastră un al treilea dușman : e *pravoslavnica oștire* care cere în gura mare pîine, carne, pesmeți, fîn — și mai știu eu ce ! Dar depozitele sînt goale și drumurile de nefolosit. *Pravoslavnica* se pune pe jaf și pe un jaf de care ultima campanie nu-ți poate da cea mai mică idee. Jumătate din regimente formează trupe fără căpătîi, care se pun să cutreiere ținutul, trecînd totul prin foc și sabie. Locuitorii sînt la sapă de lemn, spitalele ticsite de bolnavi și pretutindeni foamete. De două ori cartierul general a fost atacat de bande de jefuitori și comandantul suprem s-a văzut silit el însuși să ceară un batalion pentru a-i goni. Cu prilejul unuia dintre aceste atacuri, mi s-a furat valiza (goală) și halatul. Împăratul vrea să dea tuturor comandanților de divizii dreptul de a-i împușca pe tîlhari, dar mă tem că aceasta va obliga jumătate din armată să împuște cealaltă jumătate.

copilului. Trase perdelele şi mult timp ochii săi speriaţi, rătăciţi, nu putură distinge copilul. În sfîrşit, îl văzu. Băieţaşul, rumen, cu braţele şi picioarele desfăcute, se întinsese de-a curmezişul pătucului, lăsîndu-şi capul jos, lîngă pernă, şi în somn buzele lui mici parcă sugeau ; respira regulat.

Văzîndu-şi băiatul, prinţul Andrei se bucură atîta, de parcă l-ar fi pierdut şi-l regăsea. Se aplecă şi, aşa cum îl învăţase soră-sa, încercă să constate, lipindu-şi buzele de faţa lui, dacă are sau nu febră. Fruntea gingaşă a micuţului era jilavă ; îi puse mîna pe cap : şi părul îi era ud, atît de tare asudase. Nu numai că nu murise, dar se vedea acum limpede că şi criza trecuse şi că era pe cale de vindecare. Îi venea să îmbrăţişeze, să strîngă la piept, să sărute făptura asta mică, plăpîndă dar nu îndrăznea s-o facă. Stătea aplecat asupra copilului şi nu-şi lua ochii de la capul, mînuţele şi picioruşele, ale căror forme se ghiceau prin învelitoare. În preajmă-i se auzi un foşnet şi sub pologul pătuţului se arătă o umbră. El nu se uită cine era şi nu-şi dezlipi ochii de pe chipul copilului, lacom să-i audă respiraţia regulată. Umbra era a prinţesei Maria, care se apropiase cu paşi neauziţi de pătuţ, ridicase pologul şi îl lăsase la loc în urma ei. Fratele ei, fără să o vadă, o ghici şi-i întinse mîna. Ea i-o luă şi i-o strînse.

— E asudat, spuse prinţul Andrei.

— Veneam să ţi-o spun.

Copilul se mişcă uşor în somn ; zîmbi şi-şi frecă lin fruntea de pernă.

Prinţul Andrei se uită la sora sa. În semiîntunericul de sub polog, ochii ei strălucitori sclipeau şi mai tare decît de obicei, scăldaţi în lacrimi de bucurie. Prinţesa Maria se întinse spre fratele ei şi-l sărută, ţinîndu-se cu mîinile uşurel de pologul pătucului. Îşi făcură unul altuia semn să tacă şi mai rămaseră un timp în lumina slabă de sub polog, ca şi cum n-ar fi vrut să se despartă de lumea asta mică, înăuntrul căreia ei trei se simţeau izolaţi de tot restul universului. Prinţul Andrei fu cel dintîi care se smulse de lîngă pătuţ, zburlindu-şi părul de perdeaua pologului : „Da, numai el mi-a mai rămas !“ îşi spuse în gînd şi oftă.

X

CURÎND DUPĂ INTRAREA SA în frăţia masonilor, Pierre plecă în gubernia Kiev, unde avea cei mai mulţi iobagi, ducînd cu sine îndrumări scrise cu privire la felul cum trebuia să-şi desfăşoare acţiunile de binefacere pe moşiile sale.

Ajuns la Kiev, chemă la administraţia domeniilor lui pe toţi vătafii şi le explică intenţiile şi dorinţele sale. Le spuse că se vor lua nemijlocit măsuri pentru eliberarea tuturor ţăranilor iobagi şi că, pînă atunci, ţăranii să nu mai fie împovăraţi de munci, că femeile şi copiii nu trebuie să mai fie scoşi la lucru, că ţăranilor trebuie să li se dea ajutoare, că pedepsele trebuiesc folosite cu scopul de a îndrepta pe om şi în nici un caz nu sînt admise cele corporale şi că pe fiecare moşie trebuiesc înfiinţate spitale, aziluri şi şcoli. O parte dintre vătafi (erau acolo şi simpli logofeţi care abia dacă-şi puteau scrie numele) ascultau înspăimîntaţi, crezînd că înţelesul vorbelor acestora nu putea fi altul decît că tînărul conte îşi arăta astfel nemulţumirea faţă de proasta lor administraţie şi de furtişagurile lor ; alţii, după ce le trecu frica dintîi, făcură haz pe seama cuvintelor sale rostite cu stîngăcie, cum nu mai auziseră pînă atunci ; mai erau şi unii, a treia categorie, care găsiră o mulţumire în a asculta cum le vorbeşte stăpînul ; iar alţii cîţiva, a patra categorie, cei mai isteţi, printre care şi administratorul principal, înţeleseră după discursul acesta cam cum vor trebui să se poarte pe viitor cu stăpînul lor, ca să-şi poată atinge scopul.

Administratorul principal se arătă însufleţit de o mare înţelegere pentru aceste intenţii ale lui Pierre, dar îi atrase atenţia că, pe lîngă aceste mari reforme, ar fi neapărat nevoie să se mai ocupe îndeobşte şi de treburile moşiilor, care nu prea mergeau strălucit.

Cu toată averea sa imensă de conte Bezuhov, care de cînd intrase pe mîna lui îi aducea, pe cît se spunea, un venit anual de cinci sute de mii de ruble, Pierre se simţea mult mai puţin bogat decît pe vremea cînd îşi primea regulat cele zece mii de ruble ale lui de la răposatul conte. În linii generale, el îşi făcea despre buget cam următoarea imagine : circa optzeci de mii de ruble se plăteau, pentru toate proprietăţile, Consiliului tutelar ; întreţinerea

proprietății de lîngă Moscova, a casei de la Moscova și a prințeselor costa cam treizeci de mii de ruble ; vreo cincisprezece mii se duceau pentru pensii și tot atît pentru instituții de binefacere ; pentru întreținerea contesei se trimiteau o sută cincizeci de mii ; procente la datorii se plăteau vreo șaptezeci de mii ; aproximativ zece mii costase în ultimii doi ani construcția unei biserici începute ; restul, cam o sută de mii de ruble, se cheltuiau nici el singur nu știa cum, și nu era an aproape în care să nu fie nevoit a se împrumuta. Pe lîngă acestea, în fiecare an, administratorul principal îi scria, ba de vreun incendiu, ba de o secetă, ba de nevoile de reparații la ateliere și fabrici. Astfel că prima sarcină care îi revenea lui Pierre era tocmai aceea pentru care avea mai puțin decît pentru orice altceva pe lume aplicație și pregătire : grija afacerilor.

Pierre *lucra* zilnic cu administratorul principal. Își dădea seama însă că ceea ce lucra el nu ducea mai departe nici cu un pas treburile. Simțea că așa-zisul lui lucru n-avea nici o legătură cu gospodărirea propriu-zisă, că treburile tot încurcate rămîneau și că nu depindea de el să le facă să meargă mai bine. Pe de o parte, administratorul principal îi înfățișa situația sub cea mai neprielnică lumină, arătîndu-i lui Pierre necesitatea de a plăti înainte de toate datoriile și de a spori numărul brațelor de muncă din pricina noilor lucrări, ceea ce Pierre nu admitea ; pe de altă parte, Pierre cerea să se treacă numaidecît la eliberarea iobagilor, la care administratorul opunea necesitatea de a plăti mai întîi datoria către Consiliul tutelar, așa că îndeplinirea grabnică a dorinței contelui nu era cu putință.

Administratorul nu spunea că eliberarea iobagilor e un lucru cu totul imposibil ; ca să poată fi însă îndeplinit, el propunea vînzarea pădurilor din gubernia Kostroma, vînzarea pămînturilor din sud și din Crimeea. Dar toate aceste operații administratorul avea grijă să le prezinte ca fiind legate de procese atît de complicate, de ridicări de sechestre, de petiții, rezoluții ș.a.m.d., încît Pierre se zăpăcea și nu mai putea răspunde decît : „Da, da, așa să faci !“

Nu avea hotărîrea omului practic, care să-i dea putința să se apuce fără zăbavă de lucru, și de aceea nu-i plăcea să se ocupe de gospodărie, ci se străduia doar să

se prefacă, de ochii administratorului, preocupat de toate treburile acestea. Administratorul își dădea la rîndul său toată osteneala să treacă în fața contelui drept un om conștient că treburile acestea, care stăpînului îi vor aduce numai foloase, lui îi vor cășuna numai bătaie de cap.

În Kiev, oraș mare, Pierre își găsi cunoscuți ; cei care nu-l cunoșteau se grăbiră să-i facă cunoștință și să salute cordial, în noul-sosit, pe marele bogătaș și pe cel mai de vază proprietar din toată gubernia. Ispitele, legate de slăbiciunea pe care și-o recunoscuse și la primirea sa în lojă ca fiind cea mai de căpetenie, începură să-l hărțuiască atît de nemilos, încît Pierre nu li se mai putu împotrivi. Din nou, zile după zile, săptămîni și luni din viață, Pierre și le pierdu ocupat numai cu serate, mese, zaiafeturi și baluri, care nu-i mai dădeau răgaz să se dezmeticească, întocmai ca pe vremuri la Petersburg. În locul vieții noi pe care nădăjduise s-o ducă, Pierre își petrecea viața ca și pînă atunci, numai că în alt decor.

Din cele trei prescripții masonice, își dădea seama bine că pe aceea care recomanda masonului să fie o pildă de viață morală n-o putuse îndeplini și că, din cele șapte virtuți, îi lipseau cu desăvîrșire două : bunele moravuri și dragostea de moarte. Se mîngîia însă cu faptul că împlinea altă prescripție : însănătoșirea neamului omenesc și că putea dovedi alte virtuți : iubirea aproapelui, și mai ales, dărnicia.

În primăvara anului 1807, Pierre hotărî să se întoarcă la Petersburg. În drum avea de gînd să treacă pe la toate proprietățile sale și să se convingă personal ce anume se îndeplinise din tot ce poruncise el și să vadă în ce stare se aflau acum oamenii pe care Dumnezeu i-i încredințase și pe care se străduia să-i fericească.

Administratorul principal, care vedea toate reformele tînărului conte ca pe niște aiureli păgubitoare nu numai pentru el și pentru conte, dar chiar și pentru țărani, era destul de viclean ca să facă unele concesii. Continuînd să prezinte acțiunea de eliberare a țăranilor ca fiind cu neputință de dus la capăt, dispusese construirea de mari clădiri pentru școli, spitale și azile pe fiecare moșie, și organizase, pretutindeni pe unde urma să treacă stăpînul său, primiri, nu dintr-acelea solemne și pompoase, care să nu-i placă lui Pierre, ci cu caracter religios, procesiuni de recunoștință, cu icoane, cu pîine și sare, adică tocmai

așa cum — pe cît își cunoștea el stăpînul — trebuiau să fie ca să-l impresioneze și să-l amăgească.

Primăvara din părțile de miazăzi ale țării, călătoria tihnită și singurătatea zilelor cînd străbătea iute drumuri în trăsura sa vieneză, avură o înrîurire binefăcătoare asupra lui Pierre. Moșiile, pe la care pînă atunci nici nu dăduse, erau una mai frumoasă decît cealaltă ; țăranii păreau pretutindeni trăiți în belșug și arătau o recunoștință mișcătoare față de toate binefacerile de care aveau parte. Pretutindeni i se făceau primiri care, deși îl puneau în încurcătură, îl bucurau totuși în adîncul sufletului. Într-un loc, mujicii îi ieșiră înainte cu pîine și sare și cu icoana sfinților Petru și Pavel, cerîndu-i îngăduința ca, în cinstea sfinților hramului său și în semn de dragoste și de mulțumire pentru binefacerile ce-i covîrșeau, să ridice pe socoteala lor un nou altar bisericii. În altă parte îl întîmpinară femei cu prunci la sîn, mulțumindu-i pentru că le scutise de munci grele. Pe a treia moșie îl primi preotul cu crucea în mînă, înconjurat de copiii pe care, din bunătatea contelui, îi învăța azbuchea și religia. Pe toate proprietățile sale, Pierre văzu cu ochii ridicîndu-se clădiri de piatră, unele gata, altele încă în lucru, toate după același plan și destinate spitalelor, școlilor, azilelor, care în scurtă vreme trebuiau să se deschidă. Pretutindeni, Pierre nu avu de citit din partea administratorilor decît condici cu numărul zilelor de clacă reduse față de trecut și ascultă mișcătoarele vorbe de recunoștință ale delegațiilor de țărani, gătiți cu caftane albastre.

Numai că Pierre nu știa că, acolo unde-i ieșiseră înainte cu pîine și sare și-i ceruseră voie să ridice un altar sfinților Petru și Pavel, era în fiecare an un tîrg de vară, un iarmaroc, tocmai de sfîntul Petru ; că la altar se începuse demult lucrul, pe cheltuiala mujicilor bogați din sat, aceiași care îl întîmpinaseră, și că nouă zecimi din mujicii localnici erau săraci lipiți pămîntului. Nu știa că scutirea de corvezi a femeilor cu copii sugaci, poruncită de el, nu le folosea, fiindcă munceau acum mult mai greu la ele acasă. Nu știa nici că preotul, care-i ieșise întru întîmpinare cu crucea în mînă, îi împovăra pe mujici cu dări în folosul său, că părinții își dăduseră plîngînd copiii

la învățătură și că și-i răscumpăraseră pe urmă pe bani grei. Nu știa că acele clădiri de piatră, prevăzute în plan, erau ridicate cu brațele oamenilor săi și nu făceau decît să sporească numărul zilelor de clacă ale țăranilor, reduse numai pe hîrtie. Nu știa că acolo unde administratorul, potrivit dorinței sale, îi arătase în condici micșorarea cu o treime a obrocului, boierescul sporise cu jumătate. De asta și rămase Pierre încîntat de călătoria pe moșiile sale, de asta reveni la dispoziția filantropică cu care plecase din Petersburg și de asta îi scria fratelui său îndrumător, cum îl numea el pe marele maestru, scrisori entuziaste.

„Ce ușor e, ce puține sforțări ne trebuiesc pentru a face atît de mult bine, își zicea Pierre, și cît de puțin ne îngrijim de acest lucru !"

Era fericit de recunoștința ce i se arăta, dar se simțea stînjenit atunci cînd devenea obiectul ei. Această recunoștință îi aducea aminte cît ar fi el în stare să facă *mai mult* pentru acești oameni simpli și de omenie.

Administratorul principal, un om destul de mărginit, dar tare șiret, îl înțelegea foarte bine pe conte, om inteligent, dar naiv, și-l juca pe degete ; ajunsese să facă din el jucăria lui și, dîndu-și repede seama de efectul ce-l aveau asupra lui Pierre primirile dibaci puse la cale, începu cu și mai multă tărie să-l convingă de imposibilitatea și, mai ales, de inutilitatea eliberării țăranilor, care și așa erau pe deplin fericiți.

În străfundul tainic al sufletului său, Pierre era de acord cu administratorul că era greu să-și închipuie cineva oameni mai fericiți decît țăranii de pe moșiile sale și că, o dată liberați, Dumnezeu știe ce avea să-i mai aștepte ; dar rămînea totuși, deși nu din toată inima, la ideea lui pe care o socotea justă. Administratorul făgădui să depună toate sforțările pentru îndeplinirea voinței contelui, fiind încredințat că acesta nu numai că nu va putea niciodată controla dacă se iau toate măsurile pentru vînzarea pădurilor și a proprietăților în vederea achitării datoriei către Consiliul tutelar, dar că, de bună seamă, nici nu se va interesa vreodată și nici prin gînd nu-i va trece că toate clădirile ridicate stau goale și că țăranii dau și acuma muncă și bani, tot ceea ce dădeau și altor stăpîni, adică tot ceea ce puteau ei da.

XI

ÎNTORCÎNDU-SE DIN CĂLĂTORIA lui în sud, în cea mai fericită dispoziţie sufletească, Pierre îşi împlini vechea dorinţă de a-l vizita pe prietenul său Bolkonski, pe care nu-l mai văzuse de doi ani.

Moşia Bogucearovo era situată într-o regiune de şes, puţin atrăgătoare, cu cîmpuri întinse şi cu păduri de molifţi şi de mesteceni, tăiate pe alocuri şi pe alocuri netăiate. Curtea boierească se afla la capătul satului, întins de-a lungul drumului mare, într-un crîng de pini înalţi şi tineri, dincolo de heleşteul săpat de curînd şi umplut cu apă, pe marginile căruia iarba nu avusese încă timpul să crească.

Curtea boierească era alcătuită dintr-o ogradă cu diferite acareturi, grajduri, baie, un pavilion şi un conac boieresc de piatră, cu frontonul semicircular, încă în construcţie. În jurul casei era o grădină proaspăt răsădită. Gardul şi poarta erau noi şi trainice ; sub un şopron se vedeau două pompe de incendiu şi o saca vopsită în verde ; aleile erau drepte, podeţele trainice şi cu parmaclîcuri solide. Pecetea bunei orînduieli şi a spiritului gospodăresc era întipărită peste tot. Argaţii întîlniţi, întrebaţi de Pierre unde locuieşte prinţul, îi arătară un mic pavilion nou, chiar pe malul iazului. Bătrînul Anton, fostul *diadka*[1] al prinţului Andrei, îi dădu lui Pierre ajutor să coboare din trăsură şi-i spuse că prinţul e acasă, după care-l petrecu într-o mică săliţă curată.

Pe Pierre îl surprinse modestia casei mici, dar curate, după strălucitorul lux în care-şi văzuse ultima dată prietenul, la Petersburg. Se grăbi să intre în salonaş, în care lucrările de ştuc nu erau încă gata şi mirosea a lemn de brad, şi voi să treacă mai departe, dar Anton, mergînd în vîrful picioarelor, i-o luă repede înainte şi ciocăni la o uşă.

— Cine-i ? răsună o voce aspră, neprietenoasă.

— Avem un musafir, răspunse Anton.

— Roagă-l să aştepte ! se auzi zgomotul unui scaun dat la o parte.

---

[1] Slujitorul care îngrijea de băieţi în familiile nobile...

Pierre se apropie cu paşi repezi de uşă şi în prag se întîlni piept în piept cu prinţul Andrei, care-i ieşea înainte şi care-i păru posomorît şi îmbătrînit. Pierre îl îmbrăţişă, îşi scoase ochelarii, îl sărută pe amîndoi obrajii şi-l măsură de aproape.

— La asta nu mă aşteptam ! Sînt foarte bucuros, zise prinţul Andrei.

Pierre nu zise nimic ; se uită cu mirare la prietenul său, fără să-şi poată lua ochii de la el. Era surprins de schimbarea pe care o vedea la prinţul Andrei. Îi vorbise, ce-i drept, prieteneşte, cu zîmbetul pe buze şi pe chip, dar privirea îi era stinsă şi lipsită de viaţă şi, cu toată sforţarea lui vădită, prinţul Andrei nu-i putea reda strălucirea de voie bună şi de bucurie. Nu faptul că-şi găsi prietenul slăbit, palid şi maturizat îl uimi pe Pierre şi-l făcu să se simtă la început oarecum înstrăinat, pînă se mai obişnui, ci privirea asta, şi mai ales cuta de pe frunte, ce spunea limpede că era frămîntat de unul şi acelaşi gînd.

Aşa cum se întîmplă totdeauna cînd se revăd prietenii după un timp îndelungat, Pierre şi Andrei aveau să-şi spună fel de fel de lucruri, şi convorbirea mult timp nu putu ieşi din faza întrebărilor şi răspunsurilor scurte în legătură cu fapte, asupra cărora fiecare din ei ştia că mai aveau multe de adăugat. În sfîrşit, convorbirea începu să mai zăbovească puţin la chestiunile mai importante atinse înainte, la evenimentele ultimilor ani, la planurile lor de viitor, la călătoria lui Pierre şi la preocupările sale, la război şi la celelalte. Deprimarea şi frămîntarea, surprinse de Pierre de la început în privirea prinţului Andrei, se manifestau acum şi mai puternic în zîmbetul cu care-i asculta cuvintele, mai cu seamă atunci cînd Pierre aduse cu însufleţire şi voioşie vorba de cele petrecute şi de planurile lui de viitor. Era ca şi cum prinţul Andrei ar fi dorit, dar nu-i stătea în putinţă, să ia parte la ele. Pierre începu să-şi dea seama că nu erau la locul lor în faţa prinţului Andrei nici entuziasmul, nici visurile, nici nădejdile de fericire şi de bine. Se simţi stingherit să-i împărtăşească ideile sale noi, masonice, îndeosebi acelea care-i fuseseră confirmate şi reînnoite în cuget de ultima lui călătorie. Se reţinu, de teamă să nu pară naiv ; dar în acelaşi timp îl cuprinse o dorinţă nestăvilită de a-i arăta cît mai curînd prietenului său că era acum cu totul alt om,

cu totul alt Pierre, mai bun decît acela pe care prințul îl cunoscuse la Petersburg.

— Nu pot să-ți spun prin cîte am trecut de cînd nu ne-am văzut. Nici eu singur nu m-aș putea recunoaște.

— Da, ne-am schimbat mult, mult de tot, de atunci, răspunse prințul Andrei.

— Dar dumneata, întrebă Pierre, ce planuri ai ?

— Planuri ? repetă ironic prințul Andrei. Planurile mele ? făcu el, mirat parcă de înțelesul unui asemenea cuvînt. Cum vezi, mă instalez, clădesc, vreau să mă mut aici cu totul, pînă la anul...

Pierre se uită, tăcut și atent, la chipul îmbătrînit al lui Andrei.

— Nu, eu te întrebam... urmă Pierre, dar prințul Andrei îl întrerupse :

— Dar ce să vorbim de mine... mai bine spune-mi tu, povestește-mi călătoria ta și tot ce ai făcut tu pe moșiile tale !

Și Pierre începu să-i vorbească de tot ce realizase pe moșiile sale, silindu-se cît putu mai bine să ascundă contribuția sa personală la îmbunătățirile acestea. Prințul Andrei i-o luă de cîteva ori înainte, ca și cum tot ce spunea Pierre că făcuse ar fi fost o poveste veche, de mult știută, și de aceea nu numai că nici nu-l urmărea cu interes, dar parcă îl asculta chiar oarecum stingherit.

Pierre nu se simțea prea la largul lui și chiar începu să-l apese societatea prietenului său. Tăcu.

— Știi ce, dragul meu, spuse prințul Andrei, care se vedea că e și el încurcat și stînjenit față de musafirul său, eu aici sînt numai în trecere, am venit doar ca să supraveghez lucrările. Astăzi mă întorc la soră-mea. Am să-ți fac cunoștință cu ea. Dar parcă o cunoști, zise el, cu gîndul vădit de a-și întreține musafirul, cu care nu se mai vedea avînd ceva comun. Plecăm după-prînz. Și acum, ce zici ? Vrei să-mi vezi conacul ? Ieșiră și-și trecură vremea vorbind pînă la prînz despre noutățile politice și despre cunoștințele lor comune, ca niște oameni prea puțin apropiați unul de altul. Oarecare însuflețire și interes arătă prințul Andrei numai atunci cînd fu vorba de noul lui conac și de clădirile pe care și le ridica, dar și aici, în mijlocul discuției, în timp ce-i descria lui Pierre de pe schele viitoarea împărțire a casei, se opri deodată :

— De altfel, nu-i nimic interesant în toate asetea ; hai să stăm la masă şi s-o pornim apoi la drum.

În timpul mesei, veni vorba de căsătoria lui Pierre.

— Am fost foarte mirat cînd am auzit, mărturisi prinţul Andrei.

Pierre roşi, aşa cum roşea ori de cîte ori se pomenea de căsnicia lui, şi spuse grăbit :

— Am să-ţi spun eu odată cum s-a întîmplat. Dar să ştii că totul s-a sfîrşit, şi pentru totdeauna.

— Pentru totdeauna ? se miră prinţul Andrei. Nimic nu-i pentru totdeauna.

— Dar nu ştii poate cum s-a sfîrşit ! De duel ai auzit ?

— Da, ai trecut şi prin asta.

— De un singur lucru mulţumesc lui Dumnezeu : că nu l-am omorît pe omul acela, mai zise Pierre.

— De ce ? întrebă prinţul Andrei. A ucide un cîine turbat e chiar o faptă bună.

— Nu, nu e bine să ucizi un om, nu e drept...

— De ce nu e drept ? repetă prinţul Andrei. Ce e drept şi ce nu e drept nu-i e dat omului să judece. Oamenii s-au înşelat de cînd e lumea şi se vor înşela veşnic ; şi nu se înşală niciodată mai rău decît atunci cînd au de cîntărit ce este drept şi ce nu este.

— Nedrept este ceea ce face altuia rău, afirmă Pierre, simţind cu bucurie că, pentru întîia oară de la venirea sa, prinţul Andrei se însufleţea şi începea să vorbească, ceea ce-l făcu şi mai dornic să-i împărtăşească pricina care-l făcea să fie aşa cum era acum.

— Dar cine-ţi spune ţie ce anume e rău pentru altul ? întrebă el.

— Ce e rău ? Ce e rău ? zise Pierre. Ştim doar cu toţii ce e rău pentru fiecare din noi.

— Da, ştim, dar răul acesta, pe care-l ştiu ca fiind rău pentru mine, eu nu-l pot face altui om, spuse prinţul Andrei, însufleţindu-se tot mai mult şi încercînd să-i arate, pesemne, lui Pierre noul său fel de a vedea lucrurile. Mai departe spuse în franţuzeşte : *Je ne connais dans la vie que deux maux bien réels : c'est le remords et la maladie. Il n'est de bien que l'absence de ces maux.* [1] A trăi pentru sine, evitînd doar aceste două rele : iată toată înţelepciunea mea de astăzi.

[1] Nu ştiu să fie în viaţă decît două rele cu adevărat : remuşcarea şi boala. Nu poate fi alt bine decît absenţa acestor rele.

— Dar iubirea aproapelui, dar jertfa de sine ? spuse Pierre. Nu, nu pot fi de acord cu dumneata ! A trăi numai pentru a nu face rău, pentru a nu avea remuşcări, e prea puţin. Am dus şi eu o viaţă ca asta, am trăit numai pentru mine şi mi-am irosit viaţa. De-abia acum, cînd trăiesc, sau cel puţin îmi dau osteneala (se corectă Pierre, din modestie) să trăiesc pentru alţii, de-abia acum înţeleg fericirea de a trăi. Nu, nu sînt de acord cu dumneata şi, de altfel, nici dumneata nu crezi ceea ce spui. Prinţul Andrei se uita la Pierre tăcut şi zîmbea ironic.

— Bine, ai s-o cunoşti pe sora mea, prinţesa Maria. O să vă potriviţi de minune, spuse el. Poate că în ce te priveşte ai dreptate, continuă el după o scurtă tăcere, dar fiecare trăieşte în felul său ; tu ai trăit numai pentru tine şi zici că în felul acesta erai cît p-aci să-ţi prăpădeşti viaţa şi că n-ai aflat fericirea decît atunci cînd ai început să trăieşti pentru alţii. Iar eu am făcut experienţa contrarie. Am trăit pentru glorie. (Şi, ce e gloria ? Tot dragoste de alţii, dorinţa de a face ceva pentru ei, dorinţa de a fi lăudat de ei.) Aşadar, am trăit şi eu pentru alţii, şi nu numai că era să-mi pierd viaţa, dar chiar mi-am pierdut-o cu totul. De cînd trăiesc însă numai pentru mine, sînt mai liniştit.

— Cum aşa, cum trăieşti numai pentru tine ? întrebă Pierre, aprinzîndu-se. Dar fiul tău, dar sora ta, dar tatăl tău ?

— Ei sînt tot eu, nu alţii, spuse Andrei, dar ceilalţi, aproapele, *le prochain* [1] cum spuneţi voi, tu şi cu prinţesa Maria, sînt izvorul principal al tuturor rătăcirilor şi relelor. *Le prochain,* asta-nseamnă mujicii tăi din ţinutul Kiev, cărora vrei să le faci bine.

El se uită la Pierre ironic şi sfidător. Era limpede că-l zădăra.

— Glumeşti, răspunse Pierre, însufleţindu-se din ce în ce mai tare. Ce rătăcire, ce rău poate fi în faptul că am dorit (deşi n-am îndeplinit decît prea puţin şi destul de prost), că am dorit să fac bine şi am mai şi făcut cîte ceva ? Ce rău poate aduce faptul că nişte oameni nefericiţi, mujicii noştri, oameni la fel ca şi noi, trăind şi murind fără altă idee despre Dumnezeu şi despre adevăr decît slujbele şi rugăciunile pe care nu le înţeleg, vor învăţa să-şi însuşească mîngîietoarele credinţe în viaţa

[1] ...aproapele...

de apoi, în răsplata faptelor bune şi rele, în pacea sufletului ? Ce rău, şi ce rătăcire găseşti în faptul că, fiindu-mi atît de uşor să le dau ajutor, pun doctori şi spitale la îndemîna celor care, lipsiţi îndeobşte de ajutor, mor cu zile, şi că înfiinţez aziluri de bătrîni ? Şi nu-i oare o adevărată fericire, o fericire neîndoielnică, să dai dreptul la odihnă unui mujic sau unei femei împovărate de copii — oameni care n-au nici zi, nici noapte răgaz să-şi tragă sufletul ? continuă Pierre, grăbit şi încurcîndu-se puţin în vorbă. Asta am făcut eu, deşi modest şi în măsură neîndestulătoare ; şi nu numai că n-ai să mă poţi convinge că tot ce-am făcut nu-i bine, dar n-ai să mă poţi face să cred nici măcar că ai putea fi de altă părere. Dar, ceea ce e mai important, întări Pierre, este că eu ştiu, şi o ştiu foarte sigur, că bucuria de a face binele e singura adevărată fericire a vieţii.

— Da, dacă aşa pui problema, atunci e altceva, replică prinţul Andrei. Eu îmi construiesc o casă, sădesc o grădină, iar tu întemeiezi spitale. Şi într-un fel, şi într-altul îţi poţi găsi un mijloc de a-ţi trece timpul. Cît despre ce e drept şi ce e bine, să lăsăm să judece asta acela care ştie să judece totul, nu noi. Tu, cum văd eu, ai însă poftă de discuţii, adăugă el. Bine, fie ! Se ridicară de la masă şi ieşiră în cerdac, care ţinea loc de balcon.

— Fie, să discutăm atunci, îşi urmă prinţul Andrei gîndul. Vorbeşti de şcoli, continuă el, îndoind un deget în palmă, de poveţe şi de atîtea altele, cu alte cuvinte vrei să-l ridici, zise el, arătînd pe un mujic care, trecînd prin faţa lor, îşi scosese căciula, vrei să-l ridici din starea lui animalică şi să-i insufli cerinţe de ordin moral, dar credinţa mea este că singura fericire posibilă este fericirea animalică, de care tu vrei să-l lipseşti. Eu îl invidiez, iar tu vrei să-l aduci la starea mea, fără să-i dai mijloacele mele. În al doilea rînd, tu mai spui : să-i uşurăm munca. După mine însă, munca fizică e pentru el o necesitate, o condiţie de existenţă tot atît de imperioasă cum este pentru mine sau pentru tine munca intelectuală. Tu nu poţi să nu gîndeşti. Eu mă culc pe la trei noaptea ; mă năpădesc gîndurile şi nu pot adormi ; mă răsucesc în aşternut şi nu aţipesc pînă a doua zi dimineaţa, şi asta numai pentru că gîndesc şi nu pot face altfel, aşa cum el nu poate să nu grape ori să nu cosească ; altminteri, se duce la cîrciumă, sau se îmbolnăveşte. După cum eu n-aş putea su-

porta groaznica lui muncă fizică şi aş muri într-o săptămînă, tot aşa el n-ar putea suporta inactivitatea mea fizică, s-ar îngrăşa şi ar muri. Al treilea... ce naiba mai spuneai ?

Prinţul Andrei îşi îndoi şi al treilea deget.

— A, da, spitalele, medicamentele. Să zicem că-l loveşte damblaua şi trage să moară ; dar tu vii, îi iei sînge şi-l scapi. Va mai trăi, calicit, încă zece ani şi va fi o povară pentru toţi. Mult mai bine şi mai simplu s-ar fi încheiat pentru el totul dacă murea. Se nasc alţii ; şi-aşa sînt prea mulţi ! Cel puţin, dacă ţi-ar părea rău că pierzi în el un muncitor, aşa cum privesc eu lucrurile, dar tu vrei să-l lecuieşti doar din dragoste pentru el. Şi lui numai de asta nu-i arde. Şi apoi, ce idee să crezi că medicina a putut vreodată vindeca pe cineva ! De omorît, asta da ! rosti el, încruntîndu-se mînios şi întorcîndu-şi faţa de la Pierre.

Prinţul Andrei îşi exprima gîndurile atît de tăios şi cu atîta precizie, încît se vedea limpede că nu o dată se gîndise la asta ; vorbea repede şi cu vădită plăcere, ca un om care nu mai avusese de mult prilej să stea cu cineva de vorbă şi privirea i se aprindea tot mai mult, pe măsură ce ideile lui dădeau pe faţă mai multă deznădejde.

— Ah, e îngrozitor, îngrozitor ! exclamă Pierre. Nu pricep însă cum se mai poate trăi cu asemenea idei. Am trecut şi eu prin clipe ca astea ; nu e mult de atunci, la Moscova şi în drum spre moşii ; dar pe atuncea mă simţeam în aşa hal de abătut, încît parcă nici nu mai trăiam ; totul mă dezgusta... în primul rînd eram dezgustat de mine însumi. Cînd sînt aşa, nici nu-mi vine să mănînc, sau să mă spăl... Nu tot aşa-i şi cu dumneata ?...

— Cum să nu te speli ? E nehigienic, îi răspunse prinţul Andrei. Dimpotrivă, trebuie să cauţi să-ţi faci viaţa cît mai plăcută cu putinţă. Trăiesc şi nu sînt eu de vină că trăiesc ; aşa că ar trebui să căutăm a trăi cît mai bine cu putinţă, pînă la moarte, fără să facem nimănui vreun rău...

— Dar ce te face să ai asemenea gînduri ? Ai să înţepeneşti, n-ai să mai mişti un deget, n-ai să mai întreprinzi nimic...

— Şi aşa nu ne lasă în pace viaţa ! Aş fi foarte bucuros să pot să nu fac nimic ; dar iată, pe de o parte îţi cade pe cap cîte o însărcinare : nobilimea de aici mă-nvredniceşte cu titlul de mareşal al ei, cinste de care abia cu mare greutate m-am putut scutura. Nu-i puteam face să înţe-

leagă că nu-i în firea mea să fiu blajin şi şters cum se cere unui om în situaţia asta. Pe urmă mai e şi casa, pe care trebuie să mi-o construiesc ca să-mi am şi eu un colţ al meu unde să mă simt liniştit ! Şi acuma, ca să le pună vîrf la toate, rechiziţiile.

— De ce nu te întorci în armată ?

— După Austerlitz ! rosti prinţul Andrei posomorît. Nu, foarte mulţumesc ! Mi-am dat cuvîntul să nu mai rămîn în rîndurile armatei ruse operative, şi nu mai intru. Nici dacă ar ajunge Bonaparte aici, la Smolensk şi ar ameninţa Lîsîe Gorî, nici atunci n-aş mai intra în armata rusă. Aşadar, cum îţi spuneam ! continuă prinţul Andrei, potolindu-se. Acuma, cu rechiziţiile : tata e comandantul suprem al districtului al treilea teritorial şi singurul mijloc de a scăpa de armată este pentru mine să rămîn pe lîngă dînsul.

— Aşadar, eşti în serviciu ?

— În serviciu. Şi tăcu o clipă.

— Atunci, de ce eşti în serviciu ?

— Iată de ce. Tatăl meu e unul din cei mai de seamă oameni ai veacului său. Îmbătrîneşte, însă, şi n-aş putea spune că e crud, dar are un temperament mult prea energic. E de speriat cît de adînc i-a intrat în obişnuinţă să aibă puteri nelimitate, şi aceste puteri nelimitate i-au şi fost date acum de suveran în calitate de comandant suprem al rechiziţiilor. Acum două săptămîni, dacă soseam eu cu două ore mai tîrziu la Iuhnov, ar fi spînzurat un funcţionar, povesti prinţul Andrei, zîmbind. Mă aflu deci în armată fiindcă nimeni, afară de mine, n-are nici o influenţă asupra tatălui meu şi fiindcă pot, în felul acesta, să-l împiedic din cînd în cînd de la fapte de care mai tîrziu s-ar căi.

— Ei, vezi ? !

— Da, *mais ce n'est pas comme vous l'entendez,* [1] continuă prinţul Andrei. N-am avut şi n-am nici acum urmă de milă pentru tîlharul acela de conţopist, care şterpelise nişte cizme de la mobilizaţi ; aş fi fost chiar foarte mulţumit să-l văd spînzurat, dar mi-a fost milă de tata — adică tot de mine însumi.

Prinţul Andrei se însufleţea din ce în ce mai mult. Ochii îi ardeau febril, cît timp îşi dădu osteneala să-i

[1] ...dar nu e aşa cum crezi dumneata...

dovedească lui Pierre că în acțiunea lui nu fusese nici un fel de dorință de a face bine aproapelui.

— Iată, tu vrei să dai libertate țăranilor, continuă el. Asta-i foarte bine, dar nu pentru tine (tu, mi-nchipui că n-ai ucis în bătaie oameni și n-ai trimis pe nimeni în Siberia), și cu atît mai puțin e bine pentru țărani. Pe ei poți să-i și stîlcești în bătăi, poți să-i calci în picioare, sau să-i trimiți în Siberia, cred că e totuna pentru dînșii. În Siberia, țăranul continuă să-și ducă viața de vită cu care s-a deprins, rănile i se-nchid de la sine și e tot atît de fericit cum era și-nainte. Dar e nevoie de eliberarea țăranilor pentru cei care se prăbușesc moralmente, care adună remușcări peste remușcări și, căutînd să-și înnăbușe aceste remușcări, sfîrșesc prin a-și înăspri sufletul și ajung la prăbușire morală, din pricină că au puterea de a pedepsi pe drept și pe nedrept. Iată de cine mi-e milă și pentru cine aș dori eu eliberarea țăranilor. Poate că tu n-ai avut prilejul să vezi, dar eu am văzut oameni de treabă care, crescuți în această tradiție a puterii nelimitate, o dată cu vîrsta — cînd devin mai irascibili — se fac cruzi și brutali, își dau seama de meteahna lor, dar, neputîndu-se stăpîni, se simt din ce în ce mai nenorociți.

Prințul Andrei spuse toate acestea cu atîta însuflețire, încît Pierre își zise, fără să vrea, că gîndurile acestea îi veneau fără doar și poate de la tatăl său. Nu-i răspunse nimic.

— Așadar, iată de ce-mi pare mie rău : de demnitatea omenească, de linștea conștiinței, de puritatea ei, și nu de spinările și scăfîrliile țăranilor, pe care oricît le-ai stîlci în bătaie și le-ai rade, tot spinări vor rămîne și tot țeste.

— Nu, nu, de o mie de ori nu ! Niciodată nu voi putea fi de părerea dumitale, spuse Pierre.

XII

SEARA, PRINȚUL ANDREI și Pierre se urcară în trăsură și porniră spre Lîsîe Gorî. Prințul Andrei, uitîndu-se la Pierre, întrerupea din cînd în cînd tăcerea, manifestîndu-și buna dispoziție.

Arătîndu-i ogoarele, îi vorbea de îmbunătățirile aduse pe moșia lui.

Pierre tăcea, posomorît, răspundea monosilabic şi părea cufundat în gînduri.

Îl frămînta gîndul că prietenul său e nefericit, că e pe o cale greşită, că nu cunoaşte adevărata lumină şi că el, Pierre, trebuie să-i vină într-ajutor, să-l îndrume şi să-l pună iar pe picioare. Dar, de îndată ce-şi formula cum şi ce anume să-i vorbească, presimţea că prinţul Andrei îi va răsturna toată doctrina cu un singur cuvînt, cu un singur argument, şi se temea să înceapă, se temea să nu supună zeflemelei ceea ce avea el mai sfînt şi mai scump pe lume.

— Cum poţi gîndi aşa cum gîndeşti ? începu deodată Pierre, lăsînd capul în piept ca un taur gata să împungă. De ce gîndeşti aşa ? Dumneata n-ar trebui să gîndeşti aşa !

— Despre ce anume ? întrebă prinţul Andrei cu mirare.

— Despre viaţă, despre rosturile omului pe lume. Nu se poate ! Şi eu am gîndit tot aşa şi m-a salvat ştii ce ? Masoneria ! Nu, nu zîmbi ! Masoneria nu este, aşa cum am crezut şi eu, o sectă religioasă, bazată pe un ritual, masoneria e ceva cu mult mai desăvîrşit : este expresia unică şi cea mai înaltă a tot ce e mai bun în umanitate, a ceea ce e veşnic în om. Şi începu să-i explice prinţului Andrei masoneria, aşa cum o înţelegea el.

Îi spuse că masoneria este învăţătura creştinismului, eliberat de cătuşele statului şi ale bisericii doctrina egalităţii, a fraternităţii şi a iubirii dintre oameni.

— Numai venerabila noastră fraternitate masonică are un sens real în viaţă, tot restul nu e decît vis, spuse Pierre. Trebuie să-nţelegi, dragă prietene, că în afară de această uniune, tot restul lumii e plin de minciună şi nedreptate, şi admit că pentru un om inteligent şi bun nu mai e nimic altceva de făcut decît să-şi ducă viaţa aşa ca dumneata, dîndu-şi doar osteneala să nu dăuneze celorlalţi. Dar însuşeşte-ţi principiile noastre de bază, intră în frăţia noastră, încredinţează-mi-te şi lasă-te condus de noi, şi te vei simţi numaidecît, aşa cum m-am simţit şi eu, o verigă din marele lanţ nevăzut, al cărui început se pierde în înaltul cerului, încheie Pierre.

Prinţul Andrei tăcea, uitîndu-se drept înaintea lui, şi asculta cele ce-i spunea Pierre. În cîteva rînduri, cum huruitul trăsurii îl împiedica să audă, el îi ceru lui Pierre

să repete cuvintele care îi scăpaseră. După licărirea deosebită ce i se aprinsese în ochi şi după tăcerea prinţului Andrei, Pierre înţelesese că vorbele nu-i fuseseră zadarnice, că prinţul Andrei n-avea de gînd să-l întrerupă şi nici să rîdă de cuvintele lui.

Ajunseră la un rîu revărsat, pe care nu puteau să-l treacă decît pe un pod plutitor. Pînă să se pregătească trăsura şi caii pentru trecere, ei păşiră pe bac.

Prinţul Andrei, sprijinit în coate de parapetul bacului, privea tăcut în jos la apa care strălucea pînă departe, în razele apusului de soare.

— Ei, ce crezi despre toate astea ? întrebă Pierre. De ce taci ?

— Ce cred eu ? Te-am ascultat. Toate bune, zise prinţul Andrei. Dar tu zici : intră în frăţia noastră, şi noi îţi vom arăta scopul vieţii, şi rostul omului, şi legile ce conduc lumea. Care noi ? Nişte simpli oameni. Cum puteţi voi şti totul ? De ce numai eu singur nu pot vedea ce vedeţi voi ? Voi vedeţi cu putinţă domnia binelui şi a adevărului pe pămînt ; eu n-o văd.

Pierre îl întrerupse.

— Crezi în viaţa viitoare ? întrebă el.

— În viaţa viitoare ? repetă prinţul Andrei, dar Pierre nu-i dădu răgaz să răspundă şi luă repetarea cuvintelor lui drept un răspuns negativ, mai ales că-i cunoştea prinţului Andrei convingerile de ateu, de altădată.

— Spui că nu poţi vedea domnia binelui şi a adevărului pe pămînt. Nici eu n-am văzut-o şi nici nu poate fi văzută, dacă socotim că o dată cu viaţa noastră totul se sfîrşeşte. Pe *pămînt,* tocmai pe acest pămînt (Pierre arătă spre cîmp) nu există adevăr, totul e minciună şi răutate ; dar în univers, în întregul univers, împărăţia adevărului e o realitate ; noi, acum, sîntem copiii pămîntului, dar în veşnicie sîntem odrasle ale universului întreg. Nu simt eu, oare, în adîncul sufletului meu, că sînt o părticică din acest imens tot armonios ? Oare în această uriaşă, fără de număr, mulţime de făpturi, în care se face simţită dumnezeirea — sau forţa supremă — cum vrei să-i spui, nu simt eu că nu sînt decît o verigă, o treaptă între fiinţele inferioare şi cele superioare ? Şi dacă văd, dacă văd limpede această scară care duce de la plantă la om, atunci pentru ce-aş presupune că scara asta se sfîrşeşte cu mine şi nu duce mai departe, tot mai departe ? Simt nu numai că nu

pot să dispar, aşa cum nimic nu dispare în univers, dar şi că voi exista întotdeauna, şi că am existat de-a pururi. Simt că în afară de mine şi deasupra mea trăiesc spirite şi că nu se poate să nu existe în astă lume un adevăr.

— Da, asta-i doctrina lui Herder, spuse prinţul Andrei, dar nu asta mă poate convinge, dragul meu. Viaţa şi moartea, iată ce mă convinge ! Te convinge faptul că vezi legată o fiinţă scumpă de tine, faţă de care te-ai făcut vinovat de ceva şi nădăjduiai să te justifici (vocea începu să-i tremure şi-ntoarse capul) ; şi, dintr-o dată, făptura asta începe să sufere, se chinuieşte şi încetează de a mai exista... De ce ? Nu se poate să nu existe un răspuns ! Şi eu cred că răspunsul există !... Iată ce convinge, iată ce m-a convins, spuse prinţul Andrei.

— Ei da... ei da, desigur, încuviinţă Pierre, nu susţin şi eu acelaşi lucru ?

— Nu. Eu spun numai că de necesitatea vieţii viitoare ne conving nu argumentele, ci împrejurarea că fiinţa omenească, cu care mergi în viaţă mînă în mînă, dispare dintr-o dată *acolo în neant,* iar tu rămîi singur în faţa acestui abis şi-ţi aţinteşti ochii în străfundurile lui. Şi eu mi-am aţintit privirile-n abis...

— E totuna ! Atunci ştii că este un *acolo* şi că acolo este *cineva !* Acolo e viaţa viitoare, şi acel cineva e Dumnezeu.

Prinţul Andrei nu răspunse. Trăsura şi caii erau trecuţi de mult pe malul celălalt şi înhămaţi la loc, iar la orizont soarele asfinţise pe jumătate. Îngheţul serii aşternea pojghiţe pe apa băltoacelor înstelate, dar, spre uimirea lacheilor, a vizitiilor şi a păzitorilor podului, Pierre şi Andrei tot mai stăteau pe bac şi discutau.

— Dacă există Dumnezeu şi există viaţa viitoare, atunci există şi adevăr, şi virtute ; iar fericirea supremă a omului constă în silinţa de a le atinge. Trebuie să trăim, spuse Pierre, trebuie să iubim, trebuie să credem că trăim nu numai acum şi nu numai pe acest petec de pămînt, dar că am trăit şi că vom trăi de-a pururi, acolo, în acest tot (şi Pierre arătă spre cer). Prinţul Andrei continua să stea sprijinit cu coatele de balustrada bacului şi, ascultînd la spusele lui Pierre, nu-şi lua ochii de la sclipirile roşietice ale soarelui răsfrînt în apele albăstrii ale rîului ieşit din matcă. Pierre tăcu. Liniştea era desăvîrşită. Bacul trăsese de mult la mal doar valurile rîului îi loveau cu zgomot

slab fundul, şi prinţului Andrei i se păru că plescăitul lor acompania ca un refren vorbele lui Pierre : „E adevărat, crede".

Prinţul Andrei oftă şi se uită duios, cu ochi strălucitori, de copil, la chipul îmbujorat al lui Pierre, care stătea timid în faţa prietenului său şi-l privea cu respect.

— Ei, dacă ar fi aşa ! spuse el. Dar hai să ne urcăm în trăsură, adăugă prinţul Andrei şi, trecînd de pe bac pe mal, îşi ridică ochii la cerul spre care îi arătase Pierre ; şi, pentru întîia dată după Austerlitz, văzu iar înaltul cerului veşnic, pe care-l văzuse odinioară, pe cînd zăcea întins pe cîmpia de la Austerlitz, şi simţi, cu bucurie dureroasă, că în suflet i se trezeşte ceva de multă vreme adormit, ceva frumos, care era tot ce avea mai bun în el. Sentimentul acesta se topi de îndată ce prinţul Andrei păşi din nou pe făgaşul vieţii lui de fiecare zi ; dar acum ştia că sentimentul acesta, pe care nu era în stare să-l dezvolte, era în el viu. Întîlnirea cu Pierre a însemnat pentru prinţul Andrei o epocă în care-şi începea o nouă existenţă lăuntrică, deşi viaţa exterioară pe care o ducea era aceeaşi.

XIII

SE ÎNNOPTA CÎND PRINŢUL Andrei şi Pierre ajunseră la intrarea principală a casei din Lîsîe-Gorî. Pe cînd trăsura se apropia de casă, prinţul Andrei, zîmbind, îi atrase lui Pierre atenţia asupra forfotei ce se iscase la poarta de din dos. O bătrînă încovoiată, cu nişte desagi în spinare, şi un bărbat de statură mijlocie, îmbrăcat în negru şi cu plete lungi, văzînd trăsura care intra în curte, o zbughiră înapoi spre poartă. Două femei se luară după ei şi, toţi patru, speriaţi, întorcînd mereu capul spre trăsură, alergară spre intrarea laterală.

— Sînt „oamenii lui Dumnezeu", protejaţii Maşei, îl lămuri prinţul Andrei. Ne-au luat drept tata. Asta e singurul lucru în care ea-şi îngăduie să nu i se supună ; el a dat ordin să-i gonească, dar ea îi primeşte iar pe oamenii ăştia ciudaţi.

— Dar ce sînt aceşti „oameni ai lui Dumnezeu" ? întrebă Pierre.

Prințul Andrei nu mai apucă să-l lămurească. Le ieșiră înainte servitorii și el îi întrebă unde era tatăl său și dacă avea să vie curînd.

Bătrînul prinț era dus la oraș și-l așteptau să se întoarcă din clipă în clipă.

Prințul Andrei, după ce-l conduse pe Pierre în apartamentul totdeauna pregătit pentru el în casa bătrînului său tată, trecu singur în odaia copilului.

— Să mergem la sora mea, spuse prințul Andrei, venind înapoi la Pierre. N-am văzut-o încă nici eu ; se ascunde acum, căci stă cu „oamenii lui Dumnezeu". Treaba ei ! Are să se simtă stingherită, dar ai să-i poți vedea în sfîrșit, pe acești „oameni ai lui Dumnezeu". *C'est curieux, ma parole.* [1]

— *Qu'est-ce que c'est que* [2] „oamenii lui Dumnezeu" ? întrebă Pierre.

— Ai să vezi numaidecît...

Prințesa Maria se rușină într-adevăr cînd intrară ei și obrajii i se acoperiră de pete roșii. În odaia ei plăcută, cu icoane și candele, ședea în rînd cu ea, pe canapea, în fața unui samovar, un tinerel cu nas lung și cu plete, îmbrăcat în rasă călugărească.

În fotoliu lîngă ea ședea o bătrînică slabă și zbîrcită, cu o expresie blîndă ca de copil.

— *André, pourquoi ne pas m'avoir prévenue ?* [3] spuse prințesa Maria cu o dojană blîndă în glas, așezîndu-se în fața pelerinilor, ca o cloșcă în fața puilor.

— *Charmée de vous voir. Je suis très contente de vous voir* [4] îi spuse ea lui Pierre, în timp ce el îi săruta mîna. Îl cunoștea de copil, și prietenia lui cu Andrei ca și nefericirea încercată în căsătorie, și mai ales înfățișarea lui blîndă și deschisă, o făceau să-l simpatizeze. Își ațintise asupra lui minunații ei ochi luminoși și părea că-i spune : „Țin mult la dumneata, dar, te rog, să nu rîzi de *ai mei*". După cuvintele de bun venit, luară toți loc pe scaune.

— A, și Ivanușka e aici, spuse prințul Andrei, și arătă zîmbind spre tînărul pelerin.

— *André !* spuse rugător prințesa Maria.

---

[1] E curios, pe onoarea mea.
[2] Ce sînt acești...
[3] André, de ce nu m-ai anunțat ?...
[4] Încîntată să vă văd. Sînt foarte bucuroasă...

— *Il faut que vous sachiez que c'est une femme* [1], îi destăinui Andrei lui Pierre.

— *André, au nom de Dieu* [2], repetă prinţesa Maria.

Se vedea că atitudinea ironică a prinţului Andrei faţă de pelerini şi apărarea pe care le-o lua zadarnic prinţesa Maria erau lucruri obişnuite, de mult statornicite în relaţiile dintre frate şi soră.

— *Mais, ma bonne amie,* spuse prinţul Andrei, *vous devriez au contraire m'être reconnaissante de ce que j'explique à Pierre votre intimité avec ce jeune homme.* [3]

— *Vraiment ?* [4] spuse Pierre, îmboldit de curiozitate, uitîndu-se prin ochelari, cu interes şi fără urmă de zeflemea (fapt pentru care prinţesa Maria fu deosebit de recunoscătoare) la Ivanuşka acesta, înţelegînd de cine era vorba, se uita cu ochi şireţi cînd la unul, cînd la altul.

Prinţesa Maria se îngrijorase cu totul fără temei pentru *oamenii ei.* Aceştia nu se sfiiră cîtuşi de puţin. Bătrîna, stînd liniştită în fotoliul ei, cu privirea în pămînt, trăgea totuşi cu coada ochiului la noii-veniţi şi-şi răsturnase paharul cu fundul în sus pe farfurioară, cu bucăţica de zahăr începută lîngă el, aşteptînd să i se mai dea ceai. Ivanuşka, sorbind din farfurioară, se uita pe sub sprîncene la cei doi bărbaţi, cu ochi de femeie vicleană.

— Unde-ai fost ? La Kiev ? o întrebă prinţul Andrei pe bătrînă.

— Fost, maică, răspunse bătrîna care avea mare chef de vorbă. M-am învrednicit, chiar de ziua naşterii Domnului să mă împărtăşesc din mîna cuvioşilor părinţi cu sfintele şi cereştile taine. Acum vin de la Koliazino, maică. Mare minune s-a săvîrşit acolo...

— Şi Ivanuşka e cu dumneata ?

— Eu de unul singur umblu, milostivule, îi răspunse Ivanuşka, dîndu-şi osteneala să vorbească cu glas gros. Cu Pelagheiuşka m-am întîlnit numai în Iuhnov...

Pelagheiuşka îşi întrerupse tovarăşul. Avea poftă să povestească ea cele văzute.

— La Koliazino, maică, s-a săvîrşit o minune mare !

— Niscaiva moaşte noi ? întrebă prinţul Andrei.

---

[1] Trebuie să ştii că e o femeie...

[2] Andrei, pentru numele lui Dumnezeu...

[3] Dar, draga mea... ar trebui dimpotrivă, să-mi fii recunoscătoare că-i explic lui Pierre intimitatea ta cu tînărul acesta.

[4] Adevărat ?...

— Ajunge, Andrei, interveni prințesa Maria. Nu mai povesti, Pelagheiușko.

— Da' de ce, maică, de ce să nu povestesc ? Mi-e drag, că e om bun. Alesul lui Dumnezeu ! S-a milostivit de mine, mi-a dat zece ruble și-l țin minte. Cum m-am văzut la Kiev, numa ce-mi spuse Kiriușa, blajinul, adevărat om al lui Dumnezeu umblă desculț și iarna, și vara : ce umbli, zice, după potcoave de cai morți, du-te la Koliazino, că acolo s-a ivit o icoană făcătoare de minuni, a Preasfintei născătoare de Dumnezeu. Și cum aud eu de una ca asta, îmi și iau rămas-bun de la cuvioși și pe-aici ți-e drumul...

Toți tăceau. Numai femeia întoarsă din hagialîc vorbea domol, trăgînd cu zgomot aer în piept.

— Și n-apuc bine s-ajung, maică, că tot norodul, care dincotro-mi spunea : s-a săvîrșit minune mare. Preasfintei născătoare de Dumnezeu îi picură stropi de mir din obrăjori...

— Bine, bine, ai să povestești mai pe urmă, o întrerupse prințesa Maria, roșind.

— Dați-mi voie s-o întreb, interveni Pierre. Ai văzut cu ochii dumitale ? o întrebă el.

— Cum nu, maică, cu ochii mei, m-am învrednicit. Așa lucire era pe fața ei, ca o lumină din cer, și din obrăjorul ei, al Maicii Domnului, uite-așa picură, picură întruna stropi...

— Păi asta-i curată înșelătorie ! observă cu naivitate Pierre, care ascultase cu atenție vorbele bătrînei.

— Ah, maică, auzi-l ce-a putut rosti ! se îngrozi Pelagheiușka, uitîndu-se la prințesa Maria, ca și cum ar fi așteptat de la ea un ajutor.

— Așa păcălesc ei poporul, repetă Pierre.

— Doamne Isuse Christoase, făcu, închinîndu-se, baba. Vai, nu mai vorbi așa, măicuță ! Tot așa, iaca, era un ghinărar ; n-a crezut și a spus : „Călugării vă-nșală". Și cum a rostit asta, pe loc a și orbit. Și-n somn i s-a arătat Maica Domnului din Peciora și i-a spus : „Crede în mine și eu te voi tămădui". Și numai iaca prinde el a se ruga : „Duceți-mă, făceți-vă pomană și duceți-mă la ea !" Ce-ți spun eu e adevărul adevărat ; am văzut cu ochii mei. L-au adus pe el, pe orb, drept la sfînta icoană ; s-a apropiat de ea, a căzut în genunchi și a zis : „Dezleagă-mă, că-ți dau, zice, tot, cu ce m-a miluit țarul". Am văzut cu ochii mei, maică, iaca-așa ardea o stea pe icoană. Și ce

să-ţi spun, i-a venit la loc vederea ! Nu vorbi aşa, că-i păcat ! Te bate Dumnezeu, îi spuse ea cu dojană în glas lui Pierre.

— Dar cum de-a nimerit steaua pe icoană ? întrebă Pierre.

— Cum adică, au avansat-o pe Maica Domnului la gradul de general ? se amestecă prinţul Andrei, zîmbind.

Pelagheiuşka păli deodată şi-şi lovi palmele una de alta.

— Maică, maică, vorbeşti cu păcat, doar ai copil ! se văicări ea, şi faţa ei, din galbenă cum era, se făcu roşie-aprins. Maică, ce-ţi ieşi din gură. Iartă-l, Doamne ! Şi-şi făcu semnul crucii. Doamne, iartă-l ! Măicuţă, ce-i asta ?... o întrebă ea pe prinţesa Maria. Se ridică şi, aproape plîngînd, începu să-şi strîngă desaga. Îi era, se vede, şi groază, şi ruşine că putuse primi milă de la o casă în care se puteau rosti astfel de vorbe, şi-i părea rău că trebuia să renunţe acum la binefacerile acestei case.

— Ce plăcere găsiţi în asta ? întrebă prinţesa Maria. De ce aţi mai venit la mine ?...

— Nu, Pelagheiuşka, am glumit, căuta s-o liniştească Pierre. *Princesse, ma parole, je n-ai pas voulu l'offenser* [1], am spus şi eu numai aşa. Să nu crezi, am spus-o în glumă, îi vorbi el, zîmbindu-i cu blîndeţe, şi dorind să-şi îndrepte greşeala.

Pelagheiuşka se opri neîncrezătoare, dar pe chipul lui Pierre era atîta sinceră căinţă, iar prinţul Andrei se uita atît de blînd cînd la Pelagheiuşka, cînd la Pierre, încît bătrîna, încet-încet, se linişti.

XIV

BĂTRÎNEI ÎNTOARSE DIN hagialîc îi trecu supărarea şi, îndemnîndu-se iarăşi la vorbă, le povesti pe îndelete despre părintele Amfilohie, căruia, de sfînt ce era, îi miroseau mîinile a tămîie, şi despre felul cum nişte călugări, pe care-i cunoştea, i-au dat ei, ultima dată cînd a fost la Kiev, cheile de la peşteri, şi cum, numai cu cîţiva pesmeciori ce şi-a luat, a petrecut două zile şi două nopţi în peşterile cuvioşilor. „M-am mai rugat la unul, am mai zis cîte o rugăciune, am trecut pe urmă la altul, am mai

[1] Prinţesă, pe cuvîntul meu, n-am voit s-o jignesc...

adormit puțin și iar m-am închinat ; și era atîta liniște, măicuță, atîta har, că nu-ți mai venea să ieși de acolo, să vezi soarele lui Dumnezeu."

Pierre o asculta serios, cu atenție. Prințul Andrei ieși din odaie. În urma lui, lăsîndu-și oamenii să bea mai departe ceai, ieși și prințesa Maria, care-l conduse pe Pierre în salon.

— Ești foarte bun, îi spuse ea.

— Uite, zău că n-am avut de gînd s-o jignesc, eu înțeleg prea bine și prețuiesc foarte mult aceste sentimente.

Prințesa Maria se uită la el și-i zîmbi blînd, fără să spună nimic.

— Te cunosc de mult și te iubesc ca pe fratele meu, spuse ea. Cum îl găsești pe Andrei ? se grăbi ea să-l întrebe, ca să nu-i dea timp să răspundă ceva la cuvintele ei prietenești. Mă neliniștește foarte mult. Iarna oduce mai bine cu sănătatea, dar primăvara trecută i s-a redeschis rana, și doctorul l-a sfătuit să plece undeva să se caute. Și starea lui sufletească mă îngrijorează. El nu-i ca noi, femeile, nu' e-n caracterul lui să-și spună durerea și să plîngă ; o-nchide-n suflet. Atsăzi e vesel și entuziast. Dar asta din pricina vizitei dumitale ; rareori i se întîmplă să fie așa. Dacă l-ai putea cumva convinge să plece în străinătate ! E un om care simte nevoia să fie activ : viața asta monotonă și tihnită îl distruge. Ceilalți nu bagă de seamă, dar eu văd.

Cam prin preajma orei zece, valeții se repeziră la scară, căci se auzeau zurgălăii de la trăsura bătrînului prinț. Prințul Andrei și Pierre îi ieșiră și ei întru întîmpinare.

— Cine-i ? întrebă bătrînul prinț cînd coborî din trăsură și dădu cu ochii de Pierre.

— A ! Sînt foarte bucuros ! Sărută-mă, spuse el, aflînd cine e tînărul necunoscut.

Era bine dispus, așa că se purtă prietenos cu Pierre.

Înainte de cină, prințul Andrei, intrînd din nou în cabinetul tatălui său, îl găsi pe bătrîn discutînd aprins cu Pierre. Acesta îi demonstra că va veni o vreme în care nu vor mai fi războaie. Bătrînul îl contrazicea, zeflemisindu-l, dar fără să se supere.

— Cînd n-o mai fi în vinele oamenilor pic de sînge și li se va turna apă în loc, numai atunci nu vor mai fi

războaie. Prostii, prostii bătrînești, îi spuse el lui Pierre, bătîndu-l cu toate astea prietenos pe umăr, și se apropie de masa la care prințul Andrei, nevoind, pesemne, să se amestece în discuție, punea în ordine hîrtiile aduse de tatăl său din oraș. Bătrînul se apropie de el și începu să-i vorbească despre serviciul său.

— Mareșalul nobilimii, contele Rostov, mi-a adus numai jumătate din cîți oameni trebuia să dea. Ba, i-a mai trecut prin cap, ieșind din oraș, să mă și invite la masă ; i-am arătat eu invitație !... Ia vezi, ce-i cu asta... Ei, frate, îi spuse prințul Nikolai Andreici fiului său, bătîndu-l pe Pierre pe umăr, bun băiat e prietenul tău, mi-e drag ! Are darul de a mă stîrni. Sînt alții care-ți îndrugă lucruri inteligente și nu-i poți asculta, iar el, cu scornelile lui, izbutește să mă stîrnească pînă și pe mine, un moșneag. Ei hai, duceți-vă, duceți-vă, spuse el. Poate vin și eu să mai stau cu voi în timpul cinei. Mai vorbim cîte ceva. Vezi, fii drăguț și cu prostuța mea de prințesă Maria, îi mai strigă el lui Pierre din ușă.

Abia aici, la Lîsîe Gorî, putu Pierre să prețuiască toată trăinicia și tot farmecul prieteniei lui cu prințul Andrei. Farmecul acesta se arăta nu atît în raporturile dintre ei doi, cît în cele ale lui Pierre cu familia prințului Andrei și cu toți ai casei. Deși nu-i cunoștea mai deloc, Pierre se simți dintr-o dată prieten vechi, atît cu bătrînul și aprigul prinț, cît și cu blînda și sfioasa prințesă Maria. Îl și îndrăgiseră toți. Nu numai prințesa Maria, cîștigată de purtarea lui blîndă față de „oamenii lui Dumnezeu", îl privea cu ochi deosebit de luminoși, dar și micuțul numai de un an — prințul Nikolai, cum îl numea bunicul său — îi surîdea și venea la el în brațe. Iar Mihail Ivanîci și *mademoiselle* Bourienne zîmbeau fericiți cînd Pierre discuta cu bătrînul.

Prințul Nikolai Andreici veni la cină ; făcea asta, de bună seamă, pentru Pierre. Fu deosebit de prietenos cu el în cele două zile cît stătu Pierre la Lîsîe Gorî și-l pofti să mai vină pe la dînsul.

După plecarea lui Pierre, cînd se aflară iar împreună toți membrii familiei singuri între ei, îl judecară — așa cum se întîmplă totdeauna după vizita unui oaspete — și toți îl vorbiră cu acel prilej numai de bine, ceea ce se întîmplă destul de rar.

XV

ÎNTORCÎNDU-SE DE DATA asta din concediu, Rostov își dădu seama pentru prima oară în viață ce puternic se simțea el legat de Denisov și de regiment.

Pe cînd se apropia de regiment, Rostov încercă un sentiment asemănător cu acela care-l cuprinsese atunci cînd se apropiase de casa din strada Povarskaia. Cînd dădu cu ochii de cel dintîi husar din regimentul său, cu tunica descheiată, cînd îl văzu pe roșcovanul Dementiev, și conovețele cu caii roibi, cînd îl auzi pe Lavruška, strigînd bucuros către stăpînul său : „A venit contele !" și mai cu seamă cînd Denisov, ciufulit, sări din bordeiul unde dormea, ca să-l îmbrățișeze, iar ofițerii se strînseră în jurul lui, Rostov simți același lucru ca odinioară, cînd îl îmbrățișaseră părinții și surorile sale și cînd lacrimile de bucurie, punîndu-i-se nod în gît, îl împiedicaseră să scoată o vorbă. Regimentul era pentru el tot un cămin, la fel de drag și de scump ca și casa părintească.

După ce se prezentă comandantului de regiment și-și luă repartizarea la vechiul său escadron, după ce făcu de serviciu și se ocupă de aprovizionarea cu furaje, punîndu-se la curent cu nevoile mărunte ale regimentului, Rostov se simți din nou ostașul disciplinat, îngrădit de un cadru îngust și neschimbător, și încercă aceeași siguranță, aceeași liniște și același sentiment că e acum acasă, la locul lui, simțăminte pe care le avea și sub acoperămîntul căminului părintesc. Aici nu mai era forfota din lumea celor ce se învîrtesc fără rost, lume în care el nu-și putea găsi locul și unde se înșela adesea în alegerile ce făcea ; nu mai era nici Sonia, cu care trebuia sau nu trebuia să aibă o explicație. Nu i se mai punea problema dacă să se ducă sau să nu se ducă undeva și nu-și mai bătea capul cum să-și întrebuințeze cele douăzeci și patru de ore ale zilei, care puteau fi petrecute în atîtea feluri ; nu se mai lovea de mulțimea aceea de oameni cărora le pierdea șirul și din care nici unul nu-i era aproape și nici unul departe ; nu mai erau acele încurcate și nelămurite relații bănești cu tatăl său, nu mai era amintirea groaznică a pierderii la jocul de cărți cu Dolohov ! Aici, în regiment, totul era simplu și limpede. Întreg universul

era împărţit în două părţi inegale : una, regimentul Pavlogradski, iar cealaltă, tot restul lumii. Şi de restul acesta, lui îi păsa prea puţin. În regiment toate erau ştiute : cine era locotenent, cine căpitan, cine era bun, cine era rău, ca om şi, mai presus de toate, ca tovarăş de arme. Cantinierul îţi face credit pe termen lung, solda vine din patru în patru luni ; n-ai de ce-ţi bate capul, nici ce alege ; să te fereşti doar să faci ceva ce-ar putea fi socotit rău în regimentul Pavlogradski ; iar dacă primeşti vreo însărcinare, dă-ţi silinţa să faci ceea ce ţi s-a ordonat atît de limpede şi de precis — şi totul va fi bine.

Intrînd din nou în aceste condiţii bine determinate ale vieţii de regiment, Rostov simţi bucuria şi liniştea sufletească pe care o simte omul obosit cînd se culcă să doarmă. Îl bucura cu atît mai mult viaţa de soldat, pe care avea s-o ducă în această campanie, cu cît, după pierderea suferită la cărţi (faptă pe care, cu toate mîngîierile părinţilor, nu şi-o putea ierta), se hotărîse, pentru a-şi îndrepta greşeala, să-şi facă serviciul nu ca înainte, ci ca un militar bun, şi să fie un camarad şi un ofiţer excepţional, cu alte cuvinte un om desăvîrşit, ceea ce părea un lucru atît de greu de realizat *în lume,* şi atît de uşor la regiment.

După pierderea la cărţi, Rostov îşi mai pusese în gînd să se achite în cinci ani de datoria faţă de părinţi. Din cele zece mii de ruble ce i se trimiteau anual, se hotărî să nu ia decît două mii şi să lase la dispoziţia părinţilor restul de opt mii, pentru stingerea datoriei.

După repetate retrageri, ofensive şi lupte, la Pultusk şi la Preussisch-Eylau, armata noastră se concentra în apropiere de Bartenstein. Se aştepta sosirea suveranului şi începutul unei noi campanii.

Regimentul Pavlogradski, făcînd parte dintre unităţile armatei care făcuse campania din 1805, fusese adus înapoi în Rusia pentru refacere şi, din această pricină, nu ajunsese la timp ca să poată participa la prima fază a campaniei. Nu luptă nici la Pultusk, nici la Preussisch-Eylau, dar în a doua parte a campaniei fu încadrat în armata operativă, în detaşamentul lui Platov.

Acest detaşament acţiona independent de restul armatei. Formaţii de pavlogrădeni avuseseră în cîteva rînduri schimb de focuri cu inamicul, luaseră prizonieri şi, într-un rînd, capturaseră chiar şi trăsurile mareşalului Oudinot.

În luna aprilie, pavlogrădenii stătură cîteva săptămîni inactivi, în apropierea unui sat german părăsit şi distrus pînă-n temelii, fără să se urnească din loc.

Era moină, noroi şi frig ; dezgheţul revărsase apele şi drumurile se desfundaseră rău de tot : treceau zile de-a rîndul fără să se împartă provizii, nici pentru cai, nici pentru oameni. Cum nu se mai puteau face transporturi, oştenii se răspîndeau prin satele părăsite şi pustii, în căutare de cartofi ; dar şi cartofii începură să se găsească tot mai rar.

Nu mai era nimic de-ale mîncării, şi locuitorii fugiseră care încotro ; cei care rămăseseră pe loc erau mai rău decît cerşetorii şi de luat ceva de la ei nici nu mai putea fi vorba ; chiar şi cei mai puţin miloşi dintre soldaţi le dădeau din bruma de provizii rămase, în loc să se îndestuleze ei, luîndu-le ceva.

Regimentul Pavlogradski nu avusese în lupte alte pierderi decît doi răniţi, dar pierduse aproape jumătate din efectiv de pe urma foametei şi a bolıştelor. Prin spitale mureau atît de mulţi, încît soldaţii — suferind de friguri, sau cu umflături pricinuite de hrana proastă — îşi tîrau şi ei picioarele cum puteau în front, la rînd cu camarazii lor sănătoşi, numai să nu fie duşi la spital. O dată cu venirea primăverii, soldaţii dădură peste o plantă ieşită din pămînt fără să fi fost semănată şi aducînd cu sparanghelul, pe care o botezaseră, nu se ştie de ce, „rădăcina dulce a Maşei", şi numai ce-i vedeai că se împrăştie prin lunci şi pe ogoare, căutînd de zor rădăcina asta dulce a Maşei (care era foarte amară), dezgropînd-o cu săbiile şi mîncînd-o, fără să ţină seamă că li se ordonase să nu se atingă de buruiana asta dăunătoare. O dată cu venirea primăverii, printre soldaţi se ivi o nouă bolişte — li se umflau mîinile, picioarele şi faţa. Pricina, medicii presupuneau că este rădăcina aceasta. Dar, cu toată opreliştea, soldaţii pavlogrădeni din escadronul lui Denisov mîncau întruna „rădăcina dulce a Maşei", fiindcă era a doua săptămînă de cînd o întîlneau cu ultimii pesmeţi, care nu li se mai distribuiseră decît cîte o jumătate de funt de om, iar cartofii din ultimul transport ajunseseră degeraţi şi încolţiţi.

De o săptămînă şi mai bine hrăneau caii cu paie de pe acoperişurile caselor erau slabi din cale-afară şi, de slăbi-

ciune, nici nu le năpîrlise părul cel vechi de iarnă, tot numai smocuri încîlcite.

Cu toată mizeria asta, soldaţii şi ofiţerii trăiau la fel ca-ntotdeauna. Ca-ntotdeauna, deşi palizi şi buhavi la faţă, cu vestoanele rupte pe ei, husarii se adunau regulat în front la apel, se îngrijeau de curăţenia lor şi a cailor, a echipamentului şi a armelor, cărau, în loc de furaje, paiele de pe acoperişuri, şi se strîngeau la prînz pe lîngă cazane, de care se depărtau apoi flămînzi, făcîndu-şi de glumă pe seama hranei proaste şi a foamei lor. Ca întotdeauna, în orele în care n-aveau program, soldaţii aprindeau focuri, la care se pîrleau stînd goi şi fumau sau alegeau cîţiva cartofi încolţiţi şi mucegăiţi pe care îi coceau, istorisind sau stînd şi ascultînd întîmplări din campaniile lui Potiomkin şi Suvorov, sau poveşti cu Alioşa-cel-isteţ şi cu Mikolka, argatul popii.

Ofiţerii locuiau ca întotdeauna cîte doi şi trei la un loc, în case fără acoperişuri şi pe jumătate dărîmate. Comandanţii se frămîntau să găsească paie de nutreţ pentru cai şi cartofi sau orice alt mijloc de a-şi hrăni oamenii. Ofiţerii subalterni îşi treceau timpul, ca de obicei, care cu jocul de cărţi (bani erau berechet, cu toate că duceau lipsă de provizii), care cu jocuri nevinovate, ca *svaika* [1] şi *gorodki* [2]. De mersul general al operaţiunilor militare nu se prea vorbea, parte pentru că nu aveau nici un fel de ştiri sigure, parte pentru că toţi simţeau vag că mersul războiului îndeobşte nu era strălucit.

Rostov locuia, ca şi înainte, cu Denisov, şi legătura de prietenie din vremea concediului se făcuse şi mai puternică. Denisov nu-i vorbea lui Rostov niciodată despre cei de acasă, dar, după prietenia duioasă pe care comandantul o avea faţă de subaltern, Rostov simţea că dragostea nefericită a acestui vechi husar pentru Natalia îşi avea şi ea partea ei la întărirea acestei prietenii. Se vedea că Denisov îşi dădea cît putea osteneala să-l ferească pe Rostov de primejdii şi să-l pună la adăpost şi, după lupte, cînd îl vedea întreg şi nevătămat, îl întîmpina cu deosebită bucurie. Cu prilejul uneia din misiunile sale, Rostov găsi într-un sat părăsit şi devastat, unde plecase după provizii, familia unui bătrîn polonez, care avea o

[1] Joc care constă în înfigerea în pămînt, prin aruncare, a unui cui cu floarea lată, în interiorul unui inel pus jos.

[2] Joc asemănător cu popicele, în care în loc de bilă de lemn se întrebuinţează un baston.

față cu un copil la piept. Erau aproape goi, flămînzi, și nu puteau pleca fiindcă n-aveau cu ce. Rostov îi aduse cu el la cantonament, îi adăposti la gazda lui și, în timp de cîteva săptămîni, pînă ce bătrînul se înzdrăveni, le purtă de grijă. Un camarad al lui Rostov, odată cînd era vorba de femei, începu să glumească pe socoteala lui, spunînd că fusese mai șiret decît ei toți și că n-ar face rău dacă le-ar face și lor cunoștință cu drăguța poloneză pe care o salvase. Rostov luă gluma drept jignire și, aprinzîndu-se, îi spuse în față ofițerului lucruri atît de neplăcute, încît Denisov cu mare greutate izbuti să-i împiedice a se bate în duel. Cînd, după plecarea ofițerului, Denisov, care nu știa nici el ce să creadă despre legăturile lui Rostov cu poloneza, îl mustră pentru violența lui, Nikolai îi răspunse :

— Ce vrei... Mi-e ca o soră și nu pot să-ți spun cît de rău m-a jignit... pentru că... ei, fiindcă...

Denisov îl bătu pe umăr și începu să se plimbe repede prin odaie, fără să se uite la Rostov, așa cum făcea de cîte ori era prada unei frămîntări lăuntrice.

— Ce fire păcătoasă mai aveți voi, neamul ăsta al Rostovilor, spuse el, și Rostov văzu în ochii lui Denisov lacrimi.

XVI

PRIN LUNA APRILIE, trupele se mai înviorară la vestea vizitei împăratului. Rostov n-avu parte să fie de față la revista militară pe care suveranul o fixase la Bartenstein : pavlogrădenii se aflau pe vremea aceea în avanposturi, mult mai departe de Bartenstein.

Stăteau în bivuacuri. Denisov și Rostov locuiau într-un bordei săpat pentru ei de soldați, acoperit cu crengi de copac și cu mușchi. Bordeiul era construit după un nou sistem, la modă pe atunci se săpa un șanț lat de un arșin și jumătate, adînc de doi și lung de trei și jumătate. La unul din capetele șanțului făceau cîteva trepte, și asta era scara de la intrare ; șanțul propriu-zis servea de încăpere de locuit, în care, la cei mai privilegiați cum era comandantul de escadron, se mai găsea la celălalt capăt, opus intrării, o scîndură pusă pe niște pari. Asta închipuia

masa. De-a lungul şanţului, pe amîndouă părţile, pămîntul era săpat pe o lăţime de un arşin, închipuind două paturi sau divane. Acoperişul era astfel construit că se putea sta în picioare numai la mijloc, iar pe paturi te puteai aşeza doar dacă te apropiai mai mult de masă. Denisov, care trăia pe picior mare, mai avea în frontonul acoperişului o scîndură, în care, pentru că soldaţii îl iubeau, îi puseseră şi un geam, crăpat, e drept, dar lipit. Cînd era foarte frig, soldaţii aduceau de la focurile lor, pe o tinichea îndoită, jăratic, pe care-l puneau pe trepte (în vestibul, cum numea Denisov această parte a bordeiului) şi se făcea atît de cald, încît ofiţerii, care umpleau întotdeauna locuinţa lui Denisov şi a lui Rostov, puteau sta numai în cămaşă.

Într-una din zilele lunii aprilie, Rostov fusese de serviciu şi se înapoiase la bordei pe la orele opt dimineaţa, după o noapte de veghe, ud leoarcă de ploaie ceru să i se aducă jăratic, îşi schimbă rufăria udată de ploaie, se închină şi, după ce-şi bău ceaiul şi se mai încălzi, îşi strînse lucrurile în ordine în ungherul său şi pe masă, şi se întinse apoi pe spate, punîndu-şi mîinile căpătîi, fără altceva pe el decît cămaşa. Simţea cum îi dogoresc obrajii arşi de vînt. Se gîndea cu plăcere că într-o zi-două avea să-i vină avansarea în grad, ca urmare a ultimei lui recunoaşteri la inamic, şi-l aştepta aşa pe Denisov, care era desigur plecat pe undeva, prin apropiere. Avea chef să mai stea cu el de vorbă.

De afară se auzi vocea întărîtată a lui Denisov, care se înfuriase, pesemne. Rostov se apropie de geam să vadă cine era cel pe care-l luase la rost şi văzu că era vagmistrul Topceenko.

— Nu ţi-am dat ordin să nu-i mai laşi să roadă rădăcina asta afurisită, a Maşei ori a cui o mai fi ? şe răstea Denisov. L-am văzut cu ochii mei pe Lazarciuk cum venea de la cîmp, încărcat.

— Le-am ordonat, domnule căpitan, dar nu ascultă, răspunse vagmistrul.

Rostov se întinse la loc pe pat, gîndindu-se cu satisfacţie : „Lasă-l să se mai dea şi el peste cap, să se frămînte ; e rîndul lui ; eu mi-am isprăvit treaba şi acum stau liniştit. Ce bine !“ Prin pereţii bordeiului mai auzi că, în afară de vagmistru, intrase în vorbă şi Lavruşka, îndrăzneţul şi hîtrul valet al lui Denisov. Lavruşka îi

raporta ceva despre un convoi de vite şi de căruţe cu pesmeţi pe care-l văzuse cînd se dusese să caute de-ale mîncării.

De afară se auziră din nou ţipetele lui Denisov, îndepărtîndu-se, şi cuvintele : „Plutonul doi ! Şeile pe cai !"

„Unde s-or fi ducînd ?" se întreba Rostov.

După vreo cinci minute, Denisov intră în bordei şi se trînti cu picioarele murdare pe pat, tot trăgînd mînios din lulea, apoi îşi răvăşi lucrurile, îşi scoase sabia şi cravaşa şi dădu să iasă. Întrebat de Rostov unde se duce, îi răspunse vag, supărat, că are treabă.

— Să mă judece Dumnezeu din cer şi marele nostru împărat ! rosti Denisov, ieşind. Şi Rostov auzi cum tropăiau îndărătul bordeiului, frămîntînd noroiul cleios, cîţiva cai. N-avu nici măcar curiozitatea să afle încotro o luase Denisov. Toropit de căldură în culcuşul lui, adormi şi de-abia spre seară ieşi din bordei. Denisov încă nu se înapoiase. Seara era minunată ; lîngă bordeiul vecin, doi ofiţeri şi un iuncher jucau *svaika* şi înfigeau, făcînd haz mare, cuie în pămîntul moale şi lipicios. Rostov se vîrî şi el între ei. În toiul jocului, ofiţerii văzură venind spre ei cîteva căruţe şi, în urma lor, vreo cincisprezece husari, călări pe cai costelivi. Căruţele escortate de husari fură trase la conoveţe şi pe loc mulţimea de husari le înconjură.

— Ei, vezi, degeaba se tot văieta Denisov, zise Rostov, iată că ne-au sosit şi proviziile !

— În sfîrşit ! exclamară ofiţerii. Acum să vezi ce bucurie o să fie pe soldaţi ! Puţin mai în urma husarilor venea Denisov, însoţit de doi ofiţeri de infanterie, cu care nu mai sfîrşea tot discutînd ceva, pe un ton aprins. Rostov îi ieşi înainte.

— Vă previn... domnule căpitan, spunea unul din ofiţeri, slab şi mărunţel, care părea furios.

— Am spus o dată că nu le las, răspunse Denisov.

— Veţi răspunde, domnule căpitan ; ceea ce faceţi este un act de violenţă ! Să pui mîna pe un transport care nu-ţi aparţine ! Ai noştri n-au mîncat de două zile.

— Ai mei n-au mîncat de două săptămîni ! îi întoarse vorba Denisov.

— Asta-i tîlhărie ! Veţi răspunde, domnul meu ! repetă ofiţerul de infanterie, ridicînd vocea.

— Dar ce vă tot ţineţi după mine ? Ai ? strigă la ei Denisov, înfierbîntîndu-se deodată. Răspund eu, nu voi !

Şi să nu vă mai văd mult că-mi bîzîiţi pe aici ; căraţi-vă cît mai sînteţi întregi ! Marş ! răcni el la ofiţeri.

— Bine, bine ! strigă fără teamă şi fără să se mişte din loc ofiţerul cel mărunt. Dacă vă apucaţi de tîlhărit, vă arăt eu...

— Marş dracului, în pas alergător, pînă mai eşti teafăr ! şi Denisov îşi întoarse capul spre el.

— Bine, bine ! îl ameninţă ofiţerul şi, întorcînd, o porni în trapul calului, săltîndu-se în şa.

— Cîine în vîrful gardului, cîine cocoţat pe gard, strigă după el Denisov, repetînd cea mai usturătoare zeflemea a cavaleriştilor la adresa infanteriştilor care călăreau, şi se apropie apoi de Rostov, rîzînd cu hohote.

— Le-am smuls infanteriştilor, le-am smuls cu forţa un transport ! îl lămuri el. Ce vrei, n-o să-mi las oamenii să moară de foame !

Căruţele venite husarilor fuseseră destinate unui regiment de infanterie, dar, aflînd de la Lavruşka de transport, care n-avea gardă, Denisov pusese stăpînire pe el, cu husarii lui, luîndu-l cu de-a sila. Li se distribuiră soldaţilor pesmeţi pe săturate şi mai rămase destul ca să se împartă şi altor escadroane.

A doua zi, comandantul de regiment îl chemă la el pe Denisov şi-i spuse, acoperindu-şi ochii cu degetele răşchirate : „Iată cum mă uit eu la afacerea asta ; nu ştiu nimic, nu mă vîr ; dar te sfătuiesc să te duci la comandament, şi acolo, la serviciul de intendenţă, să lămureşti afacerea şi, dacă e cu putinţă, să dai iscălitură că ai primit atîta şi atîta cantitate de provizii ; în caz contrar, cererea fiind înscrisă la rubrica regimentului de infanterie, treaba se-ncurcă şi poate să se sfîrşească urît".

De la comandantul de regiment, Denisov se duse direct la comandament cu dorinţa sinceră de a-i împlini sfatul. Spre seară se înapoie la bordeiul lui, într-o stare cum Rostov nu-şi mai văzuse niciodată prietenul. Nu putea vorbi, se înăbuşea. Cînd Rostov îl întrebă ce-i cu el, vocea lui răguşită şi stinsă nu putu lega decît vorbe neînţelese, sudălmi şi ameninţări.

Speriat de starea lui Denisov, Rostov îl făcu să se dezbrace, îi dădu să bea apă şi trimise după medic.

— Vor să mă judece pentru tîlhărie ! Of ! Mai dă-mi apă... Las-să mă judece, eu tot n-am să-i cruţ, niciodată

n-am să-i cruţ pe ticăloşi ! Spun asta şi împăratului ! Aduceţi-mi gheaţă ! îngăimă el.

Medicul regimentului veni şi spuse că trebuie să-i ia numaidecît sînge. O farfurie adîncă de sînge negru i se scoase din braţul păros, şi abia atunci Denisov fu în stare să istorisească tot ce i se întîmplase.

— Ajung la comandament, începu Denisov, şi întreb : „Ei, unde vi-i comandantul ?“ Mi-arată unde-i. „Fiţi bun şi aşteptaţi.“ „Am şi eu slujba mea, am venit de la treizeci de verste, n-am timp să aştept, anunţă-mă“. Bun, iată că iese căpetenia hoţilor ; şi lui tot să mă dăscălească îi ardea : „Asta-i tîlhărie !“ „Tîlhar, îi spun eu, nu este acela care ia provizii ca să-şi hrănească soldaţii, ci acela care le ia pentru a le băga în buzunar !“ Bun. „Semnează, zice el, în faţa gestionarului. Afacerea dumitale va fi înaintată şefilor ierarhici.“ Mă duc la gestionar. Intru... şi, la masă... pe cine văd ? ! Nu, ghiceşte !... Cine crezi că e cel care ne lasă să murim de foame, strigă Denisov şi trînti un pumn atît de puternic în masă cu braţul cel bolnav, încît masa fu cît pe-aci să se răstoarne şi paharele căzură. Teleanin ! „A, va să zică tu-mi eşti ăl de ne lasă să crăpăm de foame ? !“ şi poc-poc, peste bot ! Îmi căzuse cum nu se poate mai bine... „Ah !... Aşa şi pe dincolo...“ şi-am început să-i car ! Pot să spun că m-am uşurat de năduf, strigă Denisov, arătîndu-şi cu un rînjet de bucurie răutăcioasă dinţii albi, sub mustăţile negre. Îl omoram dacă nu-l scăpau din mîinile mele.

— Dar de ce strigi, linişteşte-te, îl rugă Rostov. Poftim, a început iar sîngele. Stai, să-ţi punem alt pansament.

I se făcu pansamentul şi fu culcat. A doua zi, Denisov se sculă vesel şi liniştit.

Dar, către amiază, adjutantul regimentului, grav şi abătut intră în bordeiul lui Denisov şi al lui Rostov şi le arătă o hîrtie oficială, adresată maiorului Denisov de comandantul regimentului, prin care i se cereau informaţiuni asupra celor petrecute în ajun. Adjutantul îl anunţă că afacerea va lua o întorsătură extrem de neplăcută, că fusese instituită o comisie de anchetă şi că, avînd în vedere severitatea măsurilor luate în ultima vreme împotriva jafurilor şi actelor de samavolnicie ale trupelor, afacerea putea să aibă drept sfîrşit, în cazul cel mai fericit, doar degradarea.

Din partea reclamanţilor, lucrurile erau prezentate în aşa chip, încît reieşea că, după luarea cu forţa a transportului, maiorul Denisov, fără să fie chemat, se prezentase în stare de ebrietate la şeful serviciului de intendenţă, numindu-l hoţ, îl ameninţase cu bătaia şi, cînd fusese scos afară, se repezise în cancelarie, unde snopise în bătaie doi funcţionari şi-i scrîntise unuia din ei mîna.

Denisov, la întrebările repetate ale lui Rostov, îi răspunse rîzînd că, pesemne, l-o mai fi nimerit atunci şi pe vreun altul de pe acolo, dar că nu fusese cine ştie ce, un fleac de nimica, şi că n-are nici pic de teamă de vreo judecată şi, dacă ticăloşii au să-ncerce să-l atace, are să le răspundă el, să-l pomenească toată viaţa !

Denisov vorbea nepăsător de toată această afacere, dar Rostov îl cunoştea prea bine ca să nu observe că în sufletul lui (pe ascuns de ceilalţi) era tare îngrijorat de această anchetă şi-l chinuia afacerea asta, care avea să aibă, fără îndoială, urmări proaste pentru el. Zilnic îi soseau fel de fel de hîrtii, adrese prin care i se cereau informaţii în vederea anchetei, iar în ziua de 1 mai, Denisov primi ordin să predea comanda escadronului ofiţerului celui mai mare în grad îndată după el şi să se prezinte la comandamentul diviziei pentru a da explicaţii cu privire la actele de violenţă de care se făcuse vinovat la comisia pentru aprovizionarea armatei. În ajunul acelei zile, Platov făcuse o recunoaşere la inamic cu două regimente de cazaci şi două escadroane de husari. Ca întotdeauna, Denisov fusese în frunte, dovedindu-şi o dată mai mult bravura. Un glonte al unui puşcaş francez îl nimerise în pulpă. Poate că, în altă împrejurare, cu o rană atît de uşoară Denisov nici nu ar fi părăsit regimentul ; de astă dată se folosi de acest prilej, refuză să se prezinte la divizie şi se internă în spital.

XVII

ÎN LUNA IUNIE SE DĂDU lupta de la Friedland, la care pavlogrădenii nu luară parte şi în urma ei se încheie un armistiţiu. Rostov, care simţea mult lipsa prietenului său şi care nu mai avusese de la plecarea lui Denisov nici o ştire despre el, nerăbdător să afle cum stătea cu procesul

și cum îi mergea rana, se folosi de armistițiu și-și luă permisie ca să se ducă la spital, să-l vadă.

Spitalul se afla într-un mic tîrgușor prusac ce fusese distrus de două ori : o dată de ruși și altă dată de francezi. Tocmai pentru că era vară și cîmpia se-ntindea atît de frumoasă, tîrgușorul, cu acoperișurile și gardurile lui sparte, cu ulițele lui murdare roind de mulțimea locuitorilor zdrențăroși și a soldaților beți sau bolnavi care-l înțesau, prezenta o priveliște și mai mohorîtă.

Într-o casă de piatră, în mijlocul unei curți cu rămășițe de gard, se instalase spitalul ; cercevelele și geamurile erau în parte distruse. Cîțiva soldați bandajați, cu fețele palide și umflate, umblau prin curte sau ședeau la soare.

Cum intră pe ușă, pe Rostov îl izbi duhoarea de cadavru și mirosul de spital. Pe scară se întîlni cu un medic militar rus, cu o țigară de foi în gură. După doctor venea un felcer, tot rus.

— Nu pot să mă rup în două, spunea doctorul ; vino diseară la Makar Alexeevici, voi fi acolo. Felcerul îl mai întrebă ceva.

— Ei, fă cum știi ! Nu-i totuna ? Docorul dădu cu ochii de Rostov, care urca scările.

— Ce cauți aici, domnule ? îl întrebă doctorul. La ce-ai venit ? Te-a cruțat glonțul și vrei să te cureți de tifos ? Aici, mă nene, e leprozerie, nu alta !

— De ce ? întrebă Rostov.

— Tifos, nene ! care cum intră e mort ! Numai noi doi, eu și cu Makeev (arătă la felcer), ne mai ducem zilele pe aici. Ne-au murit și vreo cinci confrați, doctori de-ai noștri. Cum vine unul nou, într-o săptămînă-l dă gata, îi zise medicul cu vădită satisfacție. Am chemat și doctori prusaci, dar nu se prea simt bine aici aliații noștri !

Rostov îl lămuri că dorea să-l vadă pe maiorul de husari Denisov, care se afla acolo în spital.

— Nu știu, nenișorule, habar n-am ! Gîndește-te și dumneata, sînt singur și am pe capul meu trei spitale, mai bine de patru sute de bolnavi ! Bine că „doamnele-filantroape" prusace ne trimit cîte două funturi de cafea și de scamă pe lună ! Altfel, ne prăpădeam ! Începu să rîdă. Patru sute, nenișorule, și-mi tot vin mereu, alții noi. Ce zici, sînt patru sute, ha ? îl întrebă el pe felcer.

Felcerul părea istovit. Se vedea că așteaptă înciudat să plece mai repede doctorul care avea chef de vorbă.

— Maiorul Denisov, repetă Rostov, a fost rănit la Molitten.

— Mi se pare că a murit. Ha ? Makeev ? se adresă doctorul cu nepăsare infirmierului.

Acesta, însă, nu confirmă cele spuse de doctor.

— Cum e ? Unul așa, lung și roșcovan ? întrebă doctorul.

Rostov îi descrise înfățișarea lui Denisov.

— Da, da, a fost unul așa, încuviință doctorul, parcă bucurîndu-se că și-l amintise, trebuie să fi murit ; de altfel, stai să ți-l caut, aveam niște tabele. Nu-s la tine, Makeev ?

— Tabelele sînt la Makar Alexeici, răspunse felcerul. Dar poftiți în saloanele ofițerilor, îl puteți vedea și singur, adăugă el, adresîndu-se lui Rostov.

— Of, mai bine nu te duce, nenișorule ! interveni doctorul, să nu cumva să rămîi și dumneata pe aici.

Dar Rostov se înclină în fața doctorului și-l rugă pe felcer să-l conducă.

— Să nu zici mîine-poimîine că-i vina mea ! îi strigă doctorul din josul scării.

Rostov, însoțit de felcer, pătrunse într-un coridor. De tare ce mirosea a spital în coridorul întunecos, își astupă nasul și simți nevoia să se oprească locului ca să-și mai revină și să poată merge mai departe. În dreapta i se deschise o ușă și în prag se ivi un om slab, galben, în cîrji, desculț și numai în cămașă și izmene. Sprijinit de ușorul ușii, se uită cu ochii arși de febră, pizmaș, la cei care treceau. Prin ușa deschisă, Rostov văzu că bolnavii și răniții zăceau pe jos, pe paie și pe mantalele lor întinse pe dușumea.

— Pot să intru să-i văd ?

— Dar n-aveți ce vedea ! se miră felcerul. Însă tocmai pentru că acesta n-avea, după cum bănuia el, nici un chef să-l lase înăuntru, Rostov intră în saloanele soldaților. Duhoarea, cu care începuse să se mai obișnuiască pe coridor, se simțea și mai tare aici. Miasmele erau întrucîtva diferite aici ; erau mai înțepătoare ; și nu era greu să-ți dai seama că veneau chiar de la bolnavii din această încăpere.

Într-o sală lungă, în care soarele răzbea cu putere prin ferestrele mari, zăceau pe două șiruri bolnavii și răniții, cu capul spre perete și lăsînd prin mijloc o cărare. Cei mai mulți zăceau fără cunoștință și nu dădură nici o atenție vizitatorilor. Ceilalți, cei care-și dădeau seama de ce se petrece, se opintiră să se ridice sau să-și întoarcă numai fețele galbene și slabe spre cei care intraseră, și toți, cu aceeași expresie de nădejde într-un ajutor salvator, dar și de dojană și invidie față de acest străin sănătos, se uitau la Rostov, fără să-l slăbească din ochi. Ajuns în mijlocul salonului, Rostov privi pe ușile deschise în încăperile vecine și văzu în amîndouă părțile același lucru. Se opri și se uită tăcut în jurul său. Nu-și putuse închipui așa ceva. Chiar în fața lui, aproape de-a curmezișul cărării de la mijloc, pe dușumeaua goală, zăcea un bolnav, de bună seamă cazac, judecînd după faptul că era tuns căzăcește. Cazacul zăcea pe spate, cu picioarele și mîinile lui uriașe răschirate. Fața îi era roșie-vînătă, ochii dați peste cap, și nu li se mai vedea decît albul, iar vinele de la picioarele desculțe și de la mîinile lui, încă roșii, erau groase și răsucite ca niște funii. Bolnavul se izbea cu capul de podele și repeta întruna, cu voce răgușită, același cuvînt. Rostov ascultă ce spunea și înțelese cuvîntul pe care-l tot repeta : apă, apă, apă ! Se uită împrejur, căutînd pe cel care-ar fi putut să-l așeze pe bolnav la loc și să-i dea apă.

— Cine îngrijește aici de bolnavi ? întrebă el pe felcer. Și de îndată ieși din salonul vecin un soldat din serviciul auxiliar, servitor al spitalului, care, lovind călcîiele, luă poziția de drepți în fața lui Rostov.

— S-trăiți, domnule locotenent ! rosti tare soldatul, holbînd ochii la Rostov, pe care se vedea că-l luase drept vreun superior din serviciul sanitar.

— Ridică-l și dă-i apă, spuse Rostov, arătînd spre cazac.

— Am înțeles, domnule locotenent, răspunse, fără întîrziere, binevoitor, soldatul, holbînd și mai tare ochii și înțepenind în poziția de drepți ; dar nu se mișcă din loc.

„Nu, nu-i nimic de făcut aici", își zise Rostov în gînd, lăsîndu-și ochii în jos, și dădu să plece, dar dinspre dreapta simți o privire semnificativă ațintită asupra sa și se întoarse într-acolo. Chiar în colțul salonului, stînd pe o manta, un soldat galben și slab ca un schelet, cu

fața aspră acoperită de o barbă sură și nerasă de multă vreme, îl privea stăruitor ; de alături, vecinul bătrînului soldat îi tot șoptea ceva arătînd spre Rostov. Înțelegînd că bătrînul voia să-l roage ceva, se apropie de el și băgă de seamă că numai un picior era îndoit sub el și că al doilea îi lipsea cu totul, pînă mai sus de genunchi. Celălalt vecin al bătrînului zăcea nemișcat, cu capul dat pe spate, ceva mai departe de el, și era un soldat tînăr, cîrn și cu fața galbenă ca ceara, pe care se vedeau încă pistrui ; dăduse ochii peste cap. Rostov se uită la soldatul cel cîrn și un fior rece îi trecu prin șira spinării.

— Dar ăsta, mi se pare că... se adresă el felcerului.

— Cît nu ne-am rugat să-l ia, domnule locotenent, spuse soldatul cel bătrîn, a cărui falcă de jos tremura. Încă de azi dimineață s-a stins. Sîntem și noi oameni, nu sîntem cîini...

— Trimit îndată să-l ia. O să-l ia, o să-l ia numaidecît, spuse pripit felcerul. Poftiți, domnule locotenent.

— Să mergem, să mergem, spuse repede Rostov și, silindu-se să treacă neobservat, cu privirile-n pămînt și capul între umeri, printre șirurile de ochi ce-l urmăreau mustrător și plini de invidie, ieși din salon.

XVIII

DUPĂ CE STRĂBĂTURĂ coridorul, felcerul îl introduse pe Rostov în secția ofițerilor, compusă din trei încăperi, cu ușile deschise între ele. În camerele acestea erau paturi, pe care ședeau sau zăceau ofițerii răniți ori bolnavi. Cîțiva ofițeri, în halate de spital, se plimbau de colo pînă colo. Cea dintîi figură ce-i sări în ochi lui Rostov fu un omuleț mărunt și slab, fără o mînă, în halat și cu tichie pe cap, care, cu o lulea între dinți, se plimba prin încăperea din față. Rostov se uită la el, încercînd să-și amintească unde-l mai văzuse.

— Iată unde a vrut Dumnezeu să ne revedem, i se adresă omulețul. Tușin, Tușin, nu-ți amintești ? Cel care te-a dus la Schöngraben ? ! Uite, mie mi-au tăiat o bu-

căţică... ! zise el, zîmbind şi arătîndu-i mîneca goală a halatului : Îl cauţi pe Vasili Dmitrievici Denisov ? E cu mine-n cameră ! îl lămuri el, cînd află pe cine căuta Rostov. Aici, aici ! Şi Tuşin îl conduse într-o altă sală, din care se auzeau rîsetele cu hohote ale mai multor glasuri.

„Cum de le mai vine să şi rîdă ; nu le ajunge că trebuie să trăiască aici ?" gîndi Rostov, care tot mai simţea încă în nări mirosul de cadavru, pe care-l adusese cu sine din saloanele soldaţilor, şi parcă tot mai vedea în jurul lui privirile acelea pizmaşe, care-l urmăreau dintr-amîndouă părţile, precum şi faţa tînărului soldat, cu ochii daţi peste cap.

Denisov, cu pătura trasă peste cap, dormea, cu toate că era ziua în amiaza mare.

— A, Rostov ? Noroc, noroc ! strigă el, tot cu vocea lui de la regiment. Rostov simţi însă cu mîhnire că în repeziciunea şi vioiciunea cu care vorbea se ascundea ceva ca un sentiment nou şi rău, ce mocnea adînc şi care răzbătea în expresia feţei, în intonaţiile vocii şi chiar în vorbele lui Denisov.

Rana lui, care nu păruse gravă, nu se cicatrizase încă, deşi trecuseră şase săptămîni de cînd fusese rănit. Pe faţa lui era aceeaşi paloare lîncedă, care se aşternuse pe feţele tuturor celor din spital. Dar nu asta îl surprinse pe Rostov, ci faptul că Denisov parcă nu se prea bucura de venirea lui şi-i zîmbea silit. Nu se interesă nici de regiment, nici de mersul lucrurilor îndeobşte şi, cînd Rostov îi vorbi de unele şi altele, nu-l ascultă.

Rostov băgă chiar de seamă că prietenului său nu-i făcea plăcere să i se vorbească de regiment şi, în genere, de întîmplările vieţii celeilalte, din afara spitalului. Părea că-şi dă osteneala să-şi uite cu totul viaţa de pînă atunci şi nu se mai interesa decît de chestiunea lui, cu funcţionarii aprovizionării. La întrebarea lui Rostov, care vroia să ştie în ce stadiu se găseşte această afacere, Denisov scoase de sub pernă hîrtia primită din partea comisiei de anchetă şi ciorna răspunsului său. Cînd începu să citească, se însufleţi şi-i atrase în special atenţia lui Rostov asupra bobîrnacelor pe care le trăgea el reclamanţilor în scrisoarea aceea. Camarazii de spital ai lui Denisov, care făcuseră cerc în jurul lui Rostov, ca în jurul unui om venit din lumea liberă, începură a se îndepărta unul cîte unul de îndată ce Denisov prinse să-şi

citească memoriul. După feţele lor, Rostov înţelese că fiecare din aceşti domni ascultase nu o dată toată istoria, care sfîrşise prin a-i plictisi. Doar vecinul lui de pat, un ulan mătăhălos, sta între perne şi-l urmărea încruntat şi posomorît, trăgînd din lulea, pe cînd Tuşin, mărunţel şi ciung de o mînă, stătea şi-l asculta mai departe, clătinînd din cap în semn că nu-i de aceeaşi părere. Pe la mijlocul lecturii, ulanul îl întrerupse pe Denisov.

— După mine, îi spuse el lui Rostov, trebuie să-i ceară pur şi simplu împăratului să-l graţieze. Se zice că acum se vor acorda multe decoraţii şi va fi iertat, de bună seamă...

— Eu să-l rog pe împărat ! exclamă Denisov cu o voce căreia vroia să-i imprime energia şi dîrzenia lui de altădată, dar care acum suna cam fals. Ce să-l rog ? I-aş cere iertare dac-aş fi un tîlhar ; dar aşa, m-au trimis în faţa judecăţii fiindcă i-am dat pe hoţi în vileag ! N-au decît să mă judece, nu mi-i frică de nimeni ; mi-am servit cu cinste ţarul şi patria şi n-am furat ! Să mă degradeze şi... Ascultă, le-o spun în faţă, iată ce le scriu : „dacă aş fi un delapidator..."

— E bine scris, n-am ce spune, interveni Tuşin. Dar nu despre asta e vorba, Vasili Dmitrici. Apoi, întorcîndu-se către Rostov : Trebuie să se supună, şi, uite, Vasili Dmitrici nu vrea. Procurorul ţi-a spus doar că afacerea stă prost.

— Ei şi ? N-are decît să stea prost ! răspunse Denisov.

— Procurorul ţi-a lăsat spre semnare o petiţie scrisă de el. Trebuie s-o iscăleşti şi s-o trimiţi, iată, prin dumnealui ! Dumnealui (şi arătă spre Rostov) are, fără îndoială, legături pe la comandament. Mai bun prilej ca ăsta n-ai să găseşti.

— V-am spus doar că n-am de gînd să mă înjosesc, îl întrerupse Denisov şi începu să citească din nou hîrtia.

Rostov nu îndrăzni să stăruie ca să-l convingă pe Denisov, deşi prin instinct simţea că drumul propus de Tuşin şi de ceilalţi ofiţeri era cel mai bun şi cu toate că s-ar fi socot fericit dacă i-ar fi putut veni în ajutor ; dar cunoştea încăpăţînarea prietenului său şi dorul lui aprins de dreptate, aşa că nici nu încercă să-l convingă.

Cînd citirea înveninatelor hîrtii ale lui Denisov, care durase mai bine de o oră, luă sfîrşit, Rostov nu spuse nimic şi, abătut peste măsură, cum camarazii de spital ai lui

Denisov se adunaseră din nou în jurul lui, își petrecu restul zilei povestindu-le cele ce știa și ascultînd cele ce povesteau ceilalți. Denisov, posomorît, tăcu toată seara.

Tîrziu, cînd se-ntunecase de tot, Rostov se pregăti de plecare și-și întrebă prietenul dacă n-are cumva vreo însărcinare să-i dea.

— Da, stai puțin, răspunse Denisov, trăgînd cu ochiul la ceilalți ofițeri și, după ce-și scoase de sub pernă hîrtiile, se apropie de fereastra unde își ținea călimara și se apucă de scris.

— Se vede că „nu dobori cu praștia luna de pe cer", zise el, depărtîndu-se de geam, și-i înmînă lui Rostov un plic mare. Era petiția adresată împăratului, pe care i-o întocmise procurorul și în care Denisov, fără să pomenească nimic de vinovăția serviciului de intendență, cerea doar să fie grațiat.

— Dă-i drumul tu, vezi că... Dar nu-și sfîrși gîndul și zîmbi chinuit, în silă.

XIX

DUPĂ CE SE ÎNAPOIE la regiment și raportă comandantului care era situația în afacerea Denisov, Rostov luă cererea adresată împăratului și plecă la Tilsit.

La 13 iunie, împăratul Franței și împăratul Rusiei se întîlneau la Tilsit. Boris Drubețkoi se rugase de personajul important pe lîngă care era atașat să-l treacă și pe el în suita ce urma să ia parte la întîlnirea de la Tilsit.

— *Je voudrais voir le grand homme* [1], spuse el, vorbind de Napoleon, pe care totdeauna îl numise pînă atunci, ca toți ceilalți, Buonaparte.

— *Vous parlez de Buonaparte ?* [2] îl întrebă zîmbind generalul.

Boris se uită întrebător la generalul lui și înțelese îndată că era un fel glumeț de a-l pune la încercare.

— *Mon prince, je parle de l'Empereur Napoléon* [3], răspunse el.

Generalul îl bătu pe umăr, zîmbitor.

[1] Aș dori să-l văd pe acest om mare...
[2] Vorbești de Buonaparte ?...
[3] Prințe, vorbesc de împăratul Napoleon...

— Ai să ajungi departe, îi spuse şi-l luă cu dînsul.

Boris fu astfel din rîndul celor puţini care se aflară pe malul Niemenului în ziua întrevederii dintre cei doi împăraţi. Văzu bacurile cu cifra imperială şi avu prilejul să-l vadă pe malul opus pe Napoleon trecînd în revistă garda franceză ; îl văzu şi pe împăratul Alexandru în clipele cînd aştepta, tăcut şi îngîndurat, într-o cîrciumă de pe malul Niemenului, sosirea lui Napoleon. Văzu apoi cum cei doi împăraţi se urcară în bărci şi cum Napoleon, ajuns primul la bac, se îndreptă cu paşi grăbiţi înspre Alexandru şi-i întinse mîna şi cum se retraseră amîndoi în pavilion. De cînd pătrunsese în sferele cele mai înalte, Boris îşi făcuse obiceiul să observe cu atenţie ceea ce se petrecea în jurul lui şi să-şi facă însemnări. În cursul întrevederii de la Tilsit, el se interesă de numele celor ce-l însoţeau pe Napoleon, de uniformele pe care le purtau, şi ascultă cu interes tot ce spuneau persoanelor cu vază. În momentul intrării celor doi împăraţi în pavilion îşi notă ora şi nu pierdu din vedere să se uite din nou la ceas în clipa cînd Alexandru părăsi pavilionul. Întrevederea durase o oră şi cincizeci şi trei de minute. Seara chiar îşi notă acest amănunt împreună cu alte fapte care, după părerea lui, aveau o însemnătate istorică. Întrucît suita împăratului era foarte puţin numeroasă, era de mare importanţă pentru un om, care ţinea să avanseze cît mai repede în carieră, să se găsească la Tilsit în zilele întrevederii dintre cei doi împăraţi, şi Boris, fiind printre cei care asistaseră la evenimentul de la Tilsit, îşi dădea seama că din acel moment situaţia i se consolidase pe de-a-ntregul. Nu numai că era cunoscut de toţi, dar era bine văzut şi devenise una din figurile obişnuite ale acestui cerc. În două rînduri avusese misiuni la împărat, aşa că împăratul îl cunoştea după înfăţişare, iar toţi cei din jurul lui nu numai că nu-l mai ocoleau ca înainte şi nu-l tratau ca pe un nou-venit, dar, dimpotrivă, s-ar fi mirat chiar dacă nu l-ar mai fi văzut pe acolo.

Boris locuia împreună cu un alt aghiotant, bogatul conte polonez Żylinski, care, ca toţi polonezii crescuţi la Paris, murea după francezi şi n-a fost zi, cît au stat la Tilsit, în care Żylinski şi Boris să nu aibă la masă ofiţeri francezi din gardă şi de la marele cartier general francez.

În seara zilei de 24 iunie, contele Żylinski, colegul de apartament al lui Boris, organizase un dineu pentru cîţiva

cunoscuți de-ai lor, dintre francezi. Printre invitații la acest dineu se afla un oaspete de seamă, unul din aghiotanții lui Napoleon, cîțiva ofițeri din garda franceză și un tînăr, dintr-o veche familie de aristocrați francezi, paj al lui Napoleon. În aceeași seară, Rostov, folosindu-se de întuneric ca să nu fie recunoscut, în haine civile, intră în Tilsit și se îndreptă spre locuința lui Boris și a lui Żylinski.

Rostov, ca de altfel întreaga armată din rîndurile căreia venea, era încă departe de a-și fi impus în sentimentele față de Napoleon și de francezii, deveniți din vrăjmași prieteni, acea schimbare care se petrecuse în conștiința celor de la cartierul general și în conștiința lui Boris. În armată, toți, ca și înainte, nutreau față de Bonaparte și de francezi aceeași ură, îmbinată cu dispreț și cu teamă. Nu era mult de cînd, vorbind cu un ofițer cazac din grupul lui Platov, Rostov își exprimase gîndul că dacă Napoleon ar cădea prizonier, ar fi tratat nu ca un suveran, ci ca un răufăcător. Și nu era mult de cînd, întîlnindu-se pe șosea cu un colonel francez rănit și vorbind cu el, Rostov se aprinsese și-i spusese că nu se putea concepe o pace între un suveran legitim și criminalul Bonaparte. Din pricina asta, lui Rostov i se păru ciudat să găsească ofițeri francezi la Boris acasă, cu aceleași uniforme pe care se obișnuise să le privească cu alți ochi din avanposturile înaintate, și-i fu de ajuns să dea cu ochii de un ofițer francez ivit în prag, ca să se trezească din nou în el sentimentul acela de necruțătoare dușmănie, care în fața inamicului punea întotdeauna stăpînire pe el. Se opri în prag și întrebă în rusește dacă acolo locuia Drubețkoi. Boris, auzind o voce străină în anticameră, ieși să vadă cine e. De îndată ce-l recunoscu pe Rostov, pe fața lui se așternu o expresie de plictiseală, care dură o clipă.

— Ah, tu ești ! Sînt foarte, foarte bucuros să te văd, spuse Boris, zîmbind totuși și apropiindu-se de el. Dar Rostov îi observase prima reacție.

— Sînt inoportun, pe cît s-ar părea, zise el. N-aș fi venit, dar am treabă, adăugă el rece...

— Nu, mă mir numai cum de-ai putut scăpa de la regiment. *Dans un moment je suis à vous* [1], răspunse el glasului care-l chema.

— Văd că sînt inoportun, repetă Rostov.

[1] Într-o clipă sînt la dispoziția dumitale...

Expresia de neplăcere se ştersese de pe faţa lui Boris ; gîndindu-se, de bună seamă, cum să iasă din încurcătură şi găsind soluţia, îl luă cu un calm desăvîrşit de braţ şi-l conduse într-o odaie alăturată. Ochii lui Boris, care priveau cu linişte şi siguranţă la Rostov, erau ca acoperiţi de un văl, ascunşi ca sub o mască — sub ochelarii albaştri ai convenţionalismului — pe care o purta deasupra adevăratei lui feţe. Aşa cel puţin i se păru lui Rostov.

— Ah, încetează, te rog. Cum ai putea fi tu inoportun ? protestă Boris. Intră apoi cu el în camera în care fusese întinsă masa şi-l prezentă invitaţilor, spunîndu-i numele şi explicîndu-le că nu era civil, ci ofiţer de husari, vechi prieten de-al său. Contele Żylinski, *le comte N. N., le capitaine Z. Z.,* sunau prezentările. Rostov se uita posomorît la francezi, îşi călca pe inimă înclinîndu-se şi nu spunea o vorbă.

Żylinski, se vedea bine, nu era defel bucuros de acest nou musafir rus, care-i strica cercul, şi nu-i adresă nici un cuvînt. Cît despre Boris, s-ar fi zis că nu observă stinghereala provocată de noul-venit şi-şi dădea osteneala să animeze conversaţia cu acelaşi calm plin de graţie şi cu aceeaşi mască de convenţionalism cu care-l întîmpinase pe Rostov. Unul din oaspeţii francezi se întoarse cu obişnuita politeţe franceză către Rostov, care tăcea îndîrjit, şi-şi exprimă părerea că, desigur, pentru a-l vedea pe împărat venise la Tilsit.

— Nu, am treabă, răspunse scurt Rostov.

Lui Rostov îi pierise tot cheful, de îndată ce băgase de seamă stinghereala de pe faţa lui Boris şi. aşa cum se întîmplă întotdeauna cu oamenii care nu-s în apele lor, i se părea că toată lumea se uită duşmănos la el şi că-i stînjeneşte pe toţi. Şi într-adevăr, îi stînjenea pe toţi şi era singurul care rămînea deoparte de conversaţia ce fusese reluată. „Ce-o fi căutînd şi ăsta aici ?“ spuneau parcă privirile pe care i le aruncau invitaţii. Se ridică şi se apropie de Boris.

— Totuşi, te stinghereşc, îi zise el încet. Vino să-ţi spun ce am de spus şi pe urmă plec.

— Da de unde, nu mă stinghereşti deloc ! răspunse Boris. Dar dacă eşti obosit, hai în odaia mea să te odihneşti.

— Bună idee...

Intrară în odăiţa unde dormea Boris. Pe loc, Rostov, fără să se aşeze şi enervat, ca şi cum Boris s-ar fi făcut vinovat cu ceva faţă de el, începu să-i istorisească povestea cu Denisov, întrebîndu-l dacă vrea şi dacă poate cumva interveni pentru Denisov pe lîngă împărat prin generalul său şi dac-ar putea să trimită scrisoarea prin acesta. Abia acum, rămînînd între patru ochi, Rostov îşi dădu seama pentru prima dată cît de greu îi venea să-şi privească prietenul în faţă. Boris stătea picior peste picior, îşi mîngîia cu stînga degetele subţiri de la mîna dreaptă, ascultînd ce-i spunea Rostov aşa cum ascultă un general raportul unui subaltern, cînd uitîndu-se în lături, cînd, cu aceeaşi privire distrată, uitîndu-se drept în ochii lui Rostov. De cîte ori îi întîlnea privirea, Rostov se simţea stingherit şi-şi lăsa ochii în jos.

— Am mai auzit despre asemenea afaceri şi ştiu că în cazuri de felul acesta împăratul e foarte sever. Cred că nu trebuie să ajungem pînă la majestatea-sa. Ar fi mai bine, după mine, să se adreseze direct comandantului de corp... Dar, în general, eu cred...

— Zi mai bine că nu vrei să faci nimic ! îi spuse Rostov, aproape strigînd, fără să-l privească în ochi.

Boris zîmbi :

— Dimpotrivă, voi face tot ce pot, numai că eu cred...

În clipa aceea, de dincolo de uşă se auzi vocea lui Jylinski, care-l chema pe Boris.

— Ei, du-te, du-te, du-te, îl îndemnă Rostov şi, refuzînd să vină şi el la masă, se plimbă îndelung, rămas singur în odăiţă, de-a lungul şi de-a latul ei, şi ascultă larma veselă a vorbăriei franţuzeşti din camera vecină.

XX

ROSTOV NIMERISE LA TILSIT în ziua cea mai puţin potrivită pentru o intervenţie în favoarea lui Denisov. Să se prezinte personal la generalul de serviciu, aşa cum era îmbrăcat, în frac, mai ales că venise la Tilsit fără învoirea superiorilor, nu putea, iar Boris, chiar de-ar fi vrut, n-ar fi putut face nimic a doua zi după sosirea lui Rostov, fiindcă la 27 iunie se semnau condiţiile preliminare ale păcii. Cei doi împăraţi se decorară reciproc :

Alexandru primi Legiunea de Onoare, iar Napoleon Ordinul Sfîntului Andrei clasa I, şi în aceeaşi zi se anunţă banchetul oferit de un batalion din garda franceză unui batalion din regimentul de gardă Preobrajenski. Cei doi suverani urmau să fie de faţă la acest banchet.

Rostov se simţea atît de prost în prezenţa lui Boris, care-l indispunea, încît, după cină, cînd Boris intră să vadă ce-i cu el, se prefăcu adormit, iar a doua zi dis-de-dimineaţă, făcînd tot posibilul ca să evite a-l mai vedea, plecă. În frac şi cu pălărie tare, Nikolai hoinări prin oraş, uitîndu-se la francezi şi la uniformele lor, cercetînd străzile şi clădirile ocupate de suveranul rus şi de cel francez. Într-o piaţă văzu nişte mese şi alte pregătiri în vederea banchetului : iar străzile erau pavoazate cu steaguri ruseşti şi franceze şi cu uriaşele iniţiale A. şi N. La ferestrele caselor erau de asemeni scoase drapele cu iniţiale.

„Boris nu vrea să-mi dea o mînă de ajutor, dar nici eu nu vreau să mă mai rog de el. Hotărît lucru, îşi spunea Nikolai, între noi totul s-a sfîrşit, dar nu plec de aici pînă ce nu fac tot ce-mi stă în putinţă pentru Denisov şi, mai cu seamă, pînă ce nu mă-ncredinţez că scrisoarea va ajunge în mîinile împăratului. Împăratul ? !... E aici, el !" se gîndi Rostov, apropiindu-se iar, fără voie, de casa ocupată de Alexandru.

În faţa casei aşteptau mai mulţi cai înşeuaţi şi se aduna suita, care se pregătea, pesemne, să-l escorteze pe suveran.

„Mă pot aştepta să-l văd din clipă în clipă, îşi spuse Rostov. Numai de-aş putea să-i înmînez scrisoarea şi să-i spun tot... nu m-or aresta cumva fiindcă-s îmbrăcat civil ? Nu se poate ! El ar înţelege de partea cui e dreptatea. El înţelege tot, ştie tot. Cine poate fi mai drept şi mai mărinimos decît el ? Şi chiar dacă m-ar aresta fiindcă mă aflu aici, ce mare nenorocire ar fi ? îşi spuse el, zărind un ofiţer care intra în casa ocupată de împărat. Iată cum se intră. Simplu de tot. Mă duc şi-i înmînez chiar eu împăratului scrisoarea : cu atît mai rău pentru Drubeţkoi, care m-a silit să fac asta." Şi, cu o hotărîre de care nu s-ar fi crezut niciodată în stare, Rostov, pipăindu-şi buzunarul cu scrisoarea, se îndreptă spre casa ocupată de împărat.

„Nu, de data aceasta nu mai scap prilejul, ca după Austerlitz", se gîndi el, aşteptîndu-se din clipă în clipă

să-l vadă pe împărat şi simţind cum îi năvăleşte sîngele în inimă numai la gîndul acesta. Voi cădea la picioarele lui şi-l voi ruga. El are să mă ridice, are să mă asculte şi-mi va mai şi mulţumi pentru asta." „Sînt fericit de cîte ori pot face un bine, şi repararea unei nedreptăţi este cea mai mare fericire !" aşa îşi închipuia Rostov că va suna răspunsul pe care avea să i-l dea împăratul. Şi păşi drept spre intrarea casei, trecînd pe lîngă un şir de oameni care-l priviră curioşi.

De la intrare, o scară largă ducea de-a dreptul spre etajul de sus : în dreapta, era o uşă închisă. Sub scară era o uşă care dădea în apartamentul de jos.

— Pe cine căutaţi ? fu întrebat.

— Vreau să dau o scrisoare, o cerere către majestatea-sa, răspunse Nikolai cu glas tremurat.

— Cererile, la aghiotantul de serviciu, pe aici, vă rog (şi-i arătă în jos). Dar nu va fi primită.

Auzind tonul acesta nepăsător, Rostov se înspăimîntă de ceea ce făcuse ; gîndul că l-ar putea vedea din clipă în clipă pe împărat era pentru el atît de ispititor şi tocmai, de aceea, atît de înfricoşător, încît fu cît pe-aci să o ia la fugă, dar furierul care-l întîlnise îi deschisese uşa de la camera aghiotantului de serviciu, aşa că Rostov n-avu încotro şi intră.

Un om de vreo treizeci de ani, de statură potrivită, plin la trup, în botfori şi cu pantaloni albi, cu o cămaşă proaspătă de batist, pe care se vedea că de-abia şi-o pusese, se afla în cameră, şi un lacheu îi prindea la spate bretelele noi, brodate cu mătase, pe care Rostov, nu se ştie de ce, le privi cu luare-aminte. Omul acesta vorbea cu cineva dintr-o cameră vecină.

— *Bien faite et la beauté du diable* [1], spuse el. Dar, văzîndu-l pe Rostov, se opri şi se încruntă.

— Ce doriţi ? O cerere ?...

— *Qu'est ce que c'est ?* [2] întrebă cineva din altă cameră.

— *Encore un pétitionnaire* [3], răspunse omul cu bretelele.

— Spune-i că, poate, mai tîrziu. Acuma iese, trebuie să plecăm.

[1] E bine făcută şi al dracului de frumoasă...
[2] Ce este ?
[3] Încă un petiţionar...

— Mai tîrziu, mai tîrziu, mîine. Acuma nu se poate...

Rostov se întoarse şi dădu să plece, dar omul cu bretele îl opri.

— Din partea cui ? Cine eşti dumneata ?

— Din partea maiorului Denisov, răspunse Rostov.

— Dumneata cine eşti ? Eşti ofiţer ?

— Locotenent, contele Rostov.

— Ce îndrăzneală ! Trimite-o pe cale ierarhică. Iar dumneata poţi pleca, pleacă... Şi-şi vîrî o mînă pe mîneca tunicii pe care i-o întindea valetul.

Rostov se găsi iarăşi în anticameră şi observă că pe scară se aflau o mulţime de ofiţeri şi de generali în mare ţinută, prin faţa cărora era nevoit să treacă.

Îşi blestema îndrăzneala şi tremura la gîndul că s-ar putea să dea din clipă în clipă ochi cu împăratul, să fie făcut de ruşine şi trimis la urmă sub stare de arest, chiar în faţa lui ; îşi înţelese, în sfîrşit, prea bine fapta necugetată şi se căi de ea, lăsîndu-şi privirile în jos şi căutînd să-şi facă drum prin mijlocul strălucitei suite, cînd se auzi deodată strigat de o voce cunoscută şi simţi că-l opreşte în loc mîna cuiva.

— Ce faci aici, nenişorule, aşa, pus la frac ? îl întrebă vocea groasă de bas.

Era un general de cavalerie, care-şi cîştigase în această campanie deosebita favoare a împăratului, fostul comandant de divizie al lui Rostov.

Rostov începu să se justifice speriat, dar, văzînd figura blajină şi glumeaţă a generalului, îl rugă să vină mai la o parte şi-i istorisi cu emoţie în glas tot ce i se întîmplase lui Denisov, pe care generalul îl cunoştea, şi-l imploră să intervină în favoarea lui. După ce-l ascultă, generalul clătină din cap cu un aer îngrijorat.

— Păcat, păcat de băiatul ăsta ! Dă-mi scrisoarea.

Abia avusese Rostov timp să-i expună cazul lui Denisov şi să-i înmîneze petiţia, că se şi auziră pe scări paşi repezi cu zăngănit de pinteni, şi generalul, depărtîndu-se de el, îşi luă locul pe scară. Domnii din suita suveranului se repeziră în jos pe scări şi dădură să-şi încalece caii. Maestrul de călărie, acelaşi Ainé de la Austerlitz, aduse de frîu calul împăratului, şi pe scări se auzi un scîrţîit uşor de paşi, pe care Rostov îl recunoscu de îndată. Uitînd de pericolul de a fi recunoscut, Rostov îşi făcu loc printre cîţiva localnici curioşi de la intrare şi revăzu, după doi

ani, acelaşi trăsături pe care le adora, acelaşi chip, aceeaşi privire, acelaşi mers, aceeaşi îmbinare de măreţie şi blîndeţe... Şi entuziasmul şi dragostea lui de altădată pentru împărat îi reînviară în suflet. Împăratul, în uniforma regimentului Preobrajenski, cu botfori înalţi, pantaloni albi din piele de ren, cu o stea pe piept necunoscută lui Rostov (era *La Légion d'Honneur* [1]), se ivi pe trepte, ţinîndu-şi bicornul sub braţ şi trăgîndu-şi o mănuşă. Se opri, se uită împrejur, şi totul păru că se luminează în preajmă sub privirea lui. Spuse unora dintre generali cîteva cuvinte şi, recunoscîndu-l pe fostul comandant de divizie al lui Rostov, îi zîmbi şi-l chemă la el.

Întreaga suită se dădu cîţiva paşi îndărăt şi Rostov văzu cum generalul îi spune ceva împăratului, destul de multă vreme.

Împăratul îi răspunse cîteva cuvinte şi făcu un pas spre cal. Şi din nou suita şi mulţimea curioşilor, printre care şi Rostov, se apropie de împărat. Oprindu-se lîngă cal şi punîndu-şi o mînă pe oblîncul şeii, suveranul se adresă generalului de cavalerie cu voce tare, cu intenţia vădită ca toţi cei de faţă să-l audă :

— Nu pot, generale, şi nu pot fiindcă legea e mai puternică decît mine, rosti împăratul, punînd piciorul în scară. Generalul înclină respectuos capul, împăratul încălecă şi porni la galop în josul străzii. Rostov, nemaiştiind ce face de entuziasm, alergă după el, împreună cu mulţimea.

XXI

ÎN PIAŢA SPRE CARE SE îndrepta împăratul, stăteau faţă-n faţă, pe dreapta un batalion din regimentul Preobrajenski, pe stînga un batalion din garda franceză, cu căciuli de blană de urs.

Şi, în vreme ce împăratul se apropia de unul din flancurile batalioanelor, care luaseră poziţia pentru onor, spre flancul opus venea în galop un alt grup de călăreţi, în fruntea cărora Rostov recunoscu pe Napoleon. Nu putea fi confundat cu altcineva. Venea în galop, cu pălăria lui mică, cu o tunică albastră peste o veste albă şi cu

[1] Steaua Legiunea de Onoare...

lenta sfîntului Andrei pe umăr, călare pe un cal arab sur, de rasă pură, cu şabrac de culoarea zmeurei, cusut cu fir de aur. Ajungînd în faţa lui Alexandru, îşi ridică în aer pălăria, şi la gestul acesta, ochiul de cavalerist al lui Rostov nu se putu opri să nu observe că ţinuta lui Napoleon pe cal nu era nici frumoasă şi nici prea sigură. Batalioanele strigară : „Ura !“ şi *„Vive l'Empereur !“* [1] Napoleon îi spuse ceva lui Alexandru. Cei doi împăraţi descălecară şi-şi strînseră unul altuia mîna. Pe chipul lui Napoleon se zugrăvise un zîmbet antipatic şi prefăcut. Alexandru îi spunea ceva cu o expresie prietenoasă.

Deşi o grămadă de jandarmi francezi călări căutau să îndepărteze mulţimea, Rostov nu-şi lua ochii de la Alexandru şi Bonaparte şi le urmărea fiecare mişcare. Îl surprinse ca un lucru cu totul neaşteptat faptul că Alexandru se comporta ca de la egal la egal cu Bonaparte şi că Bonaparte avea un fel de a se purta foarte degajat, ca şi cum apropierea de suveran ar fi fost pentru el un lucru cît se poate de natural şi obişnuit, şi i se adresa, ca unui egal, ţarului Rusiei.

Alexandru şi Napoleon se îndreptară cu suita lor numeroasă, care se lungea ca o coadă, spre flancul drept al batalionului Preobrajenski, drept în faţa mulţimii, care se pomeni pe neaşteptate atît de aproape de ei, încît lui Rostov, aflat în primele rînduri, îi fu teamă să nu-l recunoască cineva.

— *Sire, je vous demande la permission de donner La Légion d'Honneur au plus brave de vos soldats* [2], rosti aspru şi precis un glas, apăsînd pe fiecare sunet.

Vorbise mărunţelul Bonaparte, privind de jos în sus spre Alexandru. Ţarul, care asculta cu atenţie ceea ce i se spunea, înclină capul, zîmbind plăcut.

— *A celui qui s'est le plus vaillamment conduit dans cette dernière guerre* [3], adăugă Napoleon, accentuînd fiecare silabă şi privind, cu o linişte şi o siguranţă de sine ce-l revolta pe Rostov, rîndurile soldaţilor ruşi, rămaşi în poziţie de drepţi, cu arma pentru onor şi cu ochii aţintiţi spre împăratul lor.

---

[1] „Trăiască împăratul !“

[2] Sire, vă cer permisiunea de a acorda Ordinul Legiunea de Onoare celui mai viteaz dintre soldaţii domniei-voastre...

[3] Aceluia care s-a comportat cel mai vitejeşte în acest război...

— *Votre majesté me permettra-t-elle de demander l'avis du colonel*[1], răspunse Alexandru şi făcu grăbit cîţiva paşi spre prinţul Kozlovski, comandantul batalionului. Între timp Bonaparte vroi să-şi scoată mănuşa de pe mîna lui mică şi albă, dar, rupîndu-şi-o, o aruncă. Un aghiotant, care-i călca aproape pe urmele paşilor, se repezi şi i-o ridică.

— Cui să-i dăm decoraţia ? întrebă împăratul, cu glas scăzut, în ruseşte, pe Kozlovski.

— Cui veţi ordona, majestate.

Împăratul se încruntă nemulţumit şi, rotindu-şi ochii împrejur, zise :

— Trebuie totuşi să-i dau un răspuns.

Kozlovski, cu un aer hotărît, aruncă o privire printre rînduri, şi privirea lui îl întîlni şi pe Rostov.

„Nu cumva, pe mine ?" îşi zise Rostov.

— Lazarev ! ordonă colonelul, încruntîndu-se ; şi Lazarev, primul din flanc după înălţime, ieşi ager în faţa frontului.

— Unde te duci ? Stai pe loc ! îi şoptiră cîteva glasuri lui Lazarev, care nu ştia încotro să apuce. Soldatul se opri, trase speriat cu coada ochiului la colonel şi se schimbă la faţă, aşa cum se întîmplă de obicei cu soldaţii scoşi în faţa frontului.

Napoleon întoarse uşor capul îndărăt şi-şi întinse peste umăr mîna mică şi grasă în semn că dorea să apuce ceva. Persoanele din suită, ghicind în aceeaşi clipă ce doreşte, începură să se frămînte şi să şoptească între ele, şi-şi trecură ceva din mînă în mînă, în vreme ce un paj, acelaşi pe care Rostov îl văzuse în ajun la Boris, dădu fuga în faţă şi, aplecîndu-se respectuos asupra mîinii întinse, fără să o lase să aştepte nici o clipă, depuse în ea o decoraţie cu panglică roşie. Napoleon o apucă, fără să se uite la ea, cu două degete. Decoraţia licări între ele. Apropiindu-se apoi de Lazarev, care cu ochii holbaţi nu se uita decît spre ţar, Napoleon îşi întoarse privirea spre Alexandru, ţinînd să-i arate prin aceasta că gestul pe care-l făcea acum era adresat aliatului său. Mîna mică şi albă cu decoraţia atinse un nasture de la tunica ostaşului Lazarev. Napoleon părea convins că era de ajuns numai o atingere a mîinii lui pe pieptul acestui soldat, pentru ca acesta să se socotească pe vecie fericit de a fi

[1] Majestatea-voastră îmi îngăduie să cer părerea colonelului...

fost decorat şi distins pentru toţi ceilalţi oameni de pe lume. Napoleon doar cît lipi crucea de haina lui Lazarev şi-şi şi retrase mîna, întorcîndu-se spre Alexandru, ca şi cum ar fi fost sigur că decoraţia nu se putea să nu rămînă lipită de pieptul soldatului. Şi crucea, într-adevăr, rămăsese lipită.

Mîini grijulii de ruşi şi francezi se repeziseră să o prindă în aceeaşi clipă de tunica ostaşului. Lazarev se uită posomorît la omul scund cu mîini albe ce-i făcuse nu ştiu ce la pieptul tunicii şi, stînd tot în poziţia pentru onor, se uită apoi din nou drept în ochii lui Alexandru, ca şi cum l-ar fi întrebat dacă să mai rămînă mult aşa, ori îi ordonă să plece, sau, poate, mai are ceva, cine ştie ce, de făcut ? Dar nu i se ordonă nimic şi el mai rămase încă multă vreme ţeapăn, în această poziţie.

Cei doi suverani se urcară pe cai şi plecară. Soldaţii regimentului Preobrajenski rupseră rîndurile, amestecîndu-se cu francezii din garda imperială, şi se aşezară la mesele pregătite pentru ei.

Lazarev şedea la locul de cinste ; toţi îl îmbrăţişau şi-l felicitau, iar ofiţerii ruşi şi francezi din cele două batalioane îi strîngeau mîna. O mulţime de curioşi dintre ofiţeri şi din popor se apropiau de el numai ca să-l vadă. Larma convorbirilor în ruseşte şi franţuzeşte, învălmăşite, umplea, deopotrivă cu hohotele de rîs, toată piaţa jur împrejurul meselor. Doi ofiţeri, aprinşi amîndoi la faţă, trecură pe lîngă Rostov, veseli şi mulţumiţi.

— Ce mai tratаţie, măi frate ! Numai talere de argint, zise unul. L-ai văzut pe Lazarev ?

— L-am văzut.

— Mîine, cică franţujii vor fi oaspeţii husarilor de la Preobrajenski.

— Are un noroc Lazarev ăsta ! O mie două sute de franci pensie viageră.

— Ian uitaţi-vă cîta mai căciula, băieţi ! strigă unul de la Preobrajenski, gătindu-se cu căciula înfoiată a unui francez.

— Grozav îţi stă de bine ; minunat !

— Cunoşti parola ? întrebă un ofiţer din gardă pe un altul. Alaltăieri a fost *Napoléon, France, bravoure* [1] ; ieri *Alexandre, Russie, grandeur* [2] ; o zi dă împăratul nostru

[1] ...Napoleon, Franţa, vitejie...
[2] ...Alexandru, Rusia, măreţie...

parola, altă zi Napoleon. Mîine împăratul va decora cu Ordinul Sfîntul Gheorghe pe cel mai viteaz ostaș din garda franceză. N-are încotro ! Trebuie să răspundă cu aceeași monedă.

Boris și camaradul său Żylinski erau și ei printre cei veniți să vadă ospățul. La întoarcere, Boris îl zări pe Rostov, care stătea la colțul unei case.

— Noroc, Rostov ! Nici n-am mai avut timp să ne vedem, îi spuse el și nu se putu abține să nu-l întrebe ce i se întîmplase, atît de ciudat, de posomorît și de necăjit arăta Rostov.

— Nimic, nimic, răspunse Rostov.

— Mai treci pe la mine ?

— Am să trec.

Rostov rămase multă vreme lîngă colțul casei, uitîndu-se de departe la ospăț. În mintea lui începură să se frămînte gînduri chinuitoare, cărora în zadar căuta să le dea de capăt. Îndoieli înfricoșătoare i se trezeau în suflet. Cînd îi venea în minte Denisov, cu expresia feței atît de schimbată, cu înfățișarea de om resemnat, sau întreg spitalul, plin de mutilați fără mîini și fără picioare, cu murdăria lui și bolile de tot soiul, și i se părea că simte mirosul de spital și de cadavru atît de viu, încît se uita de jur împrejur ca să vadă de unde-ar putea veni miasma asta ; cînd îi răsărea în fața ochilor Bonaparte cel încîntat de sine, cu mîna lui albă, Bonaparte care era acum împărat și care ajunsese să fie iubit și stimat de către însuși țarul Alexandru. La ce, așadar, atîtea mîini și picioare amputate, la ce atîția oameni morți ? Îi răsărea în fața ochilor cînd soldatul Lazarev, decoratul, cînd Denisov cel pedepsit, fără speranță de a fi iertat. Și-l năpădiră gînduri pe cît de ciudate, pe atît de înfricoșătoare.

Mirosul îmbietor al mîncărurilor, din care se ospătau soldații regimentului Preobrajenski, și foamea care-i da ghes îl treziră din starea aceasta : simțea nevoia să mănînce ceva înainte de a pleca la drum. Se îndreptă spre un birt pe care îl văzuse de dimineață. În birt era atîta lume, și mai ales ofițeri veniți ca și el în haine civile, încît cu mare greutate putu căpăta ceva de mîncare. Doi ofițeri din divizia lui se așezară alături. Firește, toți discutau numai despre pace. Camarazii săi ofițeri erau, ca de altfel cea mai mare parte a armatei, nemulțumiți de pacea aceasta încheiată după lupta de la Friedland. Susțineau

că, dacă ar mai fi rezistat, Napoleon ar fi putut fi nimicit, fiindcă nu mai avea pesmeţi şi nici muniţii. Nikolai tăcea, mînca şi, mai cu seamă, bea. Bău singur două sticle de vin. Îl chinuia mereu acea frămîntare interioară căreia nu-i găsise dezlegare. Se temea să se lase în voia gîndurilor, dar nici nu putea scăpa de ele. Dar, dintr-o dată, la observaţia unuia dintre ofiţeri că simplul fapt de a te uita la francezi e înjositor, Rostov începu să strige, aprinzîndu-se din senin, ceea ce-i miră din cale-afară pe ofiţeri.

— Şi cum puteţi dumneavoastră judeca ce ar fi fost mai bine ! se răsti el, şi sîngele îi năvăli în obraz. Cum puteţi dumneavoastră judeca faptele suveranului ? Ce drept avem noi să le judecăm ? ! Noi nu putem înţelege nici ce urmăreşte, nici ce face împăratul !

— Dar n-am pomenit o vorbă despre împărat, se justifică ofiţerul, care nu-şi putea explica ieşirea asta violentă altfel decît prin faptul că Rostov băuse cam mult.

Dar Rostov nu-i dădu ascultare.

— Noi nu sîntem funcţionari de ambasadă, sîntem soldaţi şi nimic altceva, urmă el. Dacă ni se ordonă să murim, murim. Dacă ni se dau pedepse, înseamnă că sîntem vinovaţi ; nu e treaba noastră să judecăm. Dacă împăratului, suveranul nostru, i se pare nimerit să-l recunoască pe Bonaparte împărat şi să încheie pace cu el, înseamnă că aşa trebuie ! Altminteri, dacă ne-am apuca să le judecăm şi să le discutăm pe toate, ar însemna să nu ne mai rămînă nimic sfînt. Atunci am fi în stare să spunem că nu există nici Dumnezeu, că nu există nimic, strigă Rostov, bătînd cu pumnul în masă, cu totul nelalocul său după părerea comesenilor, dar întru totul consecvent cu mersul gîndurilor sale.

— Ceea ce avem noi de făcut este să ne îndeplinim datoria, să luptăm şi nu să discutăm ; asta-i tot, încheie el.

— Şi să bem, interveni unul din ofiţeri, care n-avea nici un chef de ceartă.

— Da, şi să bem, repetă Nikolai. Ei, tu, ascultă ! Mai adă o sticlă ! strigă el.

Partea a treia

I

ÎN ANUL 1808, ÎMPĂRATUL Alexandru plecă la Erfurt în vederea unei noi întîlniri cu împăratul Napoleon, şi în înalta societate petersburgheză se vorbi mult despre măreţia acestei întrevederi solemne.

În 1809, alianţa dintre cei doi stăpîni ai lumii, cum erau numiţi Napoleon şi Alexandru, mersese atît de departe, încît atunci cînd Napoleon declară în acel an război Austriei, un corp de armată rus trecu graniţa ca să lupte de partea inamicului de altădată al Rusiei, Bonaparte, împotriva fostului ei aliat, împăratul Austriei ; atît de departe mersese alianţa, încît cercurile sus-puse vorbeau despre posibilitatea unei căsătorii între Napoleon şi una din surorile împăratului Alexandru. Dar, în afară de aceste consideraţii de politică externă, societatea rusă a vremii dădea o mare atenţie reformelor interne care cuprinseseră în această epocă toate ramurile administraţiei de stat.

În tot acest timp, viaţa de toate zilele, viaţa cea adevărată a oamenilor, cu grijile lor reale — sănătatea şi boala, munca şi odihna — cu aspiraţiile lor spre gîndire, ştiinţă, poezie, ori muzică, şi cu iubirile, prieteniile, aversiunile şi pasiunile lor, îşi urma ca întotdeauna drumul, independent şi în afară de orice preocupări privind alianţa sau inimiciţia politică a lui Napoleon Bonaparte cu Rusia şi în afară de orice reformă posibilă.

Prinţul Andrei stătuse la ţară doi ani în şir. Toate reformele pe care le încercase Pierre pe moşiile sale şi nu obţinuse nici un rezultat — grăbit cum era să treacă mereu de la o treabă la alta — toate aceste reforme le dusese la bun sfîrşit prinţul Andrei pe moşia lui, fără să bată toba faţă de nimeni şi fără vreo sforţare deosebită.

Posedînd în cel mai înalt grad spiritul întreprinzător al omului practic, însuşire ce-i lipsea lui Pierre, ştia să pună în mişcare lucrurile, fără să fie nevoie de gesturi şi eforturi prea mari din partea lui.

Pe una din moşiile lui organiză trei sute de ţărani într-o obşte de plugari liberi (era unul din primele exemple de acest fel în Rusia) ; pe alte moşii desfiinţă boierescul, înlocuindu-l cu obrocul. La Bogucearovo era înscrisă pe statele lui de plată *o* moaşă cu diplomă, care îngrijea femeile lehuze, şi un preot avea leafă ca să-i înveţe carte pe copiii ţăranilor şi ai argaţilor.

Prinţul îşi petrecea o parte din timp la Lîsîe Gorî, cu tatăl său şi cu copilul, care mai avea încă nevoie să fie dădăcit ; restul timpului şi-l trecea în sihăstria de la Bogucearovo, cum numea tatăl său această proprietate. Cu toată indiferenţa pe care şi-o arătase în faţa lui Pierre în legătură cu tot ceea ce se petrece în lumea din afară, el urmărea totuşi stăruitor evenimentele, primea nenumărate cărţi şi, spre uimirea lui, băga de seamă, de cîte ori îi veneau lui sau tatălui său oaspeţi noi de la Petersburg, de-a dreptul din vîltoarea vieţii, că, asupra chestiunilor politice externe şi interne, el, care nu ieşea din satul lui, era mult mai bine informat decît persoanele acestea.

Pe lîngă ocupaţiile legate de gospodărirea proprietăţilor sale şi în afara lecturii celor mai variate cărţi, prinţul Andrei se mai îndeletnicea în perioada aceea cu redactarea unui studiu critic asupra ultimelor două nenorocoase campanii ale armatei ruse şi cu elaborarea unui proiect de reformă a codurilor şi regulamentelor militare.

În primăvara anului 1809, prinţul Andrei plecă la proprietăţile din Riazan ale fiului său, pe care le îngrijea în calitatea lui de tutore.

Încălzit de soarele primăvăratic, şedea în fundul trăsurii, privind firele crude de iarbă o dată cu cele dintîi frunze de mesteacăn şi urmărind norii de primăvară, cei dintîi care alunecau în rotocoale pe albastrul siniliu al bolţii. Nu se gîndea la nimic şi se mulţumea să se uite voios şi visător jur împrejurul său, în toate părţile.

Trecuseră de podul plutitor unde, cu un an în urmă, stătuse de vorbă cu Pierre. Trecură şi printr-un sat noroios de-a lungul unor arii şi al unor semănături de toamnă înverzite, peste o rîpă care mai păstra pe fundul ei zăpadă şi care cobora spre un pod, apoi pe o coastă de deal

cu lutul spălat de ape, peste mirişti şi prin tufişuri ici-colo înverzite, şi intrară într-o pădure de mesteceni, ce se întindea de o parte şi de alta a drumului. În pădure vîntul nu sufla deloc, aşa că era aproape cald. Mestecenilor, numai frunze verzi, cleioase de sevă, nu li se clintea o ramură, iar jos, de sub frunzele veştede, de anul trecut, se opinteau spre soare, săltîndu-le, primele fire de verdeaţă, iarbă şi flori viorii. Verdele adînc al brazilor mărunţi ce nu-şi leapădă cetina niciodată, strecurat printre mesteceni, era ca o amintire neplăcută a iernii. Adîncindu-se în pădure, caii începură să fornăie şi să asude tot mai tare.

Piotr, lacheul, îi şopti ceva vizitiului, şi vizitiul îi răspunse afirmativ. Dar lacheului i se păru pesemne prea puţin numai părerea vizitiului ; se întoarse pe capră către stăpîn.

— Luminăţie, ce uşurare ! spuse el, zîmbind respectuos.

— Cum ?

— Te simţi mai uşor, luminăţie !

„Ce-o fi spunînd ? se gîndi prinţul Andrei. Ceva în legătură cu primăvara, desigur", îşi zise el, uitîndu-se în toate părţile. „Ia uite ! A înverzit totul... ce repede ! Şi mestecenii, şi mălinii, pînă şi arinii au început... Numai stejarii nu se văd. Ba da, uite, ăsta e stejar."

La marginea drumului străjuia un stejar. Cu zeci de ani mai bătrîn decît mestecenii ce alcătuiau pădurea, era de zece ori mai gros şi de două ori mai înalt decît oricare dintre ei. Era un stejar uriaş, abia l-ar fi putut cuprinde doi oameni, cu o parte din crăci rupte de multă vreme, cum se vedea, şi cu trunchiul cojit, crestat de cicatrici vechi. Cu uriaşele lui braţe şi cu degete noduroase, nesimetric răşchirate — monstru bătrîn şi dispreţuitor — sta supărat între mestecenii zîmbitori. El singur se împotrivea şi nu voia să se lase cuprins de farmecul primăverii şi nu voia să ştie nici de primăvară, nici de soare.

„Primăvară, şi dragoste, şi fericire ! părea să spună stejarul acesta, cum de nu vi se urăşte tot cu aceeaşi şi iar aceeaşi minciună neroadă şi fără rost ? Mereu acelaşi lucru şi nimic altceva decît minciună ! Nu există nici primăvară, nici soare, nici fericire. Uitaţi-vă la molifţi cum se înăbuşă unii pe alţii de moarte ; sînt veşnic aceiaşi. Priviţi-mă şi pe mine cum mi-am mai întins braţele şi dege-

tele noduroase și umflate ; unde nu mi-au crescut ? Și din spinare și din părți... Cum mi-au crescut, așa am rămas, și nu cred în nădejdile și în minciunile voastre."

Trecînd prin pădure, prințul Andrei întoarse capul să se uite de cîteva ori la acest stejar, ca și cum ar fi așteptat ceva din partea lui. Flori și iarbă creșteau și pe sub stejar, dar el rămînea în mijlocul lor mereu același — ursuz, neclintit, monstruos și dîrz.

„Da, are dreptate, are de o mie de ori dreptate acest stejar, își zise prințul Andrei. Lasă-i pe ceilalți, pe cei tineri să cadă din nou pradă acestei minciuni ; noi, însă, știm ce e viața ; cu viața noastră s-a sfîrșit !" Un șuvoi de gînduri deznădăjduite, dar dureros de dulci îi năpădiră sufletul, stîrnite de vederea stejarului. În timpul acestei călătorii, prințului Andrei îi trecu parcă din nou prin fața ochilor întreaga-i viață și iarăși ajunse la concluzia aceea deznădăjduită, dar oarecum liniștitoare pentru el, pe care o mai formulase și alte dăți, că nu trebuie să se apuce de nimic, că trebuie să-și trăiască mai departe viața, ferindu-se doar de a face rău cuiva, departe de orice frămîntări și de orice dorințe.

II

ÎN CALITATE DE TUTORE AL fiului său, pentru proprietățile acestuia din Riazan, prințul Andrei era nevoit să se vadă cu mareșalul nobilimii din județ. Mareșal al nobilimii era contele Ilia Andreevici Rostov, și prințul, pe la mijlocul lunii mai, se duse să-i facă o vizită.

Era cald : primăvară în toi. Pădurea se îmbrăcase toată cu frunziș, pe drum era atîta praf și așa de cald, încît, trecînd pe lîngă o apă, îți venea să te scalzi.

Prințul Andrei, necăjit, preocupat să-și repete în gînd toate cîte avea să le discute cu mareșalul nobilimii, intră pe una din aleile parcului din jurul conacului Rostovilor, din Otradnoe. Din dreapta, dintre copaci, îi ajunseră la ureche strigăte vesele și glasuri femeiești și văzu un grup de fete care îi tăie drumul, trecîndu-i în fugă înaintea trăsurii. În fruntea tuturor, cea mai aproape de el, alerga spre trăsură o fată cu părul negru și foarte zveltă, neobișnuit de

zveltă, cu ochii mari, negri, îmbrăcată într-o rochie galbenă de stambă şi legată la cap cu o basma albă, de sub care îi cădeau, răsfirîndu-se pe umeri, şuviţe buclate de păr. Fata striga din fugă ceva, dar văzînd un străin, nu se mai uită la el, ci se întoarse şi se depărtă rîzînd.

Prinţul Andrei simţi, deodată, ceva ca o durere. Ziua era aşa de frumoasă, soarele strălucea atît de puternic ; pretutindeni în jurul lui era atîta voie bună ; dar fata asta zveltă şi drăguţă nici nu ştia şi nici nu voia să ştie de existenţa lui, mulţumită şi fericită cum era de viaţa ei, care putea fi şi stupidă, dar care-i apărea voioasă şi senină. „De ce-o fi oare atît de veselă ? La ce s-o fi gîndind ? Desigur, nu la regulamente militare, nici la organizarea dijmaşilor de pe moşia din Riazan. La ce s-o fi gîndind ? De ce-o fi oare atît de fericită ?" se întreba fără să vrea, cu un sentiment de curiozitate, prinţul Andrei.

Contele Ilia Andreici îşi trăia la Otradnoe, în 1809, viaţa lui de totdeauna, adică primea ca şi altădată aproape toată gubernia şi le oferea tuturor vînători, spectacole de teatru, ospeţe cu muzicanţi. Se bucură de vizita prinţului Andrei, aşa cum se bucura de orice oaspe nou, şi îl opri, aproape cu de-a sila, să rămînă la el peste noapte.

În cursul acelei zile plicticoase, cît timp trebui să stea cu stăpînii casei şi cu cei mai respectabili dintre oaspeţii care, cum se întîmplase să fie în preajma unei onomastici, umpluseră casa bătrînului conte, Bolkonski îşi aruncă de cîteva ori ochii spre Natalia, care-şi găsea necontenit de rîs şi se distra în tovărăşia celeilalte jumătăţi a societăţii, compusă din tineret. Prinţul Andrei se tot întreba : „La ce s-o fi gîndind ? De ce o fi atît de veselă ?"

Noaptea, rămas singur şi neobişnuit să schimbe patul, multă vreme nu izbuti să adoarmă. Mai întîi citi, apoi stinse lumînarea, dar o aprinse curînd la loc. În camera cu obloanele trase era zăpuşeală. Îi era ciudă pe acest bătrîn netot (cum îl socotea el pe contele Rostov), care-l reţinuse sub cuvînt că hîrtiile de care avea nevoie nu i-ar fi venit încă de la oraş ; şi-i era nu mai puţin necaz pe el însuşi, că rămăsese.

Se sculă şi se îndreptă spre fereastră, cu gîndul s-o deschidă. Cum dădu la o parte obloanele, lumina lunii năvăli în cameră ca şi cum ar fi stat la pîndă îndărătul fe-

restrei, așteptînd de mult clipa asta. Deschise fereastra. Noaptea era răcoroasă și foarte senină. Chiar în dreptul ferestrei se înșira un rînd de copaci tunși, ale căror coroane erau întunecate de o parte și numai argint de cealaltă. Dedesubtul lor, străluceau pe alocuri, tot ca de argint, frunzele și tulpinile unor plante pline de sevă, stufoase și jilave. Dincolo de linia întunecată a copacilor se vedea un acoperiș lucind de rouă ; mai la dreapta străjuia un copac mare și umbros, cu trunchiul și ramurile albicioase, sclipind în razele lunii aproape pline de pe cerul primăvăratic, atît de luminos, încît stelele abia se mai vedeau. Prințul Andrei se rezemă în coate de fereastră și-și ațînti ochii la bolta cerului.

Odaia prințului Andrei se afla la etajul din mijloc ; încăperile de deasupra erau de asemenea locuite, dar nici cei de acolo nu dormeau. Auzi sus voci femeiești.

— Hai, o singură dată numai, se ruga sus un glas de femeie, pe care prințul Andrei îl recunoscu numaidecît.

— Dar cînd ai să mai adormi ? îi răspunse a doua voce.

— N-am să dorm deloc ; nu pot să dorm, ce să fac ! Hai, te rog, ultima oară...

Două glasuri femeiești intonară o frază muzicală, care părea să fie un sfîrșit de cîntec.

— Ah, ce minune ! Ei, și acuma, la culcare, gata !

— Dormi tu, eu nu pot, răspunse vocea dintîi, apropiindu-se de fereastră. Se aplecase pesemne mult în afară, pe fereastră, de vreme ce i se auzea și foșnetul rochiei, și pînă și respirația. Toate tăcuseră împietrite, ca și luna, ca și lumina ei, ca și umbrele. Și prințul Andrei se temea să se miște, ca să nu-și dea pe față prezența nedorită.

— Sonia ! Sonia ! se auzi din nou vocea celei dintîi. Cum poți să dormi ? Ia te uită ce minune ! Ah, ce minune! Trezește-te odată, Sonia, o rugă ea, aproape cu lacrimi în glas. Niciodată, niciodată nu mi-a fost dat să văd o noapte atît de minunată.

Sonia răspunse ceva în silă.

— Nu, uită-te, te rog, ce lună !... Ah, ce frumusețe ! Hai, vino-ncoace. Draga mea, sufletul meu, vino ! Ei vezi? Uite așa, să-ți îndoi ușor picioarele, să-ți cuprinzi uite așa genunchii, strîns, cît mai strîns, să te încordezi tare și să-ți iei zborul. Uite așa !

— Ajunge, ai să cazi !

Se auzi ceva ca un soi de luptă ; pe urmă răsună vocea plictisită a Soniei :

— E tîrziu ; e aproape două.

— Ah, nu ştii decît să-mi strici toată plăcerea. Bine, du-te, du-te !

Şi iarăşi tăcură toate, dar prinţul Andrei ştia că ea e tot acolo ; o auzea din cînd în cînd mişcîndu-se încet şi din cînd în cînd oftînd.

— Ah, doamne, doamne ! Ce-i cu mine ? exclamă ea deodată. Hai, la culcare, dacă-i vorba aşa ! Şi închise cu zgomot fereastra.

„De existenţa mea nici nu-i pasă !" îşi spunea prinţul Andrei în timp ce o asculta vorbind şi, fără să ştie de ce, aştepta şi totodată se temea să n-o audă spunînd ceva despre el. „Iarăşi ea ! Parcă e un făcut !" gîndi el. În suflet i se trezi deodată un amestec aşa de neaşteptat de gînduri, de senzaţii şi speranţe tinereşti ce contrastau pînă-ntr-atîta cu întreaga lui viaţă, încît, simţind că nu e-n stare să şi le lămurească nici pentru sine însuşi, se culcă şi adormi numaidecît.

III

A DOUA ZI, LUÎNDU-ŞI rămas-bun numai de la bătrînul conte, fără să mai vadă doamnele, prinţul Andrei plecă acasă.

Era pe la începutul lui iunie, cînd prinţul Andrei, întorcîndu-se la moşie, trecu din nou prin crîngul de mesteceni în care văzuse stejarul acela bătrîn şi noduros care-l impresionase atît de ciudat, încît nu-l mai putea uita. Zurgălăii cailor răsunau acum mai înăbuşit decît cu o lună şi jumătate înainte ; pădurea se împlinise, era mai umbroasă şi mai deasă, iar brazii tineri presăraţi prin pădure, cu vlăstarii lor proaspeţi, pufoşi, de un verde gingaş, nu mai stricau frumuseţea priveliştii, ci se îmbinau armonios în tot.

Toată ziua fusese cald ; se adunau ici şi colo nori ca de furtună, dar numai un nouraş trecător stropi praful drumului şi frunzele îmbibate de sevă. De-a stînga drumului pădurea era întunecată, în umbră ; în dreapta ea

scînteia udă în razele soarelui, abia legănată de vînt. Erau numai flori peste tot şi privighetorile-şi îngînau trilurile şi se-ntreceau, care mai aproape, care mai de departe.

„Da, aici, în pădurea asta, era stejarul acela cu care mă simţeam atît de asemenea, îşi zise prinţul Andrei. Dar unde o fi ?" se întrebă el din nou, uitîndu-se tot în stînga drumului şi, fără să ştie cum şi fără să-şi dea seama că e acelaşi, se surprinse admirînd stejarul, acelaşi pe care-l căutase. Bătrînul stejar era de nerecunoscut ; frunzişul lui verde-închis şi doldora de sevă, întins ca o boltă de cort, fremăta uşor în razele asfinţitului de soare. Nici degetele noduroase, nici cicatricele, nici îndoiala şi nici suferinţa lui de odinioară, nimic din toate acestea nu se mai vedea. Prin scoarţa lui aspră, de veacuri, răsăriseră de-a dreptul frunze tinere şi pline de suc, încît cu greu s-ar fi putut crede că moşneagul acesta le putuse da la lumină. „Da, e chiar el, e acelaşi stejar !" îşi zise prinţul Andrei şi, fără veste, îl învălui un sentiment inexplicabil de primăvăratică bucurie şi de viaţă nouă. Toate clipele frumoase ale vieţii lui îi năvăliră deodată, de-a valma, în minte. Austerlitzul cu cerul înalt, şi chipul dojenitor al soţiei sale moarte, şi silueta lui Pierre stînd pe podul plutitor, şi fata tulburată de frumuseţea nopţii, şi noaptea aceea, şi luna, şi toate laolaltă îi reapărură înaintea ochilor.

„Nu, viaţa nu se sfîrşeşte la treizeci şi unu de ani, hotărî deodată, nestrămutat, în chip de încheiere, prinţul Andrei. Nu e destul să ştiu eu ce am în suflet ; trebuie s-o afle cu toţi : şi Pierre, şi fata aceea care voia să-şi ia zborul spre cer ; trebuie să ştie, ca să mă cunoască toţi, ca viaţa să nu mi se mai scurgă aşa, numai pentru mine, ca ei să nu mai trăiască aşa, fără nici o legătură cu viaţa mea, şi pentru ca viaţa mea să se reflecte în toţi şi toţi să trăiască laolaltă cu mine !"

După ce se întoarse din călătorie, prinţul Andrei se hotărî ca în toamnă să plece la Petersburg, găsind fel de fel de justificări pentru această hotărîre. Un şir întreg de argumente, pe cît de temeinice, pe atît de logice, care îl îndreptăţeau să plece la Petersburg şi chiar să-şi caute acolo o slujbă, era pregătit să-l servească. Ajunsese să nu mai priceapă cum de i-a putut trece vreodată prin gînd să se sustragă necesităţii de a lua parte la viaţa activă, întocmai aşa cum, cu o lună înainte, n-ar fi conceput că ar putea să se gîndească măcar a părăsi viaţa de la ţară. Îi

apărea acum lămurit că tot ce adunase ca experiență de viață avea să se irosească în zadar și să se dovedească simplă absurditate, dacă n-ar pune-o în practică și dacă n-ar lua din nou parte activă la viață. Nu putea înțelege nici cum, întemeiat pe argumente raționale, i se păruse altădată atît de vădit că s-ar fi înjosit dacă acum. după toată experiența sa de viață, ar mai fi crezut că poate fi de folos cuiva și că există pe lume putința de a fi fericit și iubit. Rațiunea îi șoptea acum cu totul altceva. După această călătorie, prințul Andrei începu să se plictisească la țară ; vechile sale ocupații nu-l mai interesau și adesea, cînd era singur în cabinetul lui, se ridica de pe scaun, se apropia de oglindă și-și privea îndelung chipul. Se întorcea apoi și se uita la portretul răposatei sale soții, care, înfățișată cu bucle *à la grecque*, îl privea duios, cu ochi veseli, din rama aurită. Nu-l mai mustra, ca înainte, cu cuvintele acelea groaznice, ci-l privea simplu, cu voie bună și curiozitate. Și prințul Andrei se plimba îndelung prin odaie cu mîinile la spate, cînd posomorît, cînd zîmbitor, după firul gîndurilor sale, care frămîntau deopotrivă ideile acelea nesăbuite pe care nu le împărtășise niciodată nimănui și pe carė le ținuse tăinuite ca pe o crimă — cele vorbite atunci cu Pierre, cele în legătură cu gloria, cu fata din fereastră, cu stejarul, cu frumusețea femeiască și cu dragostea, idei care-i schimbaseră tot cursul vieții. Dacă în asemenea momente intra cumva la dînsul cineva, se arăta deosebit de rece, de ferm și de aspru, dar mai ales de o logică supărătoare.

— *Mon cher,* i se întîmpla să-i spună prințesa Maria, cînd îl nimerea în asemenea clipe de zbucium, Nikoluška n-ar trebui să iasă azi la plimbare : e prea frig.

— Dacă ar fi cald, îi răspundea prințul Andrei surorii sale în asemenea momente pe un ton rece, ar ieși numai în cămașă ; dar așa, cum azi e frig, trebuie îmbrăcat cu haine călduroase, care tocmai de asta au și fost născocite. Iată, așadar, ce rezultă din faptul că e frig și nicidecum că trebuie să rămînă în casă, cînd e știut că un copil are nevoie de aer, spunea el cu logică riguroasă, ca și cum ar fi vrut să pedepsească pe cineva pentru misterioasa și ilogica activitate lăuntrică ce se desfășura într-însul. În împrejurări de acestea, prințesa Maria se gîndea cît înăspresc preocupările intelectuale inima bărbaților.

IV

PRINŢUL ANDREI SOSI LA Petersburg în luna august a anului 1809. Era epoca în care tînărul Speranski îşi atinsese apogeul gloriei şi cînd se puneau cu deosebită energie în aplicare reformele sale. În aceeaşi lună august, împăratul, care, ieşind odată cu trăsura, fusese accidentat, frîngîndu-şi un picior, se văzuse nevoit să rămînă la Peterhof timp de trei săptămîni şi lucra zilnic numai cu Speranski. În acea epocă se pregătiră nu numai cele două decrete faimoase şi atît de alarmante pentru întreaga societate — cel pentru desfiinţarea rangurilor de la curte şi cel prin care se instituiau examene pentru obţinerea gradului de asesor de colegiu şi de consilier de stat — ci însăşi constituţia statului, care trebuia să reformeze toată rînduiala existentă în justiţia, administraţia şi finanţele Rusiei, de la Consiliul de Stat pînă la administraţia de plasă. Acum se traduceau în fapt şi se împlineau acele nelămurite visuri de liberalism cu care se urcase pe tron împăratul Alexandru şi pe care năzuise să le realizeze cu ajutorul sfetnicilor săi : Czartoryski, Novosiltev, Kociubei şi Stroganov, pe care chiar el îi numea în glumă *comité du salut public.* [1]

Acum toţi aceştia laolaltă fuseseră înlocuiţi cu Speranski, pentru problemele civile, şi cu Arakceev, pentru cele militare. Curînd după sosirea sa, prinţul Andrei apăru, în calitate de şambelan, la curte şi la toate prilejurile în care împăratul se arăta. Împăratul, în cele două rînduri cînd îl întîlni, nu-l învrednici nici cu un cuvînt măcar. Şi înainte prinţului Andrei i se păruse mereu că nu se bucură de simpatia suveranului, că suveranului nu-i plac ochii lui şi nu-l prea agreează. În privirea rece şi distantă pe care i-o aruncase acum suveranul, prinţul Andrei văzu o nouă şi puternică confirmare a acestei vechi bănuieli. Cei de la curte îi lămuriră prinţului Andrei lipsa de atenţie a împăratului faţă de el prin faptul că Bolkonski părăsise din 1805 armata.

„Îmi dau seama cît de puţin stăpîni sîntem pe simpatiile şi antipatiile noastre, îşi spuse prinţul Andrei, şi de aceea nici prin gînd nu-mi trece să prezint personal împăratului memoriul meu asupra regulamentului militar, care, de altfel, va pleda singur în favoarea sa." Îi vorbi despre

[1] ...comitetul salvării publice...

memoriu unui bătrîn feldmareşal, prieten al tatălui său, care îi şi fixă o întrevedere, i-l primi călduros şi-i promise să-l transmită împăratului. După cîteva zile, i se anunţă că urmează să se prezinte ministrului de război, contele Arakceev.

La ceasurile nouă dimineaţa, în ziua hotărîtă, prinţul Andrei se înfiinţă în anticamera contelui Arakceev.

Personal nu-l cunoştea pe Arakceev şi nu-l văzuse niciodată, dar tot ce ştia despre dînsul îi inspira prea puţină consideraţie pentru acest om.

„E ministru de război şi om de încredere al suveranului ; nu-i nevoie să-l judece nimeni după însuşirile sale personale ; i s-a dat însărcinarea să examineze memoriul meu şi, prin urmare, el singur poate să-i şi dea curs", se gîndea prinţul Andrei, în timp ce aştepta, la rînd cu o mulţime de persoane importante şi neimportante, în anticamera contelui Arakceev.

Prinţul Andrei, care îşi făcuse mai tot serviciul în armată ca aghiotant, avusese prilejul să vadă anticamerele multor personaje importante, şi caracteristicile diferite ale acestor anticamere îi erau foarte familiare. Dar anticamera contelui Arakceev avea un caracter cu totul aparte. Persoanele de mai mică însemnătate, care-şi aşteptau rîndul la audienţă în anticamera contelui Arakceev, aveau întipărită pe faţă o expresie de timiditate şi supunere ; feţele persoanelor mai cu vază exprimau unul şi acelaşi sentiment de stingherealâ, ascuns sub un aer degajat şi de autoironie, glumind pe socoteala lor şi a situaţiei în care se aflau, ca şi a persoanei aşteptate. Unii se plimbau gînditori de colo-colo, alţii îşi vorbeau în şoaptă şi rîdeau, şi prinţul Andrei putu surprinde *sobriquet* [1]-ul de „Sila Andreici" [2], şi cuvintele : „Ne arată el, nenea !" care se refereau la contele Arakceev. Un general (persoană cu vază), vădit jignit de faptul că trebuia să aştepte atîta vreme, stătea picior peste picior şi zîmbea dispreţuitor, de unul singur.

Dar cum se deschidea uşa cabinetului, pe toate feţele se zugrăvea, în aceeaşi clipă, acelaşi sentiment : teama. Prinţul Andrei îl rugă pentru a doua oară pe ofiţerul de serviciu să-l anunţe, dar toţi întoarseră spre el priviri ironice, spunîndu-i că-i va veni şi lui timpul să intre, la rînd. După ce aghiotantul introduse şi petrecu apoi cîteva per-

[1] ...poreclă...
[2] Joc de cuvinte. „Sila" înseamnă forţă... (rus.).

soane afară din cabinetul ministrului, îi veni rîndul să intre, pe uşa ce inspira atîta groază, unui ofiţer care-l impresionase pe prinţul Andrei prin înfăţişarea sa umilă şi speriată. Audienţa ofiţerului se prelungi neaşteptat de mult. Deodată, prin uşă se auziră strigătele unei voci neplăcute, şi ofiţerul palid şi cu buzele tremurînd ieşi din cabinet şi trecu prin anticameră, ţinîndu-se cu mîinile de cap.

După el fu introdus prinţul Andrei, şi aghiotantul îi spuse pe şoptite : „În dreapta, la fereastră".

Prinţul Andrei intră într-un cabinet îngrijit, dar lipsit de orice lux, şi văzu la birou un om de vreo patruzeci de ani, cu talie lungă şi cap lunguieţ, dar cu părul tuns scurt, cu faţa brăzdată de cute largi, cu sprîncenele stufoase, încruntate deasupra unor ochi şterşi, verzi-căprui, şi cu un nas roşu, coroiat. Arakceev îşi întoarse capul spre prinţul Andrei fără să-l privească.

— Dumneata ce doreşti ? întrebă Arakceev.

— Eu nu... doresc nimic, excelenţă, răspunse încet prinţul Andrei. Privirile lui Arakceev se îndreptară spre el.

— Ia loc, spuse ministrul. Prinţul Bolkonski ?

— Nu doresc nimic ; suveranul a binevoit să trimită excelenţei-voastre memoriul pe care...

— Stai să vezi, dragul meu ; ţi-am citit memoriul, îl întrerupse Arakceev, dar nu rosti cu blîndeţe decît primele vorbe, şi din nou, uitîndu-se în altă parte, vocea îi reveni din ce în ce mai limpede la tonul ursuz şi dispreţuitor dinainte. Propui noi legiuiri militare ? Legi avem destule, dar n-are cine să le pună în aplicare nici pe cele vechi ! Azi toată lumea scrie legi : să scrii e mai uşor decît să le înfăptuieşti.

— Am venit, potrivit voinţei suveranului, să aflu de la excelenţa-voastră ce urmare credeţi că trebuie să se dea memoriului meu ? spuse politicos prinţul Andrei.

— Memoriul dumitale a fost trimis comitetului cu rezoluţia mea. Eu nu-l aprob, adăugă Arakceev, ridicîndu-se şi luînd de pe masa de scris o hîrtie. Iată, şi o întinse prinţului Andrei.

Pe marginea hîrtiei, cu creionul şi de-a curmezişul, era scrisă fără majuscule, fără nici o ortografie şi fără punctuaţie, rezoluţia următoare : „alcătuit fără nici un temei nefiind altceva decît o imitaţie copiată după regu-

lamentul militar francez şi se îndepărtează în chip arbitrar de orice regulamente militare".

— La ce comitet a fost trimis memoriul ? întrebă prinţul Andrei.

— La comitetul regulamentului militar, şi cu recomandaţia mea ca de aci înainte domnia-voastră să fiţi socotit printre membri. Însă fără leafă.

Prinţul Andrei zîmbi.

— Nici nu pretind.

— Membru onorific, repetă Arakceev. Am onoarea. Ei ! Pofteşte ! Cine mai e ? strigă el, salutîndu-l pe prinţul Andrei.

V

AŞTEPTÎND SĂ-I VINĂ înştiinţarea oficială a înscrierii sale ca membru în comitet, prinţul Andrei îşi reînnoi vechile cunoştinţe, îndeosebi cu persoanele de care ştia că sînt influente şi care-i puteau fi deci de folos. Încerca acum, la Petersburg, un sentiment asemănător aceluia pe care-l avea întotdeauna în ajunul unei bătălii, cînd îl frămînta dorinţa neastîmpărată de a şti ce se pune la cale de către conducători, dorinţa care-l împingea spre sferele înalte, acolo unde se pregătea viitorul ce avea să decidă soarta cîtorva milioane de oameni. Judecînd situaţia după izbucnirile de mînie ale bătrînilor, după curiozitatea celor neiniţiaţi şi aerul rezervat al celor iniţiaţi, ca şi după graba şi îngrijorarea tuturor, după numărul nesfîrşit de comitete şi comisii de existenţa cărora afla pentru întîia oară, în fiecare zi îşi dădea seama că acum, în anul 1809, se pregătea aici, la Petersburg, un fel de uriaşă bătălie, al cărei comandant suprem era o persoană misterioasă, pe care n-o cunoştea şi care i se părea o figură genială : Speranski. Atît problema reformelor, pe care o cunoştea destul de vag, cît şi marele lor iniţiator — Speranski — începură să-l pasioneze într-atît, încît chestiunea regulamentului militar trecu foarte curînd, în preocupările sale, pe al doilea plan.

Prinţul Andrei avea o poziţie din cele mai favorabile pentru a fi bine primit în cercurile cele mai diferite şi

mai înalte ale societăţii petersburgheze de pe atunci. Partidul reformatorilor îl privea cu ochi buni şi căuta să-l atragă, în primul rînd pentru faptul că avea o reputaţie de om inteligent şi foarte citit, în al doilea rînd pentru că, prin eliberarea ţăranilor, îşi făcuse şi o reputaţie de liberal. Partidul bătrînilor nemulţumiţi i se adresa de-a dreptul, ca unui fiu al prinţului Bolkonski, aşteptînd din partea lui să le împărtăşească nemulţumirea faţă de nedreptatea ce li se făcea prin reforme. Societatea femeilor şi, în genere, *lumea bună*, îl primea bucuros, socotindu-l o „partidă" bogată şi de neam, o figură aproape nouă, cu aureola romanticei istorii a bănuitei sale morţi în război şi a tragicului sfîrşit al soţiei sale. Pe lîngă asta, părerea despre el a tuturor acelora care-l cunoşteau mai demult era că se schimbase mult în bine în aceşti cinci ani, că se mai îmblînzise şi se maturizase, că nu mai era în el nimic din afectarea, trufia şi tendinţa spre zeflemea din trecut şi că-şi cîştigase calmul acela care nu se dobîndeşte decît o dată cu anii. Se vorbea de el, se interesa lumea de el, şi toţi doreau să-l vadă.

A doua zi după audienţa la contele Arakceev, prinţul Andrei îl vizită spre seară pe contele Kociubei. Îi relată contelui întrevederea sa cu *Sila Andreici* (aşa îl numea şi Kociubei pe Arakceev, cu aceeaşi ironie vagă, nedesluşită, pe care prinţul Andrei o constatase la cei din anticamera ministrului de război).

— *Mon cher*, nici în această chestiune nu trebuie să-l nesocoteşti pe Mihail Mihailovici. *C'est le grand faiseur.* [1] Am să-i vorbesc. Mi-a promis că vine să mă vadă astă-seară...

— Dar ce are de-a face Speranski cu regulamentele militare ? întrebă prinţul Andrei.

Kociubei zîmbi şi dădu din cap, ca şi cum s-ar fi mirat de naivitatea lui Bolkonski.

— Am vorbit cu el, zilele acestea, despre dumneata, continuă Kociubei, despre organizaţia dumitale de plugari liberi...

— A, dumneata eşti prinţul Bolkonski, cel care şi-a eliberat mujicii ? se amestecă în vorbă un bătrîn de pe vremea Ecaterinei, întorcîndu-se cu dispreţ spre Bolkonski.

[1] E omul care poate orice.

— Era o proprietate mică, nu-mi aducea nici un venit, răspunse Bolkonski, dîndu-şi osteneală, pentru a nu-l supăra zadarnic pe bătrîn, să reducă în ochii lui din importanţa faptei sale.

— *Vous craignez d'être en retard !* [1] zise bătrînul, uitîndu-se la Kociubei. Un singur lucru nu înţeleg eu, continuă bătrînul, cine o să mai are pămîntul, dacă lor li se dă libertatea ? E lesne să întocmeşti legi, dar e greu să conduci. La fel cum, de azi înainte te mai întreb, conte, cine va putea fi numit director în administraţie, dacă toţi vor trebui să dea examene ?

— Cred că acei care vor reuşi la examene, răspunse Kociubei, punînd picior peste picior şi susţinîndu-i privirea.

— Iată, eu am în slujba mea pe unul Prianicinikov, un om minunat, să-l plăteşti cu aur ; şi are şaizeci de ani ; va trebui şi el să vină la examen ?...

— Da, va fi cam greu, instrucţiunea e destul de puţin răspîndită, dar... Contele Kociubei nu-şi sfîrşi gîndul. Se ridică, îl luă de mînă pe prinţul Andrei şi ieşiră să întîmpine un bărbat înalt, blond, puţin chel, ca de vreo patruzeci de ani, cu fruntea înaltă şi largă şi cu o faţă ciudată, prelungă, neobişnuit de albă. Noul-venit purta un frac albastru cu o cruce la gît şi o stea în partea stîngă a pieptului. Era Speranski. Prinţul Andrei îl recuńoscu numaidecît şi în sufletul lui vibră ceva, aşa cum se întîmplă în momentele însemnate ale vieţii. Să fi fost stimă, invidie, curiozitate, nu ştia nici el. Toată făptura lui Speranski avea o înfăţişare atît de caracteristică, încît putea fi uşor recunoscut. La nimenea, în societatea în mijlocul căreia trăia, prinţul Andrei n-avusese prilejul să vadă atîta calm şi încredere în sine, îmbinate cu mişcări atît de stîngace şi greoaie, la nimeni nu văzuse asemenea ochi, uşor umeziţi şi numai pe jumătate deschişi, care să privească cu atîta hotărîre şi blîndeţe totodată, un zîmbet atît de lipsit de expresie, care să arate însă atîta fermitate, o voce atît de subţire, de egală şi de domoală, şi nici o faţă atît de albă şi de delicată, şi mai ales asemenea mîini, cam late, ce e drept, dar atît de moi, de catifelate şi de albe. Feţe atît de albe şi de delicate mai văzuse prinţul Andrei numai la soldaţii care zăcuseră mult prin spitale. Aşa arăta Speranski, secretarul de stat, sfetnicul suvera-

[1] Te temi să nu ţi-o ia alţii înainte !

nului şi însoţitorul acestuia la Erfurt, unde nu o dată se întîlnise şi vorbise cu Napoleon.

Speranski nu-şi muta privirea de la o persoană la alta, aşa cum faci fără să vrei cînd intri într-o societate numeroasă, şi nici nu se grăbea să vorbească. Vorbea fără să ridice glasul, sigur că va fi ascultat, şi nu se uita decît la persoana cu care se întreţinea.

Prinţul Andrei urmărea deosebit de atent fiecare vorbă şi fiecare mişcare a lui Speranski. Aşa cum se întîmplă cu unii oameni, şi mai cu seamă cu cei obişnuiţi să-şi judece sever semenii, prinţul Andrei, cînd întîlnea întîia oară un om şi mai ales unul ca Speranski, a cărui reputaţie îi era cunoscută, se aştepta întotdeauna să găsească în el toate perfecţiunile de care se poate învrednici neamul omenesc.

Speranski îi declară lui Kociubei că-i pare rău de întîrziere, dar că nu putuse veni mai devreme pentru că fusese reţinut la palat. Nu spuse că-l reţinuse însuşi suveranul, şi această afectare a modestiei nu scăpă neobservată de prinţul Andrei. Cînd Kociubei rosti numele prinţului Andrei, Speranski îşi întoarse încet privirile către Bolkonski, fără să înceteze a zîmbi, şi începu să-l fixeze, tăcut.

— Sînt foarte bucuros că vă fac cunoştinţa ; am auzit şi eu, ca toată lumea, vorbindu-se despre dumneavoastră, zise el.

Kociubei îi spuse în cîteva cuvinte cum fusese primit Bolkonski de Arakceev. Zîmbetul lui Speranski se adînci.

— Directorul comisiei regulamentelor militare, domnul Magniţki, mi-e bun prieten, zise el, pronunţînd răspicat fiecare silabă şi fiece cuvînt în parte, şi, dacă doriţi, vă pot pune în legătură cu el. (La punct, făcu o pauză.) Nădăjduiesc că veţi găsi la el simpatie şi dorinţa de a promova tot ce e rezonabil.

În jurul lui Speranski se făcu numaidecît un cerc ; pînă şi bătrînul, care pomenise de slujbaşul său Prianicinikov, găsi ceva să-l întrebe.

Prinţul Andrei, care nu lua parte la discuţie, observa fiece mişcare a lui Speranski, a acestui om care nu demult era doar un obscur seminarist şi care astăzi, după cum credea Bolkonski, avea în mîini — în mîinile acestea albe şi catifelate — soarta întregii Rusii. Prinţul Andrei fu surprins de calmul neobişnuit, dispreţuitor, cu care îi

răspunse Speranski bătrînului. S-ar fi zis că-i adresa de la înălțimi amețitoare cuvintele acestea, ce se înjoseau să ajungă pînă la el. Cînd bătrînul începu să ridice prea mult tonul, Speranski zîmbi și-i spuse că nu e în măsură să judece dacă e folositor sau nu ceea ce găsește cu cale suveranul să facă.

După ce mai stătu cîtva timp de vorbă cu cei din jurul lui, Speranski se ridică și, venind spre prințul Andrei, îl luă cu dînsul în capătul celălalt al salonului. Era vădit că socotise necesar să se întrețină cu el.

— N-am reușit să vorbesc cu dumneata, prins cum eram în această discuție însuflețită, în care am fost atras de acel bătrîn venerabil, zise el, zîmbind blînd și totodată disprețuitor, dînd a înțelege prin acest zîmbet că numai el și prințul își pot da seama de nimicnicia oamenilor cu care abia terminase de vorbit. Această atenție îl măguli pe prințul Andrei. Te știu de mult : în primul rînd pentru fapta dumitale — primul exemplu la noi în țară, care ar fi atît de prețios dacă ar fi urmat de cît mai mulți — cu eliberarea țăranilor dumitale, continuă Speranski, și în al doilea rînd pentru că ești unul din șambelanii care nu s-au considerat jigniți de noul decret cu privire la rangurile curtenilor, decret care a stîrnit atîtea discuții și bîrfeli.

— Da, zise prințul Andrei, tatăl meu n-a vrut să mă folosesc de acest drept ; eu mi-am început cariera de la cele mai mărunte funcții.

— Tatăl dumitale, deși om al veacului trecut, stă fără doar și poate mult mai presus decît contemporanii noștri, care nu știu cum să mai condamne reforma asta, ce nu face decît să restabilească dreptatea pe bazele ei firești.

— Cred cu toate astea că au și aceste critici un temei, spuse prințul Andrei, căutînd să se sustragă influenței acestui om pe care începea să o simtă. Îi era neplăcut să primească orice fără contrazicere ; ar fi vrut să-i poată riposta. Prințul Andrei, care vorbea de obicei ușor și elegant, simțea acum, vorbind cu Speranski, oarecare greutate în exprimare. Prea îl absorbea dorința de a pătrunde cît mai adînc în analiza personalității acestui om celebru.

— Un temei, poate, din punctul de vedere al ambiției personale, își exprimă Speranski părerea, cu voce înceată.

— În parte, și pentru stat, replică prințul Andrei.

— Cum înțelegi asta ?... întrebă Speranski și-și lăsă domol ochii în jos.

— Sînt un admirator al lui Montesquieu, zise prințul Andrei, și părerea sa, că *le principe des monarchies est l'honneur, me paraît incontestable. Certains droits et privilèges de la noblesse me paraissent être des moyens de soutenir ce sentiment.* [1]

Zîmbetul de pe fața prea albă a lui Speranski dispăru și înfățișarea sa avu de cîștigat din asta. Pesemne că părerea prințului Andrei i se păru vrednică de reținut.

— *Si vous envisagez la question sous ce point de vue...* [2] începu el, exprimîndu-se cu vădită greutate în franțuzește, ceea ce-l făcea să vorbească mai rar decît în rusește, dar cu un calm desăvîrșit. El spuse că onoarea, *l'honneur*, nu se poate menține prin privilegii dăunătoare bunului mers al serviciului ; că onoarea, *l'honneur*, este : sau un concept negativ — a nu comite fapte condamnabile — sau un binecunoscut izvor de emulație la cîștigarea laudelor și recompenselor menite să concretizeze elogii.

Argumentele lui erau concise, simple și clare.

— Instituția care susține această onoare — izvor al emulației — este o instituție asemănătoare Legiunii de Onoare a marelui împărat Napoleon, care nu numai că nu dăunează, dar chiar încurajează succesele în serviciu, și nicidecum nu e un privilegiu de castă sau de curte.

— Nu contest faptul, dar nu se poate nega că privilegiile de curte au dus la același rezultat, zise prințul Andrei. Fiecare curtean se consideră obligat să fie vrednic de situația sa.

— Dar dumneata, prințe Bolkonski, n-ai vrut să te prevalezi totuși de această situație, spuse Speranski, arătînd printr-un zîmbet că voia să încheie printr-o amabilitate această discuție care nu-i convenea interlocutorului său. Dacă îmi vei face onoarea să poftești la mine pe miercuri, adăugă el, îți voi comunica ceea ce te interesează, după ce voi fi stat de vorbă între timp cu Magnițki și, pe lîngă aceasta, voi avea plăcerea să pot discuta mai

[1] ...că baza monarhiilor ar fi onoarea, mi se pare incontestabil. Anumite drepturi și privilegii ale nobilimii sînt, după părerea mea, mijloace de susținere a acestui sentiment.

[2] Dacă priviți chestiunea din acest punct de vedere...

pe îndelete cu dumneata. Închizînd apoi ochii, îl salută şi, fără să-şi mai ia ziua bună, ieşi din salon *à la française* [1], căutînd să se strecoare neobservat.

VI

DIN PRIMELE ZILE ALE şederii sale la Petersburg prinţul Andrei simţi cum întregul său fel de a gîndi, pe care şi-l formase cît timp dusese o viaţă singuratică, pălea acum cu totul sub valul grijilor mărunte ce-l absorbeau în capitală.

Cînd se înapoia acasă seara, îşi însemna în agendă patru-cinci vizite sau vreun *rendez-vous* neapărat necesar pe a doua zi, cu orele respective. Mecanismul acestei vieţi, orînduite astfel, încît să ajungă la timp peste tot, îi irosea cea mai mare parte din energie. Nu mai putea face nimic, nu gîndea şi nici n-ar fi reuşit să gîndească, ci se mulţumea să vorbească şi avea succes spunînd lucruri la care se gîndise cît timp stătuse singur la ţară.

Cîteodată se surprindea cu nemulţumire repetînd în aceeaşi zi, în cercuri diferite, unul şi acelaşi lucru. Dar era atît de prins de vîrtejul vieţii pe care o ducea zi de zi, încît nici nu mai avea răgaz să se gîndească la faptul că n-avea timp să se mai gîndească deloc.

Speranski, ca şi la prima lor întrevedere de la Kociubei, făcu asupra prinţului Andrei o impresie tot atît de puternică şi a doua oară cînd îl primi acasă la dînsul, unde vorbiră îndelung între patru ochi. Prinţul Andrei considera atît de mulţi oameni ca pe nişte fiinţe de nimic, vrednice de dispreţ, şi atît de mult dorea să găsească în altul idealul acelei desăvîrşiri spre care năzuia el, încît îi fu uşor să se încredinţeze că găsise în Speranski întruparea omului inteligent şi virtuos.

Dacă Speranski ar fi fost din aceeaşi lume din care făcea parte prinţul Andrei, dacă ar fi avut educaţia şi moravurile obişnuite, de bună seamă că Bolkonski i-ar fi găsit repede părţile slabe, omeneşti, cu totul lipsite de eroism; dar aşa, structura acestui spirit logic, ciudat pentru el, se impunea cu atît mai mult preţuirii sale, cu

[1] ...după maniera franţuzească...

cît nu putea spune că-l înţelege pe deplin. Pe lîngă asta şi Speranski, fie pentru că preţuia într-adevăr însuşirile prinţului Andrei, fie numai pentru că găsea necesar să-l cîştige de partea lui, căuta să-l impresioneze, dînd frîu liber de faţă cu el raţiunii sale calme şi de înaltă ţinută şi flatîndu-l printr-un soi de consideraţie ce mergea uneori pînă la acea uşoară linguşire îmbinată cu desăvîrşita încredere în sine, care consta în a da de înţeles fără s-o spui că, în afară de tine însuţi, singur interlocutorul tău ar fi un om capabil să înţeleagă cît de mare e prostia tuturor celorlalţi şi cît de puternice şi de adînci sînt propriile tale idei.

În timpul îndelungatei lor convorbiri de miercuri seara, Speranski spusese nu o dată : „Tot ce iese la *noi* din nivelul comun al obiceiurilor înrădăcinate atrage atenţia..." sau, zîmbind : „Dar *noi* vrem să fie, în acelaşi timp, şi lupii sătui, şi oile întregi..." sau : „*Ei*, asta n-or să o poată pricepe..." şi toate acestea, rostite cu aerul de a spune : „Noi, adică dumneata şi cu mine, noi doi pricepem ce sînt *ei* şi cine sîntem *noi*".

Această primă convorbire de lungă durată cu Speranski nu făcu decît să-i întărească şi mai mult prinţului Andrei impresia pe care i-o făcuse ministrul chiar de la prima lor întrevedere. Vedea în el înţeleptul, gînditorul profund şi sever, omul de spirit, care, ajungînd la putere prin energie şi stăruinţă, folosea puterea numai spre binele Rusiei. Speranski întruchipa în ochii prinţului Andrei tocmai omul care ar fi vrut el să fie, filozoful care explica toate fenomenele vieţii pe cale raţională, recunoscînd ca adevărat numai ceea ce este raţional şi supunînd totul examenului logic al raţiunii. Totul se prezenta atît de simplu şi de lămurit în expunerile lui Speranski, încît prinţul Andrei era, fără să vrea, în toate de acord cu el. Dacă totuşi îl combătea, o făcea numai pentru că voia să se dovedească independent şi să nu se lase dominat cu totul de părerile lui Speranski. Totul, aşa cum era, era cum trebuie şi cum e bine ; un singur lucru îl neliniştea însă : privirea rece şi sticloasă care nu-ţi dădea voie să-i pătrunzi în suflet, şi mîna lui albă, delicată, la care prinţul Andrei se uita fără să vrea, aşa cum te uiţi de obicei la mîinile celor care deţin puterea. Privirea lui sticloasă şi mîna asta delicată îl enervau, fără să ştie de ce. Îl mai impresiona neplăcut pe prinţul Andrei dispreţul

din cale-afară de vădit faţă de oameni, pe care îl simţea la Speranski, precum şi felul lui de a jongla cu tot soiul de argumente în sprijinul părerilor ce susţinea. Folosea toate modurile posibile de argumentare, în afară de comparaţie, şi trecea, după părerea prinţului Andrei, cu prea mare îndrăzneală de la una la alta. Se situa cînd pe poziţia omului de acţiune practică şi condamna pe visători, cînd pe poziţia satiricului şi-şi ironiza crunt adversarii, cînd dintr-un punct de vedere strict logic, cînd înălţîndu-se brusc pînă în norii metafizicii. (Această ultimă armă de pledoarie o întrebuinţa deosebit de des.) Ridicînd problema la înălţimile metafizicii, purcedea la definirea conceptelor de spaţiu, de timp şi de gîndire, pentru ca, extrăgîndu-şi de aici argumentele necesare, să coboare, o dată mai mult, la atacul polemic. În general, trăsătura principală a spiritului lui Speranski, cea care îl impresionase pe prinţul Andrei, era credinţa sa absolută şi nezdruncinată în puterea şi legitimitatea raţiunii. Era vădit că lui Speranski nu putuse nicicînd să-i treacă prin cap gîndul, atît de obişnuit pentru prinţul Andrei, că nu poţi exprima niciodată tot ce gîndeşti, şi niciodată nu-l cuprinsese îndoiala dacă nu cumva sînt deşertăciuni toate cîte le gîndeşti şi toate în cîte crezi. Şi tocmai această structură caracteristică a spiritului lui Speranski îl atrăgea mai mult decît orice pe prinţul Andrei.

La începutul legăturilor sale cu Speranski, prinţul Andrei avu pentru el un sentiment de înflăcărată admiraţie, asemănător aceluia pe care-l avusese cîndva pentru Bonaparte. Împrejurarea că Speranski era fiu de preot — ceea ce putea fi pentru proşti un motiv să-l dispreţuiască, aşa cum şi făceau mulţi care-l tratau ca pe un neam de popă, un ţîrcovnic — îl influenţă oarecum pe prinţul Andrei, care, fără să vrea, căuta să nu se lase furat de prea marele său entuziasm pentru Speranski, dar nu izbutea decît să şi-l întărească, inconştient, în sinea lui.

În seara aceea în care Bolkonski se întîlnise pentru prima dată cu Speranski la el acasă, vorbind printre altele de comisia legislativă, Speranski povestise cu ironie prinţului Andrei că această comisie, care exista de cincizeci de ani, costase milioane şi nu făcuse nimic, că Rosenkampf nu făcuse altceva decît să lipească etichete tuturor articolelor legislaţiei comparate.

— Iată pentru ce a plătit statul milioane ! Noi vrem să dăm senatului noi puteri judecătoreşti [1], dar ne lipsesc legile. De aceea, e păcat ca oameni ca dumneata, prinţe, să nu ocupe acum funcţii.

Prinţul Andrei îi răspunse că pentru asta i-ar fi trebuit studii juridice, pe care nu le avea.

— Parcă le are cineva ! Atunci, ce-i de făcut ? E un *circulus viciosus* [2], din care trebuie să ieşim printr-o sforţare.

În răstimp de o săptămînă, prinţul Andrei se văzu membru al comisiei pentru întocmirea codului militar şi, lucru la care nu se aşteptase defel, şi director al comisiei legislative. La cererea lui Speranski, îşi luă asupră-şi elaborarea primei părţi a codului civil şi, cu ajutorul codului lui Napoleon şi al codului lui Justinian, începu să lucreze la întocmirea capitolului despre : Drepturile personale.

VII

CU DOI ANI ÎN URMĂ, în 1808, înapoindu-se la Petersburg după ce-şi vizitase proprietăţile, Pierre se trezise ajuns în fruntea masoneriei petersburgheze. Organiza lojile Marelui Orient şi pe cele ce fuseseră în adormire, recruta membri noi, se preocupa de fuzionarea diferitelor loji şi de dotarea lor cu charte de fondare şi titluri. Dădea din banii lui pentru construirea de temple şi rotunjea cît putea trunchiurile de caritate, cu prilejul umplerii cărora cea mai mare parte a membrilor se arătau strînşi la mînă şi nu prea punctuali. Susţinea aproape singur, cu banii săi, azilul pentru săraci, întemeiat de ordinul masonic la Petersburg.

Viaţa lui în tot acest timp se scurgea ca şi odinioară, în desfătare şi desfrîu. Îi plăcea să mănînce bine şi să bea, şi, cu toate că le considera imorale şi degradante, nu se putea abţine să tragă chefuri în societatea burlacilor.

În vîrtejul atîtor ocupaţii şi petreceri, către sfîrşitul anului Pierre îşi putu da seama totuşi că poziţia aceea a

[1] Sub domnia ui Alexandru I senatul a devenit organul judecătoresc suprem.

[2] ...cerc vicios...

masoneriei, pe care se situase, i se clătina cu atît mai mult sub picioare, cu cît se străduia mai îndîrjit să se mențină în ea. Totodată simțea că, pe măsură ce terenul pe care și-l alesese îi fugea de sub tălpi, el era, fără să vrea, tot mai legat de masonerie. Cînd intrase în masonerie, se simțise ca un om care păşeşte în mocirlă încredințat că e loc neted. Punînd un picior, simte că se scufundă. Ca să se încredințeze de tăria poziției pe care s-a situat, el pune și celălalt picior, se înfundă și mai mult în mocirlă, se zbate și, în loc să iasă, vede că se înnămolește fără să vrea pînă la genunchi în mocirlă.

De Iosif Alexeevici nu mai dădu la Petersburg. (În ultima vreme el se ținuse deoparte de activitatea lojilor din Petersburg și trăia retras la Moscova.) Toți frații, membri ai lojilor, îi erau lui Pierre cunoscuți din viața lor socială și-i era greu să vadă în ei doar niște frați întru cioplirea pietrei brute, și nu pe prințul B., sau pe Ivan Vasilievici D., oameni știuți din relațiile lor de fiece zi ca niște ființe șterse și bune de nimic. Sub șorțurile lor masonice și sub bijuteriile simbolice întrezărea acum uniformele și decorațiile pe care le vînau ei în viață. Adesea, cînd aduna în trunchiul de caritate cele douăzeci-treizeci de ruble subscrise la plecare, în cea mai mare parte pe datorie, de zece membri, dintre care jumătate erau tot atît de bogați ca și el, Pierre își amintea de jurămîntul masonic prin care fiecare frate se obliga să-și dea tot avutul pentru aproapele său, și în suflet i se trezeau îndoieli asupra cărora se străduia să nu se oprească.

Împărțise toți frații pe care-i cunoștea în patru categorii. În prima categorie se numărau acei frați care nu luau parte nici la activitatea lojii, nici la acțiunile cu caracter umanitar, ci erau preocupați exclusiv cu aprofundarea misterelor științei ordinului, preocupați de problema întreitei denumiri a lui Dumnezeu, sau de cele trei principii din care purced toate lucrurile, și anume : sulful, mercurul și sarea, sau de semnificația pătratului și a tuturor figurilor din templul lui Solomon. Pierre stima această categorie de masoni, căreia îi aparținea mai cu seamă frații bătrîni și, după părerea lui Pierre, însuși Iosif Alexeevici ; dar nu împărtășea interesul lor pentru aceste studii. Inima lui nu simțea înclinare spre latura mistică a masoneriei.

În cea de a doua categorie, Pierre se trecea pe el însuşi şi pe fraţii care, ca şi el, şovăitori, căutau şi nu găsiseră încă drumul cel adevărat şi drept, dar nădăjduiau mereu să-l găsească.

În categoria a treia îi cuprindea pe acei fraţi care (şi aceştia erau cei mai mulţi), nevăzînd în masonerie nimic altceva decît formele exterioare şi ritualul, ţineau la respectarea severă a acestor forme, fără să-şi bată capul cu conţinutul şi înţelesul lor. Aşa erau Willarsky şi chiar marele maestru al marii loji.

Categoria a patra, în sfîrşit, număra de asemenea o mulţime de fraţi, mai ales dintre aceia care intraseră de curînd în frăţie. Erau oameni care, după cum observase Pierre, nu credeau în nimic, nu doreau nimic şi se înscriseseră în masonerie numai pentru a se putea apropia de oamenii puternici prin numele, situaţia şi relaţiile lor, foarte numeroşi în lojă.

Pierre începu să se simtă nemulţumit de activitatea ce depunea. Masoneria, cel puţin acea masonerie pe care o cunoştea el aici, i se părea cîteodată întemeiată numai pe forme exterioare. Nici nu se gîndea să pună la îndoială temeinicia însăşi a masoneriei, dar bănuia că masoneria rusă mergea pe o cale falsă şi că se abătuse de la matca şi izvoarele ei. De aceea, către sfîrşitul anului, Pierre plecă în străinătate pentru a se iniţia acolo în cele mai înalte taine ale ordinului.

Încă în vara anului 1809, Pierre era îndărăt, la Petersburg. Din corespondenţa masonilor ruşi cu cei de peste graniţă se ştia că Bezuhov izbutise să cîştige în străinătate încrederea multor persoane suspuse şi intrase în secretele ordinului prin iniţieri de grad foarte înalt, şi că acum aducea cu sine o grămadă de proiecte pentru binele comun al operei masonilor din toată Rusia. Masonii din Petersburg veniră cu toţii să-l vadă, căutînd să-şi atragă bunăvoinţa lui, şi tuturor li se păru că el ascunde cine ştie ce planuri secrete.

Se fixă o şedinţă solemnă a lojii de gradul al doilea, unde Pierre urma să aducă la cunoştinţa fraţilor din Petersburg ceea ce avea de transmis din partea conducătorilor superiori ai ordinului. Asistenţa era foarte nu-

meroasă. După îndeplinirea ritualului obişnuit, Pierre se ridică şi-şi începu cuvîntarea :

— Fraţi iubiţi, începu el, roşind şi bîlbîindu-se de îndată ce luă în mînă foile pe care-şi scrisese cuvîntarea. Nu e de ajuns să ne îndeplinim în liniştea lojii misterele noastre ; mai trebuie să şi acţionăm... să acţionăm. Ne găsim în adormire şi se cuvine să pornim la lucru. Îşi luă apoi caietul şi începu să citească :

„Pentru răspîndirea luminii curate a adevărului şi pentru întronarea virtuţii, trebuie să liberăm lumea de prejudecăţi, să răspîndim principiile corespunzătoare spiritului vremii, să luăm asupra noastră sarcina educării tineretului, să ne unim cu oamenii cei mai înţelepţi prin legături ce nu se pot desface, să biruim împreună, cu prudenţă şi curaj, superstiţia, necredinţa şi prostia, să facem din oamenii care ne sînt devotaţi oameni strîns legaţi între ei, printr-un acelaşi scop şi prin puterea ce deţin.

Pentru a atinge acest ţel trebuie să facem ca virtutea să precumpănească asupra păcatului ; trebuie să ne dăm osteneala ca omul cinstit să-şi aibă încă din lumea aceasta răsplata virtuţilor. Dar, în urmărirea acestor mari ţeluri, ne pun obstacole uriaşe orînduirile politice actuale. Ce avem de făcut dacă aşa stau lucrurile ? Să favorizăm revoluţiile, să răsturnăm totul, să înlăturăm forţa prin forţă ?... Nu, departe de noi gîndul acesta ! Orice reformă obţinută prin violenţă trebuie dezaprobată, pentru că ea nu poate îndrepta răul atîta vreme cît oamenii rămîn aşa cum sînt, şi pentru că înţelepciunea n-are nevoie de violenţă.

La baza întregului plan al ordinului nostru trebuie să se afle formarea de oameni puternici, virtuoşi şi legaţi între ei prin aceeaşi convingere, convingerea că pretutindeni, şi din toate puterile păcatul şi prostia trebuie combătute, şi că talentul şi virtutea trebuie ocrotite ; trebuie ridicaţi din ţărînă oameni vrednici de a fi alăturaţi frăţiei noastre. Numai atunci ordinul nostru va avea puterea să-i lege pe nesimţite de mîini şi de picioare pe aceia care sprijină dezordinea şi să-i îndrumeze către ţinta urmărită, în aşa chip, încît ei să nici nu prindă de veste. Într-un cuvînt, trebuie să instaurăm o formă generală de conducere autoritară, care să se întindă asupra întregii lumi, fără să anuleze drepturile cetăţeneşti, pe lîngă care toate celelalte instituţii în uz să-şi poată duce

mai departe rînduiala lor obişnuită : o autoritate care să vegheze să nu se întreprindă decît ceea ce nu s-ar opune marelui scop al ordinului nostru, adică întronarea unei ere în care virtutea să domnească asupra păcatului. Ţelul acesta şi l-a propus şi creştinismul. El i-a învăţat pe oameni să fie înţelegători şi buni şi, în propriul lor interes, să urmeze pilda şi învăţăturile celor mai buni şi mai înţelepţi dintre oameni.

Pe atunci, pe vremea cînd lumea zăcea încă în întuneric, era de ajuns, firește, să propovăduieşti : noutatea adevărului propovăduit împrumuta creştinismului o forţă nemaiîntîlnită. Astăzi însă ne trebuiesc mijloace mult mai puternice. Acum e nevoie ca omul, condus încă de simţurile sale, să găsească în practica virtuţii o satisfacţie tot atît de senzuală. Pasiunile nu se pot dezrădăcina ; trebuie doar să ne dăm osteneala a le îndrepta spre scopuri nobile, şi pentru asta e nevoie ca fiecare dintre noi să-şi poată satisface pasiunile în limitele virtuţii şi ca ordinul nostru să-i procure mijloacele necesare în acest scop.

De îndată ce vom avea în fiecare stat un număr oarecare de oameni vrednici, cînd fiecare din ei va putea forma la rîndul său alţi doi, şi cînd toţi aceştia vor fi strîns uniţi între ei, atunci nimic nu va mai fi cu neputinţă pentru ordinul nostru care, în taină, a izbutit şi pînă acum să facă mult pentru binele omenirii."

Această cuvîntare produse nu numai o puternică impresie, ci şi mare agitaţie în lojă. Cea mai mare parte dintre fraţi nu văzură însă în această cuvîntare decît o periculoasă concepţie iluministă şi, spre uimirea lui Pierre, primiră spusele lui cu răceală. Marele maestru fu cel care-i dădu răspunsul. Pierre începu să-şi susţină ideile cu o înflăcărare din ce în ce mai mare. De mult nu mai avusese loc o şedinţă atît de furtunoasă. Se formară grupuri : unii îl acuzau pe Pierre şi socoteau că lunecase spre iluminism ; alţii îl susţineau. Pentru întîia oară în viaţă, Pierre se izbi la această adunare de nesfîrşita varietate a minţilor omeneşti, care face ca nici un adevăr să nu se prezinte în acelaşi chip pentru doi oameni. Chiar şi membrii care, pe cît păreau, îi ţineau parte, îl înţeleseseră în felul lor, cu rezerve şi cu modificări la care el nu putea consimţi, de vreme ce simţea tocmai nevoia de a transmite altora ideile sale exact aşa cum le înţelegea el.

La sfîrşitul şedinţei, marele maestru îi atrase lui Bezuhov atenţia, ironic şi fără bunăvoinţă, asupra patimei

cu care discutase şi asupra faptului că nu dragostea de virtute, ci pasiunea luptei îl condusese în timpul discuţiei. Pierre nu-i răspunse şi întrebă scurt dacă propunerea lui avea să fie primită. I se răspunse că nu ; şi Pierre, fără să mai aştepte formalităţile obişnuite ale ceremonialului, părăsi loja şi se întoarse acasă.

VIII

PE PIERRE ÎL NĂPĂDI IARĂŞI melancolia aceea de care se temea atît. Trei zile încheiate, după cuvîntarea sa din lojă, stătu acasă întins pe canapea, fără să primească pe nimeni şi fără să se ducă nicăieri.

În vremea asta îi veni o scrisoare din partea soţiei, care-l implora să-i acorde o întrevedere, îi scria despre dorul ce-o cuprinsese de el şi de dorinţa de a-i consacra lui întreaga ei viaţă.

La sfîrşitul scrisorii îl înştiinţă că soseşte în curînd la Petersburg, venind din străinătate.

După scrisoare, singurătatea lui Pierre mai fu tulburată şi de unul din fraţii săi masoni, dintre cei mai puţin respectaţi de el şi, venind vorba de căsnicia lui Pierre, el îi spuse în chip de frăţească povăţuire că severitatea faţă de nevastă nu-i defel întemeiată şi că, neiertînd pe cel care se căieşte, se abate de la cea dintîi regulă a bunului mason.

Tot în acelaşi timp şi soacra lui, soţia prinţului Vasili, stărui pe lîngă el cu rugămintea să vie să o vadă măcar pentru cîteva minute, avînd să-i vorbească într-o afacere foarte însemnată. Pierre înţelese că se urzise un complot împotriva lui, că voiau toţi să-l împace cu nevasta, fapt care, în starea în care se afla, nici măcar nu-i era neplăcut. Îi era totuna : nimic în viaţă nu i se mai părea de mare însemnătate şi, sub înrîurirea tristeţii care-l stăpînea în clipele acelea, nu mai punea preţ nici pe libertatea lui, nici pe dîrzenia sa în pedepsirea nevestei.

„Nimeni n-are dreptate şi nimeni nu e vinovat ; aşadar, nici ea nu e vinovată", îşi zicea el ; şi dacă nu-şi făcu pe loc cunoscută încuviinţarea în privinţa împăcării cu nevastă-sa, fu numai datorită faptului că în starea de adîncă mîhnire ce-l cuprinsese nu era capabil să ia nici o

hotărîre. Dacă nevasta lui i-ar fi venit în casă acum, n-ar mai fi izgonit-o. Oare nu era totuna, faţă de preocupările lui actuale, dacă trăia ori nu lîngă ea ?

Fără să răspundă nici nevestei, nici soacrei, el plecă în aceeaşi noapte la Moscova ca să se vadă cu Iosif Alexeevici. Iată ce-şi însemnă Pierre în jurnalul său.

„Moscova, 17 noiembrie.

Chiar în momentul acesta mă întorc de la binefăcătorul meu şi mă grăbesc să notez tot ce am simţit cu acest prilej : Iosif Alexeevici trăieşte în sărăcie şi suferă de trei ani de o chinuitoare boală a băşicii. Nimeni n-a auzit vreodată din partea lui vreun geamăt sau vreo cîrteală. De dimineaţă şi pînă noaptea tîrziu, cu excepţia celor cîtorva momente rezervate meselor sale frugale, se consacră muncii ştiinţifice. M-a primit cu bunătate şi m-a poftit să iau loc pe patul pe care zăcea ; i-am făcut salutul cavalerilor Marelui Orient şi ai Ierusalimului ; mi-a răspuns în acelaşi chip şi m-a întrebat, zîmbindu-mi blînd, ce-am învăţat şi ce-am aflat prin lojile din Prusia şi din Scoţia. I-am istorisit totul cum m-am priceput mai bine, i-am vorbit de ideile pe care le-am expus în loja noastră de la Petersburg şi i-am adus la cunoştinţă primirea proastă ce mi s-a făcut, ca şi ruptura intervenită între mine şi ceilalţi. Iosif Alexeevici, după ce tăcu îndelung şi se gîndi, îmi spuse la toate acestea părerea sa, care-mi lumină într-o clipă tot trecutul şi tot drumul de viitor. M-a luat prin surprindere, întrebîndu-mă dacă-mi amintesc în ce constă întreitul ţel al ordinului : 1) ...în păstrarea şi cunoaşterea tainei ; 2) ...în purificarea şi îndreptarea noastră proprie pentru primirea acestei taine şi 3) în însănătoşirea omenirii prin năzuinţa către o asemenea purificare. Care din aceste trei ţeluri este primul şi cel mai de seamă ? Desigur, propria noastră îndreptare şi purificare. Numai către acest ţel putem întotdeauna năzui, independent de împrejurări. Dar, totodată, ţelul acesta este şi cel care cere din partea noastră cea mai mare sforţare ; şi numai copleşiţi de îngîmfare, lăsînd deoparte ţelul principal, ne încumetăm a ne ocupa fie de cercetarea tainei pe care, în necurăţenia noastră, nu sîntem încă vrednici s-o preluăm, fie de îndreptarea omenirii, cît timp noi înşine sîntem o pildă de mîrşăvie şi de desfrînare.

Iluminismul nu este o doctrină pură, tocmai pentru că a prins patima vieţii publice, pătîndu-se de îngîmfare. Pe baza asta, Iosif Alexeevici mi-a dezaprobat şi cuvîntarea, şi întreaga mea activitate. În adîncul sufletului, eram şi eu de acord cu el. Cînd a venit vorba de chestiunile mele familiale, mi-a spus : «Principala îndatorire a unui adevărat mason este, cum ţi-am mai spús, propria lui desăvîrşire. Dar adesea noi credem că, îndepărtînd din calea noastră greutăţile vieţii, ne putem mai curînd ajunge scopul acesta ; dimpotrivă, domnul meu, mi-a spus, numai în vîltoarea vieţii putem fi în măsură a atinge cele trei ţeluri principale : 1) cunoaşterea de sine, căci numai prin comparaţie omul se poate cunoaşte pe sine însuşi ; 2) desăvîrşirea, căci numai prin luptă ajungi la ea şi 3) atingerea principalei virtuţi — dragostea de moarte. Numai vicisitudinile vieţii ne pot arăta deşertăciunea ei şi pot întări în noi iubirea de moarte, care ne e înnăscută, sau dorinţa de a renaşte la o nouă viaţă.» Aceste cuvinte îmi apăreau de o însemnătate cu atît mai mare, cu cît pe Iosif Alexeevici, deşi suferind greu trupeşte, nu l-a copleşit niciodată jugul vieţii, dar a-ndrăgit moartea, pentru care nu se socoteşte încă destul de pregătit, cu toată curăţenia şi înălţimea vieţii sale lăuntrice. Pe urmă, binefăcătorul meu mi-a explicat înţelesul deplin al marelui pătrat al creaţiunii şi mi-a atras atenţia asupra faptului că trei şi şapte sînt numerele ce stau la baza tuturor lucrurilor. M-a sfătuit să nu mă îndepărtez de comunitatea fraţilor din Petersburg, să ocup în lojă numai oficii de rangul al doilea ; şi să-mi dau osteneală să dezvăţ pe fraţi de înfumurare, ca să-i aduc pe calea cea adevărată, a cunoaşterii de sine şi a desăvîrşirii. Pe lîngă asta, m-a mai sfătuit ca, în ce mă priveşte, să mă supraveghez înainte de orice altceva, şi mi-a dat în acest scop un caiet, acesta în care scriu, şi în care-mi voi însemna de acum înainte tot ce fac."

„Petersburg, 23 noiembrie.

Trăiesc din nou cu soţia mea. Soacra mea a venit la mine cu lacrimi în ochi şi mi-a spus că Hélène e în Petersburg şi că mă roagă s-o ascult, că e nevinovată, că e nefericită fără mine şi cîte şi mai cîte. Ştiam eu că dacă-mi îngădui doar s-o văd, nu voi mai avea puterea

să-i nesocotesc cererea. În îndoiala mea, nu știam la cine să cer sfat și ajutor. Dacă binefăcătorul ar fi fost aici, mi-ar fi spus ce am de făcut. M-am retras la mine, am recitit scrisorile lui Iosif Alexeevici, mi-am amintit de discuțiile cu el și din toate am văzut că nu trebuie să refuz pe cel ce mă roagă, că trebuie să întind mîna oricui îmi cere ajutorul și cu atît mai mult unei ființe omenești atît de legate de mine, că trebuie să-mi duc mai departe crucea. Dar dacă am iertat-o, de dragul binefăcătorului meu, fie ca legătura mea cu ea să n-aibă decît o țintă spirituală. Așa am hotărît și am scris asta lui Iosif Alexeevici. I-am spus soției mele că o rog să uite tot ce-a fost, că o rog să-mi ierte greșelile de care m-am putut face vinovat față de ea; și am adăugat că eu nu aveam ce să-i iert. M-am bucurat să-i spun toate acestea. Mai bine să nu afle ce greu mi-a venit s-o revăd. M-am instalat în camerele de sus ale clădirii principale și încerc un fericit sentiment de reînnoire."

IX

CA ÎNTOTDEAUNA, ÎNALTA societate, cînd se aduna la curte sau la marile baluri, se împărțea și pe atunci în cîteva cercuri, avîndu-și fiecare nuanța sa. Cel mai numeros era cercul francez, al uniunii pronapoleoniene dintre contele Rumiantev și Caulaincourt. În cercul acesta, unul din locurile cele mai de frunte îl ocupa Hélène îndată după împăcarea ei cu Pierre și stabilirea lor la Petersburg. Salonul ei era frecventat de membrii ambasadei franceze și de multe alte persoane, remarcabile prin inteligența și curtoazia lor, dintre cele care aparțineau acestui curent.

Hélène fusese la Erfurt în timpul memorabilei întrevederi a celor doi împărați, și acolo-și făcuse aceste legături cu toate notabilitățile napoleoniene ale Europei. La Erfurt, ea avusese un succes strălucit. Însuși Napoleon, zărind-o la teatru, îi lăudase frumusețea și ținuse să știe cine e. Succesele ei de femeie frumoasă și elegantă nu-l mirau pe Pierre pentru că Hélène, cu trecerea anilor, se făcuse și mai frumoasă. Dar ceea ce-l mira era că, în

aceşti doi ani, soţia sa reuşise să-şi cîştige reputaţia *„d'une femme charmante, aussi spirituelle que belle"* [1]. Renumitul *prince de Ligne* îi scria scrisori de cîte opt pagini ; Bilibin îşi păstra noile sale *mots* [2], spre a le plasa mai întîi în prezenţa contesei Bezuhova. A fi primit în salonul contesei Bezuhova echivala cu o diplomă de inteligenţă ; cei tineri citeau cărţi după cărţi în aşteptarea seratelor Hélènei, pentru a avea ce discuta în salonul ei, iar secretarii de ambasadă şi chiar miniştrii străini îi încredinţau secrete diplomatice ; aşa că Hélène reprezenta în felul ei o autoritate. Pierre, care ştia cît e de proastă, lua parte cîteodată la seratele şi dineurile ei — la care se discuta politică, poezie, filozofie — cu un sentiment straniu de nedumerire şi teamă. La seratele acestea el încerca o stare sufletească asemănătoare celei pe care trebuie să o simtă un scamator chinuit de fiecare dată de teamă că trucul îi va fi descoperit din clipă în clipă. Dar, fie că la prezidarea unui astfel de salon tocmai prostia e mai necesară, fie că păcăliţii găseau o plăcere în această păcăleală, fapt e că înşelăciunea nu era dată pe faţă şi reputaţia *d'une femme charmante et spirituelle* [3] a Elenei Vasilievna Bezuhova se întărea pînă într-atît, încît ea putea debita cele mai mari platitudini şi prostii, căci în orice caz fiece cuvînt ce-i ieşea din gură era primit de toţi ca o încîntare şi toată lumea căuta în el un înţeles adînc, la care ea nici nu visa.

Pierre era tocmai soţul care-i trebuia acestei fermecătoare femei de lume. Era omul original, mereu distrat, soţul *grand seigneur* [4], care nu încurca pe nimeni şi care nu numai că nu aducea vreo ştirbire tonului înalt al salonului, ci, prin contrast, făcea să se evidenţieze şi mai mult graţia şi tactul soţiei sale.

În aceşti doi ani din urmă, ca o consecinţă a continuei şi stăruitoarei sale preocupări de problemele spirituale şi a disprețului sincer faţă de tot restul, Pierre îşi permitea în societatea, neinteresantă pentru el, din salonul soţiei sale, acel ton de indiferenţă, de neglijenţă şi de largă îngăduinţă faţă de toată lumea, nuanţă care nu se poate

---

[1] ...unei femei încîntătoare, pe cît de frumoasă, pe atît de spirituală...

[2] ...vorbe de duh...

[3] ...de femeie încîntătoare şi spirituală...

[4] ...mare senior...

obţine pe cale artificială şi care, din pricina asta, îi şi obliga pe toţi la un involuntar respect. Intra în salonul soţiei lui ca la teatru ; cu fiecare din invitaţi se cunoştea şi era la fel de bucuros de fiecare, fiecare-l lăsa la fel de indiferent. Cîteodată lua parte la discuţii, cînd subiectul îl interesa, şi atunci, fără să ţină seama dacă erau sau nu de faţă *les messieurs de l'ambasade* [1], îşi spunea, zîzîind, părerile, care nu erau de multe ori potrivite defel cu tonul momentului. Dar opinia despre ciudăţenia bărbatului *de la femme la plus distinguée de Pétersbourg* [2] era atît de bine stabilită, încît nimeni nu-i mai lua *au sérieux* [3] ieşirile.

Printre numeroşii tineri care veneau zilnic în casa Hélènei, după înapoierea ei de la Erfurt, Boris Drubeţkoi, care avusese timpul să obţină mari succese în carieră, era omul de casă al Bezuhovilor. Hélène îl numea *mon page* [4] şi-l trata ca pe un copil ; zîmbetul pe care-l avea pentru el era la fel cu cel destinat celorlalţi, dar cîteodată zîmbetul acesta îi sărea în ochi lui Pierre şi nu-i plăcea deloc. Boris îi arăta contelui Bezuhov un deosebit respect, plin de demnitate şi de duioşie, şi această nuanţă de duioşie îl neliniştea de asemenea pe Pierre. Prea suferise dureros cu trei ani înainte, de pe urma jignirii ce-i adusese nevasta, ca să nu se ferească acum de eventualitatea unei noi jigniri de acelaşi fel, mai întîi pentru că nu mai era bărbatul soţiei sale şi, în al doilea rînd, pentru că nu-şi mai permitea s-o bănuiască.

„Nu, acum, cînd a ajuns o *bas-bleu* [5], a renunţat pentru totdeauna la înclinările ei de altădată, îşi spunea el. Unde s-a mai pomenit ca o *bas-bleu* să aibă aventuri sentimentale ?“ îşi repeta el singur sieşi o regulă scoasă nu mai ştia nici el de unde şi în care credea cu tărie. Dar, lucru ciudat, prezenţa lui Boris în salonul soţiei lui (şi el era aproape necontenit acolo) avea asupră-i un efect de-a dreptul fizic : îi încătuşa mîinile şi picioarele, îi paraliza libertatea şi spontaneitatea mişcărilor.

---

[1] ...domnii de la ambasadă...

[2] ...celei mai distinse femei din Petersburg...

[3] ...în serios...

[4] ...pajul meu...

[5] Pedantă, originar femeie din aristocraţie, care afişa preocupări intelectuale şi literare. În traducere textuală termenul înseamnă „ciorap-albastru“ şi vine de la moda lansată la Londra în secolul al XVIII-lea de un salon literar de „preţioşi ridicoli“.

„Ce stranie antipatie, se gîndea Pierre, şi altădată ce simpatic mi-era !“

În ochii lumii, Pierre era marele boier, bărbatul puţintel miop şi cam caraghios al unei femei celebre, original, plin de ciudăţenii, care nu făcea nici o ispravă, dar care nici nu pricinuia vreun rău cuiva, om bun şi de treabă cum era. Dar în adîncul sufletului său, Pierre trecea în vremea asta printr-un greu şi complicat proces de transformare sufletească, care-i deschidea căi noi spre mari bucurii spirituale, dar care nu-l cruţa de îndoieli.

X

ÎŞI CONTINUĂ CU REGULARITATE jurnalul şi iată ce însemna în el pe atunci :

„24 noiembrie.

M-am sculat la ora opt, am citit din Sfînta Scriptură, apoi am plecat la slujbă (după sfatul binefăcătorului său, Pierre îşi luase o slujbă într-unul din comitete); m-am întors la prînz şi-am mîncat singur (contesa avea o mulţime de invitaţi din cei care nu-mi plac) ; am mîncat şi-am băut cumpătat, iar după-prînz am transcris articole pentru fraţi. Seara m-am arătat în salonul contesei şi am istorisit o snoavă nostimă cu privire la B., şi abia cînd toţi au început să rîdă tare, mi-am dat seama că nu se cădea s-o povestesc.

Mă pregătesc să mă culc, fericit şi cu sufletul împăcat. Dumnezeule mare, ajută-mi să umblu pe urmele tale : 1) să învîng puterea mîniei prin stăpînire de sine şi măsură ; 2) să înăbuş senzualitatea, prin abţinere şi deturnări ; 3) să fug de deşertăciune, dar să nu mă sustrag de la : a) îndatoririle serviciului ; b) grija familiei ; c) legăturile de prietenie şi d) preocupările de ordin economic.“

„27 noiembrie.

M-am sculat tîrziu şi, după ce m-am trezit, am trîndăvit mult în pat, lăsîndu-mă în voia leneviei. Doamne ! Ajută-mi şi întăreşte-mă ca să pot umbla pe căile tale. Am citit din Sfînta Scriptură, dar fără reculegerea cuve-

nită. M-a vizitat fratele Urusov şi am discutat împreună despre deşertăciunile lumii. Mi-a vorbit de noile prescripţii ale împăratului. Pornisem să le critic, dar mi-am reamintit de regulile noastre şi de cuvintele binefăcătorului, care spunea că adevăratul mason trebuie să fie un om activ în stat, cînd i se cere colaborarea, şi un spectator calm al treburilor în care n-are nici o chemare. Limba mea îmi e duşmanul. M-au vizitat fraţii G. V. şi O., cu care am pregătit ceremonia primirii printre noi a unui nou frate. Mi-au propus mie sarcina de ritor. Mă simt slab şi nevrednic. Pe urmă a venit vorba de explicarea celor şapte stîlpi şi şapte trepte ale templului : şapte ştiinţe, şapte virtuţi, şapte vicii, şapte daruri ale Sfîntului Duh. Fratele O. a fost foarte elocvent. Seara s-a oficiat iniţierea. Noul aranjament al locaşului a contribuit mult la frumuseţea ceremonialului. Iniţiatul era Boris Drubeţkoi. Eu l-am propus şi tot eu i-am fost ritor. Ciudat sentiment m-a tulburat tot timpul cît am stat cu el în bezna camerei de chibzuinţă ! Mi s-a răscolit în adîncul sufletului o ură împotriva lui, pe care zadarnic mă osteneam s-o birui. Tocmai de asta aş fi dorit să-l izbăvesc cu adevărat de rău şi să-l îndrumez pe căile adevărului, dar gîndurile urîte faţă de el nu mă slăbeau. Mi-a trecut prin cap că scopul pentru care ţine el să intre în frăţie nu e decît dorinţa de a se apropia de unii oameni, de a cîştiga favoarea celor din loja noastră. Dar, în afară de faptul că în cîteva rînduri m-a întrebat dacă N. sau S. nu sînt în loja noastră (întrebări la care nu-i puteam răspunde), în afară de faptul că el, atîta cît îl cunosc, nu e în stare să nutrească respectul cuvenit pentru venerabilul nostru ordin, fiind prea prins şi încîntat de persoana lui fizică pentru a putea dori progresul fiinţei sale spirituale, nu aveam alte motive să mă îndoiesc de el ; totuşi, îmi părea nesincer şi, tot timpul cît am stat cu el între patru ochi, pe întuneric, în camera de chibzuinţă, mi se părea mereu că zîmbeşte dispreţuitor la fiecare cuvînt al meu şi-mi venea să-l înjunghii de-a binelea cu spada pe care i-o ţineam lipită de pieptul dezgolit. N-am putut fi deloc elocvent şi nici nu mi-am putut împărtăşi cu sinceritate, nici fraţilor şi nici marelui maestru, îndoiala mea. Tu, Mare Arhitect al universului, ajută-mă să găsesc căile adevărului, care te scot din labirintul minciunii !"

După aceste însemnări, în jurnal erau lăsate albe trei foi şi apoi era scris ceea ce urmează :

„Am avut o lungă şi instructivă convorbire între patru ochi cu fratele V., care m-a sfătuit să mă ţin de fratele A. Multe, deşi nu sînt vrednic, multe mi-au fost pînă acum dezvăluite. Adonai este numele creatorului lumii. Elohim este denumirea celui prin care toate se săvîrşesc. Prin al treilea nume, care nu se poate rosti, se înţelege *Totul.* Convorbirile cu fratele V. mă întăresc, mă împrospătează şi mă susţin pe drumul virtuţii. Alături de el îndoiala nu-şi mai are locul. E limpede acum pentru mine cît de sărace sînt toate ştiinţele sociale pe lîngă atotcuprinzătoarea şi sfînta noastră învăţătură. Ştiinţele omeneşti împart totul în crîmpeie, ca să-l poată pricepe, omoară totul spre a putea cerceta crîmpeiele. În sfînta ştiinţă a ordinului totul este unitar, totul se poate recunoaşte în multilateralitatea lui organică, în vieţuirea lui. Treimea — cele trei principii ale tuturor lucrurilor — o constituie sulful, mercurul şi sarea. Sulful e onctuos şi inflamabil ; în unire cu sarea şi datorită inflamabilităţii sale, el trezeşte în ea aviditatea, prin care atrage mercurul, îl prinde, îl reţine, şi toate laolaltă produc corpurile individuale. Mercurul este o esenţă spirituală lichidă şi volatilă — Christos, Duhul Sfînt, el."

„3 decembrie.

M-am trezit tîrziu, am citit din Sfînta Scriptură, dar fără smerenie. Pe urmă am ieşit din cameră şi m-am plimbat prin salon. Voiam să-mi adun gîndurile, dar în loc de asta închipuirea îmi aducea mereu în faţa ochilor o întîmplare de acum patru ani. Domnul Dolohov, întîlnindu-mă la Moscova după duel, mi-a spus că speră că mă bucur acum de toată liniştea sufletească, cu toată absenţa soţiei mele. Atunci nu i-am răspuns nimic. Acum însă îmi amintesc de toate cîte m-au frămîntat la acea întîlnire : i-am adresat în gînd cele mai răutăcioase cuvinte şi cele mai usturătoare răspunsuri. M-am dezmeticit şi m-am silit să alung aceste gînduri numai cînd m-am văzut pe cale de a mă aprinde iar de furie ; dar nu m-am căit îndeajuns. După asta iată că vine Boris Drubeţkoi, care începe să-mi istorisească tot felul de păţanii ; eu, chiar din clipa în care a apărut, m-am arătat că sînt nemulţumit de vizita lui şi i-am spus ceva nepoliticos. Mi-a ripostat. M-am aprins şi

i-am zvîrlit în obraz o grămadă de vorbe neplăcute şi chiar grosolănii. El tăcea, şi eu nu mi-am dat seama ce-am făcut decît atunci cînd era prea tîrziu. Doamne, nu ştiu deloc să mă port cu el ! Pricina e orgoliul meu. Mă consider mai presus de el şi de aceea devin mult mai rău decît el, căci pe cînd el îmi primeşte cu indulgenţă grosolăniile, eu, dimpotrivă, îl disprețuiesc. Doamne, ajută-mi să ajung ca lîngă el să-mi simt şi mai mult ticăloşia şi să fac în aşa fel ca şi lui să-i fie de folos purtarea mea. După-prînz am aţipit şi, adormind, am auzit lămurit un glas care-mi spunea în urechea stîngă : «E ziua ta».

Am visat că umblu prin întuneric şi deodată mă văd înconjurat de cîini ; dar merg fără nici o frică ; deodată, un cîine nu prea mare mă apucă cu dinţii de şoldul stîng şi nu-mi mai dă drumul. Încerc să-l strîng de gît. Şi nu izbutesc bine să scap de el, cînd un alt cîine, mai mare de data asta, se repede la mine. Dau să-l ridic, dar cu cît îl ridic mai sus, cu atît se face mai mare şi mai greu. Şi deodată iată că vine fratele A. care, luîndu-mă de braţ, mă duce cu el către o clădire, unde, ca să intru, trebuia să trec pe o scîndură îngustă. Calc pe ea. Scîndura se încovoaie şi cade, iar eu încep să mă agăţ de un gard la care de-abia mi-ajung mîinile. După mari sforţări, îmi trag trupul pe muchea gardului astfel încît picioarele îmi atîrnă de o parte, iar trupul de cealaltă parte. Mă uit înapoi şi-l văd pe fratele A. stînd pe gard şi arătîndu-mi o alee largă şi o grădină, iar în grădină e o clădire mare şi minunată. Aici m-am trezit. Dumnezeule, Mare Arhitect al universului, ajută-mi să mă mîntui de cîini — pasiunile mele — şi de ultima dintre ele, aceea care cuprinde în ea forţele tuturor celor dinainte, şi ajută-mă să pătrund în templul virtuţii, a cărui vedenie am avut-o în vis."

„7 decembrie.

Am avut un vis. Se făcea că Iosif Alexeevici era în casa mea şi că mă bucuram mult şi voiam să-l ospătez cu ceva. Parcă eu tot vorbesc ceva cu nişte oameni străini şi, dintr-o dată-mi dau seama că lui asta nu poate să-i placă şi simt dorinţa să mă apropii de dînsul şi să-l îmbrăţişez. Dar cînd mă apropii, văd că faţa i se schimbase ; întinerise şi îmi spunea încet ceva din învăţătura ordinului, dar atît de încet că nu-l puteam auzi. Apoi parcă ieşisem cu toţii

din odaie şi atunci s-a întîmplat un lucru ciudat. Stăteam jos, culcaţi pe podea, el îmi spunea mereu ceva. Voiam parcă să-i arăt ce adîncă sensibilitate dobîndisem şi nu-l mai ascultam ce spunea, preocupat doar să-mi desluşesc starea sufletească, asupra căreia simţeam că se revărsase harul dumnezeiesc. Îmi dăduseră lacrimile şi eram mulţumit că observase asta. Dar el se uită supărat la mine şi se ridică deodată, încetînd de a-mi mai vorbi. M-am fîstîcit şi l-am întrebat dacă cele ce ţinea să-mi spună mă priveau pe mine ; dar nu mi-a răspuns nimic, cu toate că s-a uitat duios la mine. Apoi ne pomenirăm deodată în dormitorul meu, în care se află un pat dublu. El s-a culcat la marginea patului, iar eu parcă ardeam de dorul alintărilor lui şi de dorinţa să mă culc alături de el. Se făcea că mă întreba : «Spune adevărat, care-ţi este principala slăbiciune ? Ai dibuit-o ? Cred că ai izbutit s-o afli.» Eu, tulburat de această întrebare, i-am răspuns că lenea e principala mea slăbiciune. El a dat neîncrezător din cap. Atunci eu, şi mai intimidat, i-am răspuns că deşi locuiesc după sfatul său cu nevasta mea, nu-i sînt bărbat. La asta mi-a răspuns că nu trebuie să-mi lipsesc nevasta de dezmierdări şi mi-a dat să înţeleg că în asta şi consta îndatorirea mea. I-am răspuns că mi-e ruşine. Şi, dintr-o dată totul dispăru. M-am deşteptat şi mi-am adus aminte de textul Sf. Scripturi : *Viaţa este lumina omului şi lumina luminează în întuneric şi întunericul nu a cuprins*-o. Faţa lui Iosif Alexeevici era tinerească şi luminoasă. În ziua aceea am primit de la binefăcător o scrisoare, în care îmi scria despre îndatoririle conjugale."

„9 decembrie.

Am visat un vis din care m-am deşteptat cu inima bătînd să-mi spargă pieptul. Visam că eram la Moscova, în casa mea, în odaia turcească şi că din salon ieşea Iosif Alexeevici. Parcă eu mi-am dat seama numaidecît că şi cu el se petrecuse un proces de reînnoire, şi-i ieşii în întîmpinare. Îi sărutam faţa şi mîinile, iar el îmi spunea : «Ai observat că am altă înfăţişare ?» Mă uitam la el şi-l ţineam mereu în braţe şi parcă vedeam că faţa lui era tot tînără, dar nu mai avea nici un fir de păr pe cap, iar trăsăturile îi erau cu totul altele. I-am răspuns : «Te recunoşteam şi dacă te întîlneam din întîmplare» şi, vorbind

astfel, mă gîndeam : «Oare i-am spus adevărul ?» Şi, deodată, văd că rămîne întins ca un trup neînsufleţit, apoi încetul cu încetul îşi revine şi intră cu mine în cabinetul cel mare, ţinînd în mînă o carte groasă, manuscript, pe hîrtie de Alexandria. I-am spus : «Asta eu am scris-o». Mi-a răspuns printr-un semn din cap. Am deschis cartea şi în ea, pe toate paginile, erau desene minunate. Şi eu parcă ştiam că aceste tablouri reprezintă aventurile sufletului îndrăgostit de sufletul iubitei. Şi din paginile ei se desprindea parcă pentru mine imaginea minunată a unei fete cu veşminte străvezii ca şi corpul ei, ce se avînta spre norii cerului. Ştiam în vis că fata nu este alta decît imaginea Cîntării Cîntărilor şi parcă simţeam că fac rău privind desenele acestea, dar nu mă puteam desprinde de ele. Doamne, Dumnezeule, ajută-mi ! Dacă părăsirea în care m-ai lăsat este voinţa ta, atunci facă-se voia ta ; dar dacă sînt eu pricina că m-ai lăsat singur, învaţă-mă ce să fac. Voi pieri în desfrîu, dacă mă părăseşti cu desăvîrşire."

XI

SITUAŢIA MATERIALĂ A Rostovilor nu se îndreptase în cursul celor doi ani cît ei stătuseră la ţară.

În ciuda faptului că Nikolai Rostov, ţinîndu-se cu hotărîre de ceea ce-şi pusese în gînd, continua să-şi facă obscur serviciul într-un regiment de rînd, cheltuind relativ puţini bani, viaţa la Otradnoe era totuşi de aşa natură şi mai ales Mitenka conducea în aşa chip afacerile, încît datoriile sporeau cu fiecare an ce trecea. Singurul fel de a se mai înlesni pe care-l putea avea în vedere bătrînul conte era, după toate probabilităţile, o slujbă, şi el se hotărî să-şi caute un post la Petersburg ; să-şi caute post şi, totodată, cum zicea el, să-şi mai distreze fetele pentru ultima oară.

Curînd după venirea Rostovilor la Petersburg, Berg o ceru pe Vera în căsătorie şi propunerea lui fu primită.

Cu toate că la Moscova Rostovii se numărau printre familiile din cea mai înaltă societate, fără a fi conştienţi de lucrul acesta şi fără a se întreba măcar cărei societăţi aparţineau, la Petersburg, ei trăiau în cercuri foarte amestecate şi nedefinite din punct de vedere social. În capitală, ei nu erau decît nişte provinciali, şi din cauza asta nu

catadicseau să se coboare pînă la ei tocmai oamenii pe care la Moscova ei îi hrăneau fără să-i întrebe cărei societăţi aparţineau.

Rămăseseră totuşi, şi la Petersburg, aceiaşi oameni primitori de la Moscova, şi la mesele lor erau întrunite cele mai felurite persoane : vecini de la Otradnoe, bătrîni moşieri de mîna a doua, cu fetele lor, şi Peronskaia, doamna de onoare a împărătesei, Pierre Bezuhov şi fiul dirigintelui unui oficiu poştal judeţean, intrat într-o slujbă la Petersburg. Printre bărbaţii deveniţi foarte curînd de-ai casei în familia Rostovilor, la Petersburg, se numărau şi Boris, şi Pierre, pe care întîlnindu-l pe stradă, îl adusese într-o zi cu forţa bătrînul conte, şi Berg, care îşi petrecea zile întregi în casa Rostovilor şi se purta faţă de Vera, cea mai mare dintre contese, cu toată atenţia pe care o poate arăta unei fete un tînăr hotărît să-i facă o propunere de căsătorie.

Nu în zadar îşi arăta Berg la toată lumea mîna dreaptă, rănită în lupta de la Austerlitz, şi ţinea cu stînga o sabie cu totul nefolositoare. Povestise toată întîmplarea asta atît de des şi cu atîta stăruinţă, încît pînă la urmă toată lumea sfîrşi prin a crede că fusese o faptă cum nu se poate mai vitejească şi mai plină de urmări, iar Berg primi pentru participarea sa la Austerlitz două decoraţii.

În războiul din Finlanda reuşise de asemenea să se distingă. Ridicase o schijă din grenada care omorîse pe adjutantul comandantului suprem şi o dusese superiorului său. Întocmai ca şi după Austerlitz, istorisise apoi tot ce se putea spune despre evenimentul acesta, cu atîta stăruinţă şi de atîtea ori, încît pînă la urmă toată lumea fu iarăşi încredinţată că altminteri nici nu se putea, şi Berg mai primi două decoraţii pentru campania din Finlanda. În 1809 era căpitan de gardă, decorat de mai multe ori, şi ocupa la Petersburg numai posturi avantajoase şi ieşite din comun.

Cu toate că unii sceptici zîmbeau cînd auzeau vorbindu-li-se de meritele lui Berg, era cu neputinţă să nu fii de acord că era un ofiţer corect şi viteaz, foarte bine văzut de superiori, şi că era un tînăr cu moravuri frumoase, avînd o carieră strălucită înaintea lui, şi chiar o situaţie bine stabilită în societate.

Cu patru ani înainte, întîlnindu-se la Moscova, la teatru, cu un camarad, un neamţ, Berg i-o arătase pe Vera

Rostov şi-i spusese în nemţeşte : „*Das' soll mein Weib werden*“ [1], şi din clipa aceea hotărîse să se însoare cu ea. Acum, la Petersburg, luînd în consideraţie situaţia sa şi a Rostovilor, decise că venise ceasul hotărîtor şi-şi făcu propunerea.

La început, propunerea lui Berg fu primită cu o nedumerire foarte puţin măgulitoare pentru el. Păruse curios, la început, ca fiul unui obscur boiernaş litvan să facă propuneri de căsătorie unei contese Rostov ; dar principala însuşire a caracterului lui Berg era un egoism atît de naiv şi de blajin, încît, fără să vrea, Rostovii ajunseră şi ei să creadă că totul va fi bine, de vreme ce el era atît de ferm convins că e bine, şi chiar că e foarte bine. Pe lîngă asta, afacerile Rostovilor erau foarte încurcate, fapt pe care nu putea să nu-l ştie tînărul pretendent şi, ceea ce era foarte important, Vera împlinise douăzeci şi patru de ani, ieşea pretutindeni în lume şi, cu toate că era fără îndoială drăguţă şi deşteaptă, pînă atunci încă n-o ceruse nimeni în căsătorie. Consimţămîntul fu dat.

— Iată, vezi, îi spuse Berg camaradului său, căruia îi zicea prieten numai pentru că ştia că nu există om să n-aibă prieteni. Iată, vezi, am prevăzut totul şi nu m-aş fi însurat dacă n-aş fi chibzuit bine acest lucru şi dacă, dintr-un motiv oarecare, n-ar fi fost convenabil. Dar, tocmai dimpotrivă, tataia şi mamaia sînt acum asiguraţi ; le-am aranjat o arendă în Ţările Baltice şi-mi pot permite să locuiesc la Petersburg. Cu solda, cu ce mai aduce ea şi cu cumpătarea mea, pot să trăiesc bine. Nu mă însor pentru bani, căci consider lucrul acesta lipsit de nobleţă, dar trebuie să aducă şi nevasta ceva, cum aduce şi bărbatul. Eu am slujbă, ea are legături şi ceva mijloace, nu cine ştie ce. Asta, în ziua de azi, înseamnă ceva, nu ? Şi ceea ce-i mai important, e o fată foarte bună, onorabilă şi mă iubeşte...

Berg roşi tot şi zîmbi.

— Şi eu o iubesc fiindcă e fată cu scaun la cap şi are un caracter foarte frumos. Iat-o pe cealaltă, pe soră-sa : sînt din aceeaşi familie, dar e cu totul altfel : are şi un caracter antipatic şi n-are pic de minte, şi, în sfîrşit, mă-nţelegi ?... Nu-i deloc plăcut... Pe cînd logodnica mea... Dar uite, ai să vii la noi... era să spună : „la masă“, dar se răzgîndi şi spuse : „la ceai“ şi, lungindu-şi îndată după

[1] Ea îmi va fi nevastă...

asta limba, dădu drumul unui rotocol mic de fum, care putea cuprinde pe deplin toate visurile sale de fericire.

După nedumerirea pe care propunerea lui Berg o trezise la început în sufletul părinților, familia arboră un aer de sărbătoare și de bucurie, obișnuit în asemenea ocazii, dar bucuria asta nu era sinceră, ci numai aparentă. În inima părinților își făcuse loc, în legătură cu această căsătorie, oarecare confuzie și chiar jenă. Ca și cum le-ar fi fost rușine că au iubit-o prea puțin pe Vera și că sînt acum atît de dornici să n-o mai aibă pe cap. Cel mai încurcat era bătrînul conte. Nici el probabil n-ar fi putut spune exact pricina acestei stări sufletești, dar pricina erau tot problemele bănești. Habar n-avea ce bani are, la cît se ridică datoriile și ce zestre va fi în stare să-i dea Verei. La naşterea fetelor, fiecăreia din ele îi fusese pus deoparte ca zestre cîte un lot de trei sute de suflete ; dar unul din aceste sate fusese vîndut demult, altul fusese ipotecat și polița ajunsese la scadență, deci trebuia vîndut și acesta, așa că moșie nu putea să-i dea. Bani n-avea nici atît.

Berg era de mai bine de o lună considerat ginere și mai era o săptămînă doar pînă la nuntă, iar contele încă nu rezolvase cu sine însuși problema zestrei și nu vorbise nimic despre asta nici cu contesa. Cînd vroia să-i dea Verei proprietatea din Riazan, cînd să vîndă o pădure, cînd să ia bani cu împrumut, semnînd o poliță. Cîteva zile înainte de nuntă, Berg intră de dimineață, foarte devreme, în cabinetul contelui, și-l rugă respectuos, cu un zîmbet amabil, pe viitorul lui socru, să-i spună ce zestre va avea contesa Vera. Contele se fîstîci atît de tare în fața acestei întrebări de mult prevăzute, încît spuse fără să se mai gîndească ce-i trecu întîi prin minte :

— Îmi place că te-ngrijești, îmi place ; ai să rămîi mulțumit...

Și, bătîndu-l pe Berg pe umăr, se ridică cu intenția vădită de a întrerupe discuția. Dar Berg îl lămuri, cu un zîmbet amabil, că dacă nu va ști precis ce zestre i se dă Verei și nu va primi înainte măcar o parte din ceea ce îi este destinat, se va vedea nevoit să renunțe.

— Pentru că, judecați și dumneavoastră, conte, dacă mi-aș permite să mă însor acum, fără să am mijloace bine delimitate pentru întreținerea soției mele, ar însemna să comit o ticăloșie...

Convorbirea se încheie prin gestul contelui, care, voind să fie mărinimos şi mai ales să nu se expună la noi cereri, îi promise o poliţă de optzeci de mii de ruble. Berg zîmbi blînd, îi sărută umărul şi-i spuse că e foarte mulţumit, dar că nu-şi poate cu nici un chip orîndui noua lui viaţă fără să primească în mînă treizeci de mii de ruble, bani gheaţă.

— Fie şi douăzeci de mii măcar, conte, adăugă el, poliţa poate fi, în acest caz numai de şaizeci de mii.

— Da, da, bine, spuse repede contele, numai scuză-mă, dragul meu, îţi dau douăzeci de mii şi, pe deasupra, îţi mai dau poliţa, dar de optzeci de mii. Şi acum, sărută-mă.

XII

NATAŞA ÎMPLINISE ŞAISPREZECE ani şi venise şi anul 1809, anul pînă la care numărase ea pe degete cu patru ani înainte, împreună cu Boris, după ce se sărutase cu el. De atunci nu-l mai văzuse nici măcar o dată. În faţa mamei ei şi a Soniei, cînd venea vorba de Boris, ea spunea fără nici un înconjur că tot ce a fost odinioară era o copilărie despre care nici nu merită să se vorbească şi de care uitase de mult. Dar în fundul sufletului ei, chestiunea dacă promisiunea dată lui Boris era o glumă sau o obligaţie serioasă capabilă să o lege o chinuia încă.

De cînd plecase la armată, chiar din anul 1805, Boris nu-i mai văzuse pe Rostovi. Fusese de cîteva ori la Moscova şi trecuse prin apropiere de Otradnoe, dar nu dăduse niciodată pe la ei.

Nataşei îi trecea uneori prin cap că el nu voia să vie ca să nu dea ochi cu ea, şi bănuielile acestea erau confirmate de tonul melancolic cu care bătrînii vorbeau despre el :

— În ziua de azi oamenii nu-şi mai amintesc de prietenii vechi, spunea contesa cînd se vorbea de Boris.

Anna Mihailovna, care în ultimul timp venea mai rar pe la Rostovi, avea de asemenea o ţinută deosebit de distantă şi de fiecare dată vorbea cu entuziasm şi satisfacţie despre meritele băiatului ei şi despre strălucita carieră la care avea dreptul să se aştepte. Cînd Rostovii veniră la Petersburg, Boris se duse la ei în vizită.

Se ducea la ei nu fără tulburare. Amintirea Natașei era cea mai poetică amintire a lui. Se ducea totuși cu intenția fermă de a-i da să înțeleagă limpede, atît ei, cît și părinților ei, că legăturile din copilărie nu puteau fi, nici pentru ea, nici pentru el, o obligație. Situația lui în societate era strălucită grație intimității cu contesa Bezuhova, avea o situație la fel de strălucită și în armată, datorită protecției pe care i-o acorda o persoană importantă de a cărei încredere se bucura din plin, și mai avea și unele planuri, abia încolțite, dar care puteau foarte ușor deveni realitate, vizînd o căsătorie cu una din cele mai bogate fete din Petersburg. Cînd Boris intră în salonul Rostovilor, Natașa era în odaia ei. Aflînd de venirea lui, ea, înroșindu-se toată, intră aproape în fugă în salon, cu fața luminată de un zîmbet mai mult decît prietenos.

Boris își amintea de o Natașă cu rochița scurtă, cu ochi negri strălucitori de sub bucle și cu un rîs răsunător de copil, Natașa pe care o cunoscuse cu patru ani înainte și, din pricina asta, atunci cînd în salon apăru o cu totul altă Natașă, fu foarte încurcat și pe fața lui se așternu o surprindere plină de entuziasm. Expresia feței lui făcu bucurie Natașei.

— Ei, îți mai recunoști mica prietenă zburdalnică ? spuse contesa. Boris sărută mîna Natașei și spuse că e cum nu se poate mai mirat de schimbarea ce se petrecuse cu ea.

— Ce frumoasă te-ai făcut !

„Nici vorbă !" răspundeau ochii surîzători ai Natașei.

— Dar pe tata cum îl găsești ? A mai îmbătrînit ? întrebă ea. Natașa luă loc pe un scaun și, fără să ia parte la discuția dintre Boris și contesă, își cercetă tăcută cu privirea prietenul din copilărie. El simțea ațintită asupra lui căutătura ochilor ei, grea, stăruitoare și duioasă, și se uita din cînd în cînd la ea.

Tunica, pintenii, cravata, pieptănătura lui Boris, totul era foarte la modă și *comme il faut* [1]. Natașa băgă de seamă numaidecît acest lucru. El ședea cam într-o rînă, într-un fotoliu, alături de contesă, și-și îndrepta cu dreapta mănușa impecabil de curată și de întinsă de pe stînga, vorbea cu o strîngere distinsă, rafinată, a buzelor, despre amuzamentele înaltei societăți petersburgheze și-și amintea cu blîndă ironie de viața de altădată de la Moscova și de cunoștințele de pe atunci. Apoi, nu fără premeditare,

[1] ...așa cum se cuvine.

cum simţi numaidecît Natașa, pomeni cîteva nume din cea mai înaltă aristocraţie, de balul dat de un ambasador, la care luase parte, şi de nişte invitaţii la X şi la Y.

Natașa stătea tot timpul tăcută şi-l privea pe sub sprîncene. Privirea asta îl neliniştea şi-l tulbura din ce în ce mai mult pe Boris, care întorcea tot mai des capul spre Natașa şi-şi întrerupea vorba. Stătu cîtva timp, nu mai mult de zece minute, apoi se ridică şi se înclină. Aceiaşi ochi curioşi, provocători şi oarecum batjocoritori erau aţintiţi asupra lui. După această primă vizită, Boris îşi zise că, pentru el, Natașa a rămas la fel de atrăgătoare ca şi odinioară, dar că nu trebuie să se lase în voia acestui sentiment, fiindcă o căsătorie cu ea — fată aproape fără avere cum era — ar fi însemnat să-şi distrugă cariera, iar reînnoirea vechilor legături, fără gînduri de căsătorie, ar fi fost un gest cu totul lipsit de noblețe. Boris hotărî în sinea lui să fugă de orice prilej de a se întîlni cu Natașa, dar, cu toată hotărîrea lui, după cîteva zile veni din nou în casa Rostovilor şi începu să-i viziteze des şi să-şi petreacă zile întregi la ei. I se părea că trebuie să aibă neapărat o explicaţie cu Natașa, să-i spună că tot ce a fost altădată trebuie dat uitării, că oricum ar fi... ea nu-i poate fi soţie, căci el n-are avere, şi că părinţii ei nu vor consimţi niciodată să o dea după el. Dar tot nu izbutea şi-i era greu să ajungă la această explicaţie. Cu fiecare zi, încurcătura lui creştea. Natașa, cum observase mama ei şi Sonia, părea ca şi odinioară îndrăgostită de Boris. Îi cînta cîntecele care-i plăceau lui, îi arăta albumul, îl punea să scrie în el, nu-l lăsa nici măcar să-i pomenească de trecut, dîndu-i să înţeleagă ce minunat era prezentul, şi el de fiecare dată pleca zăpăcit, fără să fi spus ce avea de gînd să spună, fără să ştie nici el ce face, pentru ce vine şi cum aveau să se sfîrşească toate acestea. Boris încetase de a se mai duce pe la Hélène, de la care primea zilnic bileţele cu reproşuri, şi petrecea zile întregi la Rostovi.

XIII

O DATĂ, ÎNTR-O SEARĂ, pe cînd bătrîna contesă, cu scufie de noapte şi în camizol, fără bucle false şi numai cu un smoc sărac de păr ce-i ieşea de sub scufia albă de

percal, își făcea mătăniile dinainte de culcare, pe un preș, ușa scîrții, și intră în fugă Natașa, tot în camizol, cu picioarele goale în papuci și cu părul pe moațe. Contesa se uită la ea și se încruntă. Își sfîrșea tocmai ultima rugăciune : „Fi-va, oare patul acesta mormîntul meu ?“ Dar evlavia îi pierise din suflet. Natașa, roșie la față și foarte agitată, văzîndu-și mama în rugăciune, se opri brusc din fugă, se făcu mică și, înspăimîntată de fapta ei, scoase fără să vrea limba, ocărîndu-se ea singură, în gînd. Băgînd însă de seamă că maică-sa își continuă rugăciunea, ea se apropie de pat în vîrful picioarelor, își aruncă papucii, scoțîndu-și din ei cu repeziciune un picior după altul, și sări în patul de care contesa se temea să nu cumva să-i fie mormîntul. Patul era înalt, cu saltea de puf și cu cinci perne clădite în chip de piramidă. Natașa se vîrî în el, se afundă în salteaua de puf, se rostogoli spre perete și începu să se miște sub plapomă, cuibărindu-se, să-și adune genunchii pînă sub bărbie, să dea din picioare și să rîdă înfundat, cînd acoperită pînă peste cap, cînd ieșind și uitîndu-se la maică-sa. Contesa își sfîrși rugăciunea și, cu o înfățișare severă, se apropie de pat ; dar, văzînd că Natașa își trăsese plapoma pe deasupra capului, zîmbi, cu zîmbetul ei blînd și moale.

— Ei, ei, ei, zise contesa.

— Mamă, putem sta de vorbă, da ? zise Natașa. Hai ! Un pupic, încă unul, și gata ! Și, luîndu-și mama cu brațele pe după gît, Natașa o sărută sub bărbie. În felul ei de a se purta cu maică-sa, Natașa avea, în aparență, oarecare asprime, dar atît de delicată și de îndemînatică era, încît știa să facă în așa chip, ca să nu-i producă niciodată durere sau neplăcere.

— Ei, azi ce-mi mai spui ? o întrebă maică-sa, făcîndu-și loc între perne și așteptînd ca Natașa, care se mai răsuci de cîteva ori ca o zvîrlugă, să se potolească, stînd cu ea binișor sub aceeași plapomă, să-și elibereze mîinile și să-și ia o mutră serioasă.

Aceste vizite nocturne ale Natașei, făcute înainte de înapoierea contelui de la club, erau una din desfătările cele mai gustate ale mamei și ale fetei.

— Despre ce-i vorba azi ? Trebuie să-ți vorbesc mai întîi...

Natașa îi închise gura cu mîna.

— De Boris... Știu, zise ea cu seriozitate. Și eu am venit pentru asta. Nu-mi mai spune nimic, știu. Ba nu. spune ! Și-și luă mîna de pe gura ei. Spune, mamă. Nu-i așa că-i drăguț ?

— Natașa, ai șaisprezece ani ; la vîrsta ta eu eram măritată. Spui că Boris e drăguț. E foarte drăguț și țin la el ca la copilul meu, dar ce vrei ?... Ce intenții ai ? I-ai sucit capul de tot, cum văd...

Spunînd acestea, contesa își privi fata. Natașa stătea culcată, uitîndu-se nemișcată drept înainte la unul din sfincșii de mahon sculptați la colțurile patului, așa că mama ei n-o vedea decît din profil. O surprinse expresia deosebit de serioasă și de concentrată de pe obrazul fetei.

Natașa asculta și se gîndea.

— Ei, și ce-i ? zise ea.

— I-ai sucit de tot capul ; pentru ce ? Ce vrei de la dînsul ? Știi bine că nu poți să te măriți cu el.

— De ce ? întrebă Natașa, fără să-și schimbe poziția.

— Așa, pentru că e tînăr, pentru că e sărac, pentru că ți-e rudă... pentru că nici nu-l iubești.

— De unde știi ?

— Știu. Nu faci bine, draga mamei.

— Dar dacă vreau eu... spuse Natașa.

— Nu mai vorbi prostii, zise contesa.

— Dar dacă vreau eu...

— Natașa, eu nu glumesc...

Natașa, însă, nu-i dădu răgaz să-și termine vorba și, luînd mîna mare a contesei, îi sărută podul palmei, apoi dosul mîinii, pe urmă i-o răsuci iar și începu să-i sărute, rînd pe rînd, rădăcinile degetelor, apoi golurile dintre ele, spunînd încet la fiecare : „ianuar, februar, mart, april, mai".

— Vorbește, mamă, de ce taci ? Vorbește, spuse ea, întorcîndu-se spre mamă-sa, care o privea cu duioșie și care, din cauza acestei contemplații, părea să fi uitat tot ce avusese de gînd să spună.

— Nu se cade, fetița mamei. Nu toată lumea are să înțeleagă legătura asta a voastră din copilărie, și dacă e văzut mereu tot lîngă tine, asta poate să-ți strice în ochii celorlalți tineri care ne vin în casă, și ceea ce e mai important, îl chinuiești zadarnic pe el. Poate că el și-o fi găsit chiar vreo partidă pe măsura lui, o fată bogată ; iar acum tu-l scoți din minți.

— L-am scos din minți ? repetă Natașa.

— Să-ți spun ce mi s-a întîmplat mie. Aveam un *cousin*...

— Îl știu : Kiril Matveici, dar e bătrîn !

— N-a fost întotdeauna bătrîn. Dar uite ce-i, Natașa, am să vorbesc eu cu Borea. Nu trebuie să mai vină pe la noi atît de des...

— De ce nu trebuie, dacă-i place lui ?

— Pentru că știu că asta n-are să ducă la nimic.

— De unde știi ? Nu, mamă, nu-i vorbi. Ce prostie ! rosti Natașa, pe tonul omului căruia cineva vrea să-i ia ceva ce-i aparține. Bine, nu mă mărit cu el, dar lasă-l să vină numai așa, dacă-i face plăcere lui și-mi face și mie plăcere. Și Natașa se uită la maică-sa, zîmbind.

— Nu pentru măritat, numai *așa*, repetă ea.

— Cum asta, draga mea ?

— Păi, *așa*. Și apoi, mare lucru dacă n-am să mă mărit ; lasă, numai... *așa*.

— Numai așa, numai așa, repetă contesa și rîse deodată cu neașteptată bunătate bătrînească, cutremurîndu-și tot trupul.

— De-ajuns, nu mai rîde, oprește-te, strigă Natașa, rîzi de se zguduie tot patul. Grozav mai semeni cu mine ; tot așa, cînd începi să rîzi... oprește-te... Și, apucîndu-i amîndouă mîinile, sărută la una rădăcina degetului mic, pe iunie, și continuă cu iulie și august la cealaltă. Mamă, e amorezat tare, nu-i așa ? Cum ți se pare ? Tot așa se îndrăgosteau și de mata ? E foarte drăguț, foarte, foarte drăguț ! Numai că nu e chiar pe gustul meu ; e subțirel, ca un piedestal de pendulă... Nu-nțelegi ?... Subțirel, știi, cenușiu-deschis...

— Ce tot îndrugi acolo ? zise contesa.

Natașa continuă :

— Cum de nu mă-nțelegi ? Nikolenka m-ar fi înțeles... Uite, Bezuhov, de pildă, e albastru-închis, cu roșu și în patru colțuri.

— Și cu el cochetezi, zise contesa rîzînd.

— Nu, el e francmason, am aflat. E un băiat minunat, albastru-închis cu roșu, cum să-ți explic.

— Contesina mea, se auzi vocea contelui dindărătul ușii. Nu dormi ? Natașa sări cu picioarele goale pe podea, își luă papucii în mînă și fugi în odaia ei.

Mult timp nu putu să adoarmă. Se gîndea mereu la faptul că nimeni nu putea cu nici un chip înţelege tot ce înţelegea ea şi tot ce era în inima ei.

„Sonia ? se gîndi ea, uitîndu-se la pisicuţa care dormea, făcută ghem şi încolăcită cu coada ei imensă. Da de unde ! Ea e o virtuoasă ! E îndrăgostită de Nikolenka şi nu vrea să mai ştie de nimic altceva. Mama, nici ea nu pricepe. Minune mare cît sînt de deşteaptă şi cît... cît e ea de drăguţă", continuă Natașa să-şi vorbească despre ea însăşi la persoana a treia, închipuindu-şi că tot ce spunea erau păreri despre ea, spuse de un bărbat foarte inteligent — cel mai inteligent şi cel mai frumos dintre bărbaţi... „Tot, tot ce vrei găseşti la ea, continuă acest bărbat, e neobişnuit de inteligentă, drăgălaşă şi, mai ales, frumoasă, neobişnuit de frumoasă şi sprintenă ; înoată, călăreşte minunat, iar vocea... Ce voce ! Pot să spun că vocea e ceva nemaiauzit !" Natașa cîntă fragmentul ei preferat al ariei de soprană dintr-o operă de Cherubini, se aruncă în aşternut, rîse de bucurie la gîndul că va adormi îndată, strigă Duniaşei să stingă lumînarea şi, înainte ca Duniaşa să fi apucat a ieşi din odaie, ea şi trecuse în lumea, încă şi mai fericită, a visului, unde toate erau la fel de uşoare şi de minunat de frumoase ca şi în realitate, dar era mai frumos, pentru că era totuşi altfel.

A doua zi, contesa, luîndu-l pe Boris deoparte, stătu de vorbă cu dînsul, şi din ziua aceea el nu mai veni la Rostovi.

XIV

LA 31 DECEMBRIE, ÎN ajunul noului an 1810, de revelion, dădea un bal un demnitar din epoca Ecaterinei. La bal urmau să ia parte corpul diplomatic şi împăratul.

Cheiul Englez strălucea tot de lumina nenumăratelor făclii ale faimoasei case a dregătorului. La intrarea luminată şi aşteruntă cu un covor roşu, păzea poliţia, şi nu doar jandarmi, ci însuşi şeful poliţiei capitalei şi zeci de ofiţeri de poliţie.

Trăsuri după trăsuri plecau şi soseau, tot altele, cu lachei în livrele roşii şi cu pene la pălării. Din cupeuri coborau bărbaţi în uniforme, cu ledunci şi decoraţii ; doamne în atlaz şi hermină coborau cu băgare de seamă pe scările, desfăcute cu zgomot, ale cupeurilor şi, cu paşi grăbiţi, călcau neauzite pe covorul de la intrare.

De fiecare dată cînd sosea un cupeu, prin mulţime se răspîndea un murmur şi oamenii îşi descopereau capetele.

— Împăratul ?... Nu, ministrul... prinţul... ambasadorul... Nu vezi penele ?... se auzea din mulţime. Unul din grup, mai bine îmbrăcat decît ceilalţi, părea să-i cunoască pe toţi şi rostea numele tuturor celebrităţilor atotputernice ale vremii.

Mai bine de o treime din invitaţi sosiseră, pe cînd Rostovii — invitaţi şi ei — încă mai erau în frigurile pregătirilor de bal.

Cîte comentarii şi cîte pregătiri nu avuseseră loc în familia Rostovilor, în legătură cu acest bal ; cîte griji că nu vor primi invitaţiile, că rochiile nu vor fi gata, că lucrurile nu vor ieşi aşa cum trebuia.

Cea care-i introducea pe provincialii Rostovi în înalta societate a Petersburgului era Maria Ignatievna Peronskaia, o femeie slabă şi gălbejită, fostă doamnă de onoare la vechea curte, prietenă şi rudă a contesei. Urma să meargă la bal împreună cu Rostovii.

La zece seara, Rostovii mai trebuiau deci să treacă şi pe la doamna de onoare, care locuia pe lîngă parcul Tauridei ; dar era ora zece fără cinci şi domnişoarele încă nu erau îmbrăcate de bal.

Natalia era la primul mare bal din viaţa ei. În ziua aceea se sculase la opt dimineaţa şi fusese toată ziua în fierbere şi-n plină activitate. Din primele ceasuri ale dimineţii, făcuse tot ce-i stătuse în puteri pentru ca ea, mama ei şi Sonia să fie toate îmbrăcate cum nu se poate mai frumos. Sonia şi contesa i se supuseră în totul. Contesa avea să se îmbrace în rochia de catifea roşie-închis, iar ele două în rochii albe de voal, străvezii ca aburul deasupra combinezoanelor de mătase roz, cu trandafiri în corsaj. Părul aveau să şi-l pieptene *à la grecque*.

Tot ce era mai important fusese făcut : picioarele, mîinile, gîtul, urechile fuseseră spălate cu deosebită grijă, parfumate şi pudrate, ca pentru bal ; îşi puseseră ciorapi de mătase ajuraţi şi pantofi de atlaz cu funde ; cu pieptă-

nătura erau aproape gata. Sonia era pe sfîrşite cu îmbrăcatul, contesa la fel, dar Natașa, care le purtase tuturor de grijă, rămăsese în urmă : încă mai stătea în faţa oglinzii, cu *peignoir*-ul aruncat pe umerii slăbuţi. Gata îmbrăcată, Sonia stătea în mijlocul odăii şi, apăsîndu-şi pînă la durere degetul delicat pe acul ultimei funde, şi-o prindea sub cordon.

— Nu aşa, nu aşa, Sonia, zise Natașa, întorcîndu-se brusc şi prinzîndu-şi capul cu mîinile, căci fata care o pieptăna nu avusese timp să dea drumul părului. Nu ţi-ai prins bine funda, vino-ncoace. Sonia veni şi se aplecă. Natașa îi prinse funda altfel.

— Vă rog, domnişoară, nu daţi aşa din cap, spuse camerista care o pieptăna pe Natașa.

— Ah, Doamne, lasă ; pe urmă ! Uite aşa, Sonia.

— Mai aveţi mult ? se auzi vocea contesei. S-a făcut zece.

— Numaidecît, numaidecît. Da' dumneata eşti gata, mamă ?

— Numai toca să mi-o mai prind.

— Nu ţi-o prinde fără mine, mamă, strigă Natașa. N-ai să ştii cum.

— Dar e ceasul zece !

Era hotărît să fie la bal la ora zece şi jumătate, dar mai trebuia să se îmbrace şi Natașa, şi mai aveau să treacă şi pe la parcul Tauridei.

Cînd fu gata pieptănată, Natașa, într-un camizol de-al contesei şi o fustă prea scurtă de sub care i se vedeau pantofii albi, alergă la Sonia, o cercetă, apoi alergă iar la maică-sa. Îi întoarse capul, îi prinse toca şi după ce-i sărută în fugă părul cărunt, alergă iar la fetele care lucrau la rochia ei.

Tot buclucul era fusta Natașei, care nu-i venea bine : era prea lungă. Două fete i-o scurtau, rupînd grăbite aţa cu dinţii. O a treia, cu ace de gămălie între buze, alerga de la contesă la Sonia, iar o a patra ţinea cu mîna în sus rochia de voal întreagă.

— Mavruşa, mai repede, dragă !

— Daţi-mi degetarul de colo, domnişoară.

— Sînteţi odată gata ? spuse contele, arătîndu-se în uşa întredeschisă. Poftim parfumul ! Peronskaia s-o fi săturat de atîta aşteptare.

— Gata, domnişoară, spuse camerista, ţinînd cu două degete rochia vaporoasă şi suflînd ceva de pe ea pentru a arăta, scuturînd-o, cît de conştientă e de finețea şi de curăţenia lucrului care-i fusese dat pe mînă.

Natașa începu să-şi tragă rochia pe cap.

— Un moment, un moment, nu intra, papa, strigă Natașa de sub voalul fustei care-i acoperea faţa, către tatăl ei care deschisese uşa. Sonia trînti uşa. După un minut, i se dădu contelui drumul. Era îmbrăcat în frac albastru, cu ciorapi lungi şi pantofi, parfumat şi pomădat.

— Ah, tată, ce frumos eşti, o minune ! spuse Natașa, stînd în mijlocul odăii şi îndreptîndu-şi cutele rochiei.

— Vă rog, domnişoară, fiţi bună, se ruga fata care, stînd în genunchi şi mutîndu-şi cu limba acele dintr-o parte în cealaltă a gurii, îi ajusta rochia.

— Degeaba, degeaba ! exclamă cu voce deznădăjduită Sonia, uitîndu-se la rochia Natașei. Degeaba, tot lungă e.

Natașa se dădu mai departe de oglindă ca să se vadă în întregime. Rochia era lungă.

— Doamne, domnişoară, nu-i lungă deloc, zău, spuse Mavruşa, tîrîndu-se pe duşumea după ea.

— Ei, dacă-i lungă, o scurtăm noi numaidecît, într-o minută o scurtăm, zise Duniaşa hotărîtă, scoţîndu-şi acele din capătul basmalei de pe piept, aşezîndu-se iar jos şi punîndu-se pe treabă.

În vremea asta, cu paşi înceţi, sfioasă, intră în odaie contesa, gătită cu tocă şi cu rochie de catifea.

— Oo, frumoasa mea ! exclamă contele. Mai frumoasă decît voi toate !

Voi s-o îmbrăţişeze, dar ea, roşind, se feri, de teamă să nu-i şifoneze rochia.

— Mamă, apleacă-ţi mai mult toca pe-o ureche, zise Natașa. Stai să ţi-o pun eu, şi se repezi spre maică-sa, iar fetele care-i coseau rochia, neavînd vreme să se repeadă şi ele, rămaseră cu o bucăţică de voal în mînă.

— Doamne ! Ce-am făcut ! Zău, nu-s eu de vină...

— Nu-i nimic, îndoim şi nu se vede, zise Duniaşa.

— Frumoasa din poveşti, crăiasă nu altceva, zîna mea, se auzi din uşă vocea dădacei. Dar tu, Soniuşka ! Ah, frumoase mai sînteţi !...

La unsprezece fără un sfert, în sfîrşit, se urcară în cupeu şi porniră. Dar trebuiau să mai treacă şi pe la parcul Tauridei.

Peronskaia era gata de mult. Bătrînă şi urîtă cum era, se pregătise şi ea de bal cum se pregătiseră şi Rostovii, deşi nu cu aceeaşi înfrigurare (pentru ea, astea erau lucruri obişnuite) ; dar se parfumase şi ea, era curată şi-şi pudrase corpul bătrîn şi urît, şi cu aceeaşi grijă se spălase pe după urechi şi, întocmai aşa cum se întîmplase la Rostovi, bătrîna cameristă admirase cu entuziasm gătelile stăpînei, cînd aceasta intrase în salon, cu rochia ei galbenă cu cifra imperială pe piept. Peronskaia lăudă toaletele Rostovilor.

Rostovii îi lăudară gustul şi toaleta şi, păzindu-şi cu grijă coafurile şi rochiile, se împărţiră în cele două cupeuri şi plecară la ora unsprezece.

XV

TOATĂ ZIUA, NATAŞA n-avusese o clipă de răgaz ca să se poată gîndi măcar o dată la ceea ce o aştepta seara.

În aerul umed şi rece de afară, în înghesuiala şi semiîntunericul cupeului care o legăna, ea avu pentru prima dată imaginea vie a tuturor celor ce-o aşteptau acolo la bal, în saloanele luminate, cu muzică, flori, dansuri, în prezenţa împăratului şi a florii tineretului din Petersburg. Cele ce o aşteptau erau atît de minunate, încît nici nu-i venea a crede că se vor îndeplini, atît erau de puţin în concordanţă cu senzaţia de frig, de înghesuială şi de întuneric din cupeu. Înţelese tot ce-o aştepta abia atunci cînd, păşind pe covorul roşu de la intrare, pătrunse în vestibul şi, după ce-şi lăsă blana, urcă alături de Sonia, înaintea mamei sale, printre flori, pe scara scăldată în lumină. Abia atunci îşi aminti ce ţinută se cuvenea să aibă la un bal şi se strădui să-şi ia atitudinea majestuoasă pe care o socotea neapărat necesară pentru o fată care ia parte la un bal. Dar din fericire ea simţi că toate i se învîrtesc înaintea ochilor : nu vedea nimic lămurit, pulsul i se ridicase la o sută de bătăi pe minut şi sîngele începuse să-i năvălească zvîcnind în inimă. Nu izbuti să-şi ia atitudinea voită, care ar fi făcut-o ridicolă, şi păşea aşa, cu respiraţia tăiată de emoţie, dîndu-şi toată osteneala doar să şi-o ascundă. Şi asta era tocmai ţinuta care-i şedea mai

bine decît oricare alta. Înaintea şi în urma lor, printre aceleaşi convorbiri în şoaptă, şi tot în toalete de bal, urcau alţi invitaţi. Oglinzile reflectau de-a lungul scării rochii albe, albastre, roze, cu briliante şi alte pietre scumpe pe gît şi pe braţele goale.

Natașa se uita în oglinzi şi, în şiragul invitaţilor, nu izbutea să-şi distingă imaginea dintre ale celorlalţi. Toate se învălmăşeau într-o procesiune strălucitoare. La intrarea în primul salon o asurzi vuietul monoton al vocilor, al paşilor şi al cuvintelor de bun venit, iar lumina şi strălucirea sălii o orbiră şi mai tare. Amfitrionul şi amfitrioana, care stăteau de o jumătate de oră la uşa de intrare şi spuneau invitaţilor tot aceleaşi şi aceleaşi cuvinte : „*Charmés de vous voir*“ [1], îi întîmpinară la fel şi pe Rostovi şi pe Peronskaia.

Cele două fete, îmbrăcate la fel în rochii albe şi cu trandafiri în părul negru, se înclinară în acelaşi timp în faţa amfitrioanei, care-şi opri fără să vrea privirile mai îndelung asupra zveltei Natașa. Se uită la ea, şi numai ei îi dărui un zîmbet deosebit, pe lîngă cel la care o obliga calitatea ei de gazdă. Uitîndu-se la ea, îşi amintise poate vremurile de aur ale tinereţii sale, care n-avea să se mai întoarcă, şi întîiul ei bal. Amfitrionul de asemenea o petrecu cu privirile pe Natașa şi-l întrebă pe conte care-i e fiica.

— *Charmante* [2], zise el, sărutîndu-şi buricele degetelor împreunate.

În salonul cel mare, invitaţii, înghesuiţi la intrare, erau în aşteptarea suveranului. Contesa îşi găsi loc în primele rînduri ale grupului. Natașa auzea şi simţea multe voci care se interesau de ea şi mulţi ochi care o priveau. Înţelese că plăcuse şi constatarea asta o linişti intrucîtva.

„Sînt şi unii ca noi printre cei de faţă, sînt şi alţii care se prezintă mai prost decît noi“, îşi spuse Natașa.

Peronskaia îi înşira contesei toate persoanele mai de seamă de la bal.

— Iată-l pe ambasadorul Olandei, îl vezi ? Acela cărunt, spuse Peronskaia, arătînd spre un bătrînel cu păr bogat, creţ şi sur, înconjurat de un grup de doamne, pe care le făcea să rîdă povestind ceva.

---

[1] Încîntaţi să vă vedem...

[2] Fermecătoare...

— Iat-o şi pe regina Petersburgului, contesa Bezuhova, continuă ea, arătînd-o pe Hélène, care tocmai intra.

— Frumoasă e ! O ia cu mult înaintea Mariei Antonovna ; ia te uită cum roiesc împrejurul ei şi tineri, şi bătrîni ! Şi frumoasă, şi inteligentă... Se spune că prinţul... e nebun după ea. Dar iată-le şi pe acestea două ; deşi nu-s frumoase, sînt şi mai anturate.

Arătase o doamnă care străbătea salonul împreună cu fata ei, urîtă foc.

— Este o partidă de milioane, spuse Peronskaia. Iată şi pretendenţii.

— Acesta e fratele Bezuhovei, Anatol Kuraghin, continuă ea, arătînd un chipeş ofiţer de cavalerie de gardă, care tocmai trecea pe lîngă ele, cu capul sus, printre cucoane, şi căuta ceva din ochi. Ce frumos e ! Nu-i aşa ? Se spune că-l însoară cu bogătaşa aceea. Şi vărul acela al vostru, Drubeţkoi, se dă-n vînt după ea. Milioane, zice lumea !... Ba da, e chiar ambasadorul francez, răspunse ea la o întrebare a contesei despre Caulaincourt. Ia te uită, parc-ar fi cine ştie ce ţar ! Şi totuşi sînt simpatici, foarte simaptici, franţujii ăştia. Nu există oameni mai simpatici în societate ! Dar iat-o şi pe ea ! Nu, tot ea e mai bine decît toate, Maria Antonovna a noastră ! Şi ce simplu e îmbrăcată. E delicioasă !

— Şi ăsta grasul, cu ochelari, farmazonul mondial, zise Peronskaia, arătînd spre Bezuhov. Pune-l alături de nevastă-sa : e ridicol, parc-ar fi un bufon !

Pierre îşi tăia drum prin mulţimea invitaţilor, cu mersul lui legănat şi greoi, salutînd în dreapta şi în stînga, cu aceeaşi indiferenţă binevoitoare cu care ar fi trecut prin îmbulzeala unui iarmaroc. Se uita scrutător prin mulţime, căutînd pesemne pe cineva.

Nataşa văzu cu bucurie chipul bine cunoscut al lui Pierre, acest bufon ridicol, cum îi zicea Peronskaia, ştiind că pe ei îi caută şi mai cu seamă pe ea. Pierre îi promisese că va veni la bal şi că îi va prezenta cavaleri.

Dar, pînă să ajungă la ele, se opri lîngă un tînăr brun, de statură potrivită, foarte frumos, cu tunică albă, care, stînd lîngă fereastră, discuta cu un alt bărbat, înalt, cu decoraţii şi lentă pe piept. Nataşa îl recunoscu numaidecît pe tînărul brun cu tunică albă : era Bolkonski, care însă i se părea acum mult întinerit, mai vesel şi mai frumos.

— Iată încă un cunoscut, Bolkonski. Îl vezi, mamă ? spuse Natașa, arătîndu-l pe prințul Andrei. Îți amintești, acela pe care l-am găzduit noi o noapte la Otradnoe.

— Îl cunoașteți și voi ? întrebă Peronskaia. Nu pot să-l sufăr. *Il fait à présent la pluie et le beau temps.* [1] E de o mîndrie fără margini ! Calcă pe urmele lui tătîne-său. Acum e bine cu Speranski, nu știu ce proiecte de legi scriu împreună. Uitați-vă cum știe să se poarte cu doamnele ! Vorbește o doamnă cu el, și el se uită în altă parte, zise ea, arătînd spre prințul Andrei. Să fi fost în locul ei, îi arătam eu cum se vorbește cu doamnele !

XVI

DEODATĂ SE PRODUSE O mișcare generală ; mulțimea începu să murmure, se îngrămădiră toți, apoi se retraseră iar, despărțindu-se, și printre cele două rînduri de invitați, în sunetele muzicii, păși împăratul, urmat de amfitrion și de amfitrioane. Suveranul mergea grăbit, salutînd în dreapta și-n stînga, ca și cum ar fi vrut să scape mai curînd de această primă clipă a luării de contact. Muzicanții cîntau o poloneză, cunoscută atunci prin cuvintele puse pe melodia ei : „Alexandru, Elizabeta, sîntem fermecați de voi". Suveranul intră într-alt salon, și mulțimea invitaților se îmbulzi în ușă ; cîteva persoane, schimbate la față, trecură grabnic într-acolo și îndărăt. Mulțimea invitaților se retrase iarăși din ușa salonului, unde împăratul putea fi văzut vorbind ceva cu stăpîna casei. Un tînăr cu fața înspăimîntată se repezi spre doamnele de la ușă, rugîndu-le să se retragă. Cîteva din aceste doamne, pe ale căror figuri se citea uitarea tuturor conveniențelor înaltei societăți, se îmbulzeau înainte, mototolindu-și toaletele. Bărbații începură să se încline în fața doamnelor și în curînd se formară perechile pentru poloneză.

Dar se dădură toți în lături, și împăratul, zîmbind și conducînd de mînă pe stăpîna casei, fără să păsească în tactul muzicii, apăru în ușa salonului. În urma lor venea stăpînul casei cu M. A. Narîșkina, apoi ambasadorii și

[1] E atotputernicul zilei, cel care toate le face și le desface.

miniştrii, diferiţi generali, ale căror nume Peronskaia le rostea unul după altul, fără întrerupere. Mai mult de jumătate dintre doamnele de faţă îşi aveau cavalerii lor şi intrau sau se pregăteau să intre în dans. Natașa presimţea că ea, cu mamă-sa şi cu Sonia, aveau să fie din rîndul celor puţine care vor rămîne neluate la dans, înghesuite pe lîngă pereţi. Stătea aşa, cu mîinile subţiratice atîrnate, abia ţinîndu-şi respiraţia, pieptul timid conturat îi sălta ritmic, şi se uita drept înainte cu ochi strălucitori, speriaţi, avînd aerul că e gata să întîmpine deopotrivă o mare bucurie sau o mare durere. Pe ea n-o preocupa nici împăratul, nici toate personalităţile marcante la care tot arăta Peronskaia, şi n-avea decît un singur gînd : „Să nu vină, aşadar, nimeni la mine, să nu dansez eu printre cele dintîi, să nu mă bage-n seamă bărbaţii aceştia care acum parcă nici nu m-ar vedea, sau, dacă se uită la mine, se uită ca şi cum ar spune : A ! nu e ea, n-am de ce să mă uit. Nu, asta nu-i cu putinţă ! îşi spunea ea. Dar ei nu se poate să nu ştie cît de mult doresc eu să dansez, cît de minunat dansez şi cît de plăcut e să danseze cineva cu mine".

Sunetele polonezei începute de o bună bucată de vreme prinseră să sune trist, ca o amintire, în urechile Natașei. Îi venea să plîngă. Peronskaia se depărtase de grupul lor. Contele era în celălalt capăt al salonului, iar contesa, Sonia şi cu ea se simţeau părăsite şi singure, ca într-o pădure, în mijlocul acestei mulţimi de străini care nu se interesau şi n-aveau nevoie de ele. Prinţul Andrei trecuse cu o doamnă pe lîngă ele, fără să le recunoască, probabil. Chipeşul Anatol, zîmbind, spunea ceva doamnei pe care o ducea de braţ şi se uita la Natașa cum s-ar fi uitat la un perete. Boris trecuse de două ori pe lîngă ele şi tot de atîtea ori se uitase în altă parte. Berg cu nevastă-sa, care nu dansau, se apropiară de ele.

Natașei i se păru jignitoare adunarea asta a întregii familii, aici la bal, ca şi cum n-ar mai fi fost alt loc pe lume pentru discuţiile de familie, în afară de sălile de bal. De aceea nu-i dădu ascultare Verei şi nici nu se uită la ea cînd Vera-i spuse ceva despre rochia ei verde.

În cele din urmă, împăratul se opri lîngă ultima sa parteneră (dansase cu trei) şi muzica tăcu ; un aghiotant aferat alergă spre grupul familiei Rostov şi rugă doamnele să se dea ceva mai la o parte, deşi stăteau chiar la perete,

iar dinspre orchestră veniră sunetele clare, insinuante, cadențate și antrenante ale unui vals. Împăratul aruncă, zîmbind, o privire prin toată sala. Trecuse un minut și nimeni nu începea dansul. Aghiotantul cel cu ordinea se apropie de contesa Bezuhova și o invită. Contesa, zîmbind, își ridică un braț și-l sprijini de umărul aghiotantului, fără să-l privească. Stăpîn pe meșteșugul său, aghiotantul își cuprinse cu putere partenera și se avîntă cu ea, încrezător, fără grabă și în ritm, mai întîi într-o glisadă pe marginea cercului, apoi, cînd ajunse în colțul sălii, îi prinse mîna stîngă, își învîrti dansatoarea și, în curînd, în afară de sunetele tot mai repezi ale muzicii, nu se mai auzi decît zăngănitul cadențat al pintenilor de la picioarele iuți și sprintene ale aghiotantului, și la fiecare trei măsuri, la-nvîrtitură, rochia de catifea a partenerei lui sălta, învolburîndu-se, în aer. Natașa se uita la ei și-i venea mai-mai să plîngă că nu era ea cea care să danseze întîiul rond al valsului.

Prințul Andrei în tunica lui de colonel, albă (cum e uniforma cavaleriei), cu ciorapi lungi și pantofi, voios și plin de însuflețire, se afla în primele rînduri ale cercului, nu departe de Rostovi. Baronul Vierhoff discuta cu el despre ședința ce se punea la cale, cea dintîi ședință a Consiliului de Stat, hotărîtă pentru a doua zi. Prințul Andrei, ca unul ce era în intimitatea lui Speranski și lua parte la lucrările comisiei legislative, putea să-i dea informații precise despre ședința de a doua zi, cu privire la care circulau tot felul de zvonuri. Dar el nu asculta ce-i spunea Vierhoff, și se uita cînd la împărat, cînd la cavalerii care se pregăteau să danseze, fără să se hotărască să intre și ei în cerc.

Se uita la acești cavaleri, pe care prezența împăratului îi făcea sfioși, și la domnișoarele care ardeau de dorința de a fi invitate la dans.

Pierre se apropie de prințul Andrei și-l luă de mînă.

— Dumneata dansezi întotdeauna. Se află aici o *protégée* a mea, tînăra Rostova. Invit-o, îi zise el.

— Unde-i ? întrebă Bolkonski. Iartă-mă, spuse el, întorcîndu-se spre baron, ne vom continua convorbirea în altă parte, aici e bal și trebuie să dansăm. Se îndreptă în direcția indicată de Pierre. Figura disperată, pierdută, a Natașei îi sări în ochi. O recunoscu, îi ghici frămîntarea, înțelese că era o începătoare ; își aminti convorbirea de

la fereastră şi, cu chip voios, se apropie de contesa Rostova.

— Permiteţi-mi să vă prezint pe fiica mea, spuse contesa, înroşindu-se.

— Am plăcerea să-i fiu cunoscut mai demult, dacă şi contesa îşi mai aminteşte de mine, spuse prinţul Andrei, înclinîndu-se adînc, cu o politeţe care contrazicea cu desăvîrşire ce spusese Peronskaia despre grosolănia lui ; se apropie de Natașa şi întinse mîna să-i cuprindă talia înainte de a-şi rosti toată invitaţia la dans. Îi propuse un rond de vals. La aceasta, expresia încremenită a chipului Natașei, gata deopotrivă şi de deznădejde şi de extaz, se lumină dintr-o dată de un zîmbet copilăresc, fericit şi plin de recunoştinţă.

„De cînd te aşteptam", spunea parcă fata, speriată şi fericită, prin zîmbetul ce se ivise în locul lacrimilor ce fuseseră gata să o podidească, şi-şi sprijini mîna de umărul prinţului Andrei. Erau cea de a doua pereche intrată în cerc. Prinţul Andrei era unul din cei mai buni dansatori ai timpului său. Natașa dansa desăvîrşit. Picioruşele ei în pantofiori de atlaz îşi îndeplineau iscusite rolul, cu iuţeală şi independent de voinţa ei, iar faţa ei strălucea de fericirea triumfului. Gîtul şi braţele ei goale erau slabe şi urîte. Puşi alături de umerii Hélènei, umerii ei erau slabi, pieptul neformat încă, braţele subţiri ; dar Hélène apărea ca lustruită de lacul atîtor mii de ochi care-i alunecaseră pe trup, în timp ce Natașa părea o fetiţă pe care privirile o dezgolesc pentru întîia oară şi pe care acest fapt ar fi ruşinat-o mult, dacă nu ar fi fost încredinţată că aşa trebuie să se petreacă neapărat lucrurile.

Prinţului Andrei îi plăcea să danseze şi, voind să scape cît mai curînd de discuţiile politice şi spirituale în care căutau să-l atragă care mai de care, voind să rupă cît mai curînd cercul acesta de stinghereală ce-l plictisea şi care se formase din pricina prezenţei împăratului, se pornise pe dans şi-şi alesese ca parteneră pe Natașa numai pentru că pe ea i-o recomandase Pierre şi pentru că era prima dintre femeile drăguţe care-i căzuse sub ochi ; dar, de îndată ce-i cuprinse talia subţire şi mlădioasă şi îndată ce ea începu să freamăte lîngă el şi să-i zîmbească atît de cald, licoarea farmecului ei îl îmbătă : se simţi înviorat şi întinerit cînd, abia trăgîndu-şi respiraţia, se opri, îşi lăsă partenera şi începu să se uite la cei care dansau.

XVII

DUPĂ PRINŢUL ANDREI, se apropie de Natașa Boris, invitînd-o la dans, apoi se apropie și aghiotantul care deschisese balul și alți tineri, încît Natașa, care în curînd începu să-i treacă Soniei cavalerii ce-i prisoseau, fericită și îmbujorată, dansă fără întrerupere toată seara. Nu remarcase și nici nu văzuse nimic din ceea ce-i preocupa pe toți ceilalți la balul acesta. Nu numai că nu observase cît de mult timp vorbise împăratul cu ambasadorul francez, nici cîtă bunăvoință arătase împăratul cutărei doamne, nici că prinții cutare și cutare făcuseră și spuseseră cutare și cutare lucru, nici că Hélène avea mare succes ori că se învrednicise de atenția deosebită a cutărui personaj, dar Natașa rămăsese străină chiar și de prezența împăratului și băgă de seamă că plecase abia atunci cînd, după plecarea lui, balul se învioră mai mult. Înainte de masă, prințul Andrei mai dansă un cotilion vesel cu Natașa. El îi aminti de prima oară cînd se întîlniseră pe aleea din Otradnoe, și de noaptea aceea cu lună cînd ea nu putuse dormi și cînd îi auzise fără voia lui gîndurile. Natașa roși cînd își aduse aminte și-și dădu osteneala să se justifice, ca și cum ar fi fost ceva rușinos în sentimentele pe care prințul Andrei i le surprinsese fără să vrea.

Ca tuturor celor crescuți în înalta societate, prințului Andrei îi plăcea să întîlnească în lumea bună oameni care nu purtau pecetea comună a acestei lumi. Și Natașa, cu capacitatea ei de a se minuna, cu voioșia și sfiala ei, chiar și cu greșelile de limbă pe care le mai făcea cîteodată vorbind franțuzește, era tocmai dintre aceștia. Prințul îi vorbea cu deosebită gingășie și se purta foarte atent cu ea. Stînd lîngă ea și discutînd cele mai simple și neînsemnate lucruri, prințul Andrei admira strălucirea bucuriei din ochii ei și zîmbetul care, dincolo de orice referire la ceea ce spuneau, îi exprima fericirea lăuntrică.

Atunci cînd Natașa era invitată la dans și se ridica zîmbind, ca să alunece în ritm prin sală, prințul Andrei îi admira grația plină de sfiiciune. În mijlocul cotilionului, Natașa, respirînd încă greu, se opri la locul ei cum isprăvi o figură. Dar o invită alt cavaler. Ea rămase pe loc, abia trăgîndu-și de oboseală răsuflarea și se gîndea să-l refuze,

dar își ridică îndată mîna din nou pe umărul cavalerului și-i zîmbi prințului Andrei.

„Aș fi bucuroasă să mă odihnesc și să mai stau puțin lîngă dumneata, obosită cum sînt ; dar vezi cît sînt de căutată și cît sînt de bucuroasă și de fericită, vezi cît mi-e de dragă toată lumea și cît de bine ne-nțelegem noi amîndoi", și multe altele îi spunea zîmbetul acesta. Cînd cavalerul o lăsă, Natașa traversă în fugă sala ca să-și ia două partenere pentru o figură de cotilion.

„Dacă se duce mai întîi la verișoara ei și abia pe urmă la altă parteneră, va fi nevasta mea", își spuse cu totul pe neașteptate prințul Andrei, uitîndu-se după ea. Și Natașa se duse mai întîi spre verișoara ei.

„Ce fleacuri ne mai vin în cap cîteodată ! se gîndi prințul Andrei. Dar adevărul e că fata asta e atît de drăguță, atît de deosebită de celelalte, încît nu va mai dansa pe aici decît vreo lună și se va mărita... Așa ceva e o raritate la noi", se gîndea el cînd Natașa, îndreptîndu-și trandafirul din corsaj, se așeză lîngă el.

La sfîrșitul cotilionului, bătrînul conte Rostov, în fracul lui albastru, veni spre dansatori. El îl invită pe prințul Andrei să-i viziteze și-și întrebă fiica dacă se distrează bine. Natașa nu răspunse numaidecît și-i zîmbi numai, un zîmbet de reproș care voia să spună : „Mai încape vorbă ? Cum poți să-ntrebi una ca asta ?"

— Bine, cum nu m-am distrat în viața mea ! spuse ea, și prințul Andrei băgă de seamă cum brațele ei slabe se ridicaseră iute ca să-l îmbrățișeze pe bătrîn, dar în aceeași clipă renunțaseră. Niciodată în viață Natașa nu fusese atît de fericită. Ajunsese la acel grad suprem de fericire, cînd omul devine pe deplin bun și blînd și nu mai crede în posibilitatea răului, a nefericirii și a durerii.

La balul acesta, Pierre se simți pentru întîia oară jignit de situația pe care o ocupa nevastă-sa în înalta societate. Era posomorît și absent. O cută groasă îi brăzda fruntea de-a curmezișul și, stînd lîngă o fereastră, se uita în gol prin ochelari, fără să vadă pe nimeni.

Natașa, ducîndu-se la masă, trecu pe lîngă el.

Chipul nefericit și posomorît al lui Pierre o impresionă. Se opri în fața lui. Ar fi voit să-i vină în ajutor, să-i dea din prisosul fericirii sale.

— Ce bine te distrezi aici, conte, spuse ea. Nu-i aşa ?

Pierre zîmbi distrat ; se vedea bine că nu înţelesese ceea ce i se spusese.

— Da, îmi pare bine, zise el.

„Cum poţi fi oare nemulţumit de ceva ? se întrebă Natalia. Şi mai cu seamă cînd e vorba de un om atît de bun cum e acest Bezuhov ?“ În ochii Nataşei, toţi cei care erau la balul acesta erau la fel de buni, de simpatici şi de desăvîrşiţi şi se iubeau unul pe altul ; nimeni nu putea jigni pe altcineva şi, de aceea, nu puteau să nu fie toţi fericiţi.

XVIII

A DOUA ZI PRINŢUL ANDREI îşi aminti de balul din ajun, dar nu-şi opri gîndul prea mult asupra lui. „Da, balul a fost strălucit. Şi, încă... da, Rostova e foarte drăguţă. Este în ea ceva aparte, o frăgezime care o deosebeşte de tipul petersburghez.“ Iată tot ce gîndi despre balul din ajun şi, după ce-şi bău ceaiul, se aşeză la lucru.

Dar, din cauza oboselii sau a nesomnului, ziua era neprielnică pentru ocupaţiile serioase şi prinţul Andrei nu putu face nimic ; îşi critica mereu opera, aşa cum i se întîmpla adeseori, şi fu bucuros auzind că a venit cineva să-l vadă.

Cel care-l vizita era Biţki, membru în fel de fel de comisii, om care frecventa toate cercurile din Petersburg, admirator pasionat al ideilor noi şi al lui Speranski şi colportor zelos al noutăţilor Petersburgului : făcea parte din categoria oamenilor care-şi aleg tendinţele aşa cum se aleg rochiile — după modă — dar care, tocmai din această cauză, se arată cei mai înfocaţi partizani ai curentelor respective. Nici nu-şi scoseşe bine pălăria că se şi repezi îngrijorat la prinţul Andrei şi începu pe loc să vorbească. Tocmai aflase amănunte de la şedinţa Consiliului de Stat, deschisă în dimineaţa acelei zile de însuşi împăratul, şi le povestea cu entuziasm. Cuvîntarea împăratului fusese cu totul extraordinară. Era una din acele cuvîntări pe care numai monarhii constituţionali le puteau rosti. „Împăratul a spus de-a dreptul că atît Consiliul de Stat, cît şi Senatul sînt *aşezăminte de stat*, a spus că ocîrmuirea trebuie să aibă

la bază nu bunul plac, ci *principii solide*. Împăratul a spus că finanţele trebuiesc reformate, iar conturile trebuie să fie publice", povestea Biţki, accentuînd pe anumite cuvinte şi căscînd în chip semnificativ ochii ca să dea importanţă celor ce spunea.

— Da, evenimentele de azi deschid o eră, cea mai măreaţă eră a istoriei noastre, încheie el.

Prinţul Andrei asculta ce i se povestea despre deschiderea sesiunii Consiliului de Stat, pe care o aşteptase cu atîta nerăbdare şi căreia îi atribuise atîta importanţă, şi se mira că evenimentul, acum cînd se produsese, nu numai că nu-l impresiona, dar i se înfăţişa drept un lucru mai mult decît neînsemnat. Cu liniştită ironie ascultă istorisirea entuziastă a lui Biţki şi un gînd simplu de tot îi veni în minte : „Ce ne pasă nouă, mie şi lui Biţki, ce ne pasă ce-a binevoit să spună suveranul în Consiliul de Stat ? Mă poate oare face luçrul ăsta mai fericit şi mai bun ?"

Şi această judecată simplă nimici dintr-o dată pentru prinţul Andrei tot interesul pe care-l avusese pentru reformele în curs de înfăptuire. În aceeaşi zi trebuia să ia masa cu Speranski, *„en petit comité"*,[1] cum îi spusese însuşi amfitrionul cînd îl invitase. Masa aceasta, în cercul familiei şi prietenilor omului pe care-l admirase atît, îl interesase profund pînă acum pe prinţul Andrei, cu atît mai mult, cu cît el nu avusese prilejul să-l cunoască încă pe Speranski în viaţa intimă ; dar acum nu mai avea nici un chef să se ducă.

La ora fixată, prinţul Andrei intra totuşi în modesta proprietate a lui Speranski, casa lui de lîngă parcul Tauridei. În sufrageria cu parchet, nu prea mare, dar de o curăţenie neobişnuită (ce amintea de curăţenia proverbială, a mînăstirilor), prinţul Andrei, venind cu oarecare întîrziere, găsi la ceasurile cinci pe toţi cei adunaţi, în *petit comité*, prietenii intimi ai lui Speranski. Nu era nici o femeie, afară de fiica lui Speranski (care semăna cu tatăl ei, fiind prelungă la faţă) şi de guvernanta ei. Invitaţii erau Gervais, Magniţki şi Stolîpin. Încă din vestibul, prinţul Andrei auzi voci puternice şi un rîs limpede şi sonor, un hohot aidoma unui rîs de actor pe scenă. O voce care semăna cu vocea lui Speranski scanda cu claritate : ha... ha...

[1] ...într-un cerc intim...

ha... Nu-l auzise niciodată pe Speranski rîzînd, şi rîsul acesta răsunător şi subţire al omului de stat îi făcu o ciudată impresie.

Prinţul Andrei intră în sufragerie. Toată societatea stătea în jurul unei mici mese cu gustări, între două ferestre. Speranski, în frac gri cu o stea pe piept, dar probabil cu aceeaşi vestă albă şi cu acelaşi guler înalt şi alb cu care fusese la celebra şedinţă a Consiliului de Stat, cu faţa radiind de voie bună, stătea şi el la masă. Magniţki, adresîndu-i-se lui Mihail Mihailovici, istorisi o anecdotă. Speranski asculta şi rîdea dinainte de ce avea să spună Magniţki. Cînd prinţul Andrei intră în odaie, cuvintele lui Magniţki fură iarăşi înăbuşite de rîsete. Cel mai gros şi mai tare rîdea Stolîpin, cu vocea lui de bas, mestecîndu-şi bucata de pîine cu brînză. Gervais chicotea încetişor, iar Speranski rîdea subţire şi tăios.

Tot rîzînd, Speranski îi întinse prinţului Andrei o mînă albă şi delicată.

— Mă bucur mult că te văd, prinţe, zise el. O clipă... se adresă el lui Magniţki, întrerupîndu-i istorisirea. Ne-am vorbit între noi : azi e agapa bucuriei ; deci, nici un cuvînt despre treburi. Şi se întoarse din nou spre povestitor şi din nou începu să rîdă.

Prinţul Andrei ascultă rîsul lui Speranski şi-l privi cum rîde, cu mirarea şi tristeţea pe care o dă deziluzia. Nu mai era Speranski, ci cu totul alt om, i se părea prinţului Andrei. Tot ce i se păruse odinioară tainic şi atrăgător în el îi apăru deodată clar şi lipsit de orice farmec.

La masă, discuţia nu se întrerupse nici o clipă ; parcă ar fi fost o culegere de snoave hazlii... Magniţki încă nu-şi isprăvise povestirea, că un altul se şi arăta gata să spună una şi mai nostimă. Anecdotele, cea mai mare parte, priveau, dacă nu chiar lumea slujbaşilor în genere, cel puţin figurile cîte unora din aceşti slujbaşi. Părea că în cercul celor de faţă fusese atît de categoric decisă nimicnicia acestor personaje, încît singura relaţie cu ei mai putea fi doar zeflemeaua blajină, binevoitoare, lipsită de răutate. Speranski povesti cum la şedinţa de dimineaţă a Consiliului, un demnitar surd, întrebat care este părerea sa, răspunsese că e şi el de aceeaşi părere. Gervais istorisi o poveste întreagă în legătură cu inspecţiile, remarcabilă prin stupiditatea tuturor personajelor. Stolîpin, bîlbîin-

du-se, se amestecă în discuţie şi începu să vorbească aprins despre proasta folosire a orînduielilor din trecut, ameninţînd să dea discuţiei un caracter serios. Magniţki începu atunci să rîdă de înflăcărarea lui Stolîpin, Gervais plasă o glumă şi discuţia reveni la nota veselă dinainte.

Pe cîte se vedea, lui Speranski îi plăcea, după muncă îndelungată, să se odihnească şi să petreacă într-un cerc de prieteni ; şi toţi oaspeţii săi, înţelegîndu-i dorinţa foarte legitimă, îşi dădeau toată osteneala să-l înveselească şi să se înveselească şi pe ei în acelaşi timp. Dar Prinţului Andrei veselia asta i se părea greoaie şi fără nici un haz. Sunetul ascuţit al vocii lui Speranski îl izbea neplăcut, iar rîsul lui neîncetat, cu nota aceea falsă, îi zgîria nervii, fără să ştie de ce. Prinţul Andrei nu rîdea şi-i era teamă să nu fie o povară pentru societatea de faţă. Dar nimeni nu-i băgase de seamă dezacordul faţă de dispoziţia comună. Toţi păreau că se distrează foarte bine.

De cîteva ori încercase să intre şi el în vorbă, dar de fiecare dată cuvîntul său fusese aruncat afară, ca un dop la suprafaţa apei ; şi nu izbuti defel să glumească laolaltă cu ei.

Nu era nimic urît sau nelalocul lui în ceea ce spuneau ; erau numai lucruri inteligente şi ar fi putut fi nostime ; totuşi, parcă ceva care era tocmai sarea din bucate, esenţa veseliei, nu numai că lipsea, dar ei păreau chiar să nici nu ştie că există aşa ceva.

După masă, fetiţa lui Speranski şi guvernanta ei se ridicară. Speranski îşi mîngîie cu mîna lui albă fiica şi o sărută. Şi gestul acesta i se păru prinţului Andrei lipsit de naturaleţe.

Bărbaţii, după obiceiul englez, rămaseră la masă, cu vinul de Porto în faţă. Pe la mijlocul unei discuţii asupra acţiunii lui Napoleon în Spania, în aprobarea căreia se întîlniră cu toţii în acelaşi gînd, prinţul Andrei începu să-i contrazică. Speranski zîmbi şi, voind probabil să ocolească direcţia neplăcută pe care ameninţa să o ia discuţia, povesti o anecdotă fără nici o legătură cu ce se spusese pînă atunci. Cîteva clipe tăcură toţi.

De pe scaun, Speranski astupă la loc sticla de vin şi, spunînd : „În ziua de azi, vinişorul cel bun se ţine fudul", o dădu servitorului şi se ridică. Toţi se ridicară şi, continuînd să discute la fel de zgomotos, trecură în salon. I se

aduseră lui Speranski două plicuri venite printr-un curier. El le luă şi trecu în biroul său. De îndată ce ieşi, voioşia generală încetă şi invitaţii începură să discute, încet şi grav, unul cu altul.

— Ei, acum trecem la recitări ! spuse Speranski, revenind din birou. Un talent uimitor ! se adresă el prinţului Andrei. Magnikţi, luîndu-şi pe loc o poză declamatorie, începu să recite versuri franţuzeşti glumeţe, compuse de el pe seama cîtorva personalităţi ilustre ale Petersburgului, şi fu întrerupt în cîteva rînduri de aplauze. Cum se sfîrşi cu versurile, prinţul Andrei se apropie de Speranski, pentru a-şi lua rămas-bun.

— Încotro aşa devreme ? întrebă Speranski.

— Seara asta am promis-o...

Tăcură. Prinţul Andrei privi de aproape în aceşti ochi de nepătruns, cu luciri de oglindă, şi i se păru caraghios că putuse aştepta ceva de la Speranski şi de la toată activitatea lui legată de acesta şi că putuse să atribuie vreo valoare la tot ceea ce făcea Speranski. Rîsul corect şi lipsit de voie bună al lui Speranski nu încetă să-i sune mult timp în urechi după ce plecă din casa acestuia.

Întorcîndu-se acasă, prinţul Andrei începu să se gîndească la viaţa sa din aceste patru luni din urmă petrecute la Petersburg, ca la ceva nou. Îşi retrăi grijile, căutările, istoria proiectului său de regulament militar, care fusese luat în consideraţie şi asupra căruia toţi îşi dădeau osteneala să tacă, fiindcă un alt proiect, foarte prost, fusese între timp alcătuit şi prezentat suveranului ; îşi aminti şedinţele comitetului, în care era şi Berg membru ; îşi aminti cum se discutaseră acolo, stăruitor şi îndelung, toate formele procedurale ale şedinţelor comitetului şi cît de stăruitor era ocolit şi ce repede se trecea peste tot ce privea fondul chestiunilor. Îşi aminti de toată munca pe care o depusese în domeniul legiferării, de zelul cu care tradusese în limba rusă articolele codului roman şi ale celui francez, şi i se făcu ruşine de el însuşi. Apoi îşi aminti clar de Bogucearovo, de ocupaţiile lui de la ţară, de călătoria lui la Riazan, îşi aminti de ţăranii lui şi de Dronstarostele şi, aplicîndu-le lor în gînd drepturile persoanelor, pe care le împărţise în paragrafe, începu să i se pară de mirare cum putuse să se îndeletnicească atîta vreme cu o muncă atît de fără rost.

XIX

A DOUA ZI PRINȚUL ANDREI se duse la cîteva familii cărora nu le făcuse încă vizită și între acestea și la Rostovi, cu care-și reînnoise cunoștința cu prilejul ultimului bal. În afară de datoria de politeță, care-l ducea neapărat la Rostovi, la prințul Andrei mai era și dorința de a o vedea acasă la ea pe fata aceea atît de vioaie și de deosebită de celelalte, care-i lăsase o amintire plăcută.

Natașa fu printre cei dintîi care-l întîmpinară. Era într-o rochie de casă albastră, în care prințului Andrei i se păru că-i stă și mai bine decît în rochie de bal. Atît ea, cît și întreaga familie a Rostovilor îi făcură o primire simplă și prietenoasă, ca unui vechi prieten. Toată familia, pe care o judecase cu severitate odinioară, i se părea acum compusă din oameni minunați, buni și simpli. Ospitalitatea și bunăvoința bătrînului conte, care la Petersburg impresionau și mai plăcut, se manifestară cu atîta căldură, încît prințul Andrei nu putu refuza invitația la masă. „Da, minunați și cumsecade oameni sînt, își spuse Bolkonski, și nici nu-și pot da seama, firește, nici nu visează ce comoară au în Natașa ; dar, oameni cumsecade cum sînt, fac cel mai nimerit cadru pentru fata asta fermecătoare, plină de viață și de o poezie cu totul ieșită din comun !"

Prințul Andrei simțea în Natașa prezența unei lumi aparte, cu desăvîrșire străină pentru el și plină de satisfacții neștiute ; a lumii aceleia străine care avusese atîta atracție pentru el chiar de atunci, de cînd o întîlnise pe aleea din Otradnoe și din noaptea cu lună. Acum, lumea asta nu-i mai stîrnea curiozitatea, nu-i mai era străină ; dar, intrînd el însuși în mijlocul ei, găsea aici un izvor nou de desfătare pentru dînsul.

După masă Natașa, la rugămintea prințului Andrei, se așeză la clavicord și începu să cînte. Prințul Andrei, stînd de vorbă cu doamnele lîngă fereastră și ascultînd-o, tăcu la mijlocul unei fraze și simți pe neașteptate că-l înecă lacrimile, lucru pe care nu l-ar fi crezut niciodată cu putință. Se uită la Natașa cum cînta și în sufletul lui încolți ceva nou și fericit. Era fericit și în același timp se întristase. N-avea desigur nici un motiv, să plîngă, dar îi venea să plîngă. Pentru ce ? Pentru iubirea lui de demult ? Pentru mica prințesă ? Pentru deziluziile încercate ? Pen-

tru speranţele lui de viitor ?... Da şi nu. Ceea ce îl făcea să plîngă era conştiinţa brusc reînviată a groaznicei contradicţii dintre acel ceva nesfîrşit de mare şi fără de margini care se afla în el, şi acel ceva strîmt şi trupesc care era el însuşi, şi chiar şi ea. Contradicţia asta îl chinuia şi-l umplea totodată de bucurie în timp ce-i asculta cîntecul.

Cum sfîrşi de cîntat, Natașa veni spre el şi-l întrebă dacă-i place vocea ei. Dar cum îl întrebă, se căpăci numaidecît, înţelegînd că n-ar fi trebuit să-i pună întrebarea asta. El zîmbi, se uită la ea şi-i spuse că-i place cum cîntă, aşa cum îi place tot ce face ea.

Prinţul Andrei nu plecă de la Rostovi decît seara tîrziu. Se duse din obişnuinţă la culcare, dar văzu curînd că nu poate dormi. Cînd aprindea lumînarea şi rămînea în pat în capul oaselor, cînd se scula, cînd se culca la loc. Însă insomnia nu-l obosea defel : în sufleul lui era o bucurie atît de mare şi de nouă, încît i se părea că ieşise dintr-o odaie cu aerul închis afară la lumina zilei, sub cerul liber. Nici prin minte nu-i trecea c-ar fi îndrăgostit de Rostova ; nici nu se gîndea la ea ; o vedea doar în faţa ochilor şi asta era destul ca viaţa să-i apară într-o lumină nouă. „Pentru ce mă zbat, pentru ce mă ostenesc în cadrul îngust şi mărginit al preocupărilor mele, cînd viaţa, viaţa întreagă, cu toate bucuriile ei, îmi stă înainte ?“ îşi spunea el. Şi, pentru întîia oară după atîta vreme, începu să-şi facă planuri fericite de viitor. Luă hotărîrea să se ocupe de educaţia fiului său, căutîndu-i un preceptor şi dîndu-l în grija acestuia ; apoi trebuia să-şi dea demisia şi să plece în străinătate, să viziteze Anglia, Elveţia, Italia. „Trebuie să mă folosesc de libertate, cît timp mai simt forţa asta şi tinereţea clocotitoare în mine, îşi spuse el. Pierre avea dreptate cînd spunea că, pentru a fi fericit, trebuie să crezi că fericirea e cu putinţă, şi eu acum cred cu putere lucrul acesta. Să lăsăm morţii cu morţii şi, cît sîntem vii, să trăim şi să fim fericiţi“, îşi zicea el.

XX

ÎNTR-O DIMINEAŢĂ, COLONELUL Adolf Berg, pe care Pierre îl ştia aşa cum ştia toată Moscova şi tot Petersburgul, veni la el, îmbrăcat într-o uniformă nou-nouţă, cu

părul de la tîmple pomădat şi pieptănat spre coada ochilor, aşa cum îl purta împăratul Alexandr Pavlovici.

— Vin chiar acum de la contesa, soţia dumneavoastră, şi sînt tare nefericit că rugămintea mea n-a putut fi luată în seamă. Sper că la dumneavoastră, conte, voi avea mai mult noroc, spuse el zîmbind.

— Cu ce te pot servi, colonele ? Sînt la dispoziţia dumitale.

— Eu, conte, m-am aranjat definitiv în locuinţa mea cea nouă, anunţă Berg, vădit convins că această veste nu poate să nu facă oricui plăcere, şi de aceea voiam să dau, aşa, o mică serată pentru prietenii mei şi ai soţiei mele. (Aici el zîmbi şi mai amabil). Voiam să vă rog, pe contesa şi pe dumneavoastră, să-mi faceţi cinstea de a pofti la noi la o ceaşcă de ceai şi... la masă.

Numai contesa Elena Vasilievna, care considera înjositoare pentru ea societatea unor Bergi oarecare, putea avea cruzimea să refuze asemenea invitaţie. Berg explică atît de lămurit de ce dorea să reunească la el un grup mic de persoane din lumea bună, de ce lucrul acesta avea să-i facă plăcere şi de ce el, la cărţi sau la alte prostii nu se îndură să cheltuiască, dar pentru a întruni la el acasă o societate aleasă, e gata să intre şi la cheltuieli, încît Pierre nu-i putu refuza invitaţia şi promise că va veni la masă.

— Numai dacă pot îndrăzni să vă rog, conte, să nu veniţi tîrziu ; aşa, pe la ora opt fără vreo zece minute, îndrăznesc să vă rog. Facem o partidă de cărţi, vine şi generalul meu. E foarte bun cu mine. Avem să şi gustăm cîte ceva, conte. Faceţi-mi favoarea asta.

Contrar obiceiului său de a întîrzia întotdeauna, în ziua hotărîtă, Pierre, în loc să ajungă la Berg la ora opt fără zece, veni la opt fără un sfert.

Soţii Berg, după ce sfîrşiseră de pregătit ce era necesar pentru serată, erau acum gata să-şi primească musafirii.

În biroul nou, curat şi luminos. împodobit cu mici busturi, cu tablouri şi mobile noi, Berg, în uniformă nouă, strînsă pe corp, şedea alături de nevastă-sa şi o lămurea că poţi şi trebuie să ai întotdeauna relaţii cu persoane sus-puse, fiindcă numai atunci poţi găsi o plăcere în relaţiile mondene.

— Mai înveţi cîte ceva, le mai poţi cere cîte ceva. Iată, vezi şi tu cum am trăit eu încă de pe cînd eram mic de tot în grad (Berg îşi măsura viaţa nu cu anii, ci

cu înaintările în grad.) Camarazii mei tot nimic sînt şi pînă azi, pe cînd eu, la primul loc liber ce se iveşte, sînt comandant de regiment şi am fericirea să fiu bărbatul dumitale (se ridică şi sărută mîna Verei, dar, în drum, mai îndreptă şi un colţ de covor îndoit). Şi, cum am ajuns eu la toate acestea ? Mai cu seamă prin ştiinţa de a-mi alege cunoştinţele. Se înţelege de la sine că trebuie să fii virtuos şi corect.

Berg zîmbi, conştient de superioritatea sa faţă de slăbiciunea femeiască, şi tăcu, gîndindu-se că totuşi drăgălaşa lui soţie nu e decît o femeie slabă, care nu poate pricepe pe de-a-ntregul în ce constă a fi bărbat vrednic de numele de bărbat — *ein Mann zu sein* [1]. În acelaşi timp zîmbi şi Vera, avînd de asemenea conştiinţa superiorităţii sale asupra bărbatului ei, care, oricît de bun şi plin de virtuţi era, înţelegea în mod greşit viaţa, ca toţi bărbaţii, de altfel, după părerea Verei. Judecînd după nevastă-sa, Berg socotea că toate femeile sînt slabe şi proaste ; Vera, judecînd numai după bărbatul ei şi generalizîndu-şi constatările, presupunea că toţi bărbaţii îşi atribuie numai lor raţiunea, cînd, de fapt, nu-s în stare să priceapă nimic, mîndri şi egoişti cum sînt.

Berg se ridică şi, îmbrăţişîndu-şi nevasta cu băgare de seamă ca să nu-i şifoneze pelerina de dantelă pentru care dăduse o groază de bani, o sărută drept pe gură.

— Numai de n-am avea aşa curînd copii, spuse el, printr-o asociaţie de idei de care nu-şi dădea seama.

— Da, răspunse Vera, n-aş vrea deloc asta. Trebuie să trăim pentru societate.

— Exact aşa era cea pe care o avea prinţesa Iusupova, spuse Berg, arătînd cu un zîmbet fericit şi blajin spre pelerina soţiei sale.

Atunci se anunţă sosirea contelui Bezuhov. Soţii se uitară unul la altul, zîmbind amîndoi cu mulţumire de sine, fiecare din ei atribuindu-şi onoarea acestei vizite.

„Iată ce înseamnă să ştii să-ţi faci relaţii, îşi zise Berg, iată ce înseamnă să ştii să te porţi !"

— Te rog numai, zise Vera, ca atunci cînd mă ocup eu de invitaţi, să nu te amesteci, fiindcă eu ştiu foarte bine ce-l interesează pe fiecare şi ce se spune în orice fel de societate.

---

[1] ...a fi un bărbat adevărat.

Berg zîmbi iar.

— Dar nu se poate : cu bărbaţii trebuie să discuţi uneori chestiuni bărbăteşti, spuse el.

Pierre fu primit într-un salon nou, în care n-aveai cum să te aşezi nicăieri fără să contravii la simetria, ordinea şi curăţenia încăperii, aşa că era foarte de înţeles şi nu părea defel ciudat ca Berg să propună mărinimos scumpului său oaspe să strice simetria fotoliului sau a canapelei şi, găsindu-se pesemne el însuşi în împrejurarea asta într-o ezitare dureroasă, rezolvă problema lăsîndu-i oaspelui alegerea. Pierre anulă simetria trăgîndu-şi un scaun şi, astfel, Berg şi Vera îşi începură serata, întrerupîndu-se unul pe altul ca să-şi întreţină invitatul.

Vera, care-şi pusese în gînd să-l întreţină pe Pierre vorbind despre ambasada franceză, aduse numaidecît vorba de asta. Berg însă hotărîse că e necesară şi o discuţie cu caracter mai bărbătesc, aşa că-şi întrerupse nevasta şi puse problema războiului cu Austria ; fără să vrea, sări de la chestiunile generale la chestiuni personale, vorbind de propunerile ce i se făcuseră să ia şi el parte la campania din Austria şi de motivele pentru care nu le primise. Cu toate că discuţia era foarte dezlînată şi că Vera era contrariată de amestecul elementului bărbătesc, amîndoi soţii simţeau cu satisfacţie că, deşi n-aveau decît un singur oaspe, serata lor avea un foarte fericit început şi că semăna ca două picături de apă cu orice altă serată, cu discuţii, ceai şi multe lumînări aprinse.

Curînd după Pierre veni şi Boris, fostul camarad al lui Berg. Felul în care se purta Boris cu Berg şi Vera avea o nuanţă de ocrotitoare superioritate. După Boris veni o doamnă cu un colonel ; apoi generalul în persoană, pe urmă Rostovii şi, fără îndoială, reuniunea începu să semene în totul, cu toate seratele. Berg şi Vera nu-şi puteau reţine un zîmbet de bucurie la vederea acestei animaţii în salon, la auzul crîmpeielor de discuţii fără nici o legătură între ele, şi la foşnetul rochiilor în timpul plecăciunilor. Totul era ca la toată lumea ; deosebit de prietenos fu mai cu seamă generalul care lăudă casa, îl bătu pe Berg pe umăr şi luă asupră-şi, cu autoritate părintească, aranjarea unei mese de boston. Generalul luă loc lîngă contele Ilia Andreici, ca lîngă cel mai de seamă dintre oaspeţi. Bătrînii cu bătrînii, tinerii cu tinerii ; amfitrioana

luă loc la masa de ceai, pe care se aflau, întocmai ca la serata Paninilor, fursecuri puse într-un coş de argint : totul era cu desăvîrşire întocmai ca la restul lumii.

XXI

PIERRE, CA UNUL DIN oaspeţii cei mai de seamă, trebui să se aşeze la boston cu Ilia Andreici, cu generalul şi cu colonelul. Se întîmplă ca Natalia să se aşeze în dreptul lui şi ciudata schimbare care avusese loc în fiinţa ei din seara balului îi sări în ochi. Natalia devenise tăcută. Şi nu numai că nu mai era la fel de drăgălaşă ca în seara balului, dar ar fi fost chiar urîtă dacă n-ar fi avut un aer aşa de blînd şi de indiferent faţă de toate.

„Ce-o fi cu ea ?" se întreba Pierre, privind-o. Natalia şedea alături de sora ei, la masa de ceai, şi-i răspundea ceva în silă lui Boris, care se aşezase lîngă ea. Scoţînd o coloare completă şi, spre bucuria partenerului său, luînd cinci levate, Pierre ascultă şi saluturile de bun venit însoţite de paşii unor persoane ce intrau în salon în timp ce lua el levatele, şi se uită iar la Natalia.

„Ce s-o fi întîmplat cu ea ?" se întrebă el şi mai mirat.

Prinţul Andrei stătea în faţa ei şi-i spunea ceva, cu o expresie de delicată atenţie. Ea, ridicîndu-şi capul, se îmbujoră şi, străduindu-se vădit să-şi reţină respiraţia sacadată, se uită la el. Lumina puternică a unui foc lăuntric, pînă atunci stins, se aprinsese iar pe chipul ei : se transfigurase din nou. Dintr-o fiinţă mai curînd urîtă se făcuse aşa cum fusese la bal.

Prinţul Andrei veni lîngă Pierre, şi Pierre remarcă o expresie nouă şi tinerească pe faţa prietenului său.

Pierre, care se mută de cîteva ori de la locul lui în cursul jocului, avu tot timpul să-i observe, cît durară cele şase robere, cînd din faţă, cînd din profil, şi pe Natalia, şi pe prietenul său.

„Ceva de foarte mare importanţă se întîmplă între ei", îşi spuse Pierre şi un sentiment de bucurie şi de amărăciune totodată îl tulbură şi-l făcu să uite de joc.

După şase robere, generalul se ridică, declarînd că aşa nu-i cu putinţă să mai joci, şi Pierre îşi recîştigă libertatea. Natalia şedea mai la o parte de vorbă cu Sonia şi

Boris. Vera vorbea ceva cu prințul Andrei, zîmbind subtil. Pierre se apropie de prietenul lui, întrebînd dacă ceea ce se discută nu e cumva secret, și se așează lîngă el. Vera, observînd cîtă atenție dădea prințul Andrei Natașei, găsi că la o serată, la o adevărată serată, e neapărată nevoie să se facă aluzii fine la sentimente și, prinzînd momentul potrivit cînd îl văzu pe prințul Andrei singur, începu cu el o discuție asupra sentimentelor în general, și asupra surorii ei. Cu un musafir atît de inteligent (cum îl considera ea pe prințul Andrei) era nevoie să întrebuințeze toată arta diplomatică de care dispunea.

Cînd Pierre se apropie de ei, observă că pe Vera discuția pe care o susținea o adusese în culmea autoadmirației și că prințul Andrei părea încurcat (ceea ce i se întîmpla foarte rar).

— Dumneata ce crezi ? îi spunea Vera, cu un zîmbet fin. Dumneata, prințe, care ești așa de pătrunzător și intuiești dintr-o dată atît de exact caracterul oamenilor ! Ce crezi de Nathalie ? Poate fi ea statornică în atașamentele ei, poate ea iubi un om, ca alte femei (Vera se gîndea la ea însăși), și o dată ce-l iubește să-i rămînă credincioasă pe veci ? Așa văd eu adevărata dragoste. Ce crezi, prințe ?

— O cunosc prea puțin pe sora dumneavoastră, răspunse prințul Andrei cu un zîmbet ironic, sub care voia să-și ascundă încurcătura în care fusese pus, o cunosc prea puțin ca să pot decide într-o chestiune atît de delicată ; și, de altfel, am remarcat că, cu cît o femeie place mai puțin, cu atît e mai constantă, adăugă el, și se uită la Pierre, care tocmai se apropiase.

— Da, ai dreptate : în zilele noastre, continuă Vera (pomenind de zilele noastre așa cum pomenesc îndeobște oamenii mărginiți, care cred că au descoperit și au știut să aprecieze caracteristicile vremii lor și-și închipuie că oamenii se schimbă o dată cu vremurile), în zilele noastre, o fată are atîta libertate, încît *le plaisir d'être courtisée* [1] înăbușă adesea în ea adevăratele sentimente. *Et Nathalie, il faut l'avouer, y est très sensible.* [2] Revenirea la Nathalie îl făcu pe prințul Andrei să se încrunte iarăși cu neplăcere ; voi să se ridice, dar Vera își continuă ideea, accentuîndu-și și mai mult subtilitatea zîmbetului.

[1] ...plăcerea de a vedea că i se face curte...

[2] Și Nathalie, trebuie s-o recunoaștem, e foarte sensibilă la asta.

— Cred că nimeni n-a fost așa de *courtisée* ca ea, zise Vera, dar niciodată, pînă acum de curînd, nimeni nu i-a plăcut în chip serios. Iată, știi și dumneata, conte, se adresă ea lui Pierre, că și simpaticul nostru văr, Boris, care *entre nous* a fost foarte, foarte *dans le pays du tendre...* [1] spuse ea, făcînd aluzie la o hartă a dragostei care era pe atunci foarte la modă.

Prințul Andrei, încruntat, tăcea.

— Ești, mi se pare, prieten cu Boris ? îi spuse Vera.

— Da, îl cunosc...

— Ți-a vorbit de bună seamă, de dragostea lui din copilărie pentru Natașa ?

— A, e vorba de o iubire din copilărie ? întrebă prințul Andrei, înroșindu-se pe neașteptate.

— Da. *Vous savez, entre cousin et cousine cette intimité mène quelquefois à l'amour : le cousinage est un dangereux voisinage. N'est-ce pas* ? [2]

— O, fără îndoială, zise prințul Andrei și începu dintr-o dată, afectînd o neașteptată expansiune, să glumească pe socoteala lui Pierre, dîndu-i sfaturi să fie serios în raporturile cu verișoarele sale de cincizeci de ani, din Moscova. Și, în toiul acestei conversații vesele, se ridică și, luîndu-l de braț pe Bezuhov, îl duse la o parte.

— Ei, ce este ? spuse Pierre, care asistase uimit la bizara înviorare a prietenului său și observase privirea pe care acesta o aruncase Natașei, în timp ce se ridicase de pe scaun.

— Trebuie, trebuie să vorbesc cu tine, spuse prințul Andrei. Știi perechea noastră de mănuși femeiești (vorbea de mănușile masonice care se dădeau fiecărui frate nou inițiat spre a fi oferite femeii iubite). Eu... Dar nu, vorbim noi pe urmă... Și, cu o stranie lumină în priviri și cu mișcări agitate, prințul Andrei se apropie de Natașa și se așează lîngă ea. Pierre văzu cum prințul Andrei o întreabă ceva și cum ea, îmbujorîndu-se, îi răspunde.

Dar în timpul acesta Berg veni lîngă Pierre și-l rugă insistent să ia parte la discuția dintre general și colonel, asupra chestiunii spaniole.

Berg era satisfăcut și fericit. Zîmbetul voioșiei nu i se mai ștergea de pe față. Serata oferită invitaților săi era

---

[1] Între noi fie zis... în țara dragostei...

[2] Știi, între văr și verișoară, această intimitate duce adeseori la dragoste : pe vărul primar să-l vezi cît mai rar. Nu-i așa ?

foarte reuşită şi absolut la fel cu toate celelalte serate pe care le văzuse. Toate erau cum trebuie să fie. Şi discuţiile subtile ale doamnelor, şi masa de joc, şi, la jocul de cărţi, generalul care ridica vocea, şi samovarul, şi prăjiturile. Un singur lucru mai lipsea, ceva ce văzuse întotdeauna pe la seratele pe care voia să le imite. Lipsea o discuţie cu voce tare între bărbaţi, o dispută asupra unui subiect important şi adînc. Generalul tocmai începuse o asemenea dispută, şi Berg îl atrase şi pe Pierre în ea.

XXII

A DOUA ZI, PRINŢUL ANDREI se duse la Rostovi la masă, invitat de contele Ilia Andreici, şi-şi petrecu la ei toată ziua.

Toţi cei din casă ştiau pentru cine venea prinţul Andrei, şi el, fără să ascundă nimic, căuta să fie lîngă Natalia. Nu numai sufletul Nataşei, înspăimîntată, dar fericită şi entuziasmată, ci toată casa era stăpînită de teama aşteptării evenimentului important care urma să aibă loc. Contesa se uita cu ochii trişti, serioşi şi severi, la prinţul Andrei cînd îl vedea vorbind cu Natalia, şi începea, sfioasă şi prefăcută, cine ştie ce discuţie fără importanţă, de cîte ori acesta întorcea capul spre ea. Sonia se temea să se îndepărteze de Natalia şi, cînd era lîngă ea, se temea ca nu cumva s-o stingherească. În clipa cînd rămînea singură, între patru ochi, cu prinţul Andrei, Natalia îngălbenea de teama aşteptării. O uimea prin sfiala lui. Simţea că şi el ar avea să-i spună ceva, dar că nu se putea hotărî.

Seara, cînd plecă prinţul Andrei, contesa veni lîngă Natalia şi o întrebă în şoaptă :

— Ei, ce e ?

— Mamă, pentru Dumnezeu, să nu mă întrebi nimic acum. Asta nu se spune, răspunse Natalia.

Dar cu toate astea, în seara aceea Natalia stătu multă vreme în patul mamei ei, cu privirea pierdută-n gol, cînd tulburată, cînd înfricoşată. Îi spuse ba că el o lăudase, ba că-i vorbise de călătoria lui peste graniţă, ba că o întrebase unde aveau să petreacă Rostovii vara, ba că o descususe în legătură cu Boris.

— Dar o asemenea, o asemenea... n-am simţit niciodată ! spuse ea. Numai că, lîngă el mi-e frică, lîngă el mi-e totdeauna frică, ce însemnează asta ? Însemnează că e ceva serios, nu-i aşa ? Mamă, dormi ?

— Nu, draga mamei, mi-e frică şi mie, răspunse mama. Du-te.

— Totuna, n-am să pot dormi. Ce prostie, să dormi ! Măicuţo, măicuţo, niciodată n-am simţit aşa ceva ! spuse ea, mirată şi înfricoşată în faţa sentimentului acestuia pe care şi-l descoperi în suflet. Cine s-ar fi putut gîndi !...

Natașei i se părea că era îndrăgostită de prinţul Andrei încă de cînd îl văzuse întîia oară la Otradnoe. Parcă o şi înspăimînta norocul acesta ciudat şi neaşteptat de a-l fi întîlnit şi de a-l fi putut interesa, pe cît părea, tocmai pe acela pe care şi-l alesese încă de pe atunci (era ferm convinsă de acest lucru). „Şi tocmai acum a trebuit să vină la Petersburg, cînd sîntem noi aici. Şi a trebuit să ne întîlnim la bal. Asta-i ursita ! E limpede că asta ne e ursita, dacă toate au dus aici. Chiar de atunci, de cum l-am văzut, am simţit ceva deosebit."

— Şi ce ţi-a mai spus ? Ce versuri ţi-a scris acolo ? Citeşte-mi-le... o invită gînditoare contesa, întrebînd de versurile pe care prinţul Andrei i le scrisese Natașei în album.

— Mamă, nu e ruşine că e văduv ?

— Ce prostii spui, Natașa ! Închină-te mai bine ! *Les mariages se font dans les cieux.* [1]

— Măicuţo dragă, cît te iubesc, cît de fericită sînt ! strigă Natașa, plîngînd lacrimi de bucurie şi de tulburare, şi-şi îmbrăţişă mama.

La aceeaşi oră chiar, prinţul Andrei era la Pierre şi-i vorbea de dragostea lui pentru Natașa şi de hotărîrea fermă pe care o luase de a se însura cu ea.

În aceeaşi zi, contesa Elena Vasilievna dădea o recepţie la care venise ambasadorul francez, pe lîngă un prinţ străin, devenit nu demult vizitator asiduu al casei contesei, şi multe alte strălucite figuri feminine şi masculine. Pierre coborîse şi el şi se plimba de colo pînă colo prin salon, atrăgîndu-le tuturor invitaţilor atenţia prin încordarea de pe figura lui absentă şi posomorîtă.

[1] Căsătoriile se încheie în ceruri.

De la ultimul bal încoace, Pierre simţea în el apropierea unor accese de ipohondrie şi se străduia să lupte împotriva lor cu puterea disperării. De cînd cu prietenia dintre prinţ şi soţia lui, Pierre fusese numit fără de veste şambelan şi, de atunci, începuse să se simtă stingher şi ruşinat în marea societate şi tot mai des începură să-i revină vechile lui gînduri negre despre zădărnicia vieţii omeneşti. În acelaşi timp, sentimentele dintre prinţul Andrei şi protejata sa, Natașa, de care prinsese de veste, ca şi contrastul dintre starea în care era el şi starea prietenului său, îl făceau să se cufunde şi mai mult în melancolie. Îşi dădea deopotrivă osteneala să nu se gîndească nici la soţia sa, nici la Natașa şi la prinţul Andrei. Toate i se păreau iarăşi lipsite de însemnătate în faţa veşniciei şi iarăşi îşi punea întrebarea : „La ce bun ?"... Şi-şi impunea, nădăjduind să-şi izgonească duhul cel rău, atît ziua cît şi nopţile, tot felul de osteneli în legătură cu treburile masonice. După ora unsprezece noaptea, ieşind din apartamentele contesei, se duse sus la el, într-o odaie scundă, îmbîcsită de fum de ţigară ; îmbrăcat într-un halat uzat, se aşeză la o măsuţă şi începu să copieze documente scoţiene originale, cînd intră cineva în cameră. Era prinţul Andrei.

— A, dumneata erai, zise Pierre, cu înfăţişare distrată şi nemulţumită. Eu, după cum vezi, lucrez, zise el, arătînd spre un caiet, cu aerul că scapă de necazurile vieţii, pe care-l iau oamenii nefericiţi atunci cînd au în faţa ochilor opera lor.

Prinţul Andrei, cu faţa strălucitoare de entuziasmul reîntoarcerii la viaţă se opri în dreptul lui Pierre şi, neobservîndu-i chipul mohorît, îi zîmbi, cu egoismul inconştient al fericirii.

— Ei, dragul meu, zise el, de ieri am vrut să-ţi spun, dar am venit astăzi anume pentru asta. N-am simţit nimic asemănător cu ce simt acum, niciodată. Sînt îndrăgostit, prietene dragă !

Pierre oftă deodată adînc şi se lăsă cu toată greutatea corpului pe canapea, lîngă prinţul Andrei.

— De Natașa Rostova, da ? întrebă el.

— Da, da, de cine altcineva ? N-aş fi crezut niciodată, dar sentimentul acesta e mai puternic decît mine. Ieri m-am chinuit, am suferit, dar nici chinurile acestea nu le-aş da pentru nimic în lume. Pînă acum n-am trăit. Abia

acum trăiesc, dar nu pot trăi fără ea. Dar mă poate ea iubi pe mine oare ?... Sînt prea bătrîn pentru ea... De ce nu spui nimic ?...

— Eu ? Eu ? Ce-ţi spuneam eu, zise Pierre brusc, ridicîndu-se şi începînd să umble prin odaie. Totdeauna mi-am spus... Fata asta e o comoară, e... E o fată rară... Dragă prietene, te rog, nu mai raţiona atîta, nu mai sta la îndoială, însoară-te, însoară-te şi iar însoară-te... Şi sînt convins că nu va fi om mai fericit decît dumneata.

— Dar ea ?

— Ea te iubeşte.

— Nu spune fleacuri... zise prinţul Andrei, zîmbind şi uitîndu-se în ochii lui Pierre.

— Te iubeşte, ştiu eu, se răsti supărat Pierre.

— Nu, ascultă, zise prinţul Andrei, apucîndu-l de mînă şi oprindu-l. Ştii în ce stare sînt eu ? Simt nevoia să spun totul cuiva.

— Ei bine, vorbeşte ; mă bucur mult de tot, zise Pierre şi, într-adevăr, faţa lui îşi schimbă expresia, fruntea i se netezi şi-şi ascultă cu bucurie prietenul. Prinţul Andrei părea, şi chiar era, cu totul alt om, un om nou. Unde-i erau tristeţea, dispreţul lui de viaţă, pesimismul, dezamăgirile ? Pierre era singurul om în faţa căruia se putea hotărî să spună tot ce-l apăsa şi, de aceea, spuse tot ce avea pe suflet. Îşi aşternu cu uşurinţă şi curaj planurile de viitor pe un timp îndelungat, îi vorbi de faptul că nu putea să-şi jertfească fericirea pentru un capriciu al tatălui său, de modul cum avea să-şi facă tatăl să-i dea consimţămîntul la căsătoria lor şi să-şi iubească nora, sau cum avea să se lipsească de consimţămîntul lui, apoi se miră de sentimentul care pusese stăpînire pe el, ca de ceva bizar şi străin, independent de voinţa sa.

— Nu l-aş fi crezut pe cel care mi-ar fi spus că pot iubi aşa, zise prinţul Andrei. Nu e defel acelaşi sentiment pe care l-am mai simţit şi altădată. Lumea întreagă e împărţită acum pentru mine în două părţi : pe de o parte — ea, şi cu ea toată fericirea, nădejdea, şi lumina ; de cealaltă parte — tot ce nu e ea, cu toată tristeţea şi întunericul...

— Întunericul şi bezna, repetă Pierre, da, da, te înţeleg.

— Nu pot să nu iubesc lumina şi nu-i vina mea dac-o iubesc şi sînt peste măsură de fericit. Mă-nţelegi ? Ştiu că te bucuri pentru mine.

— Da, da, întări Pierre, uitîndu-se la prietenul său cu duioşie şi tristeţe în priviri. Şi cu cît destinul prinţului Andrei îi apărea mai luminos, cu atît propria lui soartă i se înfăţişa mai întunecoasă.

XXIII

PENTRU CĂSĂTORIE ERA nevoie de consimţămîntul tatălui, şi prinţul Andrei plecă, a doua zi chiar, spre Lîsîe Gorî, să-l obţină.

Bătrînul primi vestea adusă de fiul său cu linişte aparentă, dar în adîncul sufletului îşi făcu mult sînge rău. El nu putea înţelege cum poate cineva dori să-şi schimbe viaţa, să introducă în ea ceva nou, atunci cînd pentru el viaţa era încheiată. „Să mă lase să-mi sfîrşesc viaţa aşa cum vreau eu, şi pe urmă n-au decît să facă ce vor", îşi spunea bătrînul. Cu fiul său, el întrebuinţă însă diplomaţia pe care o întrebuinţa în împrejurări importante. Luînd un ton liniştit, examină problema pe toate feţele.

În primul rînd, căsătoria nu era deloc strălucită în ceea ce priveşte neamul, averea şi rangul. În al doilea rînd, prinţul Andrei nu mai era la prima tinereţe şi avea sănătatea şubredă (bătrînul punea un deosebit accent pe lucrul acesta), iar ea era foarte tînără. În al treilea rînd, mai era şi copilul, căruia n-avea să-i meargă bine dat pe mîna unei fetişcane. În al patrulea rînd, în sfîrşit, enumeră bătrînul, privindu-şi batjocoritor fiul „eu te rog să amîni treaba asta cu un an, să te duci în străinătate, să te cauţi, să tocmeşti, cum zici că vrei să faci, un neamţ pentru prinţul Nikolai, şi pe urmă, dacă dragostea, sau pasiunea, sau încăpăţînarea, sau cum vrei să-i spui, îţi e aşa de mare, atunci însoară-te. Acesta e ultimul meu cuvînt, să ştii, ultimul..." sfîrşi prinţul pe un ton care nu mai lăsa nici o îndoială că nimic nu-l mai putea face să-şi schimbe hotărîrea.

Prinţul Andrei văzu limpede că bătrînul trăgea nădejde ca, fie sentimentele lui, fie acelea ale viitoarei lui

logodnice, să nu reziste la încercarea unui an, sau ca între timp chiar el, bătrînul prinţ, să moară, aşa că se hotărî să împlinească voia părintelui său : să-şi facă propunerea de căsătorie şi să amîne nunta cu un an.

Trei săptămîni de la ultima seară petrecută în casa Rostovilor, prinţul Andrei se înapoie la Petersburg.

În ziua următoare explicaţiei cu maică-sa, Nataşa îl aşteptase toată ziua pe Bolkonski, dar el nu venise. A doua şi a treia zi fu la fel. Pierre nu veni nici el, şi Nataşa, neştiind de plecarea prinţului Andrei la tatăl său, nu-şi putea explica de ce lipseşte.

Aşa trecură trei săptămîni. Nataşa nu voia să iasă nicăieri şi trecea ca o umbră, deşartă şi jalnică, dintr-o odaie într-alta ; noaptea plîngea pe furiş neştiută de nimeni, iar serile nu se mai arăta la patul mamei sale. Se înroşea din nimica toată şi-şi ieşea din sărite. I se părea că toată lumea îi ştie dezamăgirea, că-şi rîd toţi de ea şi o compătimesc. Pe lîngă toată grozava durere din sufletul ei, amorul propriu jignit îi sporea nenorocirea.

Într-o zi, veni lîngă contesă, voi să-i spună ceva şi începu să plîngă. Lacrimile ei erau lacrimi de copil necăjit, care nu ştie nici el pentru ce e pedepsit.

Contesa încercă s-o consoleze ; Nataşa, care la început ascultase cu băgare de seamă cuvintele mamei sale, o întrerupse deodată :

— Isprăveşte, mamă ; nu mă gîndesc la el şi nici nu vreau să mă gîndesc ! Asta e : a venit şi, deodată, deodată n-a mai venit...

Vocea îi tremura şi numai cît nu plîngea, dar se reţinu şi continuă liniştită :

— Şi, pe urmă, nici nu vreau să mă mărit. Mă şi tem de el ; acum m-am liniştit de tot, de tot...

A doua zi după această convorbire, Nataşa se îmbrăcă cu o rochie veche, care era ştiut că-i dădea întotdeauna, dimineaţa, voie bună, şi-şi începu iar, de dimineaţă, vechiul ei fel de viaţă, de la care se abătuse de cînd cu balul. După ce-şi bău ceaiul, trecu în salonul pe care-l prefera pentru rezonanţa lui puternică şi-şi reîncepu solfegiile. După ce-şi termină prima lecţie, se opri în mijlocul salonului şi repetă o frază muzicală ce-i plăcuse în mod deosebit. Ascultă cu bucurie minunata revărsare (ca şi cum nu s-ar fi aşteptat la ea) a sunetelor ce umpleau tot spaţiul salonului, ca să se stingă încet, şi, dintr-o dată

îi reveni voia bună. „Ce să mă tot gîndesc atîta la chestiunea aceea, e bine și așa", își zise ea, și începu să se plimbe încoace și încolo prin salon, pe parchetul răsunător, nu cu pași obișnuiți, ci călcînd la fiecare pas întîi pe toc și apoi pe vîrf (era încălțată cu pantofii cei noi, la care ținea mai mult) ; și, cu aceeași bucurie pe care i-o dăduseră sunetele glasului ei, asculta zgomotul ritmic al tropotului de tocuri, urmat de scîrțîitul vîrfurilor, iar cînd trecu prin fața oglinzii, își aruncă ochii în ea. „Iată asta sînt eu ! părea să spună expresia feței ei cînd se văzu în oglindă. Ei și ? Foarte bine. N-am nevoie de nimeni."

Un lacheu voi să intre ca să aranjeze ceva în salon, dar ea nu-i dădu voie și, închizînd ușa după el, își continuă plimbarea. Revenise în dimineața asta la starea ei preferată dinainte, dragostea de sine însăși și autoadmirația. „Ce minune e Natașa asta ! spuse ea iarăși despre sine însăși, cu vorbele unei presupuse a treia persoane, reprezentant al sexului masculin. E frumușică, are voce, e tînără și nu face rău la nimeni, numai s-o lăsați în pace." Dar, oricît ar fi lăsat-o lumea în pace, ea nu-și mai putea găsi liniște și simți fără întîrziere lucrul acesta.

În vestibul se deschise o ușă și cineva întrebă : „E acasă ?" apoi se auziră pași. Natașa se uita încă în oglindă, dar nu se mai putea vedea. Asculta zgomotele din vestibul. Cînd, în sfîrșit, văzu iar, îngălbenise cu totul la față. *El* era. Știa asta sigur, deși abia îi putuse auzi vocea prin ușa închisă.

Palidă și speriată alergă în salonul de primire.

— Mamă, a venit Bolkonski ! zise ea. E îngrozitor, mamă, e insuportabil ! Nu vreau să... să mă chinuiesc ! Ce să fac ?

Contesa nici n-avu timpul să-i răspundă, și prințul Andrei, cu fața gravă și îngrijorată, intră în salon. Cum dădu cu ochii de Natașa, chipul i se lumină. Sărută mîna contesei și pe a Natașei și se așeză pe un scaun lîngă canapea...

— De mult n-am mai avut plăcerea să vă... începu contesa, cînd, prințul Andrei o întrerupse, dîndu-i răspuns la întrebare și, pesemne, grăbindu-se să-i spună mai curînd ceea ce avea de spus.

— Nu am mai dat pe la dumneavoastră tot timpul acesta, fiindcă m-am dus să-mi văd tatăl : aveam să-i vorbesc într-o chestiune foarte importantă. M-am înapoiat

abia ieri noaptea, zise el, uitîndu-se la Natașa. Aș vrea să vă vorbesc dumneavoastră, contesă. adăugă el după o scurtă tăcere.

Contesa oftă din greu și-și lăsă ochii în jos.

— Sînt la dispoziția dumitale, răspunse ea.

Natașa știa că trebuie să plece, dar n-o putea face : i se pusese un nod în gît și se uită drept la prințul Andrei, cu ochii larg deschiși, așa cum nu se cade.

„Chiar acum ? În clipa asta ?... Nu, nu e cu putință ! îșî spuse ea.

El se uită iarăși la ea și privirea lui o convinse că nu se înșelase. Da, chiar acum, în clipa asta, i se hotăra destinul.

— Du-te, Natașa, te voi chema, îi șopti contesa.

Natașa se uită cu ochi speriați și rugători la prințul Andrei și la mamă-sa și ieși.

— Am venit, contesă, să cer mîna fiicei dumneavoastră, zise prințul Andrei.

Contesa se înroși la față, dar nu scoase nici o vorbă.

— Propunerea dumitale... începu grav contesa. El tăcea și o privea în ochi. Propunerea dumitale... (se încurcă) ne bucură și... îți primesc propunerea, sînt bucuroasă. Și bărbatul meu... nădăjduiesc... dar va depinde de ea însăși...

— Ei am să-i vorbesc atunci cînd voi avea consimțămîntul dumneavoastră... mi-l dați ? întrebă prințul Andrei.

— Da, spuse contesa și-i întinse mîna. Apoi, cînd prințul Andrei se aplecă deasupra mîinii ei, ea îi atinse fruntea cu buzele cu un amestec de sentimente în care intra și duioșie, și înstrăinare. Ar fi vrut să-l iubească întocmai ca pe un fiu, dar îl simțea străin și știa c-avea motive să se teamă de el.

— Sînt convinsă că bărbatul meu va consimți, spuse contesa, dar tatăl dumitale...

— Tatăl meu, căruia i-am împărtășit planurile mele, mi-a impus, ca o condiție indiscutabilă a consimțămîntului său, obligația, de a nu face nunta mai devreme de un an. Și voiam să vă fac cunoscut acest lucru.

— E drept că Natașa e încă la o vîrstă prea fragedă, dar chiar atîta timp ?

— Nu s-a putut altfel, spuse prințul Andrei oftînd.

— V-o trimit acum, zise contesa, și ieși din odaie.

— Doamne, ai milă de noi, repetă ea tot timpul cît îşi căută fata. Sonia îi spuse că Natașa e în dormitor. O găsi stînd pe patul ei, palidă, cu ochii uscaţi, uitîndu-se la icoană şi închinîndu-se cu mişcări repezi, şoptind mereu ceva. Cînd îşi văzu mama, sări de unde era şi veni în fugă spre ea.

— Ce-i, mamă ?... Ce-i ?

— Du-te, du-te la el. Îţi cere mîna, spuse contesa cu răceală, pe cît i se păru Natașei... Du-te, du-te, continuă ea cu tristeţe şi mustrare în glas, în urma fetei care pornise alergînd, şi oftă din greu.

Natașa nu-şi mai amintea cum intrase în salon. În pervazul uşii, cînd îl văzu pe prinţul Andrei, se opri. „Oare omul acesta străin a devenit *totul* acum pentru mine ?“ se întrebă ea şi, într-o clipă, îşi răspunse : „Da, totul : el singur mi-e mai scump decît orice pe lume“. Prinţul Andrei se apropie de ea, cu privirile în jos.

— Te-am îndrăgit din clipa cînd te-am văzut. Pot nădăjdui ?

Se uită la ea şi-l surprinse pasiunea concentrată pe care o exprima faţa ei. Chipul ei părea că spune : „De ce mai întrebi ? De ce să te mai îndoieşti de ceea ce nu se poate să nu ştii ? De ce să mai vorbeşti, cînd cuvintelor nu le e dat să exprime ceea ce simţi ?“

Ea se apropie de el şi se opri. El îi luă mîna şi i-o sărută.

— Mă iubeşti ?

— Da, da, spuse, cu ciudă parcă, Natașa, şi oftă tare ; oftă şi a doua oară, apoi din ce în ce mai des, pînă izbucni în plîns.

— Ce este ? Ce-i cu dumneata ?

— Ah, sînt atît de fericită, răspunse ea, zîmbind printre lacrimi, apoi se aplecă spre el şi, după ce se gîndi o clipă, ca şi cum s-ar fi întrebat dacă lucrul era permis, îl sărută.

Prinţul Andrei îi ţinea mîinile într-ale lui, o privea în lumina ochilor, şi în sufletul său nu mai găsea iubirea pe care o avusese pentru ea pînă atunci. Ceva i se răsucise brusc în suflet : nu mai era farmecul acela poetic şi misterios al dorinţei, dar era compasiunea faţă de slăbiciunea ei de femeie şi de copil, era teama în faţa devotamentului şi a încrederii ei, era apăsătoarea, şi totodată dătătoarea de bucurie, conştiinţă a datoriei care-l lega

pe veci de ea. Sentimentul de acum, deşi nu mai era la fel de luminos şi de liric ca înainte, era mai serios şi mai puternic.

— Ţi-a spus *maman* că nu se poate mai curînd de un an ? zise prinţul Andrei, uitîndu-se în ochii ei.

„Oare asta să fiu eu, fata-copil (cum spuneau toţi, vorbind despre mine), se întreba Natașa, oare să fiu eu aceea care în clipa asta a devenit *nevasta*, egala acestui bărbat străin, delicat, inteligent şi stimat chiar şi de tatăl meu ? Oare să fie adevărat ? Să fie adevărat că de acinainte nu mai pot glumi cu viaţa, că de acum sînt mare, că de acum am răspunderea fiecărei fapte şi a fiecărui cuvînt ? Dar ce m-a întrebat ?“

— Nu, răspunse ea, dar fără să înţeleagă ce o întrebase.

— Iartă-mă, spuse prinţul Andrei, dar dumneata eşti aşa de tînără, iar eu am trăit atîta pînă acum ! Mă tem pentru dumneata. Dumneata nu te cunoşti.

Natașa asculta cu atenţie concentrată, dîndu-şi osteneala să priceapă sensul cuvintelor lui, dar nu pricepea.

— Oricît de greu ar fi pentru mine acest an care-mi amînă fericirea, continuă prinţul Andrei, în acest răstimp încredinţează-te de ceea ce simţi. Te rog să primeşti ca după un an să-mi faci fericirea ; dar eşti liberă ; logodna noastră va rămîne secretă şi, dacă te vei fi convins că nu mă iubeşti, sau te vei fi îndrăgostit... spuse prinţul Andrei cu un zîmbet silit.

— Pentru ce vorbeşti aşa ? îl întrerupse Natașa. Ştii că te-am iubit din prima zi cînd ai venit la Otradnoe ? spuse ea, ferm convinsă că acesta era adevărul.

— Într-un an te vei cunoaşte...

— Un an întreg ! exclamă Natașa, înţelegînd abia acum că nunta era amînată cu un an. Şi de ce un an ?... De ce un an ?... Prinţul Andrei începu să-i explice motivele acestei amînări... Natașa nu-l asculta.

— Şi altfel nu se poate ? întrebă ea. Prinţul Andrei nu răspunse nimic, dar faţa lui exprima imposibilitatea schimbării acestei hotărîri.

— E îngrozitor ! Nu, asta-i îngrozitor, îngrozitor ! exclamă brusc Natașa şi izbucni iar în plîns. Am să mor aşteptînd un an : asta nu se poate, e îngrozitor ! Se uită la chipul logodnicului ei şi citi pe el expresia compătimirii şi a nedumeririi.

— Nu, nu, fac tot ce vrei, spuse ea, oprindu-şi deodată lacrimile ; sînt atît de fericită !

Tatăl şi mama ei intrară în salon şi-i binecuvîntară pe logodnici.

Din ziua aceea, prinţul Andrei veni la Rostovi ca logodnic.

XXIV

LOGODNA NU SE CELEBRĂ, şi despre faptul că Bolkonski ceruse mîna Natașei nu se vorbi nimic faţă de nimeni ; la asta ţinea prinţul Andrei. El spunea că, întrucît el era pricina amînării, el trebuia să-i şi suporte toată greutatea. Cuvîntul dat, spunea el, îl lega pentru totdeauna, dar nu voia s-o lege şi pe Natașa şi-i lăsa toată libertatea. Dacă ea, după o jumătate de an, va simţi că nu-l iubeşte, va fi cu totul în dreptul său să-l refuze. E de la sine înţeles că nici părinţii, nici Natașa nu voiau să audă de una ca asta ; dar prinţul Andrei rămase la părerea lui. Venea zilnic în casa Rostovilor, dar nu se purta ca un logodnic cu Natașa : i se adresa cu *dumneata* şi nu-i săruta decît mîna. Între prinţul Andrei şi Natașa se stabiliră din ziua cererii în căsătorie cu totul alte relaţii decît pînă atunci, mai apropiate, mai simple. Parcă nici nu se cunoscuseră unul pe altul pînă atunci. Le plăcea, şi ei, şi lui, să-şi aducă aminte cu ce ochi se priveau atunci cînd nu era *nimic* unul pentru altul ; acum se simţeau amîndoi alte fiinţe : atunci erau falşi, acum erau simpli şi sinceri. La început se simţea oarecare stinghereală în raporturile familiei cu prinţul Andrei ; acesta le apărea ca un om din altă lume, şi Natașa îşi dădea multă osteneală să-i deprindă pe ai casei cu el, încredinţîndu-i pe toţi cu mîndrie că nu e deosebit decît în aparenţă, dar că de fapt e la fel cu toţi ceilalţi oameni, că ea nu se teme şi că nimeni nu trebuie să se teamă de el. După cîteva zile se obişnuiră cu el în familie şi, nemaisfiindu-se, îşi continuară faţă de el vechiul lor fel de viaţă, la care luă şi el parte. Ştia să discute despre treburile gospodăreşti cu contele, despre toalete cu contesa şi Natașa, şi despre albume şi broderii cu Sonia. Cîteodată Rostovii îşi arătau între ei mirarea, în faţa prinţului

Andrei, pentru felul cum se întîmplaseră toate acestea şi cît de bine se putuse prevedea tot ce avea să se petreacă : şi venirea prinţului Andrei la Otradnoe, şi venirea lor la Petersburg, şi asemănarea dintre Natașa şi prinţul Andrei, pe care o remarcase dădaca cu prilejul primei vizite a prinţului, şi ciocnirea dintre Andrei şi Nikolai în anul 1805, şi multe alte semne, prevestitoare ale celor ce se întîmplaseră mai apoi, erau luate acum în seamă de ai casei.

În casa Rostovilor domnea plictiseala aceea poetică şi tăcerea care însoţeşte întotdeauna prezenţa a doi logodnici. Adesea, strînşi toţi la un loc, tăceau. Uneori, cînd cei din jur se ridicau şi plecau, logodnicii, rămaşi singuri, continuau să tacă. Rar li se întîmpla să vorbească ceva de viitorul lor. Prinţului Andrei îi era teamă să vorbească despre asta şi-şi făcea o problemă de conştiinţă. Natașa împărtăşea acest sentiment al lui, ca, de altfel, toate sentimentele lui, pe care nu înceta să i le ghicească. Odată Natașa aduse vorba despre copilul lui. Prinţul Andrei se înroşi — ceea ce i se întîmpla acum deseori şi ceea ce Natașei îi plăcea în mod deosebit — şi spuse că copilul nu va locui cu dînşii.

— De ce ? întrebă speriată Natașa.

— Nu pot să-l despart de bunicul său şi, pe urmă...

— Cum l-aş mai iubi ! spuse Natașa, ghicindu-i numaidecît gîndul. Dar ştiu, vrei să nu dăm prilej să ni se reproşeze ceva, dumitale sau mie.

Bătrînul conte se apropia uneori de prinţul Andrei, îl săruta şi-i cerea sfaturi cu privire la educaţia lui Petea sau la cariera lui Nikolai. Contesa, de cîte ori se uita la logodnici, ofta. Sonia se temea în fiecare clipă să nu fie de prisos şi-şi dădea osteneala să găsească motive să-i lase singuri, chiar şi atunci cînd nu era nevoie. Cînd vorbea prinţul Andrei (care avea darul de a povesti foarte frumos), Natașa îl asculta cu mîndrie ; cînd vorbea ea, băga de seamă cu spaimă, dar bucuroasă, că el o priveşte cu atenţie, scrutător. Se întreba nedumerită „Ce-o fi căutînd în mine ? Ce o fi vrînd să afle de se uită aşa ? Şi. dacă cumva în mine nu există ceea ce caută el cu privirile ?“ Cîteodată, ea revenea la dispoziţia sufletească de veselie nestăpînită ce îi era caracteristică şi atunci îi plăcea cu deosebire să vadă şi să audă cum rîdea prinţul Andrei din pricina asta. El rîdea rar, dar cînd rîdea, se

lăsa cu totul furat de veselie, şi de fiecare dată, după asemenea clipe de haz, Natașa se simţea mai aproape de dînsul. Dacă gîndul despărţirii, ce trebuia să aibă loc şi care se apropia, n-ar fi înspăimîntat-o, Natașa ar fi fost pe deplin fericită.

Cînd nu mai era decît o zi pînă să părăsească Petersburgul, prinţul Andrei îl aduse cu el şi pe Pierre, care din vremea balului nu mai fusese în casa Rostovilor. Pierre părea distrat şi tulburat. Stătu de vorbă cu contesa. Natașa se aşeză cu Sonia la măsuţa de şah, îmbiindu-l prin asta pe prinţul Andrei să se apropie de ele.

— Îl cunoşti de mult pe Bezuhov ? întrebă el. Ţii la el ?

— Da. E un om minunat, dar e foarte caraghios.

Şi, ca întotdeauna cînd vorbea de Pierre, începu să povestească anecdote pe seama zăpăcelii lui, anecdote care în bună parte erau simple născociri.

— Ştii, i-am încredinţat secretul nostru, spuse prinţul Andrei. Îl cunosc din copilărie. E o inimă de aur. Te rog, Nathalie, spuse el deodată cu seriozitate, eu plec, Dumnezeu ştie ce se poate întîmpla. Poate n-ai să mă mai iu... Da, ştiu, n-ar trebui nici să vorbesc aşa ceva. Un singur lucru : orice ar fi să ţi se întîmple în lipsa mea...

— Ce mi se poate întîmpla ?...

— Orice nenorocire ar fi să se întîmple, continuă prinţul Andrei, vă rog, *mademoiselle* Sophie, orice s-ar întîmpla, nu vă adresaţi altcuiva decît lui pentru sfat şi sprijin. E omul cel mai distrat şi mai ridicol, dar nu-i altul care să aibă inimă ca a lui pe lume...

Nici tatăl, nici mama ei şi nici Sonia sau însuşi prinţul Andrei n-aveau cum prevedea ce efect avea să facă asupra Natașei despărţirea de logodnicul ei. Roşie şi tulburată, dar fără să verse o lacrimă, ea umblă toată ziua aceea prin casă, văzîndu-şi de treburile ei mărunte, ca şi cum n-ar fi înţeles ce o aştepta. Nu plînse nici în clipa cînd el, luîndu-şi rămas-bun, îi sărută pentru ultima oară mîna.

— Nu pleca ! doar atît îi putu ea spune, cu o voce care-l făcu să se gîndească dacă nu cumva era cazul să rămînă într-adevăr şi care nu-i mai ieşi multă vreme din minte. Nici după ce-l văzu plecînd nu plînse ; dar rămase cîteva zile în odaia ei, tot fără să plîngă, şi nu se interesă

de nimic ; spunea din cînd în cînd doar : „Ah, pentru ce-a plecat !"

Dar după două săptămîni de la plecarea lui, Natașa își învinse într-un chip la fel de neașteptat pentru cei din jurul ei durerea morală și începu să fie ca și înainte ; doar fizionomia morală îi era schimbată, așa cum se ridică după o boală îndelungată copiii, cu altă înfățișare.

XXV

SĂNĂTATEA CA ȘI CARACTERUL îi slăbiseră mult prințului Nikolai Andreevici Bolkonski în ultimul an, de cînd îi plecase fiul. Se făcuse și mai arțăgos ca înainte și izbucnirile de furie care-l apucau din senin se spărgeau cele mai multe în capul prințesei Maria. Parcă-și dădea anume osteneala să-i scormonească rănile cele mai dureroase din inimă, ca s-o poată chinui cu mai multă cruzime morală. Două pasiuni avea prințesa Maria și prin urmare două bucurii : nepoțelul ei Nikoluška și religia ; și amîndouă deveniseră temele preferate ale atacurilor și zeflemelii bătrînului. Oricare ar fi fost subiectul discuției, el aducea vorba fie de eresurile fetelor bătrîne, fie de răsfățul și rîzgîierea copiilor. „Ți-ar plăcea să fie și el (Nikolenka) o fată bătrînă cum ești tu, dar degeaba ! Prințul Andrei vrea să aibă băiat, nu fată !" spunea el. Sau, adresîndu-se domnișoarei Bourienne, o întreba în fața prințesei Maria cum îi plac popii și icoanele noastre, și făcea haz...

Bătrînul o jignea adînc, fără încetare, dar prințesa Maria n-avea nevoie nici măcar să-și calce pe inimă ca să-l ierte. Putea el oare fi vinovat față de ea și putea oare să n-aibă dreptate tatăl ei, care — știa ea prea bine — o iubea totuși ? Și apoi, ce înseamnă „a avea dreptate" ? Prințesa nu se gîndise niciodată la acest cuvînt trufaș „dreptate". Toate complicatele legi ale oamenilor se concentrau pentru ea într-o singură lege, simplă și clară — legea iubirii și a jertfei de sine, dată oamenilor de către acela care, deși el însuși Dumnezeu, a suferit pentru ei. Ce-i păsa ei dacă ceilalți oameni aveau sau n-aveau dreptate ? Ei îi era sortit doar să sufere și să iubească, ceea ce și făcea.

Iarna, cînd veni la Lîsîe Gorî, prinţul Andrei era plin de voie bună, blînd şi duios, cum nu-l mai văzuse de mult prinţesa Maria. Simţea ea că se întîmplase ceva cu fratele ei, dar lui nu-i scăpă nici o vorbă despre dragostea sa. Înainte de plecare, prinţul Andrei stătu îndelung de vorbă cu tatăl său şi prinţesa Maria băgă de seamă că, înainte de plecare, şi tatăl, şi fiul erau amîndoi nemulţumiţi unul de altul.

La scurtă vreme după plecarea prinţului Andrei, prinţesa Maria scrise din Lîsîe Gorî prietenei sale de la Petersburg, Julie Karaghina, pe care ea-şi pusese în gînd — aşa cum îşi pun totdeauna în gînd fetele — să o vadă măritată cu Andrei şi care era pe atunci în doliu după fratele ei, ucis în Turcia.

„Durerile, se pare, sînt singurele de care avem parte în viaţă, bună şi duioasă prietenă Julie.

Pierderea pe care o suferi este atît de îngrozitoare, încît nu mi-o pot explica altfel decît ca un semn de deosebită îndurare din partea lui Dumnezeu care, iubindu-te, vrea să te încerce, pe tine şi făptura aleasă care ţi-e mamă. Ah, prietenă, religia şi numai religia poate să ne izbăvească, să ne consoleze de deznădejde ; numai religia singură ne poate explica ceea ce fără ajutorul ei omul nu poate pricepe : pentru ce, în ce scop, fiinţele bune, superioare, care ştiu să găsească în viaţă fericirea şi care nu numai că nu fac nimănui vreun rău, ci sînt neapărat necesare fericirii celorlalţi, sînt chemate de Dumnezeu la el, pe cînd cei răi, nefolositori, vătămători, sau cei ce-şi sînt şi lor, şi celor din jurul lor povară, rămîn să-şi ducă mai departe viaţa. Cea dintîi moarte la care am fost de faţă şi pe care n-am s-o pot uita niciodată — moartea dragei mele cumnate — mi-a produs o impresie de felul acesta. Întocmai aşa cum întrebi tu soarta, pentru ce a trebuit să moară minunatul tău frate, tot aşa am întrebat şi eu : la ce-a fost nevoie să moară acest înger, Liza, care nu numai că n-a făcut vreun rău cuiva, dar n-a nutrit măcar o dată în suflet altceva decît gînduri bune. Şi ce-mi dau acum seama, dragă prietenă ? Iată, au trecut de atunci cinci ani, şi eu, cu mintea mea neputincioasă, încep abia să-mi lămuresc la ce-a trebuit ea să moară şi în ce mod această moarte n-a fost altceva decît expresia nesfîrşitei mile a creatorului, ale cărui fapte, cu

toate că în cea mai mare parte nu le înţelegem, nu sînt decît manifestări ale iubirii sale fără de margini pentru creaturile sale. Poate că, aşa cum îmi spun eu adesea, era prea îngereşte nevinovată pentru a avea puterea să ia asupră-şi toate îndatoririle de mamă. Era nepreţuită ca tînără soţie, poate că n-ar fi putut fi la fel ca mamă. Acum, pe lîngă faptul că ne-a lăsat nouă tuturor, şi mai ales prinţului Andrei, cele mai curate regrete şi amintiri, acolo ea va fi, de bună seamă, primită în locul pe care nu îndrăznesc să-l nădăjduiesc pentru mine. Dar — ca să nu vorbim numai de dînsa — moartea ei timpurie şi năprasnică a avut cea mai binefăcătoare înrîurire asupra mea şi a fratelui meu. Atunci, în clipa durerii de a o fi pierdut, nu mi-au putut trece prin cap gînduri ca acestea ; atunci le-aş fi îndepărtat cu groază, dar acum totul îmi pare aşa de clar şi de neîndoielnic ! Îţi scriu toate acestea, dragă prietenă, numai pentru a te convinge de adevărul evangheliei, devenit pentru mine regulă de viaţă : nici un fir de păr de pe creştetul nostru nu se va clinti fără voia lui. Iar voia lui nu se călăuzeşte decît de iubirea sa fără de margini faţă de noi şi, de aceea, tot ce se întîmplă cu fiinţa noastră este numai spre fericirea noastră. Întrebi dacă ne vom petrece iarna viitoare la Moscova. Cu toată dorinţa de a te vedea, nu cred şi nici nu doresc aceasta. Ai să te miri aflînd că pricina este Buonaparte. Şi iată pentru ce : puterile tatălui meu slăbesc văzînd cu ochii ; nu mai poate suporta să fie contrazis şi devine irascibil. Irascibilitatea aceasta este, cum ştii, cauzată mai ales de chestiunile politice. Nu poate suporta gîndul că Buonaparte tratează de la egal la egal cu toţi suveranii Europei şi mai cu seamă cu suveranul nostru, nepotul marei Ecaterina. După cum ştii, sînt cu desăvîrşire indiferentă la chestiunile politice, dar din cuvintele tatălui meu şi din discuţiile lui cu Mihail Ivanovici aflu de tot ce se petrece în lume şi, mai ales, de toate onorurile cu care este covîrşit Buonaparte pe care, după cît se pare, din tot globul pămîntesc numai Lîsîe Gorî nu-l recunoaşte ca pe un mare om, şi încă şi mai puţin ca pe împăratul francezilor. Şi tatăl meu nu poate suporta lucrul acesta. Mi se pare că tatăl meu, prevăzînd urmările vederilor sale politice şi ciocnirile de idei pe care le-ar avea acolo datorită modului său de a-şi spune pe faţă, fără nici un fel de înconjur,

părerile, vorbește cu neplăcere, în silă, despre plecarea la Moscova. Tot ce ar cîștiga printr-un tratament medical mai bun ar pierde în urma certurilor inevitabile cu privire la Buonaparte. Dar, în orice caz, lucrul acesta se va hotărî foarte curînd. Viața noastră de familie se scurge ca întotdeauna, cu excepția prezenței fratelui meu Andrei, care, după cum ți-am mai scris, s-a schimbat foarte mult în ultimul timp. După nenorocirea avută, abia acum, anul acesta, și-a vindecat cu totul sufletul. Este iar așa cum îl știam de copil : bun, duios, cu acea inimă de aur căreia nu-i găsesc egal. Mi se pare c-a înțeles, în sfîrșit, că viața e departe de a fi sfîrșită pentru el. Dar, o dată cu această schimbare morală, a slăbit foarte mult fizicește. E mai slab decît înainte și mai nervos. Mă tem pentru el și mă bucur că s-a hotărît să facă această călătorie în străinătate, pe care doctorii i-au prescris-o demult. Nădăjduiesc că asta îl va însănătoși. Îmi scrii că la Petersburg se vorbește despre el ca despre unul din cei mai activi, mai culți și mai inteligenți tineri. Iartă-mi amorul propriu de familie, dar nu m-am îndoit niciodată de asta. Binele pe care l-a făcut tuturor celor de aici, începînd cu mujicii lui și sfîrșind cu nobilii, nu se poate măsura. Ajuns la Petersburg și-a luat doar ceea ce i se cuvenea. Mă mir de felul cum ajung în general zvonurile de la Petersburg la Moscova, și mai ales zvonuri atît de neadevărate ca acela despre care-mi scrii, zvonul despre pretinsa căsătorie a fratelui meu cu Rostova cea mică. Nu cred ca Andrei să se căsătorească vreodată cu cineva și, mai ales, cu ea. Și iată pentru ce : întîi, fiindcă știu că, deși vorbește rar de soția lui moartă, durerea acestei pierderi s-a înrădăcinat prea adînc în inima lui pentru a se putea vreodată hotărî să-i dea o urmașă și o mamă vitregă îngerașului nostru ; al doilea, fiindcă, după cîte știu, fata aceasta nu este din categoria femeilor care ar putea să placă prințului Andrei. Nu cred ca prințul Andrei să și-o fi ales de nevastă și o spun deschis : eu nu doresc acest lucru. Dar am flecărit destul și-mi închei a doua foaie. Rămîi cu bine, dragă prietenă ; Dumnezeu să te aibă în sfînta și puternica sa ocrotire. Simpatica mea prietenă, *mademoiselle* Bourienne, te sărută.

Marie."

XXVI

PE LA MIJLOCUL VERII, prințesa Maria primi din Elveția, de la prințul Andrei, o scrisoare la care nu se aștepta, prin care el îi comunica o veste ciudată și surprinzătoare. Prințul Andrei o înștiința de logodna lui cu Rostova. Toată scrisoarea lui respira entuziasmul dragostei pentru cea care-i era logodnică, precum și prietenia duioasă și plină de încredere față de sora lui. Scria că niciodată n-a iubit așa cum iubește acum, și că acum abia înțelegea și cunoștea viața ; apoi își ruga sora să-l ierte că nu-i spusese nimic de hotărîrea asta cu prilejul venirii lui la Lîsîe Gorî, deși vorbise despre asta cu tatăl lor. Nu-i spusese, fiindcă ea ar fi intervenit cu rugăminți pe lîngă tatăl lor să-și dea consimțămîntul și, fără să-și ajungă scopul, l-ar fi supărat și și-ar fi atras asupra ei toată povara nemulțumirii bătrînului. De altfel, scria el, pe atunci lucrurile nu erau atît de definitiv hotărîte ca acum. „Atunci tata mi-a impus un termen de un an, și iată, acum, după ce-au trecut *șase* luni, jumătate din termen, sînt mai ferm ca oricînd în hotărîrea luată. Dacă nu m-ar fi reținut doctorii aici la băi, aș fi fost de mult în Rusia ; dar așa, sînt obligat să-mi amîn venirea cu încă trei luni. Tu mă știi și pe mine și relațiile dintre mine și tata. Nu-mi trebuie nimic de la el ; am fost și voi rămîne întotdeauna independent ; dar să fac ceva împotriva voinței lui și să-i stîrnesc mînia, acum, cînd poate mai are atît de puțin de stat printre noi, ar însemna să-mi distrug pe jumătate fericirea. Tot acum îi scriu și lui despre același lucru, și te rog să găsești minutul potrivit să-i predai scrisoarea și să mă înștiințezi de felul cum a primit toate astea și dacă este vreo speranță să-și dea consimțămîntul pentru scurtarea termenului cu trei luni."

După îndelungi șovăieli, îndoieli și rugăciuni la icoane, prințesa Maria se hotărî să predea tatălui ei scrisoarea. A doua zi, bătrînul prinț îi spuse liniștit :

— Scrie-i fratelui tău să aștepte pîn-oi muri... Nu mai am mult de trăit ; îl dezleg în curînd...

Prințesa voi să-i răspundă ceva, dar bătrînul nu-i dădu răgaz și începu să ridice din ce în ce mai mult glasul :

— Însoară-te, însoară-te, puiule... De neam bun este, inteligenți sînt, bogați sînt... Nu ? Sigur ! Straşnică mamă

vitregă are să mă aibă Nikoluşka ! Scrie-i tu că n-are decît să se însoare şi mîine. Mama vitregă a lui Nikoluşka să fie aia, iar eu mă însor cu Bourienne ! Ha, ha, să nu rămîie nici el fără mamă vitregă ! Atîta doar : în casa mea nu mai am nevoie de alte muieri ! N-are decît să se însoare şi să trăiască de capul lui. Poate că te muţi şi tu la ei ? îi aruncă el prinţesei Maria. Drum bun, călătorie sprîncenată, călătorie sprîncenată... sprîncenată !...

După izbucnirea asta, prinţul nu mai vorbi, o dată măcar, de chestiunea aceasta. Dar, necazul înăbuşit al prinţului pentru slăbiciunea de caracter a fiului său răbufnea în relaţiile dintre tată şi fiică. La vechile pricini de zeflemea se adăugau acum altele noi : discuţiile cu privire la mama vitregă şi amabilitatea bătrînului faţă de *mademoiselle* Bourienne.

— Adică de ce nu m-aş însura cu ea ? îi spunea el fiică-si. Să vezi ce prinţesă are să mai fie ! Şi, spre nedumerirea şi mirarea ei, prinţesa Maria începu să bage de seamă că, în ultimul timp, tatăl său începuse într-adevăr să-şi apropie tot mai mult de suflet franţuzoaica. Prinţesa Maria scrise prinţului Andrei cum primise tatăl său scrisoarea, dar căută să-şi liniştească fratele, dîndu-i speranţa c-o să-l împace pe bătrîn cu gîndul căsătoriei.

Nikoluşka şi educaţia lui, André şi religia, acestea erau mîngîierile şi bucuriile prinţesei Maria ; dar, pe lîngă acestea, cum fiecare simte nevoia să nădăjduiască ceva în legătură cu propria lui persoană, şi prinţesa Maria avea în fundul inimii ei o dorinţă şi o speranţă tăinuită, care-i aduceau cea mai mare mîngîiere în viaţă. Această mîngîietoare dorinţă şi speranţă i-o dădeau „oamenii lui Dumnezeu", săracii cu duhul şi pelerinii ei, care o vizitau pe furiş, fără ştirea prinţului. Cu cît trăia, cu cît cunoştea şi observa mai mult viaţa, cu atît mai de neînţeles îi apărea miopia celor ce-şi caută aici, pe pămînt, desfătările şi fericirea, miopia celor ce muncesc, suferă, luptă şi-şi fac rău unii altora, pentru a atinge această imposibilă, fantomatică şi păcătoasă fericire. „Prinţul Andrei şi-a iubit nevasta ; ea a murit, şi lui nu-i e de ajuns, vrea să-şi lege fericirea de o femeie. Tatei nu-i e pe plac, fiindcă doreşte pentru Andrei o partidă mai aleasă şi mai bogată. Şi aşa luptă, suferă, se chinuiesc şi-şi prăpădesc toţi sufletul — sufletul lor veşnic — pentru atingerea unei fericiri a cărei durată este o clipă. Şi cu toate că ştim

bine asta — Christos, fiul lui Dumnezeu, a pogorît pe pămînt şi ne-a spus că viaţa asta e o viaţă vremelnică, că e doar o încercare — noi tot ne încleştăm de ea şi credem că putem găsi în ea fericirea. Cum de n-a înţeles nimeni acest lucru ? se întreba prinţesa Maria. Nimeni, afară de aceşti dispreţuiţi «oameni ai lui Dumnezeu», care vin la mine cu traistele la spinare pe uşa de din dos şi care se feresc să nu-i vadă tata, nu fiindcă ar vrea să n-aibă de suferit ceva din partea lui, ci pentru a nu-l duce în ispită şi a nu-l face să păcătuiască ! Să-ţi laşi familia, patria şi toate grijile de cele lumeşti, pentru ca, nelegîndu-te de nimic, să umbli îmbrăcat într-o cămaşă de pînză aspră, sub nume străin, din loc în loc, fără să faci nici un rău oamenilor şi rugîndu-te pentru ei, rugîndu-te şi pentru cei care te izgonesc, ca şi pentru cei care te ocrotesc : mai presus de acest adevăr şi de acest fel de viaţă nu există adevăr şi viaţă !"

Pe una din aceste femei plecate să se închine la locurile sfinte, Fedosiuşka, femeie ca la vreo cincizeci de ani, mărunţică, domoală şi ciupită de vărsat, care umbla de treizeci de ani desculţă şi cu lanţuri atîrnate de gît sub cămaşă, o îndrăgise cu deosebire prinţesa Maria. Într-un rînd, în timp ce Fedosiuşka îşi povestea, la lumina unei candele, viaţa, prinţesei Maria îi veni dintr-o dată cu atîta putere gîndul că numai Fedosiuşka găsise drumul cel adevărat, încît se hotărî să plece şi ea în pelerinaj. După ce Fedosiuşka se duse la culcare, prinţesa Maria se gîndi mult la asta şi în cele din urmă hotărî că, oricît ar părea de neobişnuit, ea trebuia neapărat să plece în pelerinaj. Ea nu-şi împărtăşi planul decît călugărului duhovnic, părintelui Akinfie, şi duhovnicul îi aprobă intenţia. Sub pretextul unor daruri pentru Fedosiuşka, prinţesa Maria îşi pregăti toate veşmintele de pelerin : cămaşă, opinci, caftan şi basma neagră. Adeseori, apropiindu-se de scrinul în care îşi păstra lucrurile acestea, prinţesa Maria se oprea în loc, întrebîndu-se dacă n-a venit cumva timpul să-şi aducă la îndeplinire planul.

Adeseori, ascultînd povestirile pelerinilor, se simţea atît de tulburată de cuvintele lor simple, care pentru ei erau aproape o obişnuinţă mecanică, dar pentru ea aveau înţelesuri adînci, încît fu gata de cîteva ori să se lepede de orice şi să fugă. În închipuirea ei, se vedea mergînd în straie aspre alături de Fedosiuşka, se vedea rătăcind

cu traista-n băţ, departe de dragostea lumească, fără pizmă şi fără dorinţi, cutreierînd dintr-unul într-altul lăcaşurile sfinte şi, în cele din urmă, ajungînd la locul de veşnică bucurie şi fericire, unde nu este durere nici întristare.

„Ajung într-un loc, se gîndea prinţesa Maria, şi mă rog ! nu-mi voi da răgaz însă să mă obişnuiesc cu locul şi să-mi fie drag, ci am să plec mai departe. Şi-am să tot umblu mereu, pînă cînd mi se vor tăia picioarele şi-am să mă întind şi-am să mor pe undeva, şi-am să ajung, în sfîrşit, la limanul păcii veşnice, unde nu este tristeţe, nici suspin !"...

Dar pe urmă, cînd îşi vedea tatăl şi mai ales cînd îl vedea pe micul Coco, slăbea în hotărîrea ei şi începea să plîngă încet, simţind că e o păcătoasă : îşi iubea tatăl şi nepoţelul mai mult decît pe Dumnezeu.

Partea a patra

I

TRADIŢIA BIBLICĂ SPUNE că lipsa oricărei munci — trîndăvia — a fost condiţia fericirii întîiului om pînă la căderea lui în păcat. Dragostea de trîndăvie a rămas însă aceeaşi şi în omul căzut în păcat, dar blestemul mai apasă asupra omului şi nu numai prin faptul că sîntem obligaţi să ne cîştigăm pîinea cu sudoarea frunţii, ci şi prin faptul că, potrivit însuşirilor noastre morale, nu putem fi inactivi şi liniştiţi. Un glas lăuntric ne spune că nu se poate să nu fim vinovaţi dacă sîntem trîndavi. Dacă omul ar fi putut găsi situaţia în care, rămînînd inactiv, să se simtă totuşi folositor şi cu datoria împlinită, ar fi descoperit astfel una din laturile fericirii din vîrsta de aur. De o asemenea inactivitate obligatorie şi neculpabilă se bucură o întreagă categorie umană — casta militară. În această trîndăvie obligatorie şi neculpabilă a constat şi va consta întotdeauna principalul farmec al serviciului militar.

Nikolai Rostov trăia din plin această fericire, continuînd să-şi facă serviciul în regimentul Pavlogradski şi după anul 1807, în care preluase comanda escadronului de la Denisov.

Rostov se făcuse băiat bun şi cam grosolan. Cunoscuţii săi din Moscova l-ar fi găsit oarecum *mauvais genre* [1], dar cu toate astea era iubit şi respectat de camarazi, de subalterni şi de superiori, şi destul de mulţumit de viaţa pe care o ducea. În ultimul timp, prin 1809, scrisorile de acasă îi aduceau tot mai des văicărelile mamei, care îl înştiinţa că afacerile le mergeau din rău în mai rău şi că era timpul să vină el acasă pentru a-i bucura şi linişti şi pe ei, bătrînii lui părinţi.

Citind aceste scrisori, pe Nikolai îl cuprindea teama că vor să-l scoată din mediul acesta în care, izolîndu-se

[1] ...ţopîrlan...

de toate rătăcirile vieții, trăia așa de liniștit și fără griji. Simțea că mai devreme sau mai tîrziu va trebui să intre din nou în vîltoarea vieții, cu afaceri care nu merg și care trebuiesc îndreptate, cu socoteli de-ale administratorilor, cu certuri, cu intrigi, cu relații, cu societatea ei înaltă, cu dragostea Soniei și cu făgăduielile ce-i făcuse. Toate acestea erau lucruri îngrozitor de grele și de încurcate și, de aceea, la toate scrisorile mamei sale, el răspundea cu scrisori reci, clasice, începînd cu *Ma chère maman* și terminînd cu *votre obéissant fils* [1], dar fără să spună cînd avea de gînd să se înapoieze acasă. În anul 1810 primi de la părinți scrisori prin care aceștia îl înștiințau de logodna Natașei cu Bolkonski și de nunta care avea să aibă loc peste un an, din pricină că bătrînul prinț nu-și dădea consimțămîntul. Scrisoarea asta îl întristă și-l jigni totodată pe Nikolai. Mai întîi îi părea rău s-o piardă din casa părintească pe Natașa, la care ținea mai mult decît la oricare altul din familie ; în al doilea rînd, el, din punctul lui de vedere de husar, regreta că nu fusese de față ca să-i fi arătat acestui Bolkonski că înrudirea cu el nu era deloc cine știe ce mare cinste și că, dacă o iubește pe Natașa, se poate căsători și fără învoirea smintitului său tată. O clipă stătu să se gîndească dacă să nu-și ceară cumva un concediu, ca s-o vadă pe Natașa în chip de logodnică, dar tocmai atunci trebuiau să aibă loc manevrele, și apoi mai erau și considerații în legătură cu Sonia și cu situația încurcată dintre ei, așa că-și amînă din nou plecarea. Dar în primăvara aceluiași an primi o scrisoare de la mamă-sa, care-i scria fără știrea contelui, și scrisoarea asta îl convinse să plece. Mamă-sa îi scria că dacă el nu vine și nu ia în mîini treburile, tot ce au ei are să se vîndă la mezat și vor rămînea pe drumuri. Contele era atît de puțin energic, se încrezuse atît de mult în Mitenka, era atît de bun și așa de ușor îl trăgea pe sfoară toată lumea, încît toate mergeau din rău în mai rău. „Te implor, pentru Dumnezeu, vino imediat dacă nu vrei să-ți nenorocești mama și toată familia", scria contesa.

Scrisoarea aceasta avu efect asupra lui Nikolai. Era în el un bun-simț sănătos, de om mediocru, care-i arăta ce trebuia să facă.

[1] Scumpă mamă ...al dumitale fiu ascultător.

Acuma trebuia să plece din armată ; dacă nu să demisioneze, cel puțin să-și ia un concediu. Pentru ce trebuia să plece, nu știa ; dar îndată ce-și făcu siesta după-prînz, dădu ordin să se pună șaua pe Mars cel sur, armăsarul nărăvaș pe care nu-l mai călărise de mult și, după ce se întoarse cu armăsarul numai spume, anunță lui Lavruška (ordonanța ce-i rămăsese de la Denisov) și ofițerilor veniți seara la el, că vrea să ceară o permisie și să plece acasă. Oricît de greu de conceput și de nefiresc i se părea gîndul că pleca fără să afle de la comandament (fapt ce-l interesa în mod cu totul deosebit) dacă avea să fie făcut căpitan sau avea să i se dea ordinul sfînta Anna pentru ultimele manevre, oricît de absurd i se părea gîndul că pleca așa, fără să vîndă contelui Goluchowski cei trei cai șargi pe care acest conte polonez se oferise să-i cumpere și pe care Rostov pariase că i-i va vinde cu două mii de ruble, oricît de neînțeles i se părea faptul că se va ține și fără el balul, pe care husarii urmau să-l dea în cinstea *pannei* Przazdecka, pentru a face în ciudă ulanilor care dăduseră un bal *pannei* Borzozowska — știa că trebuie să părăsească lumea asta senină și frumoasă, ca s-o apuce încotrova unde totul era aiureală și încurcătură. După o săptămînă îi veni aprobarea concediului. Husarii, camarazii lui, nu numai cei din regiment, ci toți, din toată brigada, dădură în cinstea lui Rostov un banchet, care costă cîte cincisprezece ruble de cap și la care cîntară două muzici și două coruri ; Rostov dansă cu maiorul Basov trepakul, iar ofițerii, beți, îl ridicară pe brațe, îl îmbrățișară și-l scăpară jos ; soldații escadronului trei îl ridicară și ei pe brațe, în strigăte de „ura". După aceea îl puseră pe Rostov într-o sanie și-l conduseră pînă la prima stație de poștă.

Pînă la jumătatea drumului de la Kremenciug la Kiev, așa cum se întîmplă de obicei, gîndurile lui Rostov erau tot în urmă, la escadron ; dar cînd trecu de jumătate, începu să-și mai uite de cei trei șargi și de vagmistrul Dojoveika și să se întrebe cu neliniște ce și cum va găsi acasă la Otradnoe. Cu cît era mai aproape de casă, cu atît se întărea (ca și cum sentimentele morale ar fi și ele supuse aceleiași legi a atracției universale, în raport invers proporțional cu pătratul distanțelor) gîndul la ai săi ; la ultima stație înainte de Otradnoe, dădu vizitiului trei ruble bacșiș și, ca un copil, urcă în fugă, gîfîind, treptele casei.

După bucuria revederii și după ce încercă un sentiment straniu de dezamăgire față de ceea ce găsise în comparație cu ceea ce se așteptase să găsească — nimic deosebit ; pentru ce m-am grăbit eu așa ! — Nikolai începu să-și ducă iar vechiul său fel de viață de acasă. Tatăl și mama lui erau aceiași, doar că mai îmbătrîniseră puțin. Nu era nimic nou la ei, afară de oarecare îngrijorare și, din cînd în cînd, unele neînțelegeri, care nu se pomeniseră altădată și care, cum descoperi curînd Nikolai, veneau din prostul mers al treburilor. Sonia împlinise nouăsprezece ani. Se făcuse pînă la o vreme din ce în ce mai frumoasă, dar acum frumusețea ei se statornicise și nu promitea nimic mai mult decît arăta ; dar asta era de ajuns. Respira toată numai fericire și dragoste din clipa venirii lui Nikolai, și dragostea credincioasă și neclintită a fetei acesteia îl influența în chip îmbucurător. Dar Petea și Natașa îl uimiră pe Nikolai mai mult decît toți ceilalți. Petea era acum un băiat mare și frumos, un ștrengar isteț de treisprezece ani, căruia tocmai i se schimba vocea. De Natașa el se minună îndelung privind-o și rîse.

— Parcă ești alta, spuse el.

— Cum adică, m-am făcut mai urîtă ?

— Dimpotrivă ! Dar ce aer ! Prințesă, nu alta, îi spuse el în șoaptă.

— Da, da, da, răspunse ea bucuroasă.

Apoi îi istorisi tot romanul ei de dragoste cu prințul Andrei și vizita acestuia la Otradnoe și-i arătă ultima lui scrisoare.

— Ei, îți pare bine ? îl întrebă Natașa. Eu sînt acum atît de liniștită, atît de fericită !

— Mă bucur mult, îi răspunse Nikolai. E un om admirabil. Și tu, cum ești, tare îndrăgostită ?

— Cum să-ți spun, răspunse Natașa, am mai fost îndrăgostită de Boris, de profesorul meu, de Denisov, dar asta e cu totul altceva. Mă simt liniștită și sigură de mine. Știu că nu există oameni superiori lui și mi-e atît de bine și sînt atît de liniștită acum ! E ceva cu totul deosebit de ceea ce simțeam odinioară...

Nikolai își exprimă față de Natașa nemulțumirea pentru faptul că nunta fusese amînată cu un an ; dar Natașa se năpusti cu îndîrjire asupra fratelui ei, căutînd să-i dovedească cum că altfel nu se putea, că ar fi fost un pro-

cedeu greşit să intre în familie împotriva voinţei tatălui lui şi că ea fusese cea care dorise amînarea.

— Tu nu-nţelegi deloc, absolut deloc, spuse ea. Nikolai tăcu şi-i dădu dreptate.

Adeseori, cînd se uita la ea, rămînea mirat. N-avea nimic dintr-o logodnică îndrăgostită, despărţită de logodnicul ei. Era supusă, liniştită şi veselă, întocmai ca odinioară. Asta îl mira pe Nikolai şi-l făcea chiar să privească cu neîncredere căsătoria cu Bolkonski. Lui nu-i venea a crede că soarta surorii lui era hotărîtă, cu atît mai mult cu cît nu-l văzuse pe prinţul Andrei lîngă ea. I se tot părea că este ceva care nu e la locul său în căsătoria proiectată.

„Pentru ce această amînare ? Pentru ce nu s-a făcut nici o logodnă ?“ se întrebă el. Vorbind o dată cu contesa despre sora lui, spre marea mirare şi chiar spre mulţumirea lui, află că şi mama lor în fundul sufletului ei, privea uneori cu aceeaşi neîncredere această căsătorie.

— Iată ce scrie ! spuse contesa, arătîndu-i fiului scrisoarea prinţului Andrei, cu acel sentiment ascuns de rea-voinţă pe care-l au totdeauna mamele împotriva viitoarei fericiri conjugale a fetelor lor. Scrie că nu vine înainte de decembrie. Ce treabă l-o fi reţinînd acolo ? Desigur, vreo boală ! Are sănătatea foarte şubredă. Dar să nu-i spui Nataşei. Nu te uita că-i veselă ; îşi trăieşte ultimele zile de fată, dar eu ştiu bine prin ce trece ea la fiecare scrisoare de-a lui. Dar, să dea Dumnezeu să fie toate bune, isprăvea ea de fiecare dată : e un om admirabil.

II

ÎN PRIMELE ZILE DUPĂ sosirea lui, Nikolai se arătă serios şi chiar plictisit. Îl chinuia perspectiva amestecului inevitabil în treburile stupide ale gospodăriei, pentru care îl chemase mamă-sa. Spre a-şi scutura mai curînd de pe umeri povara asta, a treia zi de la sosire el porni supărat, cu sprîncenele încruntate şi fără să le răspundă celor ce-l întrebau încotro se duce, spre aripa în care locuia Mitenka şi-i ceru acestuia *toate socotelile*. Ce însemnau *toate socotelile*, Nikolai ştia şi mai puţin decît Mitenka, pe care-l

cuprinsese spaima şi-şi pierduse capul. Discuţia şi socotelile cu Mitenka nu durară mult. Starostele, delegatul ţăranilor şi delegatul zemstvei, care aşteptau în tindă, ascultară la început cu teamă, dar şi cu mulţumire, vocea din ce în ce mai ridicată şi mai răstită a tînărului conte, apoi înjurăturile şi ameninţările care curgeau cu nemiluita.

— Tîlharule ! Bestie nerecunoscătoare !... Te omor ca pe un cîine... Nu mai ai de-a face cu tata... ne-ai furat... ş.a.m.d.

Apoi oamenii aceştia văzură cu spaimă şi cu nu mai puţină satisfacţie cum tînărul conte, roşu de mînie şi cu ochii injectaţi, îl luă pe Mitenka de guler şi, în răgazul pe care i-l lăsau cuvintele, îi arse cu multă îndemînare, mai jos de spate, cîteva picioare şi genunchi, strigînd : „Afară ! Să nu te mai prind pe aici, ticălosule !"

Mitenka zbură peste cele şase trepte şi, într-un suflet, se ascunse în seră. (Sera era ştiută ca loc de scăpare al tuturor celor ce se făceau vinovaţi cu cîte ceva la Otradnoe. Mitenka însuşi, cînd venea beat de la oraş, se ascundea aici, şi mulţi locuitori din Otradnoe, care trebuiseră să se ascundă de Mitenka, făcuseră cunoştinţă cu puterea salvatoare a acestei sere.)

În tindă, nevasta şi cumnatele lui Mitenka scoseseră capetele cu mutre speriate pe uşa camerei lor, unde fierbea un samovar bine frecat şi strălucea de alb aşternutul înalt de pe patul administratorului, sub plapoma făcută din bucăţi de stofă cusute laolaltă.

Tînărul conte, răsuflînd din greu, trecu pe lîngă ele cu pas hotărît, fără să le dea nici o atenţie, şi se îndreptă spre casă.

Contesa, care aflase numaidecît, prin fetele din casă, de cele întîmplate în aripa locuită de Mitenka, se liniştise pe de o parte în privinţa îndreptării situaţiei lor materiale şi se neliniştise pe de altă parte de starea fiului ei. Se apropie de cîteva ori în vîrful picioarelor de uşa camerei lui şi ascultă cum aprinde pipă după pipă.

A doua zi, contele cel bătrîn îşi chemă deoparte fiul şi îi spuse cu un zîmbet sfios :

— Ştii, dragul meu, te-ai supărat degeaba. Mitenka mi-a explicat tot.

„Ştiam eu, se gîndi Nikolai, că nu voi putea pricepe niciodată nimic din lumea asta tîmpită !"

— Te-ai supărat că nu trecuse cele șapte sute de ruble, dar el le avea scrise la raport, numai că erau pe pagina următoare, unde tu nu te-ai uitat.

— Tată, e un ticălos și un hoț ! Ce mai vorbă multă ? Ce-am făcut e bun făcut. Dar dacă vrei dumneata așa, nu-i mai spun nimic.

— Nu, dragul tatii. (Contele era și el încurcat. Simțea că era vinovat față de copii de proasta administrare a averii soției lui, dar nu știa cum să îndrepte lucrurile.) Nu, eu te rog să te ocupi tu de afaceri ; eu sînt bătrîn, eu nu mai...

— Nu, tată, iartă-mă dacă am făcut ceva ce nu ți-e pe plac. Eu mă pricep și mai puțin decît dumneata.

„La dracu și cu mujicii, și cu banii, și cu reporturile astea pe altă pagină, își zise el. Dacă, pe vremuri, mă mai pricepeam și eu la unele combinații de șase mize de la deschidere, ce să spun, report pe pagina următoare n-am auzit de cînd sînt", își zise el și de atunci nu se mai amestecă în treburile acestea. O dată doar, cînd contesa îl chemă la ea și-a arătă o poliță de două mii de ruble a Annei Mihailovna, întrebîndu-l ce crede că trebuie făcut cu ea, Nikolai zise :

— Uite ce trebuie făcut. Mi-ai spus că depinde de mine. Mie nu-mi sînt dragi, nici Anna Mihailovna și nici Boris, dar ne-au fost prieteni și sînt săraci. Prin urmare, iată ce trebuie ! Și rupse poliția, făcînd-o, prin isprava asta, pe bătrîna contesă să plîngă de bucurie. De atunci tînărul Rostov nu se mai amestecă niciodată în nici un fel de afaceri bănești și se consacră cu toată pasiunea unei ocupații încă noi pentru el, vînătoarea cu cîini, care se făcea în stil mare și la moșia bătrînului conte.

III

VENISE VREMEA RECE. Înghețurile dimineții încleștau pămîntul umezit de ploile de toamnă, verdele începuse să rămînă numai ostroave, despărțite de negrul pămîntului, iar flacăra verde a ierbii contrasta ca ruginiul bătătorit de vite al ogoarelor de toamnă și cu galbenul palid al miriștilor de primăvară, străbătute de dungi roșii de hrișcă. Măgurile și pădurile, care pe la sfîrșitul lui

august fuseseră încă insule verzi între negrele ogoare de toamnă şi mirişti, păreau acum ostroave aurii şi însîngerate în mijlocul cîmpurilor de un verde crud, verdele grîului de toamnă. Iepurii năpîrliseră pe jumătate, puii de vulpe începuseră să se împrăştie, iar lupii de un an ajunseseră mai mari decît cîinii. Era vremea cea mai bună pentru vînat. Cîinii tînărului şi pasionatului vînător Rostov nu numai că începuseră vînătorile, dar se şi obosiseră pînă-ntr-atît, încît, la sfatul general al vînătorilor, fusese hotărît să li se lase trei zile de odihnă, iar în ziua de 16 septembrie să înceapă o goană, pornind de la Dubrava, unde se găsea o familie de lupi, nestingherită pînă atunci de nimeni.

Aşa stăteau lucrurile la 14 septembrie.

Ziua, vînătorii şi cîinii şi-o petrecură toată stînd acasă ; era îngheţ şi ger ; dar spre seară, vremea începu să se înmoaie şi se mai încălzi. La 15 septembrie, cînd tînărul Rostov, în halat încă, se uită dimineaţa pe fereastră, văzu că e o zi cum nu se putea mai potrivită pentru vînătoare : cerul parcă se topea şi se scurgea pe pămînt. Singura mişcare din văzduh era căderea lină a picăturilor microscopice de negură sau ceaţă. Pe crengile despuiate ale copacilor din grădină atîrnau picături străvezii, care cădeau jos pe frunzele abia desprinse de pe ramuri. În grădina de zarzavat, pămîntul, sclipind de umezeală, era negru ca sămînţa de mac şi se contopea cu vălul mat şi umed al ceţii, în zarea apropiată. Nikolai ieşi pe treptele casei, umede şi pline de noroi ; mirosea a pădure veştedă şi a cîini. Căţeaua lui tărcată, cu spinarea lată şi cu ochii negri bulbucaţi, Milka, văzîndu-şi stăpînul, se sculă, se întinse la loc şi se piti iepureşte, apoi, pe neaşteptate, sări şi-l linse drept pe nas şi pe mustăţi. Un alt cîine, un ogar, văzîndu-şi şi el stăpînul, alergă într-un suflet, încovoindu-şi spinarea, pe cărăruile dintre flori şi, ridicînd coada ca un drapel, începu să se gudure la picioarele lui Nikolai.

— Aho ! se auzi în acest timp strigătul vînătoresc ce nu se poate imita, care uneşte în el şi basul cel mai profund, şi tenorul cel mai ascuţit ; şi, de după colţ, ieşi bătăiaşul Danilo, cu părul alb, tuns după obiceiul ucrainean, şi cu obrazul zbîrcit ; avea harapnicul îndoit în mînă, şi pe faţă expresia aceea pe care n-o găseşti decît pe chipul vînătorilor, expresie de independenţă şi de

dispreţ pentru toată lumea înconjurătoare. El îşi scoase căciula cercheză de pe cap dinaintea stăpînului şi se uită dispreţuitor la el. Dar dispreţul acesta nu-l jignea pe Nikolai ; el ştia că Danilo, omul acesta care dispreţuia totul şi se socotea mai presus de toate, era omul său, gonaciul său.

— Danilo, spuse Nikolai, simţind cu sfială cum, la vederea timpului prielnic, la vederea cîinilor şi a gonaciului, îl cuprinsese îndată bucuria de nezăgăzuit a vînătorii, sub imperiul căreia omul uită tot ce avusese de gînd să facă, ca îndrăgostitul în faţa iubitei.

— Ce porunceşte luminăţia-voastră ? întrebă o voce de bas, bună pentru un protodiacon şi cam răguşită de atîta strigăt. Şi doi ochi negri strălucitori se uitară pe sub sprîncene la stăpînul care tăcuse. „Ce-i, nu mai ai răbdare ?" părea că spun ochii aceştia.

— Frumoasă zi, hai, ce zici ? Şi pentru cîini, şi pentru călăreţi, hai ? spuse Nikolai, scărpinînd-o pe Milka după urechi.

Danilo nu răspunse ; clipi din ochi.

— Am trimis din zori pe Uvarka să adulmece, rosti vocea lui de bas, după cîteva clipe de tăcere ; cum s-ar zice, s-a dus în braniştea din Otradnoe, acolo-s. (Asta însemna că lupoaica ştiută de ei amîndoi se mutase cu puii în pădurea din Otradnoe — care nu era mai departe de două verste de casă — într-un desiş nu prea adînc.)

— Păi, trebuie să mergem acolo ? spuse Nikolai. Vino la mine cu Uvarka.

— Cum doriţi !

— Atunci, mai aşteaptă cu hrana.

— Înţeles.

După cinci minute, Danilo cu Uvarka se aflau în cabinetul vast al lui Nikolai. Deşi nu era mare de stat, cînd îl vedeai pe Danilo în cameră ţi se părea că vezi un cal sau un urs pe podele, printre mobilele şi obiectele vieţii de toate zilele ale oamenilor. Danilo simţea el însuşi acest lucru şi, ca de obicei, stătea chiar în uşă, dîndu-şi osteneala să vorbească încet, să nu se mişte, ca să nu dărîme cumva apartamentele boierilor, şi se străduia să spună mai repede ce avea de spus, ca să poată ieşi mai curînd de sub acoperiş sub cerul liber, la aer şi la spaţiul larg.

După ce-şi începu şirul întrebărilor şi află de la Danilo că toţi cîinii sînt în formă (şi lui Danilo îi ardea de

vînat), Nikolai porunci să se pună șeile pe cai. Dar pînă nu apucă Danilo să iasă, intră în fugă Natașa, încă nepieptănată și neîmbrăcată, cu o broboadă mare de-a dădacei pe umeri. Veni cu ea în fugă și Petea.

— Te duci ? întrebă Natașa. Știam eu ! Sonia spunea că nu vă duceți. Dar eu știam că pe o vreme ca asta nu se poate să nu vă duceți.

— Ne ducem, spuse fără chef Nikolai, care, voind să facă în ziua aceea o vînătoare serioasă, n-ar fi dorit să-și ia fratele și pe Natașa. Ne ducem, dar numai la lupi ; ai să te plictisești.

— Știi că asta mi-e cea mai mare plăcere, spuse Natașa. Urît din partea ta ; pleci singur, dai ordin să se pună șeile pe cai, și nouă nu ne spui nimic.

— *Zadarnic piedici ruşilor veţi pune,* mergem și noi ! declamă Petea.

— Dar pe tine nu se poate să te luăm ; mămica a spus că tu n-ai voie, spuse Nikolai, adresîndu-i-se Natașei.

— Ba da, vin și eu, vin negreșit, spuse Natașa cu hotărîre. Danilo, poruncește să pună șeile și pe caii noștri, și Mihailo să iasă și el cu haita mea, îi spuse ea gonaciului.

Numai faptul de a fi în odăile stăpînilor era și așa pentru Danilo destul de greu de admis și de necuviincios, dar să mai și aibă de-a face cu domnișoara, în orice fel, i se părea o imposibilitate. Își lăsă ochii în jos și, ca și cum cele ce auzea nu l-ar fi privit, se grăbi să iasă, dîndu-și osteneala să n-o atingă cumva pe domnișoara, cum nu se cădea.

IV

CONTELE CEL BĂTRÎN, CARE întreținea, de cînd se pomenise, o mare suită de vînătoare — deși acum și-o lăsase întreagă în seama fiului său — fiind bine dispus în ziua aceea de 15 septembrie, se hotărî să meargă și el la vînătoare.

Pînă într-o oră, toată suita era în fața cerdacului : Nikolai, trecînd pe lîngă Natașa și Petea, care îi spuseseră ceva, își luă un aer grav și sever, dîndu-le să înțeleagă că acum nu era timpul să se țină de fleacuri. Trecu în revistă toate grupurile expediției, trimise înainte un grup de

vînători cu cîini, își încălecă roibul de Don și, după ce-și fluieră cîinii din haita sa, dînd semnalul de plecare, o porni peste arie, pe cîmpul ce ducea spre lunca Otradnoe. Calul de culoarea ciocolatei al bătrînului conte, pe nume Viflianka, era dus de căpăstru de grăjdarul său ; contele avea să se ducă de-a dreptul cu droșca la locul ce-i fusese destinat.

Copoiii scoși la cîmp erau de toți cincizeci și patru, însoțiți de șase oameni, pîndari și hăitași. În afară de boieri, mai erau alți opt oameni, după care alergau mai bine de patruzeci de ogari, așa că, dacă socotim și haitele boierești, ieșiseră la vînătoare cam vreo sută treizeci de cîini și aproape douăzeci de oameni călări.

Fiecare cîine își cunoștea stăpînul și numele. Fiecare vînător își știa locul și misiunea. De îndată ce fură afară din ogradă, toți se așternură la drum fără zgomot și vorbărie, liniștit și în ordine, pe șoseaua și cîmpul dinspre pădurea Otradnoe.

Ca pe un covor moale mergeau pe cîmp caii, pleoscăind din cînd în cînd prin băltoace, cînd aveau de trecut drumuri de țară. Negura se scurgea mereu, pe nesimțite, pe pămînt ; văzduhul era liniștit, călduț și tăcut. Din cînd în cînd se auzea ori fluierătura vreunuia dintre vînători, ori sforăitul vreunui cal, ori pocnetul unui harapnic sau scheunatul vreunui cîine care nu mergea la locul său.

Cînd bătură o verstă de drum, văzură venind întru întîmpinarea expediției Rostovilor, prin ceață, alți cinci călăreți cu cîini. În frunte călărea un bătrîn chipeș și bine trăit, cu mustăți mari, cărunte.

— Bună ziua, unchiule, zise Nikolai bătrînului, cînd acesta se apropie de el.

— Scurt și cuprinzător !... Știam eu, îi răspunse unchiul (era un vecin nu tocmai bogat al Rostovilor, rudă îndepărtată cu ei), știam eu că n-o să te rabde inima, și bine faci c-ai pornit-o. Scurt și cuprinzător ! (Era expresia lui preferată.) Du-te mai repede în pădure, căci Ghircik al meu mi-a dat adineauri vestea că Ilaghinii vînează în Korniki și — scurt și cuprinzător — îți iau lupoaica cu pui cu tot de sub nas.

— Într-acolo mă și duc. Ce zici, să punem cîinii împreună ? întrebă Nikolai. Să-i punem pe toți...

Copoii fură întruniți într-o singură haită și unchiul porni în rînd cu Nikolai. Natașa, înfofolită cu atîtea bas-

male că de sub ele abia i se vedea fața, vioaie, cu ochii strălucitori, galopa spre ei, urmată de Petea, care nu se dezlipea de lîngă ea, și de Mihailo, gonaciul, maestrul de călărie, care fusese atașat ca dădacă pe lîngă ea. Petea își tot găsea cîte ceva de rîs și-și smucea mereu calul de dîrlogi. Natașa se ținea de nădejde, cu îndemînare, pe calul ei negru, Arabcik, pe care și-l strunea fără greutate, cu mîna stîngă.

Unchiul se uita nemulțumit la Petea și Natașa. Lui nu-i plăcea să amestece năzdrăvăniile copilărești cu o treabă atît de serioasă ca vînătoarea.

— Bună ziua, unchiule, mergem și noi la vînătoare, strigă Petea.

— Bună ziua, bună ziua, numai să nu-mi călcați vreun cîine, răspunse bătrînul răstit.

— Nikolenka, ce minunat cîine e Trunila ! M-a recunoscut, zise Natașa, vorbind de ogarul la care ținea ea cel mai mult.

„Mai întîi, Trunila nu e cîine, ci copoi", se gîndi Nikolai și se uită sever la soră-sa, căutînd să-i dea a înțelege distanța care se cuvenea să-i despartă în clipa aceea. Natașa înțelese.

— Mata, unchiule, să nu crezi că o să vă încurcăm, zise Natașa. Rămînem la locul nostru și nici nu ne mișcăm.

— Așa și trebuie, contesă mică, răspunse unchiul. Numai vezi să nu cazi de pe cal, adăugă el, fiindcă — scurt și cuprinzător — n-ai să ai de ce te ține.

Ostrovul împădurit — codrul Otradnoe — se vedea acum la vreo sută de stînjeni înaintea lor, și cei din capul coloanei se apropiau de el. Rostov, care hotărîse în cele din urmă, împreună cu unchiul, din ce parte aveau să se azvîrle gonacii, îi arătă Natașei un loc unde trebuia să stea și pe unde nu putea trece în nici un caz nici o sălbătăciune, iar el se îndreptă spre dîmbul unei rîpe.

— Ei, să te ții, nepoțele, să n-o scapi, zise unchiul, că e o lupoaică mare.

— Cum mi-o ieși-nainte, răspunse Rostov. Karai, fiuit ! strigă el, răspunzînd prin această chemare la cuvintele unchiului. Karai era un cîine bătrîn, bărbos și defel chipos, dar renumit pentru felul cum prindea el singur namila de lup. Toți își luară în primire locurile.

Contele cel bătrîn, cunoscînd patima de vînător a fiului său, se grăbise să nu cumva să întîrzie, şi nici n-ajunseseră ceilalţi să sosească, că Ilia Andreici, vesel şi rumen la faţă, cu obrajii tremurînd de hurducăturile droştii trase de doi cai negri, străbătu verdele cîmpului şi se opri la locul ce-i fusese indicat lui. Îşi potrivi pe el scurta de blană, îşi încinse cartuşiera şi-şi trecu arma pe umăr, apoi încălecă pe rotofeiul său Viflianka, bine hrănit, cuminte şi bun, dar încărunţit ca şi stăpînul său. Caii de la droşcă porniră înapoi, acasă. Contele Ilia Andreici, deşi n-avea fire de vînător, cunoscînd totuşi bine regulile vînătorii, intră în liziera de tufişuri a pădurii lîngă care se afla, apucă dîrlogii bine în mîini, se îndreptă în şa şi, simţindu-se gata, se uită împrejur zîmbitor.

Lîngă el era valetul lui, Semion Cekmar, un vechi călăreţ, cam greoi în timpul din urmă. Cekmar ţinea de curea trei cîini lupi, iuţi din fire, dar care se cam îngrăşaseră şi ei ca şi stăpînul şi ca şi calul lui. Doi dintre cîini, inteligenţi, bătrîni, se culcară fără nici o curea. La vreo sută de paşi mai departe pe lizieră, mai era un grăjdar al contelui, Mitka, un călăreţ pătimaş şi un straşnic vînător. După un obicei vechi al său, contele, înainte de a se începe vînătoarea, deşertă un pahar de argint plin cu rachiu fiert, dres cu miere şi mirodenii, gustă ceva şi bău o sticlă de o jumătate de litru de bordeaux, vinul lui preferat.

De vin şi călărie, Ilia Andreici se cam înroşise puţin ; ochii blînzi şi uşor umeziţi îi erau acum neobişnuit de lucitori şi, cocoţat în şa, strîns cum era în scurta de blană, semăna cu un copil pregătit de plimbare.

Cekmar cel slab şi cu obrajii supţi, după ce-şi isprăvise treburile, stătea şi se uita la stăpînul lîngă inima căruia bătuse inima lui timp de treizeci de ani şi, pricepîndu-i buna dispoziţie, se aştepta la o discuţie plăcută. Un al treilea personaj se apropie cu băgare de seamă dinspre pădure (se vede că era obişnuit cu aceste treburi) şi se opri la spatele contelui. Acest al treilea personaj era un bătrîn cu barbă sură, îmbrăcat într-un capot femeiesc şi cu o scufie înaltă pe cap. Era măscăriciul Nastasia Ivanovna.

— Ei, Nastasia Ivanovna, îi făcu din ochi contele, vorbindu-i în şoaptă, vezi de sperie vînatul, că-ţi dă el, Danilo.

— Am şi eu cioc, spuse Nastasia Ivanovna.

— Șșșș ! făcu contele și se întoarse la Semion.

— Ai văzut-o pe Natalia Ilinicina ? întrebă el pe Semion. Unde-i ?

— S-a oprit cu Piotr Ilici în bălăriile de la Jarovo, răspunse Semion, zîmbind. Cucoane, cucoane, dar se dau și ele în vînt după vînătoare, cum văd eu !

— Dar cum călărește, măi Semion, nu te prinde mirarea ?... Hai ? zise contele. Parc-ar fi bărbat !

— Da cum să nu mă mir ? Ce îndrăzneală, ce dibăcie !

— Dar Nikolașa unde-i ? întrebă contele tot în șoaptă. Trebuie să fie pe la Liadovo, călare.

— Chiar acolo-i. Știe dumnealui pe unde s-o ia. Știe al naibii de bine să călărească, de ne minunăm și eu, și Danilo, zise Semion, care se pricepea cum să-și bucure stăpînul.

— Strașnic călărește, hai ? Dar pe cal cum îi stă, ce zici ?

— Parcă-i pictat, nu altceva ! Zilele trecute se apucase să urmărească o vulpe în hățișul de la Zavarzino. Cînd a pornit-o în goană mare dinspre pădure, era o grozăvie ; calul face și o mie de ruble, da călărețul n-are preț pe lume ! Hei, unde mai găsești așa flăcău mîndru ! Să-l cauți cu lumînarea...

— Cu lumînarea... repetă contele, căruia se vedea că-i pare rău că Semion sfîrșise atît de repede. Da, cu lumînarea, zise el, dîndu-și deoparte pulpanele hainei ca să-și caute tabachera.

— Mai ieri, cînd ieșea de la liturghie, îmbrăcat în mare ținută, Mihail Sidorîci... Dar Semion nu isprăvi, căci se auziră răsunînd clar în liniștea dimprejur chiotele gonacilor și lătratul a cel mult doi sau trei copoi care se apropiau repede. El, lăsîndu-și capul în jos, ascultă și-și țistui tăcut stăpînul.

— Au dat de vizuină... spuse el în șoaptă. I-a dus chiar la Liadovo.

Contele, uitînd să-și alunge de pe față zîmbetul, privea înaintea lui în depărtare, fără să mai prizeze, cu tabachera în mînă. După lătratul cîinilor se auzi semnalul pentru lup, sunat de cornul cu timbru de bas al lui Danilo : haita se alătură celor trei copoi dintîi și se auzi îndată cum urlă, cu urletul lor prelung, copoii, în felul acela deosebit care arăta că sînt în urmărirea lupului. Călăreții nu-i mai asmuțeau, ci hăuleau, și dintre toate

glasurile se distingea glasul, cînd profund, cînd asurzitor de ascuțit, al lui Danilo : glasul acesta părea că umple toată pădurea, străbătîndu-i marginile și răsunînd departe, peste cîmp.

După ce ascultară cîteva clipe în tăcere, contele și grăjdarul său își dădură seama că haita copoilor se rupsese în două : o parte, cea mai mare, urlînd cu îndîrjire, începuse să se îndepărteze ; cealaltă parte a haitei își dăduse drumul în jos prin pădure, de-a lungul lizierei, spre conte, și pe lîngă haita asta se auza hăulitul lui Danilo. Lătrăturile celor două grupuri se contopiră apoi într-un urlet prelung și amîndouă se depărtară. Semion scoase un oftat și se aplecă să îndrepte lesa în care se încurcase cîinele cel mai tînăr ; contele oftă și el, apoi, văzîndu-și în mînă tabachera, o deschise și luă o priză.

— Înapoi ! se răsti Semion la copoiul care ieșise dintre tufe. Contele tresări și-și scăpă tabachera. Nastasia Ivanovna descălecă s-o ridice.

Contele și Semion se uitau la el. Dar, dintr-o dată, așa cum se întîmplă adesea în asemenea ocazii, larma gonacilor se auzi într-o clipă atît de aproape, încît parcă dintr-un moment într-altul se puteau aștepta să vadă ivindu-li-se înaintea ochilor boturile căscate ale cîinilor și pe Danilo hăulind.

Contele întoarse capul și-l văzu în dreapta lui pe Mitka, cu ochii ieșiți din orbite ; se uita la conte și, scoțîndu-și căciula, îi arăta ceva înaintea sa.

— Păzea ! strigă el cu un glas care arăta limpede că de multă vreme-l chinuia nevoia să strige vorba care-i stătea în gît. Și galopă în direcția contelui, lăsîndu-și cîinii în voia lor.

Contele și Semion săriră dintre tufe și văzură în stînga lor un lup care, legănîndu-se ușor în salturi liniștite, se apropia chiar de liziera unde se aflau ei. Cîinii, întărîtați, scheunară și, rupîndu-și curelele, se repeziră după lup pe lîngă picioarele cailor.

Lupul se opri din fugă și, cu mișcări greoaie, ca un bolnav de angină, își întoarse greoi capul cu fruntea lată spre cîini ; apoi, legănîndu-se la fel de ușor, făcu un salt, două, și, fluturîndu-și coada, se pierdu în desiș. În aceeași clipă, dinspre marginea opusă a pădurii, se iviră zăpăciți, țîșnind dintre tufe, unul cîte unul, cu scheunături ce semănau a plîns, un copoi, al doilea, al treilea, și toată

haita o luă peste cîmp, spre locul unde dispăruse lupul. În urma copoilor, tufele de alun se desfăcură şi murgul lui Danilo se ivi atît de asudat, încît părea aproape negru, ca un ghem, rostogolit înainte pe spinarea lui lungă, stătea Danilo însuşi, fără căciulă, cu părul sur zburlit şi cu faţa roşie şi asudată.

— Uliuliuliu, uliuliu !... striga el. Cînd îl văzu pe conte, în ochi i se iviră fulgere. Ce e !... se răsti el la conte, ameninţîndu-l cu harapnicul ridicat. S-a dus în... lupul ! Halal vînători ! Şi, ca şi cînd n-ar mai fi avut poftă să stea la multă vorbă cu contele, care era ruşinat şi speriat, lovi, cu toată furia (care, de fapt, era îndreptată împotriva contelui) coastele asudate şi supte ale murgului şi-şi văzu de goana lui pe urmele cîinilor. Contele, ca un pedepsit, se uita în jurul său, părînd să ceară prin zîmbetul lui compătimirea lui Semion pentru situaţia în care era pus. Dar Semion nu mai era acolo : el galopa prin tufe ; sărise să taie drumul lupului. Dintr-amîndouă părţile săriră şi însoţitorii ogarilor, dar lupului i se pierduse urma în desiş şi nici un vînător nu izbuti să-i taie calea.

V

ÎN VREMEA ASTA NIKOLAI ROSTOV stătea la locul său, aşteptînd fiara. Din apropierea şi îndepărtarea gonacilor, din larma cîinilor pe care-i distingea după lătrat, din apropierea, îndepărtarea şi sunetul înalt ori jos al vocilor vînătorilor, el simţea tot ce se petrece în pădure. Ştia că în pădure se află lupi, pui şi lupi bătrîni ; ştia că haita copoilor se rupsese în două, că undeva cîinii erau în urmărirea lupilor şi că trebuie să se fi întîmplat ceva neplăcut. Aştepta la locul lui, din clipă în clipă, fiara. Făcea mii de presupuneri felurite asupra direcţiei de unde putea să apară, şi a chipului în care avea s-o urmărească. De la speranţă trecea la deznădejde. De cîteva ori se rugă lui Dumnezeu ca lupul să-i vină lui în faţă şi se rugă cu pasiunea şi sfiala cu care se roagă oamenii în clipele de adîncă tulburare, pricinuită de lucruri fără importanţă. „Ei, ce te-ar costa pe tine, vorbea el cu Dumnezeu, să faci asta pentru mine. Ştiu că eşti mare şi că e păcat să-ţi cer aşa ceva ; dar,

pentru Dumnezeu, fă să-mi iasă în cale un lup bătrîn şi Karai al meu să-şi încleştеze colţii în gîtul lui chiar sub ochii unchiului, care mă priveşte acum de colo." De mii de ori în această jumătate de ceas îşi plimbă Rostov privirea stăruitoare, încordată şi neliniştită, de la liziera pădurii cu doi stejari săraci în crengi, deasupra unor plopi tremurători, la o rîpă cu marginile roase de ploi, şi la căciula unchiului care abia se zărea după tufa din dreapta.

„Nu, nu am eu atîta noroc, îşi spuse Rostov. Şi ce uşor ar fi ! Dar n-are să vie. Niciodată n-am noroc ; nici la cărţi, nici la război, la nimic." Austerlitzul şi Dolohov începură să se perinde în imaginaţia lui, alternînd repede. „Numai o dată în viaţă să pot ucide un lup bătrîn, şi nu mai doresc nimic !" îşi zicea el, încordîndu-şi auzul şi privirea, uitîndu-se în dreapta şi în stînga şi tresărind la cea mai mică schimbare de nuanţă a zgomotelor pe care le făceau gonacii. Se uită iar în dreapta şi văzu alergînd ceva spre el, peste cîmpul pustiu. „Nu, nu se poate să fie !" gîndi Rostov, oftînd adînc, aşa cum oftează oamenii cînd văd împlinindu-li-se un vis mult aşteptat. I se realiza cel mai mare vis, şi aşa de simplu, fără zgomot, fără strălucire, fără nici un semn. Rostov nu-şi credea ochilor, şi îndoiala asta dură cîteva secunde în şir. Lupul fugea înainte şi sări greoi peste o groapă ce-i era în drum. Era o fiară bătrînă, cu spinarea sură şi cu pîntecele roşcat, umflat de mîncare. Alerga liniştit, încrezînţat, pesemne, că nu-l vede nimeni. Rostov, cu respiraţia oprită, se uită la cîini. Şedeau tolăniţi, fără grijă ; nici nu văzuseră lupul, nici nu simţiseră nimic. Bătrînul Karai, cu capul întors spre coadă, îşi purica ursuz, rînjindu-şi dinţii galbeni, pulpele dinapoi.

— Uliuliuliu ! mormăi pe şoptite printre buze Rostov. Cîinii, zăngănind din catarame, îşi ciuliră urechile şi săriră în picioare. Karai îşi mai scărpină puţin laba, se sculă apoi şi-şi ciuli urechile, fîlfîindu-şi încetişor coada de care atîrnau smocuri de blană.

„Să le dau drumul ? Să nu le dau ?" se întreba Nikolai, în vreme ce lupul, îndreptîndu-se spre el, ieşise din pădure. Dintr-o dată, lupul îşi schimbă căutătura ; tresări, văzînd poate pentru întîia oară ochi cum nu mai văzuse, omeneşti, aţintiţi asupra lui, şi, întorcîndu-şi uşor capul spre vînător, se opri ; înapoi sau înainte ? „Ei — tot-

una-i, înainte !"... parcă-şi spuse el şi se aruncă înainte, fără să se mai uite împrejur, în salturi line, rare, nesilite, dar pline de hotărîre.

— Uliuliuliu !... strigă Nikolai, cu o voce care nu mai era a lui şi dădu drumul în voie calului său vrednic, într-un suflet, la vale, sărind peste şanţurile săpate de ploi, în calea lupului. Cîinii, însă, mai iuţi, îl întrecură. Nikolai nu-şi mai auzea nici strigătele, nu mai simţea nici măcar că aleargă, nu mai vedea nici cîinii şi nici locurile pe unde galopa ; nu vedea decît lupul, care, grăbind pasul, alerga prin vîlcea, fără să-şi schimbe direcţia. Milka cea tărcată şi cu spinarea lată se arătă cea dintîi şi se apropie de sălbăticiune. Încă puţin, încă... iată, l-a ajuns ! Dar lupul doar cît se uită cu coada ochiului la ea şi Milka, în loc să atace cum făcea întotdeauna, ridică deodată coada şi se propti pe picioarele de dinainte.

— Uliuliuliu ! strigă Nikolai.

Liubim cel roşcat ţîşni din spatele Milkăi, se repezi vijelios la lup şi-l apucă de gleznele picioarelor de dinapoi, dar în aceeaşi clipă sări speriat în partea cealaltă. Lupul se tupilă la pămînt, îşi clănţăni dinţii, apoi se ridică din nou şi porni înainte, înconjurat de un alai compus din toţi cîinii, care nu-şi îngăduiau să se apropie la mai puţin de un arşin de el.

„Îl pierd ! Nu, nu se poate", se gîndi Nikolai, continuînd să strige cu vocea răguşită :

— Karai ! Uliuliu !... strigă el, căutîndu-şi din ochi dulăul bătrîn, singura lui nădejde. Fără să scape fiara din ochi, Karai îşi încordase trupul şi alerga, atît cît îl mai lăsau puterile lui slăbite de vîrstă, ţinîndu-se în pas cu lupul, alături de el, cu intenţia să-i taie drumul. Dar, judecînd după iuţeala cu care fugea lupul şi după fuga greoaie a cîinelui, era vădit că planul lui Karai era greşit. Nikolai vedea nu departe de el pădurea, în care, dacă ajungea, lupul avea să dispară de-a binelea. Dar din faţă se văzu venind înspre el, la galop, un vînător cu o haită de cîini. Mai era speranţă. Un copoi tînăr, lung, de culoare castanie, pe care Nikolai nu-l ştia, dintr-o haită străină, se repezi atît de fulgerător în faţa lupului, încît era cît p-aci să-l dea peste cap. Lupul se ridică cu o iuţeală la care nu te-ai fi putut aştepta din partea lui şi se repezi la copoiul castaniu, clănţănind din dinţi ; în clipa următoare,

dulăul, însîngerat, cu burta spintecată, schelălăi strident şi căzu cu capul la pămînt :

— Karaiuşka ! Tată !... se tînguia Nikolai.

Mulţumită celor întîmplate, bătrînul copoi, cu smocurile de blană bătîndu-i şoldurile, tăiase drumul fiarei şi era acum numai la cinci paşi de ea. Ca şi cum ar fi simţit primejdia, lupul se uită chiorîş la Karai, îşi băgă şi mai bine coada între picioare şi-şi mări salturile. În secunda următoare, Nikolai nu văzu decît că se întîmpla ceva cu Karai. Cîinele încălecase o clipă pe spinarea lupului şi se prăvălise împreună cu el de-a berbeleacul, într-un şanţ săpat de ape, de lîngă ei.

Minutul cît Nikolai îşi putu vedea cîinii vînzolindu-se în şanţ cu lupul, a cărui blană sură o zări dedesubtul lor dimpreună cu un picior de dinapoi întins şi cu capul cu urechile pleoştite, în spaima sufocării (Karai îl ţinea de beregată), minutul cît Nikolai putu vedea asta fu pentru el cel mai fericit minut din viaţă. Dar, tocmai cînd se apucase cu mîna de oblînc ca să descalece şi să-şi înjunghie vînatul, văzu deodată ieşind deasupra grămezii de cîini capul lupului, şi apoi picioarele de dinainte aburcîndu-se pe marginea şanţului. Lupul îşi clănţăni dinţii (Karai nu-l mai ţinea de beregată), îşi făcu vînt din şanţ cu picioarele de dinapoi şi, scăpînd iar de cîini, o luă înainte, ca din puşcă, drept, cu coada între picioare. Karai ieşi anevoie din şanţ, lovit greu sau rănit, pesemne ; blana i se făcuse perie pe spinare.

— Doamne ! Pentru ce ?... strigă deznădăjduit Nikolai.

Unul din gonacii unchiului venea în galop din partea cealaltă, tăind calea fiarei. Cîinii lui opriră lupul, care în curînd fu din nou împresurat.

Nikolai, grăjdarul lui, unchiul şi gonaciul acestuia dădeau tîrcoale fiarei, strigau şi hăuleau, gata în fiecare clipă să descalece ori de cîte ori lupul se aşeza jos, şi pornind iar înainte ori de cîte ori lupul se scutura şi mai făceau un salt spre desişul care trebuia să-l salveze.

Danilo, care auzise hăulitul chiar de la începutul goanei, alergase spre liziera pădurii. Văzise cum luase Karai de gît lupul şi-şi oprise calul, crezînd că treaba era săvîrşită. Dar cînd observă că vînătorii nu descalecă şi că lupul se scutură şi o ia iar la fugă, Danilo, întocmai cum făcuse şi Karai, se îndreptă nu spre lup, ci spre desişul

pădurii, pentru a-i tăia calea. Datorită direcției pe care o luase, el se apropie de lup tocmai în momentul cînd îl opriseră pentru a doua oară cîinii unchiului.

Danilo galopa tăcut, ținînd pumnalul gol în mîna stîngă și lovind ca apucat cu harapnicul în coastele ieșite ale murgului.

Nikolai nu-l văzu și nu-l auzi pe Danilo pînă în clipa cînd murgul lui, respirînd greu, trecu ca vîntul pe lîngă el. Apoi auzi zgomotul căderii unui trup și văzu cum Danilo, culcat în mijlocul haitei de cîini, la pămînt, îndărătul lupului, căuta să-l apuce de urechi. Era neîndoielnic acum, și pentru cîini, și pentru vînător, și pentru lup, că totul se sfîrșise. Fiara, pleoștind urechile, înspăimîntată, încerca să se ridice, dar cîinii o țintuiau locului. Danilo, ridicîndu-se, făcu saltul atacului, se prăvăli cu toată greutatea peste lup, de parc-ar fi vrut să se culce ca să se odihnească și-l apucă de urechi. Nikolai voi să-l înjunghie, dar Danilo îi șopti : „Nu-i nevoie, îl legăm", și schimbîndu-și poziția, puse un picior pe grumazul lupului. Îi băgară apoi un țăruș în gură, îl legară cu curele, ca și cum i-ar fi pus un căpăstru, îi legară burduf și picioarele, și Danilo rostogoli de două-trei ori fiara cu piciorul, de pe o parte pe cealaltă.

Apoi, cu fericirea întipărită pe chipurile lor obosite, oamenii ridicară uriașul lup viu pe spinarea unui cal care sforăia și se dădea mereu în lături, iar cîinii îl însoțiră, urlînd, pînă la locul unde era hotărît să se adune toată lumea. Copoii prinseseră doi pui, iar ogarii, trei. Vînătorii se adunau, fiecare cu prăzile și poveștile isprăvilor lui și toți se apropiau să vadă lupul cel bătrîn, care, cu capul lui, lat în frunte, atîrnat, și cu țărușul în gură, se uita cu ochi mari, sticloși, la mulțimea de cîini și de oameni ce-l înconjurau. Cînd îl atingea cineva, lupul își smuncea picioarele legate și se uita sălbatic și în același timp simplu la toată lumea. Contele Ilia Andreici se apropie și el să pună mîna pe lup.

— O, ce namilă de lup, zise el. E un lup bătrîn, hai ? îl întrebă pe Danilo, care stătea lîngă el.

— Bătrîn, luminăție, răspunse Danilo, scoțîndu-și cu grabă căciula.

Contele își aminti de lupul lui, pe care-l scăpase, și de ciocnirea cu Danilo.

— Numai că prea eşti supărăcios, măi frate, îi zise contele. Danilo nu spuse nimic, ci zîmbi doar cu un zîmbet sfios şi plăcut, de copil blînd.

VI

CONTELE CEL BĂTRÎN PLECĂ spre casă. Natașa şi Petea făgăduiră să plece şi ei numaidecît. Vînătoarea îşi urma cursul, căci era încă devreme. Pe la amiază se dădu drumul copoilor într-un crîng de pe marginea unei rîpe. Nikolai, de pe miriştea în care se afla, îşi vedea toţi vînătorii.

În dreptul lui Nikolai erau nişte semănături de toamnă ; acolo, într-o groapă, după o tufă de alun, şedea un vînător de-al său. Îndată ce li se dădu drumul cîinilor, Nikolai auzi lătratul rar şi cunoscut al lui Voltorn ; alţi cîini i se alăturară, fie lătrînd, fie reluînd urmărirea. După cîteva minute, cei din pădure dădură semnalul de urmărirea vulpii, şi atunci întreaga haită de cîini o luă în goană pe coama unui deal, înspre semănăturile de toamnă din apropierea lui Nikolai.

Vedea căciulile roşii ale vînătorilor ce galopau pe malul împădurit al rîpei, vedea pînă şi cîinii, şi aştepta din clipă în clipă să vadă cum din partea cealaltă, din semănături, apare vulpea.

Vînătorul din şanţ se mişcă de la locul său, dădu drumul cîinilor şi, în clipa următoare, Nikolai văzu o vulpe roşcată, scundă şi ciudată, care, ridicîndu-şi coada stufoasă, se furişa cu iuţeală peste cîmp. Cîinii se repeziră la ea. Iată-i acum lîngă ea. Vulpea începe să facă ocoluri printre ei, din ce în ce mai dese ocoluri, şi să-şi încolăcească în jurul trupului coada ei stufoasă ; şi iată că zboară spre ea un cîine alb, străin, şi după el unul negru, şi totul începe să se învălmăşească, pînă ce cîinii, cu capetele spre vulpe şi partea de dindărăt a corpului depărtată, alcătuiesc o stea, uşor legănată. Doi vînători, unul cu căciula roşie, altul străin, îmbrăcat într-un caftan verde, vin spre cîini.

„Asta ce mai e ? se întrebă Nikolai. De unde o fi ieşit vînătorul ăsta ? Nu-i de-al unchiului !“

Vînătorii uciseră vulpea şi rămaseră îndelung în picioare, fără să se grăbească s-o ia. În preajma lor, duşi de căpăstru, se vedeau caii cu şeile înalte, şi cîinii care se întinseseră la pămînt. Vînătorii tot dădeau din mîini şi trebăluiau ceva cu vulpea. La un moment dat, tot dintr-acolo se auzi un sunet de corn, semnalul stabilit pentru cazuri de încăierare.

— E un vînător de-al lui Ilaghin ; s-a luat la ceartă cu Ivan al nostru, zise grăjdarul lui Nikolai.

Nikolai îşi trimise grăjdarul să-i cheme pe Nataşa şi Petea şi o luară la pas spre locul unde gonacii îşi adunau cîinii. Cîţiva vînători o porniră în galop spre locul încăierării.

Nikolai sări de pe cal şi se opri lîngă copoi, împreună cu Nataşa şi Petea care sosiseră şi ei ; aştepta să afle cum avea să se încheie cearta. De după liziera pădurii apăru călare, cu vulpea atîrnată la oblînc, vînătorul care se încăierase şi se apropie de tînărul boier. Îşi scoase de departe căciula, dîndu-şi osteneala să vorbească respectuos ; dar era palid, gîfîia şi pe chip i se citea mînia. Un ochi îi era învineţit, dar el pesemne nici nu prinsese de veste.

— Ce-a fost acolo cu voi ? întrebă Nikolai.

— Auzi colo, vine să-njunghie vînatul de sub ogarii noştri ! Păi o prinsese căţeaua mea cea sură. Dar pas' de te-nţelege cu ei ! Hop, pune mîna pe vulpe ! Ei, atunci, i-am arătat eu vulpe ! Uite-o colea, la oblînc. Dar pe ăsta nu-l vrei ? se răsti vînătorul, arătînd cu mîna la cuţitul din brîu şi închipuindu-şi pesemne că-l are în faţa ochilor tot pe vrăjmaş.

Nikolai, fără să mai lungească vorba cu vînătorul, îşi rugă sora şi fratele să-l aştepte şi plecă spre locul unde se afla grosul vînătorilor duşmani, ai lui Ilaghin.

Vînătorul învingător intră în ceata vînătorilor şi începu să-şi povestească şi acolo isprăvile, pe cînd tovarăşii făcuseră curioşi cerc în jurul lui.

Cauza era că Ilaghin, cu care Rostovii erau în ceartă şi proces, vîna pe terenurile care, în virtutea dreptului cutumiar, le reveneau Rostovilor, şi că acum poruncise, înadins se pare, unui vînător al său, să se apropie de pădurea în care vînau Rostovii, şi-i dăduse astfel prilej gonaciului său să ia vînatul de sub cîinii străini.

Nikolai nu-l văzuse niciodată pe Ilaghin, dar, cum de obicei în judecățile și sentimentele sale el nu cunoștea cumpătul, îl ura din toată inima și-l socotea cel mai înrăit vrăjmaș al său, numai din cele auzite despre tîlhăriile și samavolniciile puse pe seama acestui moșier. Așa că porni acum turbat de mînie spre el, strîngînd cu putere în mînă harapnicul, gata să treacă la orice acțiune, oricît de hotărîtă și primejdioasă, împotriva dușmanului său.

De-abia ieșise în marginea pădurii, cînd și văzu venind spre el, însoțit de doi gromi, un boier gras, cu căciulă de blană de castor, călărind un splendid cal negru.

În loc de dușman, Nikolai găsi în Ilaghin un moșier prezentabil și manierat, care dorea mult să-i facă tînărului conte cunoștința. Apropiindu-se de Rostov, Ilaghin își ridică puțin de pe cap cartuzul îmblănit și-i spuse că-i pare foarte rău de cele întîmplate și că va da ordin să fie pedepsit vînătorul care-și permisese să culeagă vînatul de sub cîinii străini, îl rugă apoi pe conte să-i dea voie să se prezinte și-i propuse să vîneze pe terenurile lui.

Natașa, temîndu-se de cine știe ce faptă îngrozitoare din partea fratelui ei, se ținea emoționată după el, la distanță mică. Văzînd însă că adversarii se salută prietenește, se apropie de ei. Ilaghin își ridică și mai respectuos cartuzul îmblănit în fața Natașei și, zîmbind amabil, spuse contesei că e o adevărată întruchipare a Dianei, atît prin pasiunea ei pentru vînătoare, cît și prin frumusețea ei, despre care auzise atîtea.

Ilaghin, spre a repara greșeala vînătorului său, îl invită stăruitor pe Rostov să vină să vîneze pe un loc al său, aflat la depărtare de o verstă, pe care și-l păstrase numai pentru sine și care, după spusele lui, mișuna de iepuri. Nikolai consimți și ceata vînătorilor, acum de două ori mai numeroasă, porni mai departe.

Pînă la terenul de vînătoare al lui Ilaghin, drumul trecea pe cîmpuri. Boierii călăreau împreună. Unchiul, Rostov și Ilaghin se uitau pe furiș la cîinii străini, străduindu-se să nu prindă nimeni de veste cu cîtă înfrigurare caută ei, în mijlocul acestor copoi, pe rivalii cîinilor lor.

Pe Rostov îl izbi mai cu seamă frumusețea unei cățele de rasă pură din haita lui Ilaghin, nu prea înaltă, zveltă, cu mușchii ca de oțel, cu botul ascuțit, cu ochii negri bulbucați și cu pete roșii pe corp. Auzise și el de cîinii iuți ai

lui Ilaghin şi în frumuseţea asta de căţea văzu o rivală a Milkăi.

În mijlocul unei discuţii serioase, începută de Ilaghin cu privire la recolta anului, Nikolai arătă spre căţeaua cu pete roşii.

— Frumoasă e căţeaua asta a dumitale ! spuse el pe un ton nepăsător. E iute ?

— Asta ? Da, e bună căţea, prinde, răspunse Ilaghin cu un aer indiferent, deşi vorbea de Erza lui cea tărcată cu roşu, pentru care dăduse cu un an înainte unui vecin al lui trei familii de ţărani. Aşadar, nici dumneavoastră, conte, nu vă prea lăudaţi cu recolta de anul acesta ? continuă el convorbirea întreruptă. Apoi, socotind politicos să răspundă la amabilitatea contelui în acelaşi chip, Ilaghin se uită la cîinii lui Rostov şi se opri asupra Milkăi, care-i sărise în ochi prin spinarea ei lată.

— Frumoasă e căţeaua aceea cu pete negre a dumitale, trupeşă ! zise el.

— Da, nimic de zis, aleargă bine, răspunse Nikolai. „De ne-ar ieşi acum în cîmp un şoldan gras, ţi-aş arăta eu cine-i Milka !“ gîndi Nikolai şi, întorcîndu-se spre grăjdarul lui, anunţă că dă o rublă aceluia care dă cel dintîi de urma unui iepure.

— Eu nu înţeleg, continuă Ilaghin, cum pot fi alţii invidioşi pentru vînat şi pentru cîini ; vorbesc de mine, conte. Pe mine, ştiţi, mă distrează plimbarea ; iată, mai întîlneşti o societate ca asta... ce poate fi mai plăcut ? (Şi-şi scoase iar cartuzul de castor în faţa Nataşei.) Cît despre grija de a aduce piei, şi cîte aduc, mi-e absolut indiferent !

— Aşa-i.

— Sau să mă simt jignit pentru că vreun cîine al altui vînător prinde şi nu al meu ! Eu nu-s îndrăgostit decît de vînătoare, de goana în sine. Nu-i aşa, conte ? Pe urmă, socot că...

— Pe el ! Pe el ! se auzi în vremea asta strigătul prelung al unuia dintre gonacii rămaşi în urmă. Acesta se oprise în loc pe o moviliţă, în mijlocul miriştii, ridicînd harapnicul şi repetînd din nou, prelung : Pe el ! (Strigătul acesta şi harapnicul ridicat dădeau de veste că vede un iepure pitulat.)

— Aha, l-a zărit, mi se pare, spuse cu un aer nepăsător Ilaghin. Ce zici, să-l gonim, conte ?

— Da, să ne apropiem, întîi... dar ce, împreună ? răspunse Nikolai, uitîndu-se la Erza şi la Rugai cel roşu al unchiului, cei doi rivali pe care nu avusese niciodată prilejul să-i pună la întrecere cu cîinii lui. „Şi dacă o face de ruşine pe Milka mea ?“ îşi zise el, în timp ce înainta alături de unchi şi de Ilaghin, spre iepure.

— E iepure bătrîn ? întrebă Ilaghin, apropiindu-se de vînătorul care dăduse semnalul şi, uitîndu-se la Erza, o fluieră nu fără emoţie...

— Dar dumneata, Mihail Nikanorîci ? se adresă el unchiului. Bătrînul călărea încruntat.

— Ce să mă mai bag şi eu ! Ai dumneavoastră, scurt şi cuprinzător ! Aţi dat cîte un sat de oameni pe un cîine, vă costă mii de ruble. Încercaţi-i pe-ai dumneavoastră, eu am să stau să mă uit.

— Rugai ! Na, na ! strigă el. Rugaiuşka ! repetă el, exprimîndu-şi fără să vrea, prin diminutivul întrebuinţat, toată duioşia şi nădejdea pusă în cîinele acesta roşcat. Natasa văzu şi simţi emoţia tainică a celor doi bătrîni şi a fratelui ei şi-şi dădu seama că şi ea era emoţionată.

Vînătorul şedea pe moviliţă tot cu harapnicul ridicat, în timp ce boierii se apropiau de el, la pas ; mişcarea copoilor se zărea chiar pe linia orizontului, şi închidea iepurelui trecerea ; vînătorii ceilalţi, care nu erau boieri, făceau acelaşi lucru. Totul avea o mişcare înceată şi gravă.

— În ce parte stă cu capul ? întrebă Nikolai cînd fu la o sută de paşi de vînătorul de pe moviliţă. Dar vînătorul n-apucă să-i răspundă că iepurele, presimţind ger la noapte, sări din culcuş. Haita de copoi se azvîrli la vale, după iepure ; din toate părţile ogarii, dezlegaţi din lese, se repeziră înspre copoi şi înspre iepure. Toţi vînătorii aceştia care se mişcaseră aşa de încet pînă acum — gonacii strigînd „stai !“ ca să-şi adune copoii, iar paznicii ogarilor hăulind „pe el“ ca să şi-i adune pe ai lor unde trebuia — începură să galopeze pe cîmp. Ilaghin cel calm, Nikolai, Natasa şi unchiul zburau călare, fără să ştie cum şi încotro, avînd în ochi numai cîinii şi iepurele şi temîndu-se doar să nu scape o clipă din priviri goana. Iepurele se întîmplase să fie bătrîn şi iute. În clipa cînd sărise, n-o luase numaidecît la fugă, ci-şi ciulise urechile şi stătuse să asculte strigătele şi tropotele care veneau dintr-o dată din toate părţile ; apoi făcuse vreo zece sărituri rare, lăsînd cîinii să se apropie şi, în cele din

urmă, alegînd direcţia şi dîndu-şi seama de primejdie, îşi lăsase urechile pe spate şi se aşternuse pe fugă cît îl ţineau picioarele. Fugea peste mirişti, dar în faţa lui se vedeau nişte semănături de toamnă, pe unde pămîntul era noroios. Cei doi cîini ai vînătorului de pe moviliţă, fiind mai aproape, zăriră cei dintîi iepurele şi se luară după el ; dar erau departe de a-l ajunge, cînd, din urma lor, Erza cea cu pete roşii a lui Ilaghin îi întrecu în zbor, se apropie de iepure la o lungime de cîine şi se repezi cu iuţeală înfricoşătoare drept la coada lui, dar, crezînd că l-a şi apucat, se dădu peste cap. Iepurele îşi încovoie spinarea şi-şi înteţi fuga. După Erza fu rîndul Milkăi, cea tărcată cu negru şi lată-n spinare, să se apropie fulgerător de iepure.

— Miluşka, mamă ! se auzi atunci strigătul de triumf al lui Nikolai. Părea că acuşi-acuşi se azvîrle pe iepure şi-l prinde, dar căţeaua îl ajunse şi trecu de el. Iepurele scăpă de primejdie, rămînînd în urmă. Atunci se repezi din nou frumoasa Erza şi ajunse chiar în coada iepurelui, gata-gata să-l apuce de picior.

— Erzînka, fetiţo ! răsună un glas plîngăreţ, ce nu mai părea să fie al lui Ilaghin. Dar Erza nu-i ascultă ruga. Chiar în clipa cînd trebuia să fie înhăţat, iepurele sări şi o luă iepureşte pe hatul de lîngă verdeaţa vecină cu miriştea. Şi din nou Erza şi Milka se alăturară, ca o pereche de cai înhămaţi la aceeaşi oişte, şi începură să gonească împreună după iepure. Dar hatul era pentru iepure un teren mai uşor de străbătut şi cîinii nu se putură apropia de el atît de repede.

— Rugai ! Rugaiuşka ! Scurt şi cuprinzător ! se auzi atunci strigînd altă voce, şi Rugai, roşcatul şi ghebosul copoi al unchiului, repezindu-se şi întinzîndu-şi spinarea, ajunse repede în rînd cu ceilalţi doi cîini, îi întrecu şi, năpustindu-se cu şi mai mare avînt asupra iepurelui, îl împinse din hat în semănăturile-nverzite, intră şi el pînă la genunchi în iarba murdară, apoi încă un salt, şi nu se mai văzu nimic decît cum Rugai se dădea peste cap, cu iepure cu tot, şi apărea, murdar de noroi pe spinare. Cîinii formară iarăşi o stea din trupurile lor în jurul lui Rugai. După un minut, toţi vînătorii fură lîngă hărmălaia cîinilor care se înghesuiau. Unchiul singur, fericit, descălecă şi înjunghie iepurele. Cît timp îl scutura, ca să-i scurgă sîngele, privea agitat cu ochii măriţi în jurul lui şi nu-şi

găsca mîinilor și picioarelor loc, vorbind întruna, fără să știe nici el cu cine și ce. „Bună treabă, scurt și cuprinzător... e un cîine... i-a-ntrecut pe toți, chiar și pe cei de mii de ruble — scurt și cuprinzător !“ spunea el, gîfîind și uitîndu-se morocănos împrejur, ca și cum ar fi ocărît pe cineva, ca și cum toți i-ar fi fost dușmani, toți l-ar fi persecutat și abia acum, în sfîrșit, avea și el prilej să-și ia revanșa. „Iată, ăștia vi-s cîinii de mii de ruble, scurt și cuprinzător !“

— Rugai, na-ți lăbuța ! spuse el, aruncîndu-i cîinelui laba de iepure murdară de noroi. O meriți, scurt și cuprinzător !

— E obosită, a dat trei goane singură astăzi, vorbi Nikolai tot fără să-l audă nimeni și fără să-și bată capul să vadă dacă-l ascultă cineva sau nu.

— Ei, dacă a luat-o de-a curmezișul ! spuse grăjdarul lui Ilaghin.

— Dar ce avînt luase !... Un iepure fugărit așa îl prinde orice javră, spuse deodată cu el și Ilaghin, roșu și abia mai răsuflînd de goana calului și de emoție. Și-n același timp Natașa, fără să-și tragă răsuflarea, chiuia vesel, triumfător, atît de strident că-ți țiuiau urechile. Prin chiotul acesta, ea spunea tot ce spuneau și vorbele încurcate ale celorlalți vînători. Și chiotul ei suna atît de ciudat, atît de sălbatic, încît, dacă ar fi fost în altă împrejurare, ar fi trebuit să se rușineze ea singură de sălbatica lui sonoritate, iar ceilalți s-ar fi mirat. Unchiul își legă singur iepurele, îl aruncă ager, voinicește, pe spinarea calului, ca și cum i-ar fi sfidat pe toți prin gesturile acestea, cu aerul că nici măcar să vorbească n-are chef, atît îi disprețuiește ; apoi sări în șa și porni. Toți, în afară de el, păreau triști și jigniți ; se răzlețiră și abia tîrziu își putură reveni la nepăsarea prefăcută dinainte. Multă vreme încă tot traseră cu ochiul spre Rugai cel roșu care, murdar de noroi pe spinarea curbată, își vedea de drum cu un aer calm, de învingător, zăngănindu-și lanțul la picioarele calului stăpînului său.

„Ce vreți, sînt și eu un cîine ca toți cîinii, cît nu e vorba de goană ; dar la goană, să te ții !“ i se părea lui Nikolai că spune cîinele cu mersul lui.

Tîrziu, cînd unchiul se apropie de Nikolai și îi spuse ceva, Rostov se simți măgulit că, după toate cele întîmplate, unchiul îl mai învrednicește cu o vorbă.

VII

CÎND, PE SEARĂ, ILAGHIN se despărţi de Nikolai, acesta îşi dădu seama că e la atîta depărtare de casă, încît primi bucuros propunerea unchiului de a îngădui întregii lui suite de vînătoare masul peste noapte în satul acestuia, la Mihailovka.

— Dacă aţi trece pe la mine, scurt şi cuprinzător ! zise unchiul, ar fi şi mai bine ; uitaţi-vă, e umezeală afară, aţi putea să vă mai odihniţi, iar duducăi i-am putea înhăma caii la trăsurică. Propunerea unchiului fu primită ; trimiseră un vînător la Otradnoe după trăsură, iar Nikolai, Natalia şi Petea îşi îndreptară caii spre casa unchiului.

Vreo cinci oameni din curte, şi mai bătrîni, şi mai tineri, ieşiră în întîmpinarea stăpînului lor la intrarea principală. Cîteva zeci de femei, bătrîne, tinere şi copile, se iviră dinspre curtea de din dos ca să se uite la vînătorii care se apropiau călări. Prezenţa Nataşei — o femeie, o doamnă călare — stîrni curiozitatea servitorilor de la curtea unchiului, pînă într-atîta, încît mulţi din ei, lăsînd la o parte orice sfială, se apropiau de ea, o priveau în ochi şi-şi făceau în faţa ei observaţiile despre ea, ca despre o minune expusă în public, care nu-i om şi nu poate auzi şi pricepe ceea ce se spune despre ea.

— Arinka, ia te uită cum şade, pe o parte ! Se ţine singură şi cum i se mai bălăbănesc poalele !... Uite, are şi un corn mititel !

— Doamne, iartă-mă, uite şi un cuţit !...

— Halal tătăroaică !

— Cum de nu mi te-ai dat peste cap ? spuse cea mai îndrăzneaţă dintre femei, adresîndu-se de-a dreptul Nataşei.

Unchiul descălecă la intrarea căsuţei lui de lemn, în mijlocul unei grădini cu arbori deşi şi, rotindu-şi privirea pe deasupra servitorilor, strigă poruncitor ca toţi cei de prisos să plece şi să se facă toate pregătirile pentru primirea oaspeţilor şi a suitei lor de vînătoare.

Toţi se împrăştiară în fugă. Unchiul o ajută pe Natalia să coboare de pe cal şi o conduse de mînă pe treptele şubrede de scînduri. Casa, netencuită, cu bîrnele vizibile, nu era curată-pahar ; nu s-ar fi putut spune că scopul vieţii celor ce o locuiau consta în a înlătura cea mai mică

pată, dar nici de delăsare nu putea fi vorba. În tindă mirosea a mere prospete și pe pereți atîrnau piei de lup și de vulpe.

Printr-un antreu, unchiul își petrecu oaspeții într-un mic salon, cu o masă pliantă și scaune roșii, iar de aici, într-o odaie de primire, mobilată cu o masă de mesteacăn rotundă și cu o canapea, și, în sfîrșit, în cabinetul unchiului, unde era o canapea cam desfundată, un covor uzat și portretele lui Suvorov, ale părinților gazdei și al gazdei însăși, în uniformă militară. În cabinet plutea un miros tare de tutun și de cîine.

Unchiul își rugă oaspeții să ia loc și să se simtă ca la ei acasă, apoi ieși. Rugai, murdar de noroi pe spinare cum era, intră în cabinet și se culcă pe canapea, curățîndu-și blana cu limba și cu dinții. De lîngă cabinet pornea un coridor în care se zăreau niște draperii rupte pe alocuri. De după draperii se auzeau rîs și vorbă de femeie. Natașa, Nikolai și Petea își scoaseră hainele groase și se așezară pe canapea. Petea își sprijini capul într-o mînă și adormi pe dată. Nikolai și Natașa tăceau. Le ardeau fețele ca focul ; erau flămînzi morți, dar foarte voioși. Se uitară unul la altul (după vînătoare, aici în casă, Nikolai nu mai socotea necesar să-și arate superioritatea bărbătească asupra surorii sale). Natașa îi făcu fratelui ei semn cu ochiul și, după ce se sforțară amîndoi cîtăva vreme să se abțină, izbucniră într-un rîs zgomotos, înainte de a fi avut timpul să găsească motiv.

Nu după multă vreme, unchiul se întoarse îmbrăcat într-o cazacă, pantaloni albaștri și cizme mici de casă. Și Natașa își dădu seama că acest costum, în care ea-l văzuse o dată la Otradnoe și-l privise cu mirare batjocoritoare, era un costum adevărat, cu nimic mai urît decît redingotele sau fracurile. Unchiul era și el voios ; nu numai că nu fu jignit de rîsul celor doi frați (nici prin gînd nu-i trecea că ar putea rîde cineva de felul lui de viață), dar se asocie și el la rîsul lor fără motiv.

— Și uite așa, tînără contesă, scurt și cuprinzător ! N-am mai văzut alta ca dumneata ! zise el, dîndu-i lui Rostov o pipă cu ciubuc lung și luîndu-și pentru sine una scurtă, pe care o prinse, cu un gest care se vedea că-i intrase în obicei, între cele trei degete cu care scrii.

— Ziua întreagă ai stat tot în șa, ca un bărbat, și parcă nici nu-ți pasă !

Curînd după unchi, se auzi cum deschidea uşa o servitoare — după lipăitul paşilor era desculţă — şi în pervazul uşii se ivi o femeie rumenă, grasă şi frumoasă, de vreo patruzeci de ani, cu bărbie dublă şi cu buze cărnoase şi roşii, pe braţe cu o tavă mare, încărcată. Cu priviri ospitaliere şi pline de farmec, ca şi mişcările ei, stătu să se uite la oaspeţi şi, cu un surîs graţios, se înclină după cuviinţă în faţa lor. Cu toate că era mai mult decît obişnuit de grasă, fapt care o silea să-şi ţină pieptul şi pîntecele scoase înainte şi capul puţin pe spate, femeia aceasta (menajera unchiului) păşea extraordinar de uşor. Se apropie, puse tava pe masă şi, cu mîinile ei albe şi moi, orîndui cu dibăcie sticlele, gustările şi dulciurile. Cînd sfîrşi treaba, se retrase lîngă uşă şi rămase acolo în picioare, cu zîmbetul pe buze. „Iată-mă, asta-s eu ! Acum îl înţelegi pe unchiul ?“ îi spunea lui Rostov făptura ei. Cum să nu-l înţeleagă ! Nu numai Rostov, dar şi Natalia îl înţelegea pe unchi, înţelegea tîlcul sprîncenelor uşor încruntate şi al zîmbetului fericit şi mulţumit de sine, care-i încreţise uşor buzele de cum intrase Anisia Feodorovna. Pe tavă, ea adusese rachiuri drese cu felurite ierburi, lichioruri de casă, ciuperci murate, alivenci de făină neagră în unt topit, miere de fagure, miere fiartă şi spumoasă, şi fructe : mere, alune proaspete, alune prăjite şi nuci zaharisite în miere. După asta, Anisia Feodorovna mai aduse dulceţuri, făcute care cu miere, care cu zahăr, şi şuncă şi găină proaspăt friptă.

Toate acestea erau din gospodăria, din cămara şi din bucătăria Anisiei Feodorovna ; toate aveau izul şi gustul Anisiei Feodorovna. Toate aminteau de sănătatea, curăţenia, albul obrajilor şi zîmbetul ei prietenos.

— Mîncaţi, drăguţă domnişoară contesă, spunea ea, îmbiind-o pe Natalia cînd cu una, cînd cu alta din bunătăţile acestea. Iar Natalia mînca din toate şi i se părea că asemenea alivenci în unt topit nu mai mîncase nicăieri, de cînd era pe lume, nici dulceţuri atît de aromate şi nici găină atît de gustoasă. Anisia Feodorovna ieşi. Rostov şi unchiul stropiră cina cu vişinată şi vorbiră de vînătoarea trecută, de vînătoarea viitoare, de Rugai şi de cîinii lui Ilaghin. Natalia şedea dreaptă pe canapea, ascultîndu-i, şi ochii îi străluceau. De cîteva ori încercă să-l trezească pe Petea ca să-i dea ceva de mîncare, dar el bolborosea ceva de neînţeles, pesemne fără să se trezească.

Natașei îi era inima așa de ușoară, atît de fericită, așa de bine se simțea în mediul acesta nou pentru ea, încît nu mai avea decît teama ca nu cumva să vină prea curînd trăsura după ea. După o scurtă tăcere, așa cum se întîmplă aproape totdeauna cu oamenii care-și primesc întîia oară-n casă musafirii, unchiul vorbi ca pentru sine, răspunzînd unui gînd, pe care-l simțea stăruind în mintea oaspeților săi.

— Uite, așa-mi închei eu zilele... Murim, scurt și cuprinzător ! Și nu mai rămîne nimic din viața noastră. La ce să mai păcătuim ? !

Chipul unchiului era deosebit de expresiv, și chiar frumos, cînd spunea asta. Ascultîndu-l, Rostov își aduse, fără să vrea, aminte de tot ce auzise de la tatăl său și de la alți vecini, care-l vorbeau de bine pe unchi. I se dusese vestea de-a lungul și de-a latul guberniei, pentru noblețea lui sufletească, dezinteresarea și ciudățeniile lui. Îl chemau oamenii la consiliile de familie ca arbitru, îl numeau executor testamentar, își dădeau toate secretele pe mîna lui și-l alegeau fie judecător, fie în alte slujbe, dar el fugea cu încăpățînare de toate serviciile publice, petrecîndu-și toamna și primăvara pe cîmpuri, călare pe roibul lui, iarna la gura sobei și vara lungit în parcul lui cu arbori stufoși.

— De ce nu-ți iei o slujbă, unchiule ?

— Am fost slujbaș, dar m-am lepădat. Nu-s bun de nimic, scurt și cuprinzător ! Nu mă pricep la nici o treabă. Asta-i de voi, pe mine nu mă prea ajută mintea. Iaca, dacă-i vorba de vînătoare, e altceva, atunci, zis și făcut ! Ia deschideți ușa aici, strigă el, ce mi-ați închis-o !... Ușa din fundul coridorului (pe care unchiul îl numea colidor) ducea la odaia vînătorilor — a burlacilor, așa se zicea odăii din apartamentul bărbaților destinată vînătorilor. Picioare goale lipăiră iute din nou și o mînă nevăzută deschise ușa dinspre odaia vînătorilor. Din coridor se auzi limpede cîntecul unei balalaici, ajunsă de bună seamă pe mîini meștere. Natașa, care trăsese de multă vreme cu urechea la aceste sunete, ieși acum pe coridor ca să audă mai bine.

— Asta-i Mitka al meu, vizitiul... I-am cumpărat o balalaică bună, îmi place, spuse unchiul. Stabilise regula ca, de cîte ori vine de la vînătoare, Mitka să-i cînte din balalaică, în odaia burlacilor-vînători. Mult îi plăcea unchiului să asculte muzica asta !

— Ce frumos ! Zău, e splendid, zise Nikolai, cu oarecare dispreţ involuntar, ca şi cum i-ar fi fost ruşine să recunoască faţă de ceilalţi cît îi plăceau de mult sunetele muzicii acesteia.

— Cum splendid ? repetă cu reproş Natașa, simţind tonul cu care se exprimase fratele ei. Nu splendid, e o minune ! Întocmai cum ciuperçile, mierea şi lichiorurile unchiului i se păruseră cele mai gustoase din lume, tot aşa şi cîntecul balalaicii i se păru în clipa aceea culmea desfătării muzicale.

— Mai cîntă, te rog, mai cîntă, zicea Natașa din uşă, cum înceta cîntecul de balalaică. Mitka îşi acordă instrumentul şi melodia *Barînea* [1] răsună din nou, cu variaţii cînd pe o coardă, cînd pe toate coardele. Unchiul ascultă, cu capul aplecat pe un umăr şi cu un zîmbet abia perceptibil. Melodia *Barînea* fu repetată de o sută de ori. În cîteva rînduri, melodia trebui să fie întreruptă pentru acordarea instrumentului, dar de fiecare dată ţîşneau din ea aceleaşi sunete care, departe de a plictisi pe ascultători, le dădeau cheful să le audă iară şi iară. Anisia Feodorovna intră şi se sprijini, cu trupul ei plin, de uşorii uşii.

— Vă place să ascultaţi, contesă ? se întoarse ea spre Natașa şi-i zîmbi într-un chip care semăna surprinzător de mult cu zîmbetul unchiului. Bine-i mai zice !

— Ei, uite, aici nu face cum trebuie, vorbi dintr-o dată unchiul, dînd din mînă cu un gest energic. Aici trebuie să se piardă în triluri — scurt şi cuprinzător ! triluri !

— Ştii şi dumneata să cînţi, unchiule ? întrebă Natașa. Unchiul nu răspunse şi zîmbi.

— Ia uită-te, Anisiuşka, vezi : sînt întregi strunele ghitarei, hai ? N-am mai pus de mult mîna pe ea — scurt şi cuprinzător ! m-am lăsat de cîntat !

Cu mersul ei uşor, Anisia Feodorovna ieşi să împlinească dorinţa stăpînului şi aduse plină de voie bună ghitara.

Unchiul, fără să se uite la nimeni, suflă praful de pe ghitară, bătu cu degetele lui ciolănoase în cutia instrumentului, îl acordă şi se îndreptă în jilţ. Apoi apucă partea de sus a gîtului ghitarei (îndepărtîndu-şi puţin cotul stîng, cu un gest teatral), făcu cu ochiul Anisiei Feodorovna şi

[1] Veche melodie de dans popular rus.

începu, nu motivul *Barînea,* ci un acord sonor şi curat, după care, liniştit, măsurat, dar sigur, începu într-un tempo foarte potolit cunoscutul cîntec : *Pe u-li-i-ţa tîrgului,* Motivul cîntecului îşi găsi treptat, o dată cu voioşia lui cuviincioasă (întocmai aceeaşi voioşie care se răspîndea din întreaga fiinţă a Anisiei Feodorovna), ecou în sufletul lui Nikolai şi al Nataşei. Anisia Feodorovna se înroşi, îşi ascunse faţa în basma şi ieşi rîzînd din odaie. Unchiul îşi înfrumuseţă mai departe, curat, meticulos, stăruitor şi energic, cîntecul, cu privirea transfigurată şi plină de focul inspiraţiei, aţintită tot spre locul de unde plecase Anisia Feodorovna. Sub mustaţa-i căruntă, cam într-o parte, era ceva care cam aducea a rîs, abia perceptibil, şi aducea a rîs mai cu seamă atunci cînd, pe măsură ce cîntecul se desfăşura, iuţea tactul, sau locurile unde sfîrşea o variaţie pentru a începe alta.

— Minunat, minunat, unchiule ! Mai cîntă-ne, mai cîntă-ne ! strigă Nataşa în clipa cînd el sfîrşi cîntecul şi, sărind de la locul ei, îl îmbrăţişă şi îl sărută. Nikolenka, Nikolenka, exclamă ea, privindu-şi fratele, ca şi cum l-ar fi întrebat : ce-o mai fi şi asta ?

Şi lui Nikolai îi plăcuse foarte mult cîntecul unchiului. Acesta mai cîntă o dată acelaşi cîntec. Chipul zîmbitor al Anisiei Feodorovna se ivi din nou în uşă, iar după ea, şi alte chipuri... „La umbra din aluniş, vine mîndra pe furiş !" cînta unchiul, apoi execută iar o cadenţă măiestrită, o curmă pe loc şi scutură din umeri.

— Mai zi, mai zi, unchiule dragă, gemu Nataşa cu o voce atît de rugătoare, ca şi cum viaţa ei de asta ar fi atîrnat. Unchiul se sculă în picioare şi păru că în el sînt doi oameni — unul din ei zîmbi grav celuilalt, un ghiduş, iar ghiduşul intonă o naivă şi foarte curat cîntată introducere la dans.

— Hai, nepoată ! strigă unchiul, făcînd înspre Nataşa un gest larg cu mîna care tocmai întrerupsese un acord.

Nataşa îşi aruncă de pe umeri basmaua în care fusese înfăşurată, veni de-a fuga în faţa unchiului şi, punîndu-şi mîinile în şolduri, îşi săltă umerii şi se opri locului.

Unde, cum şi cînd sorbise din aerul rusesc pe care-l respira — fata asta de conte, crescută sub supravegherea unei emigrante franceze — cînd sorbise acest duh, de la cine luase ea aceste gesturi, pe care savantlîcul acelor *pas-de-châle* ar fi trebuit de mult să le înăbuşe ? Căci du-

hul acesta şi gesturile care-l exprimau erau tocmai acel inimitabil şi cu neputinţă de însuşit suflet rusesc, pe care-l aşteptase unchiul de la ea. De cum se oprise în faţa lor fata, zîmbindu-le cu un aer ceremonios, mîndru, dar hîtru şi vesel, teama de la început, care-i cuprinsese atît pe Nikolai, cît şi pe ceilalţi, la gîndul că Nataşa nu va izbuti să danseze aşa cum trebuie, se spulberă şi toată lumea începu s-o admire.

Nataşa dansă atît de bine şi atît de exact şi le împlini cu atîta artă aşteptările, încît Anisia Feodorovna, care-i dăduse la timp batista, fără de care nu se poate, rîdea printre lacrimi, privind-o pe această contesă subţirică şi graţioasă, atît de străină de ea, crescută în mătase şi catifea, care putea simţi tot ceea ce simţea şi Anisia, şi tatăl Anisiei, şi mătuşa, şi mama ei, şi fiecare rus în parte.

— Ei, contesă mică, scurt şi cuprinzător ! spuse vesel unchiul cînd ea sfîrşi jocul. Aşa nepoată zic şi eu ! Acum, doar să-ţi alegi şi un bărbăţel bun, scurt şi cuprinzător !

— Şi-a ales, spuse Nikolai zîmbind.

— Da ? se miră unchiul, uitîndu-se întrebător la Nataşa, care-i răspunse printr-o aplecare a capului şi zîmbi fericită.

— Şi încă ce bărbat ! zise ea. Dar, nu rosti bine vorba asta şi un nou torent de gînduri şi simţiri i se trezi în suflet. Ce-o fi vrut să spună zîmbetul lui Nikolai, atunci cînd a zis : „Şi-a ales“ ? Era bucuros sau nu ? Parc-ar crede că Bolkonski al meu nu ar aproba, n-ar înţelege bucuria noastră de acum. Dar nu ; el ar înţelege totul. „Unde o fi el acum ?“ se gîndi Nataşa şi chipul i se făcu dintr-o dată grav. Dar asta nu dură decît o clipă. „Nu, nu trebuie să mă mai gîndesc la asta“, îşi spuse ea şi, zîmbind, se aşeză din nou lîngă unchi, rugîndu-l să mai cînte ceva.

Unchiul mai cîntă un cîntec şi apoi o dădu într-un vals ; pe urmă, după ce tăcu o vreme, îşi drese glasul tuşind şi prinse a-şi zice cîntecul lui favorit, un cîntec de vînătoare :

Neaua se-aşterne domoală,
Albă pe ţarina goală...

Unchiul cînta aşa cum cîntă poporul, cu convingerea naivă şi deplină că toată însemnătatea cîntecului stă în cuvinte, că melodia vine de la sine şi că muzică de sine

stătătoare nu există, ci e, numai așa, o haină pentru vorbe. Așa se face că această melodie, inconștientă ca și cîntecul păsărilor, sună neobișnuit de frumos în gura unchiului. Pe Natașa, cîntecul unchiului o transportase. Era în extaz. Hotărî chiar să nu mai ia lecții de harfă și să cînte de aci încolo numai la ghitară. Rugă pe unchi să-i dea ghitara și nimeri numaidecît acordurile cîntecului.

Către ora zece sosiră *lineika* [1], droșca și trei oameni călări trimiși după Natașa și Petea. Contele și contesa nu știau unde or fi și erau tare îngrijorați din pricina lor.

Petea fu luat pe brațe și dus, ca un mort, în lineikă ; Natașa și Nikolai luară loc în droșcă. Unchiul o înveli cu grijă pe Natașa și-și luă rămas bun de la ea, cu o duioșie cu totul nouă la el. Îi conduse apoi pe jos pînă la un pod rupt, unde trăsurile trebuiau să treacă prin vad, și dădu ordin cîtorva călăreți de-ai lui să meargă cu fanarele înaintea vînătorilor.

— Cu bine, scumpă nepoțică ! îi strigă Natașei din întuneric vocea unchiului, și vocea aceasta nu mai era cea pe care i-o cunoscuse mai demult Natașa ; avea timbrul vocii care cîntase adineaurea : „Neaua se-așterne domoală..."

În satul prin care treceau pîlpîiau luminițe roșii și mirosea plăcut a fum.

— E o comoară unchiul ! zise Natașa, cînd ieșiră la drumul mare.

— Da, spuse Nikolai, dar nu ți-e frig ?

— Nu, mă simt cum e mai bine. Foarte, foarte bine, răspunse Natașa, cu nedumerire chiar. Tăcură apoi îndelung.

Noaptea era întunecoasă și umedă. Nu puteai vedea nici pînă la cai ; li se auzea doar lipăitul prin noroiul nevăzut.

Ce se petrecea oare în acest suflet de copil atît de receptiv, care vîna atît de lacom și-și însușea toate impresiile, cele mai felurite, ale vieții ?... Cum se orînduiau aceste impresii înăuntrul ei ? Era nespus de fericită. Cînd fu aproape de casă, izbuti deodată să cînte cîntecul vînătoresc : „Neaua se-așterne domoală...", a cărui melodie o bîjbîise tot drumul și acum, în sfîrșit, și-o amintea.

— Ai prins-o ? întrebă Nikolai.

[1] Trăsură lungă, descoperită, cu mai multe locuri și cu spetează longitudinală, în care călătorii se așază de o parte și alta a spetezei.

— Tu la ce te gîndeai acum, Nikolenka ? întrebă Natașa. Le plăcea să se întrebe adesea unul pe altul la ce se gîndesc.

— Eu ? zise Nikolai și se gîndi puțin : Iată, vezi, la început m-am gîndit că Rugai, copoiul cel roșcat seamănă cu unchiul și că dacă ar fi om, l-ar ține pe unchiul la casa lui, dacă nu pentru vînători, măcar pentru cîntece și tot l-ar ține. Ce om de treabă e unchiul.! Nu-i așa ? Dar tu ? La ce te gîndeai ?

— Eu ? Stai, stai puțin ! Da : mă gîndeam la început că așa cum mergem noi acuma și credem că ne ducem acasă, de fapt numai Dumnezeu știe încotro ne ducem prin bezna asta și că, poate, avem să ne trezim deodată, și să ne vedem ajunși în vreo împărăție a vrăjii, în loc s-ajungem la Otradnoe. Și, mă mai gîndeam... Nu, nu mă mai gîndeam la nimic.

— Știu, te gîndeai, desigur, la el, zise Nikolai, zîmbind, cum ghici Natașa după sunetul vocii.

— Nu, răspunse Natașa, deși într-adevăr ea se gîndise totodată și la prințul Andrei și-și pusese întrebarea cum i-ar fi plăcut unchiul. Dar m-am mai gîndit, și m-am gîndit tot drumul, nu o dată, la Anisiuska ; ce drăguță apariție, ce drăgălașă a fost... Aici, Nikolai îi auzi rîsul fără motiv, sonor și fericit.

— Dar știi, zise ea deodată, eu presimt că niciodată n-am să mai fiu atît de fericită și de liniștită ca acum.

— Fleacuri, prostii, închipuiri, spuse Nikolai și se gîndi : „Ce fermecătoare e Natașa mea ! Prieten ca ea n-am și nu voi avea niciodată. De ce să se mărite ? Nu m-aș sătura să hoinărim împreună !"

„Ce băiat fermecător e Nikolai !" își spunea și Natașa.

— A ! E încă lumină în salon, zise ea, arătînd ferestrele casei care luceau frumos în întunericul umed, catifelat, al nopții.

VIII

CONTELE ILIA ANDREICI părăsise mareșalatul nobilimii, această demnitate cerîndu-i prea mari cheltuieli. Dar treburile tot nu-i mergeau mai bine. Adeseori, Natașa

şi Nikolai îşi surprindeau părinţii discutînd nervoşi, pe furiş, şi auzeau schimburi de păreri cu privire la vînzarea bogatei lor case părinteşti şi a proprietăţii de lîngă Moscova. Renunţînd la mareşalatul nobilimii, Rostovii nu mai erau obligaţi să primească atîta lume, şi viaţa la Otradnoe se scurgea mai tihnit decît în anii trecuţi ; dar, cu toate astea, vasta lor casă şi pavilioanele din curte erau la fel de pline de lume, iar la masă tot aşa se strîngeau mai bine de douăzeci de persoane. Erau toţi de-ai casei, oameni socotiţi aproape ca făcînd parte din familie, sau persoane care, pe cît părea, nu puteau lipsi din casa contelui. Aşa erau muzicantul Dimmler cu soţia lui, profesorul de dans Vogel cu familia, bătrîna domnişoară Belova, care se pomenise în casa lor de cînd trăia, şi mulţi alţii încă : profesorii lui Petea, fosta guvernantă a domnişoarelor şi oameni care, pur şi simplu, se simţeau mai bine şi mai la largul lor în casa contelui decît la ei acasă. Nu mai aveau atîţia musafiri ca înainte, dar traiul Rostovilor continua să se desfăşoare în aceleaşi condiţiuni, fără de care contele şi contesa nu-şi puteau închipui viaţa. Aceeaşi suită de vînătoare, pe care Nikolai o mai şi sporise încă, acelaşi grajd cu cincizeci de cai şi cincisprezece vizitii ; aceleaşi cadouri scumpe la onomastice şi aceleaşi mese fastuoase oferite întregului judeţ ; aceleaşi whist-uri, şi boston-uri, la care contele, jucînd cu cărţile deschise, la vedere, permitea partenerilor să-i ia zilnic sute de ruble, din care cauză ei considerau dreptul de a face o partidă cu contele Ilia Andreici ca pe cea mai avantajoasă arendă.

Contele se încurca în afacerile sale ca într-o plasă uriaşă şi-şi dădea toate silinţele să nu-şi îngăduie a crede că se încurca, deşi cu fiecare pas se înfunda mai mult şi se simţea din ce în ce mai puţin în stare atît să rupă mrejele care-l paralizau, cît şi să-şi adune forţele şi să purceadă stăruitor şi cu răbdare la descurcarea lor. Contesa, cu inima ei iubitoare, simţea că-i sînt ruinaţi copiii, că bărbatul ei nu-i de vină, că el nu putea fi altfel decît era, că şi el suferă (deşi nu arată), avînd conştiinţa ruinei sale şi a copiilor, şi de aceea căuta mijlocul să-i dea o mînă de ajutor. Cu felul ei femeiesc de a vedea lucrurile nu-şi putea închipui decît un singur mijloc : căsătoria lui Nikolai cu o fată bogată. Simţea că asta era ultima spe-

ranţă şi că, dacă Nikolai refuză partida pe care i-o găsise, trebuia să-şi ia gîndul pe vecie de la orice nădejde de îndreptare a situaţiei. Partida aceasta era Julie Karaghina, fată de oameni foarte buni şi de treabă, cunoscută Rostovilor de copilă şi devenită, prin moartea celui din urmă dintre fraţii ei, o partidă bogată.

Contesa îi scrisese de-a dreptul Karaghinei la Moscova, propunîndu-i căsătoria fiicei acesteia cu fiul său, şi primise din partea ei răspuns favorabil. Karaghina îi scria că, în ceea ce o priveşte, este de acord, că totul depinde de ceea ce avea să hotărască fiica ei, şi-l invita pe Nikolai la ele, la Moscova.

În cîteva rînduri, cu lacrimi în ochi, contesa îi spusese fiului ei că acum, cînd amîndouă fetele ior şi-au găsit un rost, unica ei dorinţă în viaţă este să-l mai vadă pe el însurat. Spunea că ar putea muri liniştită, dacă şi-ar vedea visul împlinit. Pe urmă-i destăinui că are ea în vedere o fată minunată şi-l întrebă ce părere avea despre însurătoare.

Vorbindu-i o dată cu alt prilej, ea i-o lăudă pe Julie şi-l povăţui să plece de sărbători la Moscova, să se mai distreze. Nikolai îşi dădu seama unde băteau vorbele maică-si şi în cursul uneia din aceste conversaţii o rugă să vorbească deschis. Ea îi arătă atunci că singura nădejde ce le mai rămăsese într-o îndreptare a situaţiei era acum căsătoria lui cu Julie Karaghina.

— Cum adică, dacă eu aş iubi o fată fără avere, nu cumva mi-ai cere să-mi jertfesc, de dragul situaţiei materiale, sentimentele şi onoarea, *maman* ? îşi întrebă el mama, fără să-şi dea seama de cruzimea întrebării acesteia şi dorind doar să-şi arate noblеţea sufletească.

— Nu, nu m-ai înţeles, îi răspunse mamă-sa, neştiind cum să se justifice. Nu m-ai înţeles, Nikolenka. Eu nu-ţi doresc decît fericirea, adăugă ea şi, simţind că nu spunea adevărul, se încurcă şi începu să plîngă.

— Mămică, nu plînge, spune-mi doar că vrei asta ; ştii că-mi dau şi viaţa şi tot, ca să fii tu liniştită. Îmi jertfesc pentru tine orice, chiar şi sentimentele.

Dar contesa nu voia să se pună astfel problema : ea nu dorea sacrificii din partea fiului ei ; s-ar fi jertfit ea, bucuros, pentru el.

— Nu, nu m-ai înţeles ; să nu mai vorbim de asta, spuse ea, ştergîndu-şi lacrimile.

„Da, poate că şi iubesc o fată săracă, îşi zise Nikolai, înseamnă asta că trebuie să-mi jertfesc sentimentele şi onoarea pentru avere ? Mă mir cum de mi-a putut spune mama aşa ceva ! Fiindcă Sonia e săracă, înseamnă că eu nu o pot iubi, nu pot răspunde dragostei ei adevărate şi devotate ? Şi cu ea aş fi de bună seamă mai fericit decît cu cine ştie ce păpuşă de Julie. Nu pot să poruncesc inimii, îşi spuse el. Dacă o iubesc pe Sonia, sentimentele sînt pentru mine mai puternice şi mai presus de orice."

Nikolai nu se duse la Moscova, iar contesa nu mai reînnoi niciodată faţă de el aluziile la însurătoare, şi vedea cu tristeţe, şi adesea chiar cu necaz, semnele din ce în ce mai puternice ale apropierii fiului ei de Sonia, fata fără zestre. Îşi făcea imputări pentru asta, dar nu se putea stăpîni să n-o certe şi să nu-i poarte sîmbetele, repezind-o cîteodată fără pricină, şi vorbindu-i cu „dumneata" şi cu „draga mea". Mai mult ca orice, pe buna contesă o supăra faptul că Sonia, această nepoată sărmană cu ochi negri, era atît de blîndă, atît de bună, atît de devotată şi de recunoscătoare faţă de binefăcătorii ei, şi atît de sincer, de statornic îndrăgostită de Nikolai, cu atîta abnegaţie, încît nu-i dădea nici un motiv s-o dojenească.

Concediul lui Nikolai petrecut cu părinţii era pe sfîrşite. De la viitorul lor ginere, prinţul Andrei, primiseră o a patra scrisoare, trimisă de la Roma, în care le scria că ar fi fost de mult în drum spre Rusia dacă din cauza climei calde nu i s-ar fi redeschis într-un chip neaşteptat rana, ceea ce îl făcuse să-şi amîne plecarea pentru începutul anului următor. Natașa era tot atît de îndrăgostită de logodnicul ei, se simţea tot atît de împăcată şi tot atît de receptivă pentru toate bucuriile vieţii, cu dragostea asta a ei ; dar, pe la sfîrşitul celei de-a patra luni de cînd se despărţise de el, începură să o covîrşească momentele de tristeţe, împotriva cărora nu putea lupta. Îi era milă de ea însăşi şi-i părea rău că-şi pierdea, aşa degeaba, fără nici un rost, tot timpul acesta în care se simţea în stare să iubească atîta şi să fie atît de iubită.

Din casa Rostovilor dispăruse voia bună.

IX

SOSIRĂ SĂRBĂTORILE CRĂCIUNULUI şi, afară de liturghia solemnă şi de urările ceremonioase şi plictisitoare ale vecinilor şi ale slugilor, afară de faptul că se îmbrăcaseră toţi cu haine noi, nimic nu era deosebit, nimic care să le spună că era vorba de sărbători. Doar în gerul sec de douăzeci de grade al zilelor fără vînt, cu soare orbitor, şi în nopţile înstelate de iarnă, se simţea sforţarea de a da o semnificaţie deosebită vremii.

A treia zi de Crăciun, după-masă, toţi ai casei se răspîndiră prin odăile lor. Era momentul cel mai plictisitor al zilei. Nikolai, care înainte de masă făcuse vizite pe la vecini, adormise în camera cu divane. Contele se odihnea în cabinetul său. În salonul de primire, Sonia şedea la masa rotundă şi copia un desen. Contesa făcea pasienţe. Măscăriciul Nastasia Ivanovna, trist ca după mort, şedea la fereastră între două băbuţe. Nataşa intră în odaie, se apropie de Sonia, se uită la ceea ce lucra, apoi se duse lîngă mamă-sa şi rămase pe loc tăcută.

— Ce umbli aşa, fără rost ? o întrebă maică-sa. Ce-ţi lipseşte ?

— *El* îmi lipseşte... acum, chiar în clipa asta, îmi lipseşte *el,* răspunse Nataşa cu ochii strălucitori, fără să zîmbească. Contesa îşi ridică ochii de pe cărţi şi se uită stăruitor la fiica ei.

— Nu te uita la mine, mamă, nu te uita aşa, că-mi vine să plîng.

— Stai jos, să stăm puţin de vorbă, zise contesa.

— Mamă, pe *el* îl vreau. De ce mă ucide aşa dorul, mamă ?... Vocea i se curmă şi o podidiră lacrimile ; ca să şi le ascundă, ea se întoarse repede şi ieşi din odaie. Se duse în camera cu divane, se opri cîtva timp gînditoare, apoi plecă în camera slujnicelor. Aici, o bătrînă servitoare bodogănea la cap o fată tînără, care venise tocmai atunci, aducînd cu ea de afară frigul şi gîfîind.

— Ţi-ajunge atîta joacă, o dojenea bătrîna. Toate se fac la vremea lor.

— Las-o, Kondratievna, îi spuse Nataşa. Du-te, Mavruşa, du-te.

Şi, după ce-i dădu Mavruşei învoirea să plece, Natașa trecu, prin salon, în vestibul. Aici, trei lachei, unul bătrîn şi doi tineri, jucau cărţi. La intrarea domnişoarei, ei îşi întrerupseră jocul şi se ridicară în picioare. „Ce să-i pun să facă ?“ se gîndi Natașa.

— Da ! Nikita, du-te, te rog... „unde să-l trimit“ ? Da, coboară în curte şi adu-mi, te rog, un cocoş ; aşa şi tu, Mişa, adu-mi un pic de ovăz.

— Un pic de ovăz, aţi spus, domnişoară ? întrebă Mişa înveselit, cu bunăvoinţă.

— Du-te, du-te mai repede, întări bătrînul.

— Şi tu, Feodor, fă-mi rost de nişte cretă.

Trecînd pe lîngă bufet, ea porunci să se aducă sus samovarul, deşi nu era încă ora ceaiului.

Lacheul Foka de la oficiu era omul cel mai posac din tot personalul casei. Natașei îi plăcea să-şi încerce autoritatea asupra lui. El n-o crezu şi se duse să întrebe dacă într-adevăr voiau ceaiul.

— Ah, domnişoara asta ! se încruntă Foka cu prefăcută supărare către Natașa.

Nimeni în toată casa nu trimitea în toate părţile servitorii şi nu le dădea atîta de lucru ca Natașa. Nu putea vedea nepăsătoare vreunul, fără să-l trimeată cine ştie după ce. Părea că-i încearcă anume să vadă dacă nu cumva se supără pe ea sau se bosumflă vreunul din ei. Dar poruncile nimănui nu le îndeplineau oamenii cu atîta drag ca pe ale Natașei. „Ce să fac ? Unde să mă duc ?“ se întreba Natașa, în timp ce străbătea cu paşi rari coridorul.

— Nastasia Ivanovna, ce fel de copii o să am eu ? îl întrebă ea pe măscăriciul care-i ieşise în faţă îmbrăcat într-o caţaveică femeiască.

— Purici, ai să ai, calul dracului şi greieri, răspunse măscăriciul.

„Doamne, Doamne, tot aceea şi iar aceea. Unde să mă duc ? Ce să mă fac ?“ Şi urcă de-a fuga scara, tropăind, pînă la etajul de sus, unde locuia Vogel cu nevasta. La Vogel se aflau în vizită două guvernante. Pe o masă erau farfurii cu stafide, nuci şi migdale. Guvernantele discutau dacă era mai ieftină viaţa la Moscova

sau la Odesa. Natașa se așează pe scaun, ascultă puțin din convorbirea lor cu un aer serios și preocupat, și se ridică.

— Insula Madagascar, spuse ea. Ma-da-gas-car, repetă răspicat fiecare silabă și, fără să răspundă doamnei Schoss, care o întrebase ce vrea să spună, ieși din odaie.

Petea, fratele ei, era și el la etajul de sus. Împreună cu diadka al său, fabrica o petardă pentru un foc de artificii ca să-i dea drumul cum s-o însera.

— Petea ! Petea ! strigă ea. Du-mă pînă jos ! Petea veni în fugă și-și aplecă spinarea în fața ei. Ea-i sări în spate, îl cuprinse cu brațele pe după gît, și Petea, țopăind cu ea în cîrcă, o porni de-a fuga. Destul, nu mai trebuie... insula Madagascar ! pronunță ea și, sărindu-i din cîrcă, o luă singură în jos pe scări.

Ca și cum și-ar fi străbătut regatul, încercîndu-și autoritatea, și s-ar fi convins că toți i se supun și că de plictiseală tot nu scapă nici așa, Natașa intră în salon, luă din cui ghitara, se așeză într-un colț întunecos, după un dulăpior, și începu să încerce, pe coardele de bas, o frază pe care și-o amintea dintr-o operă auzită la Petersburg odată, cînd fusese cu prințul Andrei. Pentru cei dimprejur, ceea ce cînta ea la ghitară nu avea nici un înțeles, dar pentru imaginația ei, din sunetele acestea învia un șir de amintiri. Ședea lîngă dulăpior cu ochii ațintiți asupra unei fîșii de lumină ce se strecura pe sub ușa oficiului, își asculta cîntecul și-și depăna amintirile. Acum era sub vraja aducerilor-aminte.

Prin salon trecu spre oficiu Sonia, cu un pahar în mînă. Natașa se uită la ea, la crăpătura de sub ușa oficiului, și i se păru că fîșia de lumină ce străbătea prin crăpătură și trecerea Soniei cu paharul în mînă prin salon nu sînt decît amintiri. „Și acelea erau întocmai la fel", se gîndi Natașa.

— Sonia, ce-i asta ? întrebă cu glas tare Natașa, pișcînd o coardă groasă.

— Ah, aici erai ! exclamă Sonia, tresărind, și se apropie ca să audă mai bine. Nu știu. *Furtuna* ? întrebă ea sfios, temîndu-se să nu greșească.

„Da, uite, tot așa a tresărit, tot așa sfioasă s-a apropiat și a zîmbit și atunci cînd s-au petrecut toate astea, își zicea Natașa, și tot așa... mi-am zis atunci că e ceva ce-i lipsește."

— Nu, e corul din *Sacagiul*, asculţi ? Şi Natașa îi cîntă toată melodia corului, ca să-şi poată da Sonia seama cum e.

— Tu unde-ai fost ? întrebă Natașa.

— Am schimbat apa din păhăruţ. Îmi termin tocmai desenul.

— Tu eşti veşnic ocupată, dar eu, uite, nu sînt în stare, zise Natașa... Dar Nikolenka unde-i ?

— Mi se pare că doarme.

— Sonia, du-te şi-l trezeşte, o rugă Natașa. Spune-i că-l chem eu, să vie să cînte. Mai stătu puţin să se gîndească ce sens aveau şi ce-au fost toate acestea, dar, neputîndu-se descurca în atîtea probleme, trecu iar, fără pic de părere de rău, în lumea închipuirilor ei, la vremea aceea cînd era cu el împreună şi cînd el o privea cu ochi de îndrăgostit.

„Ah, de-ar veni mai curînd. Mi-e aşa de teamă că n-are să mai vină niciodată. Şi, ceea ce e mai grav, îmbătrînesc, uite ! În sufletul meu nu va mai fi ceea ce este acum. Dar poate că se-ntoarce astăzi, poate se întoarce chiar acum. Poate că a şi venit şi aşteaptă dincolo, în salonaş. Poate că a sosit încă de ieri şi nu-mi aduc eu aminte !“ Se ridică, îşi lăsă ghitara şi intră în salon. Toţi ai casei, profesorii, guvernantele şi musafirii erau la ceai. În jurul mesei era o mulţime de lume, dar prinţul Andrei nu era, şi viaţa era tot cea de pînă atunci.

— Iat-o, exclamă Ilia Andreici, cînd o văzu pe Natașa. Hai, aşază-te lîngă mine. Dar Natașa se opri lîngă mama ei şi se uită împrejur, ca şi cînd ar fi căutat pe cineva.

— Mamă ! zise ea. Dă-mi-l, dă-mi-l, mamă, dă-mi-l mai repede, mai repede, şi iarăşi abia se stăpîni să nu izbucnească în plîns.

Se aşeză la masă şi ascultă discuţiile dintre cei mai vîrstnici şi Nikolai, care venise şi el la masă. „Doamne, Doamne, mereu aceleaşi feţe, aceleaşi discuţii, acelaşi papa, care-şi ţine ceaşca şi suflă în ea, ca de obicei, aceleaşi şi aceleaşi lucruri !“ îşi spunea Natașa, simţind cu groază cum în suflet i se iscă repulsia faţă de toţi ai casei, numai pentru că erau aceiaşi, mereu aceiaşi.

După ceai, Nikolai, Sonia şi Natașa se retraseră în odaia cu divane şi se aşezară în colţul lor preferat, unde se încingeau totdeauna discuţiile lor cele mai aprinse.

X

— ŢI SE ÎNTÎMPLĂ, ÎŞI întrebă Nataşa fratele, după ce se aşezară în odaia cu divane, ţi se întîmplă vreodată să ţi se pară că nu mai ai de aşteptat nimic, nimic, că tot ce a fost frumos în viaţă s-a dus ? Şi să-ţi fie nu numai urît, dar jale chiar ?

— Şi încă cum ! zise el. Mi s-a întîmplat odată, cînd totul era frumos, toţi erau veseli, să-mi dau seama că toate astea mă plictisesc şi că tot au să moară toţi cîndva. Altă dată, la regiment, nu m-am dus la un chef de-al camarazilor şi auzeam cum cîntă acolo muzica... şi m-a apucat, aşa, ca din senin, urîtul...

— Ah, ştiu şi eu cum e asta, ştiu, ştiu ! îl întrerupse Nataşa. Eram încă mică, atunci cînd mi s-a întîmplat prima dată asta. Ţi-aduci aminte ? Fusesem odată pedepsită pentru nişte prune şi voi toţi dansaţi, iar eu şedeam în camera de studiu şi plîngeam în hohote ; n-am să pot uita niciodată ; eram şi tristă şi mi-era şi milă, şi de mine, şi de toţi — de toţi mi-era milă. Mai cu seamă că nu eram vinovată ! zise Nataşa. Îţi aduci aminte ?

— Da, mi-aduc aminte, zise Nikolai. Mi-aduc aminte cum am venit pe urmă la tine şi cum aş fi vrut să te mîngîi, dar ştii, mi-era ruşine. Eram îngrozitor de caraghioşi amîndoi ! Aveam o jucărie, un „Vasilache", şi voiam să ţi-l dau ţie. Ţi-aduci aminte ?

— Dar tu ţi-aduci aminte, întrebă Nataşa surîzînd, dusă pe gînduri, cum odată demult, demult de tot, eram încă micuţi şi unchiul ne-a chemat în cabinet — stăteam pe atunci în casa cea veche şi era întuneric ; am venit şi acolo am văzut deodată un....

— Harap, îi sfîrşi Nikolai gîndul cu un zîmbet fericit ; cum să nu-mi amintesc ? Nici astăzi nu ştiu ce-a fost : harap adevărat, sau am visat, sau ne-a povestit cineva...

— Era tuciuriu, ţii minte, şi avea dinţi albi ; stătea în picioare şi se uita la noi...

— Dumneata ţi-aduci aminte, Sonia ? întrebă Nikolai.

— Da, da, mi-aduc aminte şi eu ceva, răspunse sfios Sonia...

— Eu i-am întrebat doar de harap şi pe tata, şi pe mama, zise Nataşa. Ei spun că nici vorbă n-a fost de vreun harap. Şi, iată, tu ţi-aminteşti !

— Cum nu, ţin minte ca acuma ce dinţi avea !...

— Ce ciudat, parc-a fost într-adevăr un vis. Îmi plac lucrurile astea !

— Dar ţi-aminteşti, odată, cînd rostogoleam ouă roşii în salon, şi fără veste ne-am pomenit cu două babe care au început să se învîrtă pe covor. A fost asta vreodată, sau nu ? Ţi-aminteşti ce frumos era ?

— Da. Dar mai ţii minte cînd tăticu sta pe ceardac îmbrăcat în şuba cea albastră şi trăgea cu arma ? răscoleau surîzători, cu desfătare, amintiri după amintiri, nu cu tristeţea cu care o fac bătrînii, ci tinereşte, cu toată poezia tinereţii, impresiile acelea ale trecutului îndepărtat, în care visurile se întrepătrund cu realitatea, şi rîdeau fără griji, fericiţi, fără să ştie nici ei de ce.

Sonia, ca întotdeauna, rămăsese deoparte, cu toate că amintirile lor erau comune.

Sonia nu numai că pierduse firul multora din lucrurile pe care ceilalţi şi le aminteau, dar pînă şi ceea ce ţinea minte nu-i trezea în suflet poezia pe care o trăiau fratele şi sora. Se desfăta doar de bucuria lor şi se străduia să se lase cuprinsă de ea.

Ea începu să ia parte la distracţia lor abia cînd ajunseră să-şi depene amintirile în legătură cu venirea Soniei în casa lor. Sonia povesti cît de frică-i fusese atunci de Nikolai, fiindcă el purta o scurtă cu găitane şi dădaca îi spusese că o vor îmbrăca şi pe ea tot aşa, cu găitane.

— Şi eu mi-aduc aminte : mi-au spus că te-ai născut dintr-o varză, zise Natașa, şi-mi aduc aminte că eu pe atunci nu îndrăzneam să nu dau crezare poveştii ăsteia, dar ştiam că e o minciună şi mă simţeam atît de stingherită !

Cum vorbeau ei aşa, pe uşa dindărătul lor îşi vîrî capul în salonaş o slujnică.

— Domnişoară, v-a adus cocoşul, o anunţă în şoaptă fata.

— Nu-mi mai trebuie, Polia, spune să-l ducă afară, îi porunci Natașa.

În mijlocul acestor convorbiri ce aveau loc între cei din odaie, intră Dimmler, care se duse la harfa din colţul camerei şi începu să-i scoată husa de postav. Harfa scoase o notă falsă.

— Eduard Karlîci, cîntă-mi, te rog, nocturna mea preferată, cea de *monsieur* Field, se auzi vocea bătrînei contese din salonul de primire.

Dimmler încercă un acord şi, adresîndu-se Natașei, lui Nikolai şi Soniei, zise :

— Ce cuminte şade tineretul !

— Da, noi filozofăm, spuse Natașa, aruncîndu-şi o clipă ochii la el şi continuîndu-şi discuţia. Vorbeau acum despre vise.

Dimmler începu să cînte. Natașa se apropie cu paşi uşori, neauziţi, în vîrful picioarelor, de masă, luă lumînarea, o scoase din odaie şi, întorcîndu-se la locul ei, se aşeză iar pe divan. În odaie, mai ales lîngă divanul pe care şedeau ei, era întuneric, dar prin ferestrele mari cădea pe duşumea lumina argintie a lunii pline.

— Ştii, eu cred, spuse Natașa în şoaptă, apropiindu-se şi mai mult de Nikolai şi Sonia, cînd Dimmler îşi termină nocturna, continuînd să gîdile încă uşor strunele, nehotărît, pesemne, dacă să înceteze sau să înceapă altceva nou, cred că atunci cînd începi să-ţi aduci aminte şi mergi din amintire în amintire, poţi ajunge la un moment dat atît de departe cu aducerea-aminte, încît să-ţi aminteşti de ceea ce s-a întîmplat mai înainte de a fi venit pe lume...

— Asta-i metempsihoză, interveni Sonia, care fusese totdeauna o elevă model şi ţinea minte tot ce învăţase. Egiptenii credeau că sufletele noastre au trăit mai întîi în animale şi că se vor întoarce iarăşi în trupurile animalelor.

— Nu, ştii ce, eu nu cred în asta, nu cred că noi am fost mai întîi în animale, spuse Natașa tot în şoaptă, deşi muzica încetase de mult, dar ştiu sigur că noi am fost întîi îngeri, acolo, undeva, că am mai fost şi pe aici, şi de aceea ne aducem aminte totul...

— Pot să stau şi eu lîngă dumneavoastră ? întrebă domol Dimmler, care se apropiase şi se aşezase lîngă ei.

— Dacă am fost îngeri, pentru ce-am căzut mai jos ? întrebă Nikolai. Nu, asta nu se poate !

— De ce mai jos ? Cine-ţi spune că sîntem mai jos ?... După ce pot şti eu că am existat înainte ? reluă Natașa cu convingere. Sufletul e doar nemuritor... va să zică, dacă voi trăi veşnic de acum încolo, înseamnă că am trăit şi pîn-acuma, că am trăit o veşnicie întreagă.

— Ei, e foarte greu să ne închipuim veşnicia, spuse Dimmler, care cînd venise lîngă tineri avea un uşor zîmbet dispreţuitor pe buze, şi acum vorbea la fel de încet şi de grav ca şi ei.

— De ce să fie greu să ne închipuim veşnicia ? zise Natașa. Este azi, va fi mîine, va fi totdeauna, cum a fost şi ieri, şi alaltăieri...

— Natașa, acum e rîndul tău ! Cîntă-mi ceva, se auzi vocea contesei, ce v-aţi adunat acolo de parc-aţi fi nişte conspiratori ?

— Mamă, n-am deloc chef, răspunse Natașa, dar se ridică totuşi în picioare.

Deşi nici unul dintre ei, nici chiar Dimmler, care nu mai era tînăr, nu se arăta dispus să întrerupă discuţia şi să părăsească colţul acesta al camerei cu divane, Natașa rămase în picioare, şi Nikolai se aşează la clavicord. Ca întotdeauna, oprindu-se în mijlocul salonului şi alegîndu-şi locul cel mai avantajos pentru rezonanţă, Natașa începu bucata preferată a mamei sale.

Spusese că nu are chef să cînte, dar de mult nu mai cîntase cum cîntă în seara aceea, şi nu mai cîntă aşa nici după asta, mult timp.

Contele Ilia Andreici, din cabinetul unde stătea de vorbă cu Mitenka, trase cu urechea la cîntecul ei şi, întocmai ca un elev care e grăbit să plece la joacă cînd e pe sfîrşite cu lecţiile, începu să se încurce în cuvinte, uitînd de ordinele pe care le avea de dat administratorului, şi în cele din urmă tăcu, iar Mitenka, ascultînd şi el, rămase la fel de tăcut în faţa contelui, surîzînd. Nikolai nu-şi mai lua ochii de la sora lui şi-şi potrivi respiraţia după a ei. Sonia, ascultînd-o, se gîndea ce mare deosebire era între ea şi prietena ei şi cît de puţin i-ar fi ei cu putinţă să fie măcar o clipă atît de încîntătoare ca verişoara ei. Bătrîna contesă îşi legăna rar capul, cu un zîmbet fericit şi melancolic, şi-i dăduseră lacrimile. Se gîndea în acelaşi timp la Natașa şi la tinereţele ei, la impresia că era ceva nefiresc şi înfricoşător în căsătoria proiectată cu prinţul Andrei.

Dimmler, aşezat lîngă contesă, cu ochii închişi, asculta.

— Da, contesă, zise el, în sfîrşit, e un talent de valoare europeană şi nici nu mai are ce învăţa ; o unduire, o distincţie, o forţă...

— Ah, cît de mult mă tem pentru soarta ei, zise contesa uitînd cu cine vorbea. Instinctul ei de mamă îi spunea că este ceva care-i prisoseşte prea din cale-afară Natașei şi că asta o va face nefericită. Natașa încă mai cînta, cînd Petea, cu toată vioiciunea lui de băiat de paisprezece ani, intră fuga în salon şi anunţă, în culmea bucuriei, că veniseră mascaţii.

Natașa se opri deodată.

— Prostule ! se răsti ea la frate-său şi, dînd fuga pînă la un scaun, căzu pe el şi izbucni într-aşa plîns, că nu se putu opri multă vreme.

— N-am nimic, mămico, zău, n-am nimic ; mi-a venit, aşa : m-a speriat Petea, spuse ea, dîndu-şi osteneala să zîmbească ; dar lacrimile nu încetau să-i curgă şi sughiţurile îi sugrumau gîtlejul.

Argaţi travestiţi în urşi, turci, hagii şi cucoane, care fioroşi, care cu mutre caraghioase, se îngrămădiră mai întîi sfioşi, în vestibul, aducînd cu ei frigul de afară şi o undă de veselie ; pe urmă, pitindu-se unul îndărătul altuia, se înghesuiră în salon şi începură să execute, mai întîi cu sfială, apoi tot mai vioi, cîntece, dansuri, hore şi jocuri de Crăciun. Contesa, după ce le recunoscu figurile şi rîse cu poftă de mascaţi, trecu în salonaş. Contele Ilia Andreici, cu un zîmbet luminos, urmărea în salon jocul măştilor, privindu-i aprobator. Tineretul dispăruse.

După vreo jumătate de oră, printre ceilalţi mascaţi mai apărură în salon : o doamnă bătrînă, strînsă în talie — era Nikolai ; o turcoaică — Petea ; o paiaţă — Dimmler ; un husar — Natașa, şi un cerchez — Sonia, cu mustăţile şi sprîncenele desenate cu dop ars.

După surpriza pe care cei nemascaţi şi-o arătară cu toată indulgenţa faţă de tinerii travestiţi, făcîndu-se că nu-i pot recunoaşte şi lăudîndu-le deghizarea, aceştia găsiră că sînt atît de bine costumaţi, încît trebuia neapărat să-i mai vadă şi altcineva decît ai casei.

Nikolai, care ar fi avut chef să-i plimbe pe toţi în troica lui pe drumul care era neobişnuit de bun, propuse să-i facă o vizită unchiului, mai luînd cu ei şi vreo zece inşi dintre argaţii travestiţi.

— Nu, asta-i, vreţi să-i întoarceţi casa pe dos bietului bătrîn, interveni contesa. N-aveţi loc nici să vă răsuciţi la el în casă. Mai bine duceţi-vă, aşa cum sînteţi, la Meliukovi !

Meliukova era o văduvă care locuia, împreună cu copiii ei de diferite vîrste, crescuți tot așa cu guvernante și profesori, la patru verste departe de Rostovi.

— Bună idee, *ma chère,* se amestecă contele, înviorat dintr-o dată. Hai ! Mă travestesc și eu și merg cu voi. Vreau s-o mai înveselesc un pic pe Pașeta [1].

Dar contesa nu se învoi să-l lase pe conte : în ultimele zile îl duruse piciorul. Hotărîră deci ca Ilia Andreevici să nu se ducă la Meliukovi, dar să se ducă domnișoarele, dacă merge și Luiza Ivanova *(madame* Shoss) ; Sonia, întotdeauna sfioasă și rușinoasă, începu s-o roage de data asta mai insistent decît toți pe Luiza Ivanovna să nu-i refuze.

Travestiul Soniei era cel mai reușit. Mustățile și sprîncenele o prindeau de minune. Toți îi spuneau că e foarte frumoasă, iar ea se simțea însuflețită de o energie neobișnuită. Ceva ca o voce lăuntrică îi spunea că acum ori niciodată avea să i se hotărască soarta și, pe lîngă asta, în costumul ei bărbătesc părea cu totul altă ființă. Luiza Ivanovna consimți și, după o jumătate de oră, patru troici cu zurgălăi și clopoței traseră la scară, șuierînd și scrîșnindu-și tălpile de oțel pe zăpada înghețată.

Natașa dădu cea dintîi tonul veseliei sărbătorești și, această veselie, propagîndu-se de la unul la altul, spori tot mai mult și atinse culmea atunci cînd, în larma discuțiilor, chemărilor reciproce, rîsetelor și strigătelor, ieșiră toți în ger și se împărțiră prin sănii.

Erau două troici de serviciu ale curții ; troica cea de a treia era a contelui, cu trăpaș de Oriol la mijloc ; a patra era troica personală a lui Nikolai, cu calul lui negru, mărunțel și păros, înhămat între hulube. Nikolai, cu mantaua lui de husar peste costumul de babă, încins cu o curea, stătea în picioare în mijlocul săniei și ținea hățurile.

Noaptea era atît de luminoasă, încît se vedeau sclipind în razele lunii ornamentele de metal de la hamuri și ochii cailor, care priveau speriați la ceata gălăgioasă, strînsă în întunericul marchizei de la intrare.

În sania lui Nikolai luară loc Natașa, Sonia, *madame* Schoss și două slujnice ; în sania contelui se urcară Dimm-

[1] Diminutiv franțuzit : *Pachette* (Pașa) de la Praskovia sau Pelagheia.

ler cu nevasta şi Petea, iar în celelalte două se împărţiră oamenii de casă deghizaţi.

— Dă-i drumu tu întîi, Zahar ! îi strigă Nikolai vizitiului de la troica tatălui său, ca să aibă prilej să-i ia înainte, pe drum.

Scîrţîind ascuţit cu tălpile metalice, ca şi cum gerul le-ar fi înţepenit în zăpadă, troica bătrînului conte, în care şedeau Dimmlerii şi cîţiva mascaţi, porni la drum în sunete de clopoţel. Lăturaşii se propteau în hulube şi trăgeau, pisînd cu copitele zăpada lucioasă, întărită ca zahărul.

După prima troică porni şi Nikolai, şi în urma lui tropotiră, scîrţîindu-şi tălpicele, celelalte două. Cît timp merseră de-a lungul parcului, umbra ramurilor despuiate ale copacilor cădea adeseori de-a curmezişul drumului, ascunzîndu-le pe alocuri lumina albă a lunii ; dar, cum ieşiră dincolo de îngrăditura parcului, întinderea cîmpiei nemişcate, acoperită de zăpadă şi inundată de lumina lunii cu străluciri de diamant şi sclipiri albăstrii, li se deschise din toate părţile. O dată şi încă o dată săltă sania printr-un şir de hîrtoape ; întîi prima, apoi următoarea, cea care venea după ea, şi ultima în fine, săltară rînd pe rînd şi se înşirară unele după altele, tulburînd tăcerea ce încătuşa totul în jur.

— Urme de iepure, ia uite ce de urme ! răsună în aerul tăios de ger glasul Nataşei.

— Ce lumină, Nicolas ! se auzi vocea Soniei. Nikolai întoarse capul spre Sonia şi se aplecă să-i vadă faţa mai de aproape. O figură cu totul nouă şi dragă, sprîncenată şi cu mustăţi negre, îl privi de sub gluga de zibelină, apropiată şi totuşi foarte departe, în lumina lunii.

„E Sonia cea de odinioară", gîndi Nikolai, se uită mai aproape la ea şi zîmbi.

— Ce este, Nicolas ?

— Nimic, răspunse el şi se întoarse iar spre cai.

Ieşind la drumul mare, luciu ca gheaţa, bătătorit de tălpicele săniilor şi plin tot de urme adîncite de potcoave, ce se zăreau în lumina lunii, caii începură de la sine să întindă hăţurile şi să lungească pasul. Lăturaşul din stînga îşi încordă gîtul şi şleaurile începură să vibreze la smucituri. Cel dintre hulube începu un trap legănat, ciulind urechile, ca şi cum ar fi întrebat : „Să-ncep sau e prea devreme ?" Departe, în faţă, pe zăpada albă se

distingea clar o mogîldeață neagră ce-și vedea de drum în clinchete de zurgălăi — troica lui Zahar, iar din urmă se auzea larma chiuiturilor și rîsetelor celor mascați.

— Ei, acum să vă văd, drăguții mei ! strigă Nikolai, smucind cu o mînă hățurile și ridicînd-o pe cealaltă, cu biciul, în aer. Și numai după felul cum se-nteța vîntul ce le sufla din față, după șleaurile ce tremurau de-ntinse și după trapul din ce în ce mai lin al lăturașilor, își mai puteau da seama cît de iute zbura troica. Nikolai întoarse capul și se uită îndărăt. Cu strigăte și chiote, rotindu-și bicele în aer și dînd drumul la galop cailor mijlocași, își iuțiră mersul și troicile din urmă. Mijlocașul sălta necontenit sub jugul arcuit ca un curcubeu și nici nu se gîndea să-și micșoreze pasul ; ba, părea că ar promite să-l mai și lungească, la nevoie.

Nikolai ajunse din urmă prima troică. După ce coborîră împreună un deal, ieșiră la drumul larg ce străbătea lunca unui rîu.

„Unde sîntem aicea ? se întrebă Nikolai. Trebuie să fim în lunca de la Kosoi. Dar nu, e un loc necunoscut, pe aici n-am mai fost niciodată. Nu e nici pajiștea luncii Kosoi, nici dealul Diomkin. Dumnezeu știe pe unde-om fi ! E un loc necunoscut și fermecat. Dar, fie ce-o fi !" Și, îndemnîndu-și cu un chiot caii, încercă să ocolească troica din față.

Zahar își struni caii și-și întoarse fața, plină de promoroacă pînă-n sprîncene.

Nikolai dădu drumul cailor ; Zahar, întinzînd și el mîinile drept înainte, dădu și el frîu liber cailor săi, îndemnîndu-i.

— Acum să te ții, boierule ! zise el. Cele două troici zburară și mai repede una lîngă alta, iar picioarele cailor trepădau amețitor de iute. Nikolai începu să i-o ia înainte lui Zahar, care nu-și schimba poziția și sta cu mîinile întinse. În sfîrșit, ridică o mînă de pe hățuri.

— Nu merge, boierule ! îi strigă el lui Nikolai, care-și lăsă în voie caii, la galop, și-i trecu înainte lui Zahar. De sub copitele cailor, pe fețele celor din sanie veni o pulbere fină și aspră de zăpadă ; iar de alături răsunau tropotele dese ale cailor troicii pe care o întreceau și căreia caii păreau că-i calcă umbrele în picioare. Șuierul ascuțit al tălpicelor lunecînd pe zăpadă și țipete de voci femeiești se auzeau din toate părțile.

Nikolai își domoli goana și se uită jur împrejurul său. Pretutindeni același potop de lumină de lună pe cîmpia care părea vrăjită și, deasupra ei, bolta presărată cu stele.

„Zahar îmi strigă s-o iau la stînga ; dar de ce s-o iau la stînga ? se gîndea Nikolai. Parcă noi la Meliukovi ne ducem ? Parcă mai e pe aici vreo Meliukova ? Noi, numai Dumnezeu știe încotro am pornit-o și Dumnezeu știe ce se-ntîmplă cu noi ; și, de altfel, ceea ce se-ntîmplă cu noi este foarte ciudat și foarte frumos." Se uită la cei din sanie.

— Ia te uită, i-au albit și mustățile, și genele, e alb tot, vorbi unul din străinii ciudați și frumoși din fundul săniei ; cel care vorbise avea mustăți și sprîncene subțiri.

„Omul acesta, mi se pare, este Natașa, reflectă Nikolai, iar celălalt e *madame* Schoss ; dar, poate să nu fie așa ! Iar cerchezul cu mustăți habar n-am cine e ! O iubesc, totuși !"

— Nu vi-i frig ? întrebă el. Dar cei din sanie, în loc să răspundă, pufniră de rîs. Din sania din urmă, Dimmler le strigă ceva, pesemne ceva de haz, dar nu se putea înțelege ce striga.

— Da, da, răspunseră voci rîzînd.

Iată și o pădure fermecată, cu umbre întunecate, ce se așternprelung pe drum, smălțate de sclipiri diamantine, și un șir întreg de scări mari de marmoră, și acoperișurile de argint ale palatelor fermecate, și urletele asurzitoare ale cine știe căror fiare sălbatice. „Iar dacă satul ăsta o fi chiar Meliukovka, atunci e și mai ciudat, căci noi am bătut Dumnezeu știe ce coclauri și-am ajuns tot la Meliukovka", își spunea Nikolai.

Chiar așa și era : ajunseră la Meliukovka și la scară îi întîmpinară lachei cu lumînări în mînă și fețe voioase.

— Cine sînteți ? întrebară voci de pe scară.

— Mascații contelui, îi cunosc după cai, se auziră alte voci răspunzîndu-le.

XI

PELAGHEIA DANILOVNA MELIUKOVA, o femeie grasă și energică, ședea, într-un capot larg și cu ochelari pe nas, în salon printre fetele ei și-și dădea osteneala

să le alunge plictiseala. Turnaseră în apă ceară topită şi se uitau acum la umbrele pe care le făcea pe perete ceara întărită, cînd se auziră în vestibul paşii şi glasurile vizitatorilor.

După ce-şi dreseră tuşind glasurile şi-şi şterseră de chiciură feţele în tindă, husarii, cucoanele, vrăjitoarele, paiaţele şi urşii intrară în salonul în care lacheii se grăbeau să aprindă lumînări. Paiaţa-Dimmler şi cucoana-Nikolai deschiseră dansul. Înconjuraţi de copiii gălăgioşi, mascaţii, acoperindu-şi faţa şi schimbîndu-şi vocea, se înclinară în faţa gazdei şi se împrăştiară prin odaie.

— Ah, sînt de nerecunoscut ! Ia uitaţi-vă la Nataşa ! Ia uitaţi-vă, cui îi seamănă ? Zău, seamănă cu cineva. Dar Eduard Karlîci ? Ce bine-i stă ! Nu-l recunoşteam ! Şi cum dansează ! Ah, Doamne, uite şi un cerchez ! Ce bine-i stă Soniuşkăi ! Dar ăsta cine mai e ? Ei, dar nostim mai sînteţi ! Nikita, Vania, daţi mesele în lături ! Şi noi, care mocneam aicea singuri !

— Ha-ha-ha !... Uite husarul, uite-l ! Juri că-i băiat, uite ce picioare are ! Lasă-mă să văd şi eu... se auzeau voci.

Nataşa, favorita fetelor Meliukovei, dispăru împreună cu ele în odăile de din dos, unde trebuia să le ducă apoi fel de fel de halate, haine bărbăteşti şi dop ars, pe care braţe goale de domnişoare le luau din mîinile lacheului, prin uşa abia crăpată. După zece minute, tot tineretul din familia Meliukovilor îngroşa rîndurile mascaţilor.

Pelagheia Danilovna, cu ochelarii pe nas, dădea ordine să li se facă loc musafirilor şi să se pregătească trataţiile pentru boieri şi cele pentru slugi. Şi, zîmbind reţinut, se tot învîrtea printre ei şi li se uita foarte de aproape drept in faţă, fără să izbutească să recunoască pe vreunul. Şi nu numai pe Rostovi şi pe Dimmler nu izbutea să-i recunoască, dar nu-şi putu nici în ruptul capului recunoaşte nici măcar fetele, cu toate că purtau halatele şi uniformele bărbatului ei.

— Dar asta a cui este ? îşi întrebă ea guvernanta, uitîndu-se drept în ochii fetei ei. costumată în tătar de pe la Kazan. Parc-ar fi cineva dintre Rostovi. Dar dumneata. domnule husar, în ce regiment îţi faci serviciul ? se adresă ea Natașei. Turcului ăstuia. dă-i turcului pistil, îi spuse ea lacheului care servea, că nu-i oprit de legea lor să mănînce pistil.

Din cînd în cînd, uitîndu-se la mişcările ciudate şi caraghioase pe care le făceau dansatorii, ce pricepuseră o dată pentru totdeauna că sînt deghizaţi şi că nimeni nu-i poate recunoaşte, şi de aceea nu se sfiau să facă orice, Pelagheia Danilovna îşi acoperea faţa cu batista, şi toată grăsimea trupului ei mare i se cutremura de un rîs blajin bătrînesc, pe care nu şi-l mai putea stăpîni.

— Ia te uită, asta-i *Sachinette*[1] a mea, *e Sachinette !* spunea ea.

După dansurile şi horele ruseşti, Pelagheia Danilovna întruni pe toţi mascaţii, boieri şi oameni de-ai casei, într-un singur mare cerc, şi se puseră pe jocuri de societate : inelul, sfoara cu rublă şi celelalte.

Un ceas mai tîrziu, costumele erau toate mototolite şi într-un hal fără de hal. Mustăţile şi sprîncenele desenate cu dop ars se prelingeau pe feţele aprinse, asudate şi vesele ale mascaţilor. Pelagheia Danilovna începu să-i recunoască, minunîndu-se de reuşita costumelor, de chipul în care le veneau tuturor, şi în special domnişoarelor, şi mulţumind la toată lumea pentru că-i distraseră aşa de bine. Musafirii fură apoi chemaţi la masă în salonaş, iar pentru slugi se orîndui o masă în sala cea mare.

— Nu, ghicitul în baie e ceva îngrozitor ! spuse în timpul mesei o domnişoară bătrînă, care locuia în casa Meliukovilor.

— Dar de ce ? întrebă cea mai mare dintre domnişoarele Meliukov.

— N-o să îndrăzniţi, pentru asta trebuie curaj, nu glumă.

— Eu îndrăznesc, spuse Sonia.

— Povesteşte-ne cum a fost cu domnişoara aceea, spuse a doua dintre fetele Meliukov.

— Iată cum a fost, începu domnişoara bătrînă. O domnişoară s-a dus odată, a luat un cocoş şi două tacîmuri — aşa cum trebuie — şi s-a pus pe aşteptat. Stă ea ce stă şi deodată aude... clopoţeii şi zurgălăii de la o sanie care se apropia ; stă s-asculte — şi intră cineva cu chip de om : părea să fie un ofiţer — se apropie de masă şi se aşază în faţa ei.

— A ! A !... ţipă Natalia, făcînd ochii mari de groază.

— Şi cum adică ? Vorbea, aşa ca noi ?

[1] Diminutiv franţuzit de la Saşa — Alexandra.

— Da, ca orice om — toate erau aşa cum trebuie ; şi dă el să intre în vorbă ; ea ar fi trebuit să stea de vorbă cu dînsul pînă la cîntatul cocoşilor ; dar, de speriată ce era, şi-a acoperit faţa cu mîinile. Nu şi-a acoperit bine faţa cu mîinile, că el a şi cuprins-o în braţe. Noroc că tocmai atunci au venit în fugă fetele...

— Ei, nu le mai speria ! spuse Pelagheia Danilovna.

— Mămico, şi tu ai încercat să ghiceşti aşa, doar... spuse una din fiicele ei.

— Dar cu ghicitul în hambar cum e ? întrebă Sonia.

— Păi, uite, chiar şi acum te poţi duce pînă la hambar şi să stai s-asculţi ce auzi. Dacă auzi bătăi, ciocănituri, e rău, iar dacă auzi aşa ca şi cum ar turna cineva nişte grăunţe, e bine şi ţi se împlineşte...

— Mamă, povesteşte cum a fost cu dumneata cînd ai ghicit în hambar.

Pelagheia Danilovna zîmbi.

— Ei, eu am cam uitat... zise ea. Dar voi nu vă duceţi nici una ?

— Ba mă duc eu, Pelagheia Danilovna, dă-mi voie să mă duc eu, zise Sonia.

— Bine, de ce nu, du-te dacă nu ţi-e frică.

— Luiza Ivanovna, îmi dai voie ? întrebă Sonia.

Fie că jucau inelul, sau sfoara cu banul, fie că stăteau de vorbă ca acum, Nikolai nu se mai dădea dus de lîngă Sonia şi se uita la ea într-un fel cu totul nou. I se părea că acum era prima dată cînd o cunoscuse cu adevărat şi asta datorită mustăţilor desenate cu dop ars. Într-adevăr, în seara aceea Sonia era atît de veselă şi de drăgălaşă, cum n-o mai văzuse niciodată Nikolai.

„Ce mai fată ! Şi eu, ce gogoman !" îşi zise Nikolai, uitîndu-se la ochii ei strălucitori, la zîmbetul ei fericit şi entuziast, care-i făcea gropiţe în obraji, pe sub mustăţi, şi pe care nici nu-l văzuse pînă atunci.

— Nu mi-e frică de nimic, spuse Sonia. Pot să mă duc chiar acum ? Şi se ridică de pe scaun. Îi spuseră unde-i hambarul, cum trebuie să şadă şi să asculte şi i se dădu o şubă îmblănită. Şi-o puse peste cap şi-i aruncă lui Nikolai o privire.

„Ce minune de fată e asta ! se gîndi el. Unde mi-o fi fost capul pînă acum ?"

Sonia pornise prin coridor, cu gîndul să se ducă la hambar. Nikolai spuse că-i e cald şi se grăbi să iasă pe

scările de la intrarea principală. Într-adevăr, de atîta lume cîtă era în casă, aerul se îmbîcsise.

Afară tot ger uscat era şi aceeaşi lună plină, dar şi mai luminoasă. Lumina era atît de puternică şi pe zăpadă luceau atîtea stele, încît nu mai aveai de ce să te uiţi la cer, unde, de altfel, adevăratele stele nici nu se mai vedeau. Cerul era întunecat şi mohorît, în timp ce pe pămînt era numai voie bună.

„Prostul de mine ! Gogoman ce sînt ! Ce-am aşteptat pînă acum ?" îşi zise Nikolai şi, luînd-o pe scări în jos de-a fuga, coti pe după colţul casei, pe cărăruia ce ducea spre scara de din dos. Ştia că pe acolo va trece Sonia. Pe la jumătatea drumului erau nişte stive de lemne, acoperite cu zăpadă, care aruncau umbră ; printre stive şi alături de ele se împleteau pe zăpadă şi pe cărare umbrele unor bătrîni tei desfrunziţi. Cărarea ducea la hambar. Peretele de bîrne cioplite al hambarului şi acoperişul ascuns sub zăpadă sclipeau ca tăiate în cine ştie ce piatră de preţ, în lumina razelor de lună. În grădină trosni un vreasc, apoi totul intră din nou în liniştea netulburată de nimic. Părea că pieptul în loc de aer trage în plămîni elixirul tinereţii veşnice şi al fericirii.

Pe scara de la odăile slujnicelor răsunară pe trepte paşi şi, după ce scîrţîi sub tălpi zăpada adunată pe cea mai de jos treaptă, vocea unei bătrîne slujnice se auzi spunînd :

— Drept înainte, înainte, pe cărare, domnişoară. Dar să nu te uiţi în lături !

— Nu mi-e frică, răspunse vocea Soniei şi, pe cărare, în direcţia lui Nikolai, prinseră să scîrţîie pe zăpadă pantofiorii subţiri din picioarele Soniei.

Sonia înainta, înfăşurată în blană. Era la doi paşi de Nikolai, cînd îl văzu ; îl vedea şi ea tot altfel de cum îl văzuse pînă atunci şi nu mai era nici umbra de teamă pe care i-o inspirase el întotdeauna. El purta rochie de femeie, era ciufulit şi avea pe faţă un zîmbet de fericire, pe care Sonia i-l vedea întîia oară. Alergă repede spre el.

„E cu totul alta şi totuşi aceeaşi", îşi spuse Nikolai, privindu-i faţa în bătaia puternică a luminii de lună. Mîinile lui îşi făcură loc sub blana care-i acoperea capul, şi el o îmbrăţişă, o strînse la piept şi o sărută pe buzele cu mustăţi desenate, care miroseau a dop ars. Sonia îl

sărută drept pe gură şi-i cuprinse cu amîndouă mîinile ei mici obrajii.

— Sonia !... Nicolas !... atît îşi spuseră şi fugiră îndată spre hambar, de unde se înapoiară în casă, fiecare pe unde venise.

XII

CÎND TOŢI SE URCARĂ în sănii ca să se întoarcă de la Pelagheia Danilovna acasă, Natașa, care întotdeauna vedea şi-şi nota orice, orîndui în aşa fel lucrurile, încît Luiza Ivanovna să fie în aceeaşi sanie cu ea şi cu Dimmler, iar Nikolai să stea cu Sonia şi slujnicele.

Cît ţinu drumul la întoarcere, Nikolai mînă liniştit şi nu se mai luă la întrecere, uitîndu-se tot mereu la Sonia sub strania lumină a lunii şi căutînd să descopere, dincolo de strălucirea ei schimbătoare pe dedesubtul mustăţilor şi sprîncenelor cănite, pe Sonia lui cea de odinioară şi de acum, de care era hotărît să nu se mai despartă niciodată. Se uita la ea şi, cînd îşi dădu seama că e tot aceea, şi nu alta, şi-şi aminti apoi mirosul de dop ars, amestecat cu senzaţia sărutului, trase cu putere în piept aerul gros şi, uitîndu-se la pămîntul ce fugea sub el şi la cerul strălucitor de lumină, se simţi iarăşi în împărăţia vrăjii.

— Sonia, *tu* te simţi bine ? întreba el din cînd în cînd.

— Bine, răspundea ea. Dar *tu* ?

La jumătatea drumului, Nikolai trecu vizitiului hăţurile, alergă pentru o clipă pînă la sania Natașei şi sări pe scară.

— Natașa, îi spuse el pe şoptite în franţuzeşte, ştii, m-am hotărît în privinţa Soniei.

— I-ai spus ceva ? întrebă Natașa, strălucitoare deodată de bucurie.

— Vai, ce ciudat arăţi, Natașa, cu sprîncenele şi cu mustăţile astea ! Îţi pare bine ?

— Îmi pare atît de bine, atît de bine ! Mă şi supărasem pe tine ! Nu ţi-am spus nimic, dar te-ai purtat urît cu ea. Nu ştii ce inimă are, Nicolas ! Ce fericită sînt ! Sînt rea cu ea cîteodată, mi se întîmplă, dar mi-ar fi părut rău de tot să fiu numai eu fericită, fără Sonia,

continuă Natașa. Acum sînt așa de fericită ! Dar du-te mai repede la ea.

— Nu, stai puțin ! Vai, caraghioasă mai ești ! îi spuse Nikolai și, uitîndu-se mereu la sora lui, descoperi și în ea ceva nou, neobișnuit și fermecător de gingaș, ceva ce nu mai văzuse la ea. Natașa, e ca o vrajă. Ce crezi ?

— Da, răspunse ea, ai făcut cît se poate de bine.

„Dacă aș fi văzut-o mai demult, așa cum am văzut-o acum, se gîndi Nikolai, aș fi întrebat-o de atunci ce trebuie să fac și aș fi făcut orice mi-ar fi poruncit ea și totul ar fi ieșit bine."

— Așadar, te bucuri și crezi că am făcut bine ?

— Ah, mai mult decît bine ! Nu demult m-am certat pentru asta cu mămica. Mama îmi spunea că Sonia vrea să te prindă în mreje. Cum se poate să vorbești așa ! Numai cît nu ne-am aruncat insulte, eu și mama. Și nu voi permite niciodată cuiva să o vorbească de rău sau să gîndească rău despre ea, fiindcă e o fată fără cusur.

— Așadar, fac bine ? întrebă Nikolai, mai cercetînd o dată expresia de pe fața surorii sale, ca să se convingă dacă-i vorbește așa de-adevărat, apoi sări din mers de pe marginea săniei, scîrțîind cu tălpile pîslarilor pe gheață, și alergă spre sania lui. Găsi același cerchez cu mustăcioară, surîzător și fericit, privindu-l de sub gluga de zibelină, șezînd în fundul săniei, și cerchezul acesta era Sonia, iar Sonia era cu siguranță viitoarea lui nevastă, fericită și iubitoare.

Ajungînd acasă, domnișoarele îi povestiră bătrînei contese cum petrecuseră la Meliukovi, apoi se duseră în camera lor la culcare. Înainte de a se culca, stătură încă mult timp dezbrăcate, dar fără să-și șteargă mustățile, și-și vorbiră, fiecare despre fericirea ei. Vorbiră despre multe ; cum au să se mărite, cum bărbații lor vor fi buni prieteni și cît vor fi de fericite. Pe masa Natașei era oglinda pe care i-o pregătise de cu seară Duniașa.

— Atîta doar, cînd au să se întîmple toate astea ? Mi-e teamă că niciodată... Ar însemna să fie prea frumos ! spuse Natașa, ridicîndu-se și se apropie de oglindă.

— Stai jos, Natașa, poate că ai să-l vezi, spuse Sonia.

Natașa aprinse lumînările și se așeză pe scaun.

— Văd pe cineva cu mustăți, zise Natașa, văzîndu-și propria ei față în oglindă.

— Nu trebuie să rîzi, domnişoară, interveni Duniaşa.

Cu ajutorul Soniei şi al slujnicei, Nataşa găsi poziţia potrivită pentru oglindă ; îşi luă apoi o expresie serioasă şi tăcu. Rămase îndelung pe loc, privind la şirul lung de lumînări din oglindă şi părîndu-i-se (aşa cum auzise că se spunea) cînd că vede în acest pătrat — confuz, îndepărtat şi tulbure — un coşciug, cînd că vede chipul lui, al prinţului Andrei. Dar, oricît era ea de gata să ia cea mai mică pată drept chip omenesc sau drept coşciug, nu vedea nimic. Începu să clipească des din ochi şi plecă din faţa oglinzii.

— De ce or fi văzînd unii, şi eu nu ? întrebă ea. Acum, aşază-te tu, Sonia ; azi ţie nu ţi se poate întîmpla să nu vezi. Uită-te şi pentru mine... Mi-e aşa de frică, astăzi !

Sonia se aşeză în faţa oglinzii, o potrivi în poziţia prielnică şi începu să privească.

— Iaca, Sofia Alexandrovna are să vadă negreşit, îi spuse pe şoptite Duniaşa. Dumneata prea rîzi tot timpul.

Sonia prinse cuvintele acestea şi mai auzi cum Nataşa îi spunea în şoaptă :

— Ştiu bine şi eu că ea are să vadă ; şi anul trecut a văzut.

Vreo trei minute tăcură toate. „Negreşit !“ şopti Nataşa, dar nu apucă să sfîrşească fraza, că Sonia lăsă deodată oglinda pe care o ţinea şi-şi acoperi ochii cu mîna.

— Ah, Nataşa ! exclamă ea.

— Ai văzut, ai văzut ? Ce-ai văzut ? ţipă Nataşa, susţinîndu-i oglinda.

Sonia nu văzuse nimic : tocmai voise să se ridice şi să clipească, cînd o auzise pe Nataşa spunînd „Negreşit !“... N-ar fi vrut s-o înşele nici pe Duniaşa, nici pe Nataşa, dar nu mai putea sta. Nu ştia nici ea cum şi pentru ce se trezise strigînd, cînd îşi acoperise ochii cu mîna.

— Pe el l-ai văzut ? o întrebă Nataşa, apucînd-o de mînă.

— Da. Stai puţin... l-am... l-am văzut... pe el, zise Sonia fără să vrea şi fără să ştie de care *el* vorbea : de Nikolai sau de Andrei.

„De ce adică n-aș spune că am văzut ? Unii, doar, văd ! Apoi, cine poate să controleze dacă am văzut sau nu ?“ îi trecu Soniei prin cap.

— Da, l-am văzut pe el, spuse Sonia.

— Cum ? Spune, cum l-ai văzut ? În picioare sau culcat ?

— Nu, am văzut așa... Nu era nimic, cînd, deodată, îl văd culcat.

— Andrei, culcat ? E bolnav ? întrebă speriată Natașa, cu ochii pironiți asupra prietenei ei.

— Nu, dimpotrivă, dimpotrivă, avea chipul vesel și s-a întors spre mine și, în clipa cînd rosti aceste cuvinte, i se păru și ei că văzuse într-adevăr ceea ce spunea.

— Și pe urmă, Sonia ?

— N-am mai văzut bine, ceva albastru și roșu...

— Sonia, cînd vine ? Cînd îl văd ? Doamne, cît de mult mă tem pentru el ; și pentru mine mă tem și totul mă-ngrozește... spuse Natașa și, fără să răspundă cuvintelor de încurajare ale Soniei, se băgă în așternut. Mult timp după ce stinse lumînarea, rămase nemișcată, cu ochii mari deschiși, uitîndu-se la geamurile înghețate, prin care pătrundea lumina rece a lunii.

XIII

CURÎND DUPĂ SĂRBĂTORI, Nikolai îi vorbi mamei de dragostea lui pentru Sonia și de hotărîrea fermă pe care o luase de a se însura cu ea. Contesa, care prinsese de veste demult ceea ce se petrecea între Sonia și Nikolai și se aștepta la această explicație, îi ascultă tăcută vorbele și-și anunță fiul că poate să se însoare cu cine vrea, dar că nici ea, nici tatăl lui, nu-i vor da binecuvîntarea pentru o asemenea căsătorie. Pentru prima oară în viață, Nikolai simți că mama lui era nemulțumită de el și că, oricît l-ar fi iubit, n-avea de gînd să cedeze. Rece și fără să-și privească fiul, ea trimise după soțul ei. Cînd acesta veni, ea voi să-i aducă în prezența fiului lor la cunoștință, pe scurt, cu calm, despre ce era vorba, dar nu se mai putu opri : izbucni în lacrimi de necaz și ieși din odaie. Bătrînul conte încercă să-l sfătuiască fără convingere pe Nikolai, rugîndu-l să renunțe la proiectul său.

Nikolai îi răspunse că nu-şi poate călca cuvîntul, iar tatăl, oftînd vădit încurcat, îşi întrerupse scurt discursul şi se duse la contesă. Ori de cîte ori avea ciocniri cu fiu-său, conştiinţa că e vinovat, faţă de el, de prostul mers al afacerilor, nu-l mai părăsea pe bătrînul conte şi, de aceea, nu putea să se supere pe el din pricină că refuza să se însoare cu o fată bogată şi şi-o alesese pe Sonia, care n-avea zestre ; de-abia cu prilejul acesta îşi dădu el seama că, dacă afacerile nu i-ar fi mers prost, cu greu i-ar fi putut dori lui Nikolai o soţie mai bună decît Sonia şi că singurul vinovat de mersul prost al treburilor era numai el, cu Mitenka al lui şi cu năravurile lui de nelecuit.

Nici tatăl şi nici mama nu mai deschiseră discuţia cu fiul lor despre problema aceasta, dar, cîteva zile de la explicaţia cu el, contesa o chemă pe Sonia la ea şi, cu o cruzime la care nu se aşteptase nici una, nici cealaltă, îşi învinovăţi nepoata că i-a ademenit băiatul şi că e nerecunoscătoare. Sonia, tăcută, cu ochii în pămînt, asculta crudele cuvinte ale contesei şi nu înţelegea ce vrea de la ea. Era veşnic gata să jertfească orice pentru binefăcătorii ei. Gîndul jertfei de sine era gîndul ei favorit ; dar în cazul de faţă nu putea înţelege nici cui, nici ce i se cerea să jertfească. Nu putea să n-o iubească pe contesă şi-i era dragă întreaga familie a Rostovilor, dar nu putea nici să înceteze de a-l iubi pe Nikolai şi să uite că fericirea lui atîrna de această dragoste. Stătea aşa şi nu răspundea nimic. Nikolai nu mai putea suporta — aşa cel puţin i se păru lui — această situaţie şi-i ceru numaidecît mamei sale explicaţii. Cînd îşi ruga mama să-l ierte pe el şi pe Sonia şi să le dea consimţămîntul pentru căsătoria lor, cînd o ameninţa că se va căsători cu ea pe ascuns, fără întîrziere, dacă cumva o va mai persecuta.

Contesa, cu o răceală pe care Nikolai nu i-o cunoscuse pînă atunci, îi răspunse că e major, că prinţul Andrei se căsătoreşte fără consimţămîntul tatălui său, şi că poate face şi el la fel, dar că ea nu va recunoaşte niciodată pe această *intrigantă* ca fiică a ei.

Înfuriat de cuvîntul *intrigantă,* Nikolai ridică glasul şi-i spuse mamei sale că n-ar fi crezut niciodată că îi va putea cere să-şi vîndă sentimentele şi că, dacă-i vorba aşa, e ultima dată cînd vorbeşte... Dar nu apucă să rostească vorbele hotărîtoare, pe care mama lui, judecînd după expresia feţei, le aştepta cu groază şi care ar

fi rămas între ei amîndoi, poate pentru totdeauna, o amintire crudă, nu apucă să le pronunțe, căci Natașa, cu fața palidă și gravă, intră în cameră, deschizînd brusc ușa de după care ascultase.

— Nikolenka, spui prostii ! Taci ! Taci ! Îți spun să taci odată !... zise Natașa aproape strigînd ca să-i acopere vocea.

— Mămică dragă, nu-i deloc ceea ce crezi tu... draga mea, biata mea mămică, se adresă ea mamei sale, care, simțindu-se pe pragul unei rupturi, se uită cu spaimă la fiul ei, dar, din încăpățînare și aprinsă de luptă, nu voia și nu putea să se lase învinsă. — Nikolenka, te lămuresc eu mai tîrziu ; acum pleacă !... Ascultă-mă puțin, mămică scumpă...

Cuvintele Natașei n-aveau nici un sens, dar își făcură efectul la care se străduise ea să ajungă.

Contesa începu să plîngă cu sughițuri și-și ascunse fața la pieptul fetei, iar Nikolai se sculă și, luîndu-și capul în palme, ieși din odaie.

Natașa își luă asupră-și sarcina de a face pace și duse lucrurile pînă la a obține pentru Nikolai din partea mamei lor promisiunea că nu o va mai persecuta pe Sonia, el făgăduind în schimb să nu întreprindă nimic fără știrea părinților.

Trist și grav, în raporturi rele cu părinții, dar, după cît i se părea, foarte îndrăgostit, Nikolai plecă la regiment pe la începutul lui ianuarie, hotărît să-și aranjeze situația în armată, să obțină trecerea în rezervă și să se însoare cu Sonia.

După plecarea lui Nikolai, casa Rostovilor deveni mai tristă ca niciodată. De inimă rea, contesa se îmbolnăvi.

Sonia era mîhnită și de plecarea lui Nikolai, și de tonul dușmănos cu care contesa nu se putea să nu-i vorbească. Contele era mai îngrijorat decît oricînd de prostul mers al afacerilor, care cerea măsuri decisive. Era neapărată nevoie să scoată în vînzare casa de la Moscova și proprietatea din apropierea orașului, și pentru vînzarea casei trebuia să plece la Moscova. Starea sănătății contesei îl silea, însă, să amîne de pe o zi pe alta plecarea.

Natașa, care la început suportase ușor și chiar cu voioșie despărțirea de logodnicul ei, era acum pe zi ce trecea mai tulburată și mai nerăbdătoare. Gîndul că anii ei cei mai frumoși, care-ar fi putut însemna mult pen-

tru dragostea lor, i se pierdeau în zadar, fără să facă nimic, o chinuia tot timpul. Scrisorile lui, cele mai multe, o supărau. Era jignitor pentru ea să se gîndească la faptul că, în timp ce ea trăia numai prin iubirea ei, iubitul ei ducea o viaţă adevărată, vedea mereu tot alte locuri şi alţi oameni care-l interesau. Cu cît scrisorile lui erau mai captivante, cu atît o supărau mai mult. Cît despre scrisorile pe care i le trimetea lui, nu numai că n-o liniş-teau, dar începuseră să-i apară ca o obligaţie plicticoasă şi falsă. Nu-i plăcea să scrie, fiindcă nu putuse ajunge să exprime veridic prin scris nici a mia parte din ceea ce ştia să spună atît de bine prin viu grai, prin zîmbet şi priviri. Îi scria clasicele scrisori-şablon, seci, pe acelaşi calapod, cărora nici ea nu le dădea vreo importanţă şi a căror ortografie i-o corecta în ciornă contesa.

Starea contesei însă nu se îmbunătăţea deloc, iar că-lătoria la Moscova nu mai putea fi amînată. Trebuia pregătit trusoul miresei, trebuia vîndută casa şi mai era pe deasupra şi venirea prinţului Andrei, care era aşteptat mai întîi la Moscova, unde locuia în iarna aceea prinţul Nikolai Andreici ; Nataşa era încredinţată, de altfel, că logodnicul ei se şi întorsese.

Lăsînd-o pe contesă la ţară, pe la sfîrşitul lui ianuarie, contele cu Nataşa şi cu Sonia plecară la Moscova.

Partea a cincea

I

DUPĂ LOGODNA PRINȚULUI Andrei cu Natașa, Pierre simți dintr-o dată, fără nici o pricină aparentă, că nu mai poate duce viața de pînă atunci. Oricît de puternic crezuse în adevărurile pe care binefăcătorul lui i le dezvăluise, oricîte bucurii încercase la începutul uceniciei sale în munca pentru desăvîrșirea morală, căreia i se dăruise cu atîta suflet, tot farmecul vieții acesteia de pînă atunci pierise deodată pentru el, îndată după logodna prințului Andrei cu Natașa și după moartea lui Iosif Alexeevici, despre care aflase aproape în același timp. Doar scheletul vieții trecute îi mai rămăsese : casa lui, strălucitoarea lui soție, care se bucura acum de favoarea unui personaj însemnat, relațiile cu tot Petersburgul, și slujba, cu formalitățile ei plictisitoare. Și viața dusă pînă atunci îi apăru deodată de o nebănuită urîțenie. Se lăsă de obiceiul de a-și scrie jurnalul și, fugind de societatea fraților masoni, începu să se ducă iar pe la club, să bea iarăși peste măsură, să caute din nou tovărășia burlacilor, să ducă asemenea viață, încît contesa Elena Vasilievna găsi necesar să-i facă aspre observații. Pierre, dîndu-și seama că soția sa avea dreptate, plecă la Moscova ca să n-o compromită.

La Moscova, de cum intră în imensa lui casă, cu prințesele sfrijite și uscate și cu o groază de servitori, de cum văzu, pe cînd trecea prin oraș, paraclisul de la biserica Iverskaia cu lumînări fără număr aprinse dinaintea icoanelor suflate cu aur, de cum străbătu piața Kremlinului cu zăpada ei neatinsă, de cum întîlni birjele și bordeiele din Sivțev Vrajok și pensionarii Moscovei, care nu mai cereau de la viață nimic și-și făceau veacul feriți de orice grabă, de cum revăzu edecurile coconetului moscovit, balurile Moscovei și Clubul englez, se simți numaidecît la el

acasă, ajuns la limanul tihnit. În Moscova îi era cald şi bine ; se simţea în largul său, ca într-un halat vechi, cu care te-ai obişnuit.

Întreaga societate moscovită, de la bătrîni şi pînă la copii, îi făcu lui Pierre o primire ca unui oaspete mult aşteptat, căruia nimeni nu-i putuse lua vreodată locul. Pentru înalta societate moscovită, Pierre era cel mai plăcut, cel mai bun, mai spiritual, mai vesel şi mai mărinimos tip de om sucit, dintre zăpăciţii cu inimă de aur care erau boierii ruşi de altădată, fără leţcaie în pungă, pentru că prea şi-o deschideau pentru toată lumea.

Spectacolele în beneficiul artiştilor, tablouri proaste, statui, societăţi de binefacere, ţigani, şcoli, mese prin subscripţii, petreceri, francmasoni, biserici, cărţi — nu refuza nimic şi pe nimeni, şi dacă n-ar fi avut doi prieteni, care împrumutaseră de la el o mulţime de bani şi care-l luaseră sub tutelă, şi-ar fi irosit toată averea. La club, nu era masă ori serată fără el. De îndată ce, după două sticle de *Margaux,* se tolănea la locul lui obişnuit pe canapea, îl şi înconjurau prietenii şi prindeau să se-nfiripe comentarii, discuţii, glume. Se isca pe undeva vreo ceartă ? Era destul zîmbetul lui bun şi o glumă spusă la locul ei, ca să împace lucrurile. Agapele lojii francmasonice erau plicticoase şi lipsite de orice viaţă, dacă nu era şi el de faţă.

Cînd, după vreo masă de burlaci, cedînd rugăminţilor veselilor lui comeseni, se ridica să plece cu ei, chiote de bucurie şi entuziasm izbucneau printre cei tineri. La baluri dacă nu erau destui cavaleri, dansa el. Cucoanele tinere şi domnişoarele ţineau la dînsul fiindcă, fără să facă vreuneia curte, era cu toate la fel de amabil, mai ales după ce mînca bine. *„Il est charmant, il n'a pas de sexe“* [1], spuneau ele.

Era şi Pierre unul din acei şambelani în retragere, cum erau cu sutele la Moscova, care-şi făceau acolo veacul, în pace şi voie bună.

Cum s-ar mai fi îngrozit el, cu şapte ani în urmă, cînd abia venise din străinătate, dacă i-ar fi spus cineva că nu avea de ce să caute atîta şi să se frămînte cu gîndul, că drumul îi era de mult hotărît, statornicit, mai înainte de toţi vecii şi că, oricît s-ar zbate, va fi tot ce au fost toţi cei din situaţia lui. În ruptul capului, n-ar fi putut-o crede ! Oare nu tot el dorise cîndva, în adîncul sufletului, ba să

[1] E încîntător, ca om, nu ca bărbat...

facă din Rusia o republică, ba să devină Napoleon, ba filozof, ba strateg şi învingător al lui Napoleon ? Oare nu el întrevăzuse şi dorise cu patimă să aducă neamului omenesc, cel păcătos, renaşterea şi să atingă el însuşi cea mai înaltă treaptă a desăvîrşirii ? Oare nu el întemeiase şcoli şi spitale şi dăduse ţăranilor libertatea ?

Şi, în loc de toate acestea, iată-l ajuns un bogătaş, soţ al unei femei care-l înşală, şambelan în retragere ; fără alte plăceri decît să mănînce şi să bea, ca apoi să-şi dea drumul nasturilor la vestă şi să înjure un pic ocîrmuirea ; iată-l membru al Clubului englez din Moscova şi membru al societăţii moscovite, iubit de toată lumea. Multă vreme, Pierre nu se putuse împăca cu gîndul că e chiar el şambelanul acesta în retragere la Moscova, al cărui tip îl dispreţuise atît de adînc cu şapte ani în urmă.

Uneori se mîngîia cu gîndul că viaţa pe care o duce e numai aşa, un provizorat ; dar pe urmă îl îngrozea alt gînd : că tot aşa provizoriu, intraseră şi alţi oameni, cu dinţi sănătoşi şi păr bogat, în viaţa şi în clubul acesta, şi nu le mai rămăsese la ieşire nici un dinte şi nici un fir de păr.

În clipele de orgoliu, cînd se gîndea la situaţia lui, i se părea că el e cu totul altfel, deosebit de aceşti şambelani în retragere, pe care îi dispreţuise odinioară ; i se părea şi acum că erau nişte oameni vulgari şi proşti, mulţumiţi de sine şi împăcaţi cu starea în care se aflau, „pe cînd eu şi acum sînt nemulţumit întruna şi tot aş vrea mereu să fac ceva pentru omenire, îşi spunea el, în clipele acestea de orgoliu. Dar, poate că şi toţi aceşti colegi ai mei s-au zbătut ca şi mine şi au căutat un drum nou, al lor, în viaţă, şi poate că, tot ca şi mine, au fost şi ei împinşi pe drumul acesta de împrejurări cărora nu li s-au putut împotrivi : de societate, de natură, de forţa aceea elementară împotriva căreia omul nu poate face nimic", îşi zicea el, în clipe de smerenie ; şi, după ce mai trăi o vreme tot aşa la Moscova, nu-i mai dispreţui, ci începu să-i iubească, să-i stimeze şi să-i deplîngă, întocmai ca pe sine însuşi, pe aceşti tovarăşi pe care i-i dăduse soarta.

Nu-l mai năpădeau ca înainte clipele de disperare, de urît şi de dezgust de viaţă ; dar aceeaşi boală, care altădată se manifestase prin crize acute, era acum înăbuşită în el şi nu-i dădea o clipă măcar pace. „În ce scop ? Pentru ce ? Ce se petrece în lume ?" se întreba el cu nedumerire

de mai multe ori pe zi, începînd fără voia lui să se gîndească la sensul fenomenelor vieţii ; dar, ştiind din experienţă că nu există răspuns la asemenea probleme, se grăbea să-şi abată gîndul de la ele, punea mîna pe o carte sau pleca fie la club, fie la un anume Apollon Nikolaevici, ca să mai flecărească despre bîrfelile oraşului.

„Elena Vasilievna, care n-a iubit niciodată nimic, afară de trupul ei, şi care e una din cele mai proaste femei de pe pămînt, gîndea Pierre, trece în ochii lumii drept o culme a inteligenţei şi a rafinamentului, şi toţi se închină în faţa ei. Napoleon Bonaparte a fost dispreţuit de toţi, atîta timp cît a fost un om mare, dar de îndată ce a ajuns un jalnic comediant, împăratul Franz îşi bate capul cum să-i dea fata de soţie, şi încă nelegitim ! Spaniolii înalţă rugăciuni la Dumnezeu prin mijlocirea clerului catolic, drept recunoştinţă că în ziua de 14 iunie i-au învins pe francezi, iar francezii înalţă rugăciuni de mulţumire lui Dumnezeu, prin acelaşi cler catolic, pentru că i-au învins pe spanioli în ziua de 14 iunie. Fraţii mei francmasoni fac jurămîntul sîngelui că sînt gata să jertfească totul pentru aproapele lor, dar nu scot din buzunar o rublă măcar pentru trunchiul de caritate şi uneltesc, cei din «Astreea» împotriva «Căutătorilor de Mană» [1], făcînd zarvă mare în legătură cu autenticitatea covorului scoţian şi cu un document, al cărui sens nu-l ştie nici cel care l-a scris şi care nu-i e nimănui de vreun folos. Noi, cu toţii, mărturisim acelaşi principiu creştin al iertării greşelilor şi al iubirii de aproapele — datorită căruia noi am şi înălţat în Moscova de patruzeci de ori patruzeci de biserici — dar ieri a fost omorît în bătăti cu cnutul un om, un soldat dezertor, şi un slujitor al aceluiaşi principiu al dragostei şi al iertării, un preot, i-a dat să sărute crucea înainte de execuţie." Aşa se gîndea Pierre, şi minciuna asta universală, acceptată de toţi, oricît se obişnuise de mult cu ea, îl zguduia de fiecare dată, ca şi cum ar fi fost ceva nou. „Înţeleg toată minciuna şi toată confuzia asta, îşi spunea el, dar cum le-aş putea arăta tuturora ceea ce înţeleg eu ? Am încercat şi-am constatat întotdeauna că şi ei, în adîncul sufletului lor, înţeleg tocmai ceea ce înţeleg şi eu, dar că-şi dau numai osteneala să nu vadă asta. Prin urmare, aşa trebuie să fie ! Dar eu, eu ce să fac ?" se întreba Pierre. Avea şi el acea însuşire pe care o au mulţi, dar

[1] Două loji francmasonice din Petersburg care rivalizau.

mai cu seamă ruşii, însuşirea de a întrevedea binele şi adevărul ca posibile, de a crede în ele, văzînd totodată cît se poate mai limpede răul şi minciuna vieţii, prea limpede ca să mai fie în stare a mai lua în serios viaţa. În orice domeniu de activitate se îmbinau, după vederile lui, răul şi înţelepciunea, orice ar fi încercat să facă, oricîte sforţări ar fi depus, răutatea şi minciuna îl respingeau şi-i tăiau toate căile spre acţiune. Cu toate astea, trebuia să trăiască, trebuia să-şi umple cu ceva timpul. Era un chin prea groaznic să mai îndure şi jugul acestor probleme de nedezlegat, pe care i le punea viaţa, şi se deda primei plăceri ce-i sta la îndemînă, numai să le uite. Ieşea în lume în tot felul de cercuri, bea mult, cumpăra tablouri şi construia, dar mai cu seamă citea.

Citea şi iar citea tot ce-i cădea în mînă, şi citea cu atîta patimă, încît atunci cînd se întorcea acasă, şi lacheii încă nu apucau să-l dezbrace, el şi lua cartea în mînă şi începea să citească. Citea, şi de la citit trecea la somn, şi de la somn la flecăreală prin saloane şi la club, de la flecăreală la chefuri şi la femei, de la chefuri iar la flecăreală, la citit şi la vin. Vinul ajunsese pentru el o necesitate fizică şi morală totodată, din ce în ce mai stăruitoare. Cu toate că doctorii îi spuseseră că, pentru un om de constituţia lui, vinul e vătămător, tot peste măsură bea. Nu se simţea bine de tot decît atunci cînd, fără să-şi dea nici el seama cum, deşertînd în gura lui mare cîteva pahare de vin, încerca o senzaţie de căldură plăcută, strecurată prin tot trupul, o duioşie faţă de orice semen şi o predispoziţie a minţii de a reacţiona superficial la orice gînd, fără să-i adîncească esenţa. De-abia după ce bea o sticlă-două de vin, începea să-şi dea vag seama că nodul acela încîlcit al vieţii, care-l îngrozise altădată, nu era chiar atît de înspăimîntător cum şi-l închipuise. Uşor ameţit, flecărind sau ascultînd flecăreala altora, ori citind după masa de prînz şi după cea de seară, vedea fără încetare nodul acesta, sub un aspect sau sub altul. Dar numai sub înrîurirea vinului îşi putea spune : „Nu-i mare lucru. Îi dau eu de capăt, iată, am şi răspunsul gata, la-ndemînă. Dar acum, n-am cînd... văd eu, pe urmă !"... Dar acest *pe urmă* nu mai venea niciodată.

Dimineaţa, pe nemîncate, toate problemele de altădată i se înfăţişau din nou, la fel de insolubile şi de înfri-

coşătoare, şi atunci Pierre se înfunda repede în cîte o carte şi se bucura cînd venea cineva la el.

Cîteodată Pierre îşi aducea aminte cum într-o povestire de război, pe care o auzise cîndva, soldaţii pe front, cînd stau sub gloanţele duşmane în adăposturi, îşi caută stăruitor ocupaţii, ca să suporte mai uşor primejdia. Şi i se păru deodată că toţi oamenii erau tot soldaţi din aceştia, ce caută să se apere de viaţă, care prin ambiţie, care prin patima jocului de cărţi, care întocmind legi, care petrecînd cu femei, care făcîndu-şi jucările din cai, din politică, din vînătoare, din vin, din treburi de stat. „Nu există nici lucruri de nimic, nici lucruri importante ; toate-s totuna : numai să mă apăr de viaţă cum pot ! îşi spunea Pierre. Numai să nu *o* văd, să nu văd *viaţa* asta îngrozitoare !

II

PE LA ÎNCEPUTUL IERNII, prinţul Nikolai Andreici Bolkonski sosi la Moscova cu fiica sa. Datorită trecutului său, datorită inteligenţei şi originalităţii sale — şi mai ales datorită scăderii entuziasmului faţă de domnia împăratului Alexandru şi acelui curent patriotic şi antifrancez, care domnea pe atunci la Moscova — prinţul Nikolai Andreici deveni imediat obiectul unei deosebite stime din partea locuitorilor Moscovei şi centru al opoziţiei moscovite împotriva ocîrmuirii.

Prinţul îmbătrînise mult în anul acesta din urmă. Dădea semne grave de bătrîneţe : aţipea pe neaşteptate, uita evenimentele apropiate şi le ţinea minte bine pe cele îndepărtate, şi primise cu o vanitate copilărească rolul de cap al opoziţiei moscovite. Cu toate acestea, atunci cînd, seara mai ales, apărea la ceai îmbrăcat în scurta lui de blană, cu perucă pudrată pe cap şi, întărîtat de cineva, îşi începea lapidarele, tăioasele lui povestiri despre lucruri de demult sau şi mai lapidarele şi tăioasele lui aprecieri asupra prezentului, bătrînul trezea în inimile tuturor oaspeţilor săi un sentiment de politicoasă preţuire. Pentru vizitatori, casa asta bătrînească, cu mobilă dinainte de revoluţie şi oglinzi enorme, cu lacheii aceştia purtînd peruci pudrate şi însuşi acest bătrîn din secolul trecut, ţeapăn şi plin de duh, cu blajina lui fiică şi franţuzoaica cea

drăguță, care, amîndouă, se uitau la el cu veneraţie, prezentau o privelişte plină de o plăcută măreţie. Dar vizitatorii nu se gîndeau că, pe lîngă aceste două-trei ceasuri în care îi vedeau ei pe amfitrioni, mai erau alte douăzeci şi două de ore, în cursul cărora viaţa de interior, tainică, a casei, îşi urma firul ei neştiut.

În ultima vreme, la Moscova, această viaţă de interior se făcuse foarte grea pentru prinţesa Maria. Era lipsită aici de bucuriile ei cele mai de seamă : întrevederile cu „oamenii lui Dumnezeu" şi însingurarea care o înviora la Lîsîe Gorî, şi nu se bucura de nici unul din avantajele şi plăcerile vieţii de capitală. În lume nu ieşea fiindcă, aşa cum ştiau toţi, tatăl ei nu-i dădea voie să iasă fără dînsul, iar el, cu sănătatea lui şubredă, nu prea ieşea, aşa că, de la un timp, n-o mai invita nimeni pe la mese şi nici la serate. Iar să tot tragă nădejdea unei căsătorii, prinţesa Maria renunţase cu desăvîrşire. Ea vedea cu ce răceală şi adversitate primea şi expedia prinţul Nikolai Andreici pe toţi tinerii care i-ar fi putut fi logodnici şi care îi vizitau din cînd în cînd. Prietene prinţesa Maria n-avea : cu prilejul acestei şederi la Moscova, se deziluzionase de cele două persoane care-i erau mai apropiate : *mademoiselle* Bourienne, cu care nici pînă atunci nu putuse fi cu totul sinceră, îi devenise acum antipatică, iar franţuzoaica, la rîndul ei, din anumite motive, se îndepărtase de dînsa ; cît despre Julie, care era la Moscova, şi căreia prinţesa Maria îi scrisese cinci ani la rînd, aceasta se arătase cu totul străină de dînsa, acum cînd reluase personal legătura cu ea. Julie, pe atunci, în urma morţii fraţilor ei, ajunsese una din cele mai bogate fete de măritat din Moscova şi se azvîrlise în vîrtejul plăcerilor mondene. Era înconjurată de tineri care, cum credea ea, începuseră dintr-o dată să-i preţuiască însuşirile. Julie se afla în acea perioadă a vieţii domnişoarelor din lumea bună care, îmbătrînind, simt că-şi joacă ultima şansă de măritiş şi că, acum ori niciodată, trebuie să li se hotărască soarta. Prinţesa Maria îşi aducea aminte, cu un zîmbet melancolic, în fiecare joi, că nu mai avea cui scrie, întrucît Julie — Julie, de a cărei prezenţă ea nu se mai putea bucura — se afla aici la Moscova şi se vedeau în fiecare săptămînă. Întocmai ca un bătrîn emigrant care a renunţat să se mai însoare cu doamna la care şi-a petrecut ani de-a rîndul serile, prinţesa Maria regreta faptul că Julie se afla aici şi că nu mai avea cui scrie. La Moscova

n-avea cu cine vorbi, n-avea cui să-şi încredinţeze durerea, şi durerea se îngrămădise copleşitor de multă de la o vreme. Sorocul întoarcerii prinţului Andrei şi al căsătoriei sale se apropia, dar recomandarea ce-i făcuse el, să-l pregătească pe bătrîn în acest scop, nu numai că nu fusese îndeplinită, ci dimpotrivă, părea că lucrurile erau compromise definitiv, şi numai să fi pomenit numele contesei Rostova însemna să-l scoţi din sărite pe bătrînul prinţ, care şi aşa era cea mai mare parte din timp pus pe ceartă. O suferinţă nouă, care se adăugase de la o vreme la suferinţele prinţesei Maria, o constituiau lecţiile pe care le dădea nepotului ei, în vîrstă de şase ani. În raporturile ei cu Nikoluşka, băgase de seamă cu groază că şi ea era tot aşa de iritabilă ca şi bătrînul ei tată. De cîte ori nu-şi spusese ea că nu trebuie să-şi îngăduie a-şi pierde cumpătul în timpul lecţiilor cu nepoţelul şi, totuşi, aproape de fiecare dată, cum începea să-i arate cu beţişorul alfabetul francez, era atît de nerăbdătoare să-i transmită mai repede şi mai uşor cunoştinţele, copilului, gata înfricoşat ca nu cumva acuşi-acuşi să i se înfurie mătuşa, încît la cea mai mică neatenţie a mititelului ea tremura, se pripea, se enerva, ridica vocea şi-l smucea chiar de mînă cîteodată, sau îl punea la colţ. După ce-l trimitea la colţ, începea şi ea să plîngă de ciudă că-i era atît de răutăcioasă şi urîtă firea, iar Nikoluşka, acompaniindu-i hohotele de plîns, pleca de la colţ fără voie, venea în fugă spre ea, îi smulgea de la ochi mîinile ude de lacrimi şi o mîngîia. Dar mai mult decît orice alte dureri o năpădea pe prinţesa Maria jalea de mînia tatălui, care era veşnic îndreptată împotrivă-i şi care ajunsese de un timp pînă la cruzime. Dacă ar fi silit-o să bată nopţi întregi mătănii, dacă ar fi lovit-o, dacă ar fi pus-o să care lemne şi apă, ei nici prin cap nu i-ar fi trecut măcar că e grea viaţa : dar acest călău, care o iubea, era cum nu se poate mai crud, tocmai pentru că o iubea, şi pentru asta o chinuia pe ea şi se chinuia şi pe el însuşi, punînd la cale cu stăruinţă nu numai chipul cum să o jignească şi să o înjosească, dar şi să-i arate că ea era întotdeauna cea vinovată pentru toate. În ultimul timp, lui i se dăduse pe faţă o nouă trăsătură, care o chinuia în chipul cel mai dureros pe prinţesa Maria : şi asta era apropierea lui de *mademoiselle* Bourienne. Îi trecuse prin cap, în prima clipă cînd aflase de intenţiile fiului său, gîndul glumeţ, că, dacă Andrei se însoară, o ia şi el pe Bourienne

de nevastă, şi ideea poznaşă îi plăcuse pesemne, căci în ultimul timp se purta deosebit de duios cu franţuzoaica, arătîndu-şi prin aceasta nemulţumirea faţă de fiica sa, şi asta numai pentru a o jigni, cum i se părea prinţesei Maria.

Odată, la Moscova, în prezenţa fiicei sale (căreia i se păru că tatăl ei făcea asta înadins), bătrînul prinţ sărută mîna domnişoarei Bourienne şi, trăgînd-o spre el, o îmbrăţişă şi o mîngîie. Prinţesa Maria roşi la faţă şi fugi din odaie. Peste cîteva minute, *mademoiselle* Bourienne intră la ea zîmbind voios şi povestindu-i ceva cu vocea ei plăcută. Prinţesa Maria îşi şterse în grabă lacrimile, se apropie cu paşi hotărîţi de Bourienne şi, văzînd fără să-şi mai dea seama ce face, începu, cuprinsă de furie, precipitîndu-se şi cu stridenţe în voce, să ţipe la franţuzoaică.

— E urît, josnic, lipsit de omenie, să profiţi de slăbiciunea... şi nu-şi sfîrşi gîndul. Ieşi afară din odaia mea ! îi strigă ea şi izbucni în hohote de plîns.

A doua zi prinţul nu-i spuse o vorbă fiicei sale, dar ea băgă de seamă că la masă tatăl ei porunci să fie servită mai întîi *mademoiselle* Bourienne. La sfîrşitul mesei, cînd lacheul de la bufet servi după obicei cafeaua, începînd iar cu prinţesa, pe bătrîn îl apucă deodată furia, zvîrli cu cîrja după Filipp şi dădu imediat poruncă să-l trimită la oaste.

— N-ascultă... am spus doar de două ori !... N-ascultă ! Ea are întîietate în casa asta ; e cea mai apropiată prietenă a mea, ţipa prinţul. Şi dacă îţi mai permiţi, îi strigă el furios prinţesei Maria, căreia îi vorbea acum pentru întîia oară în ziua aceea, dacă mai îndrăzneşti o dată, ca ieri... să-ţi verşi focul pe ea, ţi-arăt eu ţie cine-i stăpîn în casa asta ! Ieşi ! Să nu te mai văd ! Cere-i iertare !

Prinţesa Maria îşi ceru iertare de la Amalia Evghenievna şi de la tatăl ei, pentru dînsa şi pentru Filipp, valetul de la bufet, care-i ceruse ocrotire.

În asemenea clipe, în sufletul prinţesei Maria se trezea un sentiment foarte asemănător cu mîndria sacrificiului. Dar nu o dată se întîmpla ca după asemenea momente, acest tată, pe care ea îl judeca, să bîjbîie, căutîndu-şi ochelarii fără să-i vadă, sau să uite ce se întîmplase cu cîteva minute înainte, ori să facă vreun pas greşit de mult ce-i slăbiseră picioarele şi să se uite împrejur ca să vadă dacă nu cumva i-a observat cineva slăbiciunea sau, ceea ce era

mai grav, la masă, cînd nu avea invitaţi care să-l ţină treaz, să înceapă a moţăi fără veste, să lase să-i cadă şervetul şi să-şi scape capul tremurînd deasupra farfuriei. „E bătrîn, e slab, şi eu îndrăznesc să-l mai şi judec !“ îşi spunea ea cu dispreţ de sine, în asemenea clipe.

III

PRIN ANUL 1811, La MOSCOVA trăia un doctor francez, care ajunsese la modă, om de statură uriaşă, chipeş, politicos ca un adevărat francez şi, aşa cum spunea toată Moscova, medic de o iscusinţă neobişnuită — Métivier. Era primit în casă de lumea bună nu ca un doctor, ci ca un egal.

Prinţul Nikolai Andreici, care de obicei lua în bătaie de joc medicina, în ultimul timp, după sfatul domnişoarei Bourienne, dăduse acestui medic liberă intrare în casa lui şi se obişnuise cu el. Métivier îi făcea de două ori pe săptămînă vizită prinţului.

În ziua de sfîntul Nicolae, ziua numelui prinţului, toată Moscova se afla la poarta casei lui, dar el dăduse poruncă să nu fie nimeni primit ; doar cîţiva, a căror listă o dăduse prinţesei Maria, porunci să fie invitaţi la prînz.

Métivier, care venise de dimineaţă ca să-şi prezinte felicitările, găsise de cuviinţă, ca doctor, *de forcer la consigne,* [1] cum îi spusese el prinţesei Maria, şi pătrunse la prinţ. Se nimerise ca în această dimineaţă a zilei lui onomastice, bătrînul prinţ să fie în cele mai rele toane cu putinţă. Toată dimineaţa se vînzolise prin casă, certîndu-se cu toată lumea şi avînd aerul că nu înţelege ce i se spune şi că nu se poate face înţeles de nimeni. Prinţesa Maria ştia ce înseamnă starea asta a tatălui ei, de tăcută iritare, care de obicei se sfîrşea în explozie de furie, şi umblă toată dimineaţa ca pe dinaintea unei arme încărcate şi cu cocoşul ridicat, aşteptînd inevitabila detunătură. Dimineaţa, pînă la venirea doctorului, trecu cum nu se poate mai bine. După ce-l introduse pe doctor, prinţesa Maria se aşează cu o carte în mînă, în salon lîngă uşă, de unde putea asculta tot ce se petrece în cabinet.

[1] ...să calce consemnul...

La început n-auzi decît glasul lui Métivier, apoi pe al tatălui ei, apoi pe amîndouă, vorbind deodată. Ușa se deschise larg și în prag apăru frumosul Métivier, cu bucla lui neagră pe frunte, înspăimîntat la chip, și după el, prințul, cu scufie și halat, cu fața desfigurată de furie și cu ochii azvîrlind văpăi.

— Nu înțelegi ? strigă prințul. Eu înțeleg foarte bine ! Spion francez ce ești ! Rob al lui Bonaparte ! Spionule ! Afară din casa mea ! Afară, îți spun ! Și trînti ușa.

Métivier, ridicînd din umeri, se apropie de *mademoiselle* Bourienne, care venise în fugă din odaia vecină, la auzul strigătelor.

— Prințul nu este tocmai bine *la bile et le transport au cerveau. Tranquillisez-vous, je repasserai demain,* [1] spuse Métivier și, ducînd un deget la buze, ieși în grabă.

Dindărătul ușii se auziră pași în papuci de casă și strigăte : „Spioni ! Trădători ! Peste tot numai trădători ! În casa ta, și n-ai o clipă de liniște !"

După plecarea lui Métivier, prințul își chemă fata și-și vărsă tot necazul pe ea. Ea era vinovată că un spion fusese lăsat să intre la el ! Doar el spusese, ei îi spusese, să facă o listă și să nu primească pe cei ce nu-s trecuți pe listă. La ce-l lăsaseră să intre pe nemernicul acesta ? Numai ea era pricina tuturor relelor. Alături de ea, el nu putea să aibă nici o clipă de liniște, nici să moară în pace nu putea, îi strigă el.

— Nu, fetițo, ne despărțim, trebuie să ne despărțim ; da, trebuie, știi și tu prea bine, știi de mult. Nu mai pot ! spuse el și ieși din cameră. Apoi, ca și cum s-ar fi temut ca nu cumva prințesa să se liniștească, se întoarse și, dîndu-și silința să arate cît mai calm, adăugă : Și să nu crezi cumva că ți-am spus toate astea la furie ; de unde, nici gînd : sînt foarte liniștit și am chibzuit cît se poate de bine, așa va fi. Trebuie să ne despărțim, du-te și-ți caută un loc... Dar nu se putu stăpîni și, cu răutatea de care sînt în stare numai oamenii care iubesc, amenințînd ridicînd pumnii și-i strigă, el însuși în prada unei vizibile suferințe : De s-ar găsi măcar vreun prost care să te ia de nevastă ! Apoi trînti ușa, o chemă la el pe *mademoiselle* Bourienne și în cabinet se făcu liniște.

[1] ...fierea și un val de sînge la creier. Liniștiți-vă, mai trec eu mîine...

La ora două sosiră cele şase persoane invitate la masă; oaspeţii — cunoscutul conte Rastopcin, prinţul Lopuhin cu nepotul lui, generalul Ceatrov, un vechi camarad de arme al prinţului, iar dintre tineri, Pierre Bezuhov şi Boris Drubeţkoi îl aşteptau în salonul de primire.

Boris, care sosise de cîteva zile la Moscova, în concediu, se arătase dornic a fi prezentat prinţului Nikolai Andreevici şi reuşise atît de bine să-i cîştige bunăvoinţa, încît prinţul făcuse pentru el o excepţie, scoţîndu-l din rîndul tinerilor neînsuraţi, pe care nu-i primea niciodată în casă.

Casa prinţului nu făcea parte din ceea ce se înţelege prin „înalta societate", dar să fii primit în acest cerc restrîns, cu toate că nu se vorbea de el în oraş, era totuşi mai măgulitor decît orice altceva. Boris înţelesese asta cu o săptămînă în urmă, cînd în faţa lui contele Rastopcin îi spusese comandantului suprem, care-l invitase la el la masă de sfîntul Nicolae, că nu putea veni :

— În ziua de sfîntul Nicolae mă duc întotdeauna să mă închin la moaştele prinţului Nikolai Andreici.

— Ah, da, da, răspunsese comandantul suprem. Ce mai face ?...

Mica societate, întrunită înainte de masă în salonul de modă veche, înalt şi cu mobile vechi, părea o curte marţială adunată într-o şedinţă solemnă. Toţi tăceau ; iar cînd vorbeau, vorbeau cu glas scăzut. Prinţul Nikolai Andreici îşi făcu, serios şi tăcut, apariţia ; prinţesa Maria părea încă şi mai blîndă, şi mai sfioasă ca de obicei. Invitaţii i se adresau fără tragere de inimă, căci simţeau că nu-i prea arde ei de discuţiile lor. Contele Rastopcin, care ducea toată conversaţia, povestea ultimele noutăţi, cînd mondene, cînd politice.

Lopuhin şi bătrînul general luau parte rareori la discuţii. Prinţul Nikolai Andreici asculta, aşa cum ascultă un judecător suprem raportul ce i se înfăţişează, confirmînd doar din cînd în cînd, prin tăcerea lui sau printr-un cuvînt monosilabic, că a luat cunoştinţă de ceea ce i se raportează. Tónul discuţiei era de aşa natură, încît se-nţelegea că nimeni nu era de acord cu ceea ce se petrecea în viaţa politică. Erau luate în discuţie evenimente, care confirmau vădit că toate mergeau din ce în ce mai rău. Dar, demn de remarcat era faptul că, la fiecare expunere sau analiză, vorbitorul se oprea sau se întîmpla să fie oprit, de

fiecare dată, la limita dincolo de care părerea lui s-ar fi putut referi la persoana suveranului.

În timpul mesei conversaţia se opri la ultimele ştiri politice, la ocuparea posesiunilor ducelui de Oldenburg de către Napoleon şi la nota rusă, ostilă lui Napoleon, trimisă tuturor curţilor europene.

— Bonaparte are faţă de Europa purtarea unui pirat pe o corabie cucerită, spuse contele Rastopcin, repetînd o frază pe care o mai rostise de cîteva ori. Ceea ce ne mai miră încă e cît de îndelung pot răbda sau cît sînt de orbiţi suveranii. Acum i-a venit şi papei rîndul. Bonaparte, care nu mai are ruşine de nimic şi de nimeni, vrea să-l înlăture pe şeful religiei catolice, şi toţi tac ! Singur suveranul nostru a protestat împotriva ocupării posesiunilor ducelui de Oldenburg. Şi totuşi... Contele Rastopcin tăcu, simţind că ajunsese la limita dincolo de care n-avea voie să mai emită judecăţi.

— I s-au propus alte posesiuni în locul ducatului de Oldenburg, spuse prinţul Nikolai Andreici. Parc-ar fi vorba să-mi strămut eu ţăranii de la Lîsîe Gorî la Bogucearovo şi pe moşia din Riazan, aşa se poartă el cu ducii !

— *Le duc d'Oldenbourg supporte son malheur avec une force de caractère et une résignation admirables !* [1] interveni Boris, intrînd în discuţie. Spunea asta, fiindcă, pe drum, între Petersburg şi Moscova, avusese cinstea de a fi fost prezentat ducelui. Prinţul Nikolai Andreici se uită la tînărul ofiţer, ca şi cum ar fi voit să-i răspundă ceva la cele spuse, dar se răzgîndi, socotindu-l mult prea tînăr ca să merite asta.

— Am citit protestul nostru în legătură cu afacerea Oldenburgului şi m-am mirat ce prost a fost redactată această notă, spuse nepăsător contele Rastopcin cu tonul fără accent al omului care judecă un fapt mai mult decît bine ştiut de el.

Pierre se uită la Rastopcin cu o mirare naivă, neputînd înţelege de ce-l neliniştea proasta redactare a notei de protest.

— Oare nu-i totuna cum e scrisă nota, conte, zise el, de vreme ce conţinutul ei e tare ?

---

[1] Ducele de Oldenburg îşi suportă nenorocirea cu o tărie de caracter şi o resemnare admirabile...

— *Mon cher, avec nos 500 mille hommes de troupes, il serait facile d'avoir un beau style,*[1] zise contele Rastopcin. Pierre înţelese acum de ce-l neliniştea pe contele Rastopcin redactarea notei.

— S-ar părea că scribi avem destui, zise bătrînul prinţ: acolo la Petersburg toţi scriu, şi nu numai note ; scriu şi legi noi. *Andriuşa al meu* a aşternut acolo un volum întreg de legi pentru Rusia. Astăzi toată lumea scrie! Şi rîse silit.

Convorbirea amuţi o clipă ; bătrînul general, tuşind, atrase atenţia asupra sa.

— Aţi auzit de ultimele evenimente petrecute la parada de la Petersburg ? Noul ambasador francez a avut o atitudine !...

— Ce-a fost ? Da, am auzit ceva ; se zice că ar fi spus ceva nepotrivit în faţa majestăţii-sale.

— Majestatea-sa i-a atras luarea-aminte asupra diviziei de grenadieri şi asupra ceremonialului defilării, continuă generalul, iar ambasadorul, se zice, n-ar fi dat nici o atenţie faptului şi şi-ar fi permis să răspundă că „noi în Franţa nu ne uităm la asemenea fleacuri". Suveranul n-a binevoit să mai spună nimic. La următoarea defilare, lumea spune că împăratul n-a mai binevoit să-i adreseze măcar o dată cuvîntul.

Toţi tăcură ; asupra acestui fapt care se referea direct la persoana împăratului nu mai încăpeau păreri personale.

— Neobrăzaţii ! zise prinţul. Îl ştiţi pe Métivier ? L-am dat astăzi afară din casa mea. A fost aici la mine ; i s-a permis, cu toate că dădusem dispoziţii să nu intre nimeni, zise prinţul, uitîndu-se supărat la fiica sa. Şi istorisi toată convorbirea lui cu medicul francez şi motivele care îl convinseseră că Métivier e un spion. Deşi pricinile invocate erau departe de a fi suficiente şi limpezi, nimeni nu ridică vreo obiecţiune.

La friptură se servi şampanie. Oaspeţii se ridicară de la locurile lor şi-l felicitară pe bătrînul prinţ. Făcu şi prinţesa Maria la fel, apropiindu-se de el.

Bătrînul se uită la ea cu o privire rece şi răutăcioasă şi-i întinse obrazul, zbîrcit şi bărbierit. Expresia feţei lui spunea că nu uitase discuţia de dimineaţă, că hotărîrea lui rămăsese aceeaşi şi că numai prezenţa oaspeţilor îl oprea acum să i-o repete.

[1] Dragul meu, cu cei cinci sute de mii de soldaţi pe care îi avem ne-ar fi uşor să avem stil frumos...

Cînd fură în salon, la cafea, bătrînii se strînseră toţi laolaltă.

Prinţul Nikolai Andreici se mai înviora şi începu să-şi exprime vederile sale asupra războiului care bătea la uşă.

Spuse că războaiele noastre cu Bonaparte vor fi tot nenorocoase, cîtă vreme nu vom înceta să căutăm alianţa nemţilor şi să ne amestecăm în afacerile Europei, în care ne-a atras pacea de la Tilsit şi că nu trebuia să ne luptăm nici de partea, nici împotriva Austriei. Politica noastră toată e în răsărit, iar în privinţa lui Bonaparte avem un singur lucru de făcut : să ne înarmăm la graniţe şi să fim fermi în politică, şi el nu va îndrăzni niciodată să treacă hotarul rusesc, cum a făcut în 1807.

— Şi cum vrei să luptăm noi, prinţe, împotriva francezilor ? întrebă contele Rastopcin. Crezi că putem noi mobiliza oameni împotriva învăţătorilor şi idolilor noştri ? Uitaţi-vă la tineretul nostru, uitaţi-vă la cucoanele noastre. Zeii noştri sînt francezii, împărăţia cerului e pentru noi Parisul.

Începuse să vorbească mai tare, fără doar şi poate ca să-l audă toată lumea.

— Ne imbrăcăm franţuzeşte, gîndim franţuzeşte, simţim franţuzeşte ! Uite, dumneata l-ai luat de ceafă pe Métivier şi l-ai dat afară pentru că e un ticălos de franţuz, dar doamnele noastre se dau în vînt după el. Am fost ieri la o serată, unde, din cinci doamne trei erau catolice şi, cu permisiunea Papei, lucrau duminica la gherghef. Şi numai cît nu erau de-a binelea goale, iertaţi-mă dacă o spun, ca nişte firme de băi publice. Eu, prinţe, cînd mă uit la tinerii noştri, îmi vine să iau din muzeu bîta străveche a lui Petru cel Mare şi s-o rup, aşa, pe ruseşte, de coastele lor, ca să le iasă din cap toate neroziile !

Tăcură toţi. Bătrînul prinţ se uita zîmbind la Rastopcin şi clătina din cap în semn de aprobare.

— Ei, cu bine, luminăţie. Să nu te mai îmbolnăveşti, îi ură Rastopcin, ridicîndu-se şi întinzîndu-i prinţului mîna, cu repeziciunea obişnuită a tuturor mişcărilor sale.

— Cu bine, dragul meu. Vioară, nu alta, totdeauna îmi face plăcere să-l ascult ! spuse bătrînul prinţ, reţinîndu-i mîna şi întinzîndu-i obrazul ca să-l sărute. O dată cu Rastopcin şi ceilalţi oaspeţi găsiră cu cale să se ridice.

IV

PRINŢESA MARIA, ÎN SALON, nu înţelegea nimic din tot ce vorbeau şi criticau bătrînii, nu prindea deloc înţelesul celor auzite ; nu se gîndea decît dacă oaspeţii băgaseră cumva de seamă ce atitudine duşmănoasă avea faţă de dînsa tatăl ei. Nu remarcase nici măcar atenţia deosebită şi amabilitatea pe care i-o arătase tot timpul mesei Drubeţkoi, care venea pentru a treia oară în casa lor.

Prinţesa Maria se uita cu ochi distraţi şi nedumeriţi la Pierre, care, rămas ultimul dintre oaspeţi, cu pălăria în mînă şi cu zîmbetul pe buze, se apropie de ea de îndată ce se găsiră numai ei doi în salon, după plecarea prinţului.

— Pot să mai stau ? întrebă el şi-şi răsturnă trupul greoi într-un fotoliu, alături de prinţesa Maria.

— A, da ! făcu ea şi privirea ei părea că spune : „N-ai băgat nimic de seamă ?“

Pierre era bine dispus, ca de obicei după-masă. Se uita drept înainte şi zîmbea liniştit.

— Îl cunoşti de mult pe acest tînăr, prinţesă ? spuse el.

— Care tînăr ?

— Drubeţkoi.

— Nu, nu demult...

— Ei, îţi place ?

— Da, e un tînăr simpatic... Dar de ce mă întrebi ? zise prinţesa Maria, care era tot cu gîndul la discuţia de dimineaţă cu tatăl ei.

— Fiindcă am făcut constatarea că un tînăr nu vine de obicei să-şi petreacă la Moscova concediul decît atunci cînd urmăreşte să se însoare cu o fată bogată.

— Ai făcut dumneata constatarea asta ? întrebă prinţesa Maria.

— Da, continuă Pierre zîmbind, şi acest tînăr face ce face că oriunde e vreo fată bogată acolo e şi el. Citesc în el ca într-o carte. Acum stă la îndoială şi nu ştie la cine să dea atacul : la dumneata sau la *mademoiselle Julie Karaguina. Il est très assidu auprès d'elle.* [1]

— O vizitează ?

— Da, foarte des. Şi ştii cumva care e noua manieră de a face curte ? o întrebă Pierre zîmbind voios, căci se afla

[1] O copleşeşte cu atenţii.

vădit în acea dispoziţie sufletească de voie bună şi zeflemea blajină, de care se învinuia atît de des în jurnalul său.

— Nu, răspunse prinţesa Maria.

— Astăzi, ca să placi fetelor din Moscova, *il faut être mélancolique. Et il est très mélancolique auprès de mademoiselle Karaguina.* [1]

— *Vraiment ?* [2] făcu prinţesa Maria, uitîndu-se la faţa blajină a lui Pierre, dar cu gîndul tot la necazul ei. „M-aş simţi mai bine, gîndi ea, dacă m-aş hotărî să încredinţez cuiva tot ceea ce simt. Şi aş dori să-i spun chiar lui Pierre tot ce am de spus. E atît de bun şi de nobil la suflet ! M-aş simţi mai uşurată. Mi-ar putea da şi vreun sfat !"

— Ai primi să te măriţi cu el ? întrebă Pierre.

— Ah, Dumnezeule ! Conte, am uneori clipe cînd m-aş mărita cu oricine, spuse prinţesa Maria, pomenindu-se deodată cu vocea înecată în lacrimi, spre marea ei surprindere. Ah, ce cumplit e să iubeşti o fiinţă apropiată şi să simţi că... nu poţi face nimic (continuă ea cu glasul tremurînd de emoţie), nimic nu poţi face pentru el, decît să-l amărăşti, şi să ştii că n-ai cum schimba în nici un fel situaţia. Nu-ţi mai rămîne decît să pleci, dar unde pot eu să mă duc ?

— Ce ai ? Ce-i cu dumneata, prinţesă ?

Prinţesa, fără să-i mai răspundă, izbucni în plîns.

— Nu ştiu ce am astăzi. Nu lua în seamă ce vorbesc. Uită ce ţi-am spus !

Toată voia bună a lui Pierre se risipi. Îngrijorat, el începu să-i pună întrebări prinţesei, rugînd-o să-i spună tot, să-i împărtăşească lui tot focul ce-o ardea. Dar ea nu făcea decît să repete că-l roagă să uite ceea ce-i spusese, susţinînd că nu-şi mai amintea ce vorbise şi că nu avea altă supărare, afară de cea pe care i-o ştia şi el : durerea că nunta prinţului Andrei avea să sporească neînţelegerea dintre tată şi fiu.

— Ai mai auzit ceva despre Rostovi ? întrebă ea ca să schimbe vorba. Mi s-a spus că vor fi aici, nu peste multă vreme. Îl aştept şi eu pe André în fiecare zi ; aş dori mult să se întîlnească aici.

— Şi care mai sînt vederile lui în această chestiune ? întrebă Pierre, înţelegînd prin acest „lui" pe bătrînul prinţ. Prinţesa Maria clătină din cap.

[1] ...trebuie să fii melancolic. Şi el este foarte melancolic, în prezenţa ei.

[2] Adevărat ?...

— Ce e de făcut ? Pînă să se-mplinească anul mai sînt doar cîteva luni şi n-are să fie cu putinţă. Aş vrea cel puţin să-mi scutesc fratele de greul primelor clipe. De-ar veni Rostovii mai repede ! Sper că mă voi înţelege cu ea... Dumneata îi cunoşti de mult, zise prinţesa Maria, spune-mi, cu mîna pe inimă, adevărul adevărat : ce fel de fată e şi ce crezi despre ea ? Dar, tot adevărul ; fiindcă, înţelegi, Andrei riscă atît de mult, făcînd pasul acesta împotriva voinţei părinteşti, încît aş fi vrut să ştiu...

Un instinct nelămurit îi spunea lui Pierre că, în aceste întrebări şi rugăminţi repetate de a i se spune *tot adevărul,* prinţesa dădea glas unei duşmănii secrete faţă de viitoarea ei cumnată şi că i-ar fi plăcut ca Pierre să nu fie de acord cu alegerea pe care o făcuse prinţul Andrei ; dar Pierre îi spuse mai degrabă ceea ce simţea, decît ceea ce gîndea.

— Nu ştiu cum aş răspunde la întrebarea asta, îngînă el, şi se înroşi, fără să ştie de ce. Nu ştiu nimic hotărît de fata asta ; nu o pot defel analiza. E încîntătoare. Dar prin ce anume ? Nu ştiu : iată tot ce se poate spune despre ea.

Prinţesa Maria oftă şi expresia figurii ei vorbi : „Da, tocmai la asta mă şi aşteptam, de asta mă şi temeam".

— E inteligentă ? întrebă prinţesa. Pierre stătu puţin să se gîndească.

— Cred că nu, răspunse el, şi totuşi, da. Dar nici n-ar avea de ce să mai fie şi inteligentă... Ce să-ţi mai spun, e încîntătoare, nu alta.

Prinţesa Maria dădu iar din cap, nemulţumită.

— Ah, doresc atît de mult să-mi fie dragă ! Spune-i asta, dacă o vezi înaintea mea.

— Am auzit că trebuie să sosească de la o zi la alta, zise Pierre.

Prinţesa Maria îi împărtăşi lui Pierre planul ei de a se apropia, cum vor sosi Rostovii, de viitoarea ei cumnată şi de a încerca să-l obişnuiască pe bătrîn cu dînsa.

V

ÎNSURĂTOAREA CU O FATĂ bogată nu-i reuşise lui Boris la Petersburg şi el venise la Moscova cu scopul acesta. Aici se găsi pus în încurcătură, avînd de ales între

două din cele mai bogate mirese — Julie şi prinţesa Maria. Deşi prinţesa Maria, cu toată urîţenia ei, îi păruse mai atrăgătoare decît Julie, lui îi venea greu — nu ştia nici el de ce — să-i facă curte domnişoarei Bolkonski. Cu prilejul ultimei întrevederi cu ea, de ziua onomastică a bătrînului prinţ, la toate încercările lui de a aduce vorba despre sentimente, ea îi răspundea tot pe alături şi se vedea bine că nici nu-l ascultase.

Julie, dimpotrivă, îi primea bucuroasă curtea, cu toate că într-un fel cu totul aparte, specific pentru ea.

Julie avea douăzeci şi şapte de ani. După moartea fraţilor ei, ajunsese foarte bogată. Se făcuse cum nu se poate mai urîtă, dar se credea nu numai la fel de frumoasă ca altădată, ci chiar mult mai atrăgătoare. Ceea ce o menţinea în această iluzie era, mai întîi, faptul că devenise o partidă bogată şi, al doilea, faptul că, pe măsură ce înainta în vîrstă, era cu atît mai puţin primejdioasă pentru bărbaţi şi cu atît se simţeau aceştia mai liberi în raporturile cu ea, aşa că, neluîndu-şi nici o obligaţie, profitau de mesele, de seratele ei şi de societatea veselă care se aduna la ea acasă. Bărbatul care, zece ani mai devreme, s-ar fi temut să intre zilnic într-o casă în care se afla o fată de şaptesprezece ani, ca să n-o compromită şi să nu se oblige totodată, venea acum curajos în fiecare zi la ea acasă, o trata nu ca pe o domnişoară de măritat, ci ca pe o cunoştinţă fără sex.

Casa Karaghin era în iarna asta cea mai căutată şi mai primitoare din Moscova. În afară de cei invitaţi la seratele şi mesele organizate, în casa Karaghin se reunea în fiecare seară o societate numeroasă, mai ales bărbaţi, care se aşezau la masă pe la douăsprezece noaptea şi-şi prelungeau şederea pînă după orele două. Nu era bal, petrecere, sau spectacol de teatru la care Julie să nu ia parte. Toaletele ei erau întotdeauna cele mai moderne. Cu toate astea, Julie părea dezamăgită de toate. Spunea la toată lumea că nu crede nici în prietenie, nici în dragoste, nici în oricare altă bucurie a vieţii, şi că linişte nu aşteaptă decît *dincolo*. Îşi însuşise tonul caracteristic fetelor care au avut de suferit mari deziluzii, ca şi cum şi-ar fi pierdut fiinţa cea mai dragă sau ar fi fost înşelată crunt de ea. Şi, cu toate că nu i se întîmplase nimic din toate acestea, toţi se uitau la ea ca şi cum i s-ar fi întîmplat ; ea însăşi ajunsese să creadă că suferise mult

în viaţă. Melancolia asta, care n-o împiedica defel să se distreze, nu-i împiedica nici pe tinerii ei musafiri să-şi petreacă vremea în mod plăcut la dînsa. Fiecare oaspe, călcîndu-i pragul, îşi plătea mai întîi tributul faţă de melancolia gazdei, pentru ca îndată după asta să treacă la discuţii mondene, la dans, la jocuri de societate şi la acele concursuri de *bouts-rimés* [1], care erau foarte la modă în casa Karaghinilor. Doar cîţiva dintre aceşti tineri, însă, printre care şi Boris, se pătrundeau de dispoziţia melancolică a Juliei, şi cu aceşti tineri ea avea discuţii mai prelungite şi mai intime asupra zădărniciei lumii acesteia, cu care ocazie le arăta albumele ei, pline de însemnări triste, de desene, de maxime şi de versuri.

Faţă de Boris, Julie avea atenţii deosebit de delicate : îl deplîngea pentru dezamăgirile încercate atît de timpuriu în viaţă, îi propunea mîngîierea prieteniei ei, ca una care suferise atîta, şi-i dădu apoi albumul deschis. Boris îi desenă în el doi copaci şi scrise : *„Arbres rustiques, vos sombres rameaux secouent sur moi les ténèbres et la mélancolie“* [2].

Într-alt loc, desenă un mormînt şi scrise :

„La mort est secourable et la mort est tranquille.
Ah ! contre les douleurs il n'y a pas d'autre asile.“ [3]

Julie găsi că versurile erau fermecătoare.

— *Il y a quelque chose de si ravissant dans le sourire de la mélancolie !...* [4] îi spuse ea lui Boris, repetînd, cuvînt cu cuvînt, un citat transcris dintr-o carte.

— *C'est un rayon de lumière dans l'ombre, une nuance entre la douleur et le désespoir, qui montre la consolation possible.* [5]

La asta, Boris îi răspunse scriind aceste versuri :

---

[1] Un joc literar : se dau mai multe cuvinte rimate, cu care trebuie să se termine versurile ce urmează a fi compuse de acei care iau parte la concurs.

[2] „Copaci rustici, din crengile voastre sumbre se scurg asupra mea întunericul şi melancolia“.

[3] *„Mîngîietoare-i moartea şi moartea-i liniştită.*
Ah ! Nu-i contra durerii cetate mai ferită“.

[4] Este ceva atît de fermecător în surîsul melancoliei !...

[5] Este o rază de lumină în umbră, o nuanţă între durere şi disperare, care ne arată că mîngîierea este posibilă.

Aliment de poison d'une âme très sensible,
Toi, sans qui le bonheur me serait impossible
Tendre mélancolie, ah, viens me consoler,
Viens calmer les tourments de ma sombre retraite
Et mêle une douceur secrète
A ces pleurs, que je sens couler. [1]

Julie îi cînta lui Boris la harfă nocturnele cele mai triste.

Boris îi citea cu voce tare din *Sărmana Liza* [2]; şi nu o dată trebui să-şi întrerupă lectura, sugrumat de emoţie. Cînd se întîlneau în marea societate, Julie şi Boris se uitau unul la altul, ca şi cum ar fi fost singurele fiinţe capabile să se înţeleagă în acest univers plin de nepăsare.

Anna Mihailovna, care venea adesea pe la Karaghini în calitate de prietenă a casei, nu uita să culeagă între timp informaţii sigure asupra zestrei Juliei (i se dădeau drept zestre cele două moşii din Penza şi pădurile din jurul oraşului Nijni-Novgorod). Lăsîndu-se cu evlavie în voia providenţei, Anna Mihailovna privea cu duioşie tristeţea rafinată care-l lega pe fiul ei de bogata Julie.

— *Toujours charmante et mélancolique, cette chère Julie* [3] spunea ea. Boris îmi spune că în casa voastră îşi odihneşte totdeauna sufletul. A avut atîtea deziluzii şi e atît de sensibil !

— Ah, dragul meu, nu-ţi pot spune cît de mult mă simt legată de la o vreme de Julie, îi mărturisi ea fiului ei. Ar putea cineva să n-o iubească ? E o fiinţă aşa de nepămîntească ! Ah, Boris, Boris ! Tăcu apoi cîteva clipe. De-ai şti cît mi-e de milă de biata ei *maman*, continuă ea. Azi mi-a arătat conturile şi scrisorile din Penza (au acolo o moşie imensă). Sărmana e mereu singură şi cum o mai înşală toţi !

Boris zîmbea imperceptibil, ascultîndu-şi mama. Rîdea îngăduitor de simplicitatea vicleniei ei, dar o asculta

[1] *Otravă ce hrăneşti un suflet prea sensibil*
Fără de care totul îmi este imposibil
Dulce melancolie, ah, vino să alini
Singurătatea-mi tristă, întunecatu-mi chin
Şi adaugă duioşii necunoscute
Acestor lacrimi care-mi curg tăcute.

[2] Roman de N. M. Karamzin (1766—1826) — scriitor şi istoric, reprezentantul sentimentalismului în literatura rusă.

[3] A rămas tot aşa de încîntătoare şi melancolică, scumpa noastră Julie...

și, din cînd în cînd, o întreba cîte ceva în legătură cu proprietățile din Penza și din Nijni-Novgorod, atent la tot ce auzea.

Julie aștepta de mult propunerea de căsătorie a melancolicului ei adorator și era gata să i-o primească ; dar pe Boris îl mai reținea încă un soi de tainică repulsie, față de ea și de dorința ei pătimașă de a-și găsi un bărbat, față de lipsa ei de naturalețe — toate acestea pe lîngă sentimentul de groază că trebuia să renunțe la adevărata dragoste. Concediul lui era pe sfîrșite. Toată ziulica și zi după zi, Boris era în casa Karaghinilor, și în fiecare zi, tot chibzuind și judecînd de unul singur, Boris își zicea că mîine îi va cere mîna. Dar, de îndată ce era iar pus în față cu Julie, uitîndu-se la obrazul ei roșu, la bărbia aproape întotdeauna spoită cu pudră, la ochii ei umezi și la expresia figurii ei, care trăda dorința ei vie și continuă de a trece într-o clipită de la melancolie la entuziasmul exagerat al fericirii conjugale, Boris nu mai putea rosti cuvîntul hotărîtor, cu toate că, în închipuirea lui, se vedea de mult stăpîn peste proprietățile din Penza și din Nijni-Novgorod și dispunînd de întrebuințarea veniturilor lor. Julie băga de seamă nehotărîrea lui Boris și cîteodată îi trecea prin gînd că n-o plăcea ; dar amorul ei propriu de femeie o liniștea de îndată și-și spunea că timiditatea lui venea tocmai din dragoste. Melancolia ei începu totuși să facă loc nervozității și, nu mult înainte de plecarea lui din Moscova, ea își făcu un plan hotărîtor. Chiar în zilele cînd concediul lui Boris se sfîrșea, la Moscova și, cum era firesc, în salonul Karaghinilor, apăru tînărul Anatol Kuraghin, și Julie își lăsă dintr-o dată deoparte melancolia, devenind toată numai voie bună și atenție față de Kuraghin.

— *Mon cher,* îi spuse fiului ei Anna Mihailovna, *je sais de bonne source que le prince Basile envoie son fils à Moscou, pour lui faire épouser Julie.* [1] Țin atît de mult la Julie, încît mi-ar părea rău de ea. Ce părere ai, dragul meu ?

Gîndul că s-ar putea să rămînă cu buzele umflate și să-și fi irosit toată luna asta de concediu în greaua slujbă de suspinător melancolic pe lîngă Julie, că ar putea vedea intrate în alte mîini veniturile moșiilor din Penza, pe care

[1] Dragul meu... știu din izvor sigur că prințul Vasili își trimite fiul la Moscova ca să-l însoare cu Julie.

în închipuirea lui se şi văzuse întrebuinţîndu-le cum se cuvine, mai ales gîndul că ar putea intra pe mîna tîmpitului de Anatol, îl jignea pe Boris. Se duse la Karaghini cu intenţia fermă de a-i cere mîna. Julie îl întîmpină cu o înfăţişare veselă de om fără griji, îi istorisi în treacăt cît de bine petrecuse la balul din ajun şi-l întrebă cînd pleacă. Cu toate că venise cu intenţia de a-i vorbi despre dragostea lui şi, prin urmare, de a fi duios, Boris începu să vorbească nervos despre nestatornicia femeilor, despre felul lor uşuratic de a trece de la tristeţe la bucurie şi despre chipul cum dispoziţia lor sufletească e în funcţie doar de persoana care le face curte. Julie se simţi jignită şi-i spuse că aşa e într-adevăr, că femeile au nevoie de variaţie şi că mereu tot unul şi acelaşi lucru plictiseşte pe oricine.

— În cazul acesta, te-aş sfătui... începu Boris, vrînd să-i spună ceva usturător ; dar în aceeaşi clipă îl fulgeră gîndul supărător că s-ar putea să plece din Moscova fără să-şi fi atins scopul şi să-şi fi risipit zadarnic energia (ceea ce lui nu i se întîmpla niciodată). Se opri, aşadar, la mijlocul frazei, îşi lăsă ochii în jos, ca să nu i se vadă chipul enervat, neplăcut şi nehotărît, şi-i spuse : N-am venit aici cu intenţia de a mă certa cu dumneata. Dimpotrivă... şi se uită la ea ca să se încredinţeze dacă poate continua. Toată enervarea ei se risipi deodată şi ochii agitaţi şi rugători îl priveau ţintă, aşteptînd cu lăcomie. „Voi putea oricînd să mă aranjez aşa fel, încît să n-o văd decît rar, îşi zise Boris. Am intrat în horă şi trebuie să joc !" Roşi, îşi ridică, oftînd, ochii spre ea şi-i spuse : Cunoşti sentimentele mele pentru dumneata ! Nu mai era nevoie să spună altceva : faţa Juliei strălucea de mulţumirea triumfului, dar ea îl obligă pe Boris să-i spună tot ceea ce se spune în asemenea împrejurări : să-i spună că o iubeşte şi că niciodată nu iubise vreo femeie mai mult decît pe ea. Ştia ea bine că pentru moşiile din Penza şi pentru pădurile de la Nijni-Novgorod putea să-i ceară asta, şi avu ceea ce pretindea.

Logodnicii, fără să mai pomenească de „arborii care-i învăluiau în umbră şi melancolie", făceau acum planuri de viitor, de felul cum aveau să se instaleze în splendida lor casă din Petersburg, începură să facă vizite şi să pregătească toate cele de trebuinţă pentru o nuntă strălucită.

VI

PE LA SRÎRŞITUL LUI IANUARIE, contele Ilia Andreici veni cu Natașa și cu Sonia la Moscova. Contesa era tot bolnavă și nu putea călători, dar nu mai putuseră aștepta însănătoșirea ei. Prințul Andrei era așteptat de la o zi la alta în Moscova ; pe lîngă asta, trebuia cumpărat trusoul, trebuia vîndută proprietatea de lîngă Moscova și trebuia profitat de prezența bătrînului prinț Bolkonski la Moscova, ca să-i fie prezentată viitoarea lui noră. Locuința Rostovilor de la Moscova nu era încălzită ; în afară de asta, nu veniseră decît pentru scurt timp și contesa nu era cu ei, așa că Ilia Andreici se hotărî să tragă la Maria Dmitrievna Ahrosimova, care demult îi oferise contelui ospitalitatea.

Cele patru sănii acoperite ale Rostovilor intrară seara tîrziu în curtea Mariei Dmitrievna, din strada Staraia Koniusennaia. Maria Dmitrievna trăia singură la Moscova. Fata și-o măritase, iar băieții aveau toți slujbe aiurea.

Tot așa dreaptă se ținea și vorbea tot așa de verde, spunîndu-și cu tărie și hotărît părerile, și ființa ei toată părea că impută celorlalți oameni diferitele lor slăbiciuni, pasiunile și plăcerile pe care nu le admitea ca posibile. Dis-de-dimineață, cu o cataveică pe ea, vedea de treburile casei ; apoi, dacă era sărbătoare, se ducea la liturghie și de acolo pe la pușcării și temnițe, pe unde avea treburi de care nu vorbea nimănui ; iar în zilele de lucru, după ce se îmbrăca, primea la ea acasă solicitanți de toate categoriile sociale, care-i călcau zilnic pragul ; și pe urmă stătea la masă. La mesele ei, sățioase și gustoase, se nimerea să aibă totdeauna trei-patru invitați. După-masă, făcea o partidă de boston ; seara, statornicise obiceiul să i se citească gazete și cărți noi, în timp ce ea împletea. Rareori făcea excepții de la acest program, ca să se ducă în vreo vizită, și dacă făcea vizite, nu le făcea decît la persoanele cele mai cu vază din oraș.

Nu se culcase încă, atunci cînd Rostovii sosiră și cînd ușa de la vestibul scîrțîi din balamale, lăsîndu-i să intre, o dată cu gerul de afară și cu slugile lor. Maria Dmitrievna, cu ochelarii alunecați în jos pe nas, lăsîndu-și capul pe spate, era în ușa salonului și, cu un aer sever și supărat, se uita la noii-veniți. S-ar fi putut crede că era pornită

împotriva celor sosiți și că avea să-i dea afară pe loc, dacă n-ar fi dat între timp ordine grijulii slugilor cum să-i instaleze pe oaspeți și bagajele lor.

— Ale contelui ? Adu-le aici, spunea ea, arătînd spre geamantane, fără să spună cuiva bun venit. Ale domnișoarelor, aici la stînga. Ei, ce vă hliziți acolo ! se răsti ea la slujnice, mai bine puneți samovarul ! Te-ai mai împlinit, te-ai făcut mai frumoasă, zise ea, trăgînd-o de capușon spre sine pe Natașa, roșie toată de ger. Pfu, rece mai ești ! Da' dezbracă-te mai repede, se răsti ea la conte, care tocmai dădea să-i sărute mîna. Ai înghețat, mai e vorbă ? Rom s-aduceți la ceai ! Soniușka, *bonjour*, îi spuse ea Soniei, pentru a marca prin expresia franceză nuanța ușoară de desconsiderare, nu cu totul lipsită de prietenie, cu care o privea de obicei.

După ce toți se dezbrăcară și-și puseră în ordine ținuta răvășită de drum, cînd coborîră la ceai, Maria Dmitrievna îi sărută pe toți, la rînd.

— Mă bucur din inimă că ați venit și că ați tras la mine, spuse ea. Era și timpul, adăugă ea, uitîndu-se cu înțeles la Natașa... Bătrînul e aici, iar pe fecioru-său îl așteaptă toți de la o zi la alta. Trebuie, trebuie să faci cunoștință cu el. Dar, despre asta mai vorbim noi pe urmă, adăugă ea, și-i aruncă Soniei o privire care spunea că n-are chef să vorbească de toate astea față de ea. Acum ascultă, se adresă ea contelui, ce faci mîine ? Pe cine chemi ? Pe Șinșin ? Și îndoi în palmă un deget. Pe bocitoarea aia de Anna Mihailovna, îndoi al doilea deget. E aici, cu fiu-său. I se-nsoară ! Pe urmă, pe Bezuhov, ce zici ? E și el aici, cu nevastă-sa. A fugit el de ea. Dar ea l-a ajuns din urmă, la galop, miercurea trecută a luat masa la mine. Așa ; iar pe ele, și arătă spre domnișoare, le iau cu mine mîine la Iverskaia și, de acolo, trecem pe la *madame* Aubert-Chalmé. Cred că vreți, bineînțeles, să vă reînnoiți toaletele ! Să nu vă luați după ce vedeți pe mine ; mînecile azi se poartă uite așa ! Deunăzi a fost pe la mine tînăra prințesă Irina Vasilievna ; să te sperii, nu altceva : parcă și-ar fi tras drept mîneci două butoaie. Păi, așa-i în ziua de azi : trece o zi — altă modă. Da' tu, personal, ce fel de treburi ai pe aici ? se adresă ea sever contelui.

— Toate vin deodată, răspunse contele. Am de cumpărat și trusoul, și mi-am mai găsit și cumpărător pentru

moşie şi pentru casă. Şi, dacă n-are să-ţi fie cu supărare, am să-mi aleg o zi să dau o fugă pînă la Marinskoe, şi o să-ţi las fetele mele pe cap.

— Bine, bine, le găseşti la mine întregi şi tefere. La mine sînt ca sub oblăduirea Consiliului tutelar. Am să ţi le scot unde trebuie, am să ţi le mai cert cîte un pic, am să ţi le şi dezmierd, zise Maria Dmitrievna, atingînd cu mîna ei obrazul Natașei, care era favorita şi fina ei.

A doua zi de dimineaţă, Maria Dmitrievna le duse pe cele două domnişoare pe la Iverskaia şi pe la *madame* Aubert-Chalmé, căreia îi intrase pînă într-atîta frica-n oase cînd era vorba de Maria Dmitrievna, încît îi lăsa întotdeauna toaletele sub preţ, numai să scape cît mai repede de ea. Maria Dmitrievna îi comandă aproape tot trusoul. Cînd se întoarse acasă, ea îi rugă pe toţi, afară de Natașa, să iasă din odaie, şi-şi chemă favorita lîngă fotoliul ei.

— Şi acum să stăm puţin de vorbă. Te felicit pentru ginerelul tău. Ai pus mîna pe un băiat bun ! Mă bucur pentru tine ; îl ştiu de cînd era numai atîtica, şi arătă cu mîna cam la un arşin de la pămînt. Natașa roşi de bucurie. Ţin la el şi la toată familia lui. Acum ascultă. După cum ştii, bătrînului prinţ Nikolai nu-i era deloc pe plac să i se însoare feciorul. Încăpăţînat bătrîn ! Prinţul Andrei, se-nţelege, nu e copil, s-ar putea lipsi de consimţămîntul lui. Dar nu e bine să intri cu de-a sila într-o familie. Trebuie să intri paşnic, prin dragoste. Eşti isteaţă, ai să te pricepi tu să faci cum e mai bine. Ia-o blînd şi cu binişorul. Asta-i! Şi totul va ieşi bine.

Natașa tăcea, şi Maria Dmitrievna credea că tace din timiditate, dar în realitate tăcea pentru că nu-i plăcea să se amestece cineva în dragostea ei faţă de prinţul Andrei, pe care ea şi-o închipuia atît de aparte de tot ce-i omenesc, încît nimeni, după părerea ei, n-o putea înţelege. Ea îl iubea pe prinţul Andrei şi n-avea ochi pentru nimeni altul, iar el o iubea şi trebuia să vină de la o zi la alta s-o ia. Ce nevoie mai avea de alţii ?

— Vezi tu, eu pe el îl cunosc de multă vreme, iar pe Maşenka, cumnată-ta, o iubesc mult. Cumnăţele pieze rele, zice o vorbă, dar asta n-ar face rău nici unei muşte. M-a rugat să-i prilejuiesc o întîlnire cu tine. Mîine te vei duce cu tatăl tău la ea. Vezi, poartă-te bine cu ea : eşti mai tînără. Cînd ţi-o veni alesul, te găseşte îndrăgită şi

de soră-sa, şi de bătrîn. Ne-am înţeles ? Da sau nu ? E mai bine aşa !

— Mai bine, răspunse fără chef Natașa.

VII

A DOUA ZI, DUPĂ SFATUL Mariei Dmitrievna, contele Ilia Andreici se duse cu Natașa la prinţul Nikolai Andreici. Contele se hotărîse, călcîndu-şi pe inimă, să facă vizita : sufletul îi era stăpînit de teamă. Nu i se ştersese din minte ultima întrevedere cu prinţul, din timpul recrutărilor, cînd, drept răspuns la invitaţia la masă ce-i făcuse, îi fusese dat să audă observaţii usturătoare pentru numărul insuficient de oameni ce dăduse. Natașa, care-şi pusese cea mai frumoasă rochie a ei, era, dimpotrivă, foarte bine dispusă „Nu se poate să nu le fiu dragă, se gîndea ea : totdeauna m-au iubit toţi. Sînt gata să fac tot ce-ar dori ei, sînt gata să-i iubesc — pe el, pentru că îi e tată, şi pe ea, pentru că îi e soră, încît nu vor avea motive să nu mă îndrăgească !“

Ajunseră în faţa vechii şi posomorîte case de pe Vozdvijenka şi intrară în vestibul.

— Ei, Doamne-ajută, zise contele, jumătate în glumă, jumătate în serios. Natașa băgă de seamă că tatăl ei se grăbeşte să intre în vestibul şi că întreabă, încet şi sfios, dacă prinţul şi prinţesa erau acasă. După ce sosirea lor fu anunţată, printre servitorii prinţului se produse mare agitaţie. Lacheul care-i anunţase fu oprit de alt lacheu în salon şi discutau acum în şoaptă. O servitoare intră repede în salon şi spuse şi ea ceva, pomenind de prinţesă. În sfîrşit, un lacheu bătrîn şi îmbufnat ieşi şi le spuse Rostovilor că prinţul nu-i poate primi, dar că prinţesa îi roagă să poftească la ea. Cea dintîi care ieşi în întîmpinarea oaspeţilor fu *mademoiselle* Bourienne. Ea salută cu multă politeţe pe tată şi pe fiică şi-i conduse la prinţesă. Aceasta, tulburată, înspăimîntată, cu faţa acoperită de pete roşii, alergă cu paşi greoi între oaspeţi, străduindu-se zadarnic să pară nestingherită şi bucuroasă. Natașa, de la cea dintîi privire, îi displăcu prinţesei Maria. I se păru din cale-afară de elegantă, uşuratică, veselă şi vanitoasă. Prinţesa Maria nu-şi dădea seama că,

înainte chiar de a-şi fi văzut viitoarea cumnată, era pornită împotriva ei, pizmuind-o fără să vrea pentru frumuseţea, tinereţea şi fericirea ei, şi fiind geloasă pentru dragostea fratelui ei. În afară de sentimentul acesta nedefinit de antipatie faţă de ea, prinţesa Maria mai era agitată în clipa aceea şi din cauză că, la anunţarea Rostovilor, prinţul strigase că nici nu vrea s-audă de ei, că, dacă vrea, n-are decît să-i primească ea, dar că interzice să li se dea voie să intre la el. Prinţesa Maria se hotărîse să primească ea vizita Rostovilor, dar se temea să nu-i facă dintr-o clipă într-alta prinţul vreo scenă, într-atît de tulburat părea el de faptul că veniseră să-l viziteze.

— Iată, scumpa mea prinţesă, ţi-am adus-o pe cîntăreaţa mea, zise contele, înclinîndu-se ceremonios şi uitîndu-se neliniştit împrejur, ca şi cum s-ar fi temut să nu-l vadă cumva pe prinţ intrînd. Nu ştii cît de fericit sînt că vă cunoaşteţi, în sfîrşit... Îmi pare foarte, foarte rău că prinţul tot bolnav este. Şi, după ce mai spuse cîteva fraze convenţionale, se ridică. Dacă-mi permiteţi, prinţesă, am să vă las pe Natașa mea pentru un sfert de oră ; eu m-aş duce un pic la doi paşi de aici, în Piaţa Cîinilor, pînă la Anna Semionovna ; trec pe urmă s-o iau.

Contele Ilia Andreici recursese la acest truc diplomatic pentru a-i lăsa prinţesei Maria răgazul să stea de vorbă cu viitoarea ei cumnată (cum îi mărturisi el după aceea Natașei) şi pentru a ocoli orice putinţă de a se întîlni cu prinţul, de care-i era teamă. Lucrul acesta nu-l spusese fiicei sale, dar Natașa îi înţelese teama, şi neliniştea aceasta a tatălui ei o făcu să se simtă jignită. Se înroşi de ruşine pentru el şi supărarea îi spori cînd îşi dădu seama că roşise, aşa că o aţinti pe prinţesă cu o privire sfidătoare şi îndrăzneaţă, care spunea limpede că nu se teme de nimeni. Prinţesa îi răspunse contelui că e foarte bucuroasă şi că îl ruga să întîrzie cît mai mult la Anna Semionovna, după care Ilia Andreici plecă.

Mademoiselle Bourienne, cu toate privirile neliniştite pe care i le arunca prinţesa Maria, care ţinea să vorbească între patru ochi cu Natașa, nu se clintea defel din odaie şi conducea cu hotărîre discuţia despre plăcerile Moscovei şi despre teatre. Natașa se simţea jignită de încurcătura ce avusese loc în anticameră, de neliniştea tatălui ei şi de tonul silit al prinţesei, care — i se părea ei — îi făcuse o favoare primind-o. Din pricina asta, toate îi erau greu

de suportat. Prinţesa Maria nu-i plăcuse. Îi părea din cale-afară de urîtă, prefăcută şi rece. Natașa se chirci dintr-o dată sufleteşte şi luă fără voia ei un ton indiferent, ceea ce pe prinţesa Maria o îndepărtă şi mai mult de ea. După vreo cinci minute de conversaţie apăsătoare, prefăcută, se auziră apropiindu-se paşi repezi de papuci. Faţa prinţesei Maria căpătă o expresie de spaimă. Uşa camerei se deschise şi prinţul, în halat şi cu o scufie albă pe cap, intră.

— Ah, domnişoara, începu el, domnişoara contesă... contesa Rostova, dacă nu mă-nşel... vă rog să mă iertaţi, să mă iertaţi... n-am ştiut, domnişoară. Martor mi-e Dumnezeu, n-am ştiut că ne-aţi învrednicit cu vizita dumneavoastră. Veneam la fiică-mea, de aceea eram în ţinuta asta. Vă rog să mă scuzaţi... martor mi-e Dumnezeu, n-am ştiut, repetă el atît de silit şi apăsînd asupra cuvîntului Dumnezeu, încît prinţesa Maria rămase în picioare, cu ochii în pămînt, neîndrăznind să şi-i ridice nici la tatăl ei, nici la Natașa. Natașa, care se ridică şi făcu o reverenţă, nu mai ştia nici ea ce să facă. Singură *mademoiselle* Bourienne zîmbea amabil.

— Vă rog să mă scuzaţi, mii de scuze ! Martor mi-e Dumnezeu, n-am ştiut, mai bodogăni bătrînul şi, măsurînd-o pe Natașa din cap pînă-n picioare, ieşi. *Mademoiselle* Bourienne îşi veni cea dintîi în fire după apariţia asta şi începu să vorbească despre boala prinţului. Natașa şi prinţesa Maria se priveau în tăcere şi cu cît se uitau mai mult una la alta, fără să-şi spună nimic din ce-ar fi simţit nevoia să spună, cu atît mai răuvoitor se judecau reciproc.

Cînd se întoarse contele, Natașa îşi arătă cu lipsă totală de politeţe bucuria că-l văzuse revenind şi se grăbi să plece. În clipa aceea, simţea că o urăşte aproape pe prinţesa asta bătrînă şi rece, care putuse să o pună în situaţia asta neplăcută şi o făcuse să petreacă alături de ea o jumătate de oră, fără să-i spună o vorbă despre prinţul Andrei. „În nici un caz nu puteam eu aduce vorba despre el în faţa franţuzoaicei aceleia", îşi zise Natașa. Între timp, pe prinţesa Maria o chinuiau aceleaşi gînduri. Ştia şi ea ce-ar fi trebuit să-i spună Natașei, dar n-o putuse face, şi pentru că o împiedicase *mademoiselle* Bourienne, şi pentru că, fără să ştie de ce, îi era atît de greu să aducă vorba despre căsătoria asta. Cînd contele

ieşi din cameră, prinţesa Maria se apropie cu paşi repezi de Natașa, îi luă o mînă şi, oftînd adînc, îi spuse : „Mai stai puţin, aş vrea..." Natașa o privi batjocoritor, fără să ştie de ce.

— Dragă Nathalie, mai spuse prinţesa Maria, să ştii că mă bucur că fratele meu şi-a găsit fericirea... Dar se opri, simţind că spune un neadevăr. Natașa băgă de seamă şovăiala ei şi ghici de unde venea.

— Cred, prinţesă, că nu e momentul prielnic să vorbim despre asta, zise Natașa, cu aparentă demnitate şi răceală, dar simţind că lacrimile o înăbuşă.

„Ce-am spus ! Ce-am făcut !" gîndi ea, de cum ieşi din cameră.

În ziua aceea o aşteptară multă vreme să vină la masă. Natașa şedea în odaia ei şi plîngea cu hohote, cum plîng copiii, smiorcăind şi sughiţînd. În picioare lîngă ea, Sonia o săruta pe creştet.

— Natașa, de ce plîngi ? îi vorbea ea. Ce-ţi pasă ţie de ei ! Lasă că trece, Natașa.

— Da ! Dac-ai şti tu cum te poate jigni asta... parc-aş fi fost o...

— Nu spune asta, Natașa, tu n-ai nici o vină, aşa că ce-ţi pasă ? Hai, sărută-mă ! zise Sonia.

Natașa înălţă capul şi, sărutîndu-şi prietena pe buze, îşi lipi de ea faţa udă de lacrimi.

— Nu pot să-ţi spun, nu ştiu... Nimeni nu-i vinovat, mai spuse Natașa. Eu sînt vinovată. Dar toate astea dor groaznic. Ah, pentru ce nu mai vine odată !

Cu ochii roşii de plîns, veni la masă. Maria Dmitrievna, care aflase cum îi primise prinţul pe Rostovi, se făcu a nu băga de seamă cît e de tulburată Natașa şi glumi zgomotos cu contele şi cu ceilalţi musafiri.

VIII

ÎN SEARA ACEEA, ROSTOVII se duseră la operă, unde Maria Dmitrievna le luase bilete.

Natașei numai de mers nu-i ardea, dar nu putuse răspunde printr-un refuz la amabilitatea Mariei Dmitrievna, care făcea toate astea numai pentru ea. Cînd, gata îmbrăcată, ieşi în salon ca să-şi aştepte tatăl, se uită

într-o oglindă mare şi, văzîndu-se frumoasă, chiar foarte frumoasă, o podidi şi mai amarnic tristeţea, dar o tristeţe dulce şi plină de înduioşare.

„Doamne, dac-ar fi el lîngă mine, n-aş mai fi cum eram altădată, nu l-aş mai îmbrăţişa cu sfiala aceea prostească, ci într-un fel cu totul nou şi simplu ; m-aş lipi de el, l-aş face să mă privească cu ochii aceia cercetători şi curioşi cu care m-a privit de atîtea ori şi apoi l-aş face să rîdă, aşa cum rîdea atunci ; şi ochii lui, oh, cum îi mai văd ochii !... se gîndea Nataşa. Ce-mi pasă mie de tatăl şi de sora lui ? Îl iubesc numai pe el, pe el, cu chipul lui, cu ochii, cu zîmbetul lui bărbătesc şi copilăresc totodată. Nu, mai bine să nu mă mai gîndesc la el, să nu mă mai gîndesc, să uit, să uit cu totul pentru o vreme. Nu mai pot suporta aşteptarea asta, acuşi izbucnesc în plîns ! Şi plecă din faţa oglinzii, silindu-se din toate puterile să-şi stăpînească plînsul. Cum o fi putînd Sonia să-l iubească pe Nikolenka aşa de egal, aşa de calm, şi să-l aştepte atîta timp, cu atîta răbdare ! se gîndi ea, uitîndu-se la Sonia care intra, îmbrăcată şi ea cu evantaiul în mînă. Nu, ea e cu totul altfel, eu nu pot !"

Nataşa se simţea în clipa aceea atît de înduioşată şi atît de îndrăgostită, încît era prea puţin pentru ea să iubească şi să se ştie iubită : avea nevoie pe loc, chiar în clipa aceea, să-şi îmbrăţişeze bărbatul iubit, să-i vorbească şi să audă de la el cuvintele de dragoste care-i umpleau inima. În drum spre operă, în trăsură, stînd lîngă tatăl ei şi privind gînditoare sclipirile felinarelor ce se prelingeau pe geamul îngheţat al cupeului, se simţi şi mai îndrăgostită, şi mai tristă, şi uită cu cine şi unde se ducea. Intrat într-un şir de cupeuri, cu roţile scîrţîind pe zăpadă, cupeul Rostovilor se apropia încet de teatru. Ţinîndu-şi cu mîna rochiile, Nataşa şi Sonia săriră repede jos. Coborî şi contele ajutat de lachei, şi toţi trei trecură prin mijlocul altor grupuri de doamne şi domni care intrau, apoi printre vînzătorii de programe, pînă ajunseră în culoarul lojilor. Prin uşile întredeschise se şi auzeau valurile de muzică.

— *Nathalie, vos cheveux* [1], şopti Sonia. Plasatorul o luă grăbit şi respectuos înaintea doamnelor şi le deschise uşa lojii. Muzica se auzi mai tare ; din uşă, se vedeau sclipirile atîtor rînduri şi rînduri de loji, din care luminau

[1] Nathalie, netezeşte-ţi părul...

umerii şi braţele goale ale femeilor, şi parterul fremătînd şi strălucind de uniforme. Doamna care intra în loja de alături se uită la Natașa cu ochi pizmaşi de femeie. Cortina nu se ridicase încă ; se cînta uvertura. Natașa, îndreptîndu-şi rochia, intră cu Sonia în lojă şi se aşează pe scaun, cu ochii la rîndurile de loji feeric iluminate din faţa lor. Senzaţia, de multă vreme nemaiîncercată, că sute de ochi îndreptaţi spre ea îi priveau acum braţele şi gîtul gol, o cuprinse dintr-o dată, producîndu-i în acelaşi timp şi plăcere, şi neplăcere şi deşteptîndu-i un roi întreg de amintiri, de dorinţi şi de imbolduri.

Cele două fete remarcabil de frumoase, Natașa şi Sonia, şi contele Ilia Andreici, care nu mai fusese de mult văzut la Moscova, atraseră asupra lor atenţia tuturora. Afară de asta ştiau cu toţii vag de înţelegerea dintre Natașa şi prinţul Andrei, ştiau că de atunci Rostovii trăiseră la ţară, şi se uitau cu multă curiozitate la logodnica celui care era socotit unul din cei mai străluciţi miri din toată Rusia.

Natașa se făcuse, cum îi spunea toată lumea, mai frumoasă cît timp stătuse la ţară, dar în seara aceea, datorită emoţiei, era de o deosebită frumuseţe. Te uimea cum putea să se îmbine setea ei de viaţă şi frumuseţea, cu indiferenţa faţă de tot ce o înconjura. Ochii ei negri priveau mulţimea, fără să caute pe nimeni anume, iar mîna ei fină, cu braţul dezgolit pînă mai sus de cot, sprijinit pe balustrada de catifea a lojii, mototolea programul, strîngîndu-l şi desfăcîndu-l inconştient, în tactul uverturii.

— Uită-te, o vezi pe Alenina ? zise Sonia. E cu mama ei parcă !

— Vai de mine ! Ia te uită la Mihail Kirilîci, ce s-a mai îngrăşat ! observă bătrînul conte.

— Uitaţi-vă ! Anna Mihailovna a noastră ! Ce tocă are !

— Iată-i şi pe Karaghini, cu Julie şi Boris. Se vede de-o poştă că-s logodiţi.

— Drubeţkoi i-a cerut mîna ! Chiar astăzi am aflat, zise Şinşin, care tocmai intra în loja Rostovilor.

Natașa privi în direcţia în care se uita tatăl ei şi o văzu pe Julie, care, purtînd un şir de perle în jurul gîtului ei gros şi roşu (pe care Natașa i-l ştia veşnic prea pudrat), stătea alături de mama ei, cu un aer de fiinţă fericită.

Îndărătul lor se zărea, apropiindu-şi urechea de gura Juliei, capul frumos şi bine pieptănat al lui Boris. Se uita pe sub sprîncene la Rostovi şi-i spunea ceva, zîmbind, logodnicei sale.

„Vorbesc de noi, de mine şi de el, îşi zise Natașa. El caută probabil să liniştească gelozia logodnicei lui faţă de mine. Ar putea să nu-şi mai bată capul degeaba. Dac-ar şti cît de puţin îmi pasă de ei !"

În spatele lor, cu o tocă verde pe cap, şedea Anna Mihailovna, avînd o înfăţişare sărbătorească, fericită, de împăcare cu voia Domnului. În loja lor dăinuia atmosfera ce-mpresoară logodnicii, ştiută de Natașa, căreia-i plăcea atît de mult. Apoi ea se uită în altă parte şi, dintr-o dată, tot ce fusese umilitor în vizita de dimineaţă îi veni în minte.

„Ce drept are el să nu mă primească în neamul lui ? Ah, mai bine să nu mă mai gîndesc la asta, să nu mă mai gîndesc pînă la venirea lui Andrei !" îşi spuse ea şi începu să se uite la chipurile cunoscute şi necunoscute ce umpleau parterul. În faţă de tot, chiar în mijloc, rezemat în coate, cu spatele la rampă, stătea în picioare Dolohov, cu părul lui bogat şi creţ, pieptănat în sus, şi îmbrăcat în costum persan. Stătea în văzul întregului teatru şi ştia că atrage atenţia întregii săli, dar avea o atitudine la fel de firească, de nesilită, ca şi cînd ar fi fost la el în odaie. În jurul lui se adunaseră grămadă reprezentanţii celui mai strălucit tineret al Moscovei şi se vedea că el avea între ei prioritatea.

Contele Ilia Andreici, rîzînd, făcu un semn cu cotul Soniei, care se înroşi toată, şi i-l arătă pe Dolohov, fostul ei adorator.

— L-ai recunoscut ? o întrebă el. De unde o fi ieşit, se adresă el lui Şinşin, parcă dispăruse nu ştiu pe unde ?

— Da, dispăruse, răspunse Şinşin. A fost prin Caucaz şi de acolo a fugit. Se spune că a ajuns ministrul nu ştiu cărui prinţ domnitor în Persia şi că a omorît acolo pe fratele şahului. Ce să-ţi spun, a scos din minţi toate cucoanele Moscovei ! *Dolokhoff le Persan*[1] şi alt nimic ! La noi, astăzi, la fiecare două cuvinte vine vorba de Dolohov : lui i se închină toţi şi se fac invitaţii, unde vine el, ca la păstrăvi, zise Şinşin. Dolohov şi Anatol Kuraghin ne-au scos cucoanele din minţi.

[1] Persanul Dolohov.

În loja vecină intră o doamnă înaltă şi frumoasă, cu părul bogat, împletit într-o coadă imensă, şi cu umerii albi şi plini, foarte dezgoliţi ca şi gîtul, în jurul căruia purta un şir dublu de perle mari, şi se foi mult pînă să se aşeze, foşnindu-şi rochia de mătase grea.

Nataşa se uită fără să vrea la gîtul, la umerii, la perlele şi la pieptănătura doamnei şi-i admiră frumuseţea umerilor şi a perlelor. Şi-n timp ce Nataşa se întoarse să se uite pentru a doua oară la ea, doamna îşi aruncă privirea în loja lor şi, dînd cu ochii de contele Ilia Andreici, îl salută, înclinîndu-şi capul şi-i zîmbi. Era contesa Bezuhova, soţia lui Pierre. Ilia Andreici, cum nu era om pe lume pe care să nu-l cunoască, se aplecă peste balustradă şi-i adresă cuvîntul.

— De mult sînteţi aici, contesă ? începu el. Am să trec, am să trec să vă sărut mîna. Uite, am venit şi eu cu ceva treburi şi mi-am luat şi fetele cu mine. Fără seamăn e jocul Semionovei, spune lumea, vorbi înainte Ilia Andreici. Contele Piotr Kirilovici nu ne-a uitat niciodată. E aici ?

— Da, avea de gînd să vină şi el, zise Hélène, uitîndu-se cu atenţie la Nataşa.

Contele Ilia Andreici se aşeză iar la locul lui.

— Aşa-i că e frumoasă ? o întrebă el încet pe Nataşa.

— Minune ! zise Nataşa. Te îndrăgosteşti de ea pe loc ! Atunci răsunară ultimele acorduri ale uverturii, şi dirijorul bătu cu bagheta în pupitru. La parter, cîţiva domni întîrziaţi îşi ocupară locurile.

Cum se ridică cortina, în loji şi la parter se făcu tăcere ; şi toţi, bărbaţii vîrstnici ca şi tineretul, în uniforme şi în fracuri, deopotrivă cu femeile ce purtau bijuterii nepreţuite pe trupul dezgolit, îşi îndreptară cu lacomă curiozitate toată atenţia asupra scenei. Nataşa începu şi ea să se uite pe scenă.

IX

PE SCENĂ ERA, LA MIJLOC, un podium de scînduri, de o parte şi de alta cartoane colorate înfăţişînd copaci, şi în fund, o pînză întinsă pe şasiu de lemn. În mijlocul scenei şedeau un grup de fete cu bluze roşii şi fuste albe. Una

din ele, foarte grasă, cu rochie albă de mătase, sta mai la o parte, pe o bancă joasă, avînd drept spătar un carton verde. Cîntau ceva toate. Cînd îşi sfîrşiră cîntecul, fata în alb se apropie de cuşca suflerului, iar un bărbat cu pantaloni de mătase întinşi pe pulpele-i voinice, cu pană la pălărie şi cu pumnul la cingătoare, veni spre ea şi începu să cînte şi să dea din mîini.

Bărbatul cu pantalonii strîmţi cîntă singur, şi după el cîntă şi ea. Pe urmă amîndoi tăcură, orchestra continua să cînte, iar bărbatul începu să mîngîie cu degetele mîinile fetei în rochie albă, aşteptînd, cum se vedea cît de colo, momentul în care să-şi înceapă iarăşi duetul, şi toată lumea din sală începu să aplaude şi să aclame, iar bărbatul şi femeia de pe scenă, care înfăţişau o pereche îndrăgostită, se înclinau, zîmbind şi desfăcîndu-şi braţele.

După timpul petrecut la ţară şi în dispoziţia gravă în care era, Nataşei toate astea i se păreau ceva caraghios şi uimitor. Nu putea urmări acţiunea operei şi nu putea nici măcar asculta muzica : vedea numai cartoane vopsite, femei şi bărbaţi, îmbrăcaţi bizar, mişcîndu-se, vorbind şi cîntînd tot atît de bizar, la lumina puternică a rampei ; ştia ce ar fi trebuit să reprezinte toate acestea, dar totul îi apărea atît de fals, atît de pretenţios şi de nefiresc, încît îi era cînd ruşine de ruşinea actorilor, cînd îi venea să rîdă de ei. Se uită împrejurul ei, la feţele privitorilor, căutînd să vadă la ei acelaşi sentiment de ironie şi nedumerire pe care-l simţea ea ; dar toate feţele exprimau numai atenţia pentru cele ce se petreceau pe scenă şi vădeau o admiraţie care Nataşei i se părea prefăcută. „Poate că aşa trebuie să fie !" se gîndi ea. Se uita pe rînd, cînd la şirurile de capete pomădate de la parter, cînd la femeile despuiate din loji şi mai ales la vecina sa, Hélène, care, dezgolită de-a binelea, zîmbea domol şi împăcat şi se uita spre scenă, fără să-şi mute o clipă privirea, respirînd cu toată fiinţa ei lumina puternică revărsată în sală şi aerul încălzit de respiraţia mulţimii. Încetul cu încetul, Nataşa prinse a simţi din nou starea aceea de beţie, pe care nu o mai încercase de multă vreme. Nu mai ştia ce-i cu ea, unde se află şi ce se petrece în faţa ei. Privea, dusă pe gînduri, şi cele mai bizare idei i se strecurau fără nici o

legătură, pe neașteptate, în minte. Cînd îi dădea prin gînd să sară peste rampă și să cînte ea aria pe care tocmai o cînta actrița, cînd să-l atingă cu evantaiul pe bătrînelul care sta nu departe de ea, cînd să se aplece spre Hélène și să o gîdile.

La un moment dat, cînd pe scenă toată lumea tăcuse în așteptarea unei arii, ușa parterului din partea unde era loja Rostovilor scîrțîi și pașii unui bărbat care întîrziase răsunară. „Iată-l pe Kuraghin!" șopti Șinșin. Contesa Bezuhova, zîmbind, se întoarse spre cel ce intra. Natașa se uită în direcția privirilor contesei Bezuhova și văzu un aghiotant neobișnuit de chipeș, care se îndrepta, plin de încredere în sine, dar cu un aer politicos, spre loja lor. Era Anatol Kuraghin, pe care ea îl văzuse și-l remarcase mai demult, la balul din Petersburg. Era acum în uniformă de aghiotant, numai cu eghileți și epoleți de gală. Mersul lui țeapăn și voinicesc ar fi putut părea caraghios dacă nu ar fi fost un bărbat atît de bine făcut și dacă pe chipul lui frumos nu s-ar fi citit expresia aceea de satisfacție blajină și de voioșie. Deși pe scenă acțiunea se desfășura înainte, el pășea fără nici o grabă pe covorul dintre staluri, zăngănindu-și ușor pintenii și sabia și ținîndu-și cu fruntea sus frumosul lui cap parfumat. Zărind-o pe Natașa, se apropie de sora lui, își puse mîna înmănușată strîns pe marginea lojii ei, o salută din cap și, aplecîndu-se, o întrebă ceva, arătînd spre Natașa.

— *Mais charmante* [1], zise el, de bună seamă despre Natașa, după cum mai mult înțelese ea, după mișcarea buzelor, decît auzi. Apoi trecu în rîndul întîi și se așeză lîngă Dolohov, împingîndu-l prietenește și nepăsător cu cotul tocmai pe el, pe care alții îl lingușeau atîta. Acesta, făcîndu-i voios cu ochiul, îi zîmbi și-și sprijini piciorul de rampă.

— Ce mult se aseamănă fratele cu sora! observă contele. Și ce frumoși sînt amîndoi!

Șinșin începu, cu jumătate de voce, să-i istorisească contelui o intrigă petrecută la Moscova, în legătură cu Kuraghin, istorisire la care Natașa trase cu urechea, tocmai pentru motivul că Anatol o găsise *charmante*.

[1] E fermecătoare.

Primul act se încheia. Toţi cei de la parter se ridicară de pe scaune, învălmăşindu-se, şi dădură care să iasă, care să intre.

Boris veni în loja Rostovilor, primi cu multă simplitate felicitările, apoi, ridicînd din sprîncene, cu un zîmbet distrat, transmise Natașei şi Soniei că logodnica sa le ruga să vină la nuntă, şi ieşi. Natașa, avînd mereu pe buze un zîmbet cochet şi vesel, vorbi cu el şi-l felicită pentru însurătoare, pe acelaşi Boris de care fusese atît de îndrăgostită odinioară. În starea de beţie în care se găsea ea acum, toate i se păreau simple şi fireşti.

Hélène, despuiată, stătea lîngă ea şi zîmbea deopotrivă tuturora, şi întocmai aşa îi zîmbi Natașa lui Boris.

Loja Hélènei se umplu şi fu înconjurată, dinspre parter de bărbaţii cei mai frumoşi şi mai spirituali care, pe cît părea, voiau să se întreacă în a arăta lumii întregi că-i sînt prieteni.

Kuraghin tot timpul pauzei stătu cu Dolohov în faţă, lîngă rampă, uitîndu-se la loja Rostovilor. Natașa ştia că el vorbeşte de ea şi asta îi făcea plăcere. Ba chiar se şi întoarse în aşa fel, încît să-i vadă el profilul, poziţie care, cum credea ea, îi era cea mai favorabilă. Înainte de începutul actului al doilea se ivi la parter silueta lui Pierre, pe care Rostovii, de cînd sosiseră la Moscova, încă nu-l văzuseră. Era trist şi se îngrăşase şi mai tare de cînd îl văzuse ultima dată Natașa. Fără să observe pe nimeni, trecu spre primele rînduri. Anatol se apropie de el şi începu să-i spună ceva, privind şi arătînd spre loja Rostovilor. Pierre, văzînd-o pe Natașa, se învioră şi repede, trecînd printre rînduri, veni spre loja lor. Ajuns la ei, se sprijini în coate de marginea lojii şi, zîmbind, stătu îndelung de vorbă cu Natașa. În timp ce vorbea cu Pierre, Natașa auzi o voce bărbătească în loja contesei Bezuhova şi ştiu, fără să-şi dea seama de unde, că era vocea lui Kuraghin. Întoarse capul şi ochii lor se întîlniră. Kuraghin, aproape surîzînd, i se uită drept în ochi, atît de extaziat şi de duios, încît Natașei i se păru straniu să fie atît de aproape de el şi să-l privească aşa, fiind atît de sigură că-i plăcuse, fără să se fi cunoscut măcar.

În actul al doilea erau nişte tablouri care închipuiau monumente, şi mai era o gaură în pînza din fund, închipuind

luna ; abajururile de la rampă fură ridicate şi începură tromboanele şi contrabasurile pe un ton jos, pe cînd din dreapta şi din stînga apărură o mulţime de oameni, învăluiţi, în mantii negre. Oamenii aceştia începură să dea din mîini, şi în mîini aveau ceva ca nişte pumnale ; pe urmă mai veniră în fugă şi alţi oameni şi se apucară s-o tîrască spre culise pe fata care în primul act fusese îmbrăcată în alb şi care acum avea o rochie albastră deschis. Nu scoaseră fata dintr-o dată din scenă, ci abia după ce cîntară îndelung cu ea împreună, şi în sfîrşit, după asta o luară pe sus, şi de dincolo de culise auziră trei bătăi într-un obiect de metal, ceea ce-i făcu pe toţi să îngenunche pentru o rugăciune, pe care o cîntară. Toate aceste isprăvi fură, în mai multe rînduri, întrerupte de strigătele entuziaste ale spectatorilor.

În cursul acestui act, de fiecare dată cînd privea înspre parter, Natașa îl vedea pe Anatol Kuraghin stînd cu mîna trecută peste spăratul fotoliului şi uitîndu-se la ea. Ei îi făcea plăcere că el era atît de robit şi nu-i trecea defel prin minte că ar putea fi ceva rău în asta.

Cînd se sfîrşi şi acest al doilea act, contesa Bezuhova se ridică de pe scaun, se întoarse spre loja Rostovilor (avea o rochie foarte decoltată), îi făcu un semn cu degetul înmănuşat contelui, să se apropie, şi începu a-i vorbi, zîmbindu-i amabil, fără să dea nici o atenţie persoanelor care intraseră în loja ei.

— Prezintă-mi, te rog, încîntătoarele dumitale fete, îi spuse ea. Tot oraşul vuieşte de frumuseţea lor şi eu nu le cunosc !

Natașa se ridică şi făcu o reverenţă în faţa splendidei contese. Îi plăcuse atît de mult lauda acestei femei care era o frumuseţe recunoscută, încît se înroşi de plăcere.

— Vreau să mă fac şi eu moscovită, spuse Hélène. Cum de te rabdă inima, conte, să îngropi asemenea perle în provincie !

Contesa Bezuhova avea, pe bună dreptate, reputaţia de femeie fermecătoare. Ştia să spună ceea ce nu gîndea şi, mai cu seamă, să măgulească foarte simplu şi firesc.

— Nu, iubite conte, ai să-mi dai voie mie să mă ocup de fetele dumitale. Eu nu mai am mult de stat la Moscova.

Dumneata de asemenea. Îmi voi da osteneala să ţi le distrez. Încă de la Petersburg am auzit vorbindu-se mult de dumneata şi voiam să te cunosc, îi spuse ea Natașei cu frumosul şi neschimbatul ei surîs pe buze. Mi-a vorbit despre dumneata şi pajul meu, Drubeţkoi, care, cum ştii, se însoară, şi prietenul bărbatului meu, Bolkonski, prinţul Andrei Bolkonski, mai zise ea, apăsînd anume pe numele acestea şi lăsînd să se înţeleagă că era la curent cu legătura dintre el şi Natașa. Apoi ceru îngăduinţa ca, pentru a se putea cunoaşte mai bine, una din domnişoare să poftească în loja ei pentru cît mai rămăsese din spectacol, şi Natașa trecu în loja contesei.

În actul al treilea, pe scenă era un palat, unde ardeau o mulţime de lumînări, şi pe pereţi atîrnau tablouri înfăţişînd cavaleri în armuri şi cu bărbuţe. Cei care şedeau în mijlocul scenei erau, probabil, împăratul şi împărăteasa. Împăratul începu să-şi agite mîna dreaptă şi, vădit intimidat, cîntă prost ceva şi se aşeză apoi pe un tron de culoarea zmeurei. Fata, care la început fusese îmbrăcată în alb şi apoi în albastru-deschis, era acum numai în cămaşă, cu părul despletit pe umeri, şi stătea în picioare, lîngă tron. Cînta despre ceva, cu mult foc, îndurerată, adresîndu-se împărătesei, dar împăratul făcu aspru un semn din mînă şi, din amîndouă părţile, se iviră bărbaţi desculţi şi femei de asemenea cu picioarele goale, care începură să danseze toţi de-a valma. Viorile cîntară apoi foarte subţire şi vesel ; una din fete, cu picioarele groase dezgolite şi cu nişte mîini slabe, se retrase îndărătul culiselor, îşi îndreptă corsajul, veni în mijlocul scenei şi începu să sară şi să-şi ciocnească iute un picior de altul. Toţi cei de la parter bătură din palme şi strigară bravo. Pe urmă, unul din bărbaţi se retrase într-un colţ al scenei. În orchestră răsunară mai tare ţambalele şi trompetele, iar bărbatul acesta, cu picioarele goale, începu să sară de unul singur, foarte sus, şi să-şi bîţîie picioarele în aer. (Actorul, care era Duport, primea şaizeci de mii de ruble pe an pentru arta aceasta.) La parter, în loji, la galerie, toţi începură să aplaude şi să-i aclame cît îi ţinea gura, iar actorul se opri din dans, începu să zîmbească şi să se încline în dreapta şi în stînga. După asta mai dansară şi alţii, tot cu picioarele goale, bărbaţi şi femei, apoi din nou unul din împăraţi strigă ceva în ritmul

orchestrei şi toţi începură să cînte. Dar, dintr-o dată se stîrni o furtună ; în orchestră se auziră game cromatice şi acorduri de septimă micşorată, şi toţi o rupseră de fugă, tîrîndu-l din nou pe unul din ei între culise. Cortina căzu. Şi iarăşi dintre spectatori se înălţă o larmă asurzitoare şi un ropot de aplauze şi toţi, cu entuziasmul întipărit pe faţă, începură să strige :

— Duport ! Duport ! Duport !

Natașa nu mai găsea că e ciudat. Se uita cu mulţumire în jurul ei, zîmbind bucuroasă.

— *N'est-ce pas qu'il est admirable, Duport* ? [1] o întrebă Hélène.

— *Oh, oui* [2], răspunse Natașa.

X

ÎN PAUZĂ, ÎN LOJA HÉLÈNEI răbufni un curent de aer rece, uşa se deschise şi, aplecat, sfiindu-se să nu cumva să atingă pe cineva, intră Anatol.

— Dă-mi voie să-ţi prezint pe fratele meu, îi spuse Hélène, plimbîndu-şi agitată privirile de la Natașa la Anatol. Natașa îşi întoarse peste umărul gol capul drăguţ şi-i zîmbi frumosului tînăr. Anatol, care de aproape era la fel de prezentabil ca şi de departe, se aşeză lîngă ea şi-i spuse că de mult dorea să aibă plăcerea de a o cunoaşte, încă de la balul Narîşkinilor, la care avusese fericirea de neuitat de a o fi văzut. Cu femeile, Kuraghin reuşea să fie mult mai inteligent şi mai natural decît în societatea bărbaţilor. Vorbea simplu şi cutezător, şi Natașa avu strania şi plăcuta surpriză de a vedea că, nu numai că n-avea nimic de temut în el omul acesta, despre care se spuneau atîtea, dar că, dimpotrivă, avea pe faţă zîmbetul cel mai naiv, mai vesel şi mai prietenos.

Kuraghin se informă ce impresie îi făcuse spectacolul şi-i istorisi cum, la reprezentaţia trecută, Semionova căzuse în timp ce dansa.

---

[1] Nu-i aşa că e admirabil Duport ?
[2] O, da...

— Știi, contesă, zise el deodată, vorbindu-i ca unei vechi cunoștințe, noi organizăm un bal costumat ; ar trebui să iei și dumneata parte : are să fie foarte amuzant. Ne adunăm cu toții la Arharovi. Fii bună și spune-mi, vii, nu ?

Spunînd acestea, Anatol nu-și mai lua ochii veșnic surîzători de pe chipul, de pe gîtul și de pe brațele goale ale Natașei. Ea știa fără umbră de îndoială că o admiră și îi făcea plăcere, cu toate că, fără să știe de ce, prezența lui o stingherea și o făcea să se simtă ca sub o apăsare. Cînd nu se uita la el, simțea că el îi soarbe din ochi umerii, și fără voie îi căuta atunci privirea, ca el să i se uite mai curînd în ochi. Dar cînd i se uita în ochi, simțea cu spaimă că între el și ea nu era nici urmă din acea barieră a pudoarei pe care o simțea întotdeauna între ea și ceilalți bărbați. Fără să știe cum, în cinci minute, ajunsese să se și simtă înfricoșător de aproape de acest bărbat. Cînd își întorcea privirea de la el, se temea să n-o apuce neobservat, așa cum stătea în spatele ei, de brațul gol, sau să n-o sărute pe gît. Vorbeau despre lucrurile cele mai banale și simțea în vremea asta că sînt atît de apropiați unul de altul cum nu fusese cu nici un alt bărbat. Natașa se uită la Hélène și la tatăl ei, ca și cum i-ar fi întrebat ce putea să însemne lucrul acesta ; dar Hélène era prinsă într-o convorbire cu un general și nu-i răspundea la priviri, iar privirile tatălui ei nu-i spuneau nimic altceva decît ce spuneau de obicei : „te distrezi, foarte bine, mă bucur !"

La un moment dat, cînd se așternu o tăcere jenantă, în timpul căreia Anatol se uita liniștit și stăruitor la ea cu ochii lui larg deschiși, Natașa, ca să întrerupă tăcerea, îl întrebă cum îi place Moscova. Îi puse întrebarea și se înroși tot ea. I se părea tot timpul că face un lucru necuviincios vorbindu-i. Anatol zîmbi, ca și cînd ar fi încurajat-o.

— La început, mi-a plăcut prea puțin, fiindcă ceea ce face ca un oraș să fie plăcut *ce sont les jolies femmes* [1], nu-i așa ? Dar acum îmi place foarte mult, zise el, privind-o cu înțeles. Vii la balul mascat, contesă ? Vino, zise

[1] ...sînt femeile frumoase...

el și, întînzîndu-și mîna spre buchețelul ei de flori, coborînd vocea, mai spuse : *Vous serez la plus jolie. Venez, chère comtesse, et comme gage, donez-moi cette fleur* [1].

Natașa nu înțelese ce-i spusese, cum, de altfel, nici el nu prea înțelegea, dar simți că în cuvintele acestea neînțelese mocneau intenții necuviincioase. Nu știa ce să răspundă și se întoarse cu spatele spre el, ca și cînd n-ar fi auzit ce-i spusese. Dar, cum se întoarse, se gîndi că el e aproape de tot, chiar la spatele ei.

„Ce-o fi cu el acum ? Să fie intimidat ? Ori supărat ? Trebuie oare să repar ce-am făcut ?" se întreba ea. Nu se putu reține să-și întoarcă privirea spre el. Îl privi drept în ochi, și apropierea, încrederea și zîmbetul lui o învinseră. Îi zîmbi și ea la fel cum îi zîmbea el, privindu-l drept în ochi. Și iarăși simți cu groază că între el și ea nu mai exista nici o stavilă.

Cortina se ridică din nou. Anatol ieși din lojă, calm și vesel. Natașa se întoarse lîngă tatăl ei, cu totul subjugată de lumea în care se găsea. Tot ce se petrecea în fața ochilor ei i se părea acum foarte firesc ; iar gîndurile care o stăpîniseră pînă acum, logodnicul ei, prințesa Maria, viața de la țară, nu-i mai trecură nici o singură dată măcar prin minte, ca și cum toate acestea ar fi aparținut unui trecut foarte, foarte îndepărtat.

În actul al patrulea era și un diavol, care cînta dînd mereu din mîini, pînă în clipa în care scîndurile de sub el fură trase și se prăvăli dedesubtul scenei. Atît văzu Natașa din actul al patrulea ; o frămînta și o apăsa ceva ; iar pricina acestei agitații era Kuraghin, după care-i alergau ochii fără să vrea. Cînd ieșiră din teatru, Anatol veni lîngă grupul lor, le chemă cupeul și le ajută să se urce. Dîndu-i Natașei ajutor să se urce în trăsură, el o strînse de braț deasupra cotului. Natașa se uită la el, emoționată și roșie. Ochii strălucitori ai lui Anatol, care-i zîmbea cu duioșie, o priveau.

Abia după ce ajunse acasă, Natașa putu să judece limpede ce se petrecuse cu ea și, dintr-o dată, aducîndu-și

[1] Vei fi cea mai frumoasă. Vino, scumpă contesă, și ca zălog, dă-mi această floare.

aminte de prinţul Andrei, se îngrozi şi, cu toate că în jurul mesei de ceai erau după teatru adunaţi cu toţii, scoase un „ah" puternic, se înroşi şi ieşi din cameră. „Doamne, sînt pierdută ! îşi spunea ea. Cum de-am putut ajunge chiar pînă aici ?" se gîndea. Stătu îndelung acoperindu-şi faţa roşie de ruşine cu mîinile şi silindu-se să-şi dea limpede seama de cele întîmplate ; şi nu putu pricepe nici ce era cu ea, şi nici ce simţea. Toate i se păreau întunecate, confuze şi groaznice. Acolo, în sala aceea imensă şi luminată ca ziua, unde, pe scîndurile jilave, cu picioarele goale, dănţuia Duport îmbrăcat într-o bluză cu paiete, în vreme ce fetele, bătrînii şi Hélène cea despuiată, cu zîmbetul ei liniştit şi mîndru, aplaudaseră în extaz, aclamînd, acolo, în umbra acelei Hélène, totul i se păruse clar şi simplu ; dar acum, singură, rămasă faţă în faţă cu ea însăşi, toate acestea erau de neînţeles. „Ce-nseamnă asta ? Ce e teama asta pe care am simţit-o cînd eram cu el ? Ce sînt mustrările de conştiinţă pe care le simt acum ?" se întreba ea.

Numai bătrînei contese, seara, în pat, i-ar fi putut spune Nataşa tot ce gîndea. Sonia, cu principiile ei severe şi dintr-o bucată — ştia ea bine — ori n-ar fi înţeles nimic, ori s-ar fi îngrozit de mărturisirea ei. Nataşa se vedea deci silită să dezlege, singură cu sine, întrebările care o chinuiau.

„Sînt oare într-adevăr pierdută pentru dragostea prinţului Andrei sau nu ?" se întreba ea şi se liniştea cu un zîmbet de uşoară ironie, răspunzîndu-şi : „Ce proastă sînt să mă întreb aşa ceva ! Mi s-a întîmplat ceva ? Nimic. N-am făcut nimic, n-am provocat prin nimic toate astea. Nimeni n-are să afle şi eu n-am să-l mai văd niciodată, îşi spuse ea. Este, aşadar, limpede că nu s-a întîmplat nimic, că nu are de ce să mă mustre conştiinţa, că prinţul Andrei mă poate iubi şi *aşa*. Dar ce este acest *aşa* ? Ah, Doamne, Doamne ! Pentru ce nu-i el aici !" Nataşa se linişti pentru o clipă ; dar pe urmă, din nou, un soi de instinct îi spuse că, deşi toate acestea sînt adevărate şi deşi nu se întîmplase nimic, puritatea de altădată a dragostei ei pentru prinţul Andrei murise. Şi iarăşi îşi repetă

în gînd toată conversaţia cu prinţul Kuraghin, şi-i răsări iar în minte faţa, gesturile şi zîmbetul duios al acestui om frumos şi cutezător, din clipa cînd îi strînsese braţul.

XI

ANATOL KURAGHIN LOCUIA la Moscova, fiindcă tatăl său îl expediase din Petersburg unde cheltuia peste douăzeci de mii de ruble pe an şi făcea încă pe atîtea datorii, pe care creditorii pretindeau să le plătească tatăl.

Acesta adusese la cunoştinţă fiului său că îi plăteşte pentru ultima dată jumătate din datorii, dar numai cu condiţia să plece la Moscova, în postul de aghiotant al comandantului suprem, pe care i-l obţinuse, şi să-şi dea acolo osteneala de a face în sfîrşit o partidă cu o fată bogată. Îi indicase chiar, fie pe prinţesa Maria, fie pe Julie Karaghina.

Anatol consimţi şi plecă la Moscova, unde se instală la Pierre, care îl primise la început în silă, dar pe urmă se obişnuise cu el şi-l lua uneori şi la chefuri, dîndu-i, sub formă de împrumut, pînă şi bani.

Anatol, aşa cum o spunea cu drept cuvînt Şinşin, de îndată ce apăruse la Moscova, scosese din minţi toate cucoanele moscovite, mai ales prin faptul că nu le prea băga în seamă şi prefera făţiş ţigăncile şi actriţele franţuzoaice — cu cea mai de seamă dintre acestea, *mademoiselle* Georges, fiind, cum se spunea, în relaţii foarte apropiate. Nu-i scăpa nici un chef la Danilov sau la ceilalţi cheflii ai Moscovei, bea nopţi întregi în şir, pînă-i vedea pe toţi căzuţi sub masă şi se ducea la toate seratele şi balurile din lumea bună. Se vorbea de cîteva aventuri ale lui cu anumite doamne din Moscova, şi pe la baluri le făcea deschis curte unora. Dar de fetele tinere, îndeosebi de cele bogate şi de măritat, care erau cea mai mare parte din ele urîte, nu se apropia, cu atît mai puţin, cu cît, lucru pe care nu-l ştia nimeni, afară de cei mai buni prieteni ai lui, Anatol era însurat de doi ani. Cu doi ani în urmă, pe cînd era cu regimentul în Polonia, un moşier polonez cam scăpătat îl silise pe Anatol să-i ia fata de nevastă.

Anatol se îepădase foarte curînd de nevastă şi, printr-o sumă oarecare pe care convenise să o servească socrului său, îşi răscumpărase dreptul de a trece drept celibatar.

Era întotdeauna satisfăcut de situaţia lui, de el însuşi şi de ceilalţi. Era instinctiv încredinţat, cu toată puterea fiinţei sale, că n-ar putea trăi altfel şi că în viaţa lui nu făcuse nimic rău. Nu era în stare să se gîndească ce consecinţe pot avea asupra altora faptele lui şi nici ce putea ieşi din cutare sau cutare acţiune săvîrşită. Era convins că întocmai aşa cum raţa e făcută să trăiască veşnic pe apă, la fel şi pe el l-a făcut Dumnezeu ca să trăiască din treizeci de mii de ruble venit pe an şi să ocupe cea mai înaltă poziţie în societate. Credea cu atîta putere în asta, încît, numai uitîndu-se la el, se convingeau şi ceilalţi şi nu-i refuzau nici recunoaşterea poziţiei sale înalte în societate, nici banii pe care, bineînţeles, fără să se gîndească a-i restitui vreodată, îi cerea cu împrumut de la oricine-i ieşea înadins sau întîmplător în cale.

Nu era cartofor, sau cel puţin nu dorea niciodată să cîştige la cărţi. Nu era vanitos. Îi era cu desăvîrşire indiferent ce gîndeau ceilalţi oameni despre el. Cu atît mai puţin putea fi învinovăţit că ar fi fost ambiţios. În mai multe rînduri îşi necăjise tatăl, compromiţîndu-şi cariera, şi-şi rîdea de orice fel de onoruri. Nu era zgîrcit şi nu refuza pe nici unul din cei care-i cereau ceva. Tot ce-i plăcea erau distracţiile şi femeile ; şi cum, după părerea lui, în aceste preferinţe nu era nimic nedemn, şi cum nu era în stare să conceapă urmările pe care satisfacerea acestor gusturi le-ar putea avea pentru ceilalţi, firește că în adîncul inimii lui se considera un om fără cusur, dispreţuind sincer pe cei ticăloşi şi răi, aşa că, avînd conştiinţa împăcată, umbla cu fruntea sus.

Craii — aceste magdalene masculine — au sentimentul tainic al nevinovăţiei lor, întocmai ca şi magdalenele-femei, sentiment ce se bazează pe aceeaşi nădejde a iertării. „Ei, toate i se vor ierta, pentru că mult a iubit ; iar lui i se va ierta totul pentru că mult s-a veselit."

Dolohov, care în anul acela îşi făcuse iar apariţia la Moscova după exilul şi aventurile sale din Persia, ducîndu-şi acum viaţa numai în chefuri şi joc de cărţi, pe picior mare, legase cîrdăşie cu vechiul său camarad din

Petersburg, Kuraghin, folosindu-se de el în scopurile sale proprii.

Anatol ţinea sincer la Dolohov, pentru inteligenţa şi cutezanţa lui ; Dolohov, căruia-i erau necesare numele, situaţia şi legăturile lui Anatol Kuraghin pentru a atrage la mesele de joc tinerii bogaţi, nu-l lăsa să simtă asta şi se folosea de el, petrecînd pe socoteala lui. În afară de calculele potrivit cărora avea nevoie de Kuraghin, mai era şi faptul că procesul însuşi al dirijării voinţei altora devenise pentru el o desfătare, o obişnuinţă şi o necesitate.

Natașa îi făcuse o puternică impresie lui Kuraghin. După teatru, la supeu, el îi enumeră lui Dolohov, cu aere de cunoscător, ce preţ aveau mîinile, umerii, picioarele şi părul Natașei, şi-i anunţă hotărîrea lui de a-i face curte. Desigur, Anatol nu mergea cu mintea pînă la urmările pe care le-ar avea acest fapt, aşa cum nu ştia niciodată ce putea ieşi din vreo faptă de-a lui.

— E frumoasă, frate, dar nu e de noi, îi zise Dolohov.

— O pun pe soră-mea să o cheme la masă, zise Anatol, nu ?

— Mai bine aşteaptă pînă după măritiş...

— Ştii, spuse Anatol, *j'adore les petites filles* [1] : se pierd numaidecît.

— Dar te-ai mai fript o dată cu o *petite fille*, spuse Dolohov, care ştia de căsătoria lui Anatol. Bagă de seamă !

— Da, dar a doua oară nu se mai poate ! Nu ? spuse, zîmbind blajin, Anatol.

XII

A DOUA ZI DUPĂ SPECTACOL, Rostovii nu ieşiră din casă şi nici nu primiră pe nimeni. Maria Dmitrievna tot vorbea ceva pe ascuns de Natașa cu contele. Natașa ghici că vorbeau despre bătrînul prinţ, că puneau ceva la cale, şi faptul acesta o neliniştea şi o jignea. Ea îl aştepta pe prinţul Andrei dintr-o clipă într-alta şi trimise de două ori în ziua aceea un om din curte în strada Vzdvijenka, să afle

[1] ...ador fetişcanele...

dacă nu cumva venise. Își simțea acum sufletul mult mai apăsat decît în primele zile după sosirea la Moscova. La nerăbdarea și tristețea pricinuită de așteptarea logodnicului se mai adăuga și amintirea neplăcută a întrevederii cu prințesa Maria și cu bătrînul prinț, precum și o teamă și o neliniște căreia nu-i știa pricina. I se părea mereu sau că el n-avea să se mai întoarcă, sau că, înainte de venirea lui, avea să i se întîmple ei ceva. Nu mai putea, ca alte dăți, să se gîndească la el îndelung, singură, cu sine însăși și liniștită. Cum începea să se gîndească la el, amintirii lui i se alăturau amintirile în legătură cu bătrînul prinț, cu prințesa Maria, cu ultimul spectacol și cu Anatol Kuraghin. Din nou își punea întrebarea dacă nu era vinovată, dacă nu-și călcase promisiunea de fidelitate față de prințul Andrei, și iarăși se pierdea în reconstituirea amănunțită a fiecărei vorbe, a fiecărui gest, a fiecărei nuanțe din jocul expresiei de pe chipul omului care știuse să-i trezească în suflet un sentiment de spaimă de neînțeles. În ochii celor din casă, Natașa părea mai vioaie ca de obicei, dar în realitate era departe de a fi liniștită și fericită, cum fusese înainte.

Duminică dimineața, Maria Dmitrievna își invită musafirii la liturghie în parohia ei „Adormirea de la Moghilți".

— În bisericile astea la modă nu-mi place, spuse ea și se vedea că se mîndrește cu libertatea ei de cuget. Dumnezeu e doar același pretutindeni. Popă, avem unul minunat, face slujba cum se cuvine, așa de nobil ! Și diaconul la fel ! Păi, oare cucernicie o fi și asta, să dai concerte în biserici ? Nu-mi place, astea-s numai sclifoseală !

Mariei Dmitrievna îi plăceau duminicile și știa să le serbeze. Încă de sîmbătă, în casa ei începea scuturatul și spălatul ; nici ea, nici servitorii ei nu lucrau duminica ; erau cu toții gătiți de sărbătoare și se duceau la liturghie. La masa boierească felurile de mîncare sporeau, iar servitorii aveau la masă votcă, gîscă friptă sau purcel de lapte. Dar în toată casa, sărbătoarea nu era nicăieri mai vizibilă ca pe fața latră și gravă a Mariei Dmitrievna, care-și lua, cît era ziua asta de lungă, o expresie neclintită de solemnitate.

Cînd, după liturghie, își beau cafeaua în salonul de primire, cu husele de pînză de pe canapele scoase, un lacheu anunță că e tras la scară cupeul, și Maria Dmitrievna, cu înfățișare gravă și gătită cu șalul ei de mare ceremonie, se ridică și declară că se duce la prințul Nikolai Andreevici Bolkonski, ca să aibă cu el o explicație în privința Natașei.

După plecarea Mariei Dmitrievna, la Rostovi se anunță o croitoreasă trimisă de *madame* Chalmé și Natașa, zăvorîndu-se în camera alăturată salonului, foarte mulțumită de acest soi de distracție, nu se mai gîndea decît să-și încerce rochiile cele noi. Pe cînd întorcea capul ca să vadă corsajul unei rochii fără mîneci abia însăilate, cum sta în fața oglinzii, întoarsă cu spatele, auzi în salonul de primire glasul plin de însuflețire al tatălui său și încă un glas, femeiesc, pe care roși auzindu-l. Era glasul Hélènei. N-apucase Natașa să-și scoată corsajul pe care-l încerca, și ușa se deschise, iar în cameră intră contesa Bezuhova, zîmbind, strălucitoare de grație și bunătate, într-o rochie de catifea violet-închis cu un guler înalt.

— *Ah, ma délicieuse !* [1] îi spuse ea Natașei, care se îmbujorase. *Charmante !* Nu, asta n-are nici un sens, dragul meu conte, se întoarse ea spre Ilia Andreici, care venea după ea. Se poate să stai la Moscova și să nu ieși nicăieri ? Să știi c-am să mă țin de dumneata ! Astă-seară se reunește un mic grup la mine : declamă *mademoiselle* Georges și dacă ai cumva de gînd să nu vii cu frumoasele dumitale, care o întrec pe *mademoiselle* Georges, nici nu vreau să mai știu de dumneata ! Bărbatul meu nu-i acasă, s-a dus la Tver, altfel l-aș fi trimis diseară pe el după dumneavoastră. Veniți negreșit, negreșit cam pe la orele nouă. Dădu din cap către croitoreasă, pe care o cunoștea și care-i făcuse o reverență adîncă, și se lăsă într-un fotoliu, lîngă oglindă, răsfirîndu-și pictural faldurile rochiei de catifea. Nu încetă o clipă să vorbească, veselă și binevoitoare, admirînd întruna frumusețea Natașei. Îi cercetă rochiile și i le lăudă, fără să uite a-și lăuda și rochia ei cea nouă, *en gaz métallique,* [2] pe care o primise de la Paris, și o sfătui pe Natașa să-și facă una la fel.

---

[1] O, dulcea mea !

[2] ...de voal cu luciri metalice.

— De altfel, orice îţi stă bine, fermecătoareo! spuse ea.

Zîmbetul de plăcere de pe chipul Natașei nu se mai ştergea. Se simţea fericită şi înfloritoare sub torentul laudelor acestei simpatice contese Bezuhova, care altădată i se păruse o doamnă atît de inaccesibilă şi de trufaşă şi care se arăta acum atît de bună cu ea. Voia bună o covîrşi şi se simţea aproape îndrăgostită de această femeie atît de frumoasă şi atît de prietenoasă. Hélène, la rîndul ei, era sincer încîntată de Natașa şi ar fi dorit să o distreze. O rugase Anatol să-i înlesnească o apropiere de Natașa şi de asta venise la Rostovi. Gîndul de a-şi face fratele să se întîlnească cu Natașa o amuza.

Odinioară, la Petersburg, avusese necaz pe Natașa pentru că i-l luase pe Boris, acum nici nu se mai gîndea la asta şi-i dorea Natașei din toată inima, în felul ei, binele. Înainte de a pleca de la Rostovi, ea îşi chemă protejata deoparte.

— Ieri, fratele meu a luat masa la mine ; am murit toţi de rîs ; nu mănîncă nimic şi oftează după dumneata. *Il est fou, mais fou amoureux de vous, ma chère.* [1]

Natașa se făcu roşie ca purpura, auzind aceste cuvinte.

— Cum se înroşeşte, cum se înroşeşte, *ma délicieuse,* exclamă Hélène. Să vii negreşit ! *Si vous aimez quelqu'un, ma délicieuse, ce n'est pas une raison pour se cloîtrer. Si même vous êtes promise, je suis sûre que votre promis aurait désiré que vous alliez dans le monde en son absence, plutôt que de dépérir d'ennui.* [2]

„Va să zică, ştie că sînt logodită, va să zică, a vorbit despre asta cu bărbatul ei, cu Pierre — cu Pierre, omul cel mai drept din lume, se gîndi Natașa, au vorbit de asta şi au făcut haz. Aşadar, nu-i nimic rău." O dată mai mult, sub înrîurirea Hélènei, ceea ce i se păruse pînă acum îngrozitor i se păru simplu şi firesc. „E aşa de *grande dame* [3], şi aşa de drăguţă, şi mă iubeşte, cum se vede, din

[1] E îndrăgostit, e nebun după dumneata, scumpa mea.

[2] Dacă iubeşti pe cineva, dulcea mea, nu e un motiv să te închizi într-o chilie. Chiar dacă eşti logodită, sînt convinsă că logodnicul dumitale ar fi preferat să ştie că ieşi în lume în lipsa lui, decît că mori de plictiseală.

[3] ...doamnă din lumea mare...

tot sufletul ! De ce nu m-aş mai distra şi eu puţin ?“ îşi zicea Natașa, uitîndu-se cu ochi mari de mirare la Hélène.

La prînz se înapoie şi Maria Dmitrievna, tăcută, serioasă şi suportîndu-şi cu greu înfrîngerea pe care se vedea că o suferise la bătrînul Bolkonski. Era încă prea tulburată de ciocnirea care avusese loc pentru a fi în stare să povestească liniştit despre ce-i vorba. La întrebarea contelui, ea răspunse că totul e în ordine şi că îi va povesti totul a doua zi. Aflînd de vizita contesei Bezuhova şi de invitaţia la serată, Maria Dmitrievna zise :

— Cu Bezuhova nu-mi place şi nu te-aş sfătui să faci cîrdăşie ; dar, în sfîrşit, fiindcă ai promis, du-te ! Te mai distrezi puţin, adăugă ea, adresîndu-i-se Natașei.

XIII

CONTELE ILIA ANDREICI îşi conduse fetele la contesa Bezuhova. La serată era destul de multă lume. Aproape toată societatea îi era însă necunoscută Natașei. Contele Ilia Andreici băgă nemulţumit de seamă că întreagă societatea aceasta consta în special din doamne şi domni cunoscuţi prin purtările lor libere. Într-un colţ al salonului era *mademoiselle* Georges, în picioare, înconjurată de tineret. Mai erau de faţă şi cîţiva francezi, printre care şi Métivier, care de la venirea Hélènei la Moscova se număra printre obişnuiţii casei sale. Contele Ilia Andreici se hotărî să nu se aşeze la masa de cărţi, să nu facă un pas de lîngă fetele sale şi să plece de îndată ce se va sfîrşi reprezentaţia domnişoarei Georges.

Anatol aştepta lîngă uşă probabil apariţia Rostovilor. Numaidecit, salutîndu-l pe conte, el veni spre Natașa şi merse în urma ei. Cum îl văzu, Natașa încercă, întocmai ca şi în seara de la operă, un sentiment de vanitoasă satisfacţie pentru că el o plăcea, dar teama, pe care i-o trezea lipsa oricăror bariere morale între ei, o cuprinse iar.

Hélène o primi cu bucurie pe Natașa şi-i admiră cu voce tare frumuseţea şi toaleta. Curînd după sosirea lor, *mademoiselle* Georges se retrase din cameră, pentru a se

îmbrăca de reprezentație. În salon, începu forfota așezării scaunelor și alegerii locurilor. Anatol împinse un scaun pînă la Natașa și dădu să se așeze lîngă ea, dar contele, care nu-și slăbea fata din ochi, îi luă locul. Anatol se așeză în spatele lor.

Mademoiselle Georges, cu brațele grase, dezgolite, făcînd gropițe pe umeri, cu un șal roșu azvîrlit pe o parte, își făcu apariția în spațiul ce-i fusese rezervat între fotolii și se opri într-o poză nenaturală. Se auzi un freamăt de entuziasm.

Artista se uită sever și tenebros la public și începu să spună în franțuzește niște versuri, în care era vorba de dragostea ei vinovată pentru propriul ei fiu. Pe alocuri își dădea drumul vocii, pe alocuri abia șoptea, înălțîndu-și solemn capul ; din cînd în cînd se oprea, ca să declame apoi mai departe cu voce hîrîitoare, holbîndu-și ochii.

— *Adorable, divin, délicieux !*[1] se auzea din toate părțile. Natașa se uita la grăsuna domnișoară Georges, dar n-auzea, nu vedea și nu înțelegea nimic din ceea ce se petrecea în fața ei ; simțea doar că se află din nou, deplin și irevocabil, în lumea aceea bizară și absurdă, atît de departe de tot ce trăise pînă atunci, în lumea aceea în care n-aveai cum știi ce e frumos și ce e urît, ce e înțelept și ce e nebunesc. În spatele ei ședea Anatol, și Natașa, simțindu-i apropierea, speriată, aștepta parcă tot timpul ceva.

După primul monolog, toată societatea se ridică și o înconjură pe *mademoiselle* Georges, exprimîndu-și entuziasmul.

— Ce frumoasă e ! îi spuse Natașa tatălui ei, care, împreună cu ceilalți, se ridicase în picioare și se înghesuia prin mulțime ca să ajungă lîngă actriță.

— Nu găsesc defel, cînd mă uit la dumneata, îi șopti Anatol, care se ținea tot pe lîngă ea. Îi spuse asta într-un moment cînd numai ea îl putea auzi. Ești încîntătoare !... Din clipa cînd te-am văzut întîi, n-am încetat...

— Să mergem, să mergem, Natașa, spuse contele, întorcîndu-se după fată. Ce frumoasă e !

---

[1] Admirabil, divin, minunat !...

Natașa se apropie fără un cuvînt de tatăl ei și-l privi cu ochi întrebători și mirați.

După cîteva reprize de declamație, *mademoiselle* Georges ieși, iar contesa Bezuhova își pofti invitații în salonul cel mare.

Contele dădu să se retragă, dar Hélène îl rugă să nu-i strice balul improvizat. Rostovii rămaseră. Anatol invită pe Natașa la vals și, valsînd, îi strînse talia și mîna, și-i spuse că e *ravissante* [1] și că o iubește. În timpul unei ecoseze, pe care Natașa o dansă tot cu Kuraghin, într-un moment cînd rămăseseră singuri, Anatol nu-i mai spuse nimic, ațintindu-și doar ochii în ochii ei. Nu era sigură dacă nu cumva fusese vis ce-i spusese el în timpul valsului. La sfîrșitul primei figuri el îi strînse iarăși mîna. Natașa își ridică ochii înspăimîntați spre chipul lui, dar privirea și zîmbetul său blajin exprimau atîta încredere în sine și atîta duioșie, încît de îndată ce-l privi, nu mai putu să-i spună ceea ce avusese în gînd și-și lăsă ochii în jos.

— Nu-mi mai spuneți asemenea lucruri : sînt logodită și iubesc pe altul, îi spuse ea repede, apoi se uită iar la el. Pe Anatol nu-l tulburară și nu-l descurajară vorbele ei.

— Să nu-mi spui asta. Ce-mi pasă ? îi răspunse el. Îți spun că sînt îndrăgostit nebun, sînt nebun după dumneata. Sînt eu de vină că ești atît de fermecătoare ?... Trebuie să începem figura a doua.

Natașa, agitată și îngrijorată, se uita în jurul ei cu ochii larg deschiși și speriați ; dar părea mai veselă ca de obicei. Nu-și mai aminti apoi aproape nimic din tot ce se petrecu în seara aceea. Dansară ecoseza începută și un *Grossvater* [2], și, cînd contele vru să o ia acasă, ea îl rugă să mai rămînă. Oriunde se întorcea, ori cu cine vorbea, simțea mereu privirea lui Anatol ațintită asupră-i. Pe urmă, își aducea aminte că-i ceruse tatălui ei voie să se ducă în camera de toaletă ca să-și îndrepte rochia, că Hélène ieșise după ea și-i vorbise rîzînd de dragostea fratelui ei, că într-o mică odaie cu canapele îl întîlnise din

[1] ...fermecătoare...

[2] „Bunicul" — dans vechi german.

nou pe Anatol, că Hélène dispăruse undeva şi Anatol, apucînd-o de mînă, îi spusese cu glas duios :

— Nu pot veni la dumneata acasă să te văd, dar oare n-am să te mai pot vedea niciodată ? Te iubesc ca un nebun. Se poate să nu te mai văd oare niciodată ?... Şi, aţinîndu-i calea, îşi apropie faţa de a ei.

Ochii aceştia mari, strălucitori, bărbăteşti, erau acum atît de aproape de ochii ei, încît nu mai vedea nimic în afară de lucirea lor.

— Nathalie ? ! îi şopti întrebător vocea lui şi cineva îi strînse dureros mîinile. Nathalie ? !

„Nu înţeleg nimic, n-am ce să-i răspund", spuneau privirile ei.

Buze fierbinţi i se apăsară pe buze şi, în aceeaşi clipă, ea se simţi iarăşi liberă, iar în odaie se auzi un zgomot de paşi şi foşnetul rochiei Hélènei. Nataşa se uită la Hélène, apoi, roşie şi tremurătoare, îi aruncă lui Anatol o privire speriată şi nedumerită şi se îndreptă spre uşă.

— *Un mot, un seul, au nom de Dieu* [1], spunea Anatol.

Nataşa stătu locului. Simţea atîta nevoie să-i spună el cuvîntul care i-ar fi deslușit ce se petrecuse şi la care ea să-i răspundă.

— *Nathalie, un mot, un seul* [2], repeta el întruna, nemaiştiind, pesemne, ce să mai spună şi repetînd tot acelaşi şi acelaşi lucru pînă ce se apropie Hélène de ei.

Nataşa reveni cu Hélène în salon. Cum nu rămîneau la masă, Rostovii plecară.

După ce se întoarseră acasă, Nataşa nu putu să doarmă toată noaptea ; o chinuia o problemă de nedezlegat : pe cine iubea ea, pe Anatol sau pe prinţul Andrei ? Pe prinţul Andrei îl iubea... îşi amintea limpede cît de mult îl iubise. Dar şi pe Anatol îl iubea, nu mai încăpea îndoială. „Altfel s-ar fi putut oare întîmpla tot ce se întîmplase ? îşi spunea ea. Dacă am putut eu, după cele întîmplate, dacă am putut, atunci cînd ne-am luat rămas-bun, să răspund printr-un zîmbet la zîmbetul lui,

---

[1] Un cuvînt, numai unul, pentru numele lui Dumnezeu...

[2] Nathalie, un cuvînt, numai unul...

dacă am putut ajunge pînă acolo, însemnează că l-am iubit din prima clipă. Însemnează că el este bun, nobil și desăvîrșit, și că nu se putea să nu-l iubesc. Ce să fac dacă-l iubesc și pe el și-l iubesc și pe celălalt ?" își spunea ea, fără să găsească nici un răspuns la aceste groaznice întrebări.

XIV

VENI ȘI DIMINEAȚA, cu ocupațiile și forfota ei de fiecare zi. Toți se sculară și începură să-și vadă de treabă și să schimbe păreri ; iarăși sosiră croitoresele, iarăși apăru Maria Dmitrievna și toți fură chemați la ceai. Natașa, cu ochii mari deschiși, ca și cum ar fi vrut să prindă fiecare privire ațintită asupra ei, se uita neliniștită la toți și se străduia să nu pară altfel decît era de obicei.

După ceai, Maria Dmitrievna (asta era pentru ea partea cea mai plăcută din zi), stînd în jilțul ei, îi chemă, pe Natașa și pe conte, la dînsa.

— Ei, dragii mei, acum le-am chibzuit bine pe toate și iată sfatul meu, începu ea. Ieri am fost, după cum știți, la prințul Nikolai ; ei, și-am vorbit cu el... credea că-i merge să țipe la mine ! Dar și-a găsit omul ! I-am cîntat și eu tot ce mi-a venit la gură.

— Dar ce-i cu el ? întrebă contele.

— Cu ăla ? Ce să fie ? Și-a ieșit din minți... Nici nu vrea să audă ; ei, dar ce să mai lungim vorba, și așa am chinuit-o destul pe biata fată, zise Maria Dmitrievna. Sfatul meu ar fi să vă sfîrșiți treburile și să plecați acasă, la Otradnoe... Și acolo să așteptați...

— Ah, nu ! strigă Natașa.

— Ba da, să plecați, zise Maria Dmitrievna. Și să așteptați acolo. Dacă logodnicul se-ntoarce chiar acum, nu vă puteți lua fără tămbălău ; e mai bine să se explice mai întîi el singur, între patru ochi, cu bătrînul, și să vină la noi abia pe urmă.

Ilia Andreici aprobă planul acesta, înțelegînd fără zăbavă cît de bine chibzuit era. Dacă bătrînul o lasă mai

moale, cu atît mai bine va fi să-l vadă la Moscova sau la Lîsîe Gorî după ce trece furtuna ; dacă nu, oricum, o cununie împotriva voinţei lui nu s-ar putea face decît la Otradnoe.

— Adevărul este, spuse contele, că-mi pare foarte rău că m-am dus la dînsul şi că am luat-o şi pe Natașa cu mine.

— Ei, aş ! De ce să-ţi pară rău ! O dată ce eraţi aici, nu se putea să nu îndeplineşti această formă. Dacă el nu vrea, treaba lui, zise Maria Dmitrievna, căutîndu-şi ceva în poşetă. De altfel, şi trusoul e gata, nu mai aveţi ce aştepta aici ; şi ce nu e gata, vă trimit eu pe urmă. Şi cu toate că-mi pare rău că mă despart de voi, mai bine duceţi-vă cu Dumnezeu. Şi, găsind în poşetă lucrul pe care-l căutase, îl întinse Natașei. Era o scrisoare de la prinţesa Maria. Ţie îţi scrie ; cum se mai chinuieşte, sărăcuţa de ea ! Se teme să nu care cumva să crezi că nu te iubeşte.

— Păi, nici nu mă iubeşte, spuse Natașa.

— Fleacuri, ce tot îndrugi ? se răsti Maria Dmitrievna.

— Nu-i vorba să cred pe alţii : ştiu eu că nu mă iubeşte, răspunse Natașa cu curaj, luînd scrisoarea ; şi faţa ei exprimă o hotărîre rece şi dîrză, care o făcu pe Maria Dmitrievna să se uite lung la ea şi să se încrunte.

— Tu, drăguţă, te rog să nu-mi răspunzi aşa, zise ea. Ceea ce-ţi spun eu este adevărat. Pune-te şi răspunde-i la scrisoare.

Natașa nu mai spuse nimic şi plecă în odaia ei să citească scrisoarea prinţesei Maria.

Aceasta îi scria că era disperată de neînţelegerea care avusese loc între ele. Oricare ar fi fost sentimentele tatălui ei, scria prinţesa Maria, o ruga pe Natașa să creadă că ea nu putea să nu o iubească pe aceea care era aleasa fratelui ei, pentru fericirea căruia era gata să jertfească orice.

„De altfel, scria prinţesa, să nu-ţi închipui că tatăl meu nu te vede cu ochi buni. E un om bătrîn şi bolnav, căruia trebuie să-i treci cu vederea ; dar e bun, mărinimos, şi o va iubi pe femeia care va face fericirea fiului său.“ Mai departe, prinţesa Maria o ruga pe Natașa să-i indice un moment cînd ar mai putea-o vedea o dată.

După ce citi scrisoarea, Natașa se așeză la masa de scris, ca să-i răspundă. *„Chère princesse“* [1], scrise ea repede, mecanic, și se opri. Ce-i mai putea scrie acum, după toate cele întîmplate în ajun ? „Da, da, toate astea au fost odată, astăzi e altceva, gîndi ea, stînd aplecată asupra scrisorii începute. Va trebui să-l resping ? Oare trebuie ? E îngrozitor !“... Și, ca să nu se mai frămînte cu gîndurile acestea care o înfricoșau, se duse lîngă Sonia și începu să aleagă, cu ea împreună, niște modele.

După prînz, Natașa se duse în camera ei și luă iar în mînă scrisoarea prințesei Maria. „Oare e adevărat că totul s-a sfîrșit ? se întrebă ea. Oare e adevărat că atît de repede ceea ce s-a petrecut a putut distruge tot ce a fost ?“ Își amintea de dragostea ei pentru prințul Andrei cu toată forța de altădată, dar simțea totodată că-l iubește pe Kuraghin. Se vedea, cu toată puterea închipuirii, nevasta prințului Andrei, își reprezenta tabloul fericirii ei cu el, de atîtea ori trecut prin fața ochilor minții, și pe urmă, arzînd de tulburare, își reîmprospăta în memorie toate amănuntele întîlnirii din ajun cu Anatol.

„De ce n-ar putea adică dăinui laolaltă ? se întreba ea uneori, într-o totală confuzie. Numai așa aș fi pe deplin fericită ; dar iată că trebuie să aleg acum și nu pot fi fericită lipsindu-mă de unul din doi. Un lucru, numai, se gîndea ea : prințului Andrei nu-i pot nici mărturisi, nici ascunde tot ce s-a întîmplat. Dar prin asta, nimic nu e încă pierdut. E oare cu putință să mă despart pe vecie de fericirea cu care m-am obișnuit să trăiesc atîta vreme-n suflet, fericirea dragostei prințului Andrei ?“

— Domnișoară, îi spuse pe șoptite, cu un aer misterios, o slujnică intrînd în odaie. Mi-a zis un om să v-o dau. Fata îi înmînă o scrisoare. Numai... pentru numele lui Dumnezeu !... nu contenea ea să vorbească, în timp ce Natașa rupea, fără să gîndească ce face, cu mișcări automate, pecetea, și începea să citească scrisoarea de dragoste a lui Anatol, din care ea nu înțelese nici un cuvînt, pricepînd doar atîta, că scrisoarea asta era de la el, de la omul pe care-l iubea. „Da, îl iubea. Altfel s-ar fi putut oare întîmpla ceea ce s-a întîmplat ? Ar fi ajuns oare altfel scrisoarea lui de dragoste în mîna ei ?“

[1] „Dragă prințesă...“

Ţinînd în mîinile ei tremurînde scrisoarea pătimaşă de dragoste, pe care Dolohov i-o compusese lui Anatol, şi citind-o, Natalia găsea în ea ecourile a tot ce i se părea că simte ea însăşi.

„Începînd de ieri seară, mi s-a hotărît soarta : să fiu iubit de dumneata, sau să mor. Pentru mine, altă ieşire nu există", aşa începea scrisoarea. Mai departe îi spunea că ştie bine că părinţii ei nu o vor da după el, că acesta e un lucru care are motive secrete, ce nu i le poate dezvălui decît stînd de vorbă singuri ei doi, dar că, dacă îl iubeşte, este de ajuns să-i spună lui cuvîntul *da*, şi atunci nici un fel de putere din lume nu va mai fi în stare să se împotrivească la fericirea lor. Dragostea învinge totul. El o va răpi şi o va duce la capătul lumii.

„Da, da, îl iubesc !" îşi zise Natalia, citind pentru a douăzecea oară scrisoarea şi căutînd un înţeles adînc şi deosebit în fiece cuvînt scris acolo.

În seara aceea, Maria Dmitrievna se duse la Arharovi şi le propuse şi domnişoarelor să meargă cu ea. Natalia, pretextînd că o doare capul, rămase acasă.

XV

ÎNTORCÎNDU-SE ACASĂ SEARA, tîrziu, Sonia intră în odaia Nataşei ; spre marea ei mirare, o găsi dormind îmbrăcată pe canapea. Pe masă, lîngă ea, se afla desfăcută scrisoarea lui Anatol. Sonia o luă şi începu să o citească.

Citea şi se uita la Natalia cea adormită, căutînd pe chipul ei explicaţia celor citite în scrisoare, dar n-o găsea. Chipul Nataşei arăta liniştit, blînd, fericit. Palidă şi tremurînd de teamă şi emoţie, Sonia îşi duse mîinile la piept, simţind că se înăbuşă şi se lăsă într-un fotoliu. O înecară lacrimile.

„Cum de n-am văzut nimic ? Cum de-au putut ajunge atît de departe lucrurile ? Oare să nu-l mai iubească pe prinţul Andrei ? Şi cum de-a putut să-i permită lui Kuraghin atîta ? E un înşelător şi un ticălos, asta e clar. Ce-are să zică Nicolas, dragul ei Nicolas bun şi nobil, cînd

va afla ? Asta însemna, va să zică, faţa ei tulburată, nefirească şi dîrză de alaltăieri, de ieri şi de astăzi ! se gîndi Sonia. Dar nu e cu putinţă ca ea să-l iubească ! De bună seamă că, fără să ştie de la cine e, a desfăcut scrisoarea. Probabil că s-a simţit jignită. Ea nu poate face aşa ceva !"

Sonia îşi şterse lacrimile şi se apropie de Natașa, cercetîndu-i iarăşi faţa.

— Natașa ! şopti ea, abia auzit.

Natașa se trezi şi dădu cu ochii de Sonia.

— A, te-ai întors ?

Şi-şi îmbrăţişă prietena, cu duioşia şi hotărîrea pe care o ai uneori în clipa deşteptării din somn. Observînd însă nedumerirea de pe faţa Soniei, Natașa făcu o mutră încurcată şi bănuitoare.

— Sonia, tu ai citit scrisoarea ! zise ea.

— Da, răspunse încet Sonia.

Natașa zîmbi radioasă :

— Nu, Sonia, nu mai pot ! zise ea. Nu pot să mă mai ascund de tine. Ştii, ne iubim !... Sonia, draga mea, îmi scrie... Sonia...

Sonia, ca şi cum nu şi-ar fi crezut urechilor, se uita cu ochi mari la Natașa.

— Dar Bolkonski ? zise ea.

— Ah, Sonia, dacă ai putea şti tu ce fericită sînt ! exclamă Natașa. Tu nu ştii ce e dragostea...

— Dar bine, Natașa, oare *tot ce-a fost* s-a sfîrşit ?

Natașa se uita la Sonia cu ochii mari deschişi şi parcă nu-i înţelegea întrebarea.

— Va să zică, îl părăseşti pe prinţul Andrei ? zise Sonia.

— Ah, tu nu-nţelegi nimic ? Nu mai vorbi prostii şi ascultă, spuse Natașa, înciudîndu-se o clipă.

— Nu, nu pot crede asta, repetă Sonia. Nu înţeleg ! Cum ai putut iubi un an întreg pe cineva şi apoi, dintr-o dată... Nici nu l-ai văzut decît de trei ori ! Natașa, nu te cred, glumeşti ! Să uiţi în trei zile tot, şi încă aşa de...

— Trei zile ! spuse Natașa ! Mi se pare că-l iubesc de o sută de ani ! Mi se pare că n-am iubit niciodată pe nimeni înaintea lui. Tu nu poţi înţelege asta, Sonia ; stai

puțin, așază-te aici. Natașa o îmbrățișă și o sărută. Mi s-a spus că există, și-ai auzit și tu, de bună seamă, de ea, dar eu de-abia acum am cunoscut dragostea aceea. E cu totul altceva decît era înainte. Din clipa în care l-am văzut, am simțit că mă stăpînește, că sînt roaba lui, că nu pot să nu-l iubesc. Da, roabă ! Ce-mi va spune el, aceea voi face ! Tu nu înțelegi asta. Ce să fac ? Ce să fac, Sonia ? îi spunea Natașa, uitîndu-se la ea înspăimîntată și fericită.

— Dar gîndește-te bine la ceea ce faci ! zise Sonia. Eu nu pot să las lucrurile așa. Scrisorile astea primite pe ascuns... Cum ai putut permite să ajungă aici ? îi vorbea Sonia cu o groază și o scîrbă abia ascunse.

— Ți-am spus, răspunse Natașa, că n-am pic de voință ; cum de nu poți tu înțelege atîta lucru : îl iubesc !

— Dar eu nu te pot lăsa să ajungi pînă acolo ; voi spune tot, strigă Sonia, gata să izbucnească în lacrimi.

— Ce-ți veni, pentru Dumnezeu ?... Dacă spui ceva, îmi ești dușman, zise Natașa. Tu vrei nenorocirea mea, vrei să ne vezi despărțiți...

Văzînd groaza ce o cuprinsese pe Natașa, Sonia începu să plîngă, lacrimi de rușine și de părere de rău pentru prietena ei.

— Dar ce-a fost între voi ? întrebă ea. Ce ți-a spus ? De ce nu vine în casă ?

Natașa nu-i răspunse la întrebări.

— Pentru Dumnezeu, Sonia, să nu spui nimănui nimic, nu mă mai chinui, o imploră Natașa. Nu uita că nu trebuie să te amesteci în astfel de lucruri. Eu ți-am destăinuit ție...

— Dar de ce atîta taină ? De ce nu vine în casă ? De ce nu-ți cere mîna pe față ? Doar prințul Andrei ți-a lăsat, după cum știi, toată libertatea, dacă e vorba așa ; dar eu n-am încredere în el. Natașa, te-ai gîndit tu care pot fi „motivele secrete" de care vorbește ?

Natașa se uita la Sonia cu ochi mirați. I se înfățișa desigur pentru întîia oară întrebarea asta și nu știa ce să răspundă.

— Ce motive, habar n-am, dar sînt, va să zică, motive.

Sonia oftă și clătină neîncrezătoare din cap.

— Dacă ar fi să fie motive... începu ea. Dar Natașa, ghicindu-i îndoiala, o întrerupse cu spaimă.

— Sonia, nu trebuie să te îndoiești de el, nu trebuie, nu trebuie, înțelegi ? se răsti ea.

— Te iubește ?

— Dacă mă iubește ? repetă Natașa, cu un zîmbet de compătimire pentru lipsa de înțelegere a prietenei ei. Ai citit doar scrisoarea, n-ai văzut ?

— Dar dacă nu-i om de onoare ?

— *El !... El* să nu fie om de onoare ? Dacă ai ști ! răspunse Natașa.

— Dacă e om de onoare, atunci din două una : trebuie sau să-și declare intențiile, sau să înceteze de a te mai vedea ; iar dacă tu nu vrei s-o faci, o fac eu pentru tine : îi scriu și lui și-i spun și lui papa, zise Sonia cu hotărîre.

— Dar nu pot trăi fără el ! strigă Natașa.

— Natașa, nu te mai înțeleg ! Ce tot spui ? Gîndește-te la tatăl tău, la Nicolas.

— N-am nevoie de nimeni, nu țin la nimeni decît la el ! Cum îndrăznești să spui că nu e om de onoare ? Oare-ai uitat că-l iubesc eu ? se răsti Natașa. Sonia, pleacă, nu vreau să mă cert cu tine, pleacă, pentru Dumnezeu, pleacă ; vezi cum mă chinuiesc, îi strigă înrăită Natașa, cu furie reținută și disperare în glas. Sonia izbucni în hohote de plîns și ieși în fugă din odaie.

Natașa se așeză la masă și, fără să mai stea pe gînduri o singură clipă, scrise răspunsul la scrisoarea prințesei Maria, pe care nu izbutise să-l aștearnă pe hîrtie toată dimineața. În scrisoarea asta ea îi spuse, scurt și cuprinzător, prințesei Maria, că toate neînțelegerile dintre ele au luat sfîrșit, că, profitînd de mărinimia prințului Andrei, care, plecînd, i-a lăsat toată libertatea, o roagă să uite totul și să o ierte dacă e vinovată față de ea, dar că nu mai poate fi soția lui.

Toate acestea ei i se păreau atît de ușoare, atît de simple și de limpezi în clipa aceea !...

Vineri, Rostovii trebuiau să plece la țară, așa că miercuri contele se duse cu un cumpărător la proprietatea lui din apropierea Moscovei.

În ziua plecării contelui, Sonia şi Natașa fură invitate la un prînz de gală la Kuraghini, şi Maria Dmitrievna le conduse. La acest dineu, Natașa se întîlni din nou cu Anatol, şi Sonia băgă de seamă că vorbea cu el ceva în aşa fel, încît să nu fie auzită şi că tot timpul mesei fusese încă şi mai tulburată decît înainte. Cînd se întoarse acasă, Natașa începu ea cea dintîi vorba, dîndu-i Soniei explicaţia pe care o aştepta prietena ei.

— Ascultă, Sonia, mi-ai spus tot felul de prostii despre el, începu Natașa cu voce blîndă, vocea aceea cu care vorbesc copiii cînd vor să fie lăudaţi. Am avut astăzi cu el o explicaţie.

— Ei, ce fel, ce-i ? Ce ţi-a spus ? Natașa, cît de mult mă bucur că nu eşti supărată pe mine. Spune-mi tot, spune-mi tot adevărul. Ce ţi-a spus ?

Natașa stătu să se gîndească :

— Ah, Sonia, dacă l-ai cunoaşte tu aşa cum îl cunosc eu ! A spus... M-a întrebat ce promisiune i-am făcut lui Bolkonski. S-a bucurat auzind că numai de mine depinde să-l refuz.

Sonia oftă întristată.

— Bine, dar tu nu l-ai refuzat încă pe Bolkonski ! zise ea.

— Ba poate că l-am şi respins ! Poate că s-a terminat totul cu Bolkonski. De ce ai tu păreri atît de proaste despre mine ?

— N-am nici o părere, doar că eu nu înţeleg aceste...

— Stai puţin, Sonia, ai să înţelegi tot. Vei vedea ce fel de om este. Să nu-ţi faci o părere proastă, nici despre mine, nici despre el.

— N-am părere proastă despre nimeni : eu iubesc pe toată lumea şi-mi pare rău de toţi. Dar ce pot face ?

Sonia nu se lăsă atrasă de tonul duios cu care îi vorbea Natașa. Cu cît mai sentimentală şi mai rugătoare devenea înfăţişarea Natașei, cu atît chipul Soniei era mai serios şi mai sever.

— Natașa, zise ea, mi-ai spus să nu-ţi mai vorbesc şi n-am mai vorbit cu tine, dar acum ai început tu singură. Natașa, eu n-am încredere în el. La ce misterul ăsta ?

— Oh ! Iarăşi ! Iarăşi ! întrerupse Natașa.

— Natașa, mă tem pentru tine.

— Ce-i de temut ?

— Mă tem că mergi spre pierzanie ! îi spuse cu hotărîre Sonia și se înspăimîntă ea singură de ceea ce rostise.

Chipul Natașei exprimă iarăși ură.

— Da, merg spre pierzanie, spre pierzanie, cît pot mai repede, alerg spre pierzanie. Ce-i treaba voastră ? Nu pe voi, pe mine mă pierd. Lasă-mă, lăsă-mă ! Te urăsc !

— Natașa ! imploră înspăimîntată Sonia.

— Te urăsc, te urăsc ! Ești dușmanul meu, pe vecie.

Și ieși în fugă din odaie.

Natașa nu mai vorbea acum cu Sonia și fugea de ea. Umbla dintr-o cameră într-alta, cu aceeași expresie de nedumerire agitată și de vinovăție, apucîndu-se cînd de o treabă, cînd de alta, și lăsîndu-le numaidecît baltă.

Oricît îi venea de greu Soniei, totuși ea, fără s-o piardă din ochi, tot pe urmele prietenei sale era.

În ajunul zilei în care contele trebuia să se întoarcă, Sonia prinse de veste că Natașa șezuse toată dimineața la fereastra salonului, ca și cînd ar fi așteptat pe cineva, și că făcuse semn unui militar ce trecea pe stradă, pe care Sonia îl luă drept Anatol.

Începu să-și supravegheze și mai îndeaproape prietena și băgă de seamă că, tot timpul prînzului și seara, Natașa vădise o stare ciudată și nefirească (răspundea fără noimă la întrebările ce i se puneau, începea și nu-și termina frazele, rîdea tot timpul).

După ceai, Sonia văzu o fată din casă care aștepta sfioasă la ușa Natașei. Îi dădu răgaz să intre și, ascultînd la ușă, înțelese că iar venise o scrisoare.

Și, dintr-o dată, Sonia văzu limpede că Natașa avea un plan îngrozitor pentru seara aceea. Bătu la ușa ei. Natașa nu-i deschise.

„Are să fugă cu el ! își zise Sonia. E în stare de orice. Astăzi pe chipul ei se citea ceva deosebit de trist și de hotărît. A plîns cînd și-a luat rămas-bun de la unchiul, își aminti Sonia. Da, e adevărat, are să fugă cu el, dar ce pot eu face ? se întreba Sonia, amintindu-și acum toate semnele din care reieșea limpede că Natașa avea intenții în-

grozitoare. Contele nu-i acasă. Ce să mă fac ? Să-i scriu lui Kuraghin şi să-i cer explicaţii ? Dar cine-l poate obliga să răspundă ! Să-i scriu lui Pierre, aşa cum m-a rugat prinţul Andrei să fac în caz de nenorocire ?... Dar poate că într-adevăr l-a şi refuzat pe Bolkonski (ieri a trimis o scrisoare prinţesei Maria). Şi unchiul nu-i aici !"

Să-i spună Mariei Dmitrievna, care avea atîta încredere în Natalia, Soniei i se părea îngrozitor.

„Dar, într-un fel sau altul... se gîndi Sonia, stînd în întunericul coridorului, acum ori niciodată, a venit timpul să arăt că înţeleg binele pe care mi l-a făcut familia lor şi că-l iubesc pe Nicolas. Nu, chiar de-ar trebui să nu dorm trei nopţi, n-am să ies din coridorul ăsta, am s-o ţin cu sila să nu plece şi am s-o împiedic să-şi acopere familia de ruşine."

XVI

ANATOL SE MUTASE ÎN ultimul timp la Dolohov. Planul pentru răpirea Nataşei fusese de cîteva zile pregătit şi chibzuit de Dolohov, iar în ziua cînd Sonia, ascultînd la uşa Nataşei, se hotărîse s-o păzească, planul trebuia să fie adus la îndeplinire. La ora zece noaptea Natalia făgăduise să iasă pe uşa din dos a casei, ca să-l întîlnească pe Kuraghin, care trebuia să o conducă pînă la o troică gata pregătită şi s-o ducă la şaizeci de verste de Moscova, în satul Kamenka, unde vorbiseră cu un popă caterisit, care urma să-i cunune. La Kamenka îi aşteptau caii de schimb care trebuiau să-i scoată la drumul Varşoviei, şi de acolo, cu diligenţele poştei, aveau să treacă graniţa.

Anatol avea la el şi paşaport, şi foaie de drum, pe lîngă zece mii de ruble, bani daţi de sora lui, şi alte zece mii, împrumutate prin mijlocirea lui Dolohov.

Doi martori : Hvostikov, un fost conţopist, pe care-l folosea Dolohov la jocul de cărţi, şi Makarin, un husar în retragere, om bun la inimă şi fără voinţă, care avea o dragoste fără margini pentru Kuraghin, se aflau în odaia din faţă, la masa de ceai.

În cabinetul tapisat din tavan pînă-n podele numai cu covoare persane, piei de urs și panoplii, Dolohov ședea în fața unui birou deschis, pe care se vedeau socoteli și pachete de bani. Purta *beșmet* de călătorie și cizme în picioare. Anatol, într-o tunică descheiată, trecea, din odaia în care se aflau martorii, prin cabinet, spre încăperea din fund, unde lacheul lui francez, împreună cu alții, făceau ultimele bagaje. Dolohov număra banii și-i scria pe o hîrtie.

— Așadar, zise el, lui Hvostikov trebuie să-i dăm înapoi două mii.

— Bine, dă-i, răspunse Anatol.

— Makarka (așa îi spuneau ei lui Makarin) sare în foc și-n apă pentru tine, fără nici un folos personal. Așadar, socotelile sînt făcute, zise Dolohov, arătîndu-i însemnarea. E bine ?

— Da, se-nțelege, e bine, zise Anatol vădit fără să asculte ce-i spunea Dolohov și uitîndu-se drept înaintea sa, cu nelipsitul lui zîmbet pe față.

Dolohov trase cu zgomot ruloul biroului și se întoarse către Anatol cu un surîs batjocoritor.

— Știi ce, las-o baltă ! Mai este vreme !

— Ești un nătîng ! răspunse Anatol. Nu mai vorbi prostii ! Dac-ai ști tu... Naiba știe ce-o mai fi și asta !

— Zău, renunță ! repetă Dolohov. Îți vorbesc serios. Crezi că-i glumă ce te-apuci să faci ?

— Ei, iarăși, iarăși mă necăjești ? Du-te la dracu ! I-auzi colo !... zise Anatol, încruntîndu-se. Zău că nu-mi arde de glumele tale prosteși !

Și ieși din cameră.

Rămas singur, Dolohov zîmbi disprețuitor și indulgent.

— Stai puțin, strigă el după Anatol. Nu glumesc, îți vorbesc foarte serios, vino-ncoace, vino !

Anatol reveni în cabinet și, străduindu-se să-și concentreze toată atenția la cele ce-i spunea Dolohov, se uita la el, supunîndu-i-se fără să vrea.

— Ascultă-mă, îți spun pentru ultima oară. De ce-aș glumi cu tine ? Te-am contrazis eu vreodată ? Cine ți-a făcut toate rosturile ? Cine ți-a găsit popa, cine ți-a scos pașaportul, cine ți-a procurat banii ? Toate, numai eu.

— Bine, îţi mulţumesc. Îţi închipui că nu ştiu cîtă recunoştinţă îţi datorez ? Anatol oftă şi-l îmbrăţişă pe Dolohov.

— Te-am ajutat, dar trebuie să-ţi spun cu toate astea adevărul : treaba asta e primejdioasă, iar, dacă stăm s-o cumpănim mai bine, e şi stupidă. Gîndeşte-te : o răpeşti, foarte bine. Dar crezi că lucrurile vor rămîne aici ? Iese la iveală afacerea aia, se află că eşti căsătorit şi vei fi dat în judecată...

— Ah ! prostii, prostii, spuse iar Anatol, strîmbîndu-se. Ţi-am explicat doar. Ce mai vrei ? Şi reluă, cu patima pe care oamenii mărginiţi o pun în concluzia la care au ajuns după ce şi-au stors propriul lor creier, raţionamentul pe care i-l repetase pînă atunci de o sută de ori. Ţi-am explicat doar de atîtea ori, şi a rămas hotărît că dacă nunta asta nu va fi valabilă, zise el, îndoind un deget, înseamnă că n-am pentru ce fi tras la răspundere ; iar dacă este valabilă, e totuna, fiindcă în străinătate nimeni n-are de unde şti, nu-i aşa ? Dar nu mai vorbi, nu mai vorbi, nu mai vorbi !

— Renunţă, zău ! Te legi singur aşa, fără rost, de mîini şi de...

— Du-te dracului ! se mînie Anatol şi, apucîndu-se cu mîinile de cap, fugi în odaia alăturată, dar în aceeaşi clipă reveni şi se aşeză cu picioarele pe un fotoliu, lîngă Dolohov. Naiba ştie ce-o mai fi şi asta ! Hai ? Uită-te numai, să vezi cum bate ! Luă mîna lui Dolohov şi o duse la inimă. *Ah ! quel pied, mon cher, quel regard. Une déesse* [1]. Ai ?

Dolohov, cu zîmbetul lui rece şi ochii lui frumoşi şi obraznici, se uita la el, voind probabil să mai petreacă pe socoteala lui.

— Şi, după ce termini banii, ce te faci ?

— Ce mă fac ? Ha ? repetă Anatol cu sinceră mirare pus în faţa acestui gînd, care privea ziua de mîine. Ce mă fac ? Nu ştiu, văd eu acolo ce fac. Dar de ce să mai vorbim prostii ? Se uită apoi la ceas. E timpul.

Anatol trecu în odaia din fund.

— Ei, mai aveţi mult ? Vă tot mocăiţi aicea ? se răsti el la servitori.

---

[1] Ah, ce picior, dragul meu, ce privire. E o zînă !

Dolohov strînse banii şi, după ce strigă unui om să dea ordin să se servească mîncare şi băutură ca să le ţină de drum, trecu în odaia în care se aflau Hvostikov şi Makarin.

Anatol şedea lungit pe canapea în cabinet, sprijinit într-un cot. Zîmbea dus pe gînduri şi spunea în şoaptă, ca pentru sine însuşi, ceva duios.

— Vino să guşti ceva. Bea un pic ! îi strigă Dolohov din cealaltă cameră.

— N-am chef ! răspunse Anatol, zîmbind întruna.

— Vino-ncoace, a sosit Balaga.

Anatol se sculă şi veni în sufragerie. Balaga era un faimos vizitiu de troici de piaţă, de şase ani ştiut de Dolohov şi Anatol, pe care-i slujise adesea cu troicile lui. Nu o dată, pe cînd regimentul lui Anatol îşi avea garnizoana la Tver, acest Balaga îl luase seara din Tver, îl adusese la Moscova în zori şi-l dusese a doua zi noaptea înapoi ! De cîte ori nu-l scăpase el pe Dolohov de urmăritori şi de cîte ori nu-i plimbase pe amîndoi prin oraş cu ţigani şi cu „dameze", cum le zicea Balaga. De cîte ori, avîndu-i pe ei în trăsură, nu dăduse peste oameni şi peste birji, şi întotdeauna îl scoseseră basma curată boierii săi, cum îi numea el. Şi cîţi cai nu dăduse el gata pentru cursele lor ! Nu o dată mîncase bătaie de la ei, nu o dată-l îmbătaseră cu şampanie şi vin de Madera, după care se da în vînt, şi nu o dată fusese martor la isprăvi de-ale lor, care pe orice om de rînd l-ar fi dus în Siberia ! La chefurile lor, ei îl chemaseră adesea pe Balaga şi-l puseseră să bea şi să joace în cîntecul ţiganilor. Şi cîte mii de ruble de-ale lor nu-i trecuseră lui prin mînă ! Slujindu-i, îşi riscase de zeci de ori pe an, şi viaţa, şi pielea, pentru ei, iar banii pe care i-i dăduseră ei nu plătiseră nici pe departe caii pe care şi-i omorîse gonind pentru dînşii. Şi totuşi îi găsea pe gustul lui ; era pe gustul lui goana nebună, de optsprezece verste pe oră, era pe gustul lui să răstoarne birjile şi să strivească din galop pietonii, zburînd ca vîntul pe uliţele Moscovei. Era pe gustul lui să audă dindărăt îmboldindu-l strigătul lor sălbatic de beţivi : „Dă-i drumul ! Dă-i drumul !" chiar şi atunci cînd nu mai avea cum înteţi goana. Era pe gustul lui să-i ardă

dureros cu biciul după ceafă pe bieții mujici, care și așa se fereau, mai mult morți decît vii de spaimă, din calea lor. „Adevărați boieri !“ își spunea el.

La rîndul lor, Anatol și Dolohov țineau și ei la Balaga pentru măiestria lui de surugiu și pentru că avea aceleași gusturi ca și ei. Cu alții, Balaga se tîrguia, le lua cîte douăzeci și cinci de ruble pentru două ore de plimbare cu troica, și cînd era vorba de alții mîna foarte rar el însuși caii, trimițîndu-și de cele mai multe ori „băieții“. Dar cu boierii lui, cum îi numea el, mîna întotdeauna el singur troica și n-avea niciodată pretenție la plată pentru munca lui. Doar uneori, aflînd prin lacheii lor cînd erau boierii în bani, venea la ei cu noaptea-n cap la cîteva luni o dată, avînd grijă să fie treaz, se înclina pînă la pămînt și-i ruga să-l scoată din belea. Boierii îl pofteau întotdeauna să șadă pe scaun.

— Am venit să mă scoateți din belea, tătucule Feodor Ivanîci, sau luminăția-voastră, spunea el. Am rămas de tot fără cai, trebuie să mă duc la iarmaroc, binevoiți și dumneavoastră de judecați : cît puteți...

Iar Anatol și Dolohov, cînd erau în bani, îi dădeau cîte o mie, două de ruble.

Balaga era un bărbat blond, ca la vreo douăzeci și șapte de ani, cu fața roșie și cu ceafa grasă și mai roșie, cîrn și îndesat, cu ochi mici, strălucitori, și cu bărbuță. Purta caftan albastru de postav bun, căptușit cu mătase, pe care-l îmbrăca peste o scurtă de blană.

Intrînd, el își făcu de cîteva ori semnul crucii spre colțul cu icoane, apoi se apropie de Dolohov și-i întinse mîna lui mică și neagră.

— Trăiască Feodor Ivanovici ! zise el, înclinîndu-se.

— Noroc, frate. Iată-l că vine !

— Să trăiți, luminăție, se adresă el lui Anatol, care tocmai intra și-i întinse și lui mîna.

— Ascultă-mă ce-ți spun, Balaga, îi zise Anatol, punîndu-i mîinile pe umeri, ții la mine sau nu ? Ha ? Atunci fă-mi un serviciu... Cu ce cai ai venit ? Hai ?

— Așa cum mi-ați poruncit, cu zmeii, cu-ai dumneavoastră, zise Balaga.

— Bine, ascultă-mă, Balaga ! Să-ţi crape toţi trei, dar să mă duci în trei ore. Auzi ?

— Dac-au să-mi crape, cu ce vă mai duc ? zise Balaga, făcînd cu ochiul.

— Vezi că-ţi mut fălcile, nu glumi cu mine ! se răsti deodată Anatol, boldindu-şi ochii la el.

— Cum să glumesc, păcatele mele, zise rîzînd surugiul. Am precupeţit eu vreodată ceva pentru boierii mei ? Gonim cît i-o ţine pe cai picioarele.

— A ! Bine, stai jos, spuse Anatol.

— Da' stai odată jos ! repetă şi Dolohov.

— Pot sta şi-n picioare, Feodor Ivanovici.

— Stai jos ! Fleanca ! Şi bea ! se răsti la el Anatol şi-i turnă un pahar mare de madera. Ochii surugiului se luminară la vederea vinului. Făcu de politeţe mofturi, apoi bău şi se şterse la gură cu o batistă de mătase roşie, pe care şi-o ţinea în căciulă.

— Ei, şi cînd pornim, luminăţie ?

— Uite, chiar acum... (Anatol se uită la ceas) pe loc plecăm ! Dar bagă de seamă, Balaga. Ajungem, hai ?

— Cum ne-o fi plecarea ; dacă-i într-un ceas bun, de ce să n-ajungem ? V-am dus eu la Tver în şapte ceasuri, odată. Cred că-ţi aduci aminte, luminăţie ?

— Ştii, veneam odată, de Crăciun, de la Tver, începu Anatol să povestească, zîmbind unei amintiri, adresîndu-se lui Makarin, care-l mînca din ochi, înduioşat. Mă crezi, Makarka, aşa zburam, că mi se tăiase răsuflarea. Am intrat într-un convoi şi am trecut prin două căruţe. Aşa-i ?

— Dar ce cai erau aceia, cai, nu glumă ! continuă Balaga povestirea. Aveam pe atunci un murg focos şi doi lăturaşi tineri, îi spuse el lui Dolohov. Mă crezi, Feodor Ivanîci ? Au făcut zmeii şaizeci de verste în zbor ; nu-i puteam ţine, îmi degeraseră mîinile, era ger. Am lăsat hăţurile din mîini. Ţine, mă rog, luminăţie, i-am spus, şi pe loc m-am şi prăvălit în sanie. Şi aşa, nu numai că nu i-am gonit, dar nici nu i-am putut ţine pîn-am ajuns. Ne-au adus la Moscova în trei ceasuri dracii de cai ! Şi n-a crăpat decît cel din stînga.

XVII

ANATOL IEȘI DIN ODAIE și după cîteva minute se întoarse îmbrăcat cu o blană scurtă încinsă cu cingătoare de argint și în cap cu o căciulă de samur, pusă voinicește pe-o ureche, așa cum îl prindea de minune, frumos la chip cum era. Se privi în oglindă și apoi, cu aceeași poză bine studiată, venind în fața lui Dolohov, luă un pahar de vin.

— Ei, Fedea, rămîi cu bine, îți mulțumesc pentru toate, cu bine, zise Anatol. Și voi, camarazi, prieteni... stătu să se gîndească puțin... ai tinereții... mele, vă las cu bine, se adresă el lui Makarin și celorlalți.

Deși ei toți aveau să-l însoțească, Anatol voia să creeze, prin aceste cuvinte adresate tovarășilor săi, o atmosferă de mișcătoare solemnitate. Vorbea domol, cu glasul îngroșat, cu pieptul scos în afară, și-și legăna un picior.

— Luați-vă toți paharele în mîini ; și tu, Balaga. Așadar, camarazi, prieteni ai tinereții mele, am trăit, am petrecut, am chefuit împreună. Ai ? De-acum cînd ne vom mai vedea ? Eu plec în străinătăți. Am fost ca frații laolaltă. Rămîneți cu bine, băieți. În sănătatea voastră ! Ura ! strigă el ; își goli paharul și-l trînti apoi de pămînt.

— Să fii sănătos, îi ură Balaga, deșertîndu-și și el paharul și ștergîndu-se la gură cu batista. Makarin își îmbrățișă, cu lacrimi în ochi, prietenul.

— O, prințe, nu știi ce jale-mi e că mă despart de tine, spuse el.

— Să plecăm, să plecăm ! strigă Anatol.

Balaga dădu să iasă din odaie.

— Nu, nu, stai, zise Anatol. Închide ușa. Trebuie să vă așezați. Așa. Închiseră ușa și se așezară toți jos.

— Ei, băieți, acum înainte marș ! zise Anatol, ridicîndu-se.

Lacheul Joseph îi înmînă valiza și sabia, și toți ieșiră în vestibul.

— Dar blana unde-i ? întrebă Dolohov. Ei, Ignatka ! Du-te la Matriona Matveevna și cere-i blana, cea de samur ! Eu știu ce-nseamnă să furi fetele, spuse Dolohov, făcînd cu ochiul. O dată o vezi ieșind din casă, mai mult

moartă decît vie, cu ce-avea pe ea în odaie. Cît ai bate din palme, gata-s și lacrimile, și tataia-n sus și mamaia-n jos — o cuprinde răcoarea și dă să plece înapoi... Și-atunci, numai cît o cuprinzi în blană și-o duci pe loc în sanie !

Lacheul aduse o șubă femeiască din blană de vulpe.

— Prostule, ți-am spus doar, pe cea de samur ! Ei, Matrioșka, aceea de samur ! strigă el, așa de tare, încît glasul îi răsună de-a lungul odăilor pînă departe.

O țigancă frumoasă, slabă și palidă, cu ochi negri strălucitori și cu păr negru creț, cu reflexe arămii, cu un șal roșu aruncat pe umeri, veni în fugă, purtînd pe braț o blană de samur.

— Nu-mi pare rău de ea, spuse ea, vădit intimidată de stăpînul ei, dar regretînd în sufletul ei blana.

Dolohov, fără să-i răspundă, luă șuba, i-o aruncă Matrioșei în spate și o înfășură în ea.

— Uite așa, zise Dolohov, și pe urmă uite așa, adăugă el, și-i ridică gulerul, lăsîndu-l numai în dreptul gurii puțin desfăcut. Apoi, uite așa, vezi ? și-l împinse pe Anatol cu capul spre deschizătura gulerului blănii, din care se vedea sclipind zîmbetul Matrioșei.

— Ei, cu bine, Matrioșa, îi spuse Anatol, sărutînd-o. Ei, s-a terminat cu chefurile mele pe aici ! Salută-l pe Steopka. Hai, rămîi cu bine ! Cu bine, Matrioșa ; urează-mi noroc.

— Păi, să-ți dea Dumnezeu, măria-ta, fericire cu carul, zise Matrioșa cu accentul ei țigănesc.

La scară erau trase două troici. Doi surugii voinici țineau caii. Balaga se sui pe capră în cea din față și, ridicînd sus de tot coatele, luă tacticos în mînă hățurile. Anatol și Dolohov luară loc în sania lui. În a doua sanie se suiră Makarin, Hvostikov și lacheul.

— Ei, gata sînteți ? întrebă Balaga.

— Drumu ! strigă el, înfășurîndu-și pe după mîini hățurile, și troica porni în goană pe bulevardul Nikitski.

— Ptruu ! Hai deeee. Ptruuu, atît se auzea doar din strigătele lui Balaga și ale băiatului de pe capră.

În piața Arbatskaia, troica lovi un cupeu, trosni ceva și se auzi apoi un strigăt, după care troica zbură mai departe pe Arbat în sus.

După ce lăsă în urmă două colțuri de-ale străzii Podnovinski, Balaga începu să încetinească mersul cailor și, întorcînd, opri caii la răscurcea străzii cu Staraia Koniușennaia.

Băiatul sări de pe capră să țină caii de frîu, iar Anatol și Dolohov o porniră pe trotuar. Ajungînd la poartă, Dolohov fluieră. Se auzi, drept răspuns, alt fluierat și, ca urmare, din curte ieși în fugă o slujnică.

— Intrați în curte, că aici se vede ; iese numaidecît, zise ea.

Dolohov rămase la poartă. Anatol intră pe urma servitoarei în curte, coti după colțul casei și alergă spre scara din dos.

Gavrilo, un uriaș, lacheul care o însoțea cu trăsura în oraș pe Maria Dmitrievna, îi ieși înainte.

— Poftiți la cocoana, zise cu voce de bas lacheul, tăindu-i calea spre poartă.

— La ce cucoană ? Dar tu cine ești ? întrebă în șoaptă Anatol care abia mai sufla.

— Poftiți, am ordin să vă conduc.

— Kuraghin ! Înapoi ! îi strigă Dolohov. Trădare ! Vino înapoi.

Dolohov, la poartă unde rămăsese, se lupta cu rîndașul, care încerca să o închidă după intrarea lui Anatol. Îl împinse pe rîndaș cu ultimele puteri pe care i le dădea disperarea și, apucîndu-l de o mînă pe Anatol, care se repezise spre ieșire, îl trase afară și fugi cu el îndărăt spre troică.

XVIII

MARIA DMITRIEVNA, GĂSIND-O pe Sonia în coridor, cu ochii plînși, o silise să-i mărturisească totul. Punînd mîna pe biletul Natașei, după ce îl citi, Maria Dmitrievna se duse cu el în mînă la Natașa.

— Ticăloaso, nerușinato ! îi aruncase ea în obraz. Nu vreau să ascult nimic ! Împingînd-o apoi pe Natașa, care o privea mirată, dar fără nici o lacrimă în ochi, o încuiase în odaie. Dînd apoi ordin rîndașului să lase să intre pe

poartă pe domnii care aveau să vină în seara aceea, dar să nu-i mai lase să iasă, îi porunci lacheului să-i aducă pe aceşti domni la ea şi se instalase în salon, aşteptîndu-i acolo pe răpitori.

Cînd Gavrilo veni să-i anunţe Mariei Dmitrievna că domnii care veniseră scăpaseră cu fuga, ea, încruntîndu-se, se ridică de pe scaun şi se plimbă mult timp, cu mîinile la spate, gîndindu-se la ce avea de făcut. Aproape de miezul nopţii îşi scoase din buzunar cheia şi se îndreptă spre camera Natașei. Sonia tot mai stătea în coridor, plîngînd în hohot.

— Maria Dmitrievna, lasă-mă s-o văd, pentru Dumnezeu, te implor. Maria Dmitrievna, fără să-i răspundă, descuie uşa şi intră. „Urît, murdar... În casa mea, ticăloasa ! Mi-e milă doar de tată-său ! îşi zicea Maria Dmitrievna, silindu-se să-şi potolească mîinia. Oricît de greu mi-ar fi, am să dau poruncă să nu sufle nimeni o vorbă măcar şi am să-i ascund tot contelui." Maria Dmitrievna, cu paşi hotărîţi, intră în odaie. Natașa stătea întinsă pe canapea, cu faţa ascunsă în mîini, fără să facă o singură mişcare, în aceeaşi poziţie în care o lăsase Maria Dmitrievna.

— Frumos, foarte frumos ! îi zise Maria Dmitrievna. Să-ţi dai întîlnire cu amanţii în casa mea ! Şi să te mai şi prefaci că nici usturoi n-ai mîncat, nici gura nu-ţi miroase. Ascultă la mine cînd îţi vorbesc. Maria Dmitrievna îi atinse mîna. Ascultă aici cînd îţi vorbesc. Te-ai făcut de rîs ca cea mai de pe urmă dintre slujnice. Te-aş învăţa eu minte, dar mi-e milă de tată-tău. De la mine n-are să afle.

Natașa nu-şi schimbă întru nimic poziţia, doar trupul începu tot să i se zguduie de plînsul mut, convulsiv, care o sufoca. Maria Dmitrievna întoarse capul spre Sonia şi se aşeză pe canapea alături de Natașa.

— Norocul lui că mi-a scăpat ; dar îl găsesc eu, îi zise ea Natașei cu vocea ei aspră. Auzi ori nu ce-ţi vorbesc ? Şi, băgîndu-i mîna ei mare sub cap, o întoarse cu faţa spre dînsa. Şi pe Maria Dmitrievna, şi pe Sonia, le cuprinse mirarea văzînd chipul Natașei. Ochii îi erau scăpărători şi uscaţi, buzele strînse, obrajii căzuţi.

— Lăsați-mă... ce vreți cu... mine... eu... am să mor.. rosti ea, smucindu-se cu ciudă, cu toată puterea, din mîinile Mariei Dmitrievna și-și luă iar poziția dinainte.

— Natalia !... îi strigă Maria Dmitrievna. Îți vreau binele ! N-ai decît să stai culcată, stai așa, dacă ai chef, nu m-ating de tine, dar ascultă-mă... N-am să-ți mai spun cît ești de vinovată. Știi tu singură. Dar mîine are să vină tătăl tău, și lui ce să-i spun ? Hai ?

Din nou, Natașei începu să i se zguduie de plîns tot trupul.

— Vezi, are să afle el, află pe urmă și fratele tău, află și logodnicul !

— N-am nici un logodnic, l-am refuzat ! țipă Natașa.

— Totuna-i, continuă Maria Dmitrievna. Au să afle ei, și ce-ți închipui, crezi c-au să lase lucrurile așa ? Dar dacă el, tată-tău, cum îl știu eu, îl provoacă la duel ? Ușor ți-ar fi, ce zici ?

— Ah, lăsați-mă, de ce mi-ați stricat totul ! De ce ? De ce ? Cine v-a rugat ? strigă Natașa, ridicîndu-se pe canapea și uitîndu-se cu ură la Maria Dmitrievna.

— Dar ce-ai fi vrut ? se răsti, cuprinsă iar de mînie, Maria Dmitrievna. Ce, te-a ținut cineva închisă, ori ce ? Cine l-a oprit să-ți vină în casă ? Cum să te fure, ca pe oricare țigancă ?... Și dacă te-ar fi furat ? Ce, crezi că nu i-ar fi dat nimeni de urmă ? Nici tată-tău, nici fratele, nici logodnicul ? Dar e un ticălos și un netrebnic, asta e !

— E mai bun decît voi toți, țipă Natașa, ridicîndu-se. Dacă nu m-ați fi împiedicat... Ah, doamne, ce-i asta, ce-i asta ! Sonia, de ce ? Plecați de aici !... Și izbucni în plîns cu disperarea cu care-și plîng oamenii numai durerea a cărei cauză simt că sînt ei singuri. Maria Dmitrievna începuse iar să spună ceva, dar Natașa țipă : Plecați, plecați de aici, toți mă urîți, toți mă disprețuiți ! Și se aruncă din nou pe canapea.

Maria Dmitrievna mai încercă un timp să o sfătuiască și s-o convingă pe Natașa că trebuie ascunsă de conte toată povestea asta, că nimeni nu va afla nimic, dacă Natașa ia hotărîrea să uite totul și să nu dea nimănui a

înțelege că s-ar fi întîmplat ceva. Natașa nu răspunse. Nu mai plîngea, dar începu să tremure ca scuturată de friguri. Maria Dmitrievna îi puse sub cap o pernă, o acoperi cu două plapome, și-i aduse cu mîna ei un ceai de tei ; dar Natașa nu-i răspunse la nici o chemare.

— Bine, las-o să doarmă, zise Maria Dmitrievna, ieșind din cameră și închipuindu-și că doarme. Dar Natașa nu dormea. Stătea cu ochii larg deschiși, palidă, și se uita drept înaintea ei. Toată noaptea nu dormi, dar nu plînse și nici nu vorbi cu Sonia, care se sculase de cîteva ori și venise lîngă ea.

A doua zi de dimineață contele se înapoie, cum făgăduise, de la proprietatea lui de lîngă Moscova. Era foarte bine dispus : afacerea cu cumpărătorul îi mersese și nimic nu-l mai reținea acum la Moscova, departe de contesă, de care i se făcuse dor. Maria Dmitrievna îl întîmpină și-l anunță că Natașei îi fusese foarte rău în ajun, că trimiseseră după un doctor și că acum se simțea mai bine. Natașa, în dimineața aceea, nu ieșise din odaia ei. Cu buzele strînse și arse de febră, cu ochii uscați și obosiți, stătea la fereastră și urmărea neliniștită trecătorii de pe stradă, întorcîndu-și zorită privirea la cei care intrau în odaie. Aștepta desigur știri de la el, aștepta poate să vină chiar el sau să-i scrie măcar.

Cînd intră contele, ea se întoarse neliniștită la auzul pașilor săi bărbătești, dar fața ei luă iar expresia de răceală, și chiar de răutate, pe care-o avusese pînă atunci. Nici nu se ridică măcar să-l întîmpine.

— Ce-i cu tine, îngerul tatii, ești bolnavă ? o întrebă contele.

Natașa tăcu mai întîi o clipă.

— Da, sînt bolnavă, răspunse ea, în sfîrșit.

La întrebările neliniștite ale contelui, care voia să știe de ce arată așa de rău și dacă cumva s-a întîmplat ceva cu logodnicul ei, Natașa îl asigură că nu s-a întîmplat nimic și-l rugă să nu se îngrijoreze. Maria Dmitrievna îi confirmă contelui asigurările date de Natașa, că nu se întîmplase nimic. Contele, judecînd după așa-zisa boală a Natașei, după înfățișarea răvășită a fiicei sale și stinghe-

reala de pe fața Soniei și Mariei Dmitrievna, văzu limpede că în lipsa lui trebuie să se fi întîmplat ceva, dar îi venea așa de greu să creadă că s-ar fi putut întîmpla ceva rușinos copilului său cel mai iubit, și-i erau atît de scumpe liniștea și voia lui bună, încît alungă întrebările ce-i veneau în minte și încercă să se convingă singur că nu se petrecuse nimic deosebit, regretînd doar că din pricina bolii ei trebuiau să-și amîne plecarea la țară.

XIX

DIN ZIUA ÎN CARE ÎI VENISE soția la Moscova, Pierre se hotărîse să plece undeva, oriunde, numai să nu stea cu ea, dar, curînd după sosirea Rostovilor, impresia pe care i-o făcuse Natașa îl decise să-și aducă mai repede la îndeplinire proiectul. Plecă la Tver, la văduva lui Iosif Alexeevici, care-i făgăduise mai demult să-i predea hîrtiile răposatului.

Cînd se înapoie la Moscova, Pierre primi o scrisoare din partea Mariei Dmitrievna, care-l chema la ea pentru o chestiune foarte importantă, în legătură cu Andrei Bolkonski și logodnica lui. Pierre fugea de Natașa. I se părea că ar fi avut pentru ea un sentiment mult mai puternic decît se cuvenea să aibă un om însurat față de logodnica prietenului său. Și, totuși, parcă soarta îl aducea mereu lîngă dînsa.

„Ce s-o fi întîmplat ? Ce-or fi vrînd de la mine ?“ se întreba el, îmbrăcîndu-se ca să se ducă la Maria Dmitrievna. „De-ar veni mai repede prințul Andrei ca să se însoare odată cu ea !“ se gîndea Pierre, pe drum spre Ahrosimova.

Pe bulevardul Tverskoi, cineva îl chemă pe nume.

— Pierre ! Te-ai întors demult ? îi strigă o voce cunoscută. Pierre înălță capul. Într-o sanie trasă de doi trăpași suri, care o împroșcaseră toată de zăpadă cu copitele, trecură ca vîntul Anatol și nedespărțitul său prieten Makarin. Anatol ședea drept, în poza clasică a ofițerului fercheș, cu obrazul pe jumătate îngropat în gulerul

blănii de castor şi cu capul puţin aplecat pe umăr. Faţa îi era rumenă, proaspătă, iar de sub pălăria cu penaj alb, pusă pe-o parte, îi ieşea un smoc de păr cîrlionţat şi pomădat, presărat de fulgii fini ai zăpezii.

„Uite, zău, ăsta-i un adevărat înţelept ! îşi zicea Pierre cu invidie. Mai departe de clipa de faţă şi de plăcerile ei nu vede nimic, nimic nu-l tulbură şi de aceea e totdeauna vesel, mulţumit şi liniştit. Ce n-aş da eu să fiu aşa ca el !"

În vestibul, lacheul Ahrosimovei, în timp ce-l ajuta să-şi scoată blana, îi spuse că Maria Dmitrievna îl aşteaptă în odaia ei de culcare.

Deschizînd uşa salonului, Pierre dădu cu ochii de Natalia, care stătea la fereastră, slabă, palidă şi cu o expresie de răutate pe faţă. Ea îi aruncă o privire, se încruntă şi, luîndu-şi o poză de demnitate rece, ieşi din cameră.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Pierre, intrînd la Maria Dmitrievna.

— Tot lucruri frumoase ! răspunse Maria Dmitrievna. Cincizeci şi opt de ani am trăit pe lumea asta, dar asemenea ruşine nu mi-a fost dat să îndur. Şi, cerîndu-i lui Pierre cuvîntul de onoare că nu va spune nimănui nimic din cele ce va auzi, îl anunţă că Natalia a rupt logodna fără ştirea părinţilor, că pricina acestui refuz era Anatol Kuraghin, cu care o pusese în legătură nevasta lui Pierre, şi că, în lipsa tatălui ei, Natalia voise să fugă cu el şi să se cunune pe ascuns.

Pierre asculta, cu umerii ridicaţi a nedumerire şi cu gura căscată, tot ce-i spunea Maria Dmitrievna şi nu-i venea să-şi creadă urechilor. Logodnica adorată a prinţului Andrei, această Natalia Rostova pe care o îndrăgise atîta altădată, să-l schimbe pe Bolkonski cu prostănacul acela de Anatol, om însurat (Pierre îi cunoştea secretul cu însurătoarea), şi să se îndrăgostească de el pînă într-atît, încît să accepte să fugă cu el ! Asta Pierre nu putea nici s-o priceapă, nici să-şi închipuie cum de a fost cu putinţă.

Imaginea dragă a acelei Natalie, pe care el o cunoştea de cînd era copilă, nu se putea asocia în sufletul lui cu

imaginea nouă a josniciei, prostiei și cruzimii ei. Își aduse aminte de nevastă-sa. „Toate sînt la fel", își zise el, gîndindu-se că nu numai lui îi fusese hărăzit de o soartă tristă să se vadă legat de o femeie josnică. Cu toate astea îi era jale pînă la lacrimi de prințul Andrei și-i părea rău de mîndria lui jignită. Și cu cît își compătimea mai mult prietenul, cu atît mai disprețuitor și chiar dezgustat se gîndea la această Natașa, care trecuse pe lîngă el, adineauri, în salon, cu atitudinea aceea de demnitate rece. Nu știa că sufletul Natașei era plin de disperare, de rușine și de umilință, și că nu era ea vinovată dacă pe chipul ei se ivise fără de veste expresia aceea de siguranță de sine demnă și severă.

— Cum să se cunune ? făcu Pierre, la cuvintele Mariei Dmitrievna. Nu se poate cununa : e gata însurat !

— Din lac în puț ! zise Maria Dmitrievna. Halal băiat ! Ia uite, ticălosul ! Și ea, care-l așteaptă, de două zile îl așteaptă ! Măcar de n-ar mai sta să-l aștepte ; trebuie să i-o spunem și ei.

După ce află de la Pierre amănunte despre căsătoria lui Anatol și după ce-și vărsă tot focul în vorbe de ocară, Maria Dmitrievna îi spuse și pentru ce-l chemase. Se temea ca nu cumva bătrînul conte, sau poate Bolkonski, care putea sosi în orice clipă, aflînd de toată întîmplarea, pe care ea avea intenția să le-o țină ascunsă, să nu-l provoace la duel pe Kuraghin și, de aceea, îl rugă să-i spună în numele ei cumnatului său să părăsească Moscova și să nu îndrăznească să i se mai arate în fața ochilor. Pierre îi făgădui aceasta, pricepînd abia acum primejdia care-i amenința pe bătrînul conte, pe Nikolai și pe prințul Andrei. După ce-i spuse scurt și cuprinzător ce vrea de la el, Maria Dmitrievna îl pofti să treacă în salon.

— Bagă de seamă, contele nu știe nimic. Fă-te și tu că nu știi nimic, îi zise ea. Eu mă duc să-i spun ei că nu mai are ce aștepta. Dacă vrei, rămîi la masă, îi mai strigă Maria Dmitrievna lui Pierre.

Pierre dădu de bătrînul conte. Era tare tulburat, abătut. În dimineața aceea, Natașa îi spusese că rupsese logodna cu Bolkonski.

— E prăpăd, e prăpăd, *mon cher*, îi spuse el lui Pierre, e prăpăd cu fetele astea cînd sînt departe de ochii mamei ; grozav îmi pare de rău că am venit. Am să fiu sincer cu dumneata. Ai auzit, a rupt logodna fără să spună o vorbă nimănui. Ei, treacă-meargă, eu nu prea m-am bucurat niciodată de căsătoria asta. E drept, băiat bun este, nimic de zis, dar ce vrei, împotriva voinţei tatălui său n-ar fi putut fi fericiţi şi de Nataşa n-am eu grijă că rămîne nemăritată. Oricum, prea a ţinut mult logodna asta ; totuşi, cum de a putut face pasul acesta, fără să întrebe nici pe tată-său, nici pe mamă-sa ! Şi acum boleşte, şi Dumnezeu ştie ce o mai fi ? E greu, e greu, conte, cu fetele astea, cînd nu-s sub ochii mamei... Pierre îşi dădu seama cît de abătut e contele, încercă să schimbe vorba, dar contele tot la necazul lui se întorcea.

Sonia, cu faţa îngrijorată, intră în salon.

— Nataşei nu-i e tocmai bine ; e în camera ei şi ar vrea să vă vadă. Maria Dmitrievna e cu dînsa şi vă roagă să veniţi şi dumneavoastră.

— Da, aşa-i, dumneata eşti bun prieten cu Bolkonski, pesemne că o fi vrînd să-i transmiţi ceva, zise contele. Ah, Doamne, Dumnezeule ! Ce bine era înainte totul ! Şi, luîndu-şi între mîini capul cărunt, cu păr rar, contele ieşi din salon.

Maria Dmitrievna îi spusese Nataşei că Anatol era căsătorit. Nataşa nu voia s-o creadă şi pretindea confirmarea acestui lucru din gura lui Pierre însuşi. Sonia îi aduse la cunoştinţă lui Pierre acest lucru, pe coridor, în timp ce-l conducea spre odaia Nataşei.

Nataşa, palidă şi severă, şedea lîngă Maria Dmitrievna şi-l întîmpină pe Pierre chiar de la uşă, iscoditoare, cu ochii arşi de febră. Nu-i zîmbi şi nu-l salută nici măcar cu o mişcare a capului ; se uita la el neclintit, şi privirea ei nu spunea decît : mi-e oare prieten sau mi-e şi el duşman, ca toţi ceilalţi, cînd e vorba de Anatol ? Pierre în sine parcă nici n-ar fi existat pentru ea.

— El ştie tot, zise Maria Dmitrievna, arătîndu-i-l pe Pierre Nataşei. N-are decît să-ţi spună el dacă am spus sau nu adevărul.

Cum se uită o fiară, rănită şi încolţită, la cîinii şi la vînătorii care se apropie, aşa se uita Nataşa la ei, cînd la unul, cînd la celălalt.

— Natalia Ilinicina, începu Pierre, lăsîndu-şi privirea în jos şi simţindu-se cuprins de milă pentru Nataşa şi de dezgust pentru rolul pe care trebuia să-l joace el. Dacă-i adevărat sau nu, pentru dumneata trebuie să fie totuna, de vreme ce...

— Aşadar, nu-i adevărat că-i însurat ?

— Ba da, e adevărat.

— E însurat, şi încă de mult ? întrebă ea. Pe cuvîntul dumitale de onoare ?

Pierre îşi dădu cuvîntul de onoare.

— E încă aici ? întrebă ea repede.

— Da, l-am văzut adineauri.

Nemaifiind pesemne în stare să vorbească, Nataşa făcu din mîini semne să fie lăsată în pace.

XX

PIERRE NU RĂMASE LA MASĂ, ci ieşi din odaie numaidecît şi plecă. Se duse să-l caute prin oraş pe Anatol Kuraghin, la care numai cît se gîndea şi-i năvălea tot sîngele în inimă ; simţea că-l strînge ceva de gît parcă. Nici la „dealuri", nici în localurile cu ţigani, nici la Komoneno nu dădu de el. Pierre se duse la club. La club toate-şi urmau cursul obişnuit : vizitatorii care veniseră să ia masa stăteau grupuri-grupuri şi discutau noutăţile oraşului. Pierre schimbă cu ei saluturi. Un lacheu, care-i ştia tabieturile şi prietenii, îl salută şi-l anunţă că i-a reţinut loc în sufrageria cea mică şi că prinţul Mihail Zaharîci e în bibliotecă, dar că Pavel Timofeici nu venise încă. Unul din cunoscuţi îl întrebă, în mijlocul unei discuţii despre vreme, dacă a auzit de răpirea tinerei contese Rostova de către Kuraghin, răpire despre care se vorbea în oraş. Era adevărat ? Pierre răspunse rîzînd că e o invenţie, fiindcă el chiar acum venea de la Rostovi. Apoi îi întrebă pe toţi de Anatol şi îi răspunseră, unul că nu venise încă, iar altul că avea să vină în ziua aceea la masă la club. Lui Pierre i se

părea ciudat să vadă grămada asta de oameni mulțumiți și indiferenți, care nu bănuiau nimic din ce se petrecea în sufletul lui. Se plimbă așteptînd prin salon pînă ce toți se adunară și, nemaiavînd răbdare să-l aștepte pe Anatol, plecă acasă fără să ia masa.

Așteptatul Anatol luase în ziua aceea masa la Dolohov și se sfătuise cu el cum să facă să îndrepte lucrurile. I se părea neapărat necesară o întrevedere cu Natașa Rostova. Seara se duse la soră-sa ca să pună la cale cu ea mijloacele ticluirii acestei întrevederi. Cînd Pierre, care cutreierase în zadar toată Moscova, se înapoie acasă, lacheul îl informă că prințul Anatoli Vasilievici se află la contesă. Salonul contesei gemea de oaspeți.

Pierre intră în salon, fără să-și salute nevasta, cu care nu dăduse ochii de la înapoierea lui la Moscova (o ura în clipa aceea mai mult decît oricînd) și, văzîndu-l pe Anatol, se duse drept la el.

— Ah, Pierre, exclamă contesa, apropiindu-se de bărbatul ei. Nu știi în ce situație e bietul Anatol al nostru... Se opri, observînd în înclinarea capului lui, în ochii lui scăpărători, în mersul lui hotărît, expresia aceea grozavă de furie și de forță, pe care i-o știa și pe care o simțise pe pielea ei după duelul cu Dolohov.

— Unde ești dumneata, acolo e și desfrîul și josnicia, spuse Pierre nevestei sale. Anatol, vino cu mine, trebuie să-ți vorbesc, urmă el în franțuzește.

Anatol aruncă o privire sorei sale și se ridică supus, gata să-l urmeze.

Pierre îl apucă de braț, îl trase spre dînsul și dădu să iasă din cameră.

— *Si vous vous permettez dans mon salon* [1], îi șuieră pe șoptite Hélène ; dar Pierre, fără să-i răspundă, părăsi odaia.

Anatol mergea după el cu mersul lui obișnuit, voinicesc. Pe fața lui se vedea însă neliniștea.

Intrînd în cabinetul său, Pierre încuie ușa și se întoarse spre Anatol, fără să-l privească.

---

[1] Dacă-ți permiți, în salonul meu...

— Ai promis contesei Rostova să te însori cu ea ? Ai vrut s-o răpești ?

— Dragul meu, răspunse Anatol în franțuzește (cum se desfășură, de altfel, toată convorbirea), nu mă socot obligat să răspund la un interogatoriu făcut pe un asemenea ton.

Pierre, palid dinainte, se schimonosi la față de furie. Îl apucă cu mîna lui mare pe Anatol de gulerul tunicii și începu să-l zgîlțîie, pînă ce-l văzu schimbînd fețe-fețe de spaimă.

— Cînd îți spun că *trebuie* să-ți vorbesc... repetă Pierre.

— Ce-i asta ? Faci glume proaste ? Ei ? zise Anatol, pipăindu-și tunica acolo unde un nasture i se rupsese cu stofă cu tot.

— Ești o secătură și un ticălos și nu știu ce mă reține să nu-ți zdrobesc capul, uite, cu asta, cum am chef, zise Pierre, exprimîndu-se artificial, fiindcă vorbea franțuzește. Luase în mînă un *presse-papier* greu și-l ridicase amenințător, dar în aceeași clipă îl puse repede la loc.

— I-ai promis că ai s-o iei în căsătorie ?

— Eu, eu, eu nu m-am gîndit ; de altfel, eu n-am promis nimic niciodată, fiindcă...

Pierre îl întrerupse.

— Ai la dumneata scrisorile ei ? Le ai la dumneata ? repetă el, făcînd un pas spre Anatol.

Anatol se uită la el și duse pe loc mîna la buzunar, scoțînd portofelul.

Pierre luă scrisoarea pe care i-o întinse Anatol și, dînd la o parte un scaun ce-i stătea în cale, se prăvăli pe canapea.

— *Je ne serai pas violent, ne craignez rien* [1], îl liniști Pierre, răspunzînd la un gest înfricoșat al lui Anatol. Punctul unu : scrisorile, zise el, ca și cînd ar fi repetat numai pentru sine o lecție. Al doilea, continuă el după o clipă de tăcere, ridicîndu-se din nou și începînd să se

[1] N-am să fiu violent, nu-ți fie teamă...

plimbe prin cameră, dumneata va trebui să părăseşti mîine Moscova.

— Dar cum crezi că pot să...

— Al treilea, continuă fără să-l asculte Pierre, va trebui să nu sufli niciodată nimănui nici un cuvînt despre cele întîmplate între dumneata şi contesa Rostova. De la asta nu te pot opri, ştiu, dar dacă mai ai o licărire de conştiinţă... Pierre făcu de cîteva ori, tăcut, înconjurul odăii. Anatol şedea pe scaun lîngă masă şi-şi muşca, încruntat, buzele.

— Nu se poate să nu înţelegi pînă la urmă că, în afară de plăcerile dumitale, mai există şi fericirea şi liniştea celorlalţi. Arunci pierzaniei o viaţă de om fiindcă-ţi arde dumitale să te amuzi. Amuză-te cu femei de teapa nevestei mele ; cu astea eşti în dreptul dumitale ; femeile astea ştiu ce vrei de la ele şi sînt înarmate împotriva dumitale cu aceeaşi experienţă a desfrîului ca şi dumneata ! Dar să promiţi unei fete că te însori cu ea... Să înşeli, să răpeşti !... Nu ştiu cum de nu înţelegi că asta e la fel de infam ca şi a lovi un bătrîn sau un copil !...

Pierre tăcu şi se uită la Anatol, cu o privire care nu mai era furioasă, ci întrebătoare.

— Eu, asta n-o ştiu ! Ce vrei ? Ai ? zise Anatol, venindu-şi în fire pe măsură ce Pierre îşi biruia mînia. Eu asta n-o ştiu şi nici nu vreau să o ştiu, continuă el, fără să se uite la Pierre, cu un uşor tremur al fălcii de jos, dar mi-ai adresat cuvinte de felul lui „infam" şi altele ca ăsta, pe care eu, c*omme un homme d'honneur* [1], nu le permit nimănui.

Pierre se uită cu mirare la el, fără să fie în stare a înţelege ce voia de la dînsul.

— Deşi s-a petrecut între patru ochi, continuă Anatol, totuşi nu pot să...

— Ce-ţi veni, nu cumva-mi ceri satisfacţie ? zise Pierre în bătaie de joc.

— Cel puţin de ţi-ai retrage cuvintele ! Ai ? Dacă vrei să-ţi împlinesc dorinţa. Ai ?

---

[1] ...ca un om de onoare...

— Mi le retrag, îmi retrag cuvintele și te rog să mă scuzi, spuse Pierre. Fără să vrea, ochii îi căzură pe nasturele smuls al tunicii lui Anatol. Îți dau și bani dacă ai nevoie, să ai de drum. Anatol zîmbi.

Expresia de sfială și josnicie a acestui zîmbet, pe care o știa și la nevastă-sa, îl făcu pe Pierre să izbucnească.

— O, neam josnic și fără inimă ! spuse el și ieși din odaie.

A doua zi, Anatol pleca la Petersburg.

XXI

PIERRE SE DUSE LA Maria Dmitrievna ca să-i spună că-i împlinise dorința și că Anatol părăsise Moscova. Toată casa era în panică și fremăta. Natașa era greu bolnavă și, cum îi împărtăși în taină Maria Dmitrievna, se otrăvise — în noaptea cînd aflase că Anatol era căsătorit — cu șoricioaică, pe care și-o procurase pe furiș. Înghiți se însă prea puțin din ea, căci o cuprinsese frica și, trezind-o pe Sonia, îi spusese ce făcuse. Fuseseră luate la timp măsurile trebuincioase împotriva otrăvirii și acum se afla în afară de orice primejdie ; cu toate astea, era atît de slăbită, încît nu putea fi vorba să facă drumul pînă la țară, și trimiseseră după contesă. Pierre îl văzu pe conte tulburat peste măsură, și pe Sonia cu ochii plînși, dar pe Natașa nu putu s-o vadă.

În ziua aceea luă masa la club și, cum din toate părțile auzi vorbe despre încercarea de răpire a Natașei Rostova, el dezmînți cu tenacitate aceste zvonuri, încredințîndu-i pe toți că nu fusese nimic mai mult decît o cerere în căsătorie din partea cumnatului său, care fusese refuzat. Lui Pierre i se părea că este de datoria lui să ascundă toată întîmplarea și să restabilească reputația Natașei.

Aștepta cu teamă întoarcerea prințului Andrei și trecea zilnic pe la bătrînul prinț, pentru a se informa despre el.

Prințul Nikolai Andreici aflase prin *mademoiselle* Bourienne de toate vorbele care umblau prin oraș și citise

scrisoarea adresată prinţesei Maria, prin care Natașa rupea logodna. Se arăta mai bine dispus decît era de obicei şi-şi aştepta cu multă nerăbdare fiul.

După cîteva zile de la plecarea lui Anatol, Pierre primi un bilet din partea prinţului Andrei, prin care-i făcea cunoscută sosirea lui şi-l ruga să treacă pe la dînsul.

Prinţul Andrei, sosind la Moscova, primise din primele clipe de la tatăl său scrisoarea Natașei către prinţesa Maria prin care rupea logodna (scrisoarea aceasta fusese furată prinţesei Maria de *mademoiselle* Bourienne şi predată prinţului) şi ascultase toate istoriile cu privire la răpirea Natașei, pe care bătrînul i le mai şi înflori.

Prinţul Andrei sosise seara, în ajun. Pierre se duse la el a doua zi de dimineaţă. Se aştepta să-l găsească pe prinţul Andrei cam în aceeaşi stare în care era şi Natașa şi, de aceea, fu foarte mirat cînd, intrînd în salon, auzi din cabinetul bătrînului prinţ vocea puternică a prinţului Andrei, care spunea cu multă vioiciune ceva despre o intrigă oarecare din societatea petersburgheză. La răstimpuri, vocea îi era întreruptă de a bătrînului şi de vocea unei alte persoane. Prinţesa Maria ieşi în întîmpinarea lui Pierre. Ea oftă, arătînd din ochi spre uşa încăperii de unde venea vocea prinţului Andrei, vrînd, pesemne, să-şi exprime astfel compătimirea faţă de durerea lui ; dar Pierre văzu pe faţa prinţesei Maria că era bucuroasă şi de cele întîmplate, şi de felul cum fratele ei primise ştirea trădării logodnicei sale.

— Mi-a spus că se aştepta la aceasta, zise ea. Ştiu că mîndria nu-l lasă să dea pe faţă ceea ce simte ; totuşi a suportat mai bine, mult mai bine decît mă aşteptam, toate astea. Se vede că aşa a fost să fie...

— Crezi, cu alte cuvinte, că totul s-a sfîrşit ? întrebă Pierre.

Prinţesa Maria se uită cu mirare la el. Nu înţelegea cum de mai putea să întrebe cineva una ca asta. Pierre intră în cabinet. Prinţul Andrei, foarte schimbat, vădit întremat, dar cu o cută nouă între sprîncene, stătea în picioare, îmbrăcat civil, în faţa tatălui său şi a prinţului Meşcerski, şi discuta cu însufleţire, făcînd gesturi energice.

Vorbeau de Speranski, despre a cărui deportare neașteptată, pentru o așa-zisă trădare, venise tocmai atunci știrea la Moscova.

— Acum îl judecă și îl acuză pe Speranski tocmai cei care nu mai departe decît acum o lună îl admirau, spuse prințul Andrei, precum și cei care n-au fost niciodată în stare să înțeleagă spre ce țintea el. Să judeci un om căzut în dizgrație și să-i arunci în spinare toate greșelile celorlalți, e foarte ușor ; dar eu vă spun că, dacă s-a făcut ceva bun sub domnia actualului țar, tot ce s-a făcut bun i se datorește lui și numai lui... Se opri, dînd cu ochii de Pierre. Fața îi tresări și luă numaidecît o expresie înrăită. Dar posteritatea îi va da lui dreptate, sfîrși el, și se îndreptă repede spre Pierre.

— Ei, tu cum o mai duci ? Te-ngrași întruna, îi vorbi el cu vioiciune, dar cuta cea nouă îi crestă iarăși, și mai adînc, fruntea. Da, sînt sănătos cum vezi, răspunse el la întrebarea lui Pierre și surîse. Pentru Pierre era limpede că surîsul acesta însemna : „sînt sănătos, dar de sănătatea mea n-are nimeni nevoie". După ce schimbă cu Pierre cîteva cuvinte asupra drumului îngrozitor de la granița Poloniei și-i spuse cum se întîlnise în Elveția cu persoane care-l cunoșteau pe Pierre, după ce-i vorbi despre domnul Dessalles, pe care-l adusese din străinătate ca preceptor al băiatului său, prințul Andrei se amestecă iarăși cu aprindere în discuția asupra lui Speranski, discuție pe care cei doi bătrîni o continuaseră în vremea asta.

— Dacă ar fi fost într-adevăr trădare și ar fi existat dovezi asupra legăturilor lui secrete cu Napoleon, le-ar fi dat ei în vileag, spuse el cu aprindere, pripit. Personal, nu-mi place și nu mi-a plăcut niciodată Speranski, dar îmi place adevărul. Pierre regăsi acum la prietenul lui nevoia aceea, pe care i-o cunoștea atît de bine, de a se agita și de a discuta chestiuni străine de el, doar ca să înăbușe în felul acesta gîndurile prea apăsătoare și prea greu de suportat care-i frămîntau sufletul.

Cînd prințul Meșcerski plecă, prințul Andrei îl luă pe Pierre de braț și-l invită în odaia ce fusese pregătită pentru el. În odaie patul era desfăcut, și geamantanele și cuferele deschise umpleau încăperea. Prințul Andrei se apropie de unul din ele și puse mîna pe o casetă, din care scoase un pachet învelit în hîrtie. Făcea toate acestea

tăcut şi foarte pripit. Se ridică şi-şi drese glasul. Era încruntat şi cu buzele strînse.

— Iartă-mă dacă te supăr... Pierre înţelese că prinţul Andrei vorbea de Natalia, şi faţa lui latră exprimă numai regret şi compătimire. Expresia de pe chipul lui Pierre îl enervă pe prinţul Andrei ; el continuă hotărît, cu glas tare şi neprietenos : Am primit scrisoarea de refuz a contesei Rostova şi mi-au ajuns la ureche zvonurile despre o cerere în căsătorie din partea cumnatului tău, sau aşa ceva. E adevărat ?

— Este şi nu este, începu Pierre, dar prinţul Andrei îl întrerupse.

— Iată scrisorile ei şi portretul pe care mi l-a dat, zise el şi, luînd pachetul de pe masă, i-l dădu lui Pierre. Dă-l contesei... dacă o vezi.

— E grav bolnavă, spuse Pierre.

— Aşadar, e încă aici ? zise prinţul Andrei. Dar prinţul Kuraghin ? întrebă el repede.

— El a plecat demult. Ea. însă, a trecut pe lîngă moarte...

— Regret foarte mult boala ei, zise prinţul Andrei şi zîmbi rece, răutăcios şi neplăcut, ca tatăl său.

— Aşadar, domnul Kuraghin, va să zică, n-a făcut contesei Rostova onoarea de a o lua în căsătorie ? continuă prinţul Andrei şi pufni de cîteva ori cu zgomot, pe nas.

— Nu se putea însura, fiindcă e căsătorit, zise Pierre.

Prinţul Andrei rîse silit, ceea ce amintea o dată mai mult pe tatăl său.

— Dar unde se găseşte el acum, cumnatul dumitale, aş putea şti ? zise el.

— A plecat la Peters... de altfel, habar n-am, răspunse Pierre.

— În sfîrşit, e absolut totuna, zise prinţul Andrei. Transmite-i contesei Rostova că este, aşa cum a fost, cu desăvîrşire liberă, şi că-i doresc tot binele.

Pierre luă în mîini pachetul cu scrisorile. Prinţul Andrei se uita ţintă la el, ca şi cum ar fi vrut să-şi aducă aminte decă nu cumva mai are să-i spună ceva, sau ca şi cum ar fi aşteptat să vadă dacă nu-i spune Pierre lui ceva.

— Ascultă, îţi aminteşti de discuţia noastră de la Petersburg, zise Pierre, îţi aminteşti de...

— Îmi amintesc, se grăbi să răspundă prinţul Andrei, spuneam că femeia care a căzut în greşeală trebuie iertată, dar nu spuneam că şi eu pot ierta. Eu nu pot.

— Dar poate încăpea oare comparaţie ?... spuse Pierre.

Prinţul Andrei îl întrerupse. Tăios, începu să strige :

— Da, ştiu, să-i cer din nou mîna, să fiu mărinimos şi tot ce urmează ?... Da, e foarte nobil aşa, dar eu nu sînt dispus să merg *sur les brisées de monsieur* [1]. Dacă vrei să-mi rămîi prieten, nu-mi mai vorbi niciodată despre această... despre toate acestea. Şi acum, cu bine. I le dai, da ?

Ieşind, Pierre trecu şi pe la bătrînul prinţ şi pe la prinţesa Maria.

Bătrînul părea mai voios ca de obicei. Prinţesa Maria era aceeaşi ca întotdeauna, dar Pierre observă că simpatia ce o arăta fratelui ei, pentru durerea lui, ascundea faptul că se bucura de ruperea logodnei. Uitîndu-se la ei, înţelese cîtă ură şi cît dispreţ aveau ei faţă de Rostovi, înţelese că nu se mai putea nici măcar pomeni în faţa lor numele aceleia care-l putuse schimba pe prinţul Andrei cu altul, oricine ar fi fost el.

Tot timpul prînzului nu se vorbi decît despre războiul care era vădit că se apropia cu paşi mari. Prinţul Andrei vorbi fără întrerupere, schimbînd păreri cînd cu tată-său, cînd cu Dessalles, preceptorul elveţian, şi păru mai însufleţit ca de obicei, însufleţire a cărei cauză morală Pierre o ştia atît de bine.

XXII

ÎN ACEEAŞI SEARĂ, PIERRE se duse la Rostovi spre a-şi îndeplini misiunea. Natalia era în pat, contele la club, şi Pierre, după ce dădu Soniei scrisorile, se duse la Maria Dmitrievna, care era curioasă să afle cum primise prinţul

[1] ...pe unde a trecut acest domn.

Andrei ştirea. După zece minute, Sonia intră la Maria Dmitrievna.

— Natașa vrea să-l vadă negreșit pe contele Piotr Kirillovici, zise ea.

— Cum adică, să-l duci chiar la ea ? Dar la voi, acolo, toate-s cu susu-n jos, spuse Maria Dmitrievna.

— Nu, s-a îmbrăcat şi-l aşteaptă în salon, răspunse Sonia.

Maria Dmitrievna dădu doar din umeri.

— Oare cînd o să mai vie contesa aceea, că m-a dat gata ! Vezi, bagă de seamă, nu-i spune tot, se întoarse ea spre Pierre. E într-un hal, că nu mă lasă inima s-o cert.

Natașa, slăbită de tot, palidă şi severă (dar deloc rușinată, aşa cum se aşteptase Pierre), aştepta în picioare, în mijlocul salonului. Cînd Pierre se arătă în uşă, ea făcu repede o mişcare, vădit nehotărîtă, dacă să-l întîmpine sau să-l aştepte pe loc.

Pierre se grăbi să se apropie de ea. Crezu că-i va întinde ca de obicei, mîna, dar ea, venind mai aproape de el, se opri suflînd din greu şi-şi lăsă mîinile să-i atîrne, fără viaţă, exact în atitudinea din clipele cînd venea în mijlocul salonului ca să cînte, dar cu totul altă expresie i se întipărise acum pe faţă.

— Piotr Kirillîci, începu ea repede să-i vorbească, prinţul Bolkonski era prietenul dumitale şi-ţi este şi acum prieten, se corectă ea (i se părea că tot ce fusese odată nu mai era şi că acuma era cu totul altfel), el mi-a spus, atunci, să mă adresez dumitale...

Pierre se uita la ea tăcut, răsuflînd tare pe nas. Pînă acum, în sufletul lui, el o acuzase şi se silise să o dispreţuiască ; dar acum, i se făcu atît de milă, încît în inima lui nu mai rămase loc şi pentru imputări.

— Acum el e aici ; spune-i... să mă ier... să mă ierte. Se opri şi începu să respire tot mai des, dar nu plînse.

— Da... am să-i spun, zise Pierre, dar... şi nu mai ştiu ce să spună mai departe.

Natașa era vădit înspăimîntată de ceea ce i-ar putea trece prin gînd lui Pierre.

— Nu, eu știu că totul s-a sfîrșit, zise ea repede. Nu, nu mai e cu putință, niciodată... Mă chinuie doar răul pe care i l-am făcut. Spune-i numai atît, că-l rog să mă ierte, să mă ierte, să mă ierte pentru tot...

Începu să tremure din tot trupul și se lăsă pe scaun.

Un simțămînt de milă cum nu mai încercase niciodată îl năpădi pe Pierre pînă-n adîncul sufletului.

— Am să-i spun, am să-i spun încă o dată tot, zise el, dar... aș fi vrut să știu un singur lucru...

„Ce-ai fi vrut să știi ?“ întrebau ochii Natașei.

— Aș fi vrut să știu, dacă l-ai iubit... (Pierre nu se pricepu cum să-l numească pe Anatol și se trezi înroșindu-se cînd se gîndi la el) dacă l-ai iubit pe stricatul acela...

— Nu-i spune stricat, zise Natașa. Eu nu știu, nu știu nimic... și iarăși începu să plîngă.

Și sentimentul acela de milă, de duioșie și de dragoste puse și mai mult stăpînire pe Pierre. Simțea cum pe sub ochelari îi curg lacrimile și nădăjduia că n-avea să prindă nimenea de veste.

— Să nu mai vorbim de asta, dragă prietenă, zise Pierre.

Natașei i se păru atît de stranie această voce, devenită dintr-o dată atît de blîndă, de duioasă și caldă...

— Să nu mai vorbim de asta, dragă prietenă ! Îi voi spune tot ; dar te rog un lucru : socotește-mă prietenul dumitale și, dacă vreodată, nu acum, ci atunci cînd în sufletul dumitale va fi lumină, vei avea nevoie de un ajutor, de un sfat, sau vei simți, pur și simplu, nevoia să-ți descarci sufletul față de cineva, amintește-ți de mine. Îi luă mîna și i-o sărută. Voi fi fericit dacă voi fi în stare să... Pierre se încurcă.

— Nu vorbi așa cu mine ; nu merit ! strigă Natașa și dădu să iasă din cameră, dar Pierre o ținu de mînă. El știa că trebuie să-i mai spună ceva. Dar, cînd îi spuse, se miră el singur de ceea ce îi ieșise din gură.

— Nu trebuie să le iei așa, nu trebuie, ai toată viața în față, îi spuse el.

— Eu ? Nu ! Mie toate drumurile mi s-au închis ! zise ea, rușinată și plină de umilință.

— Ţi s-au închis ? repetă Pierre. Dacă eu n-aş fi eu, ci aş fi cel mai frumos, cel mai inteligent şi mai bun om de pe lume, şi aş fi şi liber, ţi-aş cere chiar în clipa asta, în genunchi, mîna şi dragostea.

Nataşa plînse, pentru întîia oară după atîta vreme, cu lacrimi de recunoştinţă şi de duioşie, îl privi o clipă şi ieşi din salon.

După ea, ieşi şi Pierre aproape fugind şi, în vestibul, de-abia stăpînindu-şi lacrimile de duioşie şi fericire care-l înecau, îşi puse blana, nimerind cu greu mînecile, şi se urcă în sanie.

— Încotro să mîn acum ? îl întrebă vizitiul.

„Încotro ? se întrebă Pierre. Unde-aş putea să mă duc acum ? La club, sau poate la vizite ?" Toţi oamenii i se păreau atît de păcătoşi, atît de netrebnici în comparaţie cu sentimentul acesta de duioşie şi de dragoste care-l cuprinsese pe el, în comparaţie cu privirea aceea de recunoştinţă duioasă pe care Nataşa i-o aruncase, printre lacrimi, la urmă de tot.

— Acasă ! porunci Pierre şi, cu tot gerul de zece grade, îşi desfăcu şuba din blană de urs. Pieptul lui lat sălta de bucurie.

Era o noapte geroasă şi senină. Pe deasupra străzilor murdare şi pe jumătate scufundate în întuneric, pe deasupra acoperişurilor negre, se înălţa un cer negru plin de stele. Pierre, numai uitîndu-se la cer, încetase să mai simtă micimea jignitoare a tuturor celor pămînteşti, faţă de înălţimea la care i se ridicase sufletul. La intrarea în piaţa Arbatskaia, în faţa ochilor i se deschise imensa întindere a cerului negru şi înstelat. Pe la mijlocul acestei întinderi, parcă drept deasupra bulevardului Precistenski, se vedea, înconjurată din toate părţile de o puzderie de stele, dar deosebindu-se de toate prin apropierea ei de pămînt, prin lumina ei albă şi prin coada ei întoarsă în sus, uriaşa, luminoasa cometă a anului 1812, cometa despre care se spunea că prevesteşte sfîrşitul lumii şi grozăvii de tot felul. Dar în sufletul lui Pierre, steaua asta luminoasă, cu coadă lungă şi strălucitoare, nu deştepta nici un sentiment de groază. Dimpotrivă, Pierre se uita bucuros, cu ochii umeziţi de lacrimi, la această stea luminoasă, care,

străbătînd pe orbita ei parabolică spaţiile nemişcate şi infinite, cu o iuţeală de neconceput, părea să se fi oprit deodată, ca o săgeată înfiptă în pămînt, în locul acela de pe cerul întunecat, şi să fi rămas acolo, cu coada ridicată dîrz în sus, împrăştiind lumină şi jucîndu-şi alba ei strălucire printre licăririle fără de număr ale celorlalte stele. Lui Pierre i se părea că steaua aceasta corespundea întru totul cu ceea ce înflorea acum în sufletul său înduioşat şi îmbărbătat, ca renăscut la o viaţă nouă.

SFÎRŞITUL VOLUMULUI DOI

CUPRINS

PARTEA ÎNTÎI 5

PARTEA A DOUA 77

PARTEA A TREIA 175

PARTEA A PATRA 271

PARTEA A CINCEA 337

Lector : AUREL BUICIUC
Tehnoredactor : NICU BARBULESCU

Bun de tipar 21.04.1985
Coli tipar 27.

Comanda nr. 40 574
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

„Iubite Ivan Sergheevici, îţi mulţumesc că m-ai făcut să citesc romanul lui Tolstoi. E de primul ordin! Ce pictor şi ce psiholog!“

(Din corespondenţa lui Gustave Flaubert cu I.S. Turgheniev)

Vol. I – II Lei 46

CLU

Editura Univers